LUDOVICI ANTONII
MURATORII
OPERA OMNIA.

ANTIQUITATES ITALICAE MEDII AEVI,

SIVE

DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate, Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referentibus post declinationem Rom. Imp. ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM ET CHARTARUM VETERUM,

Nunc primùm ex Archivis Italiae depromtarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO
SERENISSIMI DUCIS MUTINAE
BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopalibus alteram hanc editionem curantibus.

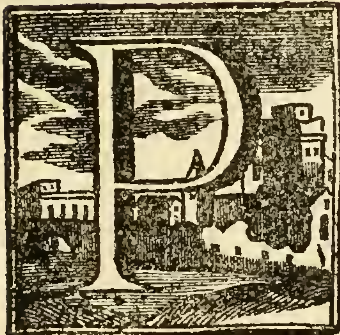
TOMUS DECIMUSQUINTUS.

ARRETII MDCCLXXVIII.
Typis MICHAELIS BELLOTTI Impress. Episcop. sub signo PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS.

SERENISSIMO PRINCIPI
CLEMENTI,
POTENTISSIMI
POLONIAE REGIS,
ET
ELECTORIS SAXONICI
FILIO QUINTO-GENITO.

Ostremum hunc Antiquitatum Italicarum Tomum Tibi servatum volui, SERENISSIME PRINCEPS, qui postremum quidem ordinis, sed non Dignitatis & amoris locum in Regia Familia tua tenes. Felices Parentes, quibus tam copiosam sobolem divina Providentia suppeditavit, cui parem vix ullus Principum aevi nostri ostendat; longe tamen feliciores, quod adeo probam, adeo egregiam dederit. Neque enim Saxonia tantum novit, quam excellentem indolem, quantam suavitatem morum, & ingenii perspicaciam Celsitu-

do

do tua, aeque ac reliqui Regales Fratres tui, atque Sorores, praeferat; ſed & apud Italos percrebuit fama tam rari praeclarique ornamenti in Palatiis Regum: agnoſcentibus cunctis, dono etiam tam invidendae prolis coronare Deum voluiſſe Genitorum tuorum Religionem, maritalem concordiam, ceteraſque Virtutes Catholicis Regibus praeſertim conſentaneas. Nullus autem dubito, quin poſtquam adoleveris, amorem & ſtudium Literarum ad magnificas animi generiſque tui dotes ſis additurus. Tunc Liber iſte, quem tuo Nomine inſcriptum Tibi ſacravi, una cum praecedentibus aliis, ante oculos tuos, ut ſpero, recurret, Teque ad Eruditionem barbaricorum Seculorum facile perducet; neque enim tunc alii ab Italicis erant Germanicae gentis mores. Sed quando nunc prae exili aetate tuâ hanc rerum ſeriem excipere mente non potes, hoc unum ſaltem ut intelligas, & memoriae mandes opto; ſcilicet me humili obſequio erga Celſitudinem tuam Sereniſſimam nemini concedere. Quod ſupereſt, Deum Optimum Maximum rogare non deſinam, ut cum aetatis incremento animi quoque tui Virtutes creſcant, quibus Te tanto Patre dignum probes, & eximius Rex Pater tuus te genuiſſe enixius in dies laetetur.

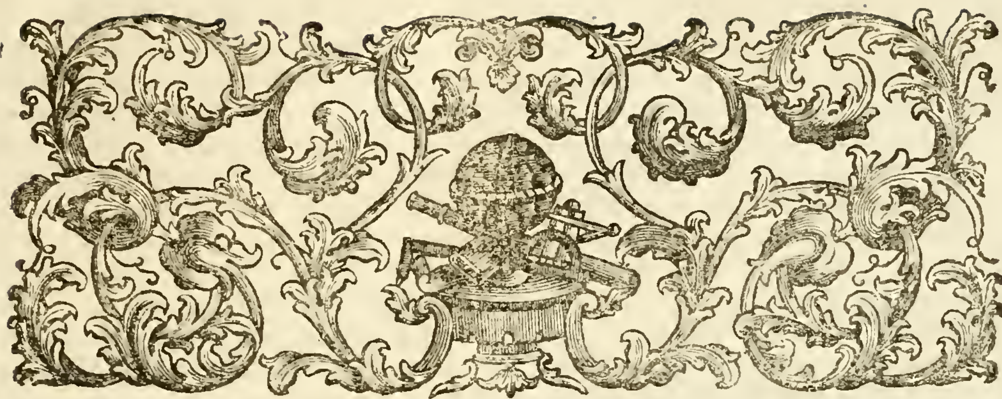
CELSITUDINIS TUAE SERENISSIMAE

Mutinae V. Idus Novembris MDCCXLIII.

Humillimus, Addictiſs. & Obſequentiſs. famulus
Ludovicus Antonius Muratorius.

DE EPISCOPORUM, ABBATUM, ALIORUMQUE ECCLESIASTICORUM POTENTIA, ET REGALIBUS OLIM CLERO CONCESSIS;

DISSERTATIO SEPTUAGESIMASECUNDA.

DISSERTATIO

SEPTUAGESIMASECUNDA.

Plendere nunc videmus illustri potentiâ, ac temporali ditione in Castella & Urbes, non tantummodo Romanum Pontificem, sed & non paucos Germaniae, & aliquot Italiae Archiepiscopos, Episcopos, & Abbates. Sed longe alia fuit olim rerum facies. Latius nimirum sese exstendebat Cleri utriusque dominatio in Populos, & longe major, immo incredibilis opulentia fuit, atque in Italia praesertim. Cujus rei originem & progressum brevibus innuere juvat. Duplex erat olim, uti & nunc, temporalium bonorum classis. Ad priorem spectant Privata, qualia sunt praedia, aedes, sylvae, pecunia, & id genus alia, quae in jure Civium, & privatorum hominum do-

A minio sunt, ac emi, venumdari, commutari, obligari, ac donari ex institutione gentium possunt. Altera pars complectitur bona Publica quae ad Rempublicam sive Principem pertinent, & *Regalia* appellantur, sive corporales res, sive jura sint. Atque inter ea numeramus Imperium in Populos, Angarias, Perangarias, Juri-

B sdictionem, Vectigalia, Monetam, Flumina, Metallorum fodinas, Salinas, aliaque non pauca, apud Juris peritos legenda. Per prima septem Ecclesiae Secula constat, prioris generis bona complura confluxisse in Ecclesias tum ex pietate & oblatione Fidelium, tum ex aliis caussis, quas in praecedentibus Disquisitioni-

C bus recensui. Quaedam etiam ex minoribus Regalibus conlata fuisse eo ipso tempore Deo dicatis locis, sacrisque Ministris, non difficile fortassis ostendas. Sed quae majora, si-

ve suprema Regalia sunt, habere, videlicet legem dicere Populis, eosque legibus & poenis coërcere, Judices ac tributa statuere, conscribere milites, suoque jure bellum indicere, uno verbo Civitatibus, Castellis, ac regionibus, Seculari potestate ac ditione dominari, & Principem temporalem agere, nondum legi, ante Saeculum a Christo nato Octavum cuiquam ex Ecclesiasticis viris concessum. Primi, quantum quidem mihi videtur, qui splendidum dominationis hujus temporalis exemplum dedere, Romani Pontifices fuerunt. Potitis enim Langobardis Regibus Exarchatu Ravennae, iisque Romam ipsam occupare nitentibus, Stephanus II. Papa Anno Christi DCCLIV. Gallias petens, Pippini Regis opem imploravit, quam ab Imperatoribus Constantinopolitanis sperare non poterat, quamquam de eorum rebus aut recuperandis, aut conservandis ageretur. Pippinus valido exercitu bis coacto, Italiam subinde ingressus, Langobardum ad pacem petendam adegit; Exarchatum verò ab usurpatore dimissum, veluti rem sibi paratam jure belli, Romanae Ecclesiae dono dedit. Hinc autem Romanis Pontificibus ad majora consequenda, & ad dominandum in ipsa Romana Urbe, gradus est factus: quorum exemplum minores Sedes, ut quaeque potuit, deinde aemulatae, neque solùm Episcopi, sed & Monasteria virorum, immo & feminarum, aut amplas Civitates regendas, aut Castella integra, aliave temporalis dominationis, & Regalium jurium frusta, sibi conquisierunt. Cur tanta ac tam splendida accessio facta fuerit Cleri opibus, si causam petis, non unam adferre possum. Prima, atque omnium potissima mihi vide-

A tur *Peccatorum redemtio*, de qua fuse in Dissertatione LXVIII. actum est. Nempe iniquis iis temporibus vitia & crimina latius etiam quàm nostro aevo abundabant: atque haec eadem perversa lues non raró afflabat ipsos rerum Dominos, Imperatores, Reges, ac Principes, quibus propterea poenitentibus Canonicae poenae, tunc B mirum in modum vigentes, a sacris Ecclesiae Ministris indicebantur. Nulla alia erat evadendi Jejuniorum, aliarumque expiationum sacrarum onus Principibus viris, quàm quae Populo scilicet Eleemosyna in Pauperes, sive oblationes praediorum, aliaque hujusmodi dona sacris Locis atque Collegiis. Multum tamen in- C tererat inter Vulgi ac Regum Redemtiones: minora enim pro conditione hominum ac divitiarum exigebantur a Populo, majora verò a Populi Rectoribus; tum quod gravius apud Deum pendi soleant complura Principum crimina; tum etiam quod magnificentius erga Deum agendum est viris potentibus, & tantâ bono- D rum copiâ affluentibus, quàm hominibus privatis. Exiguum enim Pauperis donum oblatum Deo, grande interdum fit: at divitis, immo Principis oblatio, si modica sit nihil ferme est; nulloque cum donantis incommodo conjuncta, potius ad avaritiem prodendam, quàm ad redimendas peccatorum poenas aptissima E est. Quamobrem consuevere Principes ac praecipue Reges & Imperatores, non praedia solùm & Curtes, idque saepe, Ecclesiis offerre atque largiri pro criminum suorum Remissione, sed Castella etiam, Urbes, Comitatus, Marchias, Ducatus, aliaque Regalia jura, vetustis muneribus nova addentes in dies, aut saltem vetera confirmantes.

Hoc

A Hoc etiam titulo praeter Exarchatum, alias quoque regiones Sancto Petro obtulisse credendi sunt Pippinus & Carolus Magnus Francorum Reges; idque innuere videtur ipse Hadrianus I. Papa in Epistol. 92. ad eumdem Carolum, in Codice Carolino Part. II. Tom. III. Rer. Italicar. Ibi de Capua scribit Pontifex, B *quam beato Petro Apostolorum Principi pro Mercede animae vestrae, atque sempiternâ memoriâ, cum ceteris Civitatibus obtulistis*. Eamdem peccatorum expiationem prae oculis, ut puto, habuere ceteri Principes & Reges, qui Romanae Ecclesiae aut dono dederunt, aut tributaria effecerunt Regna sua sive Principatus, aut C Urbes. In quorum numero constat olim fuisse Regna *Hispaniae*, *Arragoniae*, *Lusitaniae*, *Poloniae*, *Daniae*, *Bohemiae*, *Angliae*, *Hiberniae*, *Hungariae*, & alia, quae diu quodammodo in jure Sancti Petri, aut eidem Romanae Ecclesiae Censum annuum, testem temporalis subjectionis, D persolverunt. Sed potissimùm Saeculo Vulgaris Aerae Undecimo, hujusmodi oblationibus aucta est Romanorum Pontificum potentia atque majestas. In iis enim perquirendis ac procurandis solicitum se prae ceteris praebuit magnus ille Pontificiae dignitatis assertor & propugnator Gregorius Septimus, uti ex ejus E Epistol. 3. Lib. 9. patet, in qua Episcopum Pataviensem monet, ut *Welphonem Bajoariae Ducem*, aliosque Germaniae Principes, quantâ possit, curâ inducat ad subjiciendas Terras suas Sancto Petro *pro suorum Peccatorum absolutione*. En ejus verba: *Si Henricus fortè Longobardiam intraverit, admonere etiam te, carissime frater, volumus Ducem Welphonem, ut fidelitatem beato Petro faciat, sicut coram Imperatrice Agnete & Episcopo Cumano, mecum disposuit, concesso sibi post mortem patris ejus beneficio. Illum enim totum in gremio beati Petri desideramus collocare, & ad ejus servitium specialiter provocare. Quam voluntatem si in eo, vel etiam in aliis Potentibus viris, amore beati Petri pro suorum Peccatorum absolutione ductis, cognoveris: ut perficiant elabora, nosque certos reddere diligenter procura*. Auctor est idem Gregorius Papa Epistol. 23. Lib. 8. *Gallias* consuevisse a Caroli Magni temporibus annuatim solvere Censum Romanae Ecclesiae, cui etiam idem Rex & Imperator *Saxoniam obtulerat*. Scribit etiam: *Dicendum est omnibus Gallis, & per veram obedientiam Praecipiendum, ut unaquaeque domus saltem unum Denarium annuatim solvant beato Petro, si eum recognoscunt Patrem & Pastorem suum more antiquo*. Quem fructum inde ceperit Pontifex, incertum est. At certe alibi non in irritum cecidit illius studium; nam Anno Christi MLXXIV *Demetrius Croatiae ac Dalmatiae Dux* ab eodem Gregorio summo Pontifice in Regem evectus, Apostolicae Sedi ditionem suam subjecit, annui tributi pensione promissâ. Praeterea *Bertrannus Provinciae Comes* Anno MLXXXI. eidem Gregorio, ut est apud Cardinalem Baronium, *pro remissione Peccatorum suorum, & parentum suorum*, offert, concedit, & donat *omnem honorem suum*, hoc est Comitatum ipsum, *omnipotenti Deo, & Sanctis Apostolis Petro & Paulo, & Domino Gregorio Papae Septimo, & omnibus Successoribus suis*. Ita pariter & *Berengarius Barchinonensis Comes* Anno MXC. Urbano II. Papae *Civitatem Tarraconensem*, e Saracenorum manibus ereptam, Sancto Petro obtulit

atque donavit, *propter redemtionem*, ut ille ajebat, *peccatorum meorum, & patris mei Raymundi, & parentum meorum*. Neque alio quàm hoc titulo constat, usam praestantissimam Principem *Comitissam Mathildim*, quum *omnia bona sua Ecclesiae Sancti Petri* Anno MCII. obtulit atque donavit. Vide Tomum V. Rerum Italicarum pag. 384. ubi ejusdem Donationis Charta prostat. Ibi verò profitetur inclyta mulier, se ea omnia obtulisse, ac rursus offerre *pro Mercede* A *& Remedio Animae Meae, & Parentum Meorum:* quae formula Redemtionem Poenitentialium poenarum sonat. Atque heic, quando possum, Acta varia producere lubet, ex quibus ediscemus Apostolicae Sedis auctoritatem in *Sardiniam*. Antiquiora etiam ejusdem Sedis jura fuisse videntur in Insulam illam, uti fidem B faciunt Epistolae praelaudati Gregorii VII. Summi Pontificis. Haec autem e Codice MSto Cencii Camerarii fuere deprompta.

Instrumentum, quo Benedicta Donnicella Censum & alia pro Judicatu Calaritano constituit favore Ecclesiae Romanae, Anno Christi 1124.

C IN *nomine Domini, amen. Ego* Benedicta Donnicella Marchisana Massae, & Judicissa Calaritana, *persistens in pleno sensu meo, non vi coacta, nec dolo malo inducta, sed mea propria & voluntate spontanea, vobis* Domino Gottifredo *Praefecti Urbis* Domini Papae *Subdiacono & Capellano*, totius Sardiniae, & Corsicae D Legato, recipienti nomine Romanae Ecclesiae, *ab hac ora in antea* viginti Libras argenti nomine Census pro Regno meo Calaritano, *sive Judicatu, ac totâ terrâ, quam habeo in Sardinia:* quae omnia me confiteor ab ipsa Ecclesia possedisse hactenus, & possidere in futurum, *in festo omnium Sanctorum promitto solvere annuatim. Item* E *promitto*, quod nullus de novo efficietur Judex vel Judicissa in ipso Regno, sive Judicatu, quin jurent fidelitatem ipsi Ecclesiae, *& facient omnes liberos Terrae sive Terraemagnenses, habentes feudum ab eis, in principio suae dignitatis jurare fidelitatem Ecclesiae memoratae. Item Judex & Judicissa procurabunt Legatum Sedis Apostolicae, sicut Archiepiscopus Calaritanus: & quum primo ipsum recipient, & Judex Calaritanus: addex rabit eum pedester per decimam partem milliaris unius. Item Judex & Judicissa Calaritana omnia spiritualia dimittent libere ipsi Ecclesiae, non obstantibus consuetudine aliqua vel abusu. Item Judex Calaritanus non recipiet uxorem, nec Judicissa maritum, sine speciali licentia ejusdem Ecclesiae & mandato. Item si Judex vel Judicissa Calaritana decederent sine filiis masculinis vel femininis, totam Terram libere & absolute ipsi Ecclesiae relinquere teneantur: salvo tantùm quod tertiam partem mobilium pro anima sua libere derelinquant. Item quum Judex vel Judicissa de novo efficientur in ipso Regno, sive Judicatu Calaritano, ad Curiam Romanam personaliter accedent, vel solemnes Nuntios destinabunt infra spatium duorum Mensium a die suae dignitatis incipientium,* pro Vexillo in signum dominii a Sede Apostolica humiliter obtinendo. *Item guerram & pacem facient ad mandatum ipsius Ecclesiae contra universos & singulos per Sardiniam constitutos, qui fortè aliquo tempore praesument*

A *sument ipsi Ecclesiae in aliquo rebellare. Item nulli statuentur ad custodiam Castrorum vel Arcium ipsius Regni, sive Judicatus Calaritani, quin primò jurent, honorem, libertatem & jura ejusdem Ecclesiae per omnia & in omnibus firma & illibata bonâ fide & sine fraude servare. Insuper autem, ut haec omnia in posterum firma permaneant,* B *obligo me, meosque heredes ad poenam decem millium Marcarum argenti, si contra praedicta, vel aliquod praedictorum per me vel meos heredes, sive per aliquam submissam personam, tempore aliquo venire tentabo. Et poenâ solutâ idem Scriptum plenam obtineat firmitatem. Verùm ad majorem firmitatem ipsius Ecclesiae, corporali a* C *me juramento praestito, de praedictis omnibus observandis, praesens Scriptum feci exinde fieri tam Bullae Regni mei Calaritani, sive Judicatus, quàm Sigilli proprii munimine roboratum.*

Actum in inferiori camera Palatii venerabilis Patris............ Archiepiscopi Calaritani, apud Villam Sanctae Caeciliae, praesentibus Magistro Johanne Praeposito Foripopulensi, Presbytero Benevenuto Rectore Ecclesiae Sancti Michaëlis Lambertatiorum Bononiensium, Magistro Benedicto Cortese Clerico Domini Raynerii Sanctae Mariae Diaconi Cardinalis, nobilibus viris Bonifacio germano ipsius Domini Gottifredi Legati Sardiniae & Corsicae, & Raynuccio Fortiguerra Urbevetano, Militibus: Anno Domini nostri Millesimo Ducentesimo Vigesimo Quarto, Indictione Duodecima, III. Nonas Decembris, Pontificatus Domini Honorii Papae III. *Anno Nono.*

Quod nobilis vir Orlandinus Ugolinus juravit fidelitatem & vassallagium Ecclesiae Romanae, & tenere custodiam de Rocca Massae, Anno 1234.

D *Pontificatus Domni Gregorii Noni Papae Anno Octavo, X. Kalendas Februarii: Nobilis vir* Orlandinus Ugolinus de Porcari praestitit juramentum fidelitatis Vassallagii Ecclesiae Romanae. *Et iterum juravit tenere custodiam de Rocca Massae cum Curia sua, & de Castro Pontenzolo cum omnibus juribus, quae clarae memoriae G.............. Marchio Massae, & Judex Calaritanus in illis noscitur habuisse, & ad Romanam sunt Ecclesiam devoluta, & illa tenebit, quamdiu placuerit Domino Papae.*

Adelisia Regina Turritana & Gallurensis donavit Domino Papae totam Terram Judicatus Turritani, & omnia quae habebat infra Insulam Sardiniae, Anno 1236.

E *In nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam Instrumenti hujus tenoris:*

In nomine Domini Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii Noni Papae Anno Decimo; Tertiâ die exeunte Mensis Martii. In praesentia Dominorum Gisarcliensis & Empuriensis Episcoporum, mei Gregorii, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium: Ego

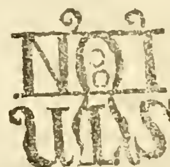
Ade-

A Adelasia Regina Turritana & Gallurensis, *sana & incolumis corpore & mente, de plano & in veritate recognoscens, Romanam Ecclesiam esse matrem & Dominam meam*, & totam Terram Judicatus Turritani ad jus & proprietatem ejus spectare, *liberâ & spontaneâ meâ voluntate*, pro salute animae meae, & remissione peccatorum parentum meorum, B *do, dono, cedo & concedo inter vivos & irrevocabiliter & in perpetuum tibi* Magistro Alexandro Capellano & Legato Apostolicae Sedis, *recipienti* jure & *nomine* Domini Gregorii IX. Summi Pontificis, *& ipsius Ecclesiae Romanae, Terram ipsam, & omnia alia bona mea, quae ad me hereditario jure* C *pertinent, tam in Insula Sardiniae quàm in Corsica, Pisis & Massa, & ubicumque habeo, cum omnibus & singulis ad se pertinentibus, & aliis juribus & rationibus, quae ad me pertinere noscuntur. Et constituo, me illa nomine Romanae Ecclesiae possidere, ita quod filia vel filii mei legitimi, si habuero, mihi succedent, & ab ipsa re* D *cognoscant, & pro ipsa teneant & possideant. Quod si mortui fuerint sine legitimis filiis, praedicta omnia sine diminutione aliqua ad Romanam Ecclesiam revertantur.*

*Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram * subscriptis testibus, videlicet Domno .... Abbate de Falesia .... Abbate de Saccaria, Fratre Orlando Monaco de Saccaria, Benedicto Clerico de Alatro, Magistro Benencasa Clerico dicti Domini Legati, Onfredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, nobilibus viris Domino Monacho, Domino Bartholomaeo Vicecomitibus Pisanis, Domino Albizo, Domino Truffa, & pluribus aliis.*

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, iis omnibus interfui, & hoc Instrumentum scripsi & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, hoc Instrumentum, sicut inveni in praedicto publico Instrumento, nihil addens, vel minuens, vel mutans, de verbo ad verbum, auctoritate Apostolicae Sedis exemplavi, & in publicam formam scripsi, & signum feci.

De Judicatu Gallurae & Turritano, Anno 1236.

E IN *nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam publici Instrumenti hujus tenoris.*

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papae, Anno X. tertiâ die exeunte Mensis Martii. In praesentia Dominorum Gisarcliensis & Empuriensis Episcoporum, mei Gregorii sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Domina Adelasia Regina Turritana & Gallurensis *recognovit & fuit confessa publice & non coacta, praesente & consentiente* Hubaldo viro suo, Judice Gallurensi & Turritano, *se habere, tenere, & possidere Judicatum Turritanum, & omnia, quae ad ipsam Dominam hereditario jure pertinent tam in Sardinia,*

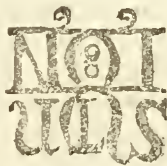
A *dinia, quàm in Corsica, Pisis, Massa, & ubicumque sunt, ab Ecclesia Romana. Pro quibus omnibus* Ecclesiae Romanae juramentum fidelitatis praestitit, *Magistro Alexandro Capellano & Legato Apostolicae Sedis, nomine ipsius Romanae Ecclesiae dictum sacramentum recipiente: cujus tenor talis est:*

Ego Domina Adelasia Regina Tur-B ritana & Gallurensis ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, sanctaeque Romanae Ecclesiae, & Domino meo Papae Gregorio, ejusque Successoribus canonice intrantibus. Non ero in facto, nec in dicto, neque in consilio, ut ipse, vel Legatus, sive Nuntius ejus, vitam perdant aut membrum, aut ca-C piantur malâ captione. Consilium, quod mihi Dominus Papa crediturus est per se, vel per literas, sive per Nuntium suum, me sciente, ad ipsius damnum nulli pandam. Regalia Beati Petri, & specialiter Sardiniam, adjutrix ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Ecclesiae D Romanae, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa, vel ejus certo Nuntio fuero requisita. Insuper praedictum Judicatum Turritanum, & alia, quae ad me pertinere noscuntur, nemini supponam, neque aliquo modo diminuam sine mandato & licentia summi Pontificis. Legatum Apostolicae Sedis honeste recipiam, & in eundo & redeundo honorifice tractabo & in suis necessitatibus adjuvabo.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis testibus, videlicet Gisarcliensi & Empuriensi Episcopis, Donno Lamberto Abbate de Falesia.......... Abbate de Saccaria, Fratre Orlando Monacho de Saccaria.......... Priore Gisarcliensi, Magistro Benencasa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, & Benedicto Clerico de Alatro, & multis Militibus Pisanis & aliis.

Ego Gregorius sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, de mandato dicti Domini Legati hoc Instrumentum scripsi & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius hoc Instrumentum, sicut inveni in publico Instrumento exemplari suo, nihil addens, vel minuens, vel mutans, de verbo ad verbum, auctoritate Apostolicae Sedis in publicam formam scripsi, & signum feci:

De Judicatu Gallurae & Turritano, & juramento Hubaldi Judicis Gallurae, Anno 1236.

E *IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno Decimo, Tertiâ die exeunte Mensis Martii, in praesentia Dominorum Gisarcliensis & Empuriensis Episcoporum, mei Gregorii, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium,* Dominus Hubaldus Judex Gallurensis & Turritanus *recognovit, & fuit confessus publice & non coactus, se habere, tenere & possidere ab Ecclesia Romana Judicatum Turritanum, quem habet*

habet pro Domina Adelasia uxore sua, *& alia, quae ad ipsam hereditario jure pertinent tam in Sardinia quàm in Corsica, Pisis, Massa, & ubicumque sunt.* Pro quibus omnibus Ecclesiae Romanae juramentum fidelitatis praestitit *Magistro Alexandro Capellano & Legato Apostolicae Sedis, nomine ipsius Romanae Ecclesiae sacramentum recipienti: cujus tenor talis est:*

Ego Hubaldus Judex Gallurensis & Turritanus ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, sanctaeque Romanae Ecclesiae, & Domino meo Papae Gregorio, ejusque Successoribus canonice intrantibus. Non ero in facto nec dicto neque in consilio, ut ipse vel Legatus sive Nuntius ejus, vitam perdant aut membrum, aut capiantur malà captione. Consilium, quod mihi Dominus Papa crediturus est per se vel per literas sive per Nuntium suum, me sciente ad ipsius damnum nulli pandam. Regalia Beati Petri, & A specialiter Sardiniam, adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Ecclesiae Romanae, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa, vel ejus certo Nuntio fuero requisitus. Insuper praedictum Judicatum Turritanum, & alia quae ad supradictam Dominam Adelasiam uxorem B meam pertinent, nemini supponam, neque aliquo modo diminuam, sine mandato & licentia summi Pontificis. Legatum Apostolicae Sedis honeste recipiam, & in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis testibus, videlicet Girsarcliensi & Empuriensi C *Episcopis, Domno Lamberto Abbate &c.* (uti supra.)

Ego Gregorius sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae &c.

Judex & Judicissa Gallurensis & Turritana jurarunt stare mandatis Domini Papae, Anno 1236.

IN nomine Domini. Amen. Anno D *Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno X. Tertiâ die exeunte Mensis Martii. In praesentiâ Dominorum Gisarcliensis & Empuriensis Episcoporum, mei Gregorii, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Dominus* E Hubaldus Judex Gallurensis & Turritanus, & Domina Adelasia ejus uxor, Judicissa Turritana & Gallurensis, *tactis sacrosanctis Euangeliis juraverunt sine fraude, dolo, ac malo ingenio, stare, parere, & in omnibus obedire generaliter, praecise, & sine conditione aliqua praeceptis Domini Papae, quae & quot Dominus Papa per se vel per Nuntios sive per Literas suas, vel Magister Alexander, Domini Papae Capellanus, Apostolicae Sedis Legatus, ipsis pro Domino Papa & Ecclesia Romana per se vel per Nuntios, sive per literas suas fecerit. Et ea in omnibus & per omnia observare & facere observari promiserunt.*

Actum in Palatio Regni Turritani, coram subscriptis testibus, videlicet Gisarcliensi & Empuriensi &c. (uti supra.)

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, de mandato &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Responsio Judicis Gallurensis & Turritani super juramento praestito per eum, de stando mandatis Domini Papae, Anno 1236.

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Sexto, Indictione X. tempore Domini Gregorii IX. Anno Decimo, III. die exeunte Mensis Martii. In praesentia mei Gregorii, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Dominus Hubaldus Judex Gallurensis & Turritanus, *eâ die, quando juravit stare mandatis Domini Papae & Ecclesiae Romanae, & quando fuit confessus se habere, tenere, & possidere Judicatum Turritanum ab Ecclesia Romana, interrogatus a Magistro Alexandro Capellano & Legato Apostolicae Sedis, tam ab ipso juramentum fidelitatis recipiente, ut deberet jurare simili modo de Judicatu Gallurensi, sicut de Judicato Turritano juravit, dictus Judex respondit, quod non audebat nec poterat facere, quia de* A *ipso Judicatu fecerat juramentum fidelitatis Pisanis, quum erat Pisis. Et ipse cum pluribus Pisanis rogabat dictum Legatum, ut istud sibi non injungeret; quia si faceret, penitus deserabat. Unde rogabat Legatum & dicebat, quod si Dominus Papa vel Legatus ipsum a dicto juramento absolverent, faceret libentissime de dicto Judicatu Gallurensi* B *mandata Domini Papae & dicti Legati. Alioquin dicebat, mandata Domini Papae & praenominati Legati de dicto Judicatu facere se non posse.*

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis &c. (uti supra.)

Ego Gregorius, sacrosanctae Ecclesiae C *Scriniarius &c.*

Et ego Nicolaus Ferentinus, Sanctae Romanae &c.

Nuntius Domini Papae excommunicavit publice, ne quis Notarius faceret Instrumentum sine mandato ipsius de verbis habitis inter ipsum & Judicem & Judicissam Turritanos & Gallurenses, Anno 1237.

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii Papae IX. Anno Undecimo, tertia die exeunte Mense Martii. In praesentia Dominorum Gisarcliensis & Empuriensis Episcoporum, mei Gregorii sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Magister Alexander Capellanus E *Domini Papae, Apostolicae Sedis Legatus, eo die & horâ, quo vel qua* Dominus Hubaldus Judex Gallurensis & D Turritanus, & Domina Adelasia Regina Gallurensis & Turritana *juraverunt stare mandato & mandatis Domini Papae & Ecclesiae Romanae, & ejusdem Magistri Alexandri Apostolicae Sedis Legati, & praestiterunt juramentum fidelitatis Domino Papae & Ecclesiae Romanae, excommunicavit publice, ne quis Notarius vel Judex de omnibus verbis sive tractatibus, quae habebat, sive habiturus erat cum eodem Domino Hubaldo Judice Turritano & Gallurensi, & Domina Adelasia uxore sua,*

sua, faceret Chartam aliquam, sive publicum Instrumentum, absque ejus mandato & licentia speciali.

Actum in Palatio Arderae coram * subscripsis testibus videlicet Domno....... Abbate de Falasia, Domno..... ..... Abbate de Saccaria............ Priore

A de Gisarclo, Fratre Orlando Monacho de Saccaria, Benedicto, & Magistro Benencasa, Clericis Domini Legati supradicti.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Concessio facta per Legatum nomine Romanae Ecclesiae Dominae Adelasiae uxori Domini Hubaldi de Terra Judicatus Turritani, Anno 1237.

IN nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae, Anno XI. octavo die exeunte Mense Aprili. Pateat omnibus manifeste, quod in praesentia mei Gregorii, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Magister Alexander Capellanus & Legatus Apostolicae Sedis, concessit & dedit Dominae Adelasiae uxori Domini Hubaldi Judicis Gallurensis, filiisque ejus legitimis, pro ipsa Ecclesia, Terram Judicatus Turritani, & omnia alia, quae sibi hereditario jure pertinent tam in Sardinia, quàm in Corsica, Pisis, Massa, & aliis locis. Quae omnia recognovit dicta Domina Adelasia ad Romanam Ecclesiam pertinere. Et de iis omnibus

B eam investivit, ita tamen quod, si absque filiis legitimis decederet, Terra ipsa & omnia alia bona ipsius libere ad Romanam Ecclesiam, cujus sunt, revertantur.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis testibus, videlicet Domno Lamberto Abbate de Falesia, Magistro Benencasa Canonico

C Sancti Michaëlis Lucani, Benedicto Clerico de Alatro, Vito Presbytero, Paulo & Johanne de Ordine Fratrum Minorum, Johanne & Thomasio de Alatro, Johanne Majore de Camera, & multis aliis.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae

D Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

De Judicatu Arboreae, qui tenetur ab Ecclesia Romana, Anno 1237.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam publici Instrumenti, sigillo plumbeo pendenti signati, hujus tenoris.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tertia die exeunte Mense Aprili, tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. Pateat omnibus manifeste, quod in praesentia

mei Gregorii sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, & subscriptorum testium, Dominus Petrus Judex Arbo-

E reae publice, sponte, & non coactus, recognoscens Ecclesiam Romanam esse matrem & Dominam suam, confessus est, se habere, tenere & possidere Regnum sive Judicatum Arboreae ab Ecclesia Romana, & pro Ecclesia Romana. Pro quo Ecclesiae Romanae,

manae, & Domino Gregorio IX. Papae, *ejusque Successoribus canonice intrantibus, juramentum fidelitatis praestitit, praedictum juramentum Magistro Alexandro Capellano & Legato Sedis Apostolicae pro Romana Ecclesia & Domino Papa recipiente: cujus forma talis est.*

Ego Judex Petrus Arboreae ab hac hora in antea fidelis ero & obediens beato Petro, sanctaeque Romanae Ecclesiae, & Domino meo Papae Gregorio, ejusque Successoribus, canonice intrantibus. Non ero in facto, nec in dicto neque in consilio, ut ipse, vel Legatus, sive Nuntius vitam perdant aut membrum, vel capiantur mala captione. Consilium, quod mihi Dominus Papa crediturus est per se, vel per literas, sive per Nuntium suum, me sciente, ad ipsius damnum nulli pandam. Regalia beati Petri, & specialiter Sardiniam, adjutor ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem, & reacquirendum alia jura Ecclesiae Romanae, ubicumque fuerint, quum a Domino Papa vel ejus Nuntio, sive per literas ipsius fuero requisitus: & ea postquam reacquisita fuerint, defendendum & retinendum. Et praedictum Judicatum Arboreae nemini supponam, neque aliquo modo diminuam sine licentia & mandato summi Pontificis. Legatum Apostolice Sedis honeste recipiam, & eum in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Et alia, quae continentur in forma fidelitatis, promitto me firmiter observare.

Actum apud Bonarcantum in Atrio Beatae Mariae de Bonarcanto coram subscriptis testibus, videlicet Domino Leonardo Archiepiscopo Calaritano, Domino Trogodorio Archiepiscopo Arboreensi, Domino Constantino Episcopo Terralbensi, Domino Petro Episcopo Sanctae Justae, Domino Johanne Episcopo Usellensi, Domino Sergio Episcopo Suellensi, Domino Johanne Episcopo Gisarcliensi, Domino Oberto Episcopo Plavacensi, Domino Lamberto Abbate de Falesia, *Domino Nicolao Priore de Bonarcanto, Benedicto Clerico de Alatro, Onfredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, Johanne & Thomasio de Alatro, Conio de Verulis, praesentibus Clericis, Nobilibus, & multis aliis in plena Curia.*

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato Magistri Alexandri Capellani, & Legati Apostolicae Sedis scripsi & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Ad cujus rei perpetuam firmitatem, ego Petrus, Dei & Romanae Ecclesiae gratià Judex Arboreae, praesens Instrumentum feci mei Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, sicut inveni in praedicto publico & authentico Instrumento, pendenti plumbeo sigillo signato auctoritate Sedis Apostolicae, hoc praesens exemplum de verbo ad verbum scripsi, & signum feci.

De Censu pro Judicatu Arboreae; & est mille centum Bisantiorum, Anno 1237.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam &c.* uti supra.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae, Anno XI. tertia die exeunte Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Dominus Petrus Judex Arboreae *sponte & bona voluntate recognovit dominium & proprietatem Judicatus Arboreae ad Romanam Ecclesiam pertinere, a qua & pro qua publice confessus est, se habere, tenere, & possidere. Cujus investitionem idem Judex Arboreae recepit per manus Magistri Alexandri, Apostolicae Sedis Legati, cum quodam Vexillo, in quo erant duae Claves cum una Cruce. Propter quod promisit singulis annis nomine Census solvere & dare Mille & centum Bisantios Ecclesiae Romanae, vel ei certo Nuntio. Ad cujus solutionem se, suosque legitimos filios obligavit. Praeterea statuit & firmiter ordinavit, ut si absque legitimis filiis moreretur, tota Terra Judicatus Arboreae ad Romanam Ecclesiam, cujus est,* A *libere revertatur. Et similiter si filii ejus sine filiis decederent, dicta Arborea ad Sedem Apostolicam devolvatur.*

Actum in Ecclesia Beatae Mariae de Bonarcanto coram subscriptis testibus, videlicet Domino Leonardo Calaritano Archiepiscopo, Domino Trogodorio Archiepiscopo Arboreensi, Domino Constantino Episcopo Terral- B bensi, Domino Johanne Episcopo Usellensi, Domino Sergio Episcopo Suellensi, Domino Johanne Episcopo Gisarcliensi, Trogodorio Episcopo Castrensi. Constantio Episcopo Othanensi, Oberto Episcopo Plavacensi, *Nicolao Priore de Bonarcanto, Lamberto Abbate de Falesia, Benedicto Clerico de Alatro, Odefredone familiare* C *Domini Raynerii Cardinalis.*

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Ad cujus rei firmitatem perpetuam, ego Petrus Dei & sanctae Romanae Ecclesiae gratiâ Judex Arboreae &c. *ut supra.*

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae &c.

Judex Arboreae cum uxore sua, & tota Terra Judicatus, recipiuntur sub protectione Romanae Ecclesiae, cui subsunt, Anno 1237.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum &c.*

Magister Alexander, Domini Papae Capellanus Apostolicae Sedis Legatus, Nobili & illustri viro Domino Petro Judici Arboreae *salutem in Domino. Sacrosancta Romana Ecclesia devotos & humiles filios ex assuetae pietatis officio* D *propensius diligere consuevit, & eis tamquam pia mater suam gratiam & favorem benivolum impartiri. Nos igitur attendentes, quod tu publice confiteris & recognoscis, Romanam Ecclesiam esse matrem & Dominam tuam, & totam Terram Judicatus Arboreae ad ipsam specialiter pertinere, te ac Uxorem*

rem tuam cum tota Terra Judicatus A *Arboreae sub protectione ac defensione Sedis Apostolicae suscipimus auctoritate, qua fungitur, & tibi & filiis tuis legitimis Terram praedictam Judicatus Arboreae concedimus, & praesenti paginâ confirmamus. Ad indicium hujus concessionis & confirmationis perceptae, Mille & centum Bisantios nomine Census* B *annuatim Ecclesiae Romanae persolves, & filii tui similiter, si contigerit te habere. Ad cujus census solutionem te, tuosque legitimos filios heredes perpetuò obligasti; ita videlicet, quod si absque filiis legitimis decesseris, praedicta Terra Judicatus Arboreae ad Sedem Apostolicam revertatur, cujus est. Et quod non liceat tibi nec filiis tuis* C *praedictam Terram Arboreae diminuere, vel alicui supponere, sine mandato & licentia Sedis Apostolicae speciali. Salvo quod possis Ecclesiis, & aliis piis Locis, tuisque proximis consanguineis, de bonis Judicatus Arboreae conferre, honore Regni, ac Judicatu Arboreae integro permanentibus, & dominio & proprietate omni tempore Romanae Ecclesiae* D *reservatis.*

Actum in Camera Beatae Mariae de Bonarcanto, sub Anno Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. prima die intrante Mense Maii, in praesentia Domini Leonardi Calaritani Archiepiscopi, Domini Trogodorii Archiepiscopi Arboreensis, Domini Constantini Episcopi Terralbensis, Petri Episcopi Sanctae Justae, Johannis Episcopi Usellensis, Sergii Episcopi Suellensis, Domini Johannis Episcopi Gisarcliensis, Trogodorii Episcopi Castrensis, Constantii Episcopi Othanensis, Oberti Episcopi Plavacensis, *Nicolai Prioris de Bonarcanto, Lamberti Abbatis de Falesia, Magistri Benencasae Canonici Sancti Michaëlis Lucensis, Benedicti Clerici de Alatro.*

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, iis &c.

Et quum ego Judex Petrus, Dei & sanctae Romanae Ecclesiae gratiâ Judex Arboreae per manus dicti Magistri Alexandri Capellani, & Legati Sedis Apostolicae dictam Terram Arboreae ab Ecclesia Romana receperim, ne dubitari possit in posterum, praesens Instrumentum feci mei Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Adelasia Regina Turritana & Gallurensis, & Judex vir ejus concesserunt Domino Papae Castrum Montis Acuti, Anno 1237.

E *IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam publici Instrumenti hujus tenoris.*

In nomine Domini. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae, Anno XI. Quartadecima die Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Domina Adelasia Regina Turritana & Gallurensis. & Dominus Hubaldus vir ejus, Gallurensis Judex & Turritanus, *sponte & bona voluntate, nulla coactione interveniente, dederunt, tradiderunt & concesserunt Ecclesiae Romanae, & Domino Gregorio summo Pontifici, ejusque Successoribus canonice intrantibus, pro ipsa Ecclesia Romana, Castrum quod dicitur Monte Acutum, liberaliter, pure, & sine aliqua conditione, habendum,*

dum, tenendum & custodiendum pro ipsa Ecclesia Romana, & faciendum omnia quaecumque summus Pontifex pro ipsa Ecclesia Romana de ipso Castro facere voluerit, Magistro Alexandro Capellano & Legato Apostolicae Sedis pro ipsa & nomine ipsius Ecclesiae Romanae praedictum Castrum recipiente.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera coram subscriptis testibus, videlicet Episcopo Empuriensi .... Abbate de Saccaria, Lamberto Abbate de Falesia, Vito, Presbytero Paulo, & Johanne Fratribus de Ordine Minorum, Magistro Benencasa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, Benedicto Cle-

A rico Sancti Stephani de Alatro, Johanne & Thomasio Civibus Alatrinis, & Conio de Verulo, & multis aliis.

Ego Gregorius, Sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, de mandato dicti Domini Legati hoc Instrumentum scripsi & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanB ctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, hoc Instrumentum, sicut inveni in praedicto publico & authentico Instrumento, nil addens vel minuens vel mutans, de verbo ab verbum, auctoritate Apostolicae Sedis exemplavi, & in publicam formam scripsi, & signum feci.

De Castro Montis Acuti, Anno 1237.

C IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum &c.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. sextodecimo die Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Magister Alexander Capellanus & Legatus Apostolicae Sedis, assignavit & dedit Ca-
D strum, quod dicitur Monteacutum, ad tenendum, servandum & custodiendum pro Ecclesia Romana, & Domino Papa Gregorio, ejusque Successoribus canonice intrantibus, Episcopo Empurien-

si, & ad resignandum tantùm ei, & nulli alii, cui summus Pontifex mandaverit resignari. Et ipsum Episcopum posuit in corporalem possessionem dicti Castri & Cassari, claves ejus eidem Episcopo concedendo.

Actum in dicto Castro, coram subscriptis testibus, videlicet Domino Trogodorio Episcopo Castrensi .... Abbate de Saccaria &c.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

De Castro Montis Acuti, Anno 1237.

E IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam &c.

In nomine Domini. Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae, Anno XI. quartodecimo die Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Domina Adelasia Regina Turritana & Gallurensis de consensu & voluntate viri sui Domini Hubaldi Judicis Gallurensis & Turritani promisit & obligavit se & suos heredes sub poena omnium bonorum suorum, Magistro Alexandro Capella-

A pellano & Legato Apostolicae Sedis, recipienti pro Domino Papa, & Ecclesia Romana, quod si Dominus Papa vellet habere Castrum Montiscutianum, quod petebat ab ea dictus Legatus, & restituere dictae Dominae Adelasiae Castrum Montis Acuti, quod ipsa Domina Adelasia & vir ejus concedent & tradent sine mora dictum Castrum Montiscutianum Domino Papae pro Ecclesia Romana, & assignabunt illud, cui Dominus Papa mandaverit assignari.

Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis testibus, videlicet Domino Episcopo Empuriensi .... Abbate de Saccaria &c.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Census quatuor Librarum boni argenti debiti pro Judicatu Turritano, Anno 1237.

B IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum &c.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. tertiâ die exeunte Mense Maji. Pateat omnibus manifeste, quod Domina Adelasia Regina Turritana & Gallurensis, sponte & bonâ voluntate recognoscens dominium & proprietatem Judicatus Turritani ad Romanam Ecclesiam pertinere, a qua & pro qua publice est confessa se habere, tenere, & possidere: cujus investitionem eadem Domina Turritana recepit per manus Magistri Alexandri Capellani & Legati Apostolicae Sedis; propter quod promisit singulis annis nomine Census solvere & dare quatuor Libras boni argenti Ecclesiae Romanae, vel ejus certo Nuntio. Ad cujus solutionem se suosque heredes legitimos & successores perpetuo obligavit. Praeterea statuit & firmiter ordinavit, ut si absque legitimis filiis moreretur, tota Terra Judicatus Turritani ad Romanam Ecclesiam, cujus est, libere revertatur. Et similiter si filii ejus sine filiis decederent, dicta Terra Judicatus Turritani ad Sedem Apostolicam devolvatur.

C Actum in Palatio Regni Turritani de Ardera, coram subscriptis testibus, videlicet Domino Johanne Episcopo Gisarcliensi......... Abbate de Saccaria, Domno Lamberto Abbate de Falesia, Johanne Majore de Camera, Benedicto Clerico de Alatro, Magistro Benencasa Canonico Sancti Michaëlis Lucani, & aliis multis.

D Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, hoc Instrumentum de mandato &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae &c.

Instrumentum Juramenti praestiti a Petro Judice Arboreae, & ab aliis Nobilibus, Anno 1237.

E IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam publici Instrumenti, pendenti Sigillo plumbeo signati, hujus tenoris.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini

ni Gregorii IX. Papae, Anno XI. Nono die exeunte Mensis Aprilis. Dominus Petrus Judex Arboreae, tactis sacrosanctis Euangeliis, publice juravit, sine fraude, dolo, ac malo ingenio stare, parere, & in omnibus obedire generaliter & praecise, & sine conditione aliqua mandatis Domini Papae, quae & quot Dominus Papa per se vel per Nuntios sive per literas suas, vel quae Magister Alexander Capellanus & Legatus Apostolicae Sedis per se vel per Nuntios sive per literas suas ei fecerit pro Domino Papa, & Ecclesia Romana, & ea in omnibus & per omnia idem Judex promisit observare & facere a suis subditis observari.

Eodem die, & eodem loco Dominus Laurentius de Zurri, Dominus Guantinus, Dominus Petrus de Murtino, Dominus Arzoccus de Martis, Nobiles juraverunt & promiserunt, quod dabunt Judici Petro consilium, auxilium & favorem ad facienda, & servanda omnia mandata & praecepta Domini Papae, & ipsius Legati, quae ei fecerint per se vel per Nuntios sive per literas suas. Et si dictus Judex ea non fecerit, ipsi omnia facere promiserunt quaecumque eis Dominus Papa injunxerit facienda.

Actum in Camera domus Ecclesiae Sanctae Mariae de Bonarcanto, coram Dominis Trogodorio Archiepiscopo Arboreensi, Petro Episcopo Sanctae Justae, Nicolao Priore Sanctae Mariae de Bonarcanto, Lamberto Abbate de Falesia, Gunnario Archipresbytero Aristani, Magistro Beneucasa Canonico Sancti Michaëlis Lucensis, Benedicto Clerico Alatrino, Johanne Lombardo, praesentibus Clericis, Nobilibus & multis aliis.

Sequenti verò die simili modo juraverunt Nobiles, videlicet Petrus de Ficu Armentarius, Comita de Zurri, Parasone Pinna, Guantinus de Martis, Comicaspanu, Furatus Zurrumpa, Barasone Pisteris: quod dabunt eidem Judici Petro Arboreensi consilium, auxilium & favorem ad facienda & servanda omnia mandata Domini Papae, & supradicti Legati, quae ei fecerint per se vel per Nuntios sive per literas suas.

Actum in eodem loco, coram suprascriptis testibus & multis aliis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato dicti Magistri Alexandri Capellani & Legati Apostolicae Sedis, scripsi & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Petrus Judex Arboreae ad perpetuam memoriam praesens Instrumentum mei feci Sigilli munimine roborari.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, sicut inveni in publico & authentico Instrumento, pendenti plumbeo Sigillo signato, auctoritate Sedis Apostolicae ita de verbo ad verbum exemplavi, nihil immutando, & signum feci.

De Castro Girapala, tradito custodiae Archiepiscopi Arboreensis pro Ecclesia Romana, Anno 1237.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum cujusdam publici Instrumenti, hujus tenoris.

In nomine Domini, Amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini

Domini Gregorii IX. Papae Anno Undecimo, VII. die exeunte Mense Aprili. Pateat omnibus manifeste, quod in praesentia mei Gregorii sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarii, Magister Alexander Capellanus & Legatus Apostolicae Sedis, assignavit & dedit per Domnum Benedictum Clericum Sancti Stephani de Alatro, Procuratorem suum ad hoc constitutum, sicut continetur in publico Instrumento a me ipso confecto, Castrum, quod dicitur Girapala Domino Trogodorio Archiepiscopo Arborensi, ad tenendum & custodiendum pro ipsa Ecclesia Romana, & Domino Gregorio Papa, ejusque Successoribus canonice intrantibus, *& nulli alii resignandum, nisi cui Summus Pontifex mandaverit resignari. Et ipsum fecit mitti in corporalem possessionem dicti Castri per supradictum Dominum Benedictum, claves ipsius Castri eidem Archiepiscopo concedendo.*

Actum in Castro Girapalae, coram subscriptis testibus, videlicet Lamberto Abbate de Falesia, Magistro Benencasa, Offredone familiare Domini Raynerii Cardinalis, Thomasio familiare Domini Stephani Cardinalis, Negotiante & Petruccio Cursoribus Domini Papae, Conio de Verulis......... Archipresbytero, & Magistro Roberto Canonico Arboreensi, & multis aliis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, de mandato Trogodorii Archiepiscopi Arboreensis, hoc Instrumentum scripsi, & complevi, meoque signo signavi, & in publicam formam redegi.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Quod Judex Arboreae, non contrahat parentelam cum aliqua sine mandato Sedis Apostolicae, & quod solvat Censum Mille Centum Bisantiorum, Anno 1237.

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum &c.

In nomine Domini: amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. duodecima die intrante Mensis Maji. Pateat omnibus manifeste, quod Magister Alexander Capellanus & Legatus Apostolicae Sedis praecepit Domino Petro Judici Arboreae, *sub debito illius juramenti, quo tenetur de parendo omnibus mandatis Domini Papae, & Ecclesiae Romanae, & ipsius Legati, & sub debito juramenti praestiti fidelitatis Ecclesiae Romanae, quod de cetero non contrahat aliquam consanguineitatem vel affinitatem cum aliquo vel aliqua absque mandato & licentia Sedis Apostolicae speciali. Quibus ipse sponte consensit, & obligavit & promisit se facturum. Praeterea praecepit idem Legatus praedicto Petro Judici, ut quolibet Anno, in festo beati Petri, Censum Ecclesiae Romanae debitum, videlicet Mille & Centum Bisantios aureos solvat Archiepiscopo Arboreensi nomine Romanae Ecclesiae, si Nuntius Ecclesiae Romanae praesens non esset.*

Actum apud Bonarcantum, coram subscriptis testibus, videlicet Trogodorio Archiepiscopo Arboreensi, Petro Episcopo Sanctae Justae, Guantino Episcopo Terralbensi, Johanne Episcopo Usellensi, *Nicolao Priore de Bonarcanto, Magistro Benencasa Canonico Sancti Michaëlis Lucensis, & Domino Guantino.*

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, iis omnibus interfui, & de mandato Magistri Alexandri Capellani & Legati Apostolicae Sedis, scripsi &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Compromissum factum inter Judicem Gallurensem & Turritanum, & Judicem Arboreae de omnibus litibus in Legatum Domini Papae, Anno 1237.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc est exemplum &c.*

In nomine Domini: amen. Anno Domini Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. secundâ die exeunte Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Dominus Hubaldus Judex Gallurensis & Turritanus, & Dominus Petrus Judex Arboreae, *de omnibus litibus & controversiis, quae vertebantur inter eos praestito juramento hinc inde, & poenâ duodecim millium Marcarum appositâ,* compromiserunt in Magistrum Alexandrum Capellanum & Legatum Apostolicae Sedis, *& promiserunt observare quicquid praedictus Magister Alexander inter eos duceret arbitrandum vel statuendum.*

Actum in confinio Judicatus Turritani, & Arboreae, in loco, qui dicitur Lucentinus, coram subscriptis testibus, videlicet. .... Episcopo Empuriensi, Petro Episcopo Sanctae Justae .... Episcopo Rosanensi.......... Abbate de Saccaria, Lamberto Abbate de Falesia, Nicolao Priore de Bonarcanto........ Priore Gisarcliensi, Magistro Benencasa, Benedicto Clerico de Alatro, Trussa, Ildece, Bartholomeo, & Guantino, & aliis multis Clericis & Laicis.

Ego Gregorius, sacrosanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius, de mandato dicti Legati & voluntate partium, hoc Instrumentum scripsi &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus, sanctae Romanae Ecclesiae Scriniarius &c.

Legatus Domini Papae, tam ex officio Legationis, quàm & compromisso facto in eum, per praeceptum factum partibus, de servando ordinationem suam declarat, Anno 1237.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi, Hoc est exemplum &c.*

In nomine Domini. Amen. An. Dom. Millesimo Ducentesimo Trigesimo Septimo, Indictione XI. tempore Domini Gregorii IX. Papae Anno XI. secundâ die exeunte Mensis Aprilis. Pateat omnibus manifeste, quod Magister Alexander Capellanus Domini Papae, Apostolicae Sedis Legatus, tam ex officio Legationis sibi commissae, quàm ex compromissione in eum facta, praecepit Domino Hubaldo Judici Gallurensi & Turritano, & Domino Petro Judici Arboreae, *sub debito praestiti juramenti. Primò videlicet illius, quod praestiterunt ei de parendo omnibus mandatis Domini Papae & dicti Legati generaliter, pure, & sine conditione aliqua, & alterius juramenti, scilicet quod prae-*

praestiterunt ei, in quo promiserunt observare, & a suis subditis facere observari quicquid de controversiis sive litibus, quae inter eos vertebantur, duceret ipse arbitrandum vel statuendum: quod iidem Judices ulterius firmam & perpetuam pacem inter se habebunt, & firmiter eam observabunt, & facient a suis subditis inviolabiliter observari. Et praecepit Judici Hubaldo, ut juvet Judicem Petrum contra omnem hominem, excepto Romano Pontifice, & defendat eum, & Terram Judicatus Arboreae cum persona sua & rebus & tota fortia sua, & toto posse suo. Et simili modo praecepit Judici Petro, ut juvet Judicem Hubaldum contra omnem hominem, excepto Romano Pontifice: & defendat eum, & Terram ipsius, videlicet Judicatum Gallurensem & Turritanum, in persona & rebus suis, & cum tota fortia sua, & toto posse suo. Insuper praecepit idem Legatus, ut si quae furtiva vel ablata de bonis Judicatus Arboreae in Judicatu Turritano inventa fuerint, postquam fuerit cognitum vel probatum, ipse Judex Turritanus reddere, vel facere reddi teneatur. Et hoc idem praecepit Judici Petro Arboreae, scilicet ut quaecumque furtiva vel ablata de bonis Judicatus Turritani vel Gallurensis in Judicatu Arboreensi inventa fuerint, postquam fuerit cognitum vel probatum, ipse Judex Arboreensis reddere vel facere reddi teneatur. Quae omnia ambo acceptaverunt, & rata habuerunt, & per omnia adimplere promiserunt, sub poena superius apposita, videlicet duodecim millium Marcarum argenti. Cujus poenae medietas parti promissa servanti, reliqua verò ad Romanam Ecclesiam devolvatur.

Actum in confinio Judicatus Turritani & Arboreae coram subscriptis testibus, videlicet Episcopo Empuriensi &c. ut supra: & aliis multis Clericis & Laicis, in loco, qui dicitur Lucentina.

Ego Gregorius, sacrosanctae &c.

Et ego Nicolaus Ferentinus &c.

Atque haec pauca de multis, quae praetereo, spectantia ad Ecclesiam Romanam omnium matrem, cujus dignitati eminentissimae congrua etiam fuit opum copia, sustinendo suo decori non impar, satis sint a me dicta. Illud nunc addo, non aliter a ceteris Ecclesiis factum fuisse. Quilibet enim Episcoporum Ecclesiae suae patrimonia ac potentiam augenda curabat, ut Cleri, Pauperumque necessitatibus, Templorumque ornatui, facilius ac affluentius in dies consuli satis posset, sibique major quies pararetur in posterum. Eoque in studio Monachi etiam & Abbates fere omnes non segnes se praestabant, Monasteriis suis aeque prospicientes. Inobedientes interdum sibi colonos suos experiebantur Ecclesiastici viri; interdum etiam hominibus iisdem multae creabantur molestiae a Comitibus, aliisque Reipublicae Ministris. Quibus ut obviam irent sacri Antistites atque Abbates, nihil intentatum relinquebant, quo eosdem homines, suarumque Ecclesiarum bona a Comitum ditione, publicisque oneribus immunia efficerent. Incertum verò, quo potissimum tempore coeperint in usu esse hujusmodi Immunitates. Earum certa profectò documenta occurrunt sub Regibus & Augustis Carolinis. Apud Baluzium Tom. 2. Capitularium pag. 1404 Ludovicus Pius Anno Christi DCCCXIV. Ecclesiae Viennensi Privilegia confirmat, inter cetera haec scribens: *Jubemus, ut nullus Judex publicus, neque quoslibet ex judiciaria potestate, in Ecclesias aut loca vel agros, seu reliquas*

 possessio-

possessiones memoratae Ecclesiae Sancti Mauricii, ad causas audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut homines ejusdem Ecclesiae tam ingenuos quàm & servos, qui super terram ipsius residere videntur, injuste distringendos, nec ullas redibitiones, aut injustas occasiones requirendas, ullo umquam tempore ingredi audeat, aut exactare praesumat. Eâdem formulâ utitur idem Imperator in Diplomate concesso Monasterio Sancti Bavonis Gandensis, petente Einhardo Abbate, Anno DCCCXIX. uti constat ex Codice Donation. Auberti Miraei Cap. 14. Immo antea, nempe sub ipsis etiam Regibus Merovingicae stirpis, similes Immunitates quibusdam Ecclesiis ac Monasteriis Galliarum fuisse concessas, Mabillonius in Diplomatica, atque in Annalibus Benedictinis, Cointius, Sammarthani, aliique prodidere. Quod est ad Italiam, vide Part. II. Tomi I. Rer. Italicar. pag. 192. ubi regnantibus Langobardorum Regibus ejusmodi consuetudinem obtinuisse liquet. Nam Aistulfus Rex Anno DCCLIII. amplissimo Monasterio Nonantulano, quod Anselmus Dux in agro Mutinensi condiderat, haec inter alia largitur: *Ut nullus Comes, aut Gastaldus, vel Reipublicae proximior, in qualibet praedicta invasionem facere audeat ullo in loco, nec ad causas judiciario more audiendas, vel freda exigenda, aut mansiones vel paratas faciendas, vel parafredos aut fidejussores tollendos, aut homines tam ingenuos, libertos, quamque servos super terram ipsius Ecclesiae manentes, sive emphyteuticarios, nullo modo distringendos, nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones inquirendas, consurgere audeat, vel exigere praesumat &c.* In-

A signi quoque Monasterio Brixiano Monialium Sanctae Juliae a Desiderio Langobardorum Rege ejus conditore, multae angariae, publicaque tributa condonata fuisse *Anno XIV. Regni per Indictionem XII.* habemus in Bullario Casinensi Tom. 2 pag. 18. Verùm in Chronologicas notas error irrepsit; neque enim *Indictio*
B *XII.* cum *Anno XIV. Regni* Desiderii cohaeret. In pervetusto quidem & unico ejus Diplomatis exemplo, quod ego largientibus Sanctimonialibus Brixiae legi, adnotata est *Indictio XI.* Sed ne sic quidem vitium tollas. Certissimum contra est, & autographum Diploma Caroli Magni, Regis Francorum & Langobardorum, cum
C cereo Sigillo adhuc in membrana perforata infixo, quod in copioso Canonicorum Mutinensium Tabulario adservatur, ubi Geminiano II. Mutinensium Antisti inclytus ille Rex in haec verba privilegium elargitur: *Nullus Judex publicus*, (idest Regius) *ad causas audiendum, vel freda exigendum, seu mansiones aut paratas fa-*
D *ciendum, nec fidejussiones tollendum, neque hominibus ipsius Episcopatus distringendum, nec ullas redhibitiones publicas requirendum, Judiciaria potestas ibidem quoquo tempore ingredere, nec exactare penitus praesumat &c. Sed sub emunitatis nomine cum omni freda concessa valeant omni tempore Rectores ipsius Episcopatus, hominesque eorum*
E *quieti vivere & residere.* Datum est illud Diploma *Anno XIV. & IX. Regni nostri*, hoc est Anno DCCLXXXII. Similia, immo ampliora etiam dona Regiensi Ecclesiae largitus est idem Rex, uti ex Ital. Sacr. in Appendic. Tom. V. pag 1561. constat. Quin & aliis, ne dicam ceteris, Episcopis ejusmodi Privilegia iis ipsis temporibus concessa fuerint, vix dubitan-

bitan-

bitandi locus est. Quibusdam etiam A Monachorum Monasteriis insignioribus eadem immunitas interdum concessa est: rarius tamen Sanctimonialium coetibus. Angilberga Imperatrix, Ludovici II. Augusti conjux, praeclarissimum Sancti Sixti Asceterium Placentiae fundavit, Virginibusque Deo sacris ornavit: illud nimirum, quod post aliquot Secula Monachis Bene- B dictinis traditum, in eorum adhuc jure perdurat. Campius in Histor. Placentin. Tom. prim. pag. 458. duo Ludovici Privilegia adfert eidem Coenobio concessa Anno Christi DCCCLII. & DCCCLXV. at ibi nullum memoratae hactenus *Immunitatis* vestigium. Et quoniam nobilissimus Locus dignus est, qui amplius illustretur, liceat heic mihi, quatuor insignia Diplomata producere nondum edita, atque ad ipsum spectantia, quae mihi ex ejusdem Archivo suppeditata olim fuere: Primum complectitur donationem quarumdam Villarum *Angelbergae* ab Augusto marito factam cum facultate judicandi pro anima sua. Quum enim sua omnia Imperatrix jam statuisset transferre in Placentinum Monasterium (quod & praestitit Anno DCCCLXXVII. postremis tabulis suis) propterea non res tantùm, sed & facultatem majora donandi solicite semper sibi procurabat: Ita verò se habet primum ex authentico descriptum.

Ludovicus II. Imperator Angilbergae Augustae Conjugi suae concedit quasdam Curtes in diversis Comitatibus sitas, Anno Christi 869.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni*. Hlodowicus *divina ordinante providentia* Imperator Augustus. *Etsi ceteris nostrae ditioni subjectis benignitatis munificentiam exhibere oportet, maxime tamen ei, quae speciali Privilegio interveniente Christi gratiâ, nobis in Imperio est adscita. Igitur omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque praesentium scilicet* D *ac futurorum comperiat industria, amantissimam* Conjugem nostram Angilbergam Imperatricem Augustam, *nostram petisse a Deo conservandam pietatem, quatenus jure proprietario concederemus illi Cortem Segillam in Toresiano Comitatu, cum Vara & Lancillo, inde pertinentibus; & alias quatuor Cortes, idest Doveno in Terdonensi. Palmata in Aibiganno, Vaccarigas, & Civisi in Astensi Comitatibus, cum omnibus videlicet ad ipsas Cortes respicientibus, idest utriusque sexus man-* C *cipiis, Villis, Cappellis, casis, casaritiis, vineis, pratis, pascuis, sylvis, cultis sive incultis, arboribus pomiferis sive non pomiferis, aquis aquarumque decursibus, vectigalibus, seu redditibus cunctis, sub omni integritate & districtis judicialibus. Quapropter ejusdem dulcissimae Conjugis nostrae petitione serenitatis aurem libentissime accomodantes, praescriptas res, sicut superius continetur, jure proprietario illi concessimus, & per hos liberalita is nostrae apices inconvulse transfundimus*, ut ab hodierno die ac deinceps quicquid ex praescriptis rebus seu mancipiis facere delegerit, scilicet aut pro suae mercedis retributione alicui venerandae . . . . Ecclesiae, aut E per mortalium personas hominum commutandi, donandi, vel etiam tradendi, liberam ac firmissimam habeat potestatem, sicuti de proprietatis suae rebus nullo contradicente vel resi-

resistente, sed omni remotâ vel damnatâ seu Sequatium nostrorum, vel quorumlibet hominum molestiâ seu repetitione de praelibatis rebus, sicut supra praefinitum est, quicquid ipsi placuerit facere plenissimam omnibus

A habeat potestatem. *Et uti haec nostrae auctoritatis largitio certius credatur, & futuris temporibus inviolabiliter in Dei nomine observetur, manu propria roboravimus, & de Bulla nostra subter insigniri praecepimus.*

Signum *Domni Hludowici serenissimi Augusti.*

Leodoinus Sacerdos jussu Imperatorio ad vicem Faremundi recognovi & subscripsi.

Datum VIII. Kalendas Junii, Anno Christo propitio Imperii Domni Hludowici piissimi Imperatoris XX. Indictione II.

Actum Venusiae in Dei nomine feliciter. Amen.

Deest Sigillum Plumbeum appensum.

Comitatus Toresianus, quem heic memoratum vidisti, si conjecturam efferre licet, fortasse fuit Comitatus *Tigurinus*, nunc *Zurich* in Helvetiis. *Turegum* appellatum olim fuisse illustre illud Oppidum, jam constat, & ego innui in Notis ad Leg. Langobardor. Part. II. Tom. I. pag. 178.

B Rer. Italicarum. Altero Diplomate curavit Augusta Angilberga, ut iterum sibi confirmarentur quaecumque Diplomata, Chartae, & res, additâ rursus facultate *donandi & relinquendi, cui voluerit*. Archetypum adservatur in praelaudato Archivo Monasterii Placentini Sancti Sixti.

Praeceptum Ludovici II. Imperatoris, quo Angilbergae Augustae Conjugi suae confirmat omnia illius bona, Anno 870.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni.* Hludowicus *divina ordinante providentia* Imperator Augustus. *Si liberalitatis Imperialis munificentiam Fidelibus quibusque nostris benigne concedimus, quanto potius dilectae nobis Conjugi, quam divinitus in adjutorium commissi nobis Imperii percepimus sociam, cunctae dapsilitatis commoda conferre nos convenit? Quapropter omnium fidelium Christi, sanctaeque ip-*

C *sius Ecclesiae comperiat generalitas; quoniam cum tractatu & consilio atque unanimitate Imperii nostri Primorum,* Angilbergae serenissimae Augustae & Imperatrici, *atque desiderabilissimae* Conjugi nostrae, *per hujus auctoritatis nostrae Praeceptum confirmamus, & roboramus omnes res tam moviles quàm immoviles, seseque moventes, necnon & familias utriusque sexus, una cum acquisitis rebus earum, quas sive per largitionis*

tionis

tionis nostrae diverso tempore emissa Praecepta, sive per collata sibi ab aliis monumenta Chartarum, donationum scilicet vel venditionum, sive per quemcumque alium modum acquisisse sive possedisse dinoscitur, vel a nunc acquirere potuerit, omnia haec in perpetuum stabilientes, & ut praediximus roborantes: Similiter autem donamus ei a praesenti die, atque concedimus in perpetuum quaecumque ex superius comprehensis & annexis rebus vel familiis per quaecumque Legum jura ad nos pertinere vel competere comprobantur, sive deinceps pertinere noscentur, ita ut haec cum illis praesenti Imperiali munificentia & auctoritate munita perpetualiter potiatur, & suo semper juri vindicet atque defendat: ad possidendum videlicet & utendum omnibus his in perpetuum, atque donandum & relinquendum, cui voluerit, *& de eis omnibus agendum quod sibi placuerit. Quisquis autem Successorum nostro-*

A *rum Imperatorum, vel alterius cujusque dignitatis aut conditionis hominum contra hujus Imperialis Praecepti seriem in toto vel in parte agere temptaverit, vel de his omnibus quicquam auferre vel minuere, aut ab aliquo sibi quocumque modo dandum postulare praesumpserit, sibique usurpare vel vindicare quolibet ingenio conatus extiterit,*

B *aut illi super his omnibus, vel eis, quibus ipsa horum aliquid contulerit, molestiam aliquam inferre praesumpserit, primo quidem nisus ejus nullas vires habeat; deinde verò pro solo praesumptuoso conamine auri obrizi duo milia Librarum exsolvere compellatur, quorum dimidia pars praefatae Augustae tribuatur, dimidia verò a Princi-*

C *pe, qui per tempus fuerit, exigatur. Atque ut haec nostrae confirmationis auctoritas firmior habeatur, & in futura tempora inviolabiliter conservetur, manu propria subter signavimus, & de Bulla nostra insigniri praecepimus.*

Signum *Hludowici serenissimi Imperatoris Augusti.*

Ego Leudoinus Archipresbiter Palatinus jussu Imperatoris ad vicem Frirmundi recognovi & subscripsi.

Data Anno Domini Hludowici serenissimi Imperatoris Augusti XXI. Indictione III. Tertio Nonas Junii.

Actum Civitate Venusia in Dei nomine feliciter. Amen.

Locus Sigilli olim appensi, & deperditi.

Sed, quaeso, vide Monogramma Ludovici II. Augusti in hoc Diplo-

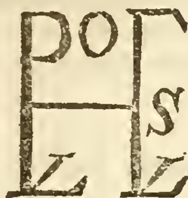
D mate diversum a praecedente. Certum sane signum illius Augusti in praece-

praecedenti habes, uti ex aliis authenticis membranis constat; eoque ipso Monogrammate usus est etiam illius patruus Ludovicus Germaniae Rex, cujus Diploma nunc mihi evulgandum est. Alterum verò decernere ego non ausim, num suspicione aliquâ falsi laboret, an verò duplex Monogramma eidem Ludovico II. Augusto fuerit. Accipe nunc Ludovici Germaniae Regis Diploma, a quo pariter confirmatas sibi voluit res atque immunitates suas Angilberga Augusta. Sed quare extra Italiae Regnum, atque in Regno Germanico Augusta mulier sibi Privilegia conquisivit? Id factum puto, quod ipsa suspicaretur, Ludovicum Germaniae Regem, si obitus Ludovici II. Augusti ejus Nepotis improlis contingeret, in Imperio successurum; aut quod in Germanico etiam Regno bona possideret, ut supra vidimus *de Curte Segilla in Toresiano*, sive Turegiano Comitatu. Ex eodem Archivo Placentino Sancti Sixti fuit & hoc descriptum.

Ludovici I. Regis Bajoariae, seu Orientalis Franciae Diploma, quo Ingelbergae Augustae confirmat quaecumque Ludovicus II. Imperator ejus maritus ipsi concesserat: Anno 876.

IN *nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Hludowicus *divina favente gratia* Rex. *Notum sit igitur omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, nostrisque, praesentibus scilicet & futuris, qualiter dilecta ac spiritalis filia nostra* Engilperga *Missos suos ad nostram direxit celsitudinem,* Gisalpertum *videlicet venerabilem* Abbatem, *& Hamadeonem fidelem Vassallum suum, obnixe flagitans, ut tam ea, quae illi* Nepos noster *amantissimus ad usufruendum per largitionis suae dispensationem clementi, ut decebat, animo condonavit, quàmque ea, quae ipsa sibi qualicumque contractu juste & legaliter adquisivit, per hoc nostrae auctoritatis Praeceptum simili modo habere & possidere,* aut etiam venerandis Locis, seu amicorum suorum usibus pro commemoratione aeterna praescripti Senioris sui & sua tradere, liberam absque alicujus infestatione potestatem haberet. *Nos verò libenti animo & legationem ipsam audivimus, & voluntatem ipsius in hoc adimplere studuimus. Quapropter volumus, ut omnes Episcopi & Comites, ceterique fideles, in sancta Dei Ecclesia consistentes, sinceriter cognoscant, quia nos ob amorem Dei, necnon & memorati aequivoci nostri gloriosi* Imperatoris *dilectionem, similiter ei concessimus & confirmavimus universa ea ad usufruendum & ordinandum, seu etiam proprietario nomine habendum & possidendum, quemadmodum ipse per suorum Praeceptorum paginam concessisse & confirmasse dinoscitur, & de his, quae ipsa sibi qualicumque contractu juste & legaliter adquisivit, & in posterum adquisitura est, firmam pro Dei amore habeat potestatem in elemosina Senioris sui,* nec non & sua Sanctis Locis, seu quibuscumque ei placuerit tradere absque alicujus contradictione. *Et ut haec auctoritas confirmationis nostrae firmior habeatur, & per futura tempora a cunctis fidelibus sanctae Dei Ecclesiae, nostrisque verius credatur, & diligentius conservetur, manu propria nostra subter eam confirmavimus, & anuli nostri impressione subter eam assignari jussimus.*

Signum

Signum *Hludowici serenissimi Regis.*

Locus Sigilli ✠ Regii deperditi.

Eberhardus Cancellarius ad vicem Liutberti Archicapellani recognovi & subscripsi.

Data XIIII. Kalendas Augusti Anno XXXVIII. Regni Domni Hludowici serenissimi Regis in Orientali Francia regnante, Indictione VIIII.

Actum ad Ingilinhein in Dei nomine feliciter. Amen.

Et profectò ubicumque poterat, atque extra ipsum Italicum Regnum, sibi conquirebat fundos summâ solicitudine Angilberga Augusta; quum enim prole masculâ destituta foret si quando viro superstes esset, sibi cau- A tum volebat. En alterius Diploma ex eodem Archivo depromtum, ex quo intelliges, in Lotharingia quoque sibi procuratas fuisse opes a praelaudata Imperatrice.

Lotharii Lotharingiae Regis Diploma, quo concedit Ludovico II. Imperatori Villam Hibernam, sibi traditam a Monasterio Sancti Lamberti Tungrensis seu Leticensis, & ut eam postea demum tradat Ingelbergae Imperatrici, Anno 866.

IN *nomine omnipotentis Dei Salvatoris nostri Jesu Christi.* Hlotharius *divina praeveniente clementia* Rex. *Dum vota, petitionesque propinquiorum pro opportunitate temporis adquiescimus, eos sine dubio, fidei, amicitiaeque nostrae ardentiores reddimus, quatenus in utilitatibus sanctae Dei Ecclesiae, totiusque Regni nobis commissi interesse contendant. Cognoscat itaque omnium sanctae Dei Ecclesiae, praesentium scilicet, nostrorumque futurorum industria, quia germanus noster, clarissimus scilicet* Imperator Hludogvicus, *adiit majestatis nostrae clementiam, uti res Sancti Lantberti Tungrensis, sive Leticensis, ab ipsa Ecclesia a nobis commutatas, illi ad proprium largiremur.* B *Cujus nos petitionibus placide faventes, per consensum memorati loci Antistis, ac famulantium Canonicorum,* Villam *nomine* Hibernam, *conjacentem in Comitatu Licudisiano, cum mancipiis utriusque sexus, & quidquid sibi juste aspicere videtur, nec non quodcumque ex rebus ipsius Sancti Lantberti in suo noscuntur esse Regno, juxta expetitam* C *seriem praelibato* Imperatore Hludogvico *ad proprium tribuimus, eâ scilicet ratione, ut ipse demum eas clarissimae* Imperatrici Ingelbergae *tradat cum omni integritate. Proinde hos Regiae dignitatis imperavimus apices fieri, per quos jam fato Imperatori omnes praescriptas res Sancti Lantberti tradimus atque transfundimus, qua-*

tinus per hoc Praeceptum nostrae liberalitatis cunctas jure proprio teneat, atque possideat. Et ut haec nostrae traditionis authoritas firmior a Succes- A *soribus in posterum habeatur nostris, subter manu nostra ea firmavimus, & annuli nostri impressione signavimus.*

Signum. HLOTARIUS *Hlotharii gloriosi Regis.*

Sigillum Cereum.

Clorimbaldus Regiae dignitatis Cancellarius recognovi & subscripsi.

Data XVI. Kalendas Junias, Anno Christo propitio, Regnante gloriosissimo ac piissimo Rege Hlotario, XI. Indictione XIIII.

Actum Lens Regio Palatio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Hisce accedat Diploma spectans ad *Carolum Crassum Imperatorem*, ejusdem Angilbergae fratrem, sive naturalem sive spiritualem, a praecedentibus minime dissimile. Describebam B ego olim ex antiquo Regesto existente in nobili Archivo Communis Civitatis Cremonae. Est autem hujusmodi.

Carolus Crassus Imperator Curtes Guardistallam, Luciariam, & alia bona Angelbergae Augustae, quondam Ludovici II. Imperatoris Conjugi, donata confirmat, Anno 882.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Karolus *divina favente clementia* Imperator. *Noverit igitur omnium fidelium nostrorum presencium scilicet & futurorum industria*, Angelbergam *divine recordationis* Hludowici *excellentissimi* Imperatoris consobrini nostri Conjugem Augustam, *dilectam* Sororem nostram, *mansuetudinis* C *nostre postulasse censuram, ut qualiter idem Augustus, Dominus & Vir suus per suorum Preceptorum paginas contulit, concessit atque donavit quaedam videlicet Curtes, Guardistallam, Luciariam, Littora Paludana, Campum Miliacium, Sextum, Inverne, Massini, atque Leocarni, cum omnibus eorum pertinentibus, & familiis utriusque sexus,*

seu

seu quondam Abbaciam, in honore Sancti Petri Apostolorum Principis consecratam, & non longe a Placentina Urbe fondatam in loco, qui nominatur Caput Trebie, qualiter quod noster Genitor dive memorie clementissimus Rex, sui erga Nepotem instinctu amoris, suam ac jungens auctoritatem simili, ut ille, modo confirmavit ei universa, quae habebat, ac stabilivit: nec non & omnia, que Carlomanus frater noster gloriosus Rex per auctoritatis sue Precepta contulerat; taliter etiam nos, piam eorumdem imitantes munificentiam, erga presatam Augustam agere debeamus, ea que sibi ex dono & largitate tam Patris & Consobrini, quàmque & Fratris nostri competunt, nostrâ auctoritate concedentes & roborantes pariter, scilicet cum his omnibus, que a reliquis Progenitoribus & propinquis nostris proprie virtutis a Deo sibi quoque modo videntur concessa vel confirmata. Nos igitur ejus precibus, quia non injuste vise sunt, assensum dedimus, decernentes clementer, & per hoc nostre sublimitatis Preceptum omnimodis ei tribuentes ac confirmantes, ut universa, que ille magnificus quondam Hludowicus saepe nominatus Imperator Consobrinus noster Senior, & Vir ejus ipsi qualiconque modo contulisse ac concessisse probatur, eodem ordine atque tenore inrefragabiliter habeat, teneat, atque dominetur. Quedam videlicet quo ad vixerit usufruendo & potestative ordinando, quedam verò perpetualiter possidendo, & cum voluerit, dimittendo absque ullius contradictione vel diminoratione seu injusta molestatione. Non so-

A lùm autem de his, quae a suo Viro carissimo, Consobrino nostro atque Fratre obtinuit, de quibus illam juxta quod constitutum est agere per omnia volumus atque concedimus; verùm & de illis, que ipsa sibi quoconque ingenio juste & legaliter undecunque vel a quibuscumque acquisivit, vel in antea acquirere potuerit: liberam ei in cun-
B ctis facultatem concedimus atque firmamus, tam pro suâ & Senioris sui animâ, per Loca Venerabilia donandi, quàm & quibuscunque & qualitercunque voluerit, distribuendi, quemadmodum, ut pretulimus, sancte memorie Genitor noster per sui Precepti formulam confirmasse illi & decrevisse dignoscitur. Quicunque verò hec
C Patris & Consobrini ac Fratris nostri, nostraque statuta violaverit aut immutaverit, & quod non putamus, suprafatam Augustam amicabilem Sororem nostram de his, quae sibi tam ab ipsis, quàmque a nobis concessa & confirmata sunt, juxta votum proprium non permiserit, aut cujus factum in aliquo irritum fecerit, sciat se in fu-
D turo eterni Judicis sententiâ puniendum, & in presenti per hanc nostram auctoritatem centum Librarum auri probati penâ multandum, quarum medietas Fisco nostro exigetur, & medietas ei, cui injuste molestia fuerit facta, persolvetur. Et ut hec nostre largitatis concessio & confirmatio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, hoc nostre
E auctoritatis Preceptum inde conscribi mandavimus, propria manu confirmavimus, & annuli nostri impressione assignari precepimus.

Signum KAROLVS Caroli serenissimi Imperatoris.

Hernu-

Hernustus Subdiaconus ad vicem Liutuardi recognovi & subscripsi.

Datum XV. Kalendas Maji, Incarnationis Domini Anno DCCCLXXXII. Anno verò Imperii Donni Karoli in Italia Secundo, Indictione XV.

Actum Papie in Dei nomine feliciter. Amen.

Heic, ut vides, Carolus Crassus Augustus Angilbergam appellat *dilectam Sororem nostram*: qui titulus quaestioni non contemnendae viam aperuit mihi supra in Dissertatione XI. *de Allodiis*. Obiter autem adnoto, me nequaquam assequutum, cur celeberrimus Mabillonius in Annalib. Benedictinis ad Annum DCCLIX. *Gislam Lotharii I. Imperatoris filiam* memorans, addiderit: *ne quid dicam de duabus ejus uxoribus Engelbergâ & Hermingarde*. Non Lothario Augusto, sed ejus filio *Ludovico II.* Imperatori uxor fuit *Engelberga*: neque aliam *Lotharii* Conjugem ego novi, quàm *Hermingardem*. Sed & magnis viris alio intentis quaedam interdum contra mentem ac scientiam suam excidunt, quae facile unicuique sunt condonanda. In quatuor hisce Diplomatis vidisti donatas aut confirmatas Angilbergae Augustae Curtes quasdam, easque insignes; quo nomine non praedia, sed Villae integrae significabantur, Castrum etiam plerumque complexae. Inter alias numeratur ibi *Guardistalla*, nunc Italice *Guastalla*, Civitas, unde nobili Duci in Italia illustre nomen: *Luciaria* quoque, nunc *Luzzara*, Duci eidem subjecta: & *Leocarnum*, nunc *Locarno*, Oppidum Helveticae Reipublicae juri adjunctum. Attamen quod est ad Principatus jura, quibus tunc Imperatores & Reges ex institutione Populorum, Duces verò, Marchiones & Comites ex Regum concessione

A fruebantur, nihil in hisce Privilegiis occurrit. Nam quae Cl. V. Ludovicus Thomassinus Part. 3 Lib. Prim. Cap. 28. congerit, ut vel Saeculo Christi Nono ostendat, Ecclesiarum Praesulibus nonnullis fuisse conlatos Comitatus, aliaque dominationis Secularis munera, tanti apud me non sunt, ut in sententiam illius e vestigio

B me sinam abduci. Utique Episcopis & Abbatibus eo quoque tempore *Vassi* sive *Vassalli* Laici erant, qui Ecclesiasticis viris Senioribus suis suberant, atque ab illis legem accipiebant. Verùm haec privatae, non publicae Dominationis vestigia erant: quod etiam animadvertere possumus in vulgari tunc usu & jure Dominorum

C in Servos. *Vassallos* enim habere cuicumque Magnati licuit, quibus praedia tantum conferebantur; & ne ista quidem interdum, uti jam praemonui in eadem Dissertatione XI. *de Allodiis*. Ad haec Episcopis atque Abbatibus nonnunquam a Regibus indicebatur militaris expeditio, eorumque erat pro rudium temporum illo-

D rum more, nisi justa excusatio interveniebat, *homines suos* ad exercitum ducere. Sed ubi statueris, jam tum sacros Praesules Vassis, atque adeo hominibus sibi obnoxiis abundasse, simul etiam intelliges, qui forent ii *homines* & milites, quibus praeerant Ecclesiastici Proceres. Quamobrem suspectae fidei facile mihi videntur

E quicumque Episcopi aut Abbates (Romanum Pontificem hinc exceptum

jam

jam vidimus) Ecclesiis suis jura Principatus tribuunt ante Carolum Magnum, aut sub eo, illiusque filiis atque nepotibus. Margarinus quidem Tom. 2. Constitut. Bullar. Casinens. & Ughellius Tom. 4. Ital Sacr. pag. 1333. proferunt Lotharii I. Diploma, Anno DCCCXLVI. ut ii putant datum, quo *Hildoinus Archicancellarius noster dilectusque Comes & Abbas Monasterii Bobiensis* petit, *quatenus Comitatum Bobiensem cum suis juribus, quem divae memoriae Dominus & Avus noster Karolus Augustus, & felicissimae recordationis Dominus & Genitor noster Hludovicus Imperator eidem venerabili Loco per sua Privilegia concesserant & confirmaverant, nostra auctoritate in praefato Monasterio firmaremus*. Equidem haec serius adinventa & conficta contendo, videlicet posterioribus iis temporibus, quibus Bobiensi Abbati revera concessus est ab Augustis Germanicis Comitatus Bobiensis. Nisi Diplomata haec spuria ad impetrandam ejusmodi dignitatem aliquid contulere, certe excogitata fuerint, ut novum donum antiquitate etiam tueri se posset. Non Hilduinus Bobiensis Abbas tunc *Archicancellarius* fuit, sed *Agilmarus* Viennensis Archiepiscopus. Et nondum Carolus, Ludovicus, & Lotharius Augusti didicerant conferre Comitatus *cum mero & mixto Imperio*; nondum *per anulum investire* quemquam de Comitatibus *jure honorabilis Feudi*. Et quum aevo illo Augustis familiares formulae forent, *Anuli nostri impressione adsignari jussimus*, aut *de Anulo nostro subter jussimus sigillari* (quae Sigillum cereum ostendunt) suspicionem auget diversa formula in ante memorato Lotharii Diplomate adhibita, nempe *& sigillo nostro plumbeo muniri praecepimus*. Reliqua praetereo, rogaturus tantummodo Lectores, ut Diploma Ludovici II. Imperatoris Anno DCCCLXI. non autem DCCCLXV. ut habet idem Ughellius, concessum *Amalrico Comensi* * *piscopo* & Bobiensi Abbati, & a Margarino Tom. 2. Constitution. 38. evulgatum, attente perpendant. Ibi multa Bobiensi Monasterio, ejusque Abbati privilegia impertitur Augustus, ac praecipue, *ut nullus Judex publicus, nec discurrens Missus, nec cujuslibet potestatis persona, in Curtes, Villas, loca &c. Monasterii ad causas judiciario more audiendas, vel freda aut teloneum exigendum &c. ingredi audeat*: quam revera Immunitatem aliis Monasteriis insignibus atque Ecclesiis, supra vidimus conferri solitam. At de Concessione *Comitatus* illic ne gry quidem; quod tamen in primis curandum fuit. Denique nemo melius Ughellium de Lothariani Diplomatis facilitate certum facere potuisset, quàm Ughellius ipse. Nam is Tom. V. Ital. Sacr. in Catalogo Episcopor. Comensium, Diploma ejusdem Lotharii refert, Amalrico Episcopo, & Bobiensi Abbati concessum, imposturam alterius apertissime prodens. Diploma ipsum, gravibus mendis in Italia Sacra pro more scatens, sistere heic Lectori consultius duxi.

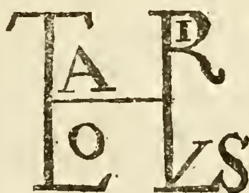
Lotha-

Lotharii Imperatoris Privilegium Amalrico Episcopo Comensi & Abbati Sancti Columbani Bobiensis concessum, quo ejusdem Monasterii bona & immunitates confirmat, Anno 842.

IN nomine Domini Jesu Christi Dei aeterni. Hlotarius *divina ordinante providentia* Imperator Augustus. *Cum petitionibus servorum Dei justis ac rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos gratia muniri non diffidimus. Igitur omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae & nostris, praesentibus videlicet & futuris notum fieri volumus, quia vir venerabilis* Amalricus Comensis Urbis *vocatus* Episcopus, & Monasterio, *quod nuncupatur* Bobio, Abba, *& est constructum in honore beati Petri Apostolorum Principis, ubi Sanctus Columbanus Corpore requiescit, detulit serenitatis nostrae obtutibus, recolendae memoriae* Genitoris nostri Hludovici Augusti *praeceptum immunitatis, in qua continebatur insertum, qualiter ipse ob amorem Dei, tranquillitatemque Monachorum ibidem consistentium cum rebus omnibus ac familiis suis, ad eundem Monasterium juste & legaliter pertinentibus, sub suae defensionis receperit immunitate atque tuitione. Unde nostram deprecatus est excellentiam, ut ob animae nostrae emolumentum, & aeternae retributionis praemium, morem sequentes paternum, praedictum Monasterium cum Monachis ibidem degentibus & rebus ac familiis ibi juste & legaliter pertinentibus sub nostra susciperemus immunitate atque plenissima defensione. Cujus precibus ob divini cultus amorem & sacrae Religionis tranquillitatem, clementissime adnuentes, hoc immunitatis nostrae Preceptum statuimus fieri: per quod praecepimus*, ut nullus Judex publicus, neque Missus discurrens, sed neque cujuslibet potestatis persona in Ecclesias, Senodochia, Curtes, Villas, loca, vel agros, seu reliquas possessiones memorati Monasterii, quas moderno tempore in quibuslibet pagis & territoriis infra ditionem Imperii nostri juste & legaliter nunc tenet vel possidet, vel quae deinceps in jure ipsius sancti Loci divina pietas augeri voluerit, ad causas judiciario more audiendas, vel freda aut telonium exigendum, aut mansiones vel paratas faciendum, aut paraveredos vel fidejussores tollendos, aut homines ipsius Monasterii tam Ingenuos quàm Servos, super terram ipsius commanentes distringendos, nec ullas redibitiones aut inlicitas occasiones exquirendas, ullo unquam in tempore ingredi valeat, vel ea, quae supra memorata sunt, penitus exigere praesumat. *Sed liceat memorato Amalrico Abbati, suisque Successoribus, res praedicti Monasterii sub immunitatis nostrae defensione quieto ordine possidere, quatenus Monachos, qui ibidem Deo famulari videntur, pro nobis & Conjuge, proleque nostra, atque stabilitate a Deo nobis commissi atque conservandi, jugiter Domini misericordiam exorare delectet. Quod si quis ex his, quae praescripta sunt, quippiam violare praesumpserit, sciat se triginta Libras argenti optimi secundùm veterem morem parti praefatae Ecclesiae persolvere, nostramque insuper incurrere offensionem. Quod si aliquis ex hominibus ipsius Ecclesiae tam Ingenuis quàm Servis aliquid deliquerit, unde Fiscus noster quippiam sperare potuerit, totum hoc*

pro

A *pro mercedis nostrae augmento parti praefatae Ecclesiae concedimus, & hoc prorsus decernimus, ut nihil inde ullo unquam in tempore requiratur. Confirmamus etiam quandam Forestem, quae nuncupatur Monslongus cum Curte juxta se posita, cum appendiciis vel adjacentiis suis, nec non & Alpem, quae vocatur Adra, cum terminibus suis, sicut in Praecepto Domini dignae memoriae* B *Genitoris nostri insertum & manu sua propria firmata esse comperimus. Continebatur etiam in eodem Praecepto Domini & Genitoris nostri, ut omnes res, quae per Praecepta & munimina Cartarum eidem sancto Loco legaliter & rationabiliter delegatae fuerunt, vel in antea a Deo timentibus hominibus condonatum fuerit, ut per eumdem Praeceptum jam dictum Monasterium vel Rectores ipsius Loci haberent atque possiderent, & quicquid inde ad profectum ipsius Ecclesiae, vel Monachis ibidem degentibus facere voluissent, jure Ecclesiastico liberum perfruerentur arbitrium; quod libenter nos similiter concessisse, & in omnibus per hoc nostrum Praeceptum corroborasse & omnium fidelium nostrorum cognoscat industria. Et ut hoc nostrum Praeceptum pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem, & a fidelibus sanctae Dei Ecclesiae & nostris verius credatur ac diligentius conservetur, manu propria subter firmavimus, & anuli nostri impressione adsignari jussimus.*

Signum *Hlotarii serenissimi Augusti.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Eichardus Notarius ad vicem Agilmari recognovi & subscripsi.

Data XI. Idus Septembris, Anno Christo propicio Imperii Domni Hlotarii piissimi Augusti in Italia XXIII. & in Francia III. Indictione VI.

Actum Gundulfi Villa, Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

C Nullum heic habes *Comitatus Bobiensis* jam collati vestigium, ut serius excogitatum fuit, Bobiensi Abbati. Immo ne tunc quidem ulli singulari Comiti Bobium commendabatur. Id fieri tantummodo coepit sub finem Seculi subsequentis, ut infra indicabo. Verùm non defuere, qui confictis tabulis ejusmodi honorem multo antea Abbatibus Bobiensibus delatum conati sunt nobis persuadere. Ita Mediolanenses Archipraesules Saeculo & ipso Decimo ex Imperatorum munificentia Spirituali Civitatis Mediolanensis regimini Seculare etiam addiderunt, & *Comites Mediolani* constituti fuere. Nescio quis ad majorem antiquitatem decori huic additum voluit, atque ad tempora usque Caroli Magni ejusmodi largitionem perduxit, D conficto ejusdem inclyti Augusti Diplomate, quod saepe memoratus Ughellius, Criticae artis parum gnarus, intrepide evulgavit.

gavit Tom. 4. Ital. Sacr. in Archiepiscop. Mediolanensibus. Datum dicitur *Dertonae Kalendis Maji Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCX. Indictione III. Imperii Anno IX. Regnorum verò nostrorum XLII.* Sed falsum est, Carolum Anno Christi DCCCX. in Italia fuisse versatum: itidemque falsum, Anno illo decurrisse *Annum nonum Imperii*. A vero etiam abhorret, in cursu tunc fuisse *Annum Quadragesimum Secundum* Regni Langobardici. Praetereo *Marchionum* mentionem, & Archicancellarium omnibus ignotum, & *Oldradi* cognomentum Petro Archiepiscopo additum, aliaque patentia imposturae indicia. Ad aemulationem Ecclesiae Romanae dicere mihi liceat fabricatum hujusmodi Diploma, quasi *a felici Constantini Magni, & aliorum Imperatorum recordatione* Archiepiscopo Mediolanensi conlatum fuerit, *quidquid ad Imperialem jurisdictionem pertinere in Urbe Mediolani videtur, terrae scilicet atque omnis districtus, domus publicae, murusque ipsius Urbis cum Fisco &c. Cortes etiam ipsius Civitatis, ac Civitatem propriam, Castella &c.* Omnia haec commenta sunt. Praeterea dissimulatum nolo, eumdem Ughellium Tomo V. Ital. Sacrae, Tattum quoque in Annalib. Ecclesiae Comensis, evulgasse Diploma Caroli Magni, datum *XV. Kalendas Decembris, Anno Tertio Imperii, & Trigesimo Sexto Regni nostri in Francia, indictione XI. Anno verò Dominicae Incarnationis DCCCIII.* Confirmat ibi inclytus Imperator *ad petitionem viri venerabilis Petri primi sanctae Comensium Urbis Episcopi*, omnes res & Ecclesias, ad Comensem Ecclesiam pertinentes, & *Berinzonam Plebem, Comitatum, districtum, & ipsum portum. Et Comitatum Clavennae* A *Clericis Cumanis in Canonicalem usum*. Verùm nonnulla in Diplomate illo se nobis offerunt, quae saltem interpolatum prodant. Carolus, nisi Prophetam illum statuas, ac praevidentem, tres alios Petros Ecclesiae Comensi praefuturos fuisse, nunquam appellarit *Petrum Primum*. Sed apud Tattum vox illa *Primus* non legitur. B Desideratur etiam in Notis Chronologicis Epocha Regni Langobardici, quae in Diplomatis ad Italiam spectantibus minime omitti consuevit. Annus etiam Vulgaris Aerae apponitur, quem tamen in aliis Caroli Magni Diplomatis ejusmodi frustra requiras. Neque Mabillonius Reguntiburg *Palatium publicum*, ubi Diplo- C ma datum dicitur, novit. Nulla verò de *Comitatibus* hisce in subsequentibus Lotharii I. Augusti, & Hugonis ac Lotharii Regum tabulis mentio occurrit. Alia praetereo, quum satis haec sint, ut ab adhibenda monumento illi integra fide absterreamur. Meâ itaque sententiâ, quamquam sub Ludovico II. Augusto, atque an- D tea etiam, Episcopis essent Cortes cum Castellis, nihilo tamen secius tum solùm Ecclesiastici Praesules majoribus privilegiis ac majori dominationis specie frui coeperunt, quum Carolus Calvus Galliarum Rex Anno Christi DCCCLXXV. Romanorum Imperator a Johanne VIII. summo Pontifice renuntiatus & coronatus E est. Ad Caesaream dignitatem inhiabant eo ipso tempore Ludovicus Germaniae Rex illius frater, ac major natu, ejusque tres filii Ludovicus II. Carlomannus, & Carolus Crassus. At quum plerumque usuveniat, ut, ubi plures certant de sublimi aliquo Principatu, munere, aut hereditate adipiscenda, quae ab unius, aut plurium electione & voluntate pendeat,

in

in plus offerentis partem inclinare electorum vota soleant: simili ratione Carolus Calvus fratri ac nepotibus in conquirenda Imperiali Corona praelatu est; uti enim scribit Regino, & Auctor Annalium Francorum Metensium, is *Imperatoris nomen a Praesule Sedis Apostolicae Johanne ingenti pretio emit*. Ceteri quoque Annalistae eum pretiosâ ac insuetâ donorum vi sibi comparasse Imperium testantur. Injurii non simus aliis quoque Ecclesiarum Praesulibus, in Italico Regno constitutis, si & ipsos opinemur eâ occasione aliquid profecisse & majora, quàm antea privilegia ac dona sibi impetrasse. Italicos etiam Principes, inter quos Episcopi numerabantur, convenisse ad eligendum in Regem Italicum Carolum eumdem, ex Actis Ticinensis Concilii constat. Agitatum subinde fuit variis, iisque gravioribus procellis Italicum Regnum sub Guidone, Lamberto, Berengario I. Ludovico III. & Rodulpho, ac deinde sub Berengario II. & Ottone Magno, qui primus Romani Imperii dignitatem in Germaniae Reges invexit. Tum ejus nepote Ottone III. Augusto sine liberis e vivis sublato, novae contentiones de Regno emersere, ut reliquas temporum illorum perturbationes omittam.

Inter hujusmodi fluctus non Seculi tantùm Principibus, sed & Ecclesiae, felicior quàm antea navigatio contingebat. Nam ut eos tutius candidati Reges ad se eligendos allicerent, aut arctius in fide confirmarent, sensim jura Regni in ipsos etiam Episcopos & Abbates transferre caeperunt, hoc est Civitates, Castella, publicae rei Tributa, Comitatus, Marchias, Ducatus. Non rapido sane cursu, sed sensim ad hanc potentiam Ecclesiastici viri devenere. Atque in eam rem complura possent adferri sacrae antiquitatis monumenta: sed ego iis liberalius utar, quae hactenus luce caruerunt. *Wido Imperator* in Diplomate authentico, quod adhuc adservant in Tabulario suo Canonici Mutinenses, ad preces *Leudoini* Episcopi Mutinensis (quem Sillingardus & Ughellius *Leodoindum* appellant) praeter consuetas immunitates ac privilegia, concedit, ut *deinceps Servi & Cartulati, pertinentes ad eamdem Ecclesiam nullum Censum nostrae Parti, seu publico Ministeriali persolvant*. Infra addit: *Et concedimus etiam vias, pontes, portas, & quicquid ex antiquo jure de his Regiae auctoritati per Procuratores Reipublicae solvebatur, idest ut ubicumque vias, pontes, portas in sua terra habuerit, nostrâ vice liberam capiendi debitum ex eis Censum habeat potestatem. Et liceat ei fossata cavare, molendina construere, portus erigere, & super unum milliarium in circuitu Ecclesiae Civitatis circumquaque firmare, ad salvandam ipsam sanctam Ecclesiam, suamque constitutam Canonicam &c.* Subinde verò Berengarius I. Anno DCCCCII. Godefrido Antisti Mutinensi terram & piscariam *Quarantulam, pertinentem de Comitatu Regiensi, cum omni districtu, ibidem legaliter pertinente*, est elargitus. Tum altero Diplomate, Anno DCCCCIV. eidem Praesuli confirmavit *Castellum quoddam juxta Civitatem Novam in territorio Mutinensi, ab eodem Gotifredo venerando Episcopo a fundamentis erectum, eo scilicet ordine, ut nullus Dux, Comes, Vicecomes &c. in jam dicta firmitate atque Castello potestatem ullam exercere praesumat &c.* Neque hoc unum Castrum in ditione Mutinensis Episcopi tunc fuit, sed alia quoque. Nam,

uti auctor est Liutprandus Ticinensis Lib. V. Cap. 12. Tomo II. Rer. Italicarum, Hugo Italiae Rex Anno DCCCCXLV. indignatus *Widoni Episcopo* Godefridi Successori, quod ab eo ad Berengarium II. descivisset, *congregatis copiis ad ejus Castrum Vineolam venit: idque viriliter, sed inutiliter oppugnavit. Niveolam* vitiose editum est in eo Liutprandi loco; nam, uti pag. 476. ejusdem Tomi II. Rer. Italicar. a me adnotatum fuit, in aliis Codicibus habetur (& quidem recte) *Vineolam*. Ejusdem quoque Castri mentio est in Charta Archivi Canonicorum Mutinensium, his notis indicantibus Annum DCCCCLXVIII. signata: *Otto Dei gratia Imperator Augustus, Anni Imperii ejus in Dei nomine ic in Italia Septimo: & item Otto filio ejus Imperator Augustus, Anni Imperii ejus in Dei nomine Anno verò Primo, die XIII. Mensis Junius, Indictione XI. Placuit adque convenit inter Domnus Widone Episcopus sancte Motinensis Ecclesie, necnon inter Dominico, qui & Franco, de Castro Viniola &c.* En ipsum Widonem, cujus Castrum Vineola (nobis nunc *Vignôla*) duram sustinuit obsidionem ab Hugone Rege. In eodem Castro, Oppido adhuc illustri, cui titulo Marchionis Duces Sorae e Boncompagna gente, sub Serenissimo Mutinae Duce, dominantur (liceat mihi tributum solvere debiti amoris) ego primam lucem vidi. Idem verò Berengarius II. Anno DCCCCL. eidem Widoni Episcopo concessit *omnem districtum in Castris, quod Aventus nominatur, vel Rovereto, sive Civitas-Nova, vel Isabardum: teloneum quoque, & curaturam, & redhibitionem ipsius Ripariae, & ligaturam navium, & quicquid Pars publica inibi habere, & exigere potest usque in fluvio Padi.* Alia praetermitto, illud postremo additurus. Conradum I. Italiae Regem atque Imperatorem, disertis verbis Ingoni Episcopo Mutinensi *Comitatum*, sive Praefecturam *Civitatis* contulisse, ut ex ejus Diplomate nondum evulgato intelligere possumus, in quo tamen Chronologicae notae non bene singulae cohaerent: quod maxime in hisce animadvertendum est. En igitur Diploma ipsum ex ditissimo Mutinensium Canonicorum Tabulario depromtum.

Conradi I. Imperatoris Diploma, quo Ingoni Episcopo Mutinensi omnia jura ac Privilegia Mutinensis Ecclesiae confirmat, eumque Mutinae Comitem constituit, Anno 1038.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Chuonradus *superna disponente clementia* Imperator. *Si........ retributionis......... ditatur. quisquis Locis Deo dicatis sua concesserit, aut in merito prosperabitur, qui conlata ut sincere a cultoribus Ecclesiarum Dei sua auctoritate corroboraverit. Quapropter omnium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque, presentium scilicet ac futurorum, noverit solertia, quatenus* Wido *sanctae* Taurinensis Ecclesiae Episcopus, *nosterque fidelis, nostram adiit celsitudinem, flagitans, uti pro Dei amore, animeque nostre remedio, omnia sanctae Mutinensis Ecclesiae, in honore Sancti Geminiani Confessoris Christi dicatae, cui Dei auctoritate* Ingo *venerabilis* Episcopus *deservit, a Predecessoribus nostris tam Regibus quàm Impe-*

Imperatoribus, atque a religiosis viris collata, nostrâ Imperiali censurâ confirmare & corroborare dignaremur. Cujus digne petitioni assensum prebentes, ejusdemque beatissimi Geminiani Episcopi & Christi Confessoris implorandam assidue opem considerantes, hoc Preceptum fieri jussimus: per quod tam cultis quàm incultis, seu in praeinsertis locis omne Comitatu eidem Civitatis, cum omnibus rebus mobilibus & inmobilibus ad se pertinentibus, & concedimus quiquid ad nostrum jus pertinere videtur, terras scilicet, & omnem districtum, atque domos publicas, murumque ipsius Civitatis, cum Fisco, & teloneo integro, seu cum omni jure civili intus & extra per circuitum usque in omnibus finibus suis. Coherentiae vero hujus Comitatus sunt. Prima usque in finem .... Secunda autem usque in Bolonia. Tertia etiam usque .... Mantua. Quarta scilicet ad initium Comitatus Lucensis. Cortes etiam ipsius Comitatus & Territoria, Castella, Villas, Mansos, necnon utriusque sexus familias, servos, & ancillas, herimannos & herimannas, domos quoque, possessiones, piscationes, foresta, pascua montibus seu planitiebus, aquationes, aquarumque cursus, seu decursus, paludes, cuncta habita & tenta atque possessa ad partem ipsius .... salis a praedicto Ingone Episcopo, vel a quolibet Predecessore ejus; atque omnia aliquo inscriptionis titulo, seu investitura actinus donata, collata atque tradita predictae Sanctae Mutinensis Aecclesiae a quibuscumque hominibus vel potestatibus, donamus, concedimus, confirmamus, modisque omnibus corroboramus, una cum campis, vineis, pratis, pascuis, jerbis, silvis, frascariis, buscariis, montibus, collibus, vallibus, planitiebus, ripis, rupinis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, omnia cum omnibus rebus, que dici vel nominari possunt, ad predictam Episcopii Sedem in integrum pertinentibus. Et per hoc nostre confirmationis Preceptum, de nostro & Regni jure & dominio in prefate sancte Mutinensis Aecclesiae jus & dominium omnino transfundimus, ac diligamus predictum Districtum prefati Comitatus, & teloneum, seu mercatum, cum omni functione Regali, seu domos, muros, Terrasque, & utriusque sexus Servos & Ancillas, & omnia, quae vocata sunt Publica, Fiscalia, vel Comitalia, aut Vicecomitalia, que posita esse videntur in predicto Comitatu Mutinensi, tam intus quàm extra per circuitum usque in praedictis finibus, Eà videlicet ratione, quatinus Domnus Ingo venerabilis Episcopus, qui eidem Aecclesiae presidere videtur, suique Successores, potestatem illic habeant per se, aut per suos Missos, judicandi, distringendi, placitum tenendi, vel quicquid eorum utilitas decreverit, faciendi, ad augmentum & honorem predicte Mutinensis Aecclesiae, & ita faciendi, omnique modo judicandi, & distringendi, veluti in nostra, aut Marchionum, vel Comitum fuisset presentiâ, ab hinc remotâ omni nostrâ, nostrorumque Successorum, omniumque hominum contradictione, minoratione, ac molestatione. *Igitur quicumque infra praedictam Urbem, vel supradictum Comitatum, vel in ejus Provincia in integrum, seu in prefatis Cortibus & Castellis habitator extiterit, aut castellaverit, necnon Vassalli ejusdem Comitatus non in presentia alienum Comitum, & Marchionum, vel Missorum nostrorum eorum lites aliter agere, vel ullo modo diffinire liceat, nisi ante Ingonem Reverentissimum Presulem, suo-*

suosque Successores, seu eorumque Legatos A *decrevimus, sicut supra concessum habemus; & quicquid ante eorum presentiam finitum atque judicatum fuerit; perpetua stabilitate permaneat. Precipientes itaque jubemus, ut deinceps nullus Dux, Marchio, Comes, aut Vicecomes, Sculdassio, Gastaldius, aut ullus Reipublice Procurator, seu alia quelibet magna, parvaque persona nostrorum Re-* B *gnorum, predictam sanctam Dei Sedem, ejusque Vicarios disvestire, molestare, aut inquietare, mansionaticum facere, teloneum, districtum, placitum, aut aliam quamlibet functionem exigere, seu de predictis rebus facere violentiam audeat. Si quis igitur hoc nostrae corroborationis Preceptum infringere, aut quodam temerario ausu temptaverit aut attenuare, sciat se compositurum auri optimi Libras CC. centum medietatem Kamere nostre, & medietatem pretaxato Episcopo, suisque Successoribus. Quod verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, anuli nostri impressione insigniri jussimus.*

Signum Domni Chuonradi *invictissimi Imperatoris.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Kadelous Cancellarius vice Domini Herimanni Archicancellarii recognovit.

Datum XVII. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis MXXXVIII. Indictione VII. Anno autem Domni Chuonradi Regni XIIII. Imperii XII.

Actum Colonia feliciter.

In Episcopis Successoribus diu e- C tiam perdurasse id juris, altera Charta evincere posse videtur, scripta Anno MXCII. in qua Heribertus Mutinensis Episcopus Civibus suis *ad nostram ampliandam Civitatem* concedit emphyteusis titulo quasdam terras: quae si certa sint, consequitur, celebrem Comitissam Mathildam minime Mutinensibus praefuisse titulo D atque auctoritate Comitis sive Comitissae. Atque haec unius Mutinensis Ecclesiae exempla instar ferme sunt eorum, quae quamplurimis aliis in Italia obtigere. Quum enim Saraceni Seculo Christi Nono, Ungri verò seu Hungari gens barbara subsequenti Decimo praedis, flammis, ac caedibus Italiam miserrime infestarent, jam tum coepere Ecclesiae Proceres ad Civium, suorumque colonorum tutelam Castra erigere ac munire, impetratâ ad hoc a Regibus facultate opportunâ. Hinc ipsis accessit nova potentia & vis ad resistendum quandoque vel ipsis Regibus. Ludovicus III. Imperator Anno Christi DCCCC. Petro Episcopo Regiensi apud Ughellium in Appendice ad Tomum V. Ital. Sacr. pag. 1576. imper-

impertitus est *licentiam circumdandi jam dictam Ecclesiam per gyrum suae potestatis, sicut ipse melius viderit, excelsâ munitione videlicet, ad perpetuam Ecclesiae suae defensionem*. Berengarius I. quoque circiter Annum DCCCCXI. eidem Petro veniam fecit *construendi Castrum in sua Plebe in honore Sancti Stephani, sita in Vico-Longo*, quem locum etiam a quorumcumque Ducum, Comitum, aliorumque Reipublicae Ministrorum potestate eximit. Ad haec Anno DCCCCXLII. Hugo & Lotharius A Italiae Reges, praeter alias immunitates, Aribaldo Regiensi Episcopo concessere *terram*, ut ipsi ajunt, *juris nostri, quae conjacere videtur in Civitate Regia a tribus milliariis in circuitu una cum muris, & fossatis atque teloneo & stradatico, seu cum servis vel ancillis inibi pertinentibus, omnemque publicam functionem &c.* Diploma, quia B nondum editum, ex Fulvii Azzarii Historia Regiensi MSta, in Estensi Bibliotheca existente, producere juvat.

Hugonis & Lotharii Italiae Regum Diploma, per quod Aribaldo Regiensi Antistiti vetera Privilegia, novis additis donis, confirmant, Anno 942.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Hugo & Lotharius *divina protegente clementia* Reges. *In statu Catholicae Fidei, & Ecclesiarum Dei restauratione, Regni nostri statum subsistere, praesentis quoque & aeternae vitae nobis profutura fore subsidia non dubitamus. Quocirca omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque presentium ac futurorum devotio noverit, qualiter interventu ac petitione* Ambrosii *venerabilis* Laudensis Episcopi, *necnon &* Huberti *incliti* Marchionis, *dilectique filii nostri, ac nostri Comitis Palatii, per hujus Praecepti paginam confirmamus ac pleniter corroboramus sanctae Regiensi Ecclesiae, in honore Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae, sanctique Prosperi Christi Confessoris constructae, cui* Aribaldus *Reverendus* Presul *pastorali curâ invigilat, omnes Cortes, Plebes quoque, Abbacias, Monasteria, Capellas, praedia, cunctas res, quas de donis Regum seu Imperatorum praedecessorum nostrorum, ceterorumque bonorum hominum possidet;* C *verùm etiam res universas Canonicae ejusdem Ecclesiae, concessionibus, traditionibus Episcoporum, Privilegiis, offersionibus, comparationibus quoque, commutationibus, Libellorum quorumcumque legalium, Cartarum conscriptionibus, seu Fiothecariis, ipse Sanctus Locus legaliter obtinuit, vel investitus fuit, una cum domibus & edificiis, Ecclesiis* D *Baptismalibus, Decimis, & Capellis, ac Familiis utriusque sexus, Aldionibus vel Aldianabus, mansis etiam vestitis & absentibus, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, arboribus pomiferis & infructuosis, insulis, piscariis, carectis, salinis, piraticis, molendinis, aquis aquarumque decursionibus, montibus, vallibus, planitiebus,* E *ripis, rupinis, alpibus, rivis defluentibus, omnia omnino in integrum quaecumque dici vel nominari possint: unde eadem Ecclesia & sancta Regiensis Sedes hactenus investita fuisse dignoscitur, per confinia & terminos Lunensium, Parmensium, Regiensium, Mutinensium, Cremonensium, Mantuanensium, Ferrarien-*

riensium usque in Fluvium Padum, & Zare, a terminis Buranae in Bondeno in Vadis, sicut a Carolo Magno *per decretum Praecepti collatum, sive eidem Ecclesie sancitum ac determinatum fuit in integrum.* Pro ampliori quoque stabilimento jam fatae sanctae Regiensis Ecclesiae Terram juris Regni nostri, quae conjacere videtur in Civitate Regia a tribus milliariis in circuitu una cum muris & fossatis, atque theloneo, & stradatico, seu cum servis vel Ancillis inibi pertinentibus, omnemque publicam functionem largimur, concedimus, atque transfundimus in jus & dominium jam praelibatae pro animae nostrae, nostrorumque Successorum remedio, ut omnia in tempore ab omni publica exactione quieta & secura permaneat atque persistat. *Insuper etiam praedictae Ecclesiae per hujus nostrae confirmationis auctoritatem confirmamus ac pleniter corroboramus Cortem, quae Luciaria vocatur, cum duabus Capellis, unam in honore Sancti Georgii antiquitus constructam, & alteram in honore Sancti Sixti in littore Paludano; necnon & Gajo inter Padum & Bondenum sito, cum omnibus pertinentiis & appenditiis suis, ac familiis utriusque sexus; de qua nuper intentio inter Monasterium Placentinum, ubi* Berta Abbatissa *praeesse videtur, in honore sanctae Resurrectionis, & Sancti Sixti constructum, & eandem sanctam Regiensem Ecclesiam; eo quod legalibus Preceptis & scriptionibus ex parte Regiensis Ecclesiae in judicio ostensis, judicum decreto prefata Cortis de Luciaria cum Castro & Capellis & Gajo, omnibusque rebus mobilibus & immobilibusque, ac familiis utriusque sexus ad eam pertinentibus, sanctae Regiensis Ecclesiae, cui pertinuit, legaliter cessit; & prelibata Abbatissa cum Advocato ipsius Monasterii exinde audita & contenta remansit, quia ex parte ejusdem Monasterii sanctae Resurrectionis & Sancti Sixti nullas legales firmitates ostendere valuit. Sancimus praeterea, ut si quando quidem de rebus, & ipsius sanctae Sedis familiis, seu omnium Clericorum suorum rebus vel mancipiis fuerit orta contentio, nullatenus ante praesentiam alicujus finiatur, nisi in Pontificum praetaxatae Sedis. Concedimus denique eidem Advocatos sive Notarios, quantos aut quales Pontifices vel Ministri Ecclesiae elegerint tam de suis quamque de alienis liberis hominibus, qui ejusdem Episcopii, vel Canonice, seu omnium Clericorum suorum rerum utilitates exercere noscuntur, absque ulla hominis contradictione vel molestia, ita ut ab omni Reipublicae functione sint absoluti, & nil ab eis publicus Exactor exigere praesumat, ut securius ac diligentius causas ipsius Episcopii proficere valeant. Stabilimus etiam de omnibus rebus seu familiis, quae hactenus qualibet occasione vel quocumque modo, ex ditione ipsius Episcopii vel Canonicae, seu Clericorum potestate subtractae noscuntur, & circum manentes homines inquisitio fiat, ut omnes res ipsius Sedis, & Clericorum, ad eorum redeant potestatem, & exinde se investiant nostrâ freti auctoritate, quatenus rei veritas patefacta perenniter valeat suum obtinere vigorem. Praecipientes quoque jubemus, ut nullus Judiciarie potestatis, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Scudaxio, aut quislibèt publicus exactor, neque aliqua persona magna vel parva, in re ipsius Ecclesiae Placitum tenere, neque in domibus ejus aut Clericorum ipsius, aliquod Mansionaticum potestative tollere, neque homines ejus cujuscumque ordinis Clericos vel Laicos, liberos vel.. .... & Cartulatos, vel sub terram ipsorum re-*

siden-

sidentes, nec Servos vel Ancillas, aut Aldiones utriusque sexus, ad Placitum ducere, nec pignorare aut molestare vel flagellare praesumat, neque de rebus ipsius Ecclesiae vel Clericorum aliquid tollere, vel Ripaticum, aut quamlibet functionem publicam a Ministris ejusdem Ecclesiae exigere temptet. Sed liceat praenominata Ecclesia Regiensis cum omnibus rebus & familiis suis & omni Clero inibi Deo famulantibus, ad eam pertinentibus, omni tempore sub tuitionis nostrae munimine quiete & pacifice, remota totius potestatis inquietudine permanere. Si quis autem temerarius contra hoc nostrae confirmationis, concessionis, ac tuitionis Praeceptum quandoque insurgere temptaverit, & quae superius scripta sunt, non observaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum, medietatem Palatio nostro & medietatem jam fatae Ecclesiae, ejusque Pontificibus. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manibus propriis annulo nostro insigniri jussimus.

Signum (✠✠) serenissimorum Hugonis & Lotharii Regum.

Preprandus Cancellarius ad vicem Bosonis Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data IV. Idus Augusti, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXLII. Regni verò Domni Hugonis Regis XVI. Lotharii XII. Indictione XV.

Actum Papiae feliciter. Amen.

Quantam verò Castrorum, terrarumque copiam *Regienses Episcopi* suae

A Ecclesiae compararint, nusquam melius intelligas, quàm ex catalogo eorum, quae *Bonifacius Marchio & Dux Tusciae*, Mathildis celeberrimae Comitissae pater, ab eadem Ecclesia titulo Feudi accepit. Catalogum hunc vide in Dissertat. XXXVI. *de Precariis*. Aliquid (*) interno dicendum est & de *Parmensi Ecclesia*, cui Car-

B lomannus Italiae Rex, non certe Anno DCCCCLXXII. uti scribit Ughellius Tom. 2. pag. 184. Ital. Sacr. & post eum Bordonius, sed alio aliquo Anno (modò germanum sit Diploma) elargitus est *omne jus publicum, & teloneum, atque Districtum ejusdem Civitatis* (Parmensis) *& ambitum murorum in circuitu &c.* Haec

C eadem confirmavere Parmensibus Episcopis Carolus Crassus, Hugo, Otto Magnus, aliique Reges aut Imperatores, aliis etiam donis adjunctis, prout quisque Regum utile sibi ducebat Praesulum illorum praesidium ac fidem mercari, dum seditiones ac difficilia tempora instarent. Certe eo usque processit Principum munificentia in eosdem Praesules, ut Comi-

D tis, sive Rectoris Parmensis Urbis auctoritate imminutâ, munus Comitis in ipsos Episcopos non ad integrum quidem agrum, sed tamen intra Civitatem, & extra ad tria passuum millia, fuerit ab Augustis translatum. Testem dabo Diploma Henrici I. nondum editum, & ex Archi-

E vo Canonicorum Parmensium descriptum.

(*) legendum videtur quidem *interim*, aut quid simile.

Henrici

Henrici I. Italiae Regis Praeceptum, quo jura Comitatus tum in Clerum, tum in reliquos homines, tam in Civitate, quàm extra per tria milliaria cum aliis Privilegiis concedit Sigefredo Episcopo Parmensi, Anno 1004.

IN *nomine Sanctae individuae Trinitatis.* Heinricus *divina Christi pietas* Rex. *Ad hoc nos ad Regale culmen sublimatus esse credimus, ut omnium maxime Ecclesiarum Dei utilitatibus consulamus, quia si eas exaltaverimus, plurimùm nobis ad regalis nostri stabilitatem, & ad aeternae remunerationis emolumentum proficere non ambigimus. Quapropter noverit omnium sanctae Dei Ecclesiae fidelium, nostrorumque, presentium scilicet & futurorum solercia, qualiter interventu dilecti .... & peticione* Leonis Vercellensis Episcopi *fidelis nostri*, Sigefredus *sanctae* Parmensis Ecclesiae Episcopus *nostram adiens clementiam, petiit, ut more Praedecessorum nostrorum Ecclesiam suam perficiendo augmentaremus ex his, quae Regiae potestati, & publice functioni debebantur, & maxime ex his, quibus ejusdem Ecclesiae lacerabatur, ex parte scilicet Comitatus: videlicet ut res & familias tam cuncti Cleri ejusdem Episcopii in quocumque Comitatu inventae fuerint, & cunctorum hominum infra eandem Civitatem habitantium, de jure publico in ejusdem Ecclesiae jus & dominium & districtum transfunderemus, ut deliberandi & dijudicandi seu distringendi potestatem haberet tam supradicti Cleri res & familias, quamque etiam homines infra eamdem Civitatem habitantes, & res & familias eorum, veluti si praesens adesset noster Comes Palacii. Nos verò considerantes, & commodum ducentes per sumpti Imperii dignitatem, & per mala omnia, quae acciderint* A *saepe inter Comites ipsius Comitatus & Episcopos ejusdem Ecclesiae, ut lis & scisma preterita evelleretur, & ut ipse Pontifex cum Clero sibi commisso pacifice viveret, & sine aliqua inquietudine oracionibus vacaret tam pro salute nostra. & stabilitate, quàm & omnium in nostro Regno degentium*, concedimus & largimur. & de nostro jure & B dominio in ejus jus & dominio transfundimus atque delegamus Murum ipsius Civitatis, & Districtum, & teloneum, & omnem publicam functionem tam infra Civitatem, quam extra ex omni parte Civitatis infra tria milliaria; nec non & integras vias & aquarum decursus & omne territorium cultum & incultum C ibidem adjacens, & omne quidquid Reipublicae pertinet. Insuper etiam concedimus, ut omnes homines infra Civitatem eamdem habitantes, ubicumque eorum fuerit hereditas sive adquestus, sive familia tam infra Comitatum Parmensem, quàmque in vicinis Comitatibus, nullam exinde functionem alicui Regni nostri D personae persolvant, sive alicujus Placitum custodiant, nisi Parmensis Ecclesiae Episcopi, qui pro tempore fuerit, sed habeat ipsius Ecclesiae Episcopus licentiam, tamquam nostri Comes Palacii distringendi & difiniendi vel deliberandi omnes res & familias tam omnium Clericorum Episcopii, quàmque & omnium E hominum habitantium infra praedictam Civitatem, nec non & omnium desidencium super praefatae Ecclesiae ter-

terram, sive Libellariorum, sive Precariorum, seu Castellanorum; & ita de nostro jure & dominio in ejus jus & dominium transfundimus, *ut nullus Marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua Regni nostri magna, remissaque persona exinde de predictis rebus & familiis & omnibus, que superius leguntur, se intromittat, aut aliquam functionem inde recipere temptet. Ad.......... etiam nostri Imperii quatinus eadem Parmensis Ecclesia nullius supplementi indiga videatur, permittendo concedimus ipsius loci Episcopo, ut habeat potestatem eligendi seu ordinandi sibi Notarios, qui causas ipsius Episcopatus, discurrentes, ubicumque oportunum fuerit per praedictum Episcopum scribant Cartas, cujuscumque voluerint testamenti, remotâ prohibicione vel controversiâ Comitatus sive Comitis, ut sicut ex parte Comitatus harum rerum Exactores, ita ex parte Episcopii, nostrâ Imperiali auctoritate, ammodo in antea habeantur, omni contradictione repulsa; & ut liceat......... quiete vivere.......* Et si acciderit de predictis rebus & familiis sine pugna legaliter non posse diffiniri, per hanc nostri Praecepti paginam concedimus Episcopi Vicedomino, ut sit noster Missus, & habeat potestatem deliberandi & diffiniendi atque dijudicandi, tamquam nostri Comes Palacii. *Si quis igitur hujus nostri Praecepti violator extiterit, sciat se compositurum mille Libras auri, medietatem Kamerae nostrae, & medietatem ipsius Parmensis Ecclesiae Episcopo. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus inviolabiliterque custodiatur, manu propria roborantes, anuli nostri impressionem inferius affigi praecepimus.*

Signum Domni Heinrici *invictissimi Regis.*

Locus Sigilli (✠) cerei deperditi.

Egilbertus Cancellarius vice Wiligisi Archicapellani recognovit.

Data II. Kalendas Junii, Anno Dominice Incarnationis MIIII. Indictione II. Anno verò Domni Heinrici Secundi Regis Secundo.

Actum in Rodo.

Quod verò uni ex Episcopis obtingebat conradere ex Imperatorum Regumque munificentiâ, reliquis etiam Praesulibus, ac praesertim vicinioribus, sitim paria consequendi movebat. Ac proinde non aliter factum a Cremonensibus Episcopis. Hungarorum incursionibus & crudelitati, ineunte Seculo Christi Decimo, praecipue patuit ager Cremonensis: qua calamitate etiam ad supremum inopiae adactus fuerat Episcopus & Clerus Urbis illius. Berengarius ergo Imperator, pio religionis intuitu Anno DCCCCXVI. multa Ardingo Episcopo Regalia contulit, quae apud Ughel-

Ughellium Tom. 4. Ital. Sacr. legi possunt in ejus Diplomate, quamquam parùm accurate descripto. Adservatur autem in Episcopio Cremonensi pretiosum Regestum, seu Codex membranaceus, Ottone IV. imperante, hoc est, circiter Annum MCCX. scriptus, curâ ut arbitror, celeberrimi Episcopi *Sicardi*, cujus Chronicon Tom. VII. Rer. Italicarum dedi. Congesta illic habentur praestantiora Diplomata ac monumenta Cremonensis Ecclesiae ad eum usque diem, quorum non pauca luce adhuc destituta eam a me identidem acce- A ptura sunt, quando mihi olim licuit inde segetem non contemnendam venerandae antiquitatis, ex meis per Italiam peregrinationibus, depromere. Quae Regalia reipsa fuerint iis temporibus concessa Cremonensi Episcopo, tam intra quàm extra Civitatem, nobis abunde explicabit Diploma Rodulfi Italiae Regis concessum B Johanni Ecclesiae ejusdem Episcopo, ut ibi dicitur ad preces *Heicardi Parmensis Episcopi*, (quem Ughellius *Hercardum* appellat) *summique Auricularii nostri*, hoc est Regii Consiliarii.

Rodulfus Italiae Rex Johanni Cremonensi Antistiti, atque illius Ecclesiae, a Paganis & pessimis Christianis desolatae, privilegia sarcit, & ejus jura ac bona confirmat, Anno 924.

I*N nomine Domini nostri Jesu Christi Dei eterni*. Rodulfus *divina annuente clementia* Rex. *Quoniam quidem Imperatorum & Regum consuetudo fuit, est, & erit, Christo propitiante, diruta solidare, & ad statum bone ordinationis dirigere, & sanctarum Dei Ecclesiarum defensionem illius amore, qui pro omnibus passus est, firmiter instare: idcirco notum sit omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie, nostrisque, presentibus atque futuris, quia* Johannes *sancte* Cremonensis Ecclesie Episcopus, *nosterque per omnia fidelissimus, innuit & retulit modestie nostre per reverentissimum sancte Tertonensis Ecclesie Episcopum, & Archicancellarium nostrum, nec non &* Heicardum, *venerabilem sancte* Parmensis Ecclesie Episcopum, summumque Auricularium nostrum, *quatenus, ut eumdem Johannem Episcopum cum omnibus facultatibus sue Ecclesie, suoque Clero & Canonicis ibidem Deo famulantibus, suisque Libellariis absque proprietate consistentibus, eju-* C *sdemque Ecclesie familiis, pro Dei amore, & remedio anime nostre, sub nostra Regali defensione, & omnia jura sue Ecclesie, & proprietates atque possessiones sub integritate sui, per nostri Precepti inscriptionem confirmare usque in perpetuum dignaremur, sicut juste & legaliter inferius fuerit declaratum. Nos autem ad eamdem Ecclesiam a Paganis,* D *& quod magis est dolendum, a pessimis Christianis desolatam, multisque calamitatibus & miseriis attritam, intelligentes, & prefati Episcopi Johannis fidelitatem intuentes, consilio predictorum Episcoporum libenter annuimus, atque pretitulatam Ecclesiam cum suo Episcopo, suoque Clero, suisque Libellariis & familiis, sub nostra tuitione* E *precepimus, & omnia sua queque justa moderamine confirmavimus.* Precipientes & omnimodis statuentes, ut nullus Dux, Comes, Vicecomes, Sculdasio, Decanus, aut aliqua publice partis persona infra muros & fossatos pretitulate Ecclesie, & prediis ejus atque

atque Gastellis & Curtibus, Titulis, Cellis, atque Plebibus, Placitum custodiat, aut aliud aliquod contra Pontificem ejusdem Ecclesiae agat. Curaturam denique & teloneum, quod injuste ad partem publicam exigebatur de infra muris & Civitate, ad prenominatam Ecclesiam pertinentibus, simul cum annuali Mercato & Curaturâ, que dicitur Sancti Nazarii, prout bone memorie Berengarius Imperator & Predecessor noster eidem Ecclesie concessit & restituit, cum omni publica functione concedimus & confirmamus ipsi sancte Cremonensi Ecclesie. *Piscariam quoque, sicut per Precepta eadem Ecclesia possidet, a loco scilicet, in quo Addua in Padum defluit, cum omnibus Insulis & Pollitinis in Padum existentibus, seu & molendinis, atque Ripaticum usque ad Portum de Vulpariole, de eâdem Ecclesia pertinente, simul cum terra posita infra eamdem Civitatem, que olim pertinuit de Carte juris Regni nostri, que dicitur Sex-pilas ex integro, prout jam nominatus Berengarius Imperator eidem Ecclesie tribuit, concedimus, & per omnia ipsi sancte Cremonensi Ecclesie confirmamus. Ad habendum, tenendum, & quicquid Episcopus ejusdem Civitatis, qui pro tempore fuerit, ad utilitatem ejusdem Ecclesie voluerit, faciendum. Sancimus preterea, & Regali nostra auctoritate decernimus, ut Libellarii & manentes pretaxate Ecclesie, qui absque proprio sunt, & proprium non habent, Placitum non celebrant publicum. Et si aliqua fuerit horta contentio, & adclamati fuerint, volumus & determinamus, ut cum Episcopo sepe dicte Ecclesie, aut cum suo Misso ad Placitum pergant, & legem faciant atque recipiant omni mala, & publica occasione sopita, penitusque remota. Interea precipiendo precipimus, ut quicquid telonei aut curature exigi possit a negotiatoribus, eandem Civitatem adeuntibus, nemo publicus Ministerialis exinde se intermittat, aut inventa occasione aliud aliquid infra aut extra muros tollat, set pars prenominate Ecclesie eandem curaturam & teloneum, per hanc nostram auctoritatem & concessionem, extra & infra muros ejusdem Civitatis ad partem pretaxati Episcopii tollat & vindicet absque tocius potestatis contradictione. Denique negotiatores ejusdem Civitatis insidiose contra prefatam Ecclesiam agere temptantes, si voluerint Portum predicte Ecclesie dissolvere, & diabolica suasione in alia aliqua parte transmutare, divino amore succensi funditus hoc contradicimus: sed sicut jam nominatus Johannes Episcopus eandem Ecclesiam de eodem Portu investitam invenit, ita usque in perpetuum presenti deliberatione teneat & possideat; & quoscumque & quantoscumque inibi Episcopus, qui pro tempore fuerit, advenire & mercari cum qualicumque negotio absque omni contradictione recipiat, & negotiari dimittat, salvo & non temerato jure sue Ecclesie. Si quis igitur hoc nostre concessionis & confirmationis Preceptum infringere temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum, medietatem Camere nostre & medietatem predicte Ecclesie suisque Pontificibus. Quod ut verius credatur & diligentius observetur, manu propria roborantes, & anulo nostro subter jussimus insigniri.*

Signum (✠) Domni Rodulfi incliti Regis.

Manno Cancellarius ad vicem Beati Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data V. Kalendas Octobris, Anno Dominice Incarnationis DCCCCXXIIII. Domni verò Rodulfi serenissimi Regis in Burgundia XV. in Italia III. Indictione XIII.

Actum in Pratis de Grannis in Christi nomine feliciter. Amen.

Eadem autem Regalia *Olderico Cremonensi Episcopo* confirmata videas in altero Diplomate Ottonis Magni Imperatoris, quod ex supra laudato Re- A gesto olim descripsi, atque heic adtexendum censui. Inde verò inter alia discas, Oldericum, seu Odelricum, Liutprando celebri Historico non circa Annum DCCCCLXXX. ut suspicatus est Ughellius, sed longe antea in Episcopatu successisse.

Otto I. Imperator Olderico Cremonensi Praesuli ejusque Ecclesiae, privilegia & jura confirmat, Anno 973.

IN *nomine sancte & individue Trinitatis*. Otto *Dei favente pietate* Imperator Augustus. *Si locis &c. noverit universitas*, Oldericum *venerabilem sancte* Cremonensis Ecclesie Antistitem, *obtentu* Adeleid nostre Conjugis & consortis nostri Imperii, *celsitudinis nostre clementiam adiisse, humiliter postulans, quatinus pro Dei amore, nostrique imperii salute, nostra Imperiali auctoritate precepta a Decessoribus nostris, scilicet* Karolo, *atque* Lodovico, *necnon &* Berengario *magnificis* Imperatoribus, *sue Ecclesie concessa confirmaremus. Cujus dignis peticionibus annuentes, prout juste & legaliter possumus*, concedimus atque per hujus nostre auctoritatis paginam confirmamus & corroboramus eidem sancte Cremonensi Ecclesie quicquid curature, telonei, aut portatici aliquo ingenio de jam fata Cremonensi Civitate ad publicam functionem pertinuit, tam de parte ipsius Civitatis Comitatus, quàm de parte Curtis Sex-pilas, nec non ripam cum menibus & turribus ipsius Civitatis, *seu etiam omnia, que a jam dictis Antecessoribus nostris Ecclesie ipsius Episcopatus precepto donationis & confirmationis sunt concessa, nominative* circa Civitatem undique per quinque miliariorum spatia. *Eo videlicet ordine, quo ipse Odelricus venerabilis Episco-* B *pus, suique Successores per hoc nostrum pracmaticon tam nostris quàm nostrorum Successorum temporibus universa, que pretaxate Ecclesie sive per Precepta, sive per scriptiones aliquas, seu quoquo modo devenerunt, de quibus nunc investita dinoscitur, ad communem utilitatem ejusdem Ecclesiae & fratrum, quiete ac pacifice teneant, firmiterque possideant,* C *omnium sancte Dei Ecclesie fidelium remotâ contrarietate. Statuimus etiam per hanc nostram Imperialem jussionem, quod si Precepta, alieque scriptiones ipsius Ecclesie incendio, latrocinio, sive quolibet ingenio alio sublata fuerint, si Advocatus Episcopi cum tribus Sacramentalibus, quod hac ratione eas amisisse ausus fuerit affirmare, ita* D *illum licead per hoc nostrum Preceptum defendere, tamquam si ipsas scriptiones presentialiter haberet. Si quis igitur &c.*

Signum (✠) *Domni Ottonis Imperatoris serenissimi Augusti.*

Petrus Cancellarius ad vicem Huberti Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Datum V. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXIII. E *Indictione I. Imperii Domni Ottonis XII. item Ottonis VI.*

Actum Quintileburg, feliciter.

Exploratum praeterea habemus ex aliis monumentis, concessum fuisse eisdem Cremonensibus Episcopis *districtum*

strictum suae Civitatis intra & extra per quinque milliariorum spatia, ac omnia Parti Publicae quondam pertinentia. Quibus verbis nemo non intelligit significari jura Comitum in Episcopos translata; neque enim aliud *districtus* sonat, quam jus & facultatem coërcendi secundùm statuta Legum fontes, & judicandi, & multas imponendi; quod Comitum erat. Ejusdem juris in Antistitem Cremonensem translati testes erunt tabulae, quas ex eodem Regesto Episcopii Cremonensis descripsi.

A

Henricus II. Germaniae & Italiae Rex Ecclesiae Cremonensi omnia illius bona & jura confirmat, Anno 1004.

B

IN *nomine Sancte & Individue Trinitatis.* Henricus *divina favente misericordia* Francorum & Longobardorum Rex. *Quoniam nostrum est, Ecclesiarum Dei curam solicite gerere, & in cunctis utilitatibus eisdem vigilantius subvenire modis, quibus possumus, hujusmodi semper volumus & optamus precipue officio desudare. Quapropter notum sit omnibus nostris fidelibus, presentibus & futuris, nos karitate Dei, & dilecte* Regni nostri consortis Conigundae *gratissimo interventu, queque Precepta, que ab Antecessoribus nostris, maxime* Primo, Secundo, & Tercio *sanctissimis & invictissimis* Augustis Ottonibus, *Ecclesiae Cremonensis largitate concessa est confirmata sunt, cum omnibus, que continentur in illis,* cum ripa videlicet, & curatura, teloneo, & districtione ejusdem Civitatis infra, & extra per quinque miliariorum spacia, *nostri Precepti auctoritatem concedendo prefate Ecclesie donasse, confirmasse, & roborasse, eâ videlicet ratione, ut nullus Dux Marchio &c.*

C

D

Signum (✠) *Domni Henrici serenissimi & invictissimi Regis.*

E

Egubertus Cancellarius vice Wiligisi Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi.

Data VII. Idus Octobris, Indictione II. Anno ab Incarnatione Domini MIIII. Anno verò Domni Henrici Secundi Regis III.

Datum in Agilburgo, feliciter.

Verùm, uti prodit Charta ab Ughellio producta Tom. 4. Ital. Sacrae, Ecclesiasticum Comitem hunc, sive Praefectum Urbi Episcopum, aegre ferebant Cives Cremonenses: ac propterea, non tantùm illius ditionem, sed ipsum quoque Ubaldum Antistitem circiter Annum MXXX. abjecere, eumque contumeliis non paucis onerarunt, ejus etiam praediis & Castris nonnullis detestando furore vastatis. Ad Conradum I. tunc imperantem suas querelas detulit Ubaldus, atque in eam rem gravissimum decretum impetravit, ab Ughellio ipso evulgatum. Sed quoniam Cives adhuc refractarii segnes se ad resarcienda damna illata praebebant, iterum ad eos Epistolam dedit Conradus Augustus, quam e praelaudato Cremonensis Episcopii Regesto a me descriptam subdere placet, ut ex postremis illius verbis luculentius intelligas, quae tum foret Cremonensium Praesulum auctoritas & ditio.

Literae Conradi I. Imperatoris ad Cives Cremonenses, ut Episcopo Cremonensi, de quibusdam querelis satisfaciant, circiter Annum 1031.

CHuonradus *gratiâ Dei* Romanorum Imperator Augustus, *omnibus Civibus Cremonensibus salutem. Volumus & firmiter jubemus*, ut pecuniam, quam promisistis vestro Seniori Episcopo pro Scaccho & incendio & preda, quam fecistis super illius Castella, adimpleatis, *si de nostra gratia curatis*. Terram verò Ecclesie, sicut Landulfus Episcopus tempore Domni Imperatoris Henrici tenuit, volumus, ut iste vester Senior similiter quietè teneat. *De Silvis autem Ecclesie, que in circuitu sunt, unde illi cottidie contrarium facitis, & utimini contra ejus voluntatem, jubemus, ut non vos amplius intromittatis, si talem censum ei non dederit, sicut Mediolanum & Papia atque Placentia. Osbertum, neque illius pares, contra voluntatem vestri Senioris, nullo modo teneatis, si umquam gratiam nostram habere* A *cupitis*. Homicidas & latrones, qui infra Civitatem sunt, de quibus Episcopus legem & justitiam facere vult, per rectam fidem ante presentiam ejus conducatis, & eos legaliter judicare adjuvetis.

Neque tamen exinde fractus aut delinitus fuit Civium Cremonensium B aversus ab eo Episcopo animus: nam quoties ad Placitum, sive ad publica Judicia, quae indicere atque habere spectabat ad Episcopum Comitem, ii convocabantur, spretâ illius auctoritate, pauci aut nemo accedebat. Itaque ut huic vulneri mederetur, Adalgerius Cancellarius & Missus Henrici III. Germaniae ac Italiae Regis, C postea Imperatoris II. ad eosdem Cremonenses literas dedit, quas ex supra memorato Regesto deductas publici juris facio.

Literae Adalgerii Cancellarii & Missi Henrici III. Regis, postea Imperatoris II. ad Populum Cremonensem, quibus praecipit, ut quicumque ad Placitum vocentur a Cremonensi Episcopo, obediant, circiter Annum 1044.

ADalgerius Cancellarius & Missus *gloriosissimi & piissimi* Regis Henrici, *omnibus Militibus, Vavassoribus, omnique Populo in Episcopatu Cremonensi, seu in Comitatu habitantibus, necnon cunctis Civibus tam majoribus quàm minoribus, ex parte Senioris nostri, quasi ex ore suo, cujus vice in Regno sumus, precipiendo jubemus*, ut quacumque die vel tempore Hubaldus Cremonensis Episcopus Placi- D tum tenere voluerit, omnes communiter conveniatis, & per eum, sicut rectum & justum est, vos constringatis. *Si quis autem ita rebellis extiterit, ut venire ad Placitum ab eo condictum noluerit, aut per eum constringi recusaverit, sciat se compositurum auri Libras duas, medietatem Camere Senioris nostri Regis, & medietatem predicto Hubaldo Episcopo*. E *Insuper quoque ex Regali auctoritate omnibus*

bus precipimus, ut omnes adjutorium jam dicto Episcopo unanimiter prestetis contra eum, qui Diabolica suasione ad ejus Placitum venire, seu per eum distringi noluerit: *& qui adjutorium inde Episcopo supradicto conferre distulerit, penâ superius dicta damnetur. Ideo autem hanc penam posuimus, quia* in nullo Episcopatu tantas lamentationes invenimus, unde Episcopus legem nequaquam facere potuisset.

Adalgerius Cancellarius ac Missus Regis *firmavi*.

Quae verò hactenus differui de paucis hisce Ecclesiis, ad alias Italiae non paucas referre, non injuriâ, possis; immo & ad Germanicas, Gallicas, Anglicas &c. Ubique enim aemulatione conceptâ, & inito, ut ita dicam, foedere, quantum consilio, donis, ac viribus potuere Episcopi, singuli curarunt, ut cum spiritali Civitatum aut saltem Castrorum ditione, secularem quoque conjungerent, Comitibus Laicis eliminatis, aut eorum auctoritate concisâ, & ad se translatâ. Quare nullus olim Episcopus fuit, qui Castrum aliquod, immo complura, plena potestate sibi subjecta non haberet. Complures etiam ex iis, inter quos praecipue numerandi sunt Aquilejensis Patriarcha, Mediolanenses, & Ravennates Archiepiscopi, Episcopi Placentinus, Laudensis, Astensis, Bergomensis, Novariensis, Taurinensis, aliique Italici Praesules, ipsarum quoque Civitatum *Comitatum* sibi ab Augustis conquisierunt. Ego ne Lectorem nimiâ exemplorum copiâ fatigem, non inutile duxi, tria monumenta vetustatis tantùm adjicere, quae ex antiquo exemplo adservato in Archivo Primatialis Ecclesiae Pisanae olim descripsi. Nempe illic occurrunt controversiae, quae olim viguere inter Episcopos & Comites Gebennenses, sive Genuenses ad Lacum * Lemannum, caussâ Regalium, quas sibi utrique asserebant. Prima Charta complectitur Diploma Friderici I. Augusti concessum Arduccio Genevensi Episcopo, quod quamquam Guichenonius Centur. 2. Capit. 35. Bibliothec. Sebusian. ediderit, libenter, ut ominor, a me rursus accipient Lectores, castigatius nempe & plenius, quàm apud illum.

Friderici I. Romanorum Regis Diploma, quo omnia jura confirmat Episcopo Gebennensi, ejusque Ecclesiae, Anno 1153.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Rex semper Augustus. *Quamvis omni petitioni, quae ad usus hominum ad utilitatem spectat Ecclesiarum, ex culmine Regie dignitatis dignum ducamus acquiescere, precipue tamen hiis obsecundare proponimus, quibus & in adversis sicut & in prosperis idem nobiscum est animus. Igitur omnium tam futurorum quàm presentium Christi, Regnique fidelium, in perpetuum solers noverit industria, quod venientem ad Curiam nostram dilectum nostrum* Arducium *venerabilem* Gebennensem Episcopum, *sicut tantum Principem nostrum decuit, benigne recepimus, & in hiis, que ad donum Regie majestatis spectabant, Imperiali sceptro eum promovimus. Deinde pie petitioni ipsius clementer annuentes, quecumque bona vel possessiones Ecclesie*

sue

ſua Gebennenſis poſſedit, aut in preſentiarum poſſidet, vel in futuro largitate Regum, ſeu oblatione aliorum fidelium poterit adipiſci, Regia auctoritate ejuſdem Eccleſie uſibus in perpetuum profuturis confirmamus, & preſentis Privilegii ſcripto, tam prefato Epiſcopo quàm Succeſſoribus ſuis corroboramus. Statuentes, ut nulla magna vel parva perſona hanc noſtram confirmationem infringere preſumat. Sed ſi quis, quod abſit, contumaciâ ductus, hujus noſtre corroborationis pagine temere contrahire temptaverit, Regali banno ſubjaceat, & decem Libras auri in compoſitione perſolvat, medietatem Camere noſtre & medietatem jam dicte Eccleſie. Et ut hec omnia in poſterum tempore rata & inconvulſa permaneant, preſenti pagine Sigilli noſtri impreſſione munita. Teſtes ſubter notari fecimus, quorum nomina ſunt hec:* Umbertus Biſuntinus Archiepiſcopus: Ordebertus Baſilienſis Epiſcopus: Amedeus Lauſanevſis Epiſcopus: Gonterus Spirenſis Epiſcopus: Anſelmus Hawelbergenſis Epiſcopus: Stephanus Machenſis Epiſcopus: Welpho Dux Spoleti: Matheus Dux Lotharingiae: Fredericus Dux Suevorum: *Federicus Palatinus de Thimugen:* Hermannus Marchio de Baden: Hugo Comes de Alfaſs. Theodericus Comes de Monte Beligardis, *& alii quamplures, quos annumerare ſuperfluum duximus.*

Signum Domni Frederici (✠) *Romanorum Regis invictiſſimi.*

Ego Heitholphus Cancellarius vice Arnoldi Maguntini Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Datum Spire XVI. Kalendas Februarii Anno Dominice Incarnationis MCLIII. Indictione II. Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatore glorioſo, Anno verò Regni ejus Secundo.

Quum verò ſimultates & controverſiae non leves de Regalibus inſurrexiſſent inter ſupra memoratum *Arduccium* ſive Ardicium *Epiſcopum, & Bertholdum Ducem de Zeringhen, & Amedeum Comitem Gebennenſem:* res delata eſt ad eumdem Fridericum Primum, qui ſententiâ in hanc cauſſam emiſsâ, decrevit, quae magis ſibi viſa ſunt conſentanea rationi. Ex eodem Tabulario Primatialis Piſanae hoc ipſum Decretum deſumſi, in quo copiam ingentem Epiſcoporum & Principum ejus aevi videas nominatam, quod nempe tunc generalis Curia haberetur a Friderico *apud Pontem Laonem.*

Friderici I. Imperatoris decretum, quo Ardicium Gebennenſem Epiſcopum contra Bertholdum Ducem de Zaringen, & Amedeum Comitem Gebennenſem, Regalia & poſſeſſiones illius Eccleſiae occupantes, tuetur, eique omnia reſtituenda decernit, Anno 1162.

FRidericus *Dei gratiâ* Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, *fidelibus ſuis, univerſo Clero Gebennenſi, & omnibus Caſatis & Militibus & Burgenſibus atque Civibus, & ceteris omnibus tam minoribus quàm majoribus ad Epiſcopatum Gebennenſem pertinentibus, gratiam ſuam & omne bonum. Veniens ad noſtre majeſtatis preſentiam* Ardicius Gebennenſis Epiſcopus in generali Curia noſtra apud Pontem Laonem, ubi ferè omnes Imperii noſtri

ftri Principes convenerant, *gravem querimoniam nobis expofuit, quod videlicet* Dux Bertholdus de Ceringhem, & Comes Gebennenfis Amedeus, Epifcopatum Gebennenfem, cui praeeffe dignofcitur, violenter invaferunt, & Regalia omnia injufte fibi abftulerunt. *Epifcopo igitur inftante & juftitiam propenfius a nobis poftulante, a dilecto noftro* Henrico Wirziburgenfi Epifcopo *judicium conquifivimus, utrum* conceffio illa de Regalibus Gebennenfis Ecclefie, *quam Duci Bertholdo feceramus, ftare poffet vel deberet. Inde Wirziburgenfis Epifcopus, communicato cum Archiepifcopis & Epifcopis, ceterifque Principibus confilio, fententiam fuam cum laudamento & affenfu communi in prefentia noftra protulit, quod poft primam Inveftituram factam in Epifcopum Gebennenfem, in aliam perfonam transfundere non liceret, & conceffio Duci facta nullatenus rata effe poffet, quod juxta noftram inquifitionem ab omnibus approbatum eft. Inde eft, quod ex indito illam donationem, quam Duci Bertoldo feceramus, penitus caffavimus & irritum reduximus; & donationem, quàm Epifcopo Gebennenfi & Ecclefiae fuae feceramus, Imperiali auctoritate ita confirmamus*, quod poft noftram Majeftatem nullus habeat dominium in Ecclefia Gebennenfi, nifi folus Epifcopus. *Praeterea cum praedictus Epifcopus* reftitutionem in Regalibus, & *in poffeffionibus Ecclefiae inftantius poftularet, dilectus confanguineus nofter* Marchio Albertus de Saxonia *requifitus a nobis de judicio reftitutionis, hanc fecundam fententiam affirmantibus univerfis Principibus in medium promulgavit:* quod praefatus Epifcopus per mandatum noftrum in ipfis Regalibus & in ceteris poffeffionibus Ecclefiae in integrum debeat reftitui: & Dux Bertholdus, atque

A Comes Gebennenfis noftrâ praeceptione effent cohercendi, quod deinceps de Regalibus, & de poffeffionibus Gebennenfis Ecclefiae nullo modo fe intromitterent, & univerfa ablata ex integro refarcirent. *Ea propter hoc ordine judiciario rite completo, praefato Duci & Comiti Gebennenfi, edicto Imperiali praecipimus*, quatenus infra

B terminum competentem univerfa ablata Epifcopo & Ecclefiae cum omni integritate reftituant, & de cetero Epifcopum vel Ecclefiam inquietare atque moleftare defiftant. *His igitur ordinaliter ad finem perductis, dilectum & honorabilem Principem noftrum, Ardicium venerabilem Epifcopum veftrum Ecclefiae & Univerfitati veftrae cum*

C *plenitudine gratiae noftrae & honoris fui remittimus, mandantes omnibus vobis, & fub obtentu gratiae noftrae firmiter praecipientes, quatenus eum, ficut Dominum & Epifcopum veftrum cum pleno honore benigne fufcipiatis, dignamque reverentiam & debita fervicia ei de cetero impendere & exhibere ftudeatis. Adjicientes quoque jubemus,*

D *& noftra pragmatica conftitutione fancimus, ne de cetero aliqua perfona magna vel parva, Secularis vel Ecclefiaftica, dilectum noftrum Ardicium Epifcopum Gebennenfem in hac reftitutione noftra feu confirmatione, nec in Regalibus, five in poffeffionibus Gebennenfis Ecclefiae inquietare, aut aliquo modo gravare praefumat. Si quis verò contra hujus noftri Praecepti paginam te-*

E *mere venire praefumpferit, mille Libras auri pro poena componat, medietatem Fifco noftro, & medietatem praefato Epifcopo Gebennenfi & ejus Ecclefiae. Hujus autem noftrae conftitutionis & confirmationis teftes funt quampluri-mi Principes Imperii: quorum nomina haec funt:* Conradus Maguntinus Archiepifcopus: Raynaldus Colonienfis

Archiepiſcopus: Ulricus Aquileyenſis Patriarcha: Hillirius Treverenſis Archiepiſcopus: Sterachius Lugdunenſis Primas & Archiepiſcopus: Stephanus Viennenſis Archiepiſcopus: Walcherus Viſuntinus Archiepiſcopus: Narchuntus Bremenſis Archiepiſcopus: Wilelmus Ebredunenſis Archiepiſcopus: Guido Ravennas Archiepiſcopus: Henricus Wirziburgenſis Epiſcopus: Girardus Bambergenſis Epiſcopus: Henricus Leodienſis Epiſcopus: Hermannus Verdenſis Epiſcopus: Hermannus Conſtancienſis Epiſcopus: Conradus Wormacenſis Epiſcopus: Conradus Auguſtenſis Epiſcopus: Gotefredus Trajectenſis Epiſcopus: Gero Alverſtacenſis Epiſcopus: Hermannus Hildeveſemenſis Epiſcopus: Evergiſus Paderbonenſis Epiſcopus: Johannes Marſebergenſis Epiſcopus: Udo Gicenſis Epiſcopus: Daniel Pergenſis Epiſcopus: Brandeburgenſis Epiſcopus: Halverbergenſis Epiſcopus: Mambruggenſis Epiſcopus: Yſirus Papienſis Epiſcopus: Gremonenſis Epiſcopus: Aycardus Parmenſis Epiſcopus: Anſelmus Aſtenſis Epiſcopus: Vercellenſis Epiſcopus: Novarienſis Epiſcopus: Pergamenſis Epiſcopus: Aquenſis Epiſcopus: Albenſis Epiſcopus: Terdonenſis Epiſcopus: Concordienſis Epiſcopus: Garſendonius Mantuanus Epiſcopus: Henricus Cumanus Epiſcopus: Gratianopolitanus Epiſcopus: Vipicenſis Epiſcopus: Vivarienſis Epiſcopus: Avinionenſis Epiſcopus: Hermannus Herſerdenſis Abbas: Augienſis Abbas: Erlebaldus Abbas Stabulenſis: Abbas Sancti Galli: Eglolphus Morbacenſis Abbas: Salſenſis Abbas: Virzeburgenſis Abbas: Lauriſamenſis Abbas: Henricus Dux Bavariae & Saxoniae: Marchio Albertus: Fredericus Dux Suevorum: Lodovicus Langravius: Otto Palatinus Comes de Unythelisboch & fratres ejus: Fredericus & Otto Marchio: Otto Miſnienſis: Marchio Teodericus: Comes Theco: Dipoldus Dux Boëmiae: Albertus Palatinus de Sumaſſabrenn: Hermannus Dux Karintiae: Gotefridus Dux Lovaniae: Luduicus Comes Lonenſis: Gotefridus Comes Durachienſis: Comes Albertus: Comes Curardus: Willelmus Marchio Montisferrati: Opizo Marchio Malaſpina, & fratres ejus: Wido Comes Blandratenſis, & alii quamplures.

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis MCLXII. Indictione X. regnante Domino Frederico Romanorum Imperatore victorioſiſſimo, Anno Regni ejus Decimo, Imperii verò Septimo.

In Archiepiſcopatu Biſuntino apud Pontem Laone ſuper Senam Septimo Idus Septembris.

Sed ne ſic quidem finis factus ejuſmodi contentionibus. Quare ſub *Ardnino Epiſcopo* ex utriuſque partis conſenſu delecti fuere *Robertus Archiepiſcopus Viennenſis* & *Hugo Abbas Bonaevallis*, ut eaſdem poſtremo calculo dirimerent, ſive componerent. Quam illi ſententiam eâ occaſione tulerint, ad Hiſtoriam Genevenſis Civitatis perutilem, accipe ex ſubſequenti Charta, cujus exemplum mihi ſuppeditavit ſupra laudatum Tabularium Primatialis Piſanae.

Senten-

Sententia lata inter Arduinum Episcopum Gebennensem & Guilielmum Comitem Gebennensem de bannis, jurisdictione, & Regalibus Civitatis Gebennensis, Anno 1183.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi. Ego* Robertus Viennensis Ecclesiae Archiepiscopus, *& ego* Hugo Abbas Bonevallensis, *cause, que vertebant inter* Arduinum Gebennensem Episcopum, *&* Willelmum Comitem *delatione utriusque partis cognitores constituti: recepto etiam jurejurando a Comite, & firma promissione in verbo veritatis ab Episcopo, & multis ex utraque parte receptis obsidibus, eandem controversiam de bannis & justitiis Gebennensis Ecclesiae, & de hominibus adventitiis, vel aliis ad eandem Civitatem pertinentibus, ordine judiciario terminavimus in hunc modum. Exhibitis nobis ab Episcopo scriptis, primùm quidem gloriosi Domini nostri* Imperatoris Frederici *de Regalibus ejusdem Civitatis, per judicium in solenni Curia habitum, & ejusdem Domini nostri Sigillo, cum maximorum & plurimorum testium subscriptione firmatum, eidem Episcopo restitutis & confirmatis; ac deinde....... transactionibus inter* Episcopum Humbertum Gebennensem, *&* Comitem Aymonem, *& inter eum, qui nunc praeest.......* & Comitem Amedeum, *factis, & sigillis predicti Humberti, Comitisque Aymonis primo scripto firmato: secundo quoque firmato sigillis venerabilium* Archiepiscoporum Eraclii Lugdunensis, *&* Stephani Viennensis, *ydoneis etiam testibus multis de veritate eorumdem Scriptorum, & formâ transactionum: similiter etiam de transactione, per venerabilem* Archiepiscopum Petrum Tharentasiensem, *postmodum factâ; diligenter examinatis atque susceptis legi-*
A *time allegationibus etiam utriusque par-*
tis cum omni diligentia auditis atque
discussis: Residentibus nobiscum venera-
bilibus Episcopis Johanne Gratiano-
politano, Lamberto Manriasi, Petro
quondam Manriasi, *& dilectis filiis*
nostris Abbatibus G. Altecumbano, J.
Alpensi Stamestensi, G. Habundanciano,
W. de Syr, J. Intermontano, Bro. o-
B *lim Abbate Sancti Mauricii, Prioribus*
quoque Cartusiensis Ordinis de Rapausa-
torio, de Valone, de Pomerio. De con-
silio & assensu eorum justitiâ mediante
decrevimus, ut earumdem Cartarum au-
ctoritas inviolabiliter perseveret, & per
omnia fides debeat adhiberi. Adjudica-
mus proinde, & firma auctoritate pre-
cepimus, ut recordationes olim factae
C *per homines Episcopi & Comitis Ge-*
bennensis, & eorumdem juramento fir-
mate inviolabiliter in perpetuum obser-
ventur, quas cognovimus tales fuisse.
Bannum....... Geneve in omnibus
& per omnia solius Episcopi esse:
Justitiam & dominium cujuscumque
sit homo, ad Episcopum s.......
titias quoque per annum & diem
D Gebennis moram fecerit, solius Epi-
scopi esse. *Et Comes in tota Geneva*
nullos homines capere debet. Hospita-
litatem, Placitum generale, foratio-
nes vini, & omne ripale Coroadani,
& mutationes domorum, si dominus
mortuus fuerit, debet ut dominus
possidere. Forum totius Ville, & ju-
stitiam fori, similiter solius Episcopi
E esse. Pedagium & pascua solius E-
piscopi similiter. *Comes quoque per se*
vel per aliquem de suis pascuis Geben-
nensibus nullas equitaturas capere de-
bet.

bet. Monetam in manu Episcopi esse: & si Monetarii falsam (*quod absit*) Monetam fecerint, nonnisi jussu Episcopi Comes justitiam faciat. Si quis verò latro captus fuerit, ipsum & omnia ejus Episcopus habere debet. *Si autem Episcopus eundem latronem dampnare voluerit, Comiti reddat, & justitiam faciat*. Statio Comitis Gebennensis in cognitione Episcopi sit, *ita tamen ut Comes & familia ejus Ecclesiae, & Civibus & Ecclesiasticis rebus non noceant. Et vadimonia sua per vim alicui non ponat: & cum recesserit nisi ad pacem creditor non dimittat. De cetero super muro novo, quem Guillelmus Comes construxerat extra Castrum, per legitimos testes coram nobis probatum est, quod reverentissimum virum supradictum* Archiepiscopum P. Tarentasiensem *in transactione per eum facta inter Episcopum Arduinum Gebennensem & Comitem Amedeum, diffinitum est, ac sub excommunicatione probibitum .... veterem aliquis usquam murum construerent, & constructum extra veterem dimolirentur. Propter quod est diffinitum, ut idem murus dimoliatur, & nullus contra predictam transactionem, & tanti Pre...... extra veterem murum Castri deinceps edificetur. Allegavit revera Comes Willelmus justitias....... multorum se per longa tempora, & partem suam accepisse & tenuisse. Quod Episcopus & Gebennensis Ecclesia non confitebatur, & quod per transactionem factam primo inter Humbertum Episcopum & Amedeum Comitem coram Viennensi Archiepiscopo, postmodum etiam secundo per transactionem factam inter Amedeum Comitem & Arduinum Gebennensem Episcopum coram venerabilibus Archiepiscopis Lugdunensi & Viennensi; tertio & coram Tarantasiensi ita expressum fuit, post excommunicationem factam de muro, ut supra dictum est, ut priora Placita inviolabiliter teneantur, longeva illa possessio etsi esset interrupta .... ei non posse prodesse judicamus. Et in omnibus sicut supra dictum est, Bannum totius Genevae, & reliqua superius scripta patres nostri suprascripti Ecclesiae Gebennensi adjudicaverunt, & ipse Guillielmus Comes totius Civitatis dominium ad Gebennensem Ecclesiam confessus est, & quod ibidem habet, ab Episcopo teneat. Additum etiam in sententia, quod Comes Willelmus contra omnem rationem occasione terminum in quosdam regulares Clericos etiam manus injecerat, & in Ecclesiarum patrimonia, ne amplius occasione criminis, furti, homicidii, vel alterius in regulares, vel Ecclesiarum patrimonia, vel in bonis mobilibus manus iniciat, vel faciat inici; Clericos etiam seculares, qui sunt in Gebennensi Comitatu, donec culpa ante Episcopum manifestata fuerit & probata ...... fuerint, vel degradati.*

Testes hujus sententiae omnes predicti, & de Clericis Gebennensis Ecclesie Prepositus Bartholomeus Decanus, Poncius de Saisineu Decanus, Anselmus de .... Archy ...... Boso de Consinium, Fremardus, Vibertus, Girordus de Villetta, Willelmus ...... Clerici. Et de Layas Bomcendus, Laurentius, Mauricius, Jordanis, & multi alii... .... Wilelmus *sic a nobis prolata suscepit, & observare promisit coram nobis duobus & suprascriptis tribus Episcopis, aliis quoque personis pene universis, Militibus quoque Amedeo fratre Comitis, Willelmo de Naugie, Petro de Cletis, Willelmo de Festerna, Willelmo de Graysie, Willelmo de Altavilla, Guidone Presentino, Wilielmo Turrumbunci, Wilielmo de Anna, & aliis multis.*

Lata est haec sententia in Oppido de Aquis Anno ab Incarnatione Domini MCLXXXIII.

MCLXXXIII. Presidente in Sancta Romana Ecclesia beatissimo Papa Lucio III. *imperante glorioso Frederico semper Augusto.*

Scripta est presens Carta per manum Petri Notarii Viennensis de praecepto nostro, & diligenter examinata, nostris & aliorum munita sigillis.

In tergo hujus membranae legebantur petita in hujusmodi controversia ab Episcopo Gebennensi, quae heic adnectenda censui.

„ Petitio Episcopi Gebennensis.

IN primis quod fiat renovacio & confirmacio Privilegiorum, & ad cautelam declaretur, quod solus Episcopus Gebennensis in sua Dioecesi habeat jus cudendi Monetam.

Item quod nullus alius in dicta Dioecesi..... licentiam potest vel debet...... vel exercere...... forum nulli, qui eas vel...... jam habent vel exercent...... recognoscere in Feudum...... hec fidelitatem facere.

Item quod ad eum solum spectant in dicta Dioecesi Regalia, *sub quibus spe-*

A *cialiter continentur* Aurifodine, Argentifodine, & Mine aliorum metallorum, Salinarie, Vie Publice, Cursus aquarum, & fluminum publicorum, Arpes Jures nigre, *& alia sub Regalibus comprehensa.*

Item quod ad eum spectat insolidum ita, quod ad nullum alium, merum & mistum Imperium, & omnimoda Ju-

B risdictio in Civitate & Suburbio Gebennensi, *& infra bona ipsius Civitatis, mandantes & precipientes omnibus illis, qui aliquid tenent, vel possident vel quasi........ qui adhuc ea & dicto Episcopo non recognoscunt, vel recognoscant eo ... ipso & pro...... fidelitatem faciant indilate.*

Item quod Imperator & Dominus

C *scribat universis subditis, qui eidem Episcopo eunt, cum eo pro coronatione sua conferent & contribuant Eypen * secundùm determinationem Legis Friderici Imperialem prope finem.*

Hisce accedant & Literae Friderici II. Augusti, quas in eodem Primatialis Pisanae Archivo deprehendi.

Investitura & confirmatio Privilegiorum data Episcopo Gebennensi a Friderico II. Imperatore, Anno 1235.

IN nomine sancte & individue Trinitatis. Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator *& semper Augustus. Quamvis omni petitioni, quae ad usus hominum, & ad utilitatem spectat Ecclesiarum, ex culmine Regie majestatis dignum ducimus acquiescere, precipue tamen hiis obsecundare proponimus, quibus ac in adversis sicut & in prosperis idem nobiscum est animus. Igitur tam omnium futurorum, quàm presentium Christi, Regnique fidelium in perpetuum solers noverit in-*

D *dustria, quod venientem ad Curiam nostram dilectum nostrum* Nanorlinum *venerabilem* Gebennensem Episcopum, *sicut tantum Principem nostrum decuit, benigne recepimus. Et in hiis, que ad donum Regie majestatis spectabant, Imperiali sceptro eum promovimus. Deinde pie petitioni ipsius clementer annuentes, quecumque bona vel possessiones Ec-*

E *clesia sua Gebennensis possedit, aut in presentiarum, vel in futuro largitione Regum, seu oblatione aliorum fidelium poterit adipisci, Regia auctoritate ejusdem*

sdem Ecclesie usibus in perpetuum profuturis confirmamus, & presentis Privilegii scripto tam presato Episcopo quàm Successoribus suis corroboramus. Statuentes, ut nulla magna vel parva persona hanc nostram confirmationem infringere presumat. Sed si quis, quod absit, contumacia ductus, huic nostre corroborationis pagine temere contrahire temptaverit, Regali banno subjaceat, & sexaginta Libras auri in compositione componat, medietatem Camere nostre, & medietatem jam dicte Ecclesie. Et ut haec omnia in posterum tempore rata & inconvulsa permaneant, presenti pagine Sigilli nostri impressione munite, testes subnotari fecimus, quorum nomina sunt hec: Petrus Hebredunnensis Archiepiscopus: Bonifacius Novariensis Episcopus: Fredericus Argentinensis Prepositus: *Comes Henricus Aciet: Rodulphus Camerarius, & alii quamplures.*

Hoc donum factum est Papie, XIII. Kalendas Decembris. Anno Dominice Incarnationis MCCXXXV. Indictione III.

Pauca etiam dicenda sunt de *Abbatibus*. Et sine dubitatione continuò statuendum est, nullum fere olim fuisse magni nominis Monasterium, quod aut Castellis cum plena ditione, aut aliis saltem Regalibus non frueretur. Quanta foret temporalis auctoritas & potentia Monasterii *Casinensis*, ex Leonis Ostiensis Chronico ediscere quisque potest. Adhuc etiam Casinenses Abbates Civitati Sancti Germani, aliisque Castellis dominantur. Et quamquam Cluniacensium Abbatum olim foret vasta potentia, Petro tamen Diacono teste Lib. 4. Cap. 75. ejusdem Chronici Casinensis, profectus Casinum sub initium Seculi Duodecimi Pontius Cluniacensis Abbas, in haec verba erupit:

A *Mallem prius esse Decanus Casinensis, quàm Abbas Cluniacensis.* Quot etiam Regalibus olim fruerentur *Cavense*, *Vulturnense*, & *Casauriense*, alibi palam feci. Vide potissimùm Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum, quot & quanta eidem Casauriensi Coenobio olim insigni, nunc autem paene attrito, contulerit Ludovicus II. Au-
B gustus. *Castella*, *Curtes*, *Ecclesias* ad eumdem sacrum locum spectantes stupeas: eaque ab uno Imperatore donata. Tibi etiam mirari liceat, quei post editum ejus Monasterii Chronicon a Dacherio, Pagius tamen ignorarit, quo in pago situm fuerit Casauriense Coenobium. Inquit enim in Critica Baronii ad Annum DCCCL.
C §. 6. *Casa-aurea sita in Insula Piscaria ad Benacum Lacum, hodie in ditione Venetorum.* Non ad Piscariam sitam in Lacu Benaco inter Veronam & Brixiam, sed in Aprutio ad mare Adriaticum, & ad fluvium *Piscariam* (antiquis Latinis *Aternum*) conditum fuit, & adhuc inspicitur Casauriense Monasterium. Neque de-
D fuere Abbates, quibus erat non auctoritas tantùm, sed & titulus *Comitis*. Ejusmodi honore praeditum, etsi non tam mature, ut creditur, Saeculo tamen Decimo inclinante, Bobiensis Coenobii Abbatem, Diploma Ottonis III. Augusti a Margarino editum Tom. 2. Bullar. Casinens. nobis ostendit. *Leonensis* quoque Ab-
E batia in Brixiano agro olim celebris fuit tum antiquitate tum potentiâ, fundata nempe ac ditata a Desiderio Langobardorum Rege. Chartas vidi in Archivo celeberrimi item Asceterii Brixiani sacrarum Virginum Sanctae Juliae, in quibus *Abbas Leonensis* (nuncupatus etiam *ad Leones*, & *de Leno*) inscribitur *Comes & Comitatum* habere dicitur. Et fortassis hunc

hunc titulum peperit Burgus Buzolani: quum enim controversia foret Anno MCLXXXII. inter *Abbatem de Leno*, & *Azonem Comitem*, *Hugonem Comitem*, & *Girardum Comitem de Sancto Martino* fratres, unus e testibus haec deposuit. *Item dicit quod Marcoardus cum Brisiam sub sua ditione regeret, exegit fodrum per Brisianam, & per Burgum superius de Buzelano; neque in inferiori Burgo aliquam exactionem fecit, eo quod esset de Abbatia Leonense &c. Algisius Tignosus tempore Comitissae Matildae expulit Monachos de illo Castro. &c.* Reges ergo & Imperatores quo munificentiam suam in Loca sacra exercerent, non ea tantùm, quae ad Regium Fiscum pertinebant, ut Curtes, Castella, tributa sed etiam quae in jure Comitum Urbibus Praefectorum erant, Ecclesiis largiebantur, Comitum nempe ditionem, auctoritatemque minuendo, & sacratis Praesulibus donando, & publica etiam quaedam tributa, usui ac utilitati Comitum olim assignata (his fortasse consentientibus) in patrimonium Ecclesiasticum transferendo. Ita sensim Comitibus Secularibus pennae detractae, & alicubi etiam eorum jura penitus extincta, quippe ad Episcopos, aut Abbates delata, e quorum manibus difficile in posterum elabebantur. Berengarius I. nuper memoratus liberalem se exhibere cupiebat erga vetustissimum Monasterium Sanctae Mariae ad Organum, Veronae situm. Itaque nonnulla Regalia, *quae ad partem Comitis Veronensis* pertinebant, *Rodeberto* illius Coenobii *Abbati* concessit, ut fidem faciet subsequens Diploma per me descriptum ex antiqua membrana, quum mihi ope Clariss. Viri Marchionis Scipionis Maffaei, aditus patuisset in illius Monasterii Archivum.

Berengarii I. Italiae Regis Diploma, quo varia jura & Insulam donat Monasterio Veronensi Sanctae Mariae ad Organum, Anno 905.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Berengarius *divina favente clementia* Rex. *Si sacris & * venerabilis Locis temporale subsidium conferimus, id nobis ad aeterne remunerationis praemium proficere, nequaquam ambigimus. Idcirco noverit omnium fidelium sanctae Dei Ecclesie, nostrorumque, praesentium scilicet ac futurorum industria*, Bertilam *dilectissimam* Conjugem, nostrique Regni consortem, *suppliciter nostram exorasse clemenciam, quatenus pro Dei amore, & remedium animae nostrae*, omnia quicquid Regie Parti in Castro Monasterii Sancte dei Genitricis Virginis Mariae sito in Gajo pertinere dinoscitur, Theloneum videlicet, cum omnibus districtionibus, Ripaticum cum universis mercationibus, seu & Palificaturam, prout dudum ad Partem Veronensium Comitatus in Ruviscello reddebantur: *necnon & quandam Postam in Gavo fluvio, qui nominatur Pentaria, sive quandam Insulam, sitam in alveo Atesis, que Brandigum dicitur, praefato Monasterio, cui in presenti* Rodibertus *venerabilis* Abba *praeesse dinoscitur, jure proprietario per hoc nostrum Regale Preceptum modis omnibus concedere dignaremur. Nos verò dignis ejus peticionibus assensum prebentes, theloneum, mercationes, ripaticum, palificturam, & cunctas districtiones*, seu quicquid inibi nostrae Regiae

Regiae Parti pertinere videtur, prout A olim ad Partem Comitis Veronensis in Ruviscello solvebatur, *seu & praenominatam Postam Pontaria, necnon & praelibatam Insulam ex integro perpetualiter, ac nostrae auctoritatis inscriptione, suprataxato Monasterio habenda, tenenda, ac possidenda concedimus & largimus*, & de nostro jure ac dominio in ejus jus atque dominium B omnino transfundimus & donamus. *Quatenus omnia superius comprehensa, pars praefati Monasterii ad sua jura in omnibus vindi........ contradicente possideat. Contra quod nostrae auctoritatis seu concessionis Praeceptum si quis insurgere temptaverit, sciat se compositurum auri obtimi Libras centum, medietatem Camere nostre & medietatem praedicto Rodiberto Abbati, suisque Successoribus. Quod ut verius credatur & diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, anuli nostri impressione assignari praecepimus.*

Signum Domni BS *Berengarii serenissimi Regis.*

Ambrosius Cancellarius ad vicem Ardingi Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data Kalendis Augusti, Anno Dominice Incarnationis DCCCCV. Domni verò Berengarii serenissimi Regis XVIII. Indictione VIII.

Actum Tulles in Christi nomine feliciter. Amen.

Quod etiam animadvertendum est, C ubi novus Princeps Regni capessebat habenas, non solùm quisque sacrorum Praesulum vetera sibi jura ac patrimonia ab eo sibi confirmanda curabat; sed quantis etiam viribus poterat, aut potentum intercessione adhibita, aut etiam (uti conjicere fas est) efficaci pecuniae effusione, nova sibi dona & jura conquirebat; D & prout pietas Principum, aut necessitas temporum suadebat, eorum plerumque preces & vota sequebatur secundus eventus. Multa sane dona effuderat Liutprandus piissimus Langobardorum Rex in celeberrimum Ticinense Coenobium Sancti Petri in Caelo Aureo a se conditum. Haec omnia rata habuit Otto Magnus Imperator, additis tamen novis, quorum mentio est in Diplomate subsequenti. Habetur illud autographum in Archivo Canonicorum Regularium Ticinensium, unde ego olim exscripsi.

Otto

Ottonis I. Imperatoris Diploma, quo omnia Privilegia & jura confirmat Monasterio Ticinensi Sancti Petri in Caelo-aureo, Anno 962.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Divinâ favente clementiâ Otto Rex. *Si circa Loca Deo dicata, munificentia nostre caritatis largimur, credimus ad nostrorum Regnorum, nostreque anime salutem omnimodo proficere. Idcirco noverit omnium fidelium sancte Dei Ecclesie, tam presentium quàm futurorum universitas,* Norbertum *venerabilem* Abbatem Cenobii Sancti Petri, quod dicitur Celum-aureum, *nostram adiisse clementiam, quatenus pro Dei amore, nostreque anime remedio, suo Monasterio nostra preceptali auctoritate confirmare & corroborare omnes Cortes & proprietates, quas pridem dinoscitur possedisse, &* Curtes, *que usque modò* Vassallorum *dicebantur, Munilengo, & Villam, atque* Castellum, quod Sancti Petri dicitur; *ipsumque Abbatem, qui modò preest, ex omnibus dignaretur investire. Concedimus & donamus ei, modisque omnibus corroboramus omnes res, terras, possessiones, omnesque illas Curtes, quas quisque usque modò benefitiali ordine detinuit, & que Vassallorum dicebantur, & quecumque idem Cenobium longo tempore possedit,* a Liuprando ipsius Loci fundatore *concessa. Scilicet Ecclesiam unam in honore Sancti Augustini juxta Civitatem Januam cum centum Mansis terrae, cum omni honore. Et in Episcopatu Terdonensi Villam unam Montem-Sommarium, cum omni honore, Servis, Ancillis, pratis, silvis, pascuis, ripis, rupinis, cum Ecclesia inibi fundata in honore ejusdem Sancti Augustini. Et concedimus similiter Curtem, que Alpe-plana dicitur, per designata loca idem fines Serra de Alpe dicitur*

A *longa, que discernitur inter fines Sancti Gaudentii & Tebolaria, descendente in rivo Gramibiola, & in fluvio Trebia, admontante per fluvio ad Costam Finalem, & exinde per summum jugu exiente in Cruce-ferrea, comprehendente fines Sancte Marie usque in fluvio Avanto. Duas quoque Domnicales Curtes Villa-rasca scilicet & Lar-*

B *diracus, cum omnibus suis massaritiis, appenditiis, piscationibus, molendinis, silvis, cultis, incultis, omnibus rebus ad easdem Cortes pertinentibus in integro: Portum & in Olona fluvio concedimus, discurrere volumus, & jubemus, ut molendina, que in Catherona, seu in aliquibus fluminibus predictum Monasterium possidet, abeat tam Abbas*

C *quàmque & Monachi potestatem levandi atque deponendi quousque, vel quomodo eorum decreverit voluntas; & aqueductum, qui Boa Liuprandi dicitur, in eorum sit potestate ad rigandos ortos Monasterii. Insuper etiam preceptali auctoritate confirmamus terram totam in campania Papiensis Urbis jacentem, & a beate memorie Liuprando*

D *Rege eidem Monasterio data, & legaliter terminata. Primum scilicet terminum habet in costa vel ripa illius Vallis, que Vallis Ranasca dicitur, in confinio terrae Sancti Salvatoris: inde descendens per ipsum jerbum seu paludem Trivisiensem, tendit ad eundem terminum idem fossatum, qui est in terra Valle Ranasca constitutum: deinde*

E *a ripa Ticini, ubi Buca Rodolosi dicitur, se porrigit: deinc quoque ultra Ticinum transiens certis & preordinatis terminis prefata terra circumquaque conexa, cum omnibus pratis, pascuis,*

ſcuis, aquis aquarumque decurſibus, piſcationibus, ſilvis, terris cultis vel incultis, rupibus, ripis, omnibuſque eorum pertinentibus: Et Cortem Creſiam Godii, Turrine, Serenziano, Turrade, Mozale, Vetegrano, cum omnibus ſuis pertinentiis. Et ſimiliter confirmamus poſſeſſiones, quas abere videtur in Comitatu Laudenſi Curte, que Flumbo dicitur, cum Eccleſias duas Sancti Petri, & Sancti Columbani, cum omni honore, pratis, vineis, ſilvis, jerbis, cultis & incultis, aqueductibus, paludibus, molendinis, piſcationibus, cum omni honore...... confirmamus, ut habeant ſupraſcriptas terras cum omni inveſtitione, & Fotrum, Albergarias, *cum omnibus ſuis adjacentiis, pertinentiis. Similiter habeant omnia ſedimina, que habent in Civitate Laudenſi, cum omni honore.... qui ſunt in ejus Epiſcopatu.*

In Epiſcopatu Terdonenſi *donamus & offerimus pro anime noſtre mercede, & noſtrorum ſucceſſorum Regum ſeu Imperatorum* Caſtrum *unum* Muſclarum *nomine, cum Villa ipſius Caſtri fundata: & eſt ipſa Villa a duabus partibus....... Oriente & Meridie jugeas quatuor millia diviſa per medium ab aliis duabus partibus, ſcilicet Occidente per latitudinem jugeas duas, per longitudinem jugeas tres, a Septentrionali plaga totidem undique in integrum terram ipſius loci: & Eccleſiam ibi prope fundatam in honore Sancti Petri cum edifitiis cum cimiterio a Meridie & Occidente per perticas tres cum puteo & dotes ipſius Eccleſie, que ſunt poſite inter Pontem Coiranum & Vigalum jugeas ſeptem. Inſuper* Caſtrum *& Villam & edifitia Eccleſie, Cimiterium, dotes terris cratorum, pratis, jerbis, paſcuis, cultis & incultis in integrum, jugea ſeptuaginta cum omnibus rebus ad ipſam Curtem pertinentibus, cum*

A *omni honore,* Fotrum, Albergarias, inveſtitiones, *omnia in integrum. Et in Valle Bolberia Villam unam nomine Pobli, cum Eccleſia inibi fundata in honore Sancti Petri, cum Monte, qui nominatur Calmum, pertinentem uſque ad locum, qui nominatur Plotium, pertinentem uſque ad Villam, que vocatur Saxetum, cum omni honore, omnia in integrum. Et confirmamus poſſeſſiones,*

B *quas videtur habere in Caſtro Novo, cum omni honore; & in Caſellis Eccleſiam unam in honore Sancti Auguſtini, cum omnibus ſuis adjacentiis & pertinentiis, cum omni honore. Et in Vigueria, quod detinere videtur. Similiter confirmamus illud, quod detinere videtur in Riturbio, & in Solariolo*

C *quatuor Manſos, & tria molendina cum aquarum ductibus, cum Servis & Ancillis, terris cultis & incultis, jerbis, pratis, vineis: caſam unam in Burgo Riturbio, cum* Fotro *&* Albergaria, inveſtituram, *omnia in integrum: Et in Nuvolaxo tres Manſos, & in Vico Lardario, & in Campanino illud poſſidere videtur. Et in Epi-*

D *ſcopatu Placentie Villam unam, Ruxonum nomine, cum Eccleſia inibi fundata in honore Sancti Martini, a via publica uſque in foſſatum detinentem. In Caſale Polino manſum unum, & in Fortunato unum, cum omni honore, omnia in integrum.* In Epiſcopatu Parmenſi *ſimiliter confirmamus illum locum, qui dicitur Caſale Sancti Petri,*

E *& Caſale Ariba'di, & Caſale Sindex, &* Caſtellum Aicardi, *& medietatem Somme, & Rivalas cum ſervis & ancillis, cum omni honore. Et corroboramus eidem Cenobio ea, que in partibus Tuſcie videtur habere, Eccleſias, poſſeſſiones cum omni honore: & in Epiſcopatu Florentie Eccleſiam unam, edificata in Civitate in honore beati Petri. Et confirmamus Curtem Paonem*

cum

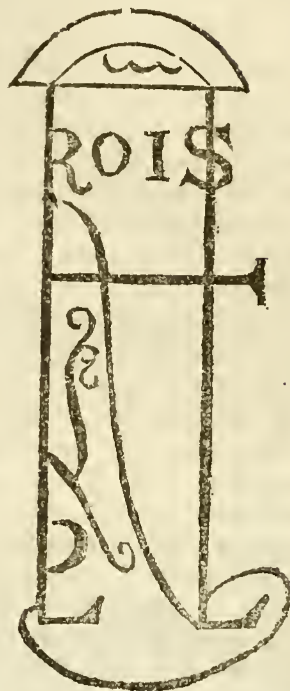
cum omni honore, & Ovilias cum duabus Ecclesiis, unam in Villa, aliam extra locum, cum Servis & Ancillis, cum omni honore, omnia in integrum. Paonem ita determinamus a loco, ubi dicitur Salso; & tenet cum terra & aqua usque, ubi dicitur Moza, & ex alia parte a loco, ubi dicitur ad Crucem, & ex alia parte locum, ubi dicitur Draconaria: & omnia, que Monte-ferrato detinet, cum omni honore, Fotrum, Albergarias, Investitiones. *Duas item Cortes Maliacem & Calcaria, cum Sesello, & Leuco, cum Ecclesiis inibi fundatis, atque Capellam Sancte Marie, que dicitur Primasca in Valle Belinzona: & illud quod habet in Beligno, & in Leventina, cum suis pertinentiis, servis & ancillis, cum molendinis, piscationibus,* Fotro, Albergarias, investitionibus, *cum omni honore, omnia in integrum. Sint quoque omnes possessiones in nostra defensione & nostrorum Successorum. Et statuimus, & modis omnibus precipimus, & juxta nostrorum Antecessorum auctoritatem edicimus, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicedominus, seu aliqua magna vel parva totius nostri Regni persona in predictas possessiones, eidem prefato loco pertinentibus, Placitum tenere, vel districtum facere, sive Fotrum, aut aliquam publicam functionem a supradictorum locorum abitatoribus exigere, tollere presumat. Secundùm hec regalia scripta sancimus, & interdicimus omnibus hominibus, ut nullam potestatem deinceps exerceant in predictis rebus, ad nostram mercedem Monachis delegatis, vel Abbatem in aliquid conturbent: sed liceat Abbati, suisque Monachis sub Regula Sancti Benedicti degere, & cotidie pro animabus........ laudes Deo offerre. Si quis igitur contradictor contra hanc auctoritatem & nostram confirmationem aliquid agere temptaverit, sciat se compositurum auri puri Libras mille. Quod ut verius credatur, & ab omnibus custodiatur, manu propria roborantes, Sigilli nostri impressione presentem paginam jussimus insigniri inferius.*

Signum Domni *Ottonis Primi Regis invictissimi.*

 Sigillum

Sigillum cereum satis venustum, sed obliteratâ epigraphe.

Oviardus Cancellarius, Hermannus Archicancellarius recognovi.

Data V. Idibus Aprilis, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCLXII. Imperii verò Domni Imperatoris Hottonis Augusti Piissimi I. Indictione V.

Actum . . . . . . ie, feliciter. Amen.

A Itaque augescentibus in dies Ecclesiarum opibus, tum ex his caussis, tum ex aliis, quas in Dissertatione LXVII. *de Modis acquirendi* exposui, sensim factum est, ut non Episcopi duntaxat, atque Monasteriorum saltem insignium Abbates, sed ipsae etiam Abbatissae, & Canonicorum Collegia tam in Italia, quàm extra Italiam, aut Civitatibus aut Castellis dominarentur, ibique Populo subjecto potestate supremâ, uni tantùm Regi, sive Imperatori obnoxiâ, jus dicerent; aut si hisce carerent, minutis saltem Regalibus fruerentur. In Mutinensi agro, & conterminis locis, *Nonantulanis Abbatibus* plura Castella suberant, in quae nostris etiam temporibus, Seculari ditione extinctâ, spiritalis perseverat. Id praesertim intelligas ex Diplomate, quod publici juris feci in
B Dissertatione XXI. *de Ital. statu*. In multas etiam Villas *Fraxinorense Monasterium*, a Mathilda Comitissa, ejusque matre Beatrice in Mutinensium

sium montibus conditum, dominationem exercebat. Vide Dissertationem XLVII. *de Amplificata Civitatum Italicarum potentia*. Ita & *Padolironense* in Mantuano agro, *Pomposianum* in Ferrariensibus finibus, ut cetera omittam. Castella verò ista partim sacri Antistites & Abbates aut largitione Regum, aut oblatione Fidelium, aut pretio exsoluto acquisivere; partim suo aere aedificarunt atque muniverunt. Exstat in Chronico Vulturnensi Part. II. Tomi I. Rerum Italicarum pag. 445. Diploma Pandolfi & Landolfi Principum Beneventi & Capuae, per quod Anno Christi DCCCCLXVII. concedunt, *ut ubicumque tu qui supra* (idest Paulus *Abbas* Vulturnensis) *vel Successores tui in rebus praedicti Monasterii Turrem aut Castellum facere volueritis, potestati vestrae sit ipsum faciendum in rebus praedicti Monasterii: & in vestra & de Successoribus vestris sint potestatem & dominationem, ut nullam potestatem & dominationem ibidem habere debeat Pars nostra Publica*. Quare non secus atque in Germania, ubi potentes ac ditissimi Abbates perdurant, in Italia quoque olim numerabantur Abbates, ad potentiam ac opulentiam invidiae obnoxiam evecti, ex quibus nunc paucissimi supersunt. Ac proinde non difficile fidem adjungas Gualvaneo de la Flamma circiter Annum MCCCXL. scribenti in Manipulo Florum Cap. 326. Tom. XI. Rer. Italicarum: *In hac praeclarissima Civitate* (Mediolani) *sunt Abbates, quorum aliquis est Archiepiscopo Mediolanensi ditior*. Quod etiam animadvertas, non serie non labore complurium Seculorum tantae opes & commoda parata sunt Monasteriis, sed aut in sua origine ex dotatione Regum, Episcoporum, & Magnatum, ad summam potentiam extollebantur, aut uno Seculo, adhibitis nempe modis, de quibus alibi actum est, in varios Comitatus & loca suam dominationem protendebant. Videlicet haec erat illorum temporum conditio, ac pia liberalitas, simulque & Monachorum industria. Et quoniam ad nonnulla quoque Sanctimonialium Coenobia portionem Secularis hujusmodi potestatis delatam fuisse dixi, uno exemplo rem confirmabo. Uti supra vidimus, inter alia dona illustri Sanctimonialium, nunc verò Monachorum, Sancti Sixti Monasterio, Placentiae sito collata, numerabantur *Curtes Guardistalla, & Luciaria*. Legi ego in Archivo Communis Cremonensis concordiam Anno MCII. initam inter celebrem *Comitissam Mathildam*, & *Imeldam Abbatissam* ejusdem Monasterii, de jure distringendi, sive judicandi & puniendi in eodem *Castro & Curte Wardistallae*; ex qua constabit, ad eum usque diem Sanctimonialium Placentinarum ditionem ibidem stetisse, eamque Regalem fuisse. En Chartam ipsam qualem pervetusta apographa membrana mihi exhibuit.

Mathildis magnae Comitiſſae concordia cum Abbatiſſa Monaſterii Placentini Sancti Sixti, pro Caſtro & Curte Guardiſtallae, Anno 1102.

IN *nomine Domini. Brevis recordationis, qualiter, vel in quorum preſentia* Domina & Comitiſſa Matildis, filia quondam Bonifacii, qui fuit Dux & Marchio, *fecit conventionem cum* Abbatiſſa Imelda *de Monaſterio Sanctorum Syxti & Fabiani, quod hedificatum eſt Placentie, nominative* de Caſtro & Curte Wardeſtalle, *ſicut dividitur ab Epiſcopatu Cremonenſi ultra Padum, & cum & ſicut diſtinguitur inter Curtem Luciarie, & per totum deſurſum Gurgi, & ejus decurſiones in Bundinum. Item ſicut dividitur ab Epiſcopatu Parmenſi per flumen Diſtiſi & Bundini, cum ejus decurſione uſque ad locum Crucis.* Ut ab hac hora in antea habeat jam dictum Monaſterium predictum Caſtrum & Curtem ita prefatam cum omni penſione & condictione, *quod de ſupraſcripto Caſtro exierit, pro Inveſtitura ipſius Caſtri & Curtis.* Et ſi aliquis offenderit in ipſo Caſtro de furto, vel traditione ipſius Caſtri, Abbatiſſa, vel ejus Succeſſor habeat poteſtatem emendandi. *Si verò aliquis offenderit in ipſo Caſtro & Curte, ſi de foris habuerit, ipſa Domina Matildis, vel ſuus Miſſus emendet.* In Caſtro autem nulla violentia Abbatiſſe fiat: ſed ipſa Abbatiſſa vel ejus Succeſſor, aut illorum Miſſus emendet. *Curtem verò, & omnia Feuda de his, que ...... de foris hominibus, & cetera in integrum poſt meum deceſſum habeat jam dictum Monaſterium. Etiam hoc convenit inter eos, ut nulli alii ab hac die in antea aliquid ipſius Caſtri vel Curtis dare debeat jam dicta Domina Matildis, de hoc, quod habet in ſuo dominicato vel Curte.*

Factum eſt hoc Anno Dominice Incarnationis Milleſimo Centeſimo Secundo, IIII. die Menſis Junii, in Indictione Decima, in loco, qui dicitur Mirandula.

Ibi fuerunt Opizo de Parpaneſe, Alvardus, Johannes Engelbaudi, Sigezo de Moneſterno, Belencionus, Lanfrancus, Johannes Bonus, & Johannes filius Johannis Diacon. Martinus Bivinus.

MA TIL
DA DEI
GRA SI
QID EST
SUBSCRIPSI.

Ego Johannes Judex ſacri Palatii rogatus ſubſcripſi.

Itaque tanta acceſſio facta fuerat ad Eccleſiaſticorum potentiam Saeculo Chriſti Undecimo, ut Imperatores ac Reges contendere coeperint, neminem ad Epiſcopatus atque Abbatias conſcenſurum, niſi Inveſtituram eorum acciperet, quae a Regali Fiſco in Eccleſias obvenerant, & Regalia vocabantur. Hinc autem lites, & funeſtiſſima bella exarſere inter Sacerdotium & Imperium ſub Gregorio VII. Pontifice. ejuſque Succeſſoribus. Tum ſub Paſchali II. res eo devenerat, ut Pontifex, ne per hujuſmodi Inveſtituras aleretur teterrima

rima pestis Simoniaca in Ecclesia A
Dei, consilium potius capesseret re-
mittendi (quemadmodum idem scri-
bit Epistolâ 22 aliique Historici te-
stantur) Henrico V Regi, inter Im-
peratores IV. Regalia quaeque Eccle-
siarum, *idest Civitates, Ducatus, Mar-
chias, Comitatus, Monetas, Teloneum,
Mercatum, Advocatias, jura Centurio-
num, & Turres, quae Regni erant,* B
*cum pertinentiis suis, Militiam &
Castra &c.* At secus res postea pro-
cessit. Eximia certe, splendida, ho-
norifica haec omnia videantur nobis
spectantibus remota ea tempora ac
mores a nostris plane diversos. Mi-
rabimur tantas opes ad sacros viros,
sacrosque coetus delatas: erit etiam,
ita me Deus amet, qui invideat. C
Sed velim praeterea animadvertamus,
tot divitias, Secularisque fastus ali-
menta, mirum in modum obfuisse
disciplinae ac moribus Episcoporum,
Abbatum, & Cleri fere universi il-
lius aevi. Nimis enim facile se in-
gerit ambitio, luxus, & libido, at-
que libertatis omnimodae urens quo-
tidie cupido, in eos, quos ingens D
divitiarum copia impinguat. Nun-
quam quievere Abbates, donec sese
omnino ab Episcoporum subjectione
subtraxerunt, eisque poene pares,
impetrato Mitrae, aliorumque Epi-
scopalium ornamentorum usu, ince-
dere coeperunt. Immo Episcopos in-
terdum ambitiosâ suae comitivae
pompâ post se relinquebant: quod E
in primis perstringit Sanctus Bernar-
dus in Apologia ad Guillielmum Ab-
batem scribens: *Quod enim, ut cete-
ra taceam, specimen humilitatis est,
cum tanta pompa & equitatu incedere,
tantis hominum crinitorum stipari obse-
quiis, quatenus duobus Episcopis unius
Abbatis multitudo sufficiat? Mentior,
si non vidi, Abbatem sexaginta equos,
& eo amplius, in suo ducere comitatu,*

Ita & in Chronico Regiensi Gazatae,
a me evulgato in Collectione Rer.
Italicarum Tomo XVIII. Hinc di-
scas opes Abbatum aliquot eorum
temporum, & qualis illarum fuerit
usus. Quo verò tempore Episcopali-
bus ornamentis Abbates uti coepe-
rint, non est hujus loci inquirere.
Illud tantummodo innuam, suspicio-
nem justam ingeri aut fictionis, aut
interpolationis a verbis, quibus uti-
tur Thado Archiepiscopus Mediola-
nensis in Charta Anno Christi DCCC-
LXVI. exaratâ, atque a Puricellio
edita in Monumentis Basilicae Am-
brosianae, scilicet: *Insuper etiam con-
cedimus praefato Abbati* (Coenobii
Ambrosiani,) *Successoribusque ejus, si-
cut PRISCA CONSUETUDO ex anti-
quo tenere videtur: ut in Dominicis,
seu in Solemnibus diebus, indutus San-
daliis, ceterisque ornamentis Episcopa-
libus....... in Ecclesia beati Ambrosii
divinum celebrare officium.* Pugnare
cum veritate deprehendas Chartam,
in qua legimus, Anno Christianae
Aerae DCCCLXVI. *ex priscâ Con-
suetudine* Abbates *Episcopalibus orna-
mentis* usos fuisse, & Archiepiscopum
Mediolanensem tantum sibi juris ad-
rogare, ut *concedat* ejusmodi orna-
menta Abbatibus. Et nihilominus
Charta illa eadem est, qua praeci-
pue innititur Puricellius, ut osten-
dat, nobile Canonicorum Collegium
in Ambrosiana Basilica a tot Secu-
lis militantium (cui & ego olim
Privilegio Bibliothecae Ambrosianae
fruens adscriptus fui) originem du-
xisse ex indulgentia Monachorum,
levibusque ex initiis. Ceterum ex
hoc eodem fonte adauctae potentiae,
atque ex impetrata potissimum Se-
culari etiam dominatione in Civita-
tibus, ritus ille manavit, ut novelli
Episcopi solemni pompa, toto Cle-
ro & Populo occurrente, sub Pallio,
sive

sive Umbella, quam nunc *Baldacchino* Italice appellamus, super equo sedentes, inveherentur in Urbem suam, & ad Basilicam majorem primùm adducerentur. Cujus consuetudinis quum nulla mihi vestigia occurrant ante Annum a Christo nato Millesimum, propterea invectam postea puto, & caussam dedisse tot contentionibus Saeculo Duodecimo & sequenti, cui nempe Equus & Pallium deberetur, quibus usus fuerat novus Episcopus.

Ad ista accedit, quod ex quo temporalium ditionum curam assumsere sacri Pastores, incredibili etiam fasce curarum Secularium sese oneratos senserunt. Identidem opus erat pro negotiis suorum, ut ajunt, Statuum accedere ad aulam Regum; temporibus autem illis rarò ii consistebant in una Urbe, sed fere semper aut intra fines Regni, aut etiam aliquando longius vagabantur. Necesse quoque erat ad Regni Comitia una cum aliis Principibus convenire, aut esse in ipsorum Regum sive Augustorum comitivâ. Hinc per plurimam anni partem interdum Episcopi & Abbates, gregem sibi a Deo creditum deserentes, mercenariis commendare cogebantur. Succedebant etiam necessitates belli; nam non secus Ecclesiastici, ac Seculares Principes, suam portionem militum ac Vassallorum Regi conferre ex debito consueverunt, prout tutela Regni, aliaque Reipublicae negotia exposcebant. Parum hoc fuisset: Episcopi ipsi, ipsique Abbates, ut alibi adnotatum est, reclamantibus frustra Conciliorum decretis, compellebantur ad deducendos eosdem suos milites ad castra, & ad militandum Regi. Deinde contra vicinos, ac usurpare tentantes Ecclesiarum bona ac dominia, oportebat Vassallos ad arma cogere,
A & in aciem prodire. En studia Cle-
ricis & Monachis verè digna! quo-
rum effectus pravos nihil est, quod
ego in praesentia recenseam, uti ne-
que exempla proferam, quippe quae
in eorum temporum Historia passim
in omnium oculos incurrunt. Tot
autem divitiae, uti fastum excitant
suapte naturâ ac nutriunt in possi-
B dentibus, ita & ambitionem facilli-
me suadent, ut possideantur. Propte-
rea quum antiquis Seculis frequens
foret turba virorum, Episcopale aut
Abbatiale munus prae humilitate fu-
gientium, subsequutis temporibus con-
certatio visa est inhiantium ad huju-
smodi dignitates, latumque propte-
rea ostium apertum est Simoniacae
C pravitati, ita ut non pauci olim nu-
merarentur, qui improbis artibus ac
pretio dato sibi conquirebant hono-
res Ecclesiae. Frequentia quoque
eamdem ob caussam Schismata emer-
sere. Neque heic res stetit. Tanta
haec Cleri opulentia urebat quotidie
oculos & animos Secularium; quos
nulla proinde Religionis ratio, nul-
D lus Regum, aut Romani anathema-
tis metus absterrebat, quin vi & ar-
mis, aliisque detestandis modis, Ec-
clesiarum bona saepissime invaderent
atque vorarent. Tunc vim vi repel-
lere, novos milites, praeter Vassal-
los, conscribere opus erat, & bello
insistere: quae cura quantum a leni
sacrorum hominum instituto abhor-
E reat, quis non videt? Audi Gero-
hum Reicherspergensem Praepositum,
qui circiter Annum Christi MCL.
ejusmodi morem, sacris Canonibus
adversantem, detestans, haec scribit
in Libro de corrupto Ecclesiae sta-
tu: *Audiant haec*, inquit, *Episcopi*,
qui ultro, & contra justitiam plerum-
que bella movent, Guerras excitant,
& plerumque innocentes etiam personas
truncari & morte tenus male tractari
praeci-

praecipitant, officiumque Militis & Sacerdotis in una persona confundunt: Comitis & Pontificis dignitatem simul administrant: hostibus non tyrannizantibus, verùm ea, quae pacis sunt & gratiae, humiliter quaerentibus, gladios intentant, & eos occidi vel truncari praecipiunt &c. Esurimus & sitimus hanc justitiam, ut judicia & negotia Spiritualia per Spirituales, & Saecularia per Saeculares ita peragantur, ne termini a Patribus constituti negligantur. Lege Historias, & non sine scandalo ac irâ obvios habebis tot Episcopos in arma ruentes, & quosdam in ipsis proeliis obtruncatos, sive captos: quod quantum in dedecus Sacerdotii vergeret, nemo non intelligat. Praeterea Episcopos, ipsosque etiam Laicos, & milites, qui a Regibus ipsa Monasteria impetrabant.. Paucis omnia complectar. Saeculo Decimo & Undecimo, quae immanis corruptela morum in utroque Clero per Italiam potissimùm occurrit, ipsaque dissidia inter Reges & Pastores Ecclesiae, aliaeque innumerae perturbationes & mala, si attentis oculis expendantur, originem suam praecipue debent opibus Ecclesiasticorum, quae tum ambitioni possidentium, tum rapinis improborum ejus aevi obnoxiae, vitia fere omnia in scenam traxerunt, atque Italiae sinum diu dilacerarunt. Sed quid factum de tot opibus, de tam ampla potentia sacrorum Praesulum, fortè sciscitaris, quum inter eorum temporum nostrorumque conditionem tantum discriminis intercedere conspiciamus? Ego in Dissertatione subsequenti interrogationi huic faciam satis.

Interim habemus, unde felicitati Seculi nostri gratulemur, quo minus quidem fortunarum, sed plus quietis ac Pietatis Ecclesia in sinu suo nutrit. Ego verò, antequam hoc argumentum dimittam, producere statui Catalogum Chartarum, quae olim, hoc est Anno Christi MCCCLXVI. adservabantur in sacro Tabulario Apostolicae Sedis, ut ex ungue discas quanta olim jura temporalia forent Romanis Pontificibus, & praesentia cum praeteritis conferas. Neque tibi persuadeas, stetisse heic universa jura ejusdem Sanctae Sedis: non enim Catalogus iste totam supellectilem expressisse videtur Archivi Pontificii, & certe complura in hoc Opere accepisti, heic minime recensita, sed quidem ex Cencii Camerarii Regesto MSto per me descripta. Atque ad Catalogum istum quod attinet, illum ego acceptum refero Estensi Bibliothecae, inter cujus MStos Codices adservatur membranaceus, seriem Chartarum illarum complectens. Tempus exarati Codicis in calce Libri adnotatum fuit his verbis: *Explicit iste Liber, scriptus a Fratre Alberto de Varennis, Monacho Monasterii de Caberyo Cisterciensis Ordinis Remensis Diocesis: Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Sexagesimo Septimo, Indictione V. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri, Domini Urbani, divina providentia Papae Quinti, Anno Quinto.* Itaque scriptus Codex uno tantùm Anno, postquam literis mandatus fuerat Index ipse membranarum Pontificii Archivi. Eruditorum erit, prout argumenta varia occurrant, hinc aliquid lucis mutuari. Atque his jungi poterunt, quae Clarissimi viri PP. Martene & Durand Benedictini Congregationis Sancti Mauri de hoc ipso argumento edidere Tomo II. pag. 1226. Veter. Scriptor. Collect. spectantia duntaxat ad Fridericum II. Augustum.

CATALOGUS
CHARTARUM ARCHIVI
SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE,
CONFECTUS ANNO MCCCLXVI.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Anno a Nativitate Domini Millesimo Trecentesimo Sexagesimo Sexto, Indictione IV. die XXVII. Mensis Junii, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Urbani, divinâ providentiâ Papae V. Anno IV.

A

B

Reverendissimus in Christo Pater, Dominus A. eâdem gratiâ Archiepiscopus Auxitanus, dicti Domini Papae Camerarius, de mandato ipsius Domini Papae, vivae vocis oraculo sibi facto, hoc Opus fieri & compilari fecit per certos ipsius Domini Papae Scriptores, de diversis Privilegiis, Instrumentis & Scripturis, sanctam Romanam Ecclesiam tangentibus, in Palatio Domini Papae, videlicet Avinione, inventis. Et continentur in ipso Libro summationes, effectusque breves nonnullorum Privilegiorum, Literarum, & Instrumentorum, videlicet, Imperatorum & Regum Romanorum, necnon Imperatorum Romaeorum & Graecorum, ac Regum, videlicet Armeniae, Siciliae, Hierusalem, Hungariae, Aragonum, Castellae, Portugalliae, Franciae, Angliae, Daciae, Sueviae, Poloniae: & nonnullorum Ducum, Principum, Comitum, Baronum, Militum, Nobilium, Praelatorum: & nonnullarum aliarum personarum Ecclesiasticarum. Necnon super Comitatu Venesini, & nonnullis Castris & Terris eidem vicinis, ac Civitate Avinionensi. Ac nonnullis Censibus Ecclesiae Romanae debitis: necnon super juribus & jurisdictionibus eidem Ecclesiae debitis in Civitatibus, territoriis, & districtibus, videlicet Bononiensi, Ferrariensi, & quibusdam partibus Lombardiae: necnon in provinciis Romandiolae, Marchiae Anconitanae, Ducatus Spoletani, Patrimonii beati Petri in Tuscia; ac Campaniae & Maritimae; ac in Urbe, & ejus districtu, & Terris aliis eis adjacentibus: necnon processum contra Ludovicum de Bavaria, & Fratrem Petrum de Corbaria Antipapam, ac contra Porcellum de filiis Ursi, factorum, ac depositionum Cardinalium de Columna; ac provisionum Officiariorum in terra Imperii, vacante Imperio, per summos Pontifices ponendorum: ac destructionum Templariorum: & ordinationum Ordinum Mendicantium. Quorum quidem Privilegiorum, Literarum ac Instrumentorum originalia in Archivis Ecclesiae supradictae reposita, ac in diversis voluminibus registrata reperientur.

C

D

Effectus brevis Literarum Imperatorum Romanorum coronatorum, ac electorum in Regis Romanorum, non coronatorum, quorum nomina inferiùs secun-

secundùm prioritatem & posterioritatem sunt descripta. Et primo, Henrici *in Imperatorem coronati, tempore felicis recordationis* Calixti Papae: Ottonis IV. *in Imperatorem coronati:* Frederici II. *in Imperatorem coronati:* Guillermi *in Regem Romaeorum electi, non coronati:* Manfredi: Alfonsi: Rodulfi *in Imperatorem coronati:* Alberti: Henrici V. *in Imperatorem coronati:* Caroli IV. *in Imperatorem coronati: Ac Imperatorum Romanorum & Graecorum, Constantinopolitani videlicet* Michaëlis: Andronici *ejus filii; at &* Johannis *moderni Romaeorum & Graecorum: Ac* Regum, *videlicet* Armeniae, Siciliae & Hierusalem, Aragoniae, Castellae, Portugalliae, Hungariae, Franciae, Comitatus Venesini, & Civitatis Avinionensis. *De Censibus in Regno Franciae, Angliae, Poloniae, Italiae, Bononiae, Ferrariae, Lombardiae, Marchiae Anconitanae, & aliarum partium Italiae. De diversis, videlicet super depositione Jacobi & Petri de Columna Cardinalium; Bavari. De Officiis vacante Imperio per Summos Pontifices concedendis.*

„ Super donationibus, confirmationi-
„ bus, Privilegiis, juramentis, &
„ promissionibus per eos ante co-
„ ronationem suam & post prae-
„ stitis, concessis, & factis sacro-
„ sanctae Romanae Ecclesiae.

„ Henrici Imperatoris, tempore felicis
„ recordationis Calixti Papae.

PRivilegium Henrici Romanorum Imperatoris, *qui pro amore Dei, & sanctae Ecclesiae Romanae, &* Domini Papae Calixti, *& pro remedio animae suae, dimisit Deo, & sanctis Apostolis Petro & Paulo, sanctaeque Ro-*

A *manae Ecclesiae, omnem Investituram per Anulum & Baculum. Et concessit in omnibus Ecclesiis totius Regni & Imperii sui, canonicas electiones & liberas Consecrationes fieri. Restituitque possessiones &* Regalia Sancti Petri, *quae a principio hujus discordiae usque ad hodiernam diem, sive tempore patris sui, aut suo, ablata sunt, quae*
B *habebat: quae autem non habebat, ut restituantur, fideliter juvaret. Et similiter de possessionibus aliarum Ecclesiarum. Promittens etiam juvare Ecclesiam, dum requireretur. In quo Privilegio non est* Data. *Sed omnia facta fuerunt consilio & consensu Archiepiscoporum Maguntinensis & Coloniensis, Episcoporum Ratisponensis, Bambergensis,*
C *Spirensis, Augustensis, Treverensis, Constantiensis, unius Abbatis, & plurium aliorum Ducum, Comitum, & Marchionum, in hujusmodi Literis expressorum.*

Item transcriptum authenticum dicti Privilegii extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum: continens per omnia de verbo ad verbum, prout su-
D *pra scriptum est:* Actum Assisii die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item sequitur aliud Privilegium confirmationis Henrici Romanorum Imperatoris, *literis aureis in charta coloris violati rubei scriptum, cum filis sericis rubeique coloris, Bullâ aureâ bul-*
E *latum: concessum beato Petro, &* Domino Benedicto Papae *& Successoribus suis*, de Civitate Romana cum suo Ducatu atque Viculis omnibus, & territoriis ejus montanis & maritimis, litoribus ac portubus, seu cunctis Civitatibus, Castellis, Oppidis, ac Viculis, Tusciae partibus, & Portu Centumcellis, Cera, Bleda, Marturiano, Sutria, Nepe, Castello, Gal-

lica Porta, Polimartio, Ameja, Tuda, Perusia, cum tribus Insulis suis, idest majore & minore, idest Pulveno, Sinari, & Utriculo: Pensauro, Fano, Senogallia, Ancona, Auximo, Humana, Hesio, Forosimphronio, Montefeltro, Urbano, alias Orbino, territorio Balnensi, Callo, Baciollo, Eugubio, territorio Sabinensi, Castro Felicitatis, Urbeveteri, Balneo Regio, Populonio, Rosello, Ferenti, Viterbio, Ortha, Martha, Bleda, Tuscana, Suana, Exarchatu Ravennensi, hoc est Civitate Ravenna, Amelia, Bobio, Caesena, Foripopilio, Faventia, Forolivio, Imola, Bononia, Ferraria, Comiacello, Adriano, Gabello, Pentapoli, Arimino. A Lunis cum Insula Porticus in Suriana: deinde in Monte Bardonis, deinde in Verseto. Exinde in Parma, inde in Regia, inde in Mantua, atque in Monte Silicis, atque in provincia Venetiarum & in Istria. Nec non & totum Spoletanum Ducatum, seu Beneventum, una cum Ecclesia Sanctae Christinae posita prope Papiam juxta Padum IV. milliario. Item in partibus Campaniae Sora, Arce, Aquino, Arbino, Teano, Capua, nec non & Patrimonio, Beneventano, Neapolitano, atque Patrimoniis Calabriae superioris & inferioris; nec non & patrimonio Siciliae, Civitate Gajetana, & Fundo Fundense Monasterio, & consecratione ipsius Abbatis. Atque in omnibus Monasteriis, Cortis & Villis, quas in ultramontanis Sanctus Petrus habere dignoscitur. Atque Antesena, Vintreringa, sive Wialimbac, quae a Sancti Petri Ecclesia per commutationis paginam Episcopo nostro Baseligensi collatae sunt. Pro quibus transcribimus & confirmamus omnem illam terram, quam intra Narniam & Interamnem,

A vel Spulitum ac Spoletum, & Regni nostri parte hujus &c. Praeterea Sancto Petro & vestra vestrorumque Successorum praetactum Episcopatum Babubergensem offerimus, unde sub pensionis vestrae nomine equum unum album phaleratum ex ejusdem loci Episcopo vos annualiter suscepturos &c. Offerimus insuper & confirmamus
B Civitates & Oppida cum Piscariis suis, Reatam, alias Reatem, Amiternam, Furconem, Nursiam, Balviam, & Marsiam, & aliam Civitatem Interamnensem &c. Has autem suprascriptas Provincias, Urbes & Civitates, Oppida atque Castella, Viculos, ac Territoria, simulque Patrimonia, pro statu Regni nostri, cunctoque Populo
C Christianorum conservando, jam dictae Ecclesiae Romanae, beato Petro, usque in finem Seculi confirmamus, cum omnibus Insulis, territoriis, & pertinentiis suis: *prout in ipso Privilegio expressius continetur*. Simili modo confirmamus donationes, quas piae recordationis Pipinus Rex, & postea Dominus Carolus Impera-
D tor, atque deinceps Ottones piissimi beato Petro contulerunt. Necnon & Censum seu pensionem, & ceteras dationes, quae annuatim in Palatium Regis Langobardorum inferri solebant sive de Tuscia, sive de Ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur; & inter sanctae memoriae Adrianum Papam, &
E Dominum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem de suprascriptis Ducatibus, idest Tuscano & Spoletano, suae auctoritatis Praeceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis praedictus Census ad partem Ecclesiae Sancti Petri persolvatur, salvâ super eosdem Ducatus nostrâ in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subje-

subjectione. *Et in hujusmodi Privilegio confirmationis Maguntinensis & Coloniensis Archiepiscopi & multi alii praelati, Comites, & Nobiles de mandato ipsius Imperatoris ad majorem firmitatem se subscripserunt, & quilibet ipsorum signum suum apposuit. Et est sine* Datâ *aliquâ.*

Item aliud transcriptum dicti Privilegii confirmationis extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum, continens per omnia de verbo ad verbum, prout supra scriptum est: Datum Assisii die XX. Martii, Anno Nativitatis Domini MCCCXXXIX. tempore Domini Benedicti Papae XII. Pontificatus sui Anno V.

Est etiam unum aliud transcriptum ejusdem tenoris.

Item quidam rotulus de cortificibus arboris, scriptus literis quasi illegibilibus, prout supra ipsum scriptum est. in quadam cedula, & ideo non fuit summatus.

„ Ottonis Imperatoris.

P*Rivilegium* Ottonis Imperatoris, *continens:* Romam caput Mundi profitemur. Romanam Ecclesiam matrem omnium Ecclesiarum esse testamur: Sed incuriâ & inscientiâ Pontificum longe suae claritatis titulos offuscasse. Nam non solum quae extra Urbem esse videbantur, vendiderunt, & quibusdam coluniis a lare Sancti Petri alienaverunt &c. *In fine loquitur sic:* Sicut enim pro amore Sancti Petri Dominum Silvestrum magistrum nostrum Papam elegimus, & Deo volente ipsum strenuissimum ordinavimus & creavimus, ita pro amore ipsius Domini Silvestri Papae Sancto Petro de publico nostro dona conferimus, ut habeat magister, quod

A Principi nostro & Petro a parte sui discipuli offerat. Igitur Comitatus pro amore magistri Domini nostri Silvestri Papae Sancto Petro offerimus & donamus, ut ad honorem Dei, & Sancti Petri cum sua & nostra salute habeat, teneat, & ad incrementa sui Apostolatus, nostrique Imperii ordinet. Has autem sibi ad ordinan-

B dum concedimus, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Fossabrum, Calli, Hesi, & Ausimum &c. *Et est sine* Datâ. *Sed fuit manu sua scriptum, & est bullettâ plumbeâ bullatum.*

Item transcriptum dicti Privilegii, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii, in domo Minorum, continens per omnia de

C *verbo ad verbum, prout supra scriptum est. Et in dicto Privilegio continetur* Data *dicti transumti*, die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item quoddam aliud transcriptum duorum Privilegiorum Ottonis, & Henrici Imperatorum Romanorum, *extra-*

D *ctum per Amelium Commissarium Domini Benedicti Papae XII. tunc existentium in Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in domo Minorum Civitatis Assisii. Et continent in effectu, quod dictus Otto Imperator, & filius suus* Otto Rex *confirmabant* Domino Johanni Papae XII. *nomine Ecclesiae Romanae, sicut a praedecessoribus suis in*

E *potestate sua & ditione tenuerunt*, Civitatem Romae cum suo Ducatu, & aliis Terris, *hic specificatis nominatim, pro ut sunt supra in Privilegio Henrici Imperatoris: subnectendo multa alia bona pro libertate Ecclesiae conservanda. Et idem concessit Henricus Imperator Domino Benedicto Papae.* Data *Privilegii dicti Ottonis* Anno DCCCCLXII. die XIII. Februarii.

In

In juramento dicti Henrici non est Data.

Item est ad partem aliud transumtum similiter extractum de Privilegiis dictorum Ottonis Imperatoris, & Ottonis Regis ejus filii, continens in effectu, quae supra dicti sunt, & sub eisdem signis, & Datâ ipsius Privilegii. Data *verò ipsorum duorum transumtorum est* in Assisio, Anno Domini MCCCXXXIX die XX. Martii, Pontificatus Domini Benedicti Papae Anno V.

Item aliud Privilegium Regis Romanorum Ottonis IV. *bullâ aureâ communitum, in quo idem Rex Romanorum promittit* Domino Innocentio Papae, *& sanctae Romanae Ecclesiae omnem obedientiam & reverentiam, & servare Ecclesiasticas Libertates tam in Electionibus & Appellationibus ad Sedem Apostolicam emissis, quàm libere dimittendis bonis decedentium Praelatorum, & Ecclesiarum vacantium, ac Jurisdictione Ecclesiasticâ libere exercendâ, & eradicandâ heretica pravitate, & dimittendo liberas possessiones, a suis praedecessoribus Ecclesiae concessas. Ac etiam juvandâ Romanâ Ecclesiâ ad recuperandum ablatas Terras. Ad has pertinet tota terra,* quae est a Radicofano usque ad Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, Terra Comitissae Mathildis, Comitatus Britenorii, Exarchatus Ravennae, Pentapolis cum adjacentibus Terris, *expressis in multis Privilegiis Imperatorum & Regum a tempore* Ludovici. *Item adjuvare Ecclesiam Romanam ad retinendum Regnum Siciliae, sub* Data, Anno Domini MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis.

Item aliud Privilegium ejusdem Ottonis, bullatum suâ Bullâ aureâ, continens in effectu quae supra proxime dicta sunt in alio Privilegio. Et ultra

A *promisit eidem Domino Innocentio Papae stare suo consilio & mandato super facto Societatis Tusciae & Lombardiae. Et si propter negotium ipsius oportuerit Ecclesiam Romanam incurrere guerram, subvenire ei, prout necessitas postulaverit, in expensis. Et est sine Datâ.*

Item aliud Privilegium Imperatoris Ottonis, *scriptum literis aureis in*
B *charta coloris violati rubei. In quo Privilegio, seu Literis apparet, quod appensa fuit Bulla aurea dicti Domini Ottonis Imperatoris, ut in transcripto dicti Privilegii legitur, licèt modò in ipso Privilegio non sit. Continens, qualiter ipse Imperator una cum* Ottone Rege filio suo *promiserunt beato Petro Principi Apostolorum, &* Domino
C Johanni *Papae XII. summo Pontifici donationes factas per praedecessores eorum, & sicut a praedecessoribus suis usque nunc in potestate tenuit & disposuit:* Civitatem Romanam cum Ducatu suo, *& multis aliis, quae piae recordationis* Pipinus, *&* Dominus Carolus Imperatores *praedecessores sui beato Petro & Ecclesiae Romanae con-*
D *tulerunt: hoc est* Civitatem Ravennam, cum multis aliis Civitatibus & Terris, *hìc contentis, & superiùs in Confirmatione Henrici Imperatoris expressis, quae in hujusmodi Privilegio similiter exprimuntur.* Datum Anno Incarnationis Domini DCCCCLXII. die XIII. Februarii, Imperii verò sui Anno XXVII.

E *Transcriptum authenticum plurium Privilegiorum, extractum per Johannem Amelii Archidiaconum Forojuliensem de mandato Domini Benedicti Papae XII. de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae, in domo Fratrum Minorum Conventus Assisii. Et narrat primum Privilegium, quod* Otto IV. Rex Romanorum *concessit, quod omnes Electiones Praelatorum libere fiant secundùm jura.*

ra. Item quod Appellationes Ecclesiasticae ad Ecclesiam devolvantur, quibuscumque statutis per ipsum & praedecessores suos, in contrarium editis non obstantibus. Item quod bona seu spolia Praelatorum & Ecclesiarum vacantium non occupare promisit. Item omnes Civitates, Castra, loca, possessiones & alia jura Ecclesiae, quae detinebantur per praedecessores suos, remisit Ecclesiae: *Sub* Anno MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis. *Item in secundo transcripto narratur, qualiter idem Otto promisit & juravit servare & defendere omnes Terras & possessiones Ecclesiae, & ablata restituere pro posse. Item aliud Privilegium, quod concordat cum praecedenti.*

Item aliud transcriptum continens, quod Bela Rex Hungariae *scribit* Domino Gregorio Papae, *quod exhortaverat* Watacium Imperatorem Graecorum, *ut obediret mandatis Ecclesiae Romanae. Item scripsit dictus Rex Hungariae dicto Domino Gregorio, ut secum dispensaret, quod in Terris, quas acquireret contra Infideles, posset in dictis Terris Archiepiscopos, Episcopos &c. prima vice deputare, & terras eorumdem limitare &c. Item scripsit dictus Rex dicto Domino Gregorio Papae, ut sibi & suo Regno auxilium praeberet contra Tartaros, qui suum Regnum invaserant.* Data *dicti transumti* in Assisio die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V. *Infra est melius & clarius scriptum.*

Item aliud transcriptum Privilegiorum Ecclesiae Romanae concessorum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae in domo Minorum in Civitate Assisii, in quo cavetur forma juramenti per Ottonem Imperatorem, *seu Procuratorem suum nomine suo ante coronationem suam* Domino Innocentio Papae III. *& Ecclesiae Romanae praestitum,*

A *sub* Anno Domini MCCIX. Undecimo Calendas Aprilis. *Et forma juramenti est pulcra. Quasi enim jurat omnia, quae in suprascriptis suis Privilegiis continentur.*

Item forma juramenti per Fredericum II. Regem Romanorum & Siciliae, *dicto* Domino Innocentio Papae III. *praestiti. Pulcra est forma*
B *juramenti, & similis illi Ottonis.*

Item alia forma juramenti per ipsum Fredericum II. Domino Honorio Papae III. *praestiti sub* Datâ MCCXIX.

Item aliud transcriptum Rodulphi Romanorum Regis, *continens formam juramenti per ipsum praestiti* Domino Gregorio Papae. Data *vero dicti tran-*
C *scripti* die XX. Martii. Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Literae testimoniales quinque Archiepiscoporum & duorum Comitum de Alemannia, *continentes, se vidisse & audivisse legi coram* Domino Gregorio Papae X. *in Concilio generali existente, Privilegia & juramenta con-*
D *cessa & praestita per* Ottonem IV. Imperatorem Romanorum Domino Innocentio Papae, & Fredericum II. Imperatorem Domino Innocentio Papae III. *bis &* Honorio Papae III. *semel: quorum tenores hic inseruntur. Quibus lectis & auditis* Praepositus Spirensis Cancellarius Rodulphi Regis Romanorum, *omnia & singula*
E *praedicta ratificavit & approbavit, habens ad ista speciale m potestatem hic insertam. Et de novo similiter juravit & fecit. In quorum testimonium quindecim Sigilla dictorum Praelatorum & Comitum fuerunt hic appofita in pendenti.* Actum Lugduni in praedicto Concilio Anno Domini MCCLXXIV. die VI. Mensis Junii. Pontificatus ejusdem Domini Gregorii X. Anno II.

Lite-

Literae Fratris Conradi Ministri Ordinis Minorum, superioris Alemanniae, Procuratoris Rodulphi Regis Romanorum, *recognoscentes* Domino Nicolao Papae III. *quod idem Rodulphus aliàs constituit Procuratorem suum Praepositum Spirensem, ad confirmandum & jurandum* Domino Gregorio Papae X *omnia jura, quae Otto, & Fredericus II. praedecessores sui eidem Romanae Ecclesiae dederant & juraverant, hìc inserta. Et ita fecit. Quae etiam omnia idem Minister confirmavit & juravit, & de novo concessit nomine ejusdem Rodulphi, ut hìc seriosius continetur, eidem Domino Nicolao III.* in Palatio Apostolico Romae, Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji, Pontificatus ejusdem Domini Papae Nicolai III. Anno Primo.

Item aliud transcriptum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii, continens ratificationem, approbationem, & obedientiam per Ottonem Marchionem Brandeburgensem, filium Rodulphi Imperatoris Romanorum, *super Privilegiis & Terris datis, confirmatis & concessis per dictum Rodulphum Imperatorem Ecclesiae Romanae.* Data *dicti Privilegii* Anno MCCLXXIX. Secundo Idus Septembris, Regni dicti Imperatoris, Anno VI. Data *verò dicti transumti*, Assisii die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. (*ut supra*)

Item aliud transumtum, per modum VIDIMUS, *Privilegiorum Ecclesiae Romanae per* Ottonem, & Henricum Romanorum Imperatores *concessorum, sigillatum Bullâ* Domini Innocentii Papae III. *cum multis Sigillis diversorum Praelatorum hìc appositis. Primum Privilegium est Ottonis Imperatoris, recognoscentis* Papae Johanni XII. Civitatem Romanam cum suo Ducatu, & cum pluribus aliis Civitatibus & Terris, *in dicto Privilegio contentis & supra scriptis. Secundum est Henrici Imperatoris recognoscentis* Domino Benedicto Papae, Civitatem Romanam &c. *ut in alio continetur, vel quasi: cum pluribus protestationibus super electione Summorum Pontificum, quae sunt contra Ecclesiam.* Data dicti VIDIMUS Tertio Idus Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Papae III. Anno III.

Item aliud transcriptum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum, continens, quod Otto Rex Romanorum *promisit* Domino Innocentio Papae honorificentiam, obedientiam, & reverentiam, Electionemque Praelatorum liberas esse concessit, *& voluit, quod libere & canonice fiant, quem totum Capitulum, vel major & sanior pars ipsius duxerit eligendum. Et bona decedentium Praelatorum, & Ecclesiarum vacantium non esse per aliquot Seculares occupanda. Item continet juramentum fidelitatis, in quo recognovit possessiones & Terras hìc contentas, Domino Innocentio Papae, & Ecclesiae Romanae. Et in dictis Privilegiis non est* Data. Data *dicti transumti.* Assisii XX. die Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c.

,, Frederici Primi & Secundi Imperatorum Romanorum, & aliorum.

L*Itera missa* Domino Eugenio Papae per Fredericum I. Romanorum Imperatorem, *continens concordiam factam inter Ecclesiam & ipsum, intercedentibus Dominis Cardinalibus, tunc Legatis, eidem Imperatori missis, & multis personis Ecclesiasticis, & Nobilibus. Et quod ipse Imperator promisit pacem & treugam facere cum Romanis.*

manis. Nec cum Rogerio Siciliae *sine consensu Domini Papae. Et pro viribus laborabit, Romanos subjugare Domino Papae, & Romanae Ecclesiae honorem Papatus. Et* Regalia beati Petri *pro posse contra omne homines conservabit & defendet.* Graecorum Regi *nullam Terram ex ista parte maris concedet. Quod si forte ille invaserit, pro viribus, quamcitius poterit, ipsum ejicere curabit. Dictus verò Dominus Papa, Apostolicae auctoritatis verbo, una cum praedictis Legatis promisit, quod dictum Imperatorem, sicut ca issimum beati Petri filium honorabit, & Imperatorem coronabit, & augendum juvabit &c.* Datum Constantiae V Calendas Aprilis, Anno Domini MCLII. Regni sui Anno V.

A

Literae Imperatoris Friderici II. *in quibus confitetur,* Comitatum Comitissae Mathildis ad Romanam Ecclesiam pertinere, & mandat Castrum Gonzagae cum pertinentiis suis, quod est de Comitatu Comitissae praedictae *occupatum a filiis Comitum Alberti de Casalode & Verisii, sub certis poenis, hìc expressis,* restitui. Datum Capuae Anno Domini MCCXXI. de Mense Januarii, Regni sui Anno Primo.

B

Item transcriptum authenticum, factum in Concilio Lugdunensi, quinque Privilegiorum in praesenti Litera Apostolica Domini Innocentii Papae IV. contentorum. personis Ecclesiasticis per Dominum Fredericum II. Imperatorem *concessorum. Et est multis Sigillis Praelatorum sigillatum. Cui transumto idem Dominus Innocentius Papa voluit tamquam originalibus fidem indubiam adhiberi. Duae primae Literae seu Privilegia sub eâ dem* Datâ, *videlicet* Anno MCCXXI. de Mense Decembris, *continent qualiter Dominus Fredericus Romanorum Imperator cassavit & irritavit omnia statuta & consuetudines, per quascumque personas contra Libertates Ecclesiae, & personas Ecclesiasticas, editas, observatas, vel in futurum edendas. Quae omnia infra duos menses praecepit penitus aboleri. Contra facientes subjici multis poenis. Item tertium, quod nulla Communitas, seu persona publica vel privata imponat personis & rebus Ecclesiasticis collectas & exactiones quascumque, nec bona Ecclesiastica invadat.* Datum MCCXI. de Mense Februarii. *Item quartum, quod nullus personam Ecclesiasticam in Criminali quaestione vel civili trahere ad judicium Seculare praesumat contra Imperiales & Canonicas sanctiones, diversas poenas contra facientibus infligendo. Omnes haereticos diffidavit, & bannivit, eorum bona confiscando. Item quod omnia navigia fracta, quocumque loco applicantia cum mercibus illis, quorum primo erant, remaneant, quacumque consuetudine in contrarium non obstante. Item quod omnes peregrini, ubi voluerint, hospitari & testari possint. Item quod omnes agricultores, & eorum boves secure permaneant juxta Legem* Agricultores. Datum Anno MCCXXI. de Mense Decembris. *Tertium Privilegium continet, quod* Fredericus Rex Siciliae recognovit a Domino Innocentio Papa III. & Ecclesia Romana, sibi, & Successoribus suis Regnum Siciliae, Ducatum Apuliae, Principatum Capuae, Neapolim, Salernum, & Amalfiam; Marsiamque, cum eorum pertinentiis omnibus fuisse concessa. *Pro quibus Domino Gregorio Sancti Theodorici Diacono Cardinali, Sedis Apostolicae Legato, fidelitatem nomine Domini dicti Papae & Successorum juravit, & promisit personaliter accedere ad praesentiam dicti Domini Papae, homagium pro praedictis facturus, Censumque sexcentorum*

C

D

E

Squifatorum de Apulia & Calabria, quadringentorum de Marsia, vel equivalens in auro & argento, per se & Successores suos annis singulis eidem Domino Papae & Successoribus suis solvere promisit, volens & consentiens, Electiones fiendas in dicto Regno canonice fieri. Quod Privilegium perpetuum Ecclesiae Romanae concessit. Datum in Civitate Messanae, Anno Domini MCCXI. Mense Februario, Regni ejusdem Frederici Anno IV. *Quartum Privilegium continet, qualiter dictus Fredericus Rex Siciliae pro vitando dissensiones, quae aliàs fuerant, inter Ecclesiam & Regnum super electionibus faciendis, ordinavit, quod Sede vacante Capitulum obitum praedecessoris sibi aut successoribus suis significet: deinde Capitulum eligat personam idoneam canonice & secundùm Deum, cui requisitum tenetur praestare assensum &c. Concedit, libere posse fieri electionem in Regno.* Datum Anno & Die *proxime dictis. Quinctum Privilegium continet, quod Fredericus Rex Romanorum & Siciliae, volens Libertatem Ecclesiae & personarum Ecclesiasticarum inconcusse servari, cassat omnia statuta & consuetudines, Ecclesiasticae Libertati praejudicantia, sub poena Mille Marcharum, Potestatibus, Consulibus, & Comitatibus universarum Civitatum & Castrorum Italiae, inhibendo, ne de cetero illis statutis, consuetudinibusque, tamquam prohibitis, utantur.* Datum in Castro apud Sanctum Leonem, Anno Domini MCCXXVIII. Calendis Octobris *Et in fine praesentis transcripti sunt omnia nomina Praelatorum scripta, quorum Sigillis est sigillatum.* Datum *quod ad transcriptum,* Lugduni in Concilio Generali, III. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii IV. Anno Tertio. *Sequitur Originale Privilegium dicti transcripti.*

A *Privilegium Frederici Imperatoris, in quo irritat & anullat omnia statuta & consuetudines facta contra Libertatem Ecclesiae, & banno Mille Marcharum praecepit subjacere ea servientes, & infames ipso jure reputat. Et si per annum inveniuntur, mandat bona eorum impune ab omnibus occupari. Item statuit, quod si Communitas, aut persona* B *per annum in excommunicatione, latâ propter Libertatem Ecclesiae, perstiterit, ipso jure Banno Imperiali subjaceat. Item statuit, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili ad judicium Seculare praesumat advocare. Damnat Catharos, & alios Haereticos, hìc contentos, & omnes adhaerentes eisdem, & bona ipso-* C *rum confiscat. Et plura alia statuit contra dictos haereticos. In quo non est* Data; *sed quoddam Sigillum antiquum de cerâ in pendenti.*

Item aliud transcriptum dicti Privilegii, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii, in domo Minorum, continens per omnia, ut supra scriptum est proxime.

D *Item aliud Privilegium* Frederici II. Romanorum & Siciliae Regis, *recognoscens* Domino Innocentio Papae *obedientiam, reverentiam & honorem; Electionesque canonicas Capitulis Ecclesiarum totius Imperii, & Regni Siciliae suorum libere relaxavit: multaque pro defensione Ecclesiae, & viribus suis, servare promisit, & specialiter in re-* E *cuperatione Terrarum Italiae, & Tusciae. & multarum Civitatum hìc expressarum; videlicet* terram, quae est a Radicofano usque ad Ceperanum, Marchiam Anconitanam, Ducatum Spoletanum, Terram Comitissae Mathildae, Comitatum Brutenori, Exarchatum Ravennae, Pentapolim, cum aliis adjacentibus Terris, *expressis in multis Privilegiis Imperatorum & * Regnum*

gnum a tempore Ludovici. Datum Anno Domini MCCXIII. Et est sine Bulla, licèt aliàs fuerit bullatum bullâ aureâ, prout hîc scribitur.

Item Juramentum Frederici II. Regis Romanorum & Siciliae, praestitum Domino Innocentio Papae III. continens juramentum fidelitatis per ipsum ante coronationem suam praestitum in praesentia multorum Nobilium hîc nominatorum. Promittens servare bona, terras & possessiones Ecclesiae Romanae, hîc contentas, pro posse, & subvenire Ecclesiae Romanae, si guerram haberet, in expensis. Datum in Castro Egrae, Anno Domini MCCXIII. Quarto Idus Julii.

Item quoddam aliud Privilegium ab eodem Frederico Rege Romanorum & Siciliae, Domino Honorio Papae III. & Ecclesiae Romanae, super Libertatibus Ecclesiasticis indultum: in quo obedientiâ & reverentiâ praemissis, concessit, ut Electiones Praelatorum libere juxta ordinationem Capitulorum fierent, & appellationes in causis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam libere devolvantur; bonaque Praelatorum decedentium, Ecclesiarumque vacantium, & omnia bona spiritualia dicto Domino Papae, & Praelatis Ecclesiasticis disponenda reliquit; ac Terras & omnes possessiones, quas Ecclesia Romana a suis antecessoribus habuerat; videlicet a Radicofano usque ad Ceperanum, cum multis aliis, supra enumeratis, dicto Domino Papae, Ecclesiaeque Romanae perpetuò dimisit, confirmavit, & donavit. Et est signatum signo dicti Imperatoris. Datum apud Hagnowe, Anno MCCXIX Mense Septembris, sui Imperii VII. & Siciliae XXII.

Item alia Litera missa Domino Honorio Papae III. continens juramentum fidelitatis per Dominum Fredericum II. Regem Romanorum ante suam co-

A ronationem, eidem Domino Papae & Successoribus suis, ac Ecclesiae Romanae, praestitum in praesentia multorum Nobilium hîc nominatorum; recognoscens Terras Ecclesiae Romanae hîc contentas &c. ut supra. Datum Anno Domini MCCXVIIII. Mense Septembri, Indictione VIII.

Item aliud transcriptum authenticum,
B extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum, continens, quod dictus Fredericus II. Romanorum & Siciliae Rex dedit in mandatis Episcopo Spirensi Cancellario suo, resignandi Comitatum quondam Comitissae Mathildis, cum omnibus Castris & Villis ejusdem, Romanae sanctae Ecclesiae
C matri suae. Qui dictus Episcopus invenit Castrum de Gonzaga, occupatum a filiis Comitis Alberti, quod noluerunt resignare nec restituere, non obstantibus poenis & processibus, quas dictus Imperator eis imposuit. Sed propter eorum inobedientiam eis fuit mota guerra. Datum Calendis Octobris, Anno Domini MCCXXI. Mense Ja-
D nuarii. Datum dicti transumti XX. Martii Anno MCCCXXXIX. &c. ut supra.

Item aliud transcriptum authenticum, continens Privilegia Domini Frederici Imperatoris & Siciliae Regis. Primo, ne dictum Regnum de Imperio, sed de Romana Ecclesia possit dici. Et consentit, quod in dicto Regno, Henricus fi-
E lius suus tamquam Rex nominaretur, & per idoneam personam gubernaretur, quousque ad aetatem legitimam pervenisset. Datum apud Hagnowe, Anno MCCXXIV. Idus Februarii. Item aliud Privilegium dicti Domini Imperatoris, quasi consimile, concessum dictae Romanae Ecclesiae. Datum apud Argentinam Anno MCCXVI. Calendis Julii. Item aliud Privilegium super quadam

dam discordia concordata inter Dominum Ludovicum Ducem Bavariae *ex una parte & Ecclesiam Romanam ex altera super certis Terris, & aliis bonis Ecclesiae Romanae pertinentibus.* Datum apud Wormatiam II. Nonas Octobris. *Item quarto & ultimo est aliud Privilegium, in quo* Fredericus Rex Romanorum, Siciliae, & Hierusalem, *concessit & dedit* Conrado filio suo *Civitatem Gajetae cum suis pertinentiis. Item dedit & donavit eidem Conrado filio suo in Vassallos Rogerium de Galliucio, Raynonem de Prata, cum Terris, Villis &c. Qui Vassalli, existente discordia inter dictos Romanam Ecclesiam & Fredericum Imperatorem, adhaeserunt ipsi Ecclesiae.* Datum apud Politorum MCCXXXIII. Mense Martii. Datum *quoad transcriptum* Lugduni III. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii IV. Anno III. *& ejus bullâ plumbeâ bullatum, & multis Sigillis Praelatorum sigillatum.*

Literae testimoniales Praelatorum, qui viderunt Literas Principum Alemanniae, quarum tenor hic inseritur, super approbatione omnium Privilegiorum Ecclesiae Romanae per Dominum Fridericum Imperatorem *concessorum.* Datum *quoad Privilegium* apud Francenfort, Anno Domini MCCXX. Nono Calendas Maji. Data *praedictarum Literarum,* Lugduni MCCLXXIV. *Et sunt sigillatae quindecim Sigillis Praelatorum. Sequitur originale supradictae approbationis. Approbatio Principum Alemanniae super Privilegiis Ecclesiae Romanae per Fredericum Imperatorem & alios concessis, facta tempore Domini Innocentii Papae III. & sibi missa, sigillata magnis Sigillis dictorum Principum.* Datum apud Francenfort Anno Domini MCCXXIX. Calendis Maji.

A *Item quaedam Bulla aurea, in qua continetur confirmatio facta per* Fredericum Imperatorem *compositionis factae per certos Romanae Ecclesiae Cardinales super discordia, quae fuit inter Dominum Fredericum, & certas Communitates Lombardiae. Et fuit compositum, quod ipsae Communitates teneantur exhibere suis propriis sumtibus quingentos milites ad biennium pro subsidio* B *Terrae Sanctae.* Datum Anno MCCXXIII. die XIV. Augusti.

Transcriptum authenticum septem Literarum Imperialium, videlicet Frederici Imperatoris II. & Henrici ejus filii, *ordinatum per* Dominum Innocentium Papam IV. *in Concilio Lugdunensi, & ejus bullâ plumbeâ bullatum, ac multorum Praelatorum Sigillis* C *sigillatum cui voluit adhiberi fidem velut originalibus, sub* Data, Lugduni III. Idus Julii, Pontificatus sui Anno Tertio. *Prima Litera, universis directa, continet, quod Fredericus Imperator Romanorum & Rex Hierusalem ac Siciliae posuit in dispositione* Domini Gregorii Papae *controversiam, quam habebat cum gentibus Lombar-* D *diae, Marchiae Tarvisinae, & Romandiolae, super detentione suorum Regalium & jurium, & super injuriis per ipsas sibi & filio suo Henrico illatis.* Datum in Montefiascone, Anno Domini MCCXXXIV. *Secunda Litera, directa Domino Gregorio Papae per Imperatorem ipsum continet, quod ipse pro* E *se & filio suo Henrico vult tenere compromissum factum inter ipsum ex una parte, & Universitates Lombardiae & duos Cardinales Legatos super hoc pro Ecclesia Romana ex altera.* Datum apud Castrum Johannis, Anno Domini MCCXXXIII. die XIV. Augusti. *Tertia Litera continet, ut Prima. Quarta continet, quod dictus Fredericus scripsit Domino Gregorio Papae, quod*

quod ipse volebat contrahere matrimonium cum Isabella sorore Regis Angliae: *super quo mittebat unum Procuratorem, quem voluit hoc tractare de consilio & ordinatione dicti Domini Papae. Quincta continet, quod dicto Frederico placebat, ut multi Crucesignati Regni Franciae, qui ad sui instantiam retardarant transire * ultra mare in subsidium Terrae Sanctae, a cetero transirent, quos juvare se obtulit, si per patriam suam transirent. Sexta continet, quod Henricus filius Frederici Imperatoris juravit tenere omnia, quae tractarentur inter patrem suum & Dominum Gregorium Papam, scribendo super illa controversia, de qua in prima Litera habetur mentio. Septima continet sacramentum fidelitatis per Fredericum Imperatorem Domino Innocentio Papae IV. praestitum.* Datum Anno Domini * MCCXXXIII. Quarto Idus Aprilis.

Item aliud transcriptum authenticum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum, continens primo, quod Dominus Innocentius Papa IV. *universis fidelibus scribens, ne occasione casuum futurorum, quibus corporaliter subjacent universa Privilegia & Literae, quae temporibus retroactis, ab Imperatoribus Sedi Apostolicae sunt concessa & missa, bullis aureis & sigillis roborata, valeant deperire, auctoritate Apostolicâ decrevit, quod hujusmodi transumto fides adhibeatur &c. Et primo* Fredericus Imperator & Siciliae Rex *totum negotium illorum de Lombardia, Marchia & Romandiola revocavit, ac ordinationi & laudationi Domini Gregorii Papae commisit, & scripsit cum Literis bullâ aureâ, ut dixi, bullatis cum multis aliis capitulis. Item scripsit eidem Domino Gregorio super quodam matrimonio contrahendo cum sorore Regis Angliae. Item continetur juramentum fidelitatis & homagii per Dominum Fredericum & Henricum post ipsum, Imperatorem praestitum. Datum, quo ad dicta Privilegia hic contenta,* Anno Domini MCCXXXIV. Mense Aprilis, Augusti, & Septembris. Datum *dicti transumti*, III. Idus Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Papae IV. Anno III.

Relatio Praelatorum hic nominatorum, de modificationibus gravaminum per Fredericum Imperatorem *Ecclesiis in Italiae partibus illatorum.* Datum Cremonae in domo Imperiali apud Sanctum Laurentium, V. Calendas Novembris, XII. Indictione.

Mandat Dominus Innocentius Papa IV. *Gregorio de Montelongo, Subdiacono suo, sub bulla aurea, ut* Fredericum Imperatorem *excommunicatum & anathematizatum habeat & teneat, ac nuntiari faciat in locis, in quibus sibi videbitur expedire, pro eo, quod conjunxerat se cum Saracenis.*

Pacta & conventiones ac tractatus habiti inter Dominum Papam *ex una parte*, & Fredericum Imperatorem Romanorum, Siciliae & Hierusalem Regem, *super discordia vertente inter ipsum Dominum Papam & Imperatorem, super Terris, Libertatibus, & bonis Ecclesiae, quae occupabat & detinebat idem Fredericus. Qui Dominus Papa ipsum excommunicavit, & multos processus contra ipsum Imperatorem fecit. Ipseque * Imperatore ad sui innocentiam multas causas induxit, per quas, ut dicebat, absolvi debebat. Et post plures tractatus dictus Dominus Papa cum Galeis secrete recessit, quas fieri fecerat Januae, & se ad transalpinas partes, ut dicebat, transtulit. Sine Data, sed sigillata suo magno regio Sigillo in pendenti.*

Lite-

Litera patens cum bullâ aureâ Domini Frederici Imperatoris, *per quam commisit* Domino Gregorio Papae *taxationem & moderationem dotis matrimonii contrahendi inter ipsum Fredericum & Sororem dict. * Regni Angliae*. Datum Fogiae, Nonis Mensis Decembris, Indictione VIII.

Item alia Litera bullata, missa Domino Innocentio Papae *per* Fredericum Imperatorem *super regratiatione suae electionis. Et super hoc misit Ambaxiatores, offerendo se & bona sua dicto Domino Papae & Ecclesiae Romanae*. Datum apud Beneventum XXVI. Junii, Primâ Indictione.

Item alia Litera missa Domino Benedicto Papae *per* Fredericum II. Regem Romanorum, *in qua ratificavit & approbavit juramentum fidelitatis, per Amiratum Procuratorem suum dicto Domino Papae pro jure, quod habebat in Insula Siciliae, & aliis Insulis circumjacentibus, & homagium ligium praestitum*. Scriptum Cataniae, XXVIII. Martii, II. Indictione. *Procuratorium* Frederici Siciliae Regis, *super fidelitate praestanda Domino* Clementi Papae V. Datum Messanae Anno MCCCV. Mense Octobris, Indictione IV.

Transcriptum extractum de Archivis Thesauri &c. continens rotulum quarumdam conventionum factarum seu faciendarum inter Dominum Papam & Ecclesiam Romanam ex una parte, & Imperatorem, qui tunc erat excommunicatus, ex altera. Sine Data, & sine nomine Papae & Imperatoris.

Item unum aliud transcriptum extractum de Archivis &c. in Civitate Assisii &c. continens approbationem Principum Alamanniae super Privilegiis & Libertatibus Ecclesiae Romanae, per Fredericum Imperatorem *concessis, factam tempore* Domini Innocentii Papae III. *&c. eidem missam, sigillatam Sigillis dictorum Principum*. Datum Anno Domini * MCCXX. Nono Calendas Maji.

Item alia Litera Friderici Romanorum & Siciliae Regis, *in qua recognoscit Ecclesiae Romanae Terras hic expressas, videlicet Regnum Siciliae, cum omnibus ad ipsum spectantibus tam citra Pharum, quàm ultra, necnon Sardiniam & Corsicam. Et fuit, ut in eâ apparet, aureâ bullâ bullata. Confirmat multas alias Terras hic contentas*. Datum Anno Domini MCCXIII. Anno Imperii sui Primo, Regni sui Siciliae Anno XVI. Quarta Indictione...... Julii.

Item aliud transcriptum, extractum de Archivis &c. continens Privilegia per Fridericum II. Imperatorem Romanorum *concessa, confirmata & data, & Juramenta per ipsum praestita*. Datum *ultimi Privilegii* in castris apud Sanctum Leonem, Anno Domini MCCXX. Indictione IX. Octavo Calendas Octobris. Data *dicti transumti*, XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Privilegium confirmationis concessum Ecclesiae Vercellensi *per* Fridericum I. Imperatorem Romanorum *tam de* Castro Pomarii, *quàm* certis aliis Castris, *Terris, & Villis, &* Civitate Vercellensi, *cum sigillo dicti Imperatoris*. Datum XVI. Calendas Novembris, Anno Domini MCLII.

Litera Frederici II. *quae dirigitur Domino* A. *de Pictavia, ut ab extorsione pedagii abstineat, & tangit Ecclesiam Diensem*. Datum Anno Domini MCCXIV.

„ Williermi

„ Williermi Imperatoris.

L*itera missa* Domino Innocentio Papae IV. *continens juramentum fidelitatis per* Dominum Williermum Regem Romanorum & Imperatorem *electum, ante sui coronationem praestitum in praesentia multorum Nobilium hic nominatorum. Promittens, se servaturum bona, terras, & possessiones Romanae Ecclesiae, hic contentas, videlicet* a Radicofano usque ad Ceperanum &c. *ut supra in aliis Privilegiis, pro posse contra quoscumque, & subvenire Ecclesiae, si guerram haberet, in expensis.* Datum in Castro apud Engelheim, Anno Domini MCCXLIX. Undecimo Calendas Martii, sui Regni Anno Primo. *Transcriptum dictae Literae, extractum de Archivis Thesauri &c. continens per omnia, ut in praecedenti scriptum est.* Datum *transcripti* XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. ut supra.

Litera missa Domino Innocentio Papae, *continens, quod* P. Rex Bohemiae *significavit sibi, quod ipse ad requisitionem Fratris Volasti, Nuntii Apostolici, promisit & juravit in manibus dicti Nuntii, & in praesentia multorum Praelatorum & Nobilium, hic nominatorum, assistere Domino Papae & Ecclesiae Romanae, ac* Williermo Regi Romanorum, *quamdiu in gratia dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae persisteret, & fideliter juvaret; & Regalia ab ipso Imperatore recipere &c. homagium & ligium sibi praestare.* Datum Pragae VI. Idus Novembris Anno Domini MCCLIII. *sigillatum sigillis Praelatorum & Nobilium. Talis tenoris & alia Litera consimilis, continens, prout supra proxime scriptum est.*

A *Item est alia Litera Regis Bohemiae, & Ducis Austriae, continens inimicitias electi in Regem Romanorum, & ad votum Papae, cum eo concordare praecipue propter Passagium, ad quod offert se iturum, dum tamen Papa concedat Decimas Ecclesiae de Regno suo, & tota terra sua, in subsidium Terrae Sanctae.* Datum Pragae

B VII. Idus Martii.

„ Manfredi Imperatoris.

M*Anfredus* * Imperator *concessit certis personis potestatem ad conveniendum cum Ecclesia Romana super discordia vertente inter* Dominum Alexandrum Papam *ex una parte &*

C *ipsum Imperatorem & quondam Regem, nepotem suum ex altera.* Datum Mejani, Anno Domini MCCLV. Tertiodecimo die Martii.

„ Alfonsi Regis Romanorum.

A*Lfons* * Rex Romanorum *constituit Procuratores suos hic, seu*

D *in isto procuratorio, Sigillo suo magno sigillato contentos & nominatos, ad petendum Imperii diadema.* Actum Sibiliae, Calendis Februarii, Anno MCCLXIII.

„ Rodulphi Imperatoris.

L*Itera recognitionis terrarum, libertatum & jurisdictionum hic*

E *sertosius expressarum, & jurium Ecclesiae Romanae, facta per* Rodulphum Regem Romanorum. *Et plures remissiones Ecclesiae Romanae per ipsum factae. Et promisit jura Ecclesiae servare ac procurare, quod Barones Alamanniae consentirent tenere illa, quae per ipsum Dominum Imperatorem in Instrumento sunt expressa.* Datum Anno

no Domini MCCLXXV. Indictione IV. Regni sui Anno III.

Duae Literae consimiles ejusdem tenoris, multis sigillis diversorum Praelatorum hic contentis sigillatae, continentes, qualiter Principes Imperii ratificaverunt recognitiones, confirmationes, innovationes, donationes, declarationes, concessiones, & juramenta facta per Rodulphum Imperatorem *& alios Imperatores* Domino nostro Nicolao Papae III *Ecclesiaeque Romanae, & Successoribus suis.* Datum Anno Domini MCCLXIV. Indictione VII. Regni dicti Domini Rodulphi Anno * VI.

Transcriptum, extractum de Archivis &c. continens, qualiter Dominus Rodulphus Romanorum Rex *constituit Procuratores suos ad faciendum recognitiones & juramenta debita & consueta facere & praestare Ecclesiae Romanae, missa* Domino Gregorio Papae X. Datum *dicti procuratorii*, Rotemburc Anno MCCLXXIV. Regni sui Anno * Primo. Datum *dicti transumti*, XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. &c. *ut supra.*

Item quoddam Privilegium auro bullatum, quod Rodulphus Imperator Romanorum *ad aeternam rei memoriam confitetur primo, Conradum procuratorem suum constituisse, & dedisse eidem mandatum, vigore cujus processit coram* Domino Nicolao Papa III. *Et quae per eundem Procuratorem facta fuerunt, ratificavit, recognovit, & approbavit. In quo inseruntur duo procuratoria, unum dicti Conradi, & aliud O. Praepositi Spirensis. Item juramentum fidelitatis per* Dominum Ottonem Imperatorem Domino Innocentio Papae III. *praestitum. Item Privilegium dicti Ottonis eidem Domino Papae & Ecclesiae Romanae concessum. Item forma juramenti per dictum* A *Ottonem Imperatorem eidem Domino Papae praestiti. Item simile Juramentum & simile Privilegium per Fredericum Imperatorem II. Romanorum* Domino Honorio Papae III. *praestitum & concessum. In fine praefatus Rodulphus Imperator ratificat omnia in praesenti Privilegio scripta & contenta, approbat & de novo dat & concedit* B *ac etiam confirmat.* Datum XIV. Calendas Februarii, Anno MCCLXXVIII.

Item transumtum autenticum, extractum de Archivis Thesauri &c. continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum *constituit Procuratorem suum, videlicet Fratrem Conradum, Ministrum Fratrum Minorum superioris A-* C *lamanniae, ad confirmandum nomine dicti Imperatoris omnia Privilegia concessa* Domino Nicolao Papae III. *& Ecclesiae Romanae per ipsum Rodulphum, signatum & subscriptum manu trium Notariorum.* Datum Anno Domini MCCLXXVIII. Quartodecimo Calendas Februarii. Datum *verò dicti transumti, ut supra in aliis tran-* D *sumtis.*

Item unum aliud transcriptum, extractum de Archivis &c. continens procuratorium, quod misit Dominus Rodulphus Imperator Domino Nicolao Papae III. *super discordia vertente inter ipsum Imperatorem ex una parte, &* Carolum Regem Siciliae *ex altera.* Datum Anno Domini MCC- E LXXVIII. Nonis Septembris. *Data verò transumti, ut supra.*

Item quoddam Instrumentum publicum procurationis Rodulphi Imperatoris, *continens primo quod ipse ratificat, approbat, & concedit, ac de novo dat* Domino Nicolao Papae III. *& Ecclesiae Romanae ratificationes, concessiones, Privilegia, & cetera omnia, quae ipse & praedecessores sui concessisse*

concessisse & fecisse noscuntur. Constituitque procuratorem suum Fratrem Conradum. Dans eidem potestatem recognoscendi, ratificandi, & de novo dandi expresse, quae data, acta, promissa, jurata, & recognita fuerunt nomine suo, Domino Gregorio Papae X. *& Ecclesiae Romanae, & plura alia hic contenta.* Data MCCLXXVIII. Regni sui Anno V. Quartodecimo Calendas Februarii.

Item Instrumentum, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum *ratificavit, approbavit, & de novo concessit omnia Privilegia donata, concessa, recognita, & jurata per Praedecessores suos, & Principes Imperii, Ecclesiae Romanae: primo per dictos Principes apud Franchenfort Anno Domini MCCXX. Nono Calendas Maji: deinde per se in Civitate Lausanae MCCLXXV. & Regni sui Anno III. Item ratificavit & de novo juravit omnia & singula praemissa & facta suo nomine per Fratrem Conradum, Ministrum Minorum superioris Alamanniae, Procuratorem suum, hic seriosius expressata.* Datum in castris apud Drax, Quarto Kalendas Septembris, Anno Domini MCCLXXVIII. Regni sui Anno V.

Transumtum authenticum plurium Privilegiorum per Imperatores Romanorum, Ecclesiae Romanae concessorum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in domo Minorum de Civitate Assisii, in quo cavetur forma juramenti per Rodulphum Imperatorem, *seu Procuratorem suum* Domino Nicolao Papae III. Data *originalis ut supra in proximo.* Data *transumti, ut supra in aliis transumtis Assisii.*

Sequitur originale juramentorum, promissorum, concessorum, & confirmatorum Rodulphi Imperatoris, *factorum & datorum per* Ottonem, & Fredericum Imperatores Romanorum, *praedecessores suos, necnon per Fratrem Conradum Procuratorem suum super bonis, rebus, & juribus Romanae Ecclesiae, habentem potestatem a dicto Rodulpho Imperatore faciendi confirmationes, concessiones, privilegia, juramenta & cetera omnia, quae praedecessores sui Romanorum Reges fecisse noscuntur seu inveniuntur. Et continentur in ista Litera multa Privilegia, Ecclesiae Romanae concessa per diversos Imperatores, & multa juramenta per eos praestita pluribus & diversis Summis Pontificibus. Et multi Praelati subscripti. Deficit Sigillum.* Datum Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji.

Item duo Instrumenta publica ejusdem tenoris, continentia revocationem occupationis Bononiae, & Terrarum Ecclesiae Romanae, per Cancellarium Rodulphi Regis Romanorum factae, & per ejus vice Protonotarium de ipsius mandato revocatae. Datum Anno MCCLXXVIII. Secundo Calendas Julii, in Consistorio publico, coram Domino Nicolao Papa III. & coetu Dominorum Cardinalium.

Ad aeternam rei memoriam Litera patens, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum, *recognitis & approbatis omnibus donis, sive donationibus factis & Privilegiis per praedecessores suos Romanorum Reges & Imperatores a tempore* Ludovici *beato Petro, coelestis Regni clavigero, ejusque Successoribus, & Ecclesiae Romanae concessis, specialiter Terrarum, que sunt a* Radicofano usque Ceperanum, Marchiae Anconitanae, Ducatus Spoletani, Terrae Comitissae Mathildis, Comitatus Bretenorii, Exarchatus Ravennae, Pentapolis, Massae Trebariae, *cum adjacentibus terris & jurisdictionibus,* nec non Bononiensis, Imolensis, Faventinae, Foropopuliensis,

liensis, Caesenatii, Ravennatensis, Ariminensis, Urbinatensis, Comensis, Foroliviensis, Montisfeltri, & Bertenorii, *cum Civitatibus, Castris, Villis, terris, juribus, jurisdictionibus, & pertinentiis eorum, ac generaliter omnibus aliis, quae etiam ratificaverat & recognoverat* Domino Gregorio Papae X. *volens perpetuò valere; ac revocans & cassans penitus omnes recognitiones per R. Cancellarium suum a Nobilibus, Universitatibus, Communitatibus, & Hominibus terrarum praedictarum, ac fidelitatis juramenta nomine suo postea recepta; & ad annullandum, cassandumque penitus omnia facta per dictum Cancellarium super haec, scribendo* Domino Nicolao Papae III. *& Nobilibus & Communitatibus dictarum Terrarum, Magistrum Gaufridum Protonotarium suum specialem destinavit. Qui in magno Consistorio Papali Viterbii, praefato Domino Nicolao Papae III. & Dominis Cardinalibus praesentibus, gesta per dictum Cancellarium Imperii totaliter irritavit & annullavit, ac praecepit juxta mandatum dicti Imperatoris, Nobilibus & Civibus dictarum Civitatum, Castrorum, & Terrarum, ut dictum Dominum Papam & Ecclesiam Romanam tenerent & recognoscerent pro veris eorum Dominis, eisque perpetuo facerent fidelitatem & praestarent sacramentum. Et sic factum fuit.* Datum in castris apud Drax, Quarto Calendas Septembris, Anno MCCLXXVIII. sui Regni Anno V.

Item alia patens Litera, continens, qualiter Rodulphus Rex Romanorum *ratificando, approbando, & de novo concedendo omnia donata, Privilegiaque, & Terras per praedecessores suos Ecclesiae Romanae concessa in Lausana, praesentibus multis Praelatis & Nobilibus,* Dominoque Gregorio Papae

A X. *& Ecclesiae Romanae, juramentum fidelitatis praestitit, Anno MCCLXXV. Regni sui Anno III. Postque ratificando, ut supra, Fratrem Conradum, Ministrum Ordinis Minorum, Procuratorem suum Romam destinavit. Qui* Domino Nicolao Papae III. *simili modo omnia Privilegia & Terras dictae Romanae Ecclesiae concessa approbavit &*
B *concessit apud Sanctum Petrum in Consistorio publico Papali, Anno Domini MCCLXXVIII. Quarto die Maji. Et idem Imperator postea ratificavit omnia supradicta, & Literas suas concessit super haec, sub* Data in castris Drax, Quarto Calendas Septembris, Regni sui Anno V.

Item ratificatio & approbatio cum
C *Literâ, bullâ aureâ bullatâ, facta per* Rodulphum Imperatorem & Regem Romanorum, *de omnibus Terris, Civitatibus, & juribus Ecclesiae Romanae in partibus Italiae & aliis, quae per Fratrem Conradum Procuratorem suum coram* Domino Nicolao Papa III. *in Roma, & in praesentia* Domini Gregorii Papae X. *in Lausana*
D *facta fuerant. Qui Imperator omnia praemissa recognita per dictum Procuratorem suum juravit & promisit tenere & inviolabiliter observare pro se & suis Successoribus.* Datum Anno Domini MCCLXXIX. Indictione VII. Decimosexto Calendas Martii, Anno verò sui Imperii VI. *Item transcriptum supradictarum ratificationum, ex-*
E *tractum de Archivis Thesauri Ecclesiae Romanae in Civitate Assisii in domo Minorum, continens per omnia, sicut in praecedentibus proximis Literis continetur.*

Item alia Litera Ludovici Comitis Palatini Regni Ducis Bavariae *super confirmatione & invocatione donationum Ecclesiae Romanae factarum & concessarum per Dominum Rodulphum Impera-*

torem,

torem. Datum Anno Domini MCC-LXXIX. Nono Calendas Aprilis.

Item alia patens Litera, in qua cavetur, quod Dominus Rodulphus Rex Romanorum *confirmavit omnes donationes Ecclesiae Romanae factas per suos praedecessores de tota Terra Ecclesiae, cum suis juribus*, quae est a Radicofano usque ad Ceperanum, de Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, *cum certis aliis Terris, ut supra. Et quia R. Cancellarius suus, ipso insciente, juramentum fidelitatis nomine suo a Civibus & habitatoribus Ravennae, & pluribus aliis Civitatibus, & Villis atque Castris, quae sunt & pertinent Ecclesiae Romanae, receperat; omnia fuerunt per dictum Dominum Imperatorem in praesentia* Domini Gregorii Papae X. *revocata. Et promisit praedicta & alia, in praesenti Literâ contenta, quamprimum fuerit inunctus, ratificare &c.* Datum Viennae Anno MCCLXXIX. Indictione VII. Sextodecimo Calendas Martii, Regni sui Anno VI.

Item alia Litera continens, qualiter Johannes, & Albertus fratres Duces Saxoniae, *omnia, quae per Rodulphum Regem Romanorum* Domino Nicolao Papae III. *& Ecclesiae Romanae data & concessa fuerunt, & specialiter multas Terras hìc nominatas, ratificaverunt & approbaverunt.* Datum Anno MCCLXXIX. Calendis Aprilis, Regni sui Anno VI.

Item transcriptum, extractum de Archivis Thesauri Ecclesiae &c. continens, qualiter Comes Palatinus Dux Bavariae *quidquid per Dominum Rodulphum Imperatorem* Domino Nicolao Papae III. *& Ecclesiae Romanae, recognitum, confirmatum, innovatum, & de novo datum ac juratum super fidelitate & obedientia, & aliis ratificavit & approbavit.* Datum XIV. Calendas Aprilis, Anno MCCLXXIX. Data *dicti transumti*, Assisii, *ut supra.*

Item Instrumentum publicum, in quo est tenor Literae Rodulphi Imperatoris, *quae dirigebatur* Domino Nicolao Papae III. *in qua cavetur, quod ipse Imperator confirmavit omnes donationes hìc nominatas, Ecclesiae Romanae datas, quas Praedecessores sui donaverant & concesserant, & prout ipse donavit* Domino Gregorio Papae X. *Et de novo dedit & confirmavit; scribens universis Gubernatoribus earumdem, ut obediant eidem Domino Papae tamquam vero eorum Domino. Remittens omnia juramenta Vassallorum. Et dedit potestatem Gotfrido praedicta exsequendi.* Datum Anno Domini MCCLXXIX. Secundo Calendas Julii.

Item quaedam Litera, continens confirmationem & approbationem per Ottonem Marchionem Brandeburgensem, *de & super Privilegiis & Terris, aliisque omnibus datis & concessis ac confirmatis per Rodulphum Regem Romanorum patrem suum* Domino Nicolao Papae III. *& Ecclesiae Romanae factis*, Datum Anno Domini MCCLXXIX. Secundo Idus Septembris, Regni dicti Imperatoris Anno VI.

Item quoddam procuratorium, missum per Rodulphum Imperatorem Romanorum Domino Honorio Papae, *ad recipiendum subsidium pecuniarum ab ipso Domino Papa, eidem Imperatori necessarium, pro suscipiendo Romani Imperii diademate.* Datum Lausanae X. Calendas Decembris, Anno Domini MCCLXXV. Regni sui Anno * XIII.

Item aliud Procuratorium Rodulphi Imperatoris. *missum* Domino Honorio Papae III. *ad interrandum & acceptandum diem de suscipiendo diademate,*

nate, & imponendâ sibi Coronâ Caesareae dignitatis, & jurandi in animam ipsius super observatione omnium illorum, quae sunt in praedictis requirenda. Datum Anno Domini MCCLXXV. Regni sui * XIII.

Item quaedam Bulla Domini Bonifacii VIII. *continens, quod ipse Dominus Bonifacius mandavit Maguntino, Coloniensi, & Treverensi Archiepiscopis, ut* Alberto nato Rodulphi quondam Romanorum Regis, Duci Austriae, *qui a Rodulpho Rege Romanorum electo, & coronato per eumdem Albertum, post sacramentum fidelitatis sibi praestitum, bellice interfecto, in Regem Romanorum se eligi procuravit, & absque confirmatione, consecrationeque summi Pontificis, dictum Regnum Romanorum administrare praesumsit, ex parte Domini Papae nunciarent, quod per se vel Procuratores idoneos veniret, dicto Domino Papae super praedictis innocentiam & obedientiam ostensurus, aliàs contra ipsum procederetur &c.* Datum Laterani, Idibus Aprilis, Pontificatus sui Anno VII.

Item alia Litera bullata continens, quod Dominus Bonifacius Papa VIII. *scripsit* Duci Saxoniae, *hortando eum gratiose, ut induceret* Albertum Ducem Austriae, *natum Rodulphi quondam Romanorum Regis, ad restituendum Ecclesiae Romanae provinciam Tusciae, quae licèt ad Imperium fuisset translata, antea ad eamdem Ecclesiam pertinuerat; super hoc pro bono pacis & patriae, cum N. Episcopo Anconitano, ad partes illas pro his destinato, concordando.* Datum Anagniae IV. Idus Maji, Pontificatus sui Anno VI.

„ Alberti Imperatoris.

INstrumentum, *sive Litera patens; magno Sigillo sigillata, continens, qualiter* Albertus Rex Romanorum *constituit Procuratores suos ad excusandum ipsum Regem coram* Domino Bonifacio Papa, *super excusatione & innocentia ipsius Regis &c.* Datum in Radam, Anno Domini MCCCII. Indictione XV. Sexto Calendas Aprilis, Regni sui Anno IV.

Item alia litera patens, etiam magno Sigillo sigillata, continens procuratorium Domini Alberti Imperatoris Romanorum, *missum* Domino Bonifacio Papae *super certis causis hic contentis.* Datum, *ut supra.*

Item unum transcriptum authenticum, extractum de Archivis &c. continens, qualiter Albertus Romanorum Rex *juravit* Domino Bonifacio Papae, *quod Vicarium in Lombardia vel in Tuscia poneret absque beneplacito suo & Sedis Apostolicae usque ad quinquennium, nec ultra dictum quinquennium, suspectum Ecclesiae Romanae Vicarium ponet; & si posuerit, amovere curabit pro posse.* Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Augusti, Regni sui Anno V.

Item alia Litera patens, quodam sigillo valde magno sigillata, continens promissionem Alberti Regis Romanorum, *videlicet quod non mittet Vicarium in Tusciam usque ad quinquennium; & post quinquennium, nisi fidelem Ecclesiae Romanae. Et quod non procurabit aliquem de filiis suis, quos suscepit, seu suscipiet* de Uxore suâ, Sorore Conradini, *eligi & assumi ad Regnum Theotoniae, seu Imperium Romanorum, & ita juravit.* Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Augusti, Regni sui Anno V.

Item

Item alia patens Litera, etiam magno sigillo sigillata, continens recognitionem Alberti Regis Romanorum, *confitentis videlicet, quod Reges Romanorum, in Imperatores postmodum promovendi, accipiunt gladii potestatem ab Ecclesia Romana. Juramentum fidelitatis ipsius confirmat etiam omnia, quae donata fuerunt Ecclesiae Romanae a patre suo, & aliis Praedecessoribus suis, & maxime quae data fuerunt per* Ludovicum *&* Ottonem *tempore bonae memoriae* Paschalis. *&* Johannis, *prout in Capitulis Decretorum continetur.* Datum Anno Domini MCCCIII. Duodecimo Calendas Augusti, Regni sui Anno V.

A

Item transcriptum authenticum, extractum de Archivis &c. super Privilegiis Ecclesiae Romanae concessis, continens juramentum fidelitatis per Albertum Regem Romanorum Domino Bonifacio Papae *praestitum: referendo grates & gratias tantorum beneficiorum ad recognoscendum Romanum Imperium per Sedem Apostolicam de Graecis in Romanos translatum. Et quod jus eligendi ab eadem Sede certis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus est concessum. A qua Reges & Imperatores recipiunt temporalis gladii potestatem. Confirmans omnia Privilegia & Donationes Ecclesiae Romanae per praedecessores suos factas & datas & concessas: & de novo dat & concedit, & plura alia, quae hìc continentur, utilia Ecclesiae Romanae.* Datum Anno Domini MCCCIII. Sextodecimo Calendas Augusti, Regni sui Anno V. Datum, *quo ad transcriptum*, Assisii, *ut supra.*

B

C

D

E

„ Henrici Septimi.

PRimo duo *Instrumenta publica ejusdem tenoris, sigillata quodlibet sex sigillis, continentia, qualiter* Dominus Clemens Papa V. *in Consistorio generali praesentibus Dominis Cardinalibus, ac Procuratoribus Domini* Henrici *Regis Romanorum, in Imperatorem electi, ac gentium multitudine copiosâ, praefatum* Henricum in Regem Romanorum *electum, postmodum* in Imperatorem *promovendum nominavit & declaravit, & personam ipsius approbavit & declaravit esse habilem & idoneam ad Imperium obtinendum. Et lectis ibidem Instrumento procurationis dicti Henrici, & quâdam cedulâ continenti juramenta, quae habent praestare electi in Imperatorem ante coronationem, Procuratores sui jurarunt, in animam ipsius, prout hìc continetur.* Datum Avinione die XXVI. Julii Anno Domini MCCCIX. Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno IV.

Transumtum decreti electionis Henrici electi in Imperatorem Romanorum *per Electores Domino Clementi Papae V. Avinionem missum*, Datum Anno & Pontificatu, *quibus supra, &* die I. Augusti. *Item copia dicti transumti in papyro.*

Litera, more Romanae Curiae bullata, in qua continetur, quod Dominus Papa Clemens V. *auditâ relatione Basiliensis & Curiensis Episcoporum* Amadei Sabaudiae, Johannis Delphini de Sarraponte Comitum, *Procuratorum & Ambaxatorum* Domini Henrici electi in Imperatorem & Regem Romanorum, *dictam electionem & nominationem approbavit, laudavit, & declaravit ipsum Dominum Henricum esse idoneum & sufficientem ad dictum Imperium obtinendum, regendum, & gubernandum. Et scripsit idem Dominus Papa personis Ecclesiasticis & Secularibus Imperii, ut eidem Domino Henrico tamquam Imperatori obediant, & de juribus sui Imperii respondeant. Et praefixit idem Dominus Papa eidem*

dem Henrico electo in personam dictorum suorum Procuratorum & Ambaxatorum, ut infra biennium sacram inunctionem & consecrationem & diadema reciperet. Qui Procuratores ita jurarunt. Datum Avinione VII. Calendas Augusti, Pontificatus sui Anno Quarto.

Item alia Litera, more Romanae Curiae bullata, ex parte Domini Clementis Papae V. Domino Henrico in Regem Romanorum electo *transmissa, super ipsius Coronatione facienda. Et praefixit idem Dominus Papa eidem Imperatori electo, ut infra biennium in Basilica Apostolorum Petri & Pauli in Urbe Romae sacram inunctionem, consecrationem, & coronationem reciperet.* Datum, *ut supra.*

Item alia Litera bullata bullâ Domini Clementis Papae V. *continens mandatum directum Archiepiscopo Treverensi, & Johanni Molano Nuntio Apostolico, super receptione juramenti per* Henricum in Regem Romanorum *electum dicto Domino Papae & ejus Successoribus, Ecclesiaeque Romanae pro conservandis Privilegiis & Terris Ecclesiae Romanae concessis, & patrimonio & Libertatibus ejusdem ante sui coronationem praestandi.* Datum Avenione V. Calendas Julii Pontificatus sui Anno V.

Item duae Literae patentes ejusdem tenoris sigillatae, quaelibet duobus sigillis, continentes, qualiter Johannes de Molano Capellanus Domini Papae Clementis V. & Nuntius Apostolicus in praesentia Episcopi Basiliensis & multorum aliorum, recepit juramentum a Domino Henrico in Regem Romanorum electo, *ante sui coronationem, de conservandis & confirmandis Privilegiis & Terris &c. Ecclesiae Romanae.* Datum Lausanae Anno Domini MCCCIX. Idus Septembris. *Sequuntur tres*

A *Literae ejusdem tenoris, auro bullatae tam in Datâ, quam in serie earumdem.*

Litera Imperatoris Henrici *sub bullâ aureâ, continens formam inscriptam, missa super coronatione dicti Henrici in Imperatorem electi per* Dominum Clementem Papam Quintum, Dominis Arnaldo Sabinensi, Leonardo Ostiensi Episcopis & Cardinalibus, *& quibu-*

B *sdam aliis Diaconis Cardinalibus. Etiam continet modum inungendi, coronandi, & alia insignia necessaria concedendi pro dicta Coronatione tam Imperatoris quàm ejus Uxoris. Et ante coronationem fuerunt factae pro parte Ecclesiae Romanae multae protestationes per certos Commissarios, per Dominum Clementem deputatos, eidem Domino*

C *Imperatori. Quae omnia, ut ex tenore dictae Literae apparet, idem Dominus Henricus ratificavit, approbavit, & confirmavit, & in signum perpetuae rei memoriae, hujusmodi Literam suo sigillo aureo fecit communiri.* Datum Laterani III. Calendas Julii, Anno Domini MCCCXII. Indictione X. *post susceptum Imperii diadema,* Regni sui

D Anno IV. Imperii verò Anno Primo. *Et quia sunt aliae duae Literae ejusdem tenoris, hìc non summantur. Sequuntur aliae quatuor Literae ejusdem tenoris, auro bullatae, tam in Datâ quàm in serie earumdem, de quibus hìc non summatur nisi una.*

Litera sub bulla aurea bullata, missa Domino Clementi Papae V. *per*

E Dominum Henricum Imperatorem, *continens primo, qualiter ipse Imperator ante coronationem suam in manibus Domini Johannis de Molano Capellani & Nuntii Apostolici, nomine dicti Domini Papae & Sedis Apostolicae praestitit juramentum fidelitatis, recognitionem & confirmationem omnium Privilegiorum & Terrarum, ad Ecclesiam Romanam pertinentium, & specialiter* Privilegio-

vilegiorum Constantini, Caroli, Henrici, Ottonis IV. Frederici II. *atque* Rodulphi, *Regum & Principum seu Imperatorum Romanorum, quocumque tempore concessorum sanctae Romanae Ecclesiae, Romanisque Pontificibus, & Sedi Apostolicae. Et praecipue super concessione* Marchiae Anconitanae, *& plurium aliarum Terrarum, hic contentarum, & in aliis Privilegiis superius expressarum. Concludens in fine, quod ipse Imperator post receptionem diadematis seu coronationem, omnia confirmavit, recognovit, ratificavit, & de novo dedit, ac etiam juravit in manibus Dominorum Legatorum hic nominatorum.* Datum Romae apud Sanctam Sabinam II. Nonas Julii, Anno Domini MCCCXII. Regni sui IV. Imperii I.

Litera concessa per Henricum Regem Romanorum, *sigillo suo magno de cerâ sigillata, missa* Domino Clementi Papae V. *super Privilegiis, donationibus, & confirmationibus, & Terris Ecclesiae Romanae datis & confirmatis, & de novo per ipsum concessis & ratificatis.* Datum Anno MCCCX. Quinto Idus Octobris.

Litera testimonialis continens, qualiter reverendi Domini Ostiensis, & Sabinensis Episcopi & sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales *receperunt juramenta a* Domino Henrico Imperatore Rege Romanorum. *Et Literae aureâ bullâ munita juxta formam Literarum Apostolicarum eis missarum & traditarum, quas eidem Domino Papae miserunt.* Datum Anno Domini MCCCXII. die VI. Julii, Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno VII.

„ Caroli Regis Bohemiae, postmodum
„ in Regem Romanorum assumti.

Est primo *quaedam Litera, duobus magnis sigillis sigillata, continens juramentum* Caroli Marchionis Moraviae, *primogeniti* Johannis Regis Bohemiae: *quod praestitit in praesentia* Domini Clementis V. *& Dominorum Cardinalium. Quod eo casu, quo ipsum contigerit eligi in Regem Romanorum, eo electo, ipsa omnia praestanda in hujusmodi electione, & per alios Imperatores solita praestari, praestabit & jurabit. Item ulterius continetur forma juramenti praestiti per* Dominum Henricum Imperatorem *quondam. Item juravit dictus* Johannes Rex, *quod eo casu, seu eventu quo dictus filius suus fuerit in Imperatorem electus, praestabit juramentum Ecclesiae Romanae, consuetum praestari.* Datum Anno Domini MCCCXLVI. die XXII. Mensis Aprilis, Pontificatus Domini Clementis *praedicti* Anno IV.

Johannes Rex Bohemiae, & Carolus ejus filius Marchio Moraviae, *in praesentiâ* Domini Clementis Papae VI. *& multorum Dominorum Cardinalium, & aliorum jurarunt,* Ludovicum de Bavaria *non juvare, durante suâ obstinaciâ, nec secum consanguinitatem seu affinitatem contrahere absque Domini Papae licentia speciali.* Datum, *ut supra in proxima.*

Johannes Rex Bohemiae, & Carolus ejus filius Marchio Moraviae, *in praesentiâ* Domini Papae Clementis VI. *jurarunt se fore persequuturos* Ludovicum de Bavaria *schismaticum, excommunicatum, & haereticum pronuntiatum, eorum sumtibus & expensis, promittentes specialiter exspensas in hujusmodi prosequutione fiendas a dicto summo Pontifice & Ecclesiâ Romanâ non repetere.* Datum, *ut supra.*

Instru-

Instrumentum quatuor Notariorum signatum, & sigillo Caroli filii Regis Bohemiae, in pendenti cerâ albâ sigillatum, in quo continetur, quod si contingat, ipsum in Imperatorem eligi, quod de omnibus causis, quaestionibus, & controversiis, quae moveri contigerit inter ipsum & Dominum Francorum Regem, stabit ordinationi & voluntati Domini nostri Papae Clementis VI. & successorum suorum Romanorum Pontificum. Et ita juravit dictus Carolus in praesentia Domini Papae & Dominorum Cardinalium. Datum, ut supra.

Carolus primogenitus Regis Bohemiae in praesentia Domini Clementis Papae VI. & Dominorum Cardinalium juravit & promisit, quod si contingat, ipsum in Imperatorem eligi, omnes poenas & multas, retroactis temporibus per Henricum ultimum Imperatorem ac Avum suum contra Regem Siciliae, Ducem Duratii ejus fratrem, contra Vassallos dicti Regni Siciliae, Comitatus Provinciae, necnon contra nonnullos Cives incolas Civitatis Romanae, contra Commune Florentiae, ac Potestates &c. promulgatas, juxta ordinationem dicti Domini Papae, aut Successorum suorum remitteret. Item juravit remittere omnibus Communitatibus quorumcumque locorum omnium partium Italiae, & quibuslibet personis partium earumdem, omnes injurias & rebelliones contra Imperium & Reges Romanorum, easque promisit tollere, revocare, & totaliter annullare juxta ordinationem & voluntatem ipsius Domini Papae. Item Johannes Bohemiae Rex ejus pater praemissa omnia promissa & jurata per dictum Dominum Carolum filium * suum approbavit &c. & in testimonium praemissorum praesens Instrumentum Sigillis suis in pendenti fecerunt communiri. Datum, ut supra in prima Litera.

Item Instrumentum publicum factum in praesentia Domini Caroli & Domini Johannis Regis Bohemiae, & Notariorum, continens, quod Comes de Mansfeld & tres filii sui ad requisitionem dicti Caroli, deliberatione praehabitâ promiserunt & juraverunt; primo, quod dictus Comes & filii sui Domino Papae & Successoribus suis erunt obedientes, & mandata ipsius observabunt, & quod Domino Ludovico de Bavaria non adhaerebunt. Item quod illum, quem Electores in Imperatorem eligent, ei firmiter assistent, & dictis Dominis Carolo, & Regi Bohemiae adhaerebunt & assistent. Datum Anno Domini MCCCXLVI. die IV. Junii.

Item quaedam Litera patens, continens insinuationem electionis Caroli primogeniti Regis Bohemiae, in Regem Romanorum electi per Ducem Saxoniae, Domino Clementi Papae VI. & Ecclesiae Romanae missa. Datum in Pomeriis Anno MCCCXLVI. & die XI. Julii.

Item alia insinuatio per Regem Bohemiae eidem Domino Clementi Papae VI. & Ecclesiae Romanae missa. Datum, ut supra.

Item alia insinuatio facta eidem Domino Papae per Archiepiscopum Maguntinum de electione antedicta. Datum, ut supra.

Item alia insinuatio facta eidem Domino Papae Clementi VI. per Dominum Archiepiscopum Coloniensem de electione dicti Caroli. Datum, ut supra.

Item alia insinuatio facta eidem Domino Clementi Papae VI. per Archiepiscopum Treverensem super electione praedicta. Datum, ut supra.

Item quoddam Instrumentum continens procuratorium Domini Caroli in Regem Romanorum electi, missum Domino Clementi Papae VI. dans potestatem Procuratoribus suis jurandi, quod ipse

ipse post approbationem suam revocabit omnes processus & sententias capitales factas per Henricum Imperatorem Avum suum *quondam, contra Regem Siciliae, & Ducem Duratii ejus fratrem, & Vassallos ejusdem Regis, & remittendi omnes injurias & offensas ad voluntatem dicti Domini Papae. Item quod quamdiu Dux Bavariae staret in tali perfidia contra Ecclesiam, nullam amicitiam & societatem cum ipso faceret, nec ullam parentelam aut matrimonium contraheret, anno elapso dicto procuratorio minime valituro.* Datum Virduni Anno, *quo supra, &* die ultimo Mensis Septembris.

Item aliud Instrumentum continens, qualiter Dominus Carolus in Regem Romanorum electus *juravit, omnes processus & sententias capitales per* Henricum Imperatorem *quondam* Avum suum, *contra Regem Siciliae & Ducem Duratii ejus fratrem, ac Vassallos ipsius Regni & Comitatus Provinciae, ac etiam contra Nobiles & Communitates Italiae, factas, & offensas qualitercumque commissas, eis remittere post approbationem sui Imperii, ad voluntatem* Domini Clementis Papae VI. *Cui etiam dedit potestatem remittendi infra annum. Item omnes controversias & lites motas & movendas inter ipsum Imperatorem & praedecessores suos Imperatores ratione Imperii ex una parte, &* Philippum Regem Franciae, *ejusque praedecessores & successores suos ex altera, posuit in ordinatione dicti Papae & successorum suorum Romanorum Pontificum, Item quod quamdiu* Ludovicus de Bavaria *excommunicatus & anathematizatus staret in sua perfidia contra Ecclesiam &c, ut supra.* Datum Anno, *quo supra, &* die XIX. Decembris.

Item alia Litera sigillo dicti Caroli electi sigillata, continens juramentum per ipsum praestitum in praesentia Isimbaldi Notarii publici ante coronationem suam, praesentibus multis testibus hic nominatis. Datum Anno & die *supra proxime dictis. Item alia Litera est ejusdem tenoris supradicti.*

Item alia patens Litera dicti Domini Caroli in Regem Romanorum electi, *continens procuratorium ad tractandum, & juramentum fidelitatis praestandum, & ad petendum sacram unctionem & coronationem per* Dominum Clementem Papam VI. *sibi impendi.* Datum Anno, *quo supra, &* die ultimâ Septembris.

Item quoddam Instrumentum publicum receptum & signatum manu publici Notarii, & sigillo Domini Caroli in Regem Romanorum electi, continens qualiter Dominus Gerardus de Magnaco, Capellanus Domini Papae praesentavit eidem Domino Carolo *ex parte* Domini Clementis Papae VI. *quasdam Literas Apostolicas, continentes, quod idem Dominus Gerardus reciperet a dicto Domino Carolo electo promissiones, juramenta & concessiones juxta tenorem dictarum Literarum Apostolicarum. Qui quidem Dominus Carolus electus, tactis primitus sacrosanctis Euangeliis in manibus dicti Gerardi, nomine Romanae Ecclesiae recipientis, renovavit, approbavit, ratificavit, & confirmavit omnia, in dictis Literis Apostolicis contenta, & alia, prout in suis Literis hic contentis, & Domino Papae Clementi VI. directis & missis plenius continetur.* Datum Tridenti in Castro Episcopali, Anno MCCCXLVII. die XXVII. Aprilis, Pontificatus Domini Clementis Anno V.

Item alia Litera patens dicti Domini Caroli Imperatoris, *continens juramenta, obedientiam, promissiones, donationes, concessiones omnium Terrarum hic contentarum, ratificationes, confir-*

mationes, & alia, quae solita fieri & praestari sunt & fuerunt Ecclesiae Romanae & summis Pontificibus per electos in Reges Romanorum. Et ratificat omnia Privilegia & donationes, & alia gesta & facta per Henricum Imperatorem quondam Avum suum *cum remissionibus multarum &c. ut supra.* Datum Anno, *quo supra*, Quinto Calendas Maji, sui Imperii Anno Primo.

Item quaedam alia Litera missa Domino Clementi Papae VI. *continens, qualiter* Dominus Carolus Imperator Romanorum & Rex Bohemiae *dedit sibi potestatem quittandi & remittendi omnibus Civitatibus singulis & Communitatibus quorumdam Locorum partium Italiae, omnes injurias, rebelliones, & offensas per dictas Communitates datas & factas contra Imperium & Reges Romanorum.* Datum Anno, *quo supra*, Quinto Calendas Julii.

Commissio Apostolica ad recipiendum omnia juramenta, obedientias, promissiones, concessiones, donationes, ratificationes, confirmationes, & cetera alia solita praestari, recepta per Dominum Gerardum de Magnaco, Sedis Apostolicae Capellanum, a Domino Carolo Rege Romanorum. *In qua sunt multae formae juramentorum, quae habent praestare Reges Romanorum electi ante coronationem & post.* Datum II. Nonas Decembris, Pontificatus Domini Clementis Anno V. *Sequuntur quatuor Literae unius ejusdemque tenoris, sigillatae quaelibet quodam magno sigillo, de quibus non summatur nisi una.*

Litera juramenti per serenissimum Principem Dominum Carolum IV. Regem Romanorum *illustrem, ante coronationem Imperialem receptam praestiti & renovati Romae super Altare Sanctae Mariae in Turribus, in manibus reverendi Patris* Domini Petri Ostiensis Episcopi. *In qua describitur forma*

A *coronationis. Et est quadruplicata, & regio sigillo cereo munita.* Datum Romae Anno Domini MCCCLV. Indictione VIII. Nonis Aprilis, Regni sui Anno Primo.

Litera juramenti duplicis, & consensus per serenissimum Principem Dominum Carolum IV. Romanorum Imperatorem, *post susceptam Coronam Im-* B *perii, praestiti & Romae renovati, in manibus reverendi Patris* Domini Petri Ostiensis. *In qua describitur forma coronationis. Et est quadruplicata, & aureâ bullâ Imperiali munita & bullata.* Datum Anno, & Indictione, ac Nonis, *quibus supra*, Regnorum ipsius Nono, sui verò Imperii Primo.

Litera juramenti per serenissimum C *Principem* Dominum Carolum IV. Romanorum Imperatorem *post Imperiale diadema susceptum praestiti, & Romae renovati in manibus reverendi Patris* Domini Petri Ostiensis: *in qua exprimuntur & confirmantur Terrae Romanae Ecclesiae. Et est quadruplicata, & aureâ bullâ munita.* Datum Romae post susceptionem Imperialis ipsius D Coronae, Anno Domini MCCCLV. Indictione VIII. Nonis Aprilis, Regnorum ipsius Imperatoris Anno IX. Imperii verò sui Anno Primo.

Item duae Literae intercessoriae Regis Bohemiae, auro bullatae, & sine Datâ, directae Domino Honorio Papae, *continentes excusationem qualiter imposita contra ipsum de attentatis per* E *ipsum contra Ecclesiasticam Libertatem & Ecclesiasticas personas, veritatem non continebant.*

„ De

„ De Imperatoribus Constantinopolitanis, videlicet Michaële & Andronico ejus filio, ac Johanne, Romaeorum & Graecorum Imperatoribus.

IN nomine Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno Domini MCCVI. Mense Martii, Indictione IX. Constantinopoli. Haec est forma concordiae factae inter Dominum Benedictum titulo Sanctae Susannae Presbyterum Cardinalem, Apostolicae Sedis Legatum, & Dominum Thomam Maurocenum sanctae Constantinopolitanae Ecclesiae Patriarcham *ex una parte, & Dominum* H. *& Barones & Milites & Populum ex aliâ, in conquisitis & acquirendis intra & extra Imperium Romanum. Dominus* H. *de consilio & assensu omnium Principum, Baronum, Militum, & Populi,* dat Ecclesiis, & promittit se daturum *in earundem recompensatione possessiones, sicut inferius denotatur.* Extra muros Civitatis Constantinopolis quintamdecimam partem omnium possessionum, Civitatum, Castrorum, Casalium, camporum, vinearum, nemorum, silvarum, pratorum, pomeriorum, hortorum, Salinarum, Passagiorum, Theloniorum terrae & maris, Piscariarum in mari & in aqua dulci, & omnium possessionum, *etsi in praesenti scripto non reperiantur insolidum declaratae, iis exceptis, quae de terra, quam habent juxta muros nominatae Civitatis a Porta usque ad Portam Blachernae inter muros ipsius & mare, dare quintamdecimam nullatenus tenebuntur, nec etiam de Casalibus &c.*

Nos Michaël *in Christo Deo fidelis* Imperator & moderator Romaeorum Ducas Angelus Comnenus Palaeologus semper Augustus, *&* Andronicus *primogenitus ejus in Christo Deo fidelis* Imperator & moderator Romaeorum, *& aliarum gentium subditarum Imperio Romano,* semper Augustus. *Per praesens nostrum Imperiale procuratorium Instrumentum, notum facimus universis, quod quum venerabiles & discreti Nuntii, sanctissimi & beatissimi summi Pontificis Apostolicae Sedis Ecclesiae veteris Romae, universalis Papae, in Christo Deo venerabilissimi & specialissimi patris Imperii nostri, ad nostrum pridem pervenientes Imperium, inter cetera, quae nobiscum convenerunt ac perfecerunt, divinâ misericordiâ faciente, etiam de componendâ treuga inter Imperium nostrum & subjectos nostros ex una parte, & illustrem* Regem Carolum, *& nobilem virum* Dominum Philippum generum ipsius, *ac subjectos eorumdem ex alia &c.*

Johannes *miseratione divinâ* Constantinopolitanus Patriarcha *universis, ad quos praesentes Literae pervenerint, rei gestae memoriam cum salute. Caritati vestrae notum fieri volumus per praesentes, quod nobis existentibus in Concilio Constantinopolitano, congregato pro sarcienda scissura dudum facta inter Ecclesiam Latinam & Graecam per illum, qui unitati invidet; & una cum ipso sacrosancto Concilio deliberatione habita, omnes Schismaticos, & unionis Ecclesiasticae turbatores, qui prope & longe sub pertinentia nostra ubicumque existunt, qui non recipiunt, sacrosanctam Ecclesiam Romanam esse matrem & Caput aliarum Ecclesiarum, & Fidei orthodoxae Magistram, & ipsius summum Pontificem, primum & pastorem omnium Christianorum, quocumque fungatur officio vel ordine, Pontificali dignitate seu Sacerdotali & Diaconali, ac omnes alios universaliter Schismaticos perturbatores, cujuscumque conditionis vel status existant, sive de Im-*

periali sive de affinitate, consanguinitate &c.

Litera, in qua Philippus de Tociato Bajulus Imperii Romaeorum, & Aegidius Quintus, Gubernatores Civitatis Constantinopolitanae excusaverunt Fratrem Dominicum Hispanum de Ordine Minorum ad dictam Civitatem per Papam pro Fide Catholica transmissum, de longâ morâ, ad supplicationem Imperatricis & Nobilium ac Praelatorum dictae Civitatis, ibidem factâ. Datum Constantinopoli, Anno ab Incarnatione Domini * MCCXLVII. Mensis Aprilis, die IV.

Michaël, & Andronicus *ejus filius*, Imperatores Graecorum, *fatentur obedientiam Ecclesiae Romanae, & nihilominus plenam Fidem, quam servat, & tenet Ecclesia Romana, renovando, approbando, & jurando ea, quae aliàs professi fuerant coram* Domino Gregorio Papa X. *in Concilio Lugdunensi, quae hìc inseruntur. Et diriguntur istae Literae* Johanni Papae XXI. *per dictum Andronicum.* Actum in felici Urbe Constantinopolis, in nostro sacro Palatio, Mense Aprilis, Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Michaël Imperator Constantinopolitanus ac moderator Romaeorum, *profitetur Fidem Catholicam: specifice Articulos Fidei & Sacramenta Ecclesiastica, prout Romana Ecclesia profitetur, & multa alia, ut in hujusmodi Literâ auro bullatâ suâ bullâ, & quadam aliâ ejusdem tenoris & Datae, missis* Domino Gregorio Papae X. *apud Lugdunum plenius continetur.* Actum in Urbe Constantinopolitana in Palatio, Mense Aprilis, V. Indictione, Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV. Anno.

Michaël Imperator Romaeorum *profitetur Fidem Catholicam: specifice Articulos Fidei & Sacramenta Ecclesiastica, prout Romana Ecclesia profitetur, & se ac subjectos Imperii memorati subjiciunt obedientiae sacrosanctae Romanae Ecclesiae, &* Domini Johannis Papae XXI. *qui pro iis miserat ad ipsum Imperatorem Graecorum, religiosos viros Fratres Hieronymum de Esculo, Raymundum Bry...... Bonagratiam de Sancto Johanne in Persiceto, & Bonaventuram de Mucello, ex Ordine Minorum. Item confitetur idem Imperator, eadem aliàs fuisse concessa & confessata suo nomine per Ambassiatores suos hìc expressos, coram Domino Papa Gregorio X. in Concilio Generali celebrato apud Lugdunum. Quae omnia idem Imperator postea rata habuit & confirmavit, prout in istis suis Literis seriosius continetur. Et ita juravit ad sancta Dei Euangelia. Subscripsit & sigillavit.* Actum in Urbe nostra Constantinopolis in sacro nostro Palatio, de Mense Aprili, Quintâ Indictione, Sexto Milleno Septimo * Centenno LXXXV. Anno.

Michaël Imperator Romaeorum *agnoscit & explicat Sedi Apostolicae plene Fidem. Et super hoc scribit praesentes Literas* Domino Johanni Papae XXII. Actum in Urbe Constantinopolitana, Mense Aprilis, Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Literae Michaëlis Constantinopolitani Imperatoris *directae* Domino Gregorio Papae X. *in quibus ipse profitetur Fidem & obedientiam Ecclesiae Romanae, omne Schisma abjurando & approbando omnia hìc expressa, facta per suos Nuntios coram Domino Papa. Et ita juravit ad sancta Dei Euangelia.* Actum Constantinopoli Mense Aprilis, V. Indictione, Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXV.

Michaël *pater &* Andronicus *ejus filius, Imperatores, fatentur & confitentur Fidem Christianam. Alia est*

Litera

Litera ejusdem tenoris & Datae summata.

Literae Michaëlis Imperatoris Constantinopolitani, directae Domino Nicolao III. Papae, in quibus ipse profitetur Fidem, quam tenet sancta Romana Ecclesia, & eidem obedientiam promisit: renovando etiam & confirmando eadem, quae aliàs professus fuit & promisit Domino Gregorio Papae X. in Concilio Lugdunensi, & Domino Johanni Papae XXI. prout haec ista seriosius continentur. Actum Constantinopoli in Mense Septembri, Indictione Octava, Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXVIII.

Litera Andronici Imperatoris Constantinopolitani, filii Michaëlis Imperatoris Constantinopolitani, in qua confitetur Fidem, quam tenet Ecclesia sancta Romana, & eidem promittit obedientiam, ratificando omnia per dictum patrem suum promissa & confessata super iis Domino Gregorio Papae X. & aliis summis Pontificibus, prout hìc seriosius continetur. Datum in Constantinopolitana Urbe, de Mense Septembri, Indictione Octava, Anno Sexto Milleno Septimo Centeno LXXXVIII.

Litera bullâ aureâ bullata, literis Graecis ab una parte & Latinis ex alterâ scripta, missa Domino Innocentio Papae VI. per Dominum Johannem Imperatorem Constantinopolitanum, continens, quod ipse Imperator observabit omnia, quae promisit Domino Archiepiscopo Smirnensi, nomine dicti Domini Papae. In primis quod erit fidelis & obediens dicto Domino Papae, sanctaeque Romanae Ecclesiae, & successoribus suis: & recipiet Legatos Sedis Apostolicae honorifice. Item faciet, quod omnes Populi, sub suo Imperio constituti erunt obedientes dicto Domino Papae. Et quia diuturnitas temporis induravit animos Populorum, ut vix possent a consuetis retrahi, ordinavit cum dicto Archiepiscopo videlicet, quod dictus Dominus Papa remittat eumdem Archiepiscopum, & Manuelem familiarem suum cum Galeis tribus. Et quando ipsi venerint in Constantinopolim per jusjurandum, quod fecit, promisit dare filium suum dicto Archiepiscopo, quem ducat ad dictum Dominum Papam cum una Galea. Item quod Dominus Papa, dum filium suum habuerit, mittet sibi Usceria quindecim cum equitibus quadringentis, & alios centum equites cum navibus, & mille pedites. Et quando dictus exercitus applicuerit in Constantinopolim, pugnabit contra Turcas & Graecos inimicos suos. Et si ei obedierint, promisit quod faciet cum consilio Legati Domini Papae, quod erunt obedientes Ecclesiae Romanae. Item dabit Legato Palatium magnum, quod erit pro Domino Papa & successoribus suis Legatis. Item pulcram Ecclesiam. Item filio suo primogenito magistrum Latinum &c. Datum in Urbe magna Constantinopolis a constitutione Mundi Sexto Milleno Octavo Centeno Sexagesimo Quarto. Anno a Nativitate Domini MCCCLV.

Litera missa sacrosanctae Romanae Ecclesiae, & summo Pontifici, quae incipit: Per virtutem Dei vivi, & per potentiam Chaan, verbum Abagha &c. Non est Data in dicta Litera & est pro majori parte in Latino; & non habet magnum effectum, nec bene apparet, quis misit eam.

Item sunt in quodam Coffinello, sive Capsella, viginti Literae in Graeco scriptae tam in pergameno quàm in papyro, de quibus est unus rotulus aureus literis Graecis a principio & literis Latinis in fine scriptus in pergameno viridis coloris & rubei, longus. Et quatuor alii non ita longi. De quibus etiam sunt duae Literae auro

A *auro bullatae, quae non possunt bene summari nisi per Graecum.*

„ Regis Armeniae.

S*Unt quinque Literae auro bullatae, Regis Armeniae, in pergameno scriptae, & non summatae.*

Est quaedam Litera bullâ aureâ bullata Leonis Regis *omnium Armeniorum directa* Domino Innocentio Papae, *continens, quod ipse submisit se cum subditis suis obedientiae Romanae Ecclesiae, & petit subsidium Apostolicum, quia graviter invaditur a Chaldaeis infidelibus.* Datum Tharsis Anno MCXCIX. die XXIII. Mensis Martii.

B *Item est alia Litera bullâ aureâ bullata dicti Regis Armeniae, continens qualiter Nepos suus fuit admissus ad Comitatum Antiochiae, in qua non est* Data.

C *Item est alia Litera bullâ aureâ bullata dicti Regis, in qua conqueritur de Legato in causa ipsius Regis & Comitis Tripolis; & non est* Data.

D *Item alia Litera bullâ aureâ bullata, missa per Regem Armeniae Domino Papae super recuperatione Civitatis Antiochiae. Et postulat, quod Nepos dicti Regis assumtus ut heres, in Principem dictae Civitatis confirmaretur per Papam ad Principatum eumdem. Et non est* Data.

E *Item alia Litera bullâ aureâ bullata dicti Regis Armeniae, in qua conqueritur de quodam Legato Cardinali de denegatione justitiae in causa, quam habuit Nepos suus Comes Antiochiae contra Comitem Tripolitanum. In qua non est* Data.

„ De Regibus & Regnis Siciliae „ & Hierusalem.

E*T primo est quaedam patens Litera, continens concordiam inter* Willermum Regem Siciliae & Dominum Adrianum Papam, *super diversis articulis celebratam, videlicet de Terris Calabriae & Apuliae.* Datum ante Civitatem Beneventanam, Anno Domini MCLVI. de Mense Junii, Indictione IV. Regni sui Anno VI.

Item quaedam alia Litera Domini Innocentii Papae III. *plumbo bullata, continens, qualiter* Domina Constantia Regina Siciliae *praestitit juramentum fidelitatis dicto Domino Innocentio. Et est sine* Data.

Item quaedam alia Litera auro bullata, continens ordinationem factam per Federicum II. Regem Siciliae, *super electionibus celebrandis in Regno.* Datum Messanae Anno Domini MCCXI. de Mense Februarii.

Item una alia Litera plumbo bullata, continens modum & conditiones, quibus Regnum Siciliae R. Comiti Cornubiae *fuit concessum per* Dominum Innocentium Papam IV. Datum in Civitate Perusii VI. Idus Augusti, Pontificatus ipsius Domini Innocentii Anno X.

Item quaedam alia Litera plumbo bullata, continens commissionem Domini Innocentii Papae IV. *super collatione Regni Siciliae* R. Comiti Cornubiae, *fratri Regis Angliae.* Datum Perusii IV. Nonas Augusti, Pontificatus sui Anno X.

Item alia Litera bullâ auro bullata, cum septem sigillis cereis in pendenti sigillata, continens Literas testimoniales quorumdam Praelatorum Angliae, quod in eorum praesentia per Herforden-

densem Episcopum, ad hoc procuratorem constitutum, acceptae fuerunt conditiones appositae per Ecclesiam Romanam in collatione facta Edmundo filio Regis Angliae de Regno Siciliae. *Et quod illi Praelati etiam consenserunt.* Datum Londini Anno Domini MCCLV. & die VI. Septembris, Regni verò Regis Angliae Anno XL.

Item alia Litera Henrici Regis Angliae, *continens conditiones & pacta, quibus* Dominus Innocentius Papa IV. *concessit in feudum* Edmundo *filio impuberi dicti Regis Regnum Siciliae. Quae omnia idem Rex approbavit, & voluit, quod nisi adimplerentur, esset in potestate Ecclesiae concessionem hujusmodi annullare.* Datum apud Vindesfor, Anno Domini MCCLV. die VIII. Mensis Novembris, Regni sui Anno XL. *Et quia pacta hujusmodi non servavit, prout in aliis Literis infrascriptis apparet, fuit dicta concessio revocata & irritata: & dictum Regnum datum in feudum* Carolo filio Regis Franciae, *& suis Successoribus, qui nunc tenent.*

Item alia Litera auro bullata, continens procuratorium Regis Siciliae filii Regis Angliae, ad petendum a Sede Apostolicâ & obtinendum meliorationem & reformationem conditionum in Privilegio Apostolico contentarum super concessione praefati Regni Siciliae. Datum apud Vindesfor Anno Domini MCCLVII. & die XXVI. Mensis Junii.

Item alia Litera Domini Urbani Papae IV. *continens conditiones & modum, sub quibus Regnum Siciliae, Ducatus Apuliae, Capitanatae, & Calabriae, ac totius Terrae, quae est citra Pharum, fuit* Carolo Andegaviae & Provinciae Comiti *traditum, & sub annuali Censu, quem singulis annis facit & facere debet Ecclesiae*

A *Romanae ratione dicti Regni, videlicet duo millia Unciarum auri ad pondus Romanum. Et sub aliis certis conditionibus in hujusmodi litera appositis.* Datum Viterbii X. Calendas Aprilis, Pontificatus sui Anno Primo.

Item alia Litera bullata plumbo, continens instructiones datas per Dominum Urbanum Papam IV. *cuidam*
B *Misso, super facto Regni Siciliae* Datum apud Urbem Veterem XV. Calendas Julii, Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera plumbo bullata, continens modificationem quorumdam articulorum, & aliorum amotorum super Regno Siciliae per Dominum Urbanum Papam IV. Datum, *ut supra,*
C XIV. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno III.

Item quoddam transumtum diffinitionis & ordinationis factae super Regno Siciliae Carolo Comiti Andegavensi, Senatori Urbis. *Qui promisit in eventu, quo dicti Regni possessionem assequeretur, dictam Senatoriam dignitatem relinquere. Et ultra hoc continetur*
D *principaliter, & expresse, quod non obstante concessione facta de dicto Regno* Edmundo filio Regis Angliae, *quae non habuit effectum, quia non fuerunt servata conditiones neque pacta in ea apposita, licitum fuit Ecclesiae Romanae, dictum Regnum Siciliae concedere dicto Carolo, vel alteri cuicumque. Et ita declaravit* Dominus Cle-
E mens Papa IV. in Civitate Perusii IV. Calendas Martii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item quaedam Litera alia bullata, in qua mandatur Praelatis Tusciae, Lombardiae, & vicinis, ut latas excommunicationis sententias contra inobedientes Carolo Regi Siciliae, Vicario *Imperii ordinato per* Dominum Papam, *Imperio vacante, ut rebellantes*

tes habeant publicare excommunicatos. Datum Viterbii V. Calendas Augusti, pontificatus Domini Clementis Papae Quarti Anno III.

Item transumtum concessionis Regni Siciliae Carolo I. *factae, & commissionis Legati inde concessae, ac conditionum & modorum conventorum, super quibus concessio & receptio fierent. Necnon & juramentorum per eumdem Carolum praestitorum. Quae omnia sunt bona & bene pro Ecclesia Romana ordinata. Et fuerunt recognita & firmata per dictum Carolum I. Regem Siciliae*, Romae apud Lateranum in Basilica Sancti Salvatoris, quae appellatur Constantiniana, IV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXV. Pontificatus Domini Clementis Papae IV. Anno Primo. *Post quae eodem Anno* Dominus Clemens Papa IV. *in Civitate Perusina praedicta omnia & singula confirmavit* II. Nonas Novembris.

Item una alia Litera bullata continens excommunicationis sententiam contra inobedientes. Carolo Regi Siciliae, *Vicario Imperii vacantis in Tuscia per Sedem Apostolicam ordinato ad conservandum bona Imperialia, quousque fuisset provisum de Imperatore. Datum* Viterbii V. Calendas Augusti, Pontificatus Domini Clementis Papae IV. Anno III.

Item una alia Litera aliàs bullata, prout apparet, continens conditiones & modos nobiles & utiles; super quibus Carolo filio Beati Ludovici *Regnum Siciliae per Dominum Papam & Romanam Ecclesiam assignatur*. Datum Perusii IV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXV. Pontificatus Domini Clementis Papae Quarti Anno I.

Item quaedam Bulla auro bullata, continens Privilegium Beneventanis bonum & optimum & bene dictatum, concessum per Carolum Regem Siciliae. Datum in Fogia, VIII. Idus Julii, Regni sui Anno I. *sine alia data*.

Item quoddam transumtum publicum cujusdam Privilegii concessi per Carolum Regem Siciliae *Civitati Beneventanae de percipiendo legumina & alia necessaria de Regno Siciliae pro reparatione Civitatis Beneventanae & aliis Privilegiis eisdem concessis, sine alia Data*. Datum *quo ad transumtum* in Civitate Assisii, die XX. Martii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item aliud transcriptum, continens qualiter Carolus Rex Siciliae *constitutus in Tuscia per* Dominum Clementem Papam IV. *& Collegium Romanae Ecclesiae, Imperio vacante, ad triennium dumtaxat, pacis Conservator, promisit, juravit, & se firmiter obligavit, quod dictum pacis Conservatoris officium bene & fideliter usque ad dictum triennium & non ultra exercebit*. Datum Viterbii II. Nonas Junii, Regni sui Anno II. *sine alia Data*.

Item Litera Caroli Regis Siciliae, Comitisque Andegaviae, *auro bullata, continens qualiter* Dominus Clemens Papa IV. *vacante Imperio Romano, dictum Carolum in Tuscia, hinc ad triennium dumtaxat, Conservatorem instituit: & elapso triennio, vel interim de Imperatore proviso, dictum officium dimittere teneatur infra mensem; aliàs sententiam excommunicationis in personam ipsius, & interdicti in tota terra sua incurret. Et in fine ipsius Literae promisit dictus Rex praefatum officium dimittere in illo casu infra mensem, & eo non uti*. Datum Viterbii II. Nonas Junii, Regni sui Anno II. *sine alia Data*.

Item

Item quaedam Litera bullata bullâ Domini Clementis Papae IV. *continens, qualiter* Carolus Rex Siciliae *fuit nominatus per ipsum Dominum Clementem tamquam Vicarius in Tuscia. Et fuit scriptum per eumdem Dominum Clementem Fratri Guillermo de Tuningo de Ordine Praedicatorum, ut praeberet consilium nobili viro Johanni de Braysilva Marescallo dicti Regis in dicta Terra Tusciae deputato.* Datum Viterbii VI. Nonas Maji, Pontificatus sui Anno IV.

Item quaedam alia patens Litera, continens, quod Dominus Clemens Papa IV. *fecit ad perpetuam rei memoriam praesentes Literas confici, continentes ordinationem factam per Senatum Romanum, & regiminis Urbis almae, juratam & approbatam per* Carolum Regem Siciliae, *filium Regis Franciae, Comitem Andegaviae & Provinciae, & Senatorem Urbis, antequam possessionem dicti Regni Siciliae haberet.* Datum Perusii, Anno Domini MCCLXV. Undecimo Calendas Julii.

Item quaedam Litera bullata bullâ aureâ, continens, quod Carolus Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae, *homo ligius & Vassallus Ecclesiae Romanae, Anno MCCLXXVI. die VII. Mensis Octobris, Regni sui Anno XII. in Civitate Viterbii, in Palatio Papali, homagium fecit* Domino Joanni Papae XXI. *de toto Regno Siciliae, & tota terra, quae est citra Pharum, usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiae, Civitate Beneventana cum suo territorio & ejus districtibus dumtaxat exceptis. Et confessus fuit, & juravit, dictum Regnum Siciliae &c. tenere ab Ecclesia Romana, & fidelis esse Domino Papae, & suis successoribus. Et ita juravit. Cum multis aliis Capitulis, in praesentibus*

A *Literis contentis. Et ulterius juravit, quod si contingeret, dictum Regem, vel successores suos, in Regem Romanorum Theotoniae vel Lombardiae eligi, quod hujusmodi electioni non consentiet: & si consentiret, quod Regnum Siciliae ad Ecclesiam Romanam pleno jure pertineret ac deveniret.* Actum in Palatio Papali Viterbii, Anno Domini MCC-
B LXXVI. & die VII. Mensis Octobris.

Item est quaedam alia Litera, in qua conceditur reverenter Domino Nicolao Papae III. *per* Rodulphum Regem Romanorum, *quod super confoederatione & amicitia facienda inter ipsum Regem Romanorum &* Dominum Carolum Regem Siciliae, *interponere placeat partes suas.* Datum in Castris
C apud Drax, Anno Domini MCCLXXVIII. Sexto Nonas Septembris.

Item est quaedam alia litera bullata, continens, quod Dominus Papa Martinus IV. *concedit* Carolo Regi Siciliae *Senatoriam dignitatem Urbis, quam eidem Domino Martino Papae ad vitam suam Romani concesserant, sicut in transcripto hi contento, * bona, &*
D *bene dictato pro Ecclesia Romana cavetur.* Datum apud Urbem Veterem, III. Calendas Maji Pontificatus sui Anno Primo.

Item prorogatio conventionalis inter Fredericum (*Rodulfum*) Regem Romanorum, & Carolum Siciliae & Hierusalem Regem, *facta super quibusdam Privilegiis, quae erant in de-*
E *posito apud Dominum Papam, prout in praesentibus Literis asseritur.* Datum Viennae Anno Domini MCCLXXX. die XXIII. Decembris.

Item quoddam Instrumentum, continens, quod Dominus Martinus Papa IV. *Pontificatus sui Anno Primo, quaedam Privilegia & Instrumenta penes eum deposita per Reges Romanorum, & Siciliae, juxta conventionem appositam* in

in deposito, *partem restituit*, *aliqua cancellavit*, *& aliqua sua retinuit*. Datum apud Urbem Veterem Anno Domini MCCLXXXI. die XXIV. Mensis Maji.

Item quaedam Litera bullata, *continens conditiones*, *juramentum fidelitatis & homagii*, *factum & praestitum cum multis bonis pactis & conditionibus pro Ecclesia Romana per* Carolum Regem Siciliae Domino Nicolao Papae IV. *Quae omnia idem Dominus Papa fecit redigi sub bulla ad perpetuam rei memoriam*. Datum Reate XIV. Calendas Julii, Pontificatus sui Anno Secundo.

Item quaedam alia Litera, *auro bullata*, Caroli II. Regis Siciliae, *continens homagium ligium per ipsum praestitum pro dicto Regno* Domino Nicolao Papae IV. *cum conditionibus*, *pactis*, *& conventionibus bonis & utilibus pro Ecclesia hic expressatis*. *Sub quibus etiam receperat dictum Regnum primo* Carolus pater ejus. Datum Reate in majori Palatio, XIV. Calendas Julii, Anno Domini MCCLXXXIX. Regnorum ipsius Regis Anno V.

Item alia Litera, *auro bullatâ bullâ* Caroli II. Regis Siciliae, *continens ad perpetuam rei memoriam recognitionem dicti Regni*, *modos*, *formas*, *conditiones*, *& pacta bona & utilia pro Ecclesia Romana exprimendo*, *quibus* Carolus pater suus *dictum Regnum primo recepit a* Domino Clemente Papa IV. *& ipse recognovit similiter se tenere*, *& omnia approbavit*. Datum Romae apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. die XVII. Mensis Februarii, Regnorum suorum Anno XI.

Item alia litera auro bullata, *continens juramentum fidelitatis* Caroli II. Regis Siciliae, *per ipsum praestitum* Domino Bonifacio Papae VIII. *Et in*
A *praesenti Litera sunt plures bonae conventiones & utiles pro Ecclesia Romana*. Datum Romae apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. die XVII. Mensis Februarii, Regnorum suorum Anno XI.

Item aliud transumtum, *de Thesauro Romanae Ecclesiae in Civitate Assisii extractum*, *continens*, *qualiter* Carolus II. Rex Siciliae *fecit homagium*
B *ligium*, *& fidelitatis praestitit juramentum pro dicto Regno* Domino Bonifacio Papae VIII. *sub pactis & conventionibus hic*, *& in Literis* Domini Clementis Papae IV. *plenius contentis*. Datum Romae apud Sanctam Sabinam Anno Domini MCCXCV. die VII. Mensis Februarii, Regnorum
C suorum Anno XI. Datum *quoad transumtum* Anno Domini MCCCXXXIX. die XX. Mensis *antedicti*, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item quaedam alia Litera, *auro bullata*, Domini Caroli II. Regis Siciliae *continens quod ipse regratiatur* Domino Papae Bonifacio VIII. *de*
D *relaxatione sententiarum & poenarum*, *si quas fortè ipse*, *aut Pater suus incurrissent propter juramenta*, *conventiones & pacta per eos Romanae Ecclesiae praestita pro Regno Siciliae*, *non servata*. *Salvo tamen jure eidem Romanae Ecclesiae in ceteris omnibus*, *in quibus ipse Rex vel Pater suus tenerentur*: *quae satisfacere Ecclesiae*, *si*
E *pro praedictis ipse vel pater suus non cecidisset a Regno*, *promisit*. Datum Romae Anno Domini MCCXCV. die XII. Maji, Regni sui Anno Primo.

Item quoddam transumtum authenticum quarumdam Literarum Caroli Regis Siciliae, *de Thesauro Romanae Ecclesiae Assisii extractum*, *continens quasdam commissiones & remissiones poenarum & sententiarum per* Dominum Bonifa-

nifacium VIII. *eidem Carolo factas. Nec non & gratiarum actiones per dictum Regem eidem Domino Papae reddendas super restitutione Regni Siciliae, dicto Regi per dictum Dominum Papam concessi, sub pactis & conditionibus, sub quibus* Dominus Clemens Papa IV. Carolo patri *dicti Regis concesserat*. Datum apud Sanctam Sabinam, Anno Domini MCCXCV. & die XII. Mensis Maji. Datum *quoad transumtum*. Anno Domini MCCCXXXIX. *ut supra*.

Item quaedam alia Litera aliàs, prout apparet, auro bullata, licèt modo non sit, continens, quod Carolus II. Rex Siciliae *regratiatur* Domino Bonifacio Papae VIII. *de prorogatione Censuum Regni praedicti, quorum summa est Nonaginta Trium millium Trecentarum Quadraginta Unciarum auri, quas solvere promisit, & se obligavit*. Datum Neapoli Anno Domini MCCCIII. die IV. Julii.

Item una alia Litera, auro bullata, Caroli II. Regis Siciliae, *directa* Domino Bonifacio Papae VIII. *continens ratificationem cum gratiarum actione de prorogatione infrascripta, videlicet, quod quum pro Censu dicti Regni essent assignata Camerae Apostolicae triginta duo milia Carlinorum pro octo millibus unciis auri ad pondus dicti Regni, & diceretur pro parte Camerae non esse plene satisfactum, fuit assignatus certus terminus ad solvendum illud plus, quod valerent octo mille Unciae, quam triginta duo millia Carlinorum, nisi infra terminum idem Rex docuerit legitime, ad quot Unciarum auri valorem ad dictum pondus Regni ascendunt, qui terminus fuit prorogatus usque ad festum omnium Sanctorum*. Datum Neapoli, Anno Domini MCCCIII. die VIII. Septembris.

A

Item quaedam Litera Domini Benedicti Papae XI. *directa* Carolo Regi Siciliae, *continens, qualiter Rex ipse in praesentia dicti Domini Papae, & Dominorum Cardinalium, quando ligium homagium & fidelitatis juramentum legeretur, pro parte dicti Regis facta fuit protestatio, quod per promissionem & juramentum per ipsum faciendum & praestandum non intendebat se obligare ad solvendum quinquaginta millia Marcharum Sterlingorum, praecipue quam Patri suo per praedecessores dicti Domini Papae aliàs fuerunt remissa. Quam protestationem idem Dominus Papa non recepit aliter, nisi quantum secundum justitiam & veritatem ipsum Regem juvare posset*. Datum Laterani Nonis Novembris, Pontificatus sui Anno Primo.

B

C

Item quaedam alia Litera, quae continet ratificationem, quam fecit Dominus Carolus II. Rex Siciliae *de prorogatione sibi facta per* Dominum Benedictum Papam XI. *de quadam resta Census, in qua tenebatur Ecclesiae Romanae, ratione Regni Siciliae, sub Bulla aurea bullata*. Datum Neapoli Anni MCCCIII. die X. Decembris Anno Regni sui XIX.

D

Item duae Literae ejusdem tenoris, auro bullatae, Domini Caroli II. *Prima continens, qualiter regratiatur Dominis Cardinalibus, Sede vacante, de prorogatione sibi facta de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri, per ipsum Regem debitis Ecclesiae Romanae pro censu Regni Siciliae*. Datum Neapoli Anno MCCCV. die XXII. Januarii, Anno Regnorum ipsius Regis XXI.

E

Item procuratorium Frederici Regis Siciliae, *continens, qualiter ipse constituit certos Procuratores, quos misit* Domino Clementi Papae V. *ad petendam absolutionem a sententia excom-*

municationis, si quam incurrerit ex eo, quia infra tempus statutum non solverat Censum debitum pro Insula Siciliae, & aliis sibi adjacentibus. Datum Neapoli Anno MCCCV. die XVII. Mensis Octobris.

Item quaedam alia Litera, auro bullata, Caroli II. Regis Siciliae, directa Domino Clementi Papae V. continens approbationem & ratificationem gratiae dilationis sibi factae per eumdem Dominum Clementem Papam V. de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri, Ecclesiae Romanae pro Censu dicti Regni debitis, usque ad festum Apostolorum Petri & Pauli, Anno Domini MCCCVI. Ita tamen quod Census de octo millibus Unciis auri Anni MCCCI. in praedicta summa non intelligatur includi. De quibus octo millibus Unciis auri idem Rex dedit Literas suas patentes ex causa mutui. Datum Neapoli XVIII. die Martii, Anno Domini MCCCVI. Anno Regni sui XXII.

Item alia Litera, auro bullata, continens, quod Anno Domini MCCCVI. die XI. Februarii in Lugduno Dominus Robertus primogenitus illustris Regis Domini Caroli II. Regis Siciliae & Hierusalem, ac Vicarius generalis dicti Regni Siciliae, pro & ex nomine dicti Domini Regis, Domino Clementi summo Pontifici praestitit juramentum fidelitatis & homagium. Protestans dictus Dominus Papa, quod hujusmodi receptio Juramenti sibi & Ecclesiae Romanae in futurum in aliquo praejudicare non valeat, maxime cuum dictus Rex Siciliae in propria persona dictum juramentum praestare debeat. Promisit insuper dictus Dominus Robertus Vicarius, quod infra festum beatorum Petri & Pauli Apostolorum proxime sequuturum, dictus Dominus Carolus Rex in ejusmodi praestatione assensum praebebit, & Domino dicto Papae literas regias aureâ bullâ regiae majestatis impressâ transmittet. Et ita fecit idem Dominus Rex. Datum dictae ratificationis Neapoli Anno Domini MCCCVI. die XIV. Mensis Aprilis, Regni sui Anno XXII.

Item quaedam Litera bullata bullâ aureâ Caroli II. Regis Siciliae, in qua regratiatur Domino Clementi Papae V. qui de nonaginta tribus millibus trecentis quadraginta Unciis auri, in quibus tenebatur Ecclesiae Romanae pro arreragiis praeteritis Census dicti Regni, sibi prorogavit terminum usque ad festum Apostolorum Petri & Pauli, Anni Domini MCCCVI. Datum Massiliae Anno Domini MCCCVI. Undecimo die Novembris, Regni sui Anno XXII.

Literae bullatae Domini Clementis Papae V. continentes sententiam & declarationem ad aeternam rei memoriam latam, praesente & consentiente Carolo Rege Siciliae, quod Ecclesia Romana non tenetur subire aliquas expensas pro defensione dicti Regni occasione guerrarum praeteritarum, seu etiam futurarum. Sed iis non obstantibus ipsum Regem debere solvere Censum annuum, ad quem tenetur ratione dicti Regni, quod tenet in feudum a sancta Romana Ecclesia. Datum Pictavis XIII. Calendas Augusti, Pontificatus sui Anno II. Et est alia Litera ipsius Domini Papae, ejusdem tenoris.

Item quaedam aliae Literae, auro bullatae, Caroli II. Regis Siciliae, directae Domino Clementi Papae V. continentes ratificationem & obligationem contentorum in quibusdam Literis Apostolicis, hic insertis, in quibus inter cetera continetur, quod idem Rex tenebatur Romanae Ecclesiae in trecentis & sex millibus Unciis auri vel circa, & pluribus & diversis contracti-

bus

bus mutui, tam per Praedecessores ejus & Regni Gubernatores quàm ipsum contractis & factis. De quibus pro tertia parte dictae summae & pluris, si major esset, gratiam & remissionem obtinuit ex certis & legitimis caussis hìc expressis. Pro reliquis verò duabus partibus obtulit se, quod quando fiet Passagium generale pro recuperatione Terrae Sanctae, ipse Rex in propria persona ibit, aut unum de filiis suis mittet. Quod si ante Rex ipse obiisset, heres suus Rex iret aut mitteret unum de filiis suis aut fratribus suis cum trecentis hominibus phaleratis, habentibus quilibet tres equos, ibidem tenendos, quandiu durabit ipsius Passagii prosequutio generalis. Et postquam Terra fuerit acquisita, quamdiu fore utile pro custodia Ecclesia reputabit, usque ad complementum dictarum duarum partium debiti antedicti. Quodque in prosecutione dicti Passagii & custodia supradicta, quatuor mensibus singulorum annorum, quibus durabit Passagium vel custodia supradicta, habebit dictus Rex vel heres suus, viginti Galeas bene armatas atque munitas suis sumtibus usque ad complementum debiti duarum partium praedictarum. Et si ante hujusmodi Passagium, Tartari acquisierint dictam Terram Sanctam, vel partem ejus, & eam offerent Christianis, idem Rex ad mandatum ejusdem summi Pontificis pro recipiendo eam & custodia dictae Terrae, mittere habeat centum equites bene phaleratos, quilibet tres equos habentes, continue ibidem tenendos, & Galeas V. tenendas quatuor mensibus singulorum annorum, quamdiu Romanus Pontifex praedicta ibidem tenere visum fuerit expedire usque ad complementum debiti antedicti. Et si Romana Ecclesia pro defensione Terrae suae, quam habet in Italia, necessitate ipsam urgente in Italia, super qua stetur simplici verbo ipsius Domini Papae & Successorum suorum, per ipsum Regem & successores suos, indigeret subsidio hominum armatorum, idem Rex centum equites, ut supra dicitur, coopertos, habentes quilibet tres equos, dabit sumptibus suis ad decem annos utiles, hujusmodi necessitate vel defensione durante. Ita tamen, quod praedicta tria vel duo servitia eodem tempore non concurrant. Et si in aliquo vel aliquibus de praedictis servitiis totum praefatum residuum dicti debiti idem Rex expendiderit, ad aliud ipsorum servitiorum minime teneatur. Quodque propter guerram praedictam ad tres annos a Datâ praesentium computandos, minime teneatur ad aliquod praemissorum, etsi pro quolibet hominum armatorum viginti Floreni auri, & pro qualibet Galea praedicta mensibus singulis centum Floreni computentur, seu defalquentur de restâ praedictâ, existendo in servitiis supradictis. Item etiam quod per praedicta Ecclesiae Romanae vel Regi, & successoribus in aliis minime praejudicetur. Et si praedicti, latius in hujusmodi Literis comprehensa, idem Rex & Successores sui requisiti non servaverint, toties ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXI. Julii Regnorum suorum Anno XXIII.

Item sequuntur Literae patentes Caroli Regis Siciliae, *continentes in se Literas Apostolicas* Domini Clementis Papae V. *super remissione sibi facta tertiae partis ceterarum Unciarum auri, in quibus Romanae Ecclesiae tenebatur, & duas partes restantes debere expendere in certis usibus hìc expressis: pro quibus omnibus idem Rex se obligavit &c. Est alia Litera supra proxime scripta ejusdem tenoris.* Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXI. Julii.

Item

Item quaedam alia Litera ratificationis, auro bullata, Caroli II. Regis Siciliae, *de prorogatione solutionis nonaginta trium millium trecentorum quadraginta Unciarum auri debitarum Ecclesiae Romanae pro Censu dicti Regni, certis terminis hìc expressis per dictum* Dominum Clementem Papam V. *eidem Regi facta & concessa*. Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXIV. Julii, Anno Regni sui XXIII.

Item alia Litera, bullâ auro bullatâ, Caroli II. Regis Siciliae & Hierusalem, *continens, quod ipse regratiatur, & se & bona sua obligat pro contentis in Literis Apostolicis hìc expressis, videlicet quod ipse tenetur solvere Ecclesiae Romanae pro Censu dicti Regni ad terminos hìc expressatos, nonaginta tria millia trecenta quadraginta Unciarum auri*. Datum Pictavis Anno Domini MCCCVII. die XXIV. Julii, Regnorum suorum Anno XXIII.

Item Litera Caroli Regis Siciliae & Hierusalem, *quodam magno sigillo cereo sigillata, continens, quod obligatio Census praeteriti debiti Romanae Ecclesiae, capientis summam nonaginta trium millium trecentarum quadraginta Unciarum auri, facta fuit, & ratificata fuit per ipsum ibidem praesentem* Domino Clementi Papae V. *pro se & Romana Ecclesia stipulanti*. Datum Pictavis die VIII. Augusti, Anno Domini MCCCVII.

Item quaedam alia Litera, auro bullata bullâ Domini Roberti Regis Siciliae, *continens homagium & fidelitatis juramentum praestitum & factum in forma consueta per ipsum in propria persona* Domino Clementi Papae V. In Avinione Anno Domini MCCCIX. die XXVI. Mensis Augusti, Regni sui Anno Primo.

Item sunt duae Literae, auro bullatae, ejusdem tenoris continentes, quod Dominus Clemens Papa V. *quartodecimo Calendas Septembris, Pontificatus sui Anno V. commisit illustri* Domino Roberto Regi Siciliae & Hierusalem, *regimen & administrationem Romandiolae provinciae, Comitatus Britenorii, cum suis pertinentiis, usque ad beneplacitum Sedis Apostolicae, ut per se vel alium seu alios dictam provinciam cum Comitatu praedicto regeret & defensaret, & fructus, reditus & proventus ipsius provinciae cum praedictis pertinentiis pro suis laboribus & expensis exinde suos faceret, & reciperet: Bononiâ & Ferrariâ Civitatibus cum suis Comitatibus & earum pertinentiis, exceptis. Ita quod quotiescumque per dictum Dominum Papam & Successores suos esset requisitus, dictam provinciam cum suis pertinentiis indilate & absque commissione aliqua eidem Regi supra hoc facienda, dimittere teneretur eidem Ecclesiae; prout in Literis Apostolicis hìc insertis continetur. Item Rex per has Literas ratificavit supradicta. Et ita juravit in praesentia Domini A. titulo Sanctae Mariae in Porticu Diaconi Cardinalis Sedis Apostolicae Legati*. Datum Florentiae Anno Domini MCCCX. Die VII. Octobris, Regni sui Anno II.

Item quaedam Litera Domini Clementis Papae V. *continens prolationem sententiae excommunicationis per ipsum latae contra omnes & singulos, qui Regnum Siciliae, quod tenetur in feudum a sancta Romana Ecclesia citra Pharum, invaderent hostiliter quovis modo. Qui processus mandatus fuit affigi in januis Ecclesiae Avinionensis, ne aliquis posset ignorantiam allegare*. Datum apud Castrum Novum Avinionensis Dioecesis, II. Idus Januarii, Pontificatus sui Anno VIII.

*Item sunt duae Literae ejusdem tenoris trium Cardinalium, continentes quitationem factam * pro* Dominum Johannem

hannem Papam XXII. Roberto Regi Siciliae *de octo millibus Unciis auri solutis * per Censu dicti Regni*. Anno Domini MCCCXIV. *ante coronationem ejusdem Domini Papae*.

Item alia Litera testimonialis trium Cardinalium, continens, quod Dominus Johannes Papa XXII. *ante coronationem suam prorogavit terminos solutionum de viginti quatuor millibus Unciis auri, debitis pro Censu dicti Regni Siciliae duorum annorum, videlicet Anni MCCCXV. & MCCCXVI ad certos terminos hic expressatos*. Datum Lugduni XVII. Calendas Septembris, *a praefato Domino Johanne suscepto Apostolatus officio*, Anno Primo.

Item est alia Litera, auro bullata narrans, quod nobilis vir Bertrandus de Baucio, Comes Montis Caveosi, Consiliarius, ac Procurator Roberti Hierusalem & Siciliae Regis illustris, *fecit homagium ligium, ac juramentum fidelitatis praestitit pro dicto Regno Siciliae, & tota terra citra Pharum*, Domino Johanni Papae XXII. *& Collegio Dominorum Cardinalium. Et quum dictus Rex in propria persona dictum homagium & juramentum fidelitatis in praesentia Domini Papae & Dominorum Cardinalium teneretur facere & praestare, nihilominus de gratia speciali dictus Dominus Papa dictum Procuratorem ad hujusmodi juramentum praestandum recepit, protestando, quod sibi & Ecclesiae Romanae in aliquo praejudicare non posset. Et eodem Anno videlicet MCCCXVII. de Mense Maji dictus Dominus Rex omnia promissa, jurata, & conventa per dictum Bertrandum Procuratorem suum ratificavit Neapoli & approbavit, ut in praesenti Litera plenè continetur*. Datum *dictae ratificationis* Neapoli Anno Domini MCCCXVII & die XXIX. Maji, Regnorum suorum Anno IX.

A *Item sunt quatuor Instrumenta ejusdem tenoris continentia, quod Anno Domini MCCCXVII. & die Veneris in festo beati Johannis Baptistae, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno Primo, serenissimus* Dominus Fredericus Rex Trinacriae *pure & libere & absque conditione & retentione quacumque, nomine Domini Papae*, tradidit, & liberavit Domino Guillermo Episcopo Trecensi *& Domino Priori Sancti Antonii Rathensis Dioecesis, Domini nostri Papae Capellano*, Civitatem Rheginam, Castra de Sancto Nicheto, de Calava, de Mota Miri, & Fortalitia Cillae, & Balneariae, Cathona, & omnia alia Loca & fortalitia, quae tenebat & possidebat in Calabria, *cum omnibus juribus & pertinentiis suis, pro voluntate & ordinatione Dicti Domini Papae Johannis XXII. facienda*. Actum Messanae Anno & die, *supra proxime scriptis*.

Item est alia quaedam Litera, magno sigillo cereo in pendenti sigillata, continens liberationem & traditionem Civitatis Regii & Terrarum Calabriae, in manibus dicti Domini Papae factam. Datum Messanae Anno Domini MCCCXVII. die XVIII. Julii.

Item quaedam alia Litera bullata bullâ aureâ, continens ratificationem Domini Regis Roberti Siciliae, *de prorogatione XXIV. millium Unciarum auri, sibi facta per Dominum Johannem Papam XXII. pro ut in Literis continetur*. Datum Neapoli Anno Domini MCCCXVII. die penultimo Octobris.

Item quoddam procuratorium Regis Trinacriae ad solvendum Censum dicti Regni ultra Pharum in Regno Siciliae, & petendum de residuo remissionem aut dilationem cum potestate obligandi. Datum Messanae Anno Domini MCCCXVII. die ultima Mensis Aprilis.

Item

Item una alia Litera auro bullata, (A) *continens qualiter* Dominus Robertus Rex Siciliae *regratiatus fuit Domino Papae de prorogatione Census triginta sex millium Unciarum auri Ecclesiae Romanae per ipsum debiti.* Datum Avenione die XXV. Septembris, Anno Domini MCCCXX. Anno Regni sui XI.

Item quoddam Instrumentum conti- (B) *nens, qualiter* Fredericus Trinacriae Rex *per certos Nuntios* Robertum Regem Siciliae *diffidavit. Et qualiter* Dominus Johannes Papa XXII. *dictis Nuntiis dicti Frederici respondit.* Datum Messanae Anno Domini MCCCXXIII. Idus Julii, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno IV.

Item transumtum duarum Literarum (C) *illustris* Roberti Regis Siciliae, *&* Johannis ejus filii Comitis Gravinae, *in quibus mandaverunt eorum Officialibus & gentibus gubernantibus in Romandiola & Comitatu Bretenorii, sub poena proditionis,* ut incontinenti dimitterent & traderent Romandiolam & Comitatum praedictum Magistro Aymerico de *Castro Lucio Rectori pro-* (D) *vinciae Romandiolae & Comitatus praedicti pro Domino Papa constituto. Quod transumtum sigillis duorum Cardinalium sigillatum est.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXX. Tertio Idus Novembris, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno V.

Item quaedam alia Litera auro bullata Domini Roberti Regis Siciliae, (E) *continens ratificationem cum obligatione de dilatione sibi data per* Dominum Johannem Papam XXII. *de quinquaginta duabus millibus quingentis Unciis auri per eum debitis Romanae Ecclesiae, ratione Censuum praeteritorum dicti Regni, persolvendis in terminis hic expressatis.* Datum Grasse Anno Domini MCCCXXIII. die XV. Aprilis,

Item sunt duae Literae auro bullatae ejusdem tenoris Domini Roberti Regis Siciliae, *directae* Domino Johanni Papae, *continentes ratificationem cum gratiarum actione & obligatione, de prorogatione sibi facta in certa forma & certis terminis hic expressatis, de XLI. millibus & XII. Unciis auri, tribus Florenis & quartae partis unius Floreni.* Datum in Castro Maris de Scabia, Anno Domini MCCCXXX. die XX. Mensis Augusti.

Item una alia Litera, auro bullata, continens ratificationem cum obligatione &c. Domini Roberti Regis Siciliae *de prorogatione Census Regni Siciliae, & quod pro cessatione solutionis non esset Regno privatus.* Datum in Castro Maris de Scabia, die XX. Mensis Augusti, Anno Domini MCCCXXX.

Item quaedam alia Litera, auro bullata, Roberti Regis Siciliae, *continens quod ipse nomine & commissione speciali* Domini Benedicti Papae XII. *fecit homagium. & praestitit fidelitatis juramentum* Dominis Embredunensi & Neapolitano Archiepiscopis. Actum Neapoli die XXV. Mensis Junii, Anno Domini MCCCXXXV.

Item quoddam Instrumentum super forma homagii Domini Roberti Siciliae Regis Dominis Embredunensi & Neapolitano Archiepiscopis. *Commissariis ad haec deputatis per* Dominum Benedictum Papam XII. *In quo instrumento sunt multae conventiones pro Ecclesia Romana.* Actum Anno, die, *&* *loco, quibus supra in proximo.*

Item unum aliud Instrumentum sigillatum sigillo Archiepiscopi Neapolitani, continens quod ipse & Archiepiscopus Embredunensis auctoritate Apostolicâ receperunt homagium & juramentum fidelitatis a Domino Roberto Rege Siciliae

liae *in Neapoli*. Datum Neapoli Anno Domini MCCCXXXV. die XXV. Junii. A

Syndicatus Communis Panormitani directus Domino Benedicto Papae XII. *ad supplicandum eidem, & Collegio Dominorum Cardinalium, quatenus haberent in Regem Siciliae* Petrum filium Frederici Regis quondam Siciliae. Datum in Civitate Panormi Anno MCCCXXXVIII. de Mense Aprilis. B

Item quoddam Instrumentum Syndicatus Civitatis Messanae ad supplicandum eidem Domino Papae, quatenus confirmaret in Regem Siciliae Petrum filium Frederici, *eorum Dominum naturalem & dilectum*. Datum Messanae Anno Domini MCCCXXXVIII. die V. Mensis Maji. C

Item quoddam Instrumentum, continens processus, sententias, & poenas latas de mandato Domini Benedicti Papae XII. *per* Dominos Guertium Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem, & Episcopum Vasionensem, *Sedis Apostolicae Legatos in partibus Regni Siciliae citra Pharum, contra nobilem* Petrum primogenitum quondam Frederici olim Regis Trinacriae, D *& alios natos & heredes ipsius Frederici, detinentes & occupantes Civitatem Rhegii, vicinam Insulae Siciliae, & multas alias Insulas pertinentes Regi Siciliae & Ecclesiae Romanae*. Datum in Urbe VII. die Aprilis Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V. E

Item quoddam Instrumentum procurationis Dominae Johannae Reginae Siciliae *super facto Bajulatus & administratione dicti Regni Siciliae, suo sigillo munitum & sigillatum*. Datum Neapoli in Castro suo, Anno Domini MCCCXLIII. die V. Septembris.

Item quoddam Instrumentum publicum continens in effectu, quod Domina Johanna Regina Siciliae *misit* Domino Clementi Papae VI. *Ambaxiatores suos ad supplicandum & requirendum eumdem, quod non poneret in Regno Siciliae sibi coadjutorem seu administratorem vel gubernatorem ipsius Regni. Qui Dominus Clemens deliberatus respondit, quod immo poterat & debebat hoc facere. Et jam fecerat, & quod propter praedicta non staret*. Datum Avenione die XX. Mensis Octobris, Anno Domini MCCCXLIII. Pontificatus ipsius Domini Clementis Papae VI. Anno II.

Item duae Literae ejusdem tenoris bullâ plumbeâ bullatae, Domino Aymerico, titulo Sancti Martini in Montibus Cardinali, *Sedis Apostolicae Legato in Regno Siciliae, per* Dominum Clementem Papam VI. *destinato ad recipiendum ligium & vassallagium a* Roberto Rege Siciliae. *In quibus etiam continentur conventiones & pacta, ac forma juramenti, & plura alia, quae habent facere, jurare, & praestare Reges Siciliae Romano Pontifici & Ecclesiae Romanae, prout hic seriosius exprimuntur*. Datum Avenione IV. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno I.

Item alia Litera plumbeâ bullâ bullata, continens commissionem factam per Dominum Clementem Papam VI. Domino Aymerico Cardinali Legato in Regno Siciliae, *super revocatione donationum per Reginam Siciliae de Terris dicti Regni*. Datum Avenione III. Calendas Februarii, Anno III.

Item alia Litera bullata plumbo, continens revocationem administrationis Regni Siciliae, & novam administrationis concessionem ipsius Regni, datam Dominae Johannae Reginae Siciliae *per* Dominum Clementem VI. Anno III.

Item sunt quatuor Instrumenta publica, tangentia qualiter mortuo Roberto Siciliae Rege Dominus Clemens VI. *apposuit Gubernatorem & administratorem in Regno Siciliae, videlicet* Dominum Aymericum Cardinalem *Legatum antedictum. Cui dedit potestatem revocandi omnes donationes & concessiones factas & datas in praejudicium Ecclesiae Romanae & jura dicti Regni per dictum* Dominum Robertum, & Dominam Johannam. *Et super his fuerunt facti multi processus per dictum Legatum.* Sub Anno Domini MCCCXLV. Pontificatus ipsius Domini Clementis Anno IV.

A

Item quaedam patens Litera, bullâ aureâ bullata, videlicet Dominae Johannae Reginae Siciliae, *continens concessionem factam praefato* Domino Aymerico Cardinali *Legato in Regno Siciliae, ad recipiendum homagium ligium & vassallagium & fidelitatis juramentum a Domina Johanna Siciliae Regina, nomine Domini Papae & Ecclesiae Romanae. Quae omnia fecit dicta Domina Johanna, & praestitit eidem Legato, prout in illa Litera & in Literis Apostolicis hic insertis plenius continetur.* Actum Neapoli in Monasterio Sanctae Clarae, Anno Domini MCCCXLIV. die ultimo Mensis Augusti.

B

Item Instrumentum ordinatorum, celebratorum, & factorum in Ecclesia Sanctae Crucis, ac promissorum Reginae, & juramentum multorum Baronum, continens consilium habitum super receptione homagii festinanda certis de causis, ac constitutione Capitanei Neapolis, in praesentia Legati Apostolici per Ecclesiam Romanam missi, & ad haec destinati Anno Domini MCCCXLIV. die XXIV. Augusti.

C

Item Instrumentum actorum in Ecclesia Sanctae Clarae tempore homagii & juramenti receptorum in praesentia Legati Apostolici per Ecclesiam Romanam missi, & ad haec destinati. Anno MCCCXLIV. die XXVIII. Augusti.

Item sex Instrumenta publica, continentia obedientiam de Ducatu Calabriae: obedientiam Portulani Calabriae: obedientiam Justitiarii, & Capitanei Calabriae: obedientiam Capitanei Rhegii: obedientiam Vallisgratis & Terrae Jordanae; receptam a Domina Johanna Regina *Siciliae, per Dominum Cardinalem Legatum in Regno Siciliae antedictum,* Anno Domini MCCCXLV.

Item Instrumentum electionis Officialium missorum in Calabriam, & juramentum ipsorum ordinatum in praesentia Legati Apostolici antedicti. Anno Domini MCCCXLV. die XVIII. Aprilis.

D

Procuratorium ad petendum determinationem Regii tituli, coronationem & inunctionem pro Dominis Ludovico & Johanna *conjugibus,* Rege & Regina Siciliae & Hierusalem Anno Domini MCCCL. die XIV. Mensis Junii.

Instrumentum (a) *homagii & juramenti fidelitatis praestiti per Dominum Fridericum Regem Trinacriae in manibus reverendi Patris* Domini Johannis Episcopi Sarlatensis, *Apostolicae Sedis Nuntii.* Die XVII Mensis Januarii, Anno a Nativitate Domini MCCCLXXV. Pontificatus sanctissimi in Christo patris & Domini nostri Gregorii Papae XI. Anno IV.

E

„ De Regibus & Regnis Aragoniae
„ & Sardiniae. Item de Regibus
„ Castellae & Portugalliae.

E*St primo quaedam Litera magno sigillo cereo* Petri Regis Aragonum *in pendenti sigillata, quae sic incipit:*

(a) *Haec addita leguntur, recentiori conscripta charactere.*

cipit: Quum corde credam, & ore confitear, quod Romanus Pontifex, qui est beati Petri Successor, Vicarius, & Illius, per quem Reges regnant, & Principes principantur, qui dominatur in regno hominum, & cui voluerit, dabit illud: Ego Petrus, Dei gratiâ, Rex Aragonum, Comes Barchinoniae, & Dominus Montis Pessulani, cupiens principali post Deum beati Petri & Apostolicae Sedis protectione muniri, tibi, reverendissime Pater & Domine summe Pontifex, Innocenti, & per te sacrosanctae Romanae Ecclesiae & Apostolicae Sedi, offero Regnum meum, illudque tibi & Successoribus tuis in perpetuum divini amoris intuitu, & pro remedio animae meae, & progenitorum meorum constituo Censuale: ut annuatim de Camera Regis ducentae quinquaginta Massaemutinae Apostolicae Sedi reddantur. Et ego ac Successores mei specialiter ei fideles & obnoxii teneamur: Hoc autem lege perpetuâ servandum fore decerno, quin spero firmiter & confido, quod tu & Successores tui, me ac Successores meos & Regnum praedictum auctoritate Apostolicâ defendetis, praesertim quum ex multo devotionis affectu me ad Sedem Apostolicam accedentem, tuis quasi beati Petri manibus in Regem duxeris solemniter coronandum. Ut autem haec regalis concessio inviolabilem obtineat firmitatem, de consilio Procerum Curiae meae, praesente venerabili patre meo Arelatense Archiepiscopo, & Sancio Patruo meo, & Hugone de Baucio, & Arnaldo de Fochien, & Baronibus meis, sigilli mei feci munimine roborari. Actum Romae apud Sanctum Petrum Anno Dominicae Incarnationis MCCIV. Quarto Idus Novembris, Regni sui Anno VIII.

A

Item quoddam transcriptum publicum, extractum de Archivis sive Registris existentibus in Conventu Fratrum Minorum in Civitate Assisii, de auctoritate & mandato Domini Bertrandi Archiepiscopi Embredunensis, *Apostolicae Sedis Nuntii. Quod sic incipit:* In nomine Domini, Amen. Haec est copia cujusdam Privilegii, quodam magno Sigillo cereo Petri Regis Aragonum sigillati, cujus tenor talis est. Quum corde credam & ore confitear &c. *ut supra. Et sequitur in eodem transcripto:* Haec est copia cujusdam scripturae de quodam Registro felicis recordationis Domini Innocentii Papae III. reperto in Ecclesia Sancti Francisci de Assisio in Archivo Camerae Romanae Ecclesiae. *Quod Registrum sic describitur.* Incipit Liber Septimus Registrorum Domini Innocentii Papae III. cujus scripturae tenor talis est: Anno VII. Pontificatus Domini Innocentii Papae III. Mense Novembri, Petrus Aragonum Rex ad Apostolicam Sedem accessit, ut ab eodem Domino Papa Militare cingulum & Regium acciperet diadema. Venit autem per mare cum quinque Galeis, & applicavit apud Insulam inter Portum & Ostiam, adducens secum Arelatensem Archiepiscopum, Praepositum Magalonensem, cum quibus interfuit Electus Montis Majoris, & alii quidam Clerici & Nobiles & prudentes Proceres: quoque secum adducit Sancium Patruum suum, Ugonem de Baucio, Rozcelinum de Marsilia, Arnaldum de Fochien, & alios multos nobiles & potentes. Missis autem ad illum equitaturis & saumariis bene ducentis, fecit eum apud Sanctum Petrum ad praesentiam suam idem Dominus Papa venire: mittens in occursum illius quosdam Cardina-

les, Senatorem Urbis, & alios multos Nobiles & Magnates, fecitque illum apud Sanctum Petrum in domo Canonicorum honorabiliter hospitari. Tertia verò die, in festo videlicet Sancti Martini, praefatus Dominus Papa cum Episcopis, Presbyteris, & Diaconis Cardinalibus, Primicerio, & Cantoribus, Senatore, Justitiariis, Judicibus, Advocatis, & Scriniariis, multisque Nobilibus ac Populo copioso, ad Monasterium Sancti Pancratii Martyris prope Transtiberim est profectus. Ibique praefatum Regem per manum Petri Episcopi Portuensis fecit inungi, quem postmodum ipse manu propria coronavit, largiens ei Regalia insignia universa, Mantum videlicet & Colobium, Sceptrum, & Pomum, Coronam & Mithram, corporale ab eodem recipiens juramentum; cujus tenor talis est; Ego Petrus Rex Aragonum confiteor & polliceor, quod semper ero fidelis & obediens Domino meo Papae Innocentio, ejusque Catholicis Successoribus & Ecclesiae Romanae: Regnumque meum in ipsius obedientia fideliter conservabo, defendens Fidem Catholicam, & persequens haereticam pravitatem. Libertatem & immunitatem Ecclesiarum custodiam, & earum jura defendam in omni terra meae potestati subjecta. Justitiam & pacem servare studebo. Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Dei Euangelia. Deinde verò praefatus Rex cum multo laudis praeconio & favoris applausu coronatus rediit juxta Dominum Papam ad Basilicam Sancti Petri, super cujus Altare Sceptrum & Diadema deposuit, ac de manu ejusdem Domini Papae Militarem ensem accepit: Regnumque suum beato Petro Apostolorum Principi obtulit,

A illudque sibi constituit Censuale per Privilegii paginam, quam eidem Domino Papae tradidit super dictum Altare. Cujus tenor talis est: Quum corde credam & ore confitear &c. *ut supra*. His omnibus rite peractis fecit eum Dominus Papa per Urbem ad Ecclesiam Sancti Pauli deduci, ubi Galeas inveniens praeparatas intravit, B & Apostolicâ benedictione munitus ad propria meruit cum prosperitate remeare.

Sequitur in eodem transcripto quaedam copia cujusdam Literae per dictum Dominum Innocentium Papam *concessae, quae sic incipit;* Cum quanta gloria & honore, tripudio & applausu &c. *Narrans quasi omnia suprascripta. In fine:* C Nos igitur gratiam tibi a nobis exhibitam ad successores tuos derivari volentes, praesentium auctoritate concedimus, ut quum ipsi decreverint coronari, Coronam a Sede Apostolica requirentes, de speciali mandato per Tarraconensem Archiepiscopum apud Caesaraugustanensem Civitatem solemniter D coronentur, praestitâ super praedictis idoneâ cautione. Nulli ergo &c. nostrae concessionis &c. Si quis autem &c. Datum XVI. Calendas Julii.

Item sequitur alia copia, contenta in dicto transcripto, continens conventionem factam inter Regem Hierusalem & Siciliae ex una parte, & Nuntios E *seu Procuratores* Domini Jacobi filii quondam Petri olim Regis Aragonum *ex altera, super eo, quod Rex Hierusalem & Siciliae induceret Romanam Ecclesiam & Regem Franciae ac filium suum, ad remittendum Regi Aragoni jus, quod Ecclesia Romana & Rex Franciae ac filius suus habebant in Regno Aragonum, Valentiae, & Comitatu Barchinoniae, ratione privationis*

nis dictorum Regnorum. & processuum factorum per Sedem Apostolicam contra dictum Regem Aragonum, & concessione de dictis Regnis & Comitatu postea facta Regi Franciae & filio suo sub certis formis. In scriptura dictae conventionis non est data: sed dictum transumtum fuit factum Anno Domini MCCCXXXVI. die XXVI. Septembris in dicta Civitate Assisii.

A

Homagium Prasson Marchionis Massae & Judicis Kalaritani & Benedictae ejus Uxoris, *praestitum Episcopo Kalaritano, recipienti vice & nomine* Domini Innocentii Papae, *& sanctae Romanae Ecclesiae.* Actum in Villa Scanigliae in Palatio Episcopi Kalaritani, Anno Domini MCCXV. Quartodecimo Calendas Decembris *cum bulla plumbea dicti Ducis.*

B

Item unum Instrumentum publicum, continens concordiam & pacta inita per Jacobum Regem Aragonum patrem inter Petrum & Jacobum natos suos *discordantes de successione Regni, quibus assignavit cuilibet partem suam.* Datum Barchinonae XII. Calendas Decembris, Anno Domini MCCLXII.

C

Item quaedam copia in pergameno scripta cujusdam Instrumenti, continens, quod Jacobus Rex Majoricarum *recognovit se recepisse in Feudum a Petro Rege Aragonum Regnum Majoricarum, & Comitatum Rossilionis.* Datum Perpiniani XIV. Calendas Februarii, Anno Domini MCCLXXVIII.

D

Item aliud Instrumentum publicum continens, qualiter Rex Aragonum requisivit Regem Majoricarum, quod juvaret ipsum in guerrâ, contra eum motâ per Regem Franciae. Qui respondit, quod non faceret, quia dicta guerra fiebat auctoritate Ecclesiae, & nolebat esse excommunicatus, nec Regnum suum interdictum. Datum in Ecclesia Beatae Mariae de Baymulio de Asperis, VIII. Calendas Februarii, Anno Domini MCCLXXXIII.

E

Scribit Dominus Nicolaus Papa IV. *Regi Aragonum has literas de salvo conductu pro* Alfonso nato quondam Regis Aragonum, *& suis Nuntiis, citato per eumdem Dominum Nicolaum coram eo, ut Romae compareret, juri super quibusdam excessibus pariturus.* Datum apud Sanctam Mariam Majorem, VII. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno Primo.

Item unum aliud Instrumentum publicum, continens procuratorium * Alphonsi Regis Aragonum *ad tractandum & faciendum pacem seu treugam inter Romanam Ecclesiam & Regem Franciae ex una parte, & ipsum Regem ex altera.* Datum VII. Calendas Februarii, Anno Domini MCCXC.

Item quaedam Litera bullata, continens, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. factâ pace *inter* Carolum Siciliae & Jacobum Aragoniae Reges, *scripsit nobili Johanni de Procida excommunicato, quia aliquas Terras in Insula Siciliae ad Romanam Curiam pertinentes occupaverat, quod infra Mensem Maji a dictis Terris & Insula recederet, & ad Papam veniret pro reddenda restitutione status sui, & bonorum suorum.* Datum Romae IV. Nonas Januarii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item alia Litera bullata, continens, qualiter Bonifacius Papa VIII. *tractatâ pace inter* Carolum Siciliae & Jacobum Aragoniae Reges, *& concordato quod Insula Siciliae sub ditione Romanae Ecclesiae rediret, hortando scripsit* Frederico fratri dicti Regis Aragonum, *ut* F. Archiepiscopum Messanae *ad dictam Insulam pro removendis interdicti & excommunicationis sententiis, per ipsum Dominum Papam destinatum benigne reciperet.* Datum Anno

Anagniae VI. Nonas Julii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item alia Litera bullata, continens qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *tractatâ pace inter* Carolum Siciliae & Jacobum Aragonum Reges, *& concordato quod homines Panormi, & alii Insulae Siciliae, qui de ditione & regimine Ecclesiae Romanae exiverunt, sub gubernatione dictae Ecclesiae Romanae redirent, eisdem hominibus scripsit, ut* G. Episcopum Vergellensem, *& Fratrem Bonifacium, ad dictam Insulam destinatos benigne reciperet.* Datum Romae IV. Nonas Januarii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item sunt duae Literae bullatae bullâ Domini Bonifacii Papae VIII. *in quibus scribit* Constantiae Reginae Aragonum, *quod inducat* Fredericum filium suum *pro bono pacis, & concordiae, ad contrahendum matrimonium cum* Catharina Imperatrice Constantinopolitana. Datum Romae IV. Nonas Januarii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item quoddam Instrumentum authenticum, continens confessionem Magistri Arnaldi de Villa Nova, factum in Consilio generali Tarraconensis provinciae, super quibusdam per eum dictis & scriptis, in dicto Instrumento contentis, pro zelo Fidei, ut dicebat. Datum Ilerdae, pridie Nonas Octobris, Anno Domini MCCCIII.

Literae bullatae bullâ aureâ Jacobi Regis Aragonum, Valentiae, Sardiniae, & Corsicae, Comitisque Barchinoniae, *ac praescriptae Romanae Ecclesiae Vexillarii, Ammirati, & Capitanei generalis, directae* Domino Clementi Papae V. *continentes, quod idem Rex in propria persona recognovit* Domino Bonifacio Papae VIII. *se ab eodem & sancta Romana Ecclesia recepisse in feudum Regnum Sardi-*

A *niae & Corsicae, & pro eo juramentum fidelitatis ligium & vassallaticum praestitisse juxta formam Literarum ejusdem Domini Bonifacii hîc de verbo ad verbum insertarum. Et eamdem recognitionem & juramentum praestitisse per Ambassiatores suos* Domino Benedicto Papae XI. *successori dicti Domini Bonifacii. Et similiter eadem obtu-*

B *lisse in propria persona praefato Domino Clementi Papae V. in Monte Pessulano. Et quia tunc non fuerunt facta, idem Rex misit eidem Domino Clementi Ambassiatores suos hîc nominatos ad praestandum praedicta. Quod & fecerunt. Et idem Rex omnia supradicta laudat, approbat, & confirmat. Et super iis concessit has praesentes Literas*

C *ad cautelam.* Datum Perpiniani, IV. Calendas Novembris, Anno Domini MCCCV. *Clausulae sequentes sunt principales in effectu in concessione dicti Regni Sardiniae & Corsicae. Primo quod dictum Regnum fuit concessum, ut dictum est supra, dicto Jacobo Regi Aragonum, & suis heredibus, ex suo & ipsorum corporibus legitime descendenti-*

D *bus utriusque sexus. Item pro praedicto Regno ipse & sui successores Reges tenentur praestare ligium homagium, & vassallagium plenum, & fidelitatis juramentum sub forma hîc expressa. Item servire Romanae Ecclesiae infra Italiam de centum equitibus decenter armatis cum uno equo ad arma, & duabus equitaturis ad minus per quemli-*

E *bet, & quingentis peditibus, inter quos sint ad minus centum Balisterii, de bonis balistis armati & muniti, & reliqui suo modo sint convenienter armati: & sint homines incolae terrae suae, cum sumtibus & gagiis suis per tres menses a tempore, quo intrabunt terram Ecclesiae in Italia computando. Et si Romanus Pontifex vel Ecclesia ipsa voluerit dictum servitium equitum*

commu-

commutare totaliter cum stolio vel certo numero Galearum seu Vasorum marinorum armatorum infra maritimam Italiae, possint hoc facere. Et tu & tui heredes ipsi commutationem hujusmodi facere teneamini & sitis adstricti, dando infra ipsam maritimam quinque Galeas bene munitas guarnitas, & armatas de bonis hominibus, & aliis opportunis, vestris expensis per tres menses, computando a die, quo ingressi fuerint maritimam Italiae, terris Ecclesiae supradictae vicinam. Et supradicta sententia equitum, peditum, & Galearum praestabitis, ut superius est expressum semel in Anno, quandocumque indigebit Papa seu Romana Ecclesia, de quo ipsius Romani Pontificis vel ipsius Ecclesiae simplici verbo credetur. Item praestabitis tu & heredes tui pro dicto Regno Censum duorum milium Marcharum argenti bonorum & Legalium Sterlingorum annis singulis in festo beatorum Petri & Pauli Apostolorum, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, eidem, aut Apostolica Sede vacante, Collegio Dominorum Cardinalium, pro futuro Pontifice & ipso Collegio solvendorum. Quod si in termino non solveritis, & expectati per quatuor menses non satisfeceritis ad plenum, eo ipso excommunicationis sententiam incurratis. Quod si in sequenti termino infra alios quatuor menses & sequentes dictum Censum non persolveritis, eo ipso totum Regnum praedictum subjaceat Ecclesiastico interdicto. Si verò nec in tertio termino, nec post per quatuor Menses solveritis dictum Censum, eodem Regno ex tunc ipso jure cadatis ex toto, & idem Regnum ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem integre & libere revertatur. Item quod

A ille vel illa, qui vel quae succedent dicto Regi in Regno Aragonum, similiter succedat in Regno Sardiniae & Corsicae & non aliter, ita quod idem sit Rex utriusque. Et si ipsum Regem, vel heredes suos contigerit decedere sine liberis, de corpore suo procreatis, Regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam revertatur. Descen-
B dentes autem a te & tuis heredibus mares & feminae legitime procreati, hoc modo succedant in dicto Regno, videlicet quod de liberis maribus pluribus concurrentibus per eamdem lineam in eodem gradu primo natus succedat, & de pluribus feminis primo genita, & de mare & femina similiter concurrentibus, masculus omni-
C bus aliis praeferatur. Sed nec mares nec feminae illegitime natae succedant. Quod autem de feminis succedentibus dictum est, intelligatur tam de nuptis quàm de innuptis, dum tamen nuptae sint fidelibus & Ecclesiae Romanae devotis. Et sicut inter has personas gradus servare volumus, ut scilicet prior gradu posteriori prae-
D feratur, sic in eodem pluribus concurrentibus priorem natu posteriori, & marem feminae volumus anteferri. *Plures sunt aliae bonae clausulae & conditiones in hujusmodi facto pro Romana Ecclesia utiles, hìc contentae.*

Item quoddam procuratorium Jacobi Regis Aragonum *ad praestandum juramentum fidelitatis* Domino Clemen-
E ti Papae V. *pro Regno Sardiniae.* Datum Valentiae X. Calendas Maji Anno Domini MCCCVI.

Item quaedam patens Litera, quatuor sigillis sigillata in pendentibus, continens tractatum habitum inter certos Dominos Cardinales hìc nominatos, nomine Domini Clementis Papae V. *ex una parte, & quosdam Nobiles Regis Aragonum ex altera super facto*

Civi-

Civitatis & Comitatus Pisarum & Insulae Elbae. Super quibus ipsi Domini tractatores retinuerunt voluntatem Dominorum suorum. Datum Avenione, Pridie Calendas Junii Anno Domini MCCCIX.

Item aliud procuratorium authenticum Regis Aragonum ad consentiendum ordinationi Domini Papae nostri super bonis quondam Templi. Datum Barchinonae XV. Calendas Martii Anno Domini MCCCXVI.

Item aliud procuratorium authenticum Domini Jacobi Regis Aragonum, *cum procuratoribus intus nominatis, missum* Domino Johanni Papae XXII. *ad praestandum sibi homagium, vassallagium & fidelitatis juramentum, & recognoscendum Censum, & militare servitium pro Regno Sardiniae & Corsicae per dictum Regem Domino Papae, Ecclesiaeque Romanae debitum.* Datum Ilerdae VIII. Idus Septembris Anno Domini MCCCXVI.

Item quaedam alia patens Litera, bullâ aureâ bullata Domini Jacobi Regis Aragonum, *directa* Domino Johanni Papae XXII. *continens recognitionem Regni Sardiniae & Corsicae, ut in aliis sequentibus & praecedentibus.* Datum Ilerdae, *ut supra in proximo.*

Item transumtum sigillatum sigillo cereo Petri Regis Aragonum *authenticum, continens emancipationem* Petri Aragonensis *filii sui.* Datum Ilerdae XIV. Calendas Junii, Anno MCCCXXII.

Item aliud procuratorium authenticum Domini Jacobi Regis Aragonum, Domino Johanni Papae XXII. *cum procuratorio infrascripto directum ad acceptandum gratiam de medietate Census duorum millium Marcharum argenti, & servitii militaris, per eum Ecclesiae Romanae ratione Regni Sardi-*

A *niae & Corsicae debitorum, sibi per dictum Dominum Papam ad decennium factam: & ad recognoscendum dicto Domino Papae Censum & militare servitium, ad quod tenetur ratione dicti Regni sub modis & conditionibus in Literis* Domini Bonifacii Papae VIII. *contentis.* Datum Valentiae VIII. Idus Martii, Anno Domini MCCCXXIV.

B *Item quoddam Instrumentum publicum manu duorum Clericorum Camerae, Notariorumque Apostolicorum subscriptum & signatum, continens qualiter felicis recordationis* Dominus Johannes Papa XXII. *de consensu Dominorum Cardinalium.* Jacobo Regni Aragonum *illustri Sardiniae & Corsicae, in suffragium expensarum in acquisitione dictorum Re-*

C *gnorum Sardiniae & Corsicae per eum factarum, medietatem Census duorum millium Marcharum argenti Sterlingorum & Servitii militaris, quae idem Rex pro dictis Regni Sardiniae & Corsicae Domino Papae & Ecclesiae Romanae perpetuo solvere & facere tenetur, ad decennium dumtaxat remisit.* Datum Avenione Anno Domini MCCC-

D XXV. die XXI. Junii, Pontificatus sui Anno IX.

Item alia Litera bullâ aureâ bullata Alphonsi Regis Aragonum, *continens ipsius Regis recognitionem & juramentum fidelitatis pro Regno Sardiniae & Corsicae tempore* Domini Johannis Papae XXII. *praestitum &c. ut supra.* Datum Valentiae V. Calendas No-

E vembris Anno Domini MCCCXXIX.

Item quoddam procuratorium Domini Alphonsi Regis Aragonum *ad laudandum & confirmandum pacta, modos, & conditiones, sub quibus fuit concessa per* Dominum Johannem Papam XXII. *Decima totius Regni sui pro guerra, quam faciebat contra Regem Granatae.* Datum Barchinonae IV. Calendas Aprilis, Anno Domini MCCCXXX.

Item

Item alia Litera auro bullata Alphonsi Regis Aragonum, *directa* Domino Benedicto Papae XII. *continens recognitionem & juramentum fidelitatis praestitum per ipsum tempore dicti Domini Benedicti pro dicto Regno &c. ut supra.* Datum Barchinonae IV. Nonas Octobris, Anno Domini MCCCXXXV.

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum *suo sigillo cereo sigillatum, ad praestandum plenum vassallagium, homagium ligium, & fidelitatis juramentum pro Regno Sardiniae & Corsicae* Domino Benedicto Papae XII. Datum Valentiae VII. Idus Januarii, Anno MCCCXXXVI.

Item alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *directa* Domino Benedicto Papae XII. *continens recognitionem & juramentum fidelitatis per ipsum seu Procuratores suos factum & praestitum pro Regno Sardiniae & Corsicae.* Datum Valentiae Idibus Januarii, Anno Domini MCCCXXXVI.

Item alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *continens recognitionem & juramentum fidelitatis per ipsum praestitum in propria persona* Domino Benedicto Papae XII. *pro Regno Sardiniae & Corsicae.* Datum Avenione XVI. Calendas Decembris, Anno MCCCXXXIX.

Item quoddam procuratorium Petri Regis Aragonum *ad obtinendum dilationem de Censu per ipsum debito Romanae Ecclesiae pro Regno Sardiniae & Corsicae, & ad petendum absolutionem a sententiis propter hoc latis.* Datum Barchinonae IV. Idus Octobris Anno Domini MCCCXXXIX.

Item aliud procuratorium authenticum sigillo cereo Petri Regis Aragonum *sigillatum, ad concordandum, vallandum, & jurandum articulos inter ipsum & Ecclesiam Romanam tempore,* A *quo idem Rex injuriatus fuerat Collectorem Apostolicum Aragoniae, pro quo fuit excommunicatus, & supposuit se correctioni* Domini Innocentii Papae VI. Datum Gerundae XXIV. die Septembris, Anno Domini MCCCLI.

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum, *constituentis procuratorem suum Fratrem Johannem Fernandi* B *de Seredia Castellanum Empostae, ad solvendum Censum debitum sanctae Romanae Ecclesiae pro Regno Sardiniae.* Datum Ilerdae Anno MCCCLII. die V. Mensis Junii.

Item aliud procuratorium Regis Aragonum ad praestandum Domino Innocentio Papae VI. *vassallagium plenum, juramentum fidelitatis ligium,* C *& homagium pro Regno Sardiniae & Corsicae.* Datum Valentiae die V. Octobris Anno Domini MCCCLIII.

Item est alia Litera auro bullata Petri Regis Aragonum, *continens vassallagium, homagium ligium, & fidelitatis juramentum, praestitum* Domino Innocentio Papae VI. *ac conditiones & modos pro Regno Sardiniae & Corsicae,* D *cum Censu & servitiis praestitis.* Datum Valentiae V. die Octobris, Anno Domini MCCCLIII.

Item aliud procuratorium Petri Regis Aragonum *ad promittendum & jurandum* Domino Innocentio Papae VI. *quod ipse non juvabit* Ludovicum Regem Trinacriae, *seu* Fredericum fratrem suum, *ad detinendum Insulam* E *Siciliae & Hierusalem contra voluntatem Ecclesiae Romanae, a qua dictam Insulam tenet in feudum* Domina Johanna Regina Siciliae & Hierusalem. Datum Avenione die XXVIII. Octobris, Anno Domini MCCCLVI.

Est etiam quaedam Litera Domini Innocentii Papae VI. *facta ad notitiam successorum, bullata, continens procuratorium, & juramenti praestationem* per

per procuratores, ad hoc potestatem habentes, in dicta Litera de verbo ad verbum insertam: quod Petrus Aragonum Rex *non juvabit* Ludovicum Trinacriae Regem, nec Fredericum fratrem, *quamdiu Insulam Siciliae tenebunt contra voluntatem Ecclesiae Romanae, a qua tenet dictam Insulam in feudum* Johanna Regina Siciliae. Datum Avenione XIV. Calendas Februarii, Pontificatus sui Anno IV.

Item quoddam aliud procuratorium Petri Regis Aragonum, Sardiniae, & Corsicae, *ad praestandum homagium, & fidelitatis juramentum* Domino Urbano Papae V. *pro Regno Sardiniae.* Datum Caesaraugustae XV. die Augusti, Anno MCCCLXIV.

Item quaedam alia Litera auro bullata, continens recognitionem Petri Regis Aragonum, Sardiniae, & Corsicae, *factam de Feudo Sardiniae & Corsicae, quae missa fuit* Domino Urbano Papae V. Datum Caesaraugustae XV. die Augusti, Anno MCCCLXIV.

Litera Domini Urbani Papae V. *bullata, continens primam citationem factam per edictum per eumdem Dominum Urbanum contra Regem Aragonum, pro Censu non soluto de Regno Sardiniae.* Datum Avenione III. Idus Martii, Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Urbani Papae V. *continens processum factum contra Regem Aragonum, qui bona, reditus, & proventus Ecclesiasticos Camerae Apostolicae, Dominorum Cardinalium, Praelatorum, & aliorum Clericorum beneficiatorum in Regno suo absentium, de facto posuerat ad manum suam: nec inde extrahi permittebat, sed ea levari faciebat, & sibi appropriare volebat pro necessitatibus Regni sui; quod ea praedicta omnia & singula publice revocaret, & restitueret, & in libertate Ecclesiastica permitteret stare. Et hoc infra duos menses; aliàs ex tunc esset excommunicatus, & Regnum suum suppositum Ecclesiastico interdicto.* Datum Avenione III. Idus Martii, Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Urbani Papae V. *continens citationes per edictum factas contra Regem Aragonum, ad comparendum in Romana Curia, auditurum declarationem sententiarum excommunicationis in ipsum Regem, & interdicti in Regnum Sardiniae, ac privationis ejusdem Regni, & reversionem ad Ecclesiam Romanam, pro eo quia idem Rex non solverat Censum, nec attenderat alia, ad quae tenetur pro hujusmodi Regno.* Datum Avenione V. Idus Octobris, Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Urbani Papae V. *continens citationes per edictum contra Regem Aragonum pro Censu non soluto per ipsum de Regno Sardiniae.* Datum Avenione II. Idus Martii, Pontificatus sui Anno III.

Item alia Bulla ejusdem Domini Urbani Papae V. *continens processum factum per ipsum* Dominum Papam *contra Regem Aragonum, quia non solverat Censum per ipsum debitum Romanae Ecclesiae pro Regno Sardiniae.* Datum Avenione V. Idus Junii, Pontificatus sui Anno III.

„ De Regno Castellae.

E*St quoddam Instrumentum publicum bullâ plumbeâ* Alphonsi Regis Castellae *bullatum, in quo regratiatur ipse Rex* Domino Johanni Papae XXII. *super concessione quadriennalis Decimae sibi factâ, asserendo & aliàs promittendo per juramentum suum conditiones in conces-*

concessione hujusmodi appositas se tenere. Datum in loco de Valle Oleti, Anno Domini MCCCXXVIII. die XV. Decembris.

Item alia Litera bullâ plumbeâ Alphonsi Regis Castellae *bullata, continens, qualiter ipse Rex promisit tenere & complere ordinationem factam per* Dominum Benedictum Papam XII. *super praedicatione Crucis in Regnis Hispaniae, Navarrae, & Aragonum, super resistentiâ per ipsum faciendâ contra Reges Granatae, & Bernarnarim infideles, & etiam super concessione Tricesimae ad triennium sibi super hoc a dicto Domino Papa concessis & factis.* Datum Siciliae Anno Domini MCCCXL. die X. Mensis Maji.

„ De Regno Portugalliae.

I*Nstrumentum publicum plumbeâ bullâ Regis Portugalliae bullatum, continens qualiter* Dominus Dionysius Rex Portugalliae & Algarbi *misit Petrum Petri Canonicum Columbriensem & nobilem Johannem Laurentii, procuratores & familiares suos* Domino Johanni Papae XXII. *super nova fundatione Ordinis, qui* Ordo Militiae Jesu Christi *nuncupatur. Qui quidem Dominus Papa omnia bona mobilia & immobilia, quae habebant, tenebant possidebant Templarii, sive Ordo Templariorum in dictis Regnis Portugalliae & Algarbi, eidem Ordini ordinavit, dicto Rege consentiente, approbante & ratificante. Ita tamen, quod Magister dicti Ordinis, qui fuit & erit pro tempore, teneatur in sua nova creatione de Castris, bonis, terris, & aliis, quae habebit, tenebit, & possidebit in dictis Regnis, facere & praestare juramentum fidelitatis dicto Domino Regi & suis Successoribus. Et insuper idem Magister dicti Ordinis in prima sui creatione, antequam aliud administret, habeat in manibus Abbatis de Alta Abbatia Cisterciensis Ordinis Ulissiponensis Dioecesis, nomine Ecclesiae Romanae juramentum praestare, quod debet, & tenetur idem Abbas recipere a Magistro dicti Ordinis. Prout haec & alia plura in dicto Instrumento continentur.* Datum Starenae Anno Domini MCCCXIX. die XV. Maji.

„ De Regibus & Regno Hungariae.

E*St primo quaedam Litera patens, magno sigillo cereo sigillata, continens promissiones Regis Hungariae & juramentum ipsius de servando Fidem Catholicam, & Ecclesiasticas libertates.* Datum Budae IX. Calendas Julii, Anno Domini MCCIX.

Item octo Literae auro bullatae Regis Hungariae, directae Domino Papae & Ecclesiae Romanae, continentes Literas credentiae, & excusationes ipsius Regis, & multa alia, quae modicum faciunt pro Ecclesia Romana. Datum in Zolum VII. Idus Junii, Anno gratiae MCCXXXVIII. Regni autem sui Anno III.

Item alia Litera Regis Hungariae continens, quod servabit pacem inter ipsum & filium suum per Nuntios Domini Papae, & Sedis Apostolicae factam & ordinatam. Datum Anno Domini MCCLXIII. Regni verò sui XXVIII.

Item duae Literae magnis sigillis sigillatae ejusdem tenoris & materiae, duplicatae, continentes juramentum praestitum per Regem Hungariae, quod servabit inter ipsum & filium suum pacem factam super discordia inter ipsos motâ. Datum apud Lypehe, Anno Domini MCCLXIII. tertio Calendas Augusti.

Item duae aliae Literae patentes cum bullis aureis Regis Hungariae bulla-

tae, directae Domino Papae, continentes certas petitiones secretas, quas facere debet Magister Ladislaus Clericus dicti Regis Hungariae Domino nostro Papae ex parte ipsius Domini Regis. Datum apud Phyzegeu, Anno Domini MCCLXV. quinto Calendas Augusti.

Item quoddam transcriptum publicum, continens juramentum, quod fecit & praestitit Ladislaus Rex Hungariae *super approbatione Fidei Catholicae in Regno suo, & super confirmatione plurium articulorum Fidei Catholicae.* Datum Budae, *quo ad formam juramenti*, Anno Domini MCCLXXIX. Calendis Julii, Regni sui Anno VII. *Et quo ad Datam transumti*, MCCC-XXXIX. vigesimo die Mensis Martii.

Item quoddam Instrumentum publicum, continens qualiter Rex Hungariae constituit procuratores suos ad prosequendum quamdam appellationem coram Apostolica Sede emissam ab Episcopo Firmano, Apostolicae Sedis Legato. Datum Anno Domini MCCLXXIX. quarto Calendas Octobris.

Copia Census centum Marcharum argenti Regis Hungariae, per ipsum constitutarum pro sustentatione Pauperum in quodam Hospitali construendo, in Regno suo degentium. Et hoc fecit pro poenitentia & emenda, quia prohibuerat sive impediverat Concilium generale ibi tenendum & convocandum per quemdam Sedis Apostolicae Legatum. Datum Anno Domini MCCLXXX. Quintodecimo Calendas Septembris. *Et est transcriptum publicum, & sigillatum de cera sub* Data Assisii MCCC-XXXIV. die XX. Mensis Martii.

Item quaedam patens Litera, continens responsionem Archiepiscopi Colocensis & Episcopi Zagrabiensis, factam Domino Bonifacio Papae VIII. *super denuntiatione, & publicatione per ipsos*

A *jactâ, qualiter Dominus Bonifacius pronuntiavit & declaravit,* Mariam Reginam Siciliae, & Carolum ejus Nepotem, *succedere in Regno Hungariae debere.* Datum in Vaska in Dioecesi Zagrabiensi, Anno Domini MCCCIII. Quinto Idus Septembris.

Item est quaedam alia Litera in pendenti sigillata sigillo parvo cerae,
B *continens qualiter* Ladislaus Rex Hungariae *fervore suae juventutis inhibuit habitatoribus Castri & Villae de Roden, Regni sui, ut Legatum Apostolicum, qui cum Praelatis dicti Regni ibidem convenerat ad Concilium generale celebrandum, ne dictum Legatum & Praelatos intrare dictum locum permitterent, ac eorum familiaribus & gen-*
C *tibus victualia non ministrarent. Propter quod conscientiâ motus, & ad instantiam & requestam Legati Apostolicî dictus Rex construi voluit unum Hospitale, & donavit perpetuo pro sustentatione Pauperum eidem Hospitali centum Marchas argenti.* Datum XV. Calendas Septembris, Anno Dominî MCCLXXX. Regni verò sui An-
D no VIII.

Item est alia Litera continens, qualiter Rex Hungariae acceptavit leges, statuta, & constitutiones, edita & approbata per Ecclesiam Romanam contra Haereticos. Datum Anno Dominî MCCLXXX. Indictione VIII. Regnî verò sui Anno VIII.

Item est alia patens Litera Domi-
E *nae Reginae Hungariae senioris, continens approbationem legum & jurium contra Haereticos per Ecclesiam Romanam approbatorum & ordinatorum.* Datum Anno Domini MCCLXXX. Indictione VIII.

Item alia Litera multis sigillis sigillata, continens approbationem & ratificationem coronationis Domini Caroli Regis Hungariae, *per Praelatos Regni*

gni sui Hungariae factam. Datum Budae Anno Domini MCCCVIII. Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno IV.

Item est alia Litera continens, qualiter Magister Henricus filius Henrici Banni Domino Carolo Regi Hungariae *fidelitatis juramentum praestitit, ut est moris*. Datum in Zeten Wesprinensis Dioecesis, Anno Domini MCCCVIII.

Item alia Litera continens, quod Dominus Gentilis Presbyter & Sedis Apostolicae Legatus in Regno Hungariae, requisivit Magistrum Matthaeum Palatinum, ut Regem Hungariae in dominum suum verum recognosceret. Qui Magister Matthaeus praehabita maturatione debita ad requisitionem dicti Domini Legati, & ob reverentiam Sedis Apostolicae, dictum Dominum Carolum Regem Hungariae *in Dominum & in Regem suum recognovit, & fidelitatem promisit, una cum aliis Baronibus, ut est moris*. Datum in loco Keykens Wesprinensis Dioecesis Anno Domini MCCCVIII.

Item est alia Litera patens, multis sigillis diversorum Praelatorum sigillata, continens, quod Anno Domini MCCCVIII. Indictione IV. die XXVI. Mensis Novembris, Pontificatus sanctissimi Patris & Domini Domini Clementis Papae V. Anno III. *reverendissimus pater* Dominus Gentilis, titulo Sancti Martini in Montibus Presbyter Cardinalis, *Legatus Apostolicus in partibus Hungariae, in domo Praedicatorum prope Civitatem Pestensem ultra Danubium, illustrem* Carolum Nepotem *serenissimae* Reginae Mariae Siciliae, *nomine Ecclesiae Romanae, in Regem Hungariae inunxit, & juramentum ab ipso recepit, prout in talibus est fieri consuetum, & hic continetur*. Datum in Civitate Pestensi.

A *Item est alia Litera continens recognitionem cujusdam Comitis recognoscentis Regem Hungariae in Dominum suum naturalem*. Datum Zeguedino, Anno Domini MCCCX.

Item est alia patens Litera, duobus magnis sigillis de cerâ sigillata, continens procuratorium Ludovici Regis Hungariae, & Stephani Ducis Transilvaniae fratris sui, *ad dimittendum* B *plene & libere terras, quas tenebant in Regno Siciliae extra Pharum, duobus locis hic expressis, dumtaxat exceptis &c. quae fuerat sequuta occasione* Regis Andreae *interfecti*. Datum Budae Anno Domini MCCCLI. die ultima Octobris.

Transcriptum quinque Literarum Regis Hungariae C *& Ottonis IV.* Romanorum Regis, *consentientium, ut fierent electiones Praelatorum per Capitula &c. & quod appellationes ad Ecclesiam Romanam devolverentur. Et multa alia privilegia Ecclesiae Romanae concesserunt*. Datum, *quoad transcriptum*, Lugduni IV. Idus Julii, Pontificatus Domini Innocentii Pa- D pae IV. Anno III.

Item aliud transumtum publicum quinque Literarum Regis Hungariae. Et sunt plura verba, quae scribebat Rex Hungariae Domino Innocentio Papae IV. *super augmentatione Fidei Catholicae; & de pluribus tractatibus, quos habuerat cum Saracenis & infidelibus & aliis personis*. Datum, *quoad* E *transumtum*, Lugduni II. Calendas Julii, Pontificatus dicti Domini Innocentii, Anno III.

Item quidam Quaternus in pergameno scriptus, continens Statuta Regni Hungariae.

Item duae aliae patentes Literae, continentes, quod Dominus Bonifacius Papa VIII. Tertio Idus Junii, Pontificatus sui Anno IX. *vacante Regno Hun-*

Hungariae, de consilio fratrum suorum Dominorum Cardinalium pronuntiavit & declaravit Mariam *&* Carolum ejus Nepotem *in dicto Regno Hungariae succedere debere, & Regi Bohemiae perpetuum silentium imposuit.*

Item Instrumentum publicum declarationis factae inter partes hic expressas per Dominum Bonifacium Papam VIII. *de jure Regni Hungariae, ad quem deberet potiùs pervenire.* Datum Anagniae III. Idus Junii, Pontificatus sui Anno IX.

Item est alia Litera bullâ auro bullata Regis Hungariae, in qua conqueritur de Domino nostro Papa Johanne bonae memoriae, quia non confirmavit postulationem factam de Episcopo Coloniensi ad Ecclesiam Strigoniensem. Datum in Insula Leporum, V. Idus Maji. *Et non est alia Data.*

Processus factus per Dominum Gentilem Presbyterum Cardinalem, *& Sedis Apostolicae Legatum in partibus Hungariae, contra Magistrum Matthaeum Palatinum, qui recusavit restituere Regi Hungariae quaedam bona, quae habebat a dicto Rege, ac fidelitatem facere &c.* Datum Posonii. *Caret Anno.* Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno VI.

Item alius processus factus per Dominum Gentilem Presbyterum Cardinalem & Sedis Apostolicae Legatum in partibus Hungariae, contra occupatores & detentores jurium, redituum, Castrorum &c. Domini Caroli Regis Hungariae.

Item processus facti contra Dominum Ladislaum Wayvodam Transilvaniae, pro eo quod dictus Ladislaus volebat, quod filia sua, Christiana nomine, contraheret matrimonium cum filio Regis Serviae schismatico. Datum Posonii, Pontificatus Domini Clementis Papae V. Anno V.

A *Item alia patens Litera, continens; qualiter Dominus Gentilis Presbyter Cardinalis* Dominum Carolum in Regem Hungariae coronavit, *praesentibus Strigoniensi Archiepiscopo & pluribus aliis Praelatis, in Ecclesia beatae Mariae de Castro Budensi Wesprinensis dioecesis.* Anno Domini MCCCIX. Quintodecimo die Junii.

B *Transumtum extractum de mandato* Domini Benedicti Papae XII. *de Thesauro Romanae Ecclesiae existente in Conventu Fratrum Minorum in Civitate Assisii, continens transcriptum trium Privilegiorum seu Literarum per* A. Regem Hungariae, Honorio, *&* Gregorio, *ac* Johanni *summis Pontificibus missarum: in quibus effectualiter habetur,* C *videlicet: In prima directa Domino Honorio, debitam reverentiam & obedientiam &c. & qualiter dictus Rex ad exhortationem suam &* Domini Johannis *praedecessoris sui, ad Sancti Sepulcri & Terrae Sanctae subsidium accedens, quamplurima mala & damna tam in ultramarinis quàm in sui Regni partibus subiit. Quapropter eum* D *reverti oportuit. Sed in reditu, divino fultus consilio, transiens per Armeniam, tractatu praehabito, illustris* Rex Leo Armeniae, *ut potentior contra Turcas, & inimicos Fidei existeret, filiam suam filio dicti Regis Hungariae tradidit in uxorem, totumque Regnum suum Armeniae cum sua corona ac jurisdictione omnimodo eidem filio subjugando concessit.* E Datum in Insula Bubalorum. *Caret Anno.* Datum, *quo ad transumtum,* Assisii, Anno Domini MCCCXXXIX. *Post quae etiam ut securum transitum haberet, filiam* Comitis Theodori Lascari *filio suo dedit in uxorem. Necnon inter* Azen Bulgariae Imperatorem, *mediante filiâ suâ, matrimonium celebravit. Ulterius nuntiavit, qualiter contra Ulcanum Econiae*

soniae sibi scripserat, quod ipse Rex unam de filiis suis vel cognatis vellet sibi dare in uxorem, repudiato suae perfidiae charactere, Christianissimam Fidem assumeret, atque sacramentum. Et quia filiam non habebat, unam neptem sibi copulare vellet, dum tamen eidem Domino Honorio Papae *placeret. Super quibus certos Nuntios ad dictum Dominum Papam cum dictis Literis destinavit, supplicando, ut praemissa omnia rata haberet atque confirmaret, ipsosque recommendatos haberet. Secunda Litera continet, qualiter dictus Rex in suo Regno per* R. Strigoniensem Archiepiscopum *auctoritate Apostolicâ apposito, & pro aliis negotiis suis peragendis apud Sedem Apostolicam, eidem* Domino Gregorio *destinavit,* Anno Regni sui XXIX. *Tertia Litera* Domino Johanni Papae *directa continet primo, qualiter ad requisitionem dicti Regis Hungariae ipse Dominus Johannes Papa mitteret Archiepiscopum Strigoniensem Legatum Principi Galit...... & Populo dicti Regis subdito, volentibus in unitate & obedientia sacrosanctae Romanae Ecclesiae perseverare, eorum ritu retento, ac postulantibus* Coloniatium filium Regis Hungariae *eis in Regem coronari, pro praemissis auctoritate Apostolica adimplendis. Item qualiter ipse Rex proponens accedere ad partes Hierosolymitanas, dimittens Archiepiscopo Strigoniensi regimen filiorum & Regnorum suorum, & quosdam alios Praelatos & Clericos Regni sui, quibus valde indigebat, secum ducens, postulavit, quatenus suis necessariis compatiendo, praedictos Praelatos haberet excusatos ab onere veniendi ad ipsum Dominum Papam, eisque daret licentiam praedicta faciendi. Item imploravit paternitatem dicti Domini Papae, ut omnes conspiratores & infidelitatis machinatores, qui propter Regni sui scissuram filium suum ipso vivente nolebant in Regem eorum coronari, per sententias excommunicationis & alias poenas ad desistendum compelleret. Item qualiter super sui coronatione de mandato Domini Papae facienda per Archiepiscopum Strigoniensem foret procedendum solùm, & non per alios, postulavit remediari, sicut in coronatione Regum & Reginarum Hungariae, ac sacramentorum ipsorum praestatione, & in confirmationibus Papalibus, solitum erat fieri, ut in Registris Ecclesiae Romanae reperiri debebat. Item postulavit, quod quum Colocensis Archiepiscopus, de quo multum inter ceteros Regni sui confidebat, dicens se peregrinari, quem per multos Praelatos & Nobiles Regni sui essociari fecerat, quamdam summam auri & argenti usque ad septem millia Marcharum filiis suis per uxorem suam defunctam relictam, ipso ignorante, abstulisset, quatenus eumdem ad restituendum auctoritate Apostolica compelleret. Et super quibus latori Literarum adhiberet plenam fidem.* Datum *transumti* Lugduni, Pontificatus Domini Innocentii Papae IV. Anno III. Datum *transcripti*, Domini Benedicti XII. Assisii, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus sui Anno V.

Item quoddam Instrumentum publicum quinque sigillis in pendenti sigillatum in eo continens quamdam Literam bullatam bullâ Domini Bonifacii Papae VIII. *in qua cavetur, quod ipse Dominus Bonifacius Papa reddendo justitiam, diffinivit, ordinavit, pronuntiavit, & declaravit de Fratrum suorum consilio, jus* Dominae Mariae Hierusalem, Siciliae, & Hungariae Reginae, & Caroli Nepotis sui Hungariae Regis *illustris. Et quod in eodem Regno Hungariae jus successionis habere dignoscitur, super contentione & scandalo evitando ab olim exorto inter*

Regem

Regem Bohemiae & ejus filium ex una parte & supradictos Mariam & Nepotem suum ex altera. Et fuerunt publicatae in Capitulo Bozne sis Ecclesiae per Dominum Colocensem Archiepiscopum. Anno Domini MCCCIII.

„ De Regibus, & Regno Franciae.

E*St primo quaedam patens Litera, duobus magnis sigillis sigillata, continens, qualiter* Dominus Ludovicus Comes Ebroicensis, & Guido Comes Sancti Pauli *consentiunt ordinationi, quam Dominus noster Papa faciet super facto* Domini Bonifacii VIII. *omnesque accusationem, & denuntiationem haeresis contra eum incoeptam* Domino Clementi Papae V. *remittent.* Datum apud Fontem Bliandi, die XIV. Februarii, Anno Domini MCCCX.

Item alia Litera Regis Franciae, directa Domino Johanni Papae XXII. *continens qualiter ipse consentit conditionibus, protestationibus, & retentionibus factis per eumdem Dominum Johannem, quando ipsum Regem constituit Capitaneum generalem in Passagio ultramarino faciendo.* Datum apud Montem Argi, Anno Domini MCCCXXXIII.

Item alia Litera sigillata sigillo Domini Philippi Regis Franciae, *continens, quod ipse in petendo generale Concilium congregari tempore* Domini Bonifacii Papae VIII. *& aliis post ipsius Domini Bonifacii obitum petitis, zelo Fidei & bonâ mente processit, non typo malitiae, vel rancoris.* Datum Parisiis die XIV. Aprilis, Anno Domini MCCCXI. *Et est alia similis isti, & ejusdem Datae, directa Domino Clementi Papae V.*

Item alia patens Litera, magno sigillo regio sigillata, continens, qualiter Dominus Rex Franciae promisit se servaturum illi, quae Dominus noster voluit ordinare super facto Domini Bonifacii *de facto Fidei.* Datum Parisiis Anno Domini MCCCXI. de Mense Aprili.

A

Item Litera Domini Guillelmi de Nogareto, *&* Domini G. de Placiano. *continens, quod ipsi remiserunt omnem denuntiationem & accusationem*

B

incoeptam super crimine haeresis per eos contra Dominum Bonifacium Papam VIII. Domino Clementi Papae V. *& ejus officio Apostolico expediendam.* Datum Avenione die XXVII. Mensis Aprilis Anno Domini MCCCXI.

Litera sigillata sigillo Philippi Regis Franciae, *in qua sunt insertae de verbo ad verbum quaedam Literae* Domini Clementis Papae V. *super facto*

C

discordiae ortae inter Dominum Bonifacium VIII. *& ipsum Regem Franciae. In quibus Literis Apostolicis ipse Rex & Regnum suum declarantur innocentes de captione dicti Domini Bonifacii, & aliis tunc processis. Et quod cessarent ab accusando seu prosequendo incoepta contra ipsum Dominum Bonifacium.*

D

Quae idem Dominus Clemens sibi reservavit expedienda si & prout eidem videbitur ex suo officio expedire. Ad quae omnia in ipsis Literis Apostolicis hic insertis expressa idem Rex consensit & praestitit suum assensum. Et sunt duae Literae Regis Franciae ejusdem tenoris. Datum in Abbatia Regali Beatae Mariae juxta Pontissam, IV. die Junii, Anno Domini

E

MCCCXI.

Tractatus concordatus per Dominum Bonifacium Papam VIII. *super discordia vertente inter Reges Franciae & Angliae.* Datum in Abbatia Regali Beatae Mariae juxta Pontissam die IV...... Anno Domini MCCXCIX.

Transumtum publicum quarumdam commissionum Apostolicarum & Regiarum

rum factarum super habendis navibus seu Galeis armatis, mittendis ad partes Orientales, & receptiones pecuniarum & solutiones, & aliorum inde sequutorum. Datum Avenione die XXIV. Mensis Septembris, Anno Domini MCCCXX. Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno V.

Transumtum super fabricatione decem Galearum expensis & computo earum factarum pro Ecclesia Romana & Rege Franciae. Datum Anno Domini MCCCXIX. die V. Septembris, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno IV.

Instrumentum publicum missum per Priorem Capuae Capitaneum, de recessu Galearum Ecclesiae Romanae & inspectione, qualiter fuit armata una ex ipsis, videlicet Raymundi Marquesini. Datum Niciae die X. Septembris, Anno MCCCXLVI.

Item alia Litera, continens qualiter Dominus Nicolaus Papa IV. pro negotio Aragoniae prosequendo concessit Regi Franciae in Regno Franciae, & in Lugdunensi, Viennensi, Bisuntinensi, Tarantasinensi, Ebredunensi, Leodiensi, Metensi, Virdunensi, & Tullensi provinciis ad triennium Decimas. Datum Reate, VII. Calendas Octobris, Pontificatus sui Anno I.

Est etiam alia Litera Domini Bonifacii Papae VIII. continens, quod ipse venerabiles viros Dominos B. Albanensem, & P. Penestrinum Episcopos, ad tractandum pacem inter Philippum Franciae & Eduardum Angliae Reges destinavit, treugasque inter eos & Adolphum Regem Romanorum, dicti Regis Angliae adjutorem ad biennium indixit. Datum Romae apud Sanctum Petrum, Idibus Aprilis, Pontificatus sui Anno II.

Item alia similis Litera praecedenti super treugis initis inter Reges Franciae & Angliae. Datum, ut supra in proxima, Idibus Aprilis.

Item alia Litera, continens, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. inter Eduardum filium Eduardi Angliae, & Isabellam filiam Philippi Franciae Regum, in tertio & quarto gradu consanguinitatis attinentes, se ad invicem matrimonio copulari volentes, dispensavit. Datum Romae apud Sanctum Petrum, Calendis Julii, Pontificatus sui Anno IV.

Item alia Litera ad perpetuam rei memoriam, continens, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. scripsit Regi Franciae, ut Clero non habeat aliquam imponere servitutem, nisi hoc de voluntate dicti Cleri processerit. Datum Romae VII. Idus Februarii, Pontificatus sui Anno III.

Item alia Litera, continens declarationem de primo anno Beneficiorum vacantium Regi, factam per Dominum Bonifacium Papam VIII. concessorum. Datum Laterani, V. Calendas Februarii, Pontificatus sui Anno V.

Item alia Litera, continens dispensationem inter unum de filiis Philippi Regis Franciae & Johannam filiam Ottonis Comitis Burgundiae & Mathildis ejus uxoris. Datum Anagniae, III Calendas Julii, Pontificatus Domini Bonifacii Papae VIII. Anno Primo.

Item est etiam quaedam Litera, ad perpetuam rei memoriam, continens, qualiter Dominus Johannes XXII. divisit Episcopatum Tholosanum. Datum Avenione, III. Idus Julii, Pontificatus sui Anno Primo.

Item alia Litera ejusdem Domini Johannis, continens, quod propter novas erectiones seu divisiones Episcopatuum, impetrantibus gratiam vel justitiam a Sede Apostolica, nullum praejudicium generetur. Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera ejusdem Domini Johannis Papae XXII. *bullata, ad perpetuam rei memoriam, super limitatione Tholosani, Lobariensis, Rivensis, Sancti Papuli, Apamiarum, & Montisalbani Dioecesium factâ, dictae Tholosanae Ecclesiae decem millia, & cuilibet aliarum Ecclesiarum Cathedralium quinque millia Librarum Turonensium parvorum reditus assignando. Et specialiter reditus & loca, ad dictam Ecclesiam Rivensem spectantia, distinguendo enumerat.* Datum Avenione VIII. Calendas Martii, Pontificatus sui Anno II.

Item alia Litera Domini Johannis Papae XXII. *ad futuram rei memoriam, bullata, continens, quod Archidiaconi & aliae Dignitates habentes, possint in divisis Dioecesibus, ut prius, visitare, & bona seu reditus in eisdem recipere.* Datum Avenione V. Calendas Octobris, Pontificatus sui Anno V.

Item alia Litera dicti Domini Johannis Papae XXII. *bullata, ad futuram rei memoriam, continens in effectu, quod, licèt votum per sacri susceptionem Ordinis solemnizatum impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat post contractum, tamen ad antea contractum, etiam carnali copulâ non secutâ, dirimendum est invalidum. Inhibens, ne quis durante matrimonio ad sacros promoveatur Ordines: in contrarium facientes certas poenas statuendo.* Datum Avenione, Calendis Decembris, Pontificatus sui Anno VII.

Item alia Litera ejusdem Domini Johannis Papae XXII. *ad futuram rei memoriam, bullata, continens declarationem fructuum Beneficiorum vacantium Camerae Domini Papae reservatorum, pertinentiumque: specialiter Praebendas distinctas & non distinctas, ac distributiones quotidianas Ecclesiarum Cathe-* A *dralium, concernentes.* Datum Avenione, Nonis Januarii, Pontificatus sui Anno III.

Item alia Litera constitutionis Domini Johannis Papae XXII. *ad perpetuam rei memoriam, bullata, quae incipit:* Ad Conditorem &c. *continens declarationem super Regula Fratrum Minorum, utrum possint aliquid habere* B *in proprio, aut in communi.* Datum Avenione, IV. Idus Decembris, Pontificatus sui Anno VII.

Item alia Litera ejusdem Domini Johannis Papae XXII. *ad perpetuam rei memoriam, bullatae, in qua declarantur haeretici illi, qui dicunt, quod Jesus Christus & Apostoli ejus in iis, quae habuerunt, non habuerunt nisi* C *solum usum facti: & illi, qui contra Constitutionem* Quum inter &c. *& contra Constitutionem* Ad Conditorem &c. *aliquid ordinant, seu observant.* Datum Avenione IV. Idus Novembris, Pontificatus sui Anno IX.

Item alia Litera bullâ ejusdem Domini Johannis Papae XXII. *bullata, contra illos, qui falsam monetam cu-* D *dunt, vel bonam depravant in Regno Franciae.* Datum Avenione IV. Idus Martii, Pontificatus sui Anno XII.

Est alia Litera Domini Johannis *pro monito* Philippi Regis Franciae *confirmantis ea, quae super facto Passagii generalis Terrae Sanctae promissa fuerunt per Philippum patrem suum.* Datum Aureliani, XXII. die Mensis E Martii, Anno Domini MCCCXXXII.

Item est alia Litera ejusdem tenoris & Datae.

Item est alia Litera continens procuratorium Philippi Regis Franciae *ad supplicandum* Domino Johanni Papae XXII. *quod indicat Passagium generale Terrae Sanctae, cujus ipse Rex sit caput. Et ad jurandum & obligandum ipsum Regem ad hoc cum certis poenis*

poenis & conditionibus hic expressatis. Datum Aureliani, XX. die Mensis Martii, Anno Domini MCCCXXXII.

Item alia Litera Philippi Regis Franciae *directa* Domino Johanni Papae XXII. *in qua idem Rex constituit certos Procuratores ad supplicandum, quod fiat Passagium generale contra Saracenos. Ad quos Rex personaliter accedet. Et ita possint jurare pro eo sub certis formis & conditionibus in ipsa Litera expressatis*. Datum Aureliani, *ut supra in proximo*.

Est quaedam Caxetta modica, in qua sunt quindecim Literae, sigillo Regis Franciae sigillatae, in quibus mandabat Dominus Carolus Rex Franciae omnibus Senescallis Regni Franciae praedicti, ut permitterent exigere & levare per gentes & collectores Domini nostri Papae unum subsidium, quod idem Dominus Papa imposuerat in dicto Regno, solvendum per Clerum dicti Regni pro defensione Fidei Catholicae.

„ Comitatus Venesini, & Civitatis „ Avenionensis.

P*Rimo quidem Liber in pergameno scriptus manu plurium Notariorum subscriptus ac signatus, continens in effectu, qualiter Dominus Raymundus de Rivereto Senescallus Bellicadri & Nemausi de mandato* Domini Philippi Regis Franciae *ad requestam felicis recordationis* Domini Gregorii Papae X. *sibi factam, Dominis Bernardo Electo Arelatensi, & Guillermo de Sancto Laurentio, dicti Domini Papae Camerario, nomine ejusdem Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipientibus, Castrum Pontis Sorgiae, aliaque Castra, Civitates, Villas, & loca Comitatus Venessini, cum suis pertinentiis, quae per dictum Dominum Regem antea occupata detinebantur, restituit libere & assignavit. Relaxando Nobilibus & aliis habitatoribus dicti Comitatus homagia & fidelitatis sacramenta, quae dicto Domino Regi praestiterant. Mandans eisdem, quatenus Electo & Camerario praedictis obedientiam, homagia, & fidelitatis sacramenta nomine dicti Domini Papae, & Romanae Ecclesiae praestarent. Post quae dicti Nobiles & habitatores dicti Comitatus singulariter & nominatim cujuslibet loci Electo & Camerario supradictis, nomine, quo supra, recipientibus, homagia & fidelitatis sacramenta praestiterunt, prout in Instrumentis recognitionum & Literis in dicto Libro contentis plenius continetur*. Actum in Ecclesia Sancti Salvatoris Castri Pontis de Sorga, Avenionensis Dioecesis, Anno Domini MCCLXXIV. Sexto Calendas Februarii, Pontificatus Domini Gregorii Papae X. Anno II.

Item sunt septem Instrumenta publica, certis Notariis signata, effectualiter continentia, qualiter Dominus Arnaldus Sotolli Canonicus Carpentoractensis, de mandato & ex commissione per Dominos Bernardum Electum Arelatensem, & Guillermum de Sancto Laurentio Camerarium Domini Gregorii Papae, *receptâ per eos possessione Comitatus Venessini sibi factâ, Castellanos Civitatis Vasionensis, Castrorum de Murmurone, de Sergeto, Malausana, & aliorum locorum in ipsis nominatorum deposuit, & dictas Castellanias certis Fratribus Sancti Johannis Hierosolymitani, nomine dicti Domini Papae gubernandas commisit*. Actum Anno Domini MCCLXXIII. *diebus diversis*, & Mense Februario.

Item aliud Instrumentum venditionis Castri de Menerba, Comitatus Venessini, factae nobili viro Milsondo filio quondam Milsondi Militis Avenionensis,

sis, qui postea dictum Castrum recognovit, se tenere a Comite Tholosano, ratione dicti Comitatus Venessini. Et modò tenetur ab Ecclesia Romana, quae successit dicto Comiti Tholosano. Actum Anno Domini MCCLXVII. die Veneris post Pentecostem.

Item transumtum testamenti Milsondi Militis Avenionensis quondam, de mandato Judicis Comitatus Venessini extractum, de ratione Castri de Biturrita, seu Menerba, sigillatum sigillo plumbeo dicti Comitatus Venessini. Item Codicilli dicti Militis, sigillo plumbeo sigillati. Datum Anno Domini MCCLXXXII. Septimo Calendas Julii.

Item quaedam Informatio facta auctoritate Apostolicâ, & sigillata per Dominos Episcopos Cavallicensem & Carpentoractensem, ac Priorem Sancti Aegidii, Rectorem Comitatus Venessini, super ingressu & juribus primis, quae habuit sancta Romana Ecclesia in dicto Comitatu Venessini. Datum apud Paternas, Anno Domini MCCLXXIV. Quinto Idus Novembris.

Item quaedam Acta tabellionata cujusdam caussae, vertentis inter Archiepiscopum Arelatensem ex una parte, & Ecclesiam Romanam ex altera, super Castro de Monarcio Comitatus Venessini. Datum Anno Domini MCCLXXIV. die II. Mensis Augusti.

*Item Instrumentum sigillatum sigillo plumbeo Comitatus Venessini, continens qualiter Domina Roudana Domina Montis Albani, religioso viro * Frati Guillermo de Villareto, Priori Domus Sancti Aegidii, Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani, Rectori Comitatus Venessini, pro Ecclesia Romana recipienti, quidquid habebat in Castro Valriasi, exceptâ quadragesimâ parte, quam tenebat ab Episcopo Tricastrino, & in Castris de Rocca Acuta, & de Novaissano, & de Podio Guigone, & dominium de Petralata, & Sancti Pancra-*

A *lii, & eorum territoriis, se tenere a dicta sancta Romana Ecclesia recognovit, homagium ligium & fidelitatis juramentum praestitit.* Datum MCCLXXVII. Sextodecimo Calendas Augusti.

Item aliud Instrumentum, qualiter Dominus Guirandus Amici Dominus Castri-Novi Cavallicensis Dioecesis recognovit tenere ab Abbate Monasterii Sancti Guillermi de Desertis in feudum dictum Castrum. Datum Anno Domini MCCXCI. Quintodecimo Calendas Julii.

B

Item Instrumentum bullâ plumbeâ communitum, continens homagium factum per Dominum Guirandum Ademari de Montilio Dominum Montilii, & juramentum fidelitatis Domino Petro de la Mota, Militi Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani, Locumtenenti Domini Prioris Sancti Aegidii, videlicet de dominio & majori jurisdictione, quae habebat in Castris de Ovegne, de Blacos, de Rupe Sancti Segreti, & de Alausono, Dioecesis Diensis, Hospitalis praedicti. Datum Anno Domini MCCXCIV. Duodecimo die Mensis Septembris.

C

D

Item aliud Instrumentum recognitionis factae Dominae Abbatissae Monasterii Sancti Caesarii Arelatensis, per Dominum Bertrandum de Baucio Dominum dicti loci, & Comitem Avellini, de Castris de Mirabello, de Invinsobre, de Monps, & eorum territoriis, dioecesis Vasionensis. Et in dicto Instrumento continetur, quod dicta Domina Abbatissa & Conventus dicti Monasterii dicto Comiti vendiderunt dominium dictorum Castrorum pretio trium millium ducentarum Librarum Turonensium, sub certis conditionibus hic contentis. Datum Anno Domini MCCXCVI. Vigesima octava die Mensis Januarii.

E

Item

A *Item Instrumentum acquisitionis & emtionis Castrorum de Rodoyno, de Auriolo, & de Interaquis, Carpentoractensis & Avenionensis dioecesis, per Rectorem Comitatus Venessini, nomine Romanae Ecclesiae factae a Domino Bertrando de Baucio & Comite Avellini, pretio septem millium Librarum Turonensium.* Datum Anno Domini MCC XCVIII.

B *Item Instrumentum bullâ Comitatus Venessini communitum, continens compromissum factum inter Avenionensem Ecclesiam, & Communitatem hominum Castri seu Villae de Biturrita ex parte una, & majorem Curiam Venessini, ac Universitatem hominum Pontis Sorgiae ex altera, super tenimentis nemoris communis,* Plebs *vulgariter appellati, ac Fossetae & Romatae, utraque parte asserente, tenimenta hujusmodi ad se spectare in solidum: dictae partes pro bono pacis & concordiae* Dominum Guillermum Archiepiscopum Ebredunensem *in arbitrum, arbitratorem &c. elegerunt. Qui auditis rationibus dictarum partium sententiavit, prout in compromisso praesenti continetur. Et cui sententiae dictae partes consenserunt. Et dedit dictus Dominus Arbiter Magistro Guillermo Ebrardi Praeceptori Dignensi potestatem, territoria & fines limitandi & terminandi, prout in dicta sententia per dictum Dominum arbitrum lata continetur.* Datum in loco de Paternis Anno Domini MCCCV. die XXII. Junii.

Item Instrumentum publicum Regis Siciliae bullatum, continens qualiter Jordanus & Bertrandus de Sancto Andrea fratres medietatem duodecimae partis pro indiviso dominii & jurisdictionis, quam habebant in Castris de Gingovant & Pontis Sorgiae, eorumque pertinentiarum Domino Bertrando Malvesini Militi Avenionensi, pretio quinquaginta Librarum Resorciatorum vendiderunt. Item qualiter Dominus Avenionensis Episcopus, a quo in feudum sub censu annuo Sex Denariorum, illa pars tenebatur, praedicto Militi dictam venditionem laudavit, & juramentum fidelitatis eidem Domino Episcopo praestitit. Datum Avenione Anno Domini MCCCVI. Tertio Idus Maji. *Facit pro Ecclesia Romana propter locum de Ponte Sorgiae, qui est de ratione Ecclesiae.*

C *Item Instrumentum aliud pronunciationis factae per* Dominum Petrum de Columna Cardinalem sanctae Romanae Ecclesiae, *de quaestionibus vertentibus inter Dominos Dalphinum Viennensem, & Guigonem ejus fratrem, ac Dominum Montis Albani ex parte una, & Dominam Asalaciam de Lambisco Abbatissam Sancti Caesarii Arelatensis ex altera, super Feudo & dominio Castrorum Umsobrii & Mirabelli & de Nuyonis, Vasionensis Dioecesis, cum pertinentiis suis. Et fuit pronuntiatum per dictum Dominum Cardinalem, quod dicti Domini Dalphinus &* D *Guigo ejus frater, & sui Successores, quolibet anno dictae Abbatissae & dicto Monasterio suo solvant unam Marcham, & unam Unciam argenti operati; cum pluribus aliis in dicta pronunciatione contentis, pronuntiatis, & declaratis.* Datum Avenione, Anno MCCCIX. die XVI. Mensis Julii.

E *Item transumtum Instrumenti venditionis Castri de Montilbiis Comitatus Veneyssini, quod fuit venditum per Barralium & Agotum de Baus fratres Domino Bertrando Dou Got, Viceconiti Leomavinae & Altisvillarum.* Datum Anno Domini MCCCXIII. die VIII. Mensis Maji. *Et sunt super dicto facto tria Instrumenta, praesenti Instrumento ligata.*

Item

Item Instrumentum publicum, continens, qualiter Dominus Johannes Dalphinus Viennensis nomine suo proprio, & nomine Domini Guidonis Dalphini, Domini Baroniae Montis Albani vendidit Domino Johanni Papae XXII. *tunc recipienti nomine suo & Sedis Apostolicae ac Romanae Ecclesiae, omnem honorem, merum & mixtum imperium, omnemque jurisdictionem, quae habebant & habere poterant in Castro Valriaci, Vasionensis Dioecesis, cum terris, dominio, & sennoria, mandamento, districtu, domibus, fortaliciis &c. pretio sexdecim millium Librarum Turonensium parvorum. Quod pretium dictus Dominus Johannes Dalphinus nomine suo & dicti Domini Guidonis confessus fuit, se a dicto Domino Papa habuisse per manus Thesaurarii sui, praesentibus Dominis Cardinalibus. Et praemissa fuerunt per dictos Dominos Johannem & Guidonem ratificata &c. Et postmodum dictus Dominus Papa suos certos Procuratores constituit ad recipiendum possessionem dicti Castri, juriumque & pertinentium ipsius.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXVII. die XXX. Mensis Augusti.

Item Instrumentum, qualiter venerabiles & religiosi viri Fratres Petrus de Ungula Cancellarius Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani, Prior de Sancto Aegidio, ac Frater Leonardus de Tibertis, ejusdem Hospitalis Prior, & Prior Prioratus de Venetiis, Visitator Franciae, & plures alii religiosi dicti Ordinis, volentes agnoscere gratuitate debitâ, quantâ Romana Ecclesia benignitate eos foverat, & praesertim felicis recordationis Clemens Papa V. *in donationibus & concessionibus eis factis de bonis Templariorum, & attentis pluribus aliis gratiis eisdem per sanctam Romanam Ecclesiam factis & impensis, eidem Domino Papae &*

A *sanctae Romanae Ecclesiae, ac Dominis Cardinalibus, gratis & sponte dederunt dicti Fratres primo Castrum Cayranae, Vasionensis dioecesis, cum fortalitio & Ecclesia ipsius Castri. Item Castrum & fortalitium de Boyssone prope Valriacum. Item Castrum & fortalitium de Boyssone Vasionensis dioecesis. Item duodecimam partem Castri Valriaci,*
B *& totam aliam partem Castri Valriaci, & totam aliam partem, quam dictum Hospitale habebat in dicto Castro de Valriaco, cum Furno &c. Item domum de Richarensi, cum pluribus aliis domibus, terris, possessionibus, & aliis juribus, ut in praesenti Instrumento, signato per Magistrum Johannem de Regio, Camerae Apostolicae Clericum, continetur.*
C Datum Anno Domini MCCCXVII. die XXI. Mensis Junii, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno Primo.

Item Instrumentum, qualiter Domina Abbatissa & Conventus Monasterii Sancti Caesarii Arelatensis in suo Capitulo, ad sonum campanae coadunato, fecerunt procuratores suos Dominum Guil-
D *lermum Amedonis cum pluribus aliis ad transferendum & donandum totaliter Domino nostro Papae & Ecclesiae Romanae perpetuò omnia jura, quae habebant, & habere poterant quovis modo in Castris & territoriis de Nioniis, de Mirabello, ac de Umsobrio, &c.* Datum Anno Domini MCCCXVII. die IV. Mensis Septembris.

E *Item unum Instrumentum publicum bullatum Comitatus Venessini, continens emtionem possessionum Villae Pontissorgiae, super ampliatione Palatii Apostolici, ibidem faciendi, tempore* Domini Johannis Papae XXII. *factarum.* Datum Anno Domini MCCCXVII. die XI. Mensis Decembris.

Item aliud Instrumentum quarumdam aliarum possessionum Villae Pontissorgiae, nomine

nomine Domini nostri Papae, pro ampliatione & aedificatione Palatii dicti loci, de tempore Domini Johannis Papae XXII. factarum. Datum Anno Domini MCCCXVIII. die XVI. Augusti.

Item aliud Instrumentum, continens, qualiter Fratres Elionus de Villa Nova Magister Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani, & Mauritius Praeceptor Insularum Cypri & Armeniae, cum pluribus aliis Prioribus & Fratribus dicti Ordinis, praesentibus, volentibus, & consentientibus pro se & eorum successoribus Conventuum ultramarinorum, donationem & translationem Castrorum, Villarum, jurium, & bonorum omnium, quae olim in Comitatu Venessino dicti Conventus & Hospitale habebant, per Fratres Petrum de Ungula Cancellarium & Priorem Sancti Aegidii, & Leonardum de Tibertis tunc Visitatorem Regni Franciae, dicto Domino Johanni Papae XXII. & Ecclesiae Romanae factam ratificaverunt & confirmaverunt, promiseruntque stipulatione solemni, ac juraverunt pro se & successoribus suis, Conventus & Hospitalis praedictorum, sub obligatione omnium bonorum suorum, dictam donationem tenere, & numquam contra facere vel venire. Datum Anno Domini MCCCXIX. die VIII. Augusti, Pontificatus dicti Domini Johannis Papae XXII. Anno III.

Item aliud Instrumentum, qualiter religiosi Frater Elionus de Villa Nova Magister domus Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani, de consensu religiosorum virorum Fratrum Petri de Ungula Prioris Tholosae, Leonardi de Tibertis, & plurium aliorum in suo Capitulo generali ad sonum campanae in Arelate congregato, deliberatione praehabitâ, donationes & traditiones, per ipsos diu factas dicto Domino nostro Papae & Ecclesiae Romanae, & Dominis Cardinalibus, de Castris Cayranae, Vasionensis dioecesis, cum fortalitio & Ecclesia ipsius Castri Montisacuti prope Valriacum, de Boyssone, duodecimae partis Castri Valriaci, & aliis domibus & fortalitiis in Comitatu Venessino, ut in publico Instrumento continetur, signato & subscripto manu Jacobi Audeberti de Albavea, ratificaverunt & approbarunt &c. Datum Anno MCCCXX. die XXV. Mensis Novembris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papae XXII. Anno IV.

Item aliud Instrumentum recognitionis factae per nobilem Agotum de Baucio Militem Domino nostro Papae & Ecclesiae Romanae, de Castris de Brantolis, Sabolhani, Sancti Langerii de Alanco, cum eorum mero & mixto imperio, & omnimoda jurisdictione ac tenimentis tam in Dioecesi Vapinicensi, quàm in quibusdam aliis. Pro quibus homagium ligium & fidelitatis juramentum dicto Domino nostro Papae, Ecclesiaeque Romanae, seu Rectori Comitatus Venessini, ejus nomine praestitit. Datum Avenione Anno Domini MCCCXX. die XXVI. Mensis Julii, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno IV.

Item Instrumentum publicum, continens, qualiter spectabiles viri Dominus Guigo Dalphinus Viennensis, & Humbertus Dalphini, fratres, filii & heredes Domini Johannis Dalphini Viennae, una cum Domino Henrico Dalphini Electo Metensi, eorum tutore, Castra de Nienis, de Mirabello, & majus dominium Castri de Umzobrio Vasionensis dioecesis cum eorum territoriis, juribus, jurisdictionibus, & tenimentis, a Domino Johanne Papa XXII. pro se & Ecclesia Romana recipiente, sub annuo Censu unius Marchae & unius Unciae argenti operati, in festo Nata-

lis

lis Domini persolvendo, se tenere recognoverunt. Pro quibus in manibus dicti Domini Papae homagium fecerunt, & juramentum fidelitatis praestiterunt. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXI. die IX. Julii, Pontificatus dicti Domini Papae, Anno V.

Item est similis recognitio facta tempore Domini Benedicti Papae XII. Anno III.

Item similis recognitio facta tempore Domini Clementis Papae VI. Anno I. *Item alia facta Anno II. dicti Domini Clementis.*

Item aliud Instrumentum, seu Litera donationis Ecclesiae Pontissorgiae, per Abbatem & Conventum Monasterii Cluniacensis Ecclesiae Romanae factae. Datum Cluniaci Anno MCCCXXII. Septimo Calendas Junii.

Item Instrumentum, continens qualiter Dominus Reverendus Guillermus de Bidos, Miles submisit se voluntati & ordinationi Domini Johannis Papae XXII. *super quadam discordia vertenti inter Ludovicum de Petragrossa Procuratorem Fiscalem, & dictum Militem, super certis reditibus Comitatus Venessini.* Datum Anno Domini MCCCXXIII die V. Mensis Martii, Pontificatus dicti Domini Clementis Papae Anno VII.

Item Instrumentum bullâ plumbeâ Comitatus Veneissini bullatum, continens, qualiter Domini Petrus Pelleti, Dominus de Alesto, & Guillermus Episcopus Auraicae, *super quaestione tunc inter Dominum Barralium de Baucio Principem de Auraice ex una parte, & Fratrem Guillermum Priorem Domus Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani ex altera, occasione dominii Castri de Arasano, vertente per praedictas partes, arbitratores electi dictum Castrum ad praefatum Principem, non ad dictum Priorem, pertinere pronuntiaverunt.* Datum Anno Domini MCCLXXXIX. Quinto Calendas Augusti.

Item qualiter Magister Petrus Berardi Notarius Valriaci, de mandato Domini Arnaldi de Tiay Marescalli tunc Domini Papae, & Rectoris Comitatus Venessini de not..... Magistri Oliverii de Monte Mauro Notarii quondam Valriaci unum Instrumentum ad Curiam Venessinam pertinens grossavit. Datum Anno Domini MCCCXXIV. die XXX. Mensis Novembris.

Item Instrumentum, continens venditionem majoris dominii Castri Sancti Saturnini Comitatus Venessini cum suis reditibus per Dominum G. Amici, Militem, Dominum Ruppefortis, Domino Papae Johanni XXII. *& Ecclesiae Romanae factam. Et est aliud Instrumentum ejusdem tenoris corrasum & persoratum.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXXV. die XX. Mensis Septembris.

Item Instrumentum, continens venditionem, qua Bertrandus Egeserii de Guarda, filius & heres Gaufredi Egueresii Civis Avenionensis vendidit Bernardo de Borda Ostiario Domini nostri Papae quoddam Hospitium suum cum locali sibi contiguo, situm extra ambarria Civitatis Avenionensis in Via Crossa, per quam itur de Portali Infirmariarum ad Rhodanum, quod confinatur ex una parte cum Hospitio Magistri Bertrandi Richardi &c. pretio quadraginta decem Librarum, & cum annuo Censu novem Denariorum Malgoriensium. Quod Hospitale est deputatum pro foenaria, seu palaefrenaria Domini nostri Papae. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXVII. die XVI. Mensis Julii.

Item Instrumentum, continens acquisitionem tertiae partis partium Castri de Montilhio Ademari, factam per Dominum Benedictum Papam XII. *nomine*

mine Romanae Ecclesiae a Domino Guillermo Ademarii Milite, Cumdomino dicti loci pro dictis tribus partibus. Datum Anno Domini MCCCXL. die VI. Mensis Octobris.

Item aliud Instrumentum ejusdem facti, continens acquisitionem factam tempore Domini Benedicti Papae XII. *de tertia parte trium partium Castri de Montilbio Ademari, per Dominum Guillermum Militem eidem Domino Benedicto & Ecclesiae Romanae venditarum.* Datum Avenione Anno Domini MCCCXLI. die XIX. Mensis Januarii.

Item Instrumentum, continens, qualiter Episcopus Valentinensis, a quo dictum Castrum de Montilbio Ademari tenebatur in feudum, consentit in venditione praedicta. Datum Anno Domini MCCCXL. die VI. Octobris.

Item Instrumentum publicum sigillatum in pendenti sigillo Domini H. *Dalphini Viennensis, continens, quod idem Dominus Dalphinus pro sexdecim millibus ducentis Florenis auri de Florentia, in quibus Camerae Apostolicae tenebatur, pro quibus excommunicatus erat, ac etiam pro salute animae suae concessit & donavit* Domino Benedicto Papae XII. *Castrum cum suo mandamento & territorio Mirabelli Vasionensis dioecesis. Et in casu, quo idem Dominus Benedictus Papa nollet praedicta acceptare ex caussis supradictis, concessit & donavit eidem Domino Benedicto & sanctae Romanae Ecclesiae Castrum cum suo mandamento & territorio Avisani Tricastinensis dioecesis. Datum in Hospitio dicti Domini Dalphini de Bayliva Lugdunensis dioecesis.* Anno Domini MCCCXLI. die XXIII. Mensis Augusti.

Item Instrumentum publicum manu quatuor Clericorum Camerae Apostolicae Notariorum Apostolicorum, subscriptum & signatum, continens transactionem & quittationem inter Dominum Johannem Comitem Armaniaci ex una parte, & felicis recordationis Dominum Clementem Papam VI. *seu ejus Procuratorem Fiscalem ex altera, de & super jure, quod dictus Comes praetendebat, se habere in Castro de Montilbiis Carpentoractensis dioecesis. Pro quibus transactione & ratione pretii totius juris, quod in dicto Castro habebat, & habere poterat dictus Comes, a dicto Domino Papa nomine Ecclesiae Romanae recepit quatuordecim millia Florenorum auri de Florentia.* Datum apud Villam Novam Avenionensis dioecesis Anno Domini MCCCXLII. die ultima Mensis Augusti, Pontificatus dicti Domini Papae Clementis VI. Anno Primo.

Item Instrumentum publicum, continens piagium factum auctoritate Domini Clementis Papae VI. *de Castro de Romanis inter Archiepiscopum Viennensem & Ecclesiam Collegiatam Sancti Bernardi de Romanis, & Dalphinum Viennensem. Item donationem, quam idem Dalphinus fecit occasione praemissa sanctae Romanae Ecclesiae de Castro de Avisano, pro quo habuit a Camera Apostolica duodecim millia Florenorum auri.* Datum in Villanova prope Avenionem Anno Domini MCCCXLIV. die ultima Mensis Julii.

Item Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *concessit, ut in Comitatu Venessino & aliis Terris Ecclesiae remaneant & permittantur bona quibuscumque Judaeis, convertentibus se ad Fidem, quae antea habebant.* Datum . . . .

Item una Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *approbavit & confirmavit donationem factam Ecclesiae Romanae per Dominum* Abba-

Abbatem & Conventum Cluniacensem Matisconensis Dioecesis de Parochiali Ecclesia Pontissorgiae prope Avenionem, cum suis juribus &c. Datum.........

Item una Litera, ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *consentientibus Abbate & Conventu Monasterii Sancti Gaillermi de Desertis, Ordinis Sancti Benedicti Lodonensis Dioecesis, univit & annexavit Romanae Ecclesiae Castrum Novum Cavallicensis dioecesis, quod a dicto Abbate in feudum tenebatur, cum suis juribus, hominibus, territoriis, & pertinentiis universis, sub annuo Censu unius Vaccae variae, sive calbae.* Datum Avenione Calendis Decembris, Pontificatus sui Anno VIII.

Item Instrumentum, continens, qualiter Bertrandus de Baucio Dominus Baucii & Comes Avellini confessus fuit, se tenere de dominio & sennoriâ Dominae Abbatissae & Conventus Monasterii Sancti Caesarii Arelatensis, Castra de Nionis, de Umsombrio, & de Mirabello, cum suis territoriis & pertinentiis universis. Datum Anno Domini MCCLXXXVII. quinto Calendas Octobris. *Facit pro Ecclesia Romana, quia Abbatissa & Conventus postea hujusmodi jura in Romanam Ecclesiam transportarunt.*

Item quoddam procuratorium, qualiter Dominus Bertrandus Milonis, Officialis Arelatensis & Procurator Domini Archiepiscopi Arelatensis confirmavit & ratificavit nomine procuratorio dicti Domini Archiepiscopi, donationem & translationem factam per Dominam Abbatissam & Conventum Monasterii Sancti Caesarii Arelatensis, de una Marcha & una Uncia argenti, & toto jure superioritatis, quod habebat in Castris de Nionis, Umsombrio, & Mirabello, dioecesis Vasionensis. Quae Ca-

A

stra asserebat idem Dominus Archiepiscopus esse de feudo Arelatensis Ecclesiae. Datum Anno Domini MCCCXVIII. & die XXIV. Mensis Januarii, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno II.

Item transumtum cujusdam recognitionis factae per Pontium de Blacoso, Garinum de Arboribus, Petrum & Bertrandum de Caderosse.

B

Qui omnes confessi fuerunt tenere de directo dominio Dominae Abbatissae & Conventus Monasterii Sancti Caesarii Arelatensis, quidquid habent, & habere possunt in Castro de Nionis & ejus territorio. Et eidem fecerunt homagium & fidelitatis juramentum praestiterunt. Datum *quo ad Literam dicti homagii,* Anno Domini MCCCXXIII.

C

Quarto Calendas Maji. *Facit pro Ecclesia Romana, ratione, qua supra.*

Item est alia Litera Domini Bonifacii Papae VIII. *continens commissionem factam Magistro Matthiae de Theate, Clerico Camerae Apostolicae, super gubernatione & regimine Rectoriae Comitatus Venessini, dando eidem potestatem regendi in spiritualibus & temporalibus.*

D

Qui etiam scripsit Praelatis dicti Comitatus, ut dicto Rectori praestarent auxilium, consilium, & favorem in agendis: & si recusarent hoc facere, auctoritate Apostolicâ eos compelleret. Datum Anagniae III. Nonas Junii, Pontificatus sui Anno V.

E

Item alia Litera bullata dicti Domini Bonifacii dicto Matthiae directa super administratione rerum spiritualium dicti Comitatus, super prima Data.

Item alia Litera dicti Domini Bonifacii VIII. *directa Nobilibus Comitatus & Universitatibus dicti Comitatus Venessini, ut obedirent dicto Domino Matthiae tamquam Rectori dicti Comitatus. Et quod eidem solverent reditus & proventus dicti Comitatus: aliàs contra*

ipsos.

ipsos procederet auctoritate Apostolicâ, & quod revocaret ex caussa arredamenta redituum dicti Comitatus quibusdam dictis Literis nominatis. Datum, *ut supra.*

Item alia Litera duplex Dominis Praelatis dicti Comitatus directa, ut dicto Rectori praestarent auxilium, consilium, & favorem. Datum, *ut supra.*

Item alia Litera dicto Matthiae directa, super Moneta fabricanda & cudenda in dicto Comitatu. Datum, *ut supra.*

Item alia Litera, dicto Domino Rectori directa, continens, quod sententias & poenas spirituales & temporales, quas contra rebelles dicti Comitatus proferret, gratas & ratas haberet. Datum, *ut supra.*

Item alia Litera, dicto Rectori Venessini directa, in qua dictus Dominus Bonifacius *sibi mandabat, ut alienigenas ac Judaeos usurarios manifestos a dicto Comitatu expelleret.* Datum, *ut supra.*

Item alia Litera dicti Domini Bonifacii, *in qua mandavit dicto Matthiae Rectori dicti Comitatus, ut super quibusdam articulis querelosis per Ambasciatores Praelatorum Nobilium dicti Comitatus traditis, se informaret, & informatione factâ, eidem Domino Papae veraciter rescriberet.* Datum Laterani, Pontificatus sui Anno VII. Undecimo Calendas Decembris.

Item quoddam Instrumentum super certis responsionibus per Rectorem dicti Comitatus de Curialibus seu Servitoribus Curiae dicti Rectoris, conquirentibus factum. Datum in Consilio Generali dicti Comitatus Anno Domini * MCCLXXXVII. die III. Aprilis.

Item sunt positiones per Procuratorem Fiscalem Romanae Ecclesiae contra Dominam Siciliam Comitissam Sabaudiae, *petentem Comitatum Venessini sibi ad eam pertinere factae. Et vice versâ positiones dictae Comitissae agentis contra dictum Procuratorem Fiscalem nomine dictae Ecclesiae super dicto Comitatu factae.*

Item aliae positiones per dictum Procuratorem Fiscalem nomine dictae Ecclesiae Romanae factae super facto de Castro de Bonilis.

Item quaedam alia Informatio facta per Rectorem Comitatus Venessini super jure, quod Romana Ecclesia habebat in eodem Comitatu.

Item quaedam alia Litera Domini Innocentii IV. in qua mandabatur Episcopo Carpentoractensi, quatenus faceret denuntiari excommunicatos occupatores terrarum Comitatus Venessini.

Item publicum quoddam Instrumentum, signatum signo Vassi Notarii publici, continens, qualiter Frater Guillermus de Villareto, Prior Sancti Aegidii, Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani, receptâ gubernatione dicti Comitatus Venessini, de mandato Domini Gregorii Papae X. *promisit, bene & fideliter regere & gubernare Terram dicti Comitatus.* Datum Anno Domini MCCLXXIV. Decimo septimo Calendas Julii, Pontificatus dicti Domini Gregorii Anno III.

Item quaedam alia Litera Domini Innocentii Papae IV. *continens, qualiter mandavit Episcopo Carpentoractensi, ut ipse & alii Praelati Comitatus Venessini de terra, quam in dicto Comitatu tenebant, nulli alii responderent, nisi dicto Domino Innocentio.* Datum Lugduni VII. Idus Martii, Pontificatus dicti Domini Innocentii Anno VII.

Item quaedam depositiones testium in forma publica redactae, qualiter Alphonsus Comes Pictaviae & Tholosae *habebat & tenebat ad manum suam quamdam partem jurisdictionis Castri de* Val-

Valriaco Comitatus Venessini. Datum Anno Domini MCCLXXIV. in Vigilia beati Martini hyemalis.

Item copiae Literarum Apostolicarum, & quarumdam aliarum super retinenda & conservanda possessione Comitatus Venesini, pro sancta Romana Ecclesia factarum.

Item tres commissiones more Curiae Romanae bullatae Domini Benedicti Papae XII. *super informatione facienda de occupatione tertiae partis Castri de Montilbis Comitatus Venessini. Item quod Comitatus Rector Venessini possit committere laudationes Clavariis.* Datum Pontificatus dicti Domini Benedicti Papae XII. Anno IV.

Item Instrumenta duo cujusdam cambii, seu permutationis factae inter Dominum Episcopum Vercellensem & Benevenutum de Bononia Jurisperitum, de certis possessionibus & bonis existentibus in territorio Castri Raynaudi prope Avenionem, & in Civitate Bononiensi. Et quaedam copia in papyro quorumdam Instrumentorum.

Item Instrumentum, in quo Princeps Auraice recognovit se tenere in feudum a Praeceptore Militiae Templi in Provincia Castrum de Avisano, & pro ipso eidem homagium fecit. Datum Anno Domini MCCXCV. *Facit pro Camera, quae nunc succedit in hoc dicto Ordini.*

Item Instrumentum continens, quod Princeps Auraice recognovit se tenere in feudum a Magistro Militiae Templi majus dominium & senioriam, quam habet in Dominos inferiores, ac fortalitium Castri de Avisano & territorio ejusdem, quod antea a nemine tenebatur, sed in libero & firmo allodio possidebant. Pro quibus praestitit juramentum fidelitatis dicto Magistro Templi &c. Datum in fortalitio Avisani, V. Calendas Februarii MCCLXXXIX. *Facit pro Ecclesia ratione supradicta.*

Item Instrumentum recognitionis factae per quemdam Nobilem de certis Terris in dicto Instrumento expressatis, existentibus in Comitatu Venessini, Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani, cui Ordini succedit Ecclesia Romana. Datum Valrasii die XXII. Octobris, Anno Domini MCCXCVI.

Item Instrumentum, qualiter Dominus B. de Baucio Princeps Auraice, *filius quondam Domini Raymundi de Baucio, confessus fuit habuisse & recepisse a Fratre Pontio de Brocto, Magistro domorum Militiae Templi in Provincia, viginti unum millia Librarum Turonensium, pro eo quod idem B. de Baucio Miles recognovit tenere in feudum Castrum de Avisano & ejus territorium a dictis Templariis.* Datum Anno Domini MCCXC. Nono Calendas Februarii.

Item aliud Instrumentum confirmationis Magistri totius Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani donationis factae per certos dicti Ordinis Priores & Officiales Ecclesiae Romanae de omnibus & singulis fortalitiis, Castris, Villis, jurisdictionibus, & reditibus, quos habebat in Comitatu Venessino. Datum apud Arelatem in Capitulo Generali, Anno Domini MCCCXX. die XXV. Novembris, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno V.

„ Literae acquisitionis Civitatis
„ Avenionensis.

PRimo *quoddam publicum Instrumentum venditionis factae* Domino Clementi Papae VI. *& sanctae Romanae Ecclesiae per* Dominam Johannam Reginam Siciliae, *de Civitate Avenionis pretio LXXX. millium Florenorum sibi solutorum. Necnon & confirmationis dictae venditionis per* Dominum Ludovicum *ejus virum factae, sigil-*

sigillis utriusque sigillatae. Datum Anno Domini MCCCXLVIII. die IX. Mensis Junii, Pontificatus dicti Domini Clementis Anno VII. Octavo Idus *dicti Mensis*.

Item aliud Instrumentum publicum confirmationis, & approbationis venditionis factae Ecclesiae Romanae de Civitate Avenionis per Dominam Johannam Reginam Siciliae *&* Dominum Ludovicum *ejus virum, utriusque sigillis sigillatum*. Datum Avenione Anno Domini MCCCXLVIII. die XXI. Mensis Junii.

Item Litera auro bullata confirmationis & donationis cujuscumque juris habiti vel habendi in Civitate & territorio Avenionis per Dominum Carolum IV Imperatorem *Sedi Apostolicae factarum. Et est alia per omnia similis ejusdem Imperatoris suo sigillo in cera alba sigillata impendenti*. Datum in Oppido Gorlus, Anno Domini MCCCXLVIII. Calendis Novembris, Anno Regnorum suorum III.

Item Procuratorium Domini Guillermi de Malosicco, Clerici Camerae Apostolicae, cum potestate emendi & acquirendi Civitatem Avenionis Ecclesiae Romanae. Datum Avenione VIII. Idus Junii, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno VII. *Et est alia Litera more Curiae Romanae ejusdem tenoris, exceptâ Datâ, quae est in unâ, & in aliâ non*.

(a) *Item aliud Instrumentum, continens, qualiter* Dominus Imbertus Dalphinus Viennensis *recognovit tenere in feudum a* Domino Clemente Papa VI. *& Ecclesia Romana duas partes mixti & meri imperii & jurisdictionis, quam habet in Castro Rupis Acutae. Item partem unam & dominium & jurisdictionem, quas habet in Castro Podii Hugonis. Item medietatem & dominium, quae habet in Castro de Novaysono. Item quartam partem feudi & dominii & jurisdictionis, quam habet in Castro de Albauheto. Item tertiam partem feudi & jurisdictionis, quam habet in territorio Sancti Andreae de Spourazano. Item medietatem pro indiviso jurisdictionis, & jus vassallaticum, & quidquid habet in territorio Bastidae Sancti Mauricii, & de Boqueto. Et quidquid habet in dictis Castris, locis & territoriis Aurasicensis & Vasionensis dioecesis*.

„ De Censibus Romanae Ecclesiae in „ diversis partibus; Et primo de „ Regno Franciae.

ET *primo sex Literae parvae bullatae, more Romanae Curiae, in quibus continetur, quod* Dominus Innocentius Papa III. *mandat Archiepiscopo Narbonensi, & uni Cardinali Legato, quatenus compellerent Comitem Montisfortis ad satisfaciendum de damnis illatis Domino Castri De la Scura, dioecesis Albiensis, quod tenetur a Romana Ecclesia*. Datum Ferentini XV. Calendas Julii, Pontificatus sui Anno XVIII. Anno verò Domini MCXCVII.

Item Instrumentum publicum, manu duorum Clericorum Camerae Notariorum subscriptum, & signatum, continens qualiter Nobilis Raymundus De la Scura Albiensis dioecesis Dominis Petro Episcopo Penestrinensi, *&* Gaberto Archiepiscopo Arelatensi, Camerariis Domini Papae, *mandato & nomine Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipientibus, recognovit se tenere in feudum dictum Castrum De la Scura Albiensis dioecesis ab Ecclesia Romana, sub annuo Censu decem Solidorum Ramundensium. De quo etiam homagium*

(a) Haec in Codice MSto addita fuerunt diverso charactere.

magium fecit & sacramentum fidelitatis praestitit eidem. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXIII. die XXI. Novembris, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno XVIII.

Item est quaedam informatio facta in duobus librettis papyris de tempore Domini Clementis Papae VI. *in qua clare probatur, quod omnes homines & mulieres Castri & Baroniae De la Scura dioecesis Albiensis, aetatis vigintiquatuor annorum in masculis, & duodecim annorum in femellis, debent pro Censu annuo, seu capitali, Ecclesiae Romanae unum Turonensem. Et testes, qui deponunt, dicunt se solvisse pro se & eorum familia. Et deponunt, per alios solvi vidisse. Item quod dictum Castrum cum sua Baronia tenetur in feudum a sancta Romana Ecclesia sub certo annuo Censu, cujus limites territorii hic specificantur, & probantur per modum informationis praedictae. Et est sine data.*

Item aliud Instrumentum, in quo continetur, quod Elionus de Villanova Magister Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani in Capitulo generali, praesentibus Fratribus & Magistris dicti Ordinis, vendiderunt Domino Johanni Papae XXII. *tractante* Domino Gauberto Episcopo Massiliensi, *ut Camerario ipsius Domini Papae, omnes possessiones, terras, plateas, viridaria &c. quae habebant, & habere poterant quomodocumque in Civitate Caturcensi, pretio duorum millium quingentorum Florenorum auri de Florentia. Et exstat aliud Instrumentum approbationis dictae venditionis, cujus copia in praesenti Instrumento est inserta.* Datum Anno Domini MCCCXX. Indictione III. Pontificatus dicti Domini Johannis Papae Anno V.

Item quaedam Litera ratificationis Consulum Montepessulanorum super concordia facta in Camera Apostolica de Censu debito Romanae Ecclesiae per locum Montispessulani, videlicet duas Marchas auri fini solvendas in festo Resurrectionis Dominicae quolibet Anno. Datum Anno Domini MCCCLXIV. & die XIV. Mensis Martii, tempore Domini Urbani Papae V.

,, De Regno Angliae.

T*ransumtum quorundam Privilegiorum per* Dominum Innocentium Papam IV. *in Concilio Lugdunensi extractum, bullâ suâ bullatum, & sigillis multorum Praelatorum ad perpetuam rei memoriam sigillatum, continens primo, qualiter* Johannes Rex Angliae, Dominus Hiberniae, Dux Normanniae, & Aquitaniae, Comes Andegavensis, *sponte & communi consilio Baronum suorum, pro se & heredibus suis obtulit, & libere concessit Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo, sanctaeque Romanae Ecclesiae, ac* Domino Innocentio Papae III. *ejusque successoribus Regnum Angliae & Hiberniae cum eorum pertinentiis, recognoscens dicta Regna ab Ecclesia Romana, tamquam feudetarius, tenere, ac de dictis Regnis homagium ac fidelitatis juramentum fecit & praestitit: constituitque, ut de reditibus dictorum Regnorum Ecclesia Romana, salvo per omnia Denario beati Petri, videlicet mille marchas Sterlingorum annuatim percipiat, in festo beati Michaëlis quingentas, & in Pascha quingentas marchas, septingentas pro Regno Angliae, & trecentas pro Regno Hiberniae, una cum forma juramenti fidelitatis.* Datum Anno MCCXXIII. Regni sui Anno XV.

Item quaedam Litera obligationis Regis Angliae, factae per Ademarum de Valentia Comitem Pembolve, Bartholomaeum de Vadelesmeri, & plures alios procu-

precuratores dicti Regis de mille Marchis Sterlingorum debitis pro Censu unius anni, & de viginti quatuor millibus Marchis Sterlingorum pro arreragiis viginti quatuor annorum Romanae Ecclesiae debitis. Actum Avenione Anno Domini MCCCXVII. die XV. Mensis Aprilis, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno Primo, Regni verò Eduardi Regis Anglorum Anno X.

A

B

„ De Regno Aragoniae.

Item in praedicto transumtum continetur, qualiter Petrus Rex Aragonum *dicto* Domino Innocentio Papae Tertio, *& suis Successoribus, Ecclesiaeque Romanae, Regnum suum obtulit, & constituit censuale, ut annuatim de Camera Regis ducentae quinquaginta Massemutinae Apostolicae Sedi reddantur.* Datum Romae Anno Domini MCCIV. Quarto Idus Novembris, Regni sui Anno VIII.

C

Item etiam continetur in dicto transumto, qualiter Parason Marchio Massae, Judex Calaritanus, *&* Benedicta ejus Uxor, *obedientiam & juramentum fidelitatis eidem Domino Papae & Ecclesiae Romanae praestiterunt.* Datum Anno Domini MCCXV. Decimo quarto Calendas Decembris.

D

Item continetur etiam in dicto transumto, qualiter Philippus Romanorum Rex *dicto* Domino Innocentio Papae III. *& Ecclesiae Romanae, bona Praelatorum morientium, & electiones Praelatorum liberas fieri, & multa alia privilegia, concessit, & alia per praedecessores suos indulta, regratiando dicto Domino Innocentio, confirmavit. Sine Datâ. Transumtum supradictorum Privilegiorum extractum de Archivis Ecclesiae Romanae in Ecclesia Fratrum Minorum in Civitate Assisii existentium, continens per omnia, sicut in praecedenti transumto supra proxime scripto sunt rubricata.*

E

„ De Regno Poloniae.

SAnctissimo in Christo patri & Domino suo reverendo. Domino Johanni, divinâ providentiâ summo Pontifici, Wradislaus Dux Eleziae, heres Regni Poloniae, Dominus Glegoniae & Posnaniae, cum recommendatione ipsius pedum * oscula beatorum. Ad agendas gratiarum debitas actiones pro immensa a Beatitudine vestra devoto filio vestro gratia benignius impertita in eo, quod interventu mediante serenissimi Domini Roberti Regis Hierusalem & Siciliae, consanguinei nostri carissimi, dignati gratiose fuistis in matrimonio inter me & Mathildim filiam olim Domini Hunrami Marchionis Brandeburgensis, in quarto consanguinitatis gradu contracto, misericorditer dispensare, prolem etiam a nobis prius habitam, & habendam legitimam decernendo, mea facultas non sufficit, quod summi Creatoris clementia mercedem pietatis vestrae aeterno gaudio recompenset. Consideratione tamen tantae gratiae liberaliter mihi factae, Beatitudini vestrae & Romanae Ecclesiae, pro ut aliàs, ex debito teneor, de cetero promtius ac fideliter summo desiderio me conformare una cum fratribus meis intendo. Denarium verò Sancti Petri, licèt modo insolito exigatur, ipsum tamen ego & fratres mei in signum obedientiae, qua sanctissimae paternitati vestrae & Apostolicae Sedi immediate nos recognoscimus esse subjectos, in omnibus Terris & districtibus nostris solvi dudum mandavimus: reverenter & fiducialiter praesumentes, quod si fortè

fortè aliquis Imperator, vel Rex Romanorum de facto in nos jurisdictionem suam vellet extendere, Sedis Apostolicae praesidio ab eorum violentiis & injuriis defensari. Ceterum de vestra pietate & munificentia confisus, cum omni reverentia, qua valeo, humiliter & devote vestrae supplico Sanctitati, quatenus novem Familiaribus & Capellanis meis, viris utique idoneis, Johanni Archidiacono, Tyezoni, & Nicolao Canonicis Glegoniensibus, necnon Jacobo Plebano in Corsow, Johanni de Tuinen, Theodorico de Richenow Plebano, praesentium ostensori, ac Magistro Johanni de Rachebor, Johanni de Hincenow Brandeburgensis dioecesis, & Ottoni de Orchdranch dioecesis Inistiensis, de Beneficiis Ecclesiasticis ad collationem Episcopi Wratislaviensis pertinentibus, vel aliàs, prout petitiones Sanctitati vestrae fuerint porrectae, intuitu meae personae gratiosius dignemini providere. Pro Electo etiam Wratislaviensi, Magistro Lutoldo, utique sanctae & laudabilis vitae, in cujus persona Ecclesiae Wratislaviensi utiliter, ut aliàs Sanctitati vestrae scripsi, esset utique provisum, devotius precamina porrigo, quatenus ipsum Ecclesiae praedictae dispendiose vacanti expeditum remittere dignemini gratiose. Pro certo etiam Sanctitati vestrae refero, quod propter magnum favorem, quem habet in Dioecesi Electus, ad solutionem Denarii supradicti per ipsum melius quàm per alium non ita gratum Clero & Populo incolae dioecesis praedictae Wratislaviensis possent ad devotionem, quam omnes & singuli Romanae tenentur Ecclesiae, & facilius inclinari.

Datum in Glogoniae in vigilia Sancti Johannis Baptistae, Anno Domini MCCCXXIII.

A Sanctissimo in Christo patri ac Domino, Domino Johanni, divinâ providentià sacrosanctae ac universalis Ecclesiae summo Pontifici, Wradislaus Dei & Apostolicae Sedis providentià Rex Poloniae, devotus filius, ad pedum oscula beatorum. Quum constet, vos, pater celeberrime, totius Christianitatis, & praecipue

B nostrûm, qui subsumus, nullo mediante, consistere gubernatorem luculentum, expedit, quaevis nostra & terrarum nostrarum, immo verius vestrarum, quarum sollicitudinem gerimus pervigilem ex commisso, adversa impedimenta vestris auribus inculcare, ut in iis, ad quae non sufficimus nosmetipsi, manum nobis consi-

C lii & auxilii porrigatis adjutricem. Hinc est, quod Sanctitati vestrae insinuatione praesentium cum dolore reverentius intimamus, quod ultimi duo Principes Reuthenorum de gente schismatica, quos immediatos pro scuto inexougnabili contra crudelem gentem Tartarorum habebamus, decesserunt ex hac luce. Ex quorum

D interitu nobis & terris nostris ex vicinitate Tartarorum, quos de certo credimus terram Ruthenorum nostris metis contiguam, de qua annua tributa percipere consueverunt, occupare, perturbatio indicibilis, nisi omnipotentis Dei & vestra gratia affuerit, imminebit. Ea propter Sanctitati vestrae, quae nullum in tribula-

E tione despicit, suam misericordiam implorantem, filii devoti more, quatenus servitii nostri pariter vestri & honoris, quum ex debito nostrae subjectionis nos & terras nostras teneamus defensare, vestro consilio & auxilio videlicet in praedicatione Sanctae Crucis & aliis subsidiis, quae Beatitudini vestrae videbuntur opportuna, contra gentes Tartarorum supradi-

A pradictam ne occupent terram Ruthenorum praedictam, & per consequens nos invadant, celeriter succurrere dignemini oculo pietatis. Et nos nihilominus una cum nobis adhaerentibus id, quod minime facere poterimus pro dilatione, sanctae Ecclesiae, gentisque Catholicae exactâ diligentiâ operabimur, auxilio Jesu Christi
B mediante. Scientes, sancte Pater, si iis per vestram misericordiam breviter intenderitis, Ecclesia & gens Fidei orthodoxae in suis proficiet incrementis; aliàs ad opprobrium desolationis irrecuperabilis, una cum terris nostris, de quibus solvitur annuus Census, in signum subjectionis vestrae Sanctitati (proh dolor!) de-
C ducetur. Cetera lator.

Datum Cracoviae in vigilia Sanctae Trinitatis, XII. Calendas Junii.

Instrumentum publicum protestationis, videlicet, ne per acquisitionem Terrae Wratislaviensis per Johannem Regem Bohemiae *factam, praejudicium Ecclesiae Romanae causaretur, factae per Petrum de Alvernia Nuntium Apostolicum in partibus Poloniae in praesentia dicti*
D *Regis. Quam protestationem idem Rex gratam habuit & obtulit se paratum obedire Sedi Apostolicae.* Datum in Civitate Wratislaviensi, Anno Domini MCCCXXVII. die VII. Mensis Aprilis.

Item sunt duae Literae ejusdem tenoris, diversis sigillis sigillatae, conti-
E *nentes finantiam per Cives & incolas Culmensis ac Pomeraniae Wratislaviensis dioecesis de Denario beati Petri, pro arreragiis Ecclesiae Romanae debitis.*

Item qualiter scripsit Dominus Johannes Papa XXII. *Episcopo Wratislaviensi, quod compositionem & finantiam factam inter incolas & Cives Culmenses & Pomeraniae de Denario beati Petri solvendo per ipsos, ratas & gratas habet & habuit, dans eidem Episcopo potestatem eos absolvendi a sententiis, quas incurrerant ex retardatione solutionis Denarii antedicti. Et constituerunt procuratores suos dicti incolae & cives, qui jurarunt in animas eorum perpetuis temporibus solvere praefatum Denarium beati Petri Camerae Apostolicae in Quadragesima.* Actum Anno Domini MCCCXXXIV. Pontificatus dicti Domini Johannis Papae Anno XIX.

Item transumtum unius Instrumenti, septem sigillis sigillatum super solutione Census, qui Denarius beati Petri nuncupatur, in partibus Poloniae, videlicet in Civitate & dioecesi Culmensi & terrâ Pomeraniae illius dioecesis, quae cessaverant solvere illum Censum per aliquos annos, de quibus composuerunt cum Camera tempore Domini Johannis, & promiserunt solvere in futurum juxta formam Literarum Apostolicarum hic contentarum. Datum XIII. Calendas Maji, Anno Domini MCCCXXXV. Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno XIX.

Item quaedam Literae patentes Comitatus Cracoviae, directae Domino Benedicto Papae XII. *in quibus Consules dictae Civitatis se debere fatentur Camerae Apostolicae certas Granas sive Granatas auri, & nonnullos eorum Cives etiam singulariter alias Granas hic expressatas.* Datum Cracoviae XXV. die Maji, Anno Domini MCCCXXXVI.

Instrumentum publicum continens copiam Literarum & processuum Nuntiorum Apostolicorum in partibus Poloniae destinatorum contra Wratislavienses ex causâ Census Denarii beati Petri, Ecclesiae Romanae debiti factorum sub Anno Domini MCCCXXXIX. die XIX. Julii.

Item aliud Instrumentum publicum continens protestationes & publicationes processuum contra Wratislavienses occasione Census Denarii beati Petri factas in praesentia Nuntiorum Apostolicorum in partibus Poloniae destinatorum sub Anno Domini MCCCXXXIX. die Prima Novembris, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item unum aliud Instrumentum continens, quomodo Arnestus Episcopus Pragensis *auctoritate Sedis Apostolicae a Civibus seu habitatoribus Wratislaviensibus Regni Poloniae recepit solemnem obligationem super solutione Denarii beati Petri, ut videlicet a quolibet humano capite recipiatur unus Denarius, singulis annis solvendus in Quadragesima: & quomodo amovit a dicto loco sententiam Interdicti*. Datum Anno Domini MCCCXLIII. die XVII. Mensis Decembris.

Item est quaedam alia Litera patens, Domino Clementi Papae VI. *missa per Episcopum Pragensem, notificando eidem concordeam, & ea, quae continentur in supradicto Instrumento*. Actum Anno Domini MCCCXLIII. die XVII. Decembris.

Item est quaedam alia patens Litera Ducis de Ewidincz, *dioecesis Wratislaviensis super ordinatione solutionis Census Denarii beati Petri deinceps in perpetuum annuatim pro quolibet corpore humano Camerae Apostolicae solvendi, exceptis Clericis & Nobilibus cum aliis Civitatibus illius districtus de eodem negotio. Ad quam solutionem Census futuri de consensu dicti Ducis concesserunt posse compelli per censuram Ecclesiasticam deinceps. De praeteritis vero Censibus non solutis concordaverunt in forma certa hìc expressa*. Datum in Ewidincz Anno Domini MCCCLII. Decimo Calendas Martii.

A *Item aliae Literae cum sigillis Civitatum Ducatus de Ewidincz super Censu Denarii beati Petri, in dioecesi Wratislaviensi cum aliis super eodem negotio*. Actum Ewidincz, Anno Domini MCCCLII. Decimo Calendas Martii.

Litera testimonialis Domini Caroli Imperatoris Romanorum, *in qua confitetur, quod Denarius beati Petri debetur* B *Ecclesiae Romanae, ac levari debet annuatim in certis hìc expressis, ac solvi per praesentes Literas praecepit*. Datum Pragae Anno Domini MCCCLVII. sextodecimo Calendas Maji, imperii sui Anno III.

Item quinque Instrumenta publica, in quibus Nuntius Apostolicus & Collector in partibus Poloniae confitetur, se re- C *cepisse a Praelatis hìc expressis tunc Collectoribus Denarii beati Petri Ecclesiae Romanae debiti certas Marchas & pecunias argenti hìc contentas & per eum receptas*. Anno Domini MCCCLVIII. die X. Maji, Pontificatus Domini Innocentii Papae VI. Anno VI.

Item quaedam Litera Regis Poloniae aperta, a tergo sigillata, confitentis, D *se & Regnum suum esse in obedientia & subjectione sanctae Romanae Ecclesiae. In signum hujusmodi solvitur ibidem Census, qui vocatur Denarius beati Petri, Romanae Ecclesiae. Et est sine data. Item eadem Litera ejusdem tenoris, sigillata a tergo in cera alba.*

Item quaedam alia Litera, quam misit Episcopus Pragensis, significans, quod E *in Civitate Wratislaviensi, ubi recepit mandatum Apostolicum super Denario beati Petri, processit cum maturitate & magna deliberatione, & finaliter recepta a Civibus obligatione, quod de quolibet humano corpore recipiatur nomine Romanae Ecclesiae annis singulis in Quadragesima unus Denarius monetae ibidem occurrentis. Qui Denarius non mutatur in pondere. Et Interdicti senten-*

sententias, contra ipsos dudum latas, relaxavit seu amovit. De tempore autem, quo cessaverunt, videlicet per octodecim annos, quomodo possit aestimari, sunt opiniones: sed magis rationabilis videtur, quod recurratur ad Registrum Sedis Apostolicae ad sciendum, quantum singulis annis ante tempus rebellionis consuevit haberi. Et quum ipse haberet copiam Registri, repertum est, quod ascendit pro quolibet anno octo Marchas & sexaginta quatuor Scotos ponderis Polonici. Et non est Data, nisi dumtaxat, die XX. Mensis Decembris.

„ Census Italiae.

Item Liber tabellionatus, sive Sexternus octodecim foliorum pergameni, jurium & redituum, quae habet Ecclesia Romana in Civitate Beneventana, factus per Dominum Camerarium Apostolicum tempore Domini Nicolai Papae IV Anno Domini MCCXCI. *Et non est locus in Libro.*

Item aliud Instrumentum recognitionis, quam fecerunt Nobiles de Regio de Rocca de Carpineto Reginensis dioecesis. Quam Roccam & locum tradidit in feudum sanctae memoriae Dominus Johannes Papa XXII. *certis Nobilibus sub annuo Censu duorum Florenorum auri, solvendorum Camerae Apostolicae infra Octavas Nativitatis Domini, singulis annis per dictos Nobiles.* Datum in Ecclesia majori Reginensi, Anno Domini MCCCXXI. die V. Mensis Octobris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papae XXII. Anno V.

Item unum aliud Instrumentum continens ratificationem Bonifacii Novelli super eo, quod Dominus Johannes Papa XXII. *per suas Literas Apostolicas dedit in feudum dicto* Bonifacio Novello Comiti de Donoratico, *Civi Pisano & suis liberis per masculinam lineam descendentibus in perpetuum, Castrum & Curtem de Pareta, sita in maritima Suanensis dioecesis, ad Ecclesiam Romanam spectantia, sub Censu annuo unius Floreni auri solvendi annuatim Romanae Ecclesiae in festo Apostolorum Petri & Pauli. Pro quibus dictus Comes homagium ligium & fidelitatis juramentum dicto Domino Papae & suis successoribus, Ecclesiaeque Romanae praestare habet, & obedire Rectori Patrimonii beati Petri in Tuscia, pro ut alii Barones feudetarii dicti Patrimonii tenentur.* Actum Pisis Anno Domini MCCCXXXII. Septimo Idus Septembris.

Item unum aliud Instrumentum, in quo continetur, quod Domini Albertus & Mastinus de la Scala *dederunt* Domino Benedicto Papae XII. *& Ecclesiae Romanae perpetuò Villas & terras de Magnano & de Capraria dioecesis Veronensis cum omni imperio & jurisdictione, & quod ipsi postea receperunt dictas Villas & terras in feudum ab ipso Domino Benedicto & Romana Ecclesia, pro quibus fecerunt homagium ligium & vassallagium pro Censu annuo unius Marchae auri, solvendo Ecclesiae Romanae. Quae fuerunt facta* Anno Domini MCCCXXXIX. Indictione VII. die III. Decembris. Pontificatus dicti Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item una Litera sigillata, continens qualiter Dominus Ludovicus de Hispania Princeps Fortuniae *per* Dominum Clementem Papam VI *factus pro Insulis, videlicet Canaria, Ningaria, Plumaria, Capraria, Irinoria, Embronea, Athalantia, Epperidu, Cervent, Gorgonidom, & Galeta, cum omnibus juribus & pertinentiis earum, ad Romanam Ecclesiam spectantibus, si-*

ti & heredibus suis liberis concessis per dictum Dominum Clementem Papam nomine Ecclesiae Romanae in feudum sub annuo Censu CCCC. Florenorum auri de Florentia quolibet Anno in festo beatorum Petri & Pauli Domino Papae persolvendorum, datis & concessis, homagium & vassallagium eidem Domino Papae fecit, ac juramentum fidelitatis praestitit. Actum Avenione in Palatio Apostolico, Anno Domini MCCCXLIV. die XXVIII. Novembris, Pontificatus dicti Domini Papae Anno III.

Instrumentum publicum duobus sigillis sigillatum, continens qualiter Dominus Aegidius titulo Sancti Clementis Presbyter Cardinalis, *Apostolicae Sedis in partibus Italiae Legatus, de mandato* Domini Innocentii Papae VI. *concessit in feudum ad duodecim annos dumtaxat, Radulpho Berardi Militi Castra Tolentini, & Sancti Genesii Camerinensis dioecesis, ad Ecclesiam Romanam pleno jure spectantia sub Censu annuo trecentorum Florenorum, Thesaurario Marchiae Anconitanae quolibet anno solvendorum. Et nihilominus quolibet anno per tres menses debebit servire Papae, vel Legato, in eorum guerra cum decem hominibus armorum equitibus & quinquaginta peditibus ejus expensis propriis.* Datum Anconae Anno Domini MCCCLV. die IX. Novembris Pontificatus Domini Innocentii Papae VI. Anno III.

Nicolaus Episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus praesentes has inspecturis salutem & Apostolicam benedictionem. Quum dilectum fidelem Magistrum Johannem Canonicum Ecclesiae Sanct. Theodori de Trebis Anagninae dioecesis, in Regnum Siciliae, necnon ad Campaniae, * maritimaque partes pro colligendis Censibus & aliis Ecclesiae

A Romanae debitis, ac quibusdam ipsius Ecclesiae negotiis, destinamus, ne de debitis hujusmodi Censuum aut personis vel locis, a quibus debentur, dubitari contingat, Census & nomina personarum & locorum ipsorum, sicut in Registro ejusdem Romanae Ecclesiae continetur, sub Bulla nostra praesentibus fecimus an-
B notari.

Monasterium beatae Mariae juxta Panormum, Centum Tarenos.

In Episcopatu Syracusano domus Hospitalis Sancti Raynerii, unum B.zantinum.

In Episcopatu Sancti Marci, qui est Domini nostri Papae, Monasterium Sanctae Mariae de Martina,
C unam Unciam auri. Episcopus ipse, unam Unciam auri pro Ecclesia Sancti Marci.

In Episcopatu Militensi, qui est Domini Papae, Monasterium Sanctae Trinitatis, unam Unciam auri.

Ecclesia Sanctae Mariae de Mileto, unam Unciam auri.

Ecclesia Sanctae Mariae de Bal-
D nearia, duas Uncias auri.

In Archiepiscopatu Rheginensi Ecclesia Sanctae Mariae de Balnearia, duas Uncias auri.

In Episcopatu Casinensi Ecclesia Sanctae Mariae de Camillano, duos Squifatos.

Ecclesia Sanctae Mariae de Sancto Lejo, vel de Aqua formosa, unum
E Massamutinum.

In Episcopatu Neocastrensi Monasterium Sanctae Euphemiae, unam Unciam auri Item idem Monasterium Sanctae Euphemiae Ordinis Sancti Benedicti pro Casali Nuceriae posito in dioecesi Tropiensi, annuatim in festo Assumtionis beatae Mariae Virginis, duas Uncias auri ad pondus Regni. Et dictum Casale concef-

conceffum fuit dicto Monafterio pro dicto Cenfu tempore Domini Alexandri Papae IV. Anno Primo.

In Epifcopatu Catacenfi Monafterium Sancti Juliani, unam Unciam auri.

In Epifcopatu Geratino Monafterium Sancti Petri de Petracavea, duos Squifatos.

In Epifcopatu Squillacenfi Monafterium de Carra, unum Marabutinum.

In Archiepifcopatu Cufentino Ecclefia Sancti Johannis, fita in loco, qui dicitur Flos, infra terminos Sile, unum Marabutinum.

In Archiepifcopatu Rofanenfi, qui nullum habet fuffraganeum, Monafterium Sancti Adriani, unum Squifatum fingulis annis.

In Epifcopatu Bifignanenfi, qui eft Domini Papae, Monafterium Sanctae Mariae de Sambucino, unum Squifatum. Ipfe * Epifcopum unum Squifatum.

In Archiepifcopatu Confano Monafterium Sanctae Mariae de Ilice, unam Unciam auri.

In Epifcopatu Moranenfi Monafterium Sancti Salvatoris de Guilieto, Sancti Angeli de Lombardis dioecefis, unum Obolum auri pro Ecclefia Sancti Thomae de Plano Rubi Romanae Ecclefiae cenfuali, pofita in Epifcopatu Moranenfi.

In Archiepifcopatu Ageruntino Hofpitale ejufdem Civitatis cum Capella Sancti Lazari, tres Solidos Provenienfium.

Monafterium, quod dicitur de Bono Converfo, fex Solidos auri.

In Epifcopatu Tricarienfi Ecclefia Sanctae Trinitatis, unam Unciam auri.

In Epifcopatu Venufinenfi Ecclefia Sanctae Trinitatis, unam Unciam auri.

A Ecclefia Sancti Nicolai de Morbano, unum Squifatum.

In Epifcopatu Anglonenfi Monafterium de Bauza, unam Unciam auri.

In Archiepifcopatu Tarentinenfi ipfe Archiepifcopus pro Ecclefia Sanctae Mariae, duas Uncias auri.

Monafterium Sanctae Mariae de B Gualefino, unam Libram cerae, & unam Libram thuris.

In Archiepifcopatu Brundufinenfi, & Ortiano Archiepifcopus ipfe, duas Uncias auri.

Ecclefia Sanctae Mariae de Parvoponte, unam Unciam auri.

Ecclefia Sancti Thomae cum Hofpitali, a Logotheto aedificato, u- C num Marabutinum.

Ecclefia Sanctae Margaritae de Penna de Buchio, unam Unciam auri.

In Archiepifcopatu Hydrontino Ecclefia Sanctae Mariae de Netto, unam Unciam auri.

Monafterium Sancti Nicolai de Cafulis, unum Michaletum auri, D quod valet quinque Tarenos Regni.

In Epifcopatu Lucienfi Ecclefia Sancti Johannis, dimidiam Unciam auri.

In Archiepifcopatu Barenfi Ecclefia Sancti Benedicti, duos Melequinos.

In Epifcopatu Botuntinenfi Ecclefia Sancti Georgii Botuntinenfis tres E Solidos Provenienfium.

In Epifcopatu Converfanenfi Abbas ejufdem Terrae, unam Unciam auri.

In Archiepifcopatu Tranenfi Ecclefia Sanctae Mariae in Baroli Villa, unum Obolum Maffamutinum.

In Epifcopatu Andrenfi Monafterium Sancti Thomae de Andria, quartam Unciam auri ad pondus Baroli.

Monasterium Sanctae Mariae de Monte, mediam Unciam auri.

In Archiepiscopatu Sipontino Monasterium Montis Sacri, dimidiam Unciam auri.

Ecclesia Sancti Leonardi, unam Unciam auri.

Ecclesia Sancti Thomae, unam Libram olibani.

Monasterium Sancti Johannis in Lama, unam Unciam auri.

Monasterium Sanctae Mariae de Pulsano, duos Bisantios.

Ecclesia Sanctae Mariae Magdalenae, duas Libras cerae.

Ecclesia Sanctae Mariae de Caxorubeo, duas Libras cerae.

Hospitale Sancti Jacobi Casalis Novi, unum Obolum Massamutinum.

In Episcopatu Vestanensi Monasterium de Calena, unam Unciam auri.

Ecclesia Sancti Petri de Cripa Nova, unum aureum.

In Episcopatu Trojano, qui est Domini Papae, Monasterium Sancti Marci de Foja, quatuor Libras olibani.

Domus Misericordiae apud Fojam sita, unam Libram olibani.

Monasterium de Ursara, unam Unciam auri.

Ecclesia Sancti Salvatoris, unam Libram cerae, & unam de olibano.

In Episcopatu Melphiensi, qui est Domini Papae similiter, Monasterium Vulturnense, unam Unciam auri.

Monasterium Sancti Angeli de Baudia, unam Unciam auri.

In Episcopatu Monopolitano Domini Papae Monasterium Sancti Stephani, unam Unciam auri.

In Archiepiscopatu Beneventano Sancta Maria de Sambuco, duas Uncias auri.

A Ecclesia Sanctae Mariae de Monte Drogi, unum Squifatum.

Ecclesia Sancti Thomae tres Romanatos, & tria paria de oblatis cum candelis.

Domus Templi, quatuor Romanatos.

Ecclesia Sancti Leonis, duos Romanatos.

B Monasterium Turrismajoris, unam Unciam auri.

Monasterium Sanctae Mariae de Gualdo, quatuor Tarenos auri, & unam Libram olibani.

In Episcopatu Thelesino Monasterium Sancti Salvatoris, situm in ipsa Civitate, unam Unciam auri.

In Episcopatu Sanctae Agathae Episcopus ipse pro Ecclesia Sanctae Agathae, unam Unciam auri.

C In Episcopatu Avellino Monasterium Sanctae Mariae Montis Virginis, Ordinis Sancti Benedicti, singulis annis unum Obolum aureum, quod spectat ad Dominum Papam.

In Episcopatu Licherino Ecclesia Sanctae Trinitatis de Castelluccio, D duas Libras cerae.

In Episcopatu Alatinensi Hospitale Sanctorum Apostolorum Bartholomaei & Jacobi de Bancione, singulis annis unum Obolum aureum. Quod Hospitale spectat specialiter ad Dominum Papam.

Hospitale de Rotellis, unum Obolum Massemutinum.

E In Episcopatu Civitatensi Monasterium Terrae Majoris pro duabus Ecclesiis, una scilicet Sanctae Crucis in Castro Sancti Severi, & alia Sancti spiritus, duas Uncias auri.

In Archiepiscopatu Salernitano Cavense Coenobium, tres Solidos auri.

In Episcopatu Nusquitano Monasterium Sanctae Mariae de Fondiliano, decem Tarenos de Salerno.

In

A In Episcopatu Marsicensi Ecclesia Sanctae Mariae de Porta Nova, unum Squifatum.

Hospitale Portae Novae in Roja Sancti Roncii, unum Squifatum.

Ecclesia Sancti Salvatoris in capite Ageamentino, duas Libras cerae.

In Episcopatu Calviulensi Ecclesia Sanctae Mariae, unam Unciam auri.

B In Episcopatu Venafrenensi Monasterium Sancti Vincentii de Sancra, tres Squifatos.

In Episcopatu Sorano, qui est Domini Papae, Monasterium Sancti Dominici, duodecim Denarios Papiensium, & centum brachia panni in Pascha & in Nativitate.

C In Episcopatu Fundano Ecclesia Sancti Thomae in pede Montecelli, unam Libram........

Ecclesia Sancti Sebastiani de Castronovo, unam Libram cerae.

In Episcopatu Aquilano Ecclesia Sancti Johannis de Colomentis, unam Libram cerae.

D In Episcopatu Marsicano Ecclesia Sanctae Mariae de Apamia, tres Solidos Proveniensium, & unam Libram cerae.

Monasterium Sancti Silvestri de Pereto, Ordinis Sancti Damiani, unam Libram cerae annuatim.

In Episcopatu Valvensi Monasterium de Bunimaco, unum Romanatum.

E Hospitale Sancti Viti de Scarafano, unam Libram cerae.

In Episcopatu Theatino Monasterium de Cerajella, unum Marabutinum.

Monasterium Sancti Stephani de Ripa Maris, unam Unciam auri.

Ecclesia Sancti Johannis in Venere, unam Unciam auri.

Ecclesia Sanctae Hierusalem, unum Tarinum regale.

Monasterium Sancti Martini in Valle, duos Solidos Proveniensium Senatus.

Ecclesia Sanctae Mariae de Manoplello, unum Bisantium.

In Episcopatu Abruntinensi Ecclesia Sancti Domnini, duos Solidos Pisanorum.

In Episcopatu Signinensi Monasterium de Rossello, unum Obolum Massemutinum pro Ecclesia Sancti Simeonis, quam ei concessit Dominus Honorius Papa III. Pontificatus sui Anno V.

In Episcopatu Anagnino Episcopus ipse in unoquoque festo Coronationis Domini Papae, debet sexaginta brachia panni, & ducentas Scutellas, & viginti Solidos.

Homines de Anticulo, quinquaginta Scapulas porcinas, & quinquaginta Placentulas in festo Nativitatis.

Dominus Raynaldus Maximi de Genna, nepos Domini Alexandri IV. pro omnibus reditibus & proventibus, ceterisque juribus & bonis, quae Romana Ecclesia in Castro de Trebis obtinet, debet unum Obolum aureum in festo Omnium Sanctorum, praedictae Romanae Ecclesiae annuatim.

In Episcopatu Ferentino Episcopus ipse, ducentas Scutellas, & sexaginta brachia panni.

In Episcopatu Alatrino Episcopus ipse, ducentas Scutellas, & sexaginta brachia panni.

In Episcopatu Verulano Episcopus ipse debet sexaginta brachia panni, & ducentas Scutellas, & viginti Solidos per annum.

Ecclesia Sancti Petri de Caneto, Centum Scutellas, & Centum brachia panni.

Datum apud Urbem Veterem Idibus Septembris, Pontificatus nostri Anno III.

„ De Bononia.

R*Egestrum de recognitionibus, & homagiis, ac fidelitatis juramentis, per Commune & Homines singulares Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, Faventiae, Forolivii, Caesenae, Arimini Civitatum. Necnon Guidonis Comitis Montisfeltri, Malatestae de Veruculo, Paciscardi de Paciscardis, Manuelis Domini Jacobi de Fertano, Peponis & Raynerii de Brandis, & Vincentii Domini Honesti, pro Terris, quas tenebant*, Domino Nicolao Papae III. *& ejus certis Nuntiis, Ecclesiaeque Romanae factis & praestitis, prout in eodem pergameno Libro, sive Regestro, manu Magistri Thomae de Monte Granario Notarii publici scripto, recepto, & signato, & infra sequitur, plenius continetur*. Datum Bononiae *& alibi: ubi dictae recognitiones factae fuerunt, & Instrumenta recepta*, Anno Domini MCCLXXVIII. die XXI. Augusti, Pontificatus dicti Domini Nicolai Papae III. Anno Primo.

Est primo in dicto Regestro quoddam Instrumentum Syndicatus Syndici constituti in publico Parlamento dictae Civitatis Bononiae ad confirmandum & ratificandum coram certis Nuntiis Apostolicis in ipso Instrumento expressis recognitionem & promissionem cum juramento, factas per certos Nuntios Bononiae coram Domino Nicolao Papa III., *vel alteri pro eodem: necnon ad faciendum dictam recognitionem, & praestandum dictum juramentum fidelitatis eisdem Nuntiis Apostolicis nomine Romanae Ecclesiae*. Datum, *ut supra proxime*.

A *Item quoddam aliud Instrumentum de & super recognitionibus & juramentis per dictum Syndicum factis & praestitis in eodem Parlamento, & plurimos alios Cives Bononienses, quorum sunt nomina & cognomina expressa in dicto Regestro, coram Magistris Siffrido de Anagnia & Guillermo Durandi,* B *necnon Fratre Laurentio de Tuderto, & Fratre Johanne de Viterbio Ordinis Praedicatorum, nomine dicti* Nicolai Papae III. *& Sedis Apostolicae, Ecclesiaeque Romanae recipientibus*. Datum, *ut supra, quantùm ad gesta per dictos Syndicos. Quantùm verò ad gesta per singulares Bononienses, non est Data, quia facta fuerunt diversis diebus & mensibus, prout dicitur in Re-* C *gestro. Castra & loca infrascripta sunt in Comitatu & districtu Bononiae.*

Item Instrumentum Syndicatus. Item Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum singularium Burgi Panicalis: qui similiter juraverunt, & juramentum fidelitatis praestiterunt Domino Guillermo Durandi Nuntio Apostolico nomine Domini Ni- D colai Papae III. *& sanctae Romanae Ecclesiae*. Datum *in dicto loco*, Anno Domini MCCLXXVIII. die IV. Mensis Octobris, *& sequentibus diebus singulares personae.*

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Unzolae, qui E *similiter recognoverunt & juraverunt, ut supra*. Datum *in dicto loco* Unzolae, *quo supra*, die VI. Mensis Octobris.

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Castri Franci, qui similiter recognoverunt ut supra & juraverunt. Datum in Castro Franco, Anno, *quo supra*, die VI. Mensis Octobris.

Item

Item similia Instrumenta Syndicatuum & recognitionum, & juramenta Syndicorum, necnon nomina hominum infrascriptarum Terrarum, Crispellani, Plumacii, Gissi, Castanboli Maris, Ceulae, Furnii, Argelatae, Argillae, Podii Massumatici, Galerae, Podii Rognatici, Gavaseti, Villae Sancti Petri in Casali, Terrae Sancti Georgii, Terrae Sanctae Mariae in Artis. Quorum Comitatuum, Castrorum & Villarum Syndici & singulares personae similiter ratificaverunt, recognoverunt & juraverunt, ut supra. Anno Domini, & Mense, quibus supra, diversis tamen diebus in Regestro praedicto expressatis.

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Faventiae, qui similiter recognoverunt & juraverunt &c. ut supra. Datum Faventiae, Anno, *quo supra*, die VI. Septembris.

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Forolivii, qui similiter fecerunt, ut alii supra. Datum Forolivii Anno, *quo supra*, die II. Mensis Septembris.

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Caesenae, qui similiter fecerunt, ut supra. Anno, *quo supra*, in Caesena die XI. Septembris.

Item Instrumentum Syndicatus, & Instrumentum recognitionis & juramenti, & nomina hominum Civitatis Arimini, qui similiter fecerunt. Datum Arimini Anno, *quo supra*, die XVIII. Septembris.

Item Instrumenta ratificationum & juramentorum fidelitatis infrascriptorum Baronum dicto Domino Nicolao Papae III. *seu ejus Nuntiis Apostolicis, nomine suo, & successorum suorum Romanorum Pontificum, ac Ecclesiae Romanae recipientibus factarum & praestitorum, videlicet Comitis Guidonis de Monte Feretro:* Actum in Civitate Forolivii Anno, *quo supra*, die I. Septembris. *Domini Malatestae de Veruculo:* Actum in Civitate Arimini, Anno, *quo supra*, die XVII. Septembris. *Domini Paciscardi de Paciscardis:* Actum *loco &* Anno *quibus supra*, die XVIII. Septembris. *Domini Manuelis Domini Jacobi de Fertano:* Actum *loco &* Anno *quibus supra*, die XII. Septembris. *Domini Vincentii Domini Honesti:* Datum Caesenae, Anno, *quo supra*, die XII Septembris. *Dominorum Popi & Raynerii de Brandis;* Datum & Actum, *ut supra proxime. Pro omnibus juribus, Castris, Villis, & certis ipsorum territoriis & districtibus, quae habent in certis Comitatibus & locis hic specificatis, & in tota provincia Romandiolae, praefati Domini juramentum fidelitatis praestiterunt, ut supra.*

Item est quaternus tabellionatus, continens tractatum seu concordiam inter Commune Bononiae ex una parte & Marchiones Estenses ex altera, super quadam discordia, quae inter ipsos ventilabatur. Datum Florentiae Anno Domini MCCLXXXIX. die XIX. Maji.

Item sunt duo Quaterni, continentes processus & sententiam, pacem seu concordiam inter Bononienses ex una parte & Marchionem Estensem ex altera, per Priores Artium Florentiae, Arbitros super iis auctoritate Apostolicâ eis datos. Datum Florentiae Anno Domini MCCXCIX. die XXIX. Mensis Septembris.

Item transcriptum quarumdam Literarum super tregua inita auctoritate Apostolica inter Provinciales Romandiolae ex una parte & Bononienses & Par-

Parmenses, Marchionesque Estenses cum eorum sequacibus ex altera, cum citatione, ut dictae partes debeant legitime comparere super pace facienda ad certam diem coram Domino Bonifacio Papa VIII. Datum Pistorii III. Idus Januarii, Pontificatus Domini Bonifacii Papae VIII. Anno II.

Item quaedam Literae excusatoriae Communis & Officialium Bononiensium Domino Bonifacio Papae VIII. *directae sine Datâ.*

Item quoddam Instrumentum, continens qualiter Rector & Vicecapitaneus & Antiani & Consilium generale Communis ac Populi Civitatis & districtus Bononiensis, recognoverunt dominium, jurisdictionem omnimodam, & merum ac mixtum imperium dictae Civitatis Bononiae ad Dominum Johannem Papam XXII. *suosque successores ac Romanam Ecclesiam pleno jure pertinere, & esse debere: constitueruntque certos Procuratores & Syndicos ad recognoscendum praedicta; & se ac dictam Universitatem eidem Domino Papae submittendum, obligandum & faciendum erga eumdem Dominum Papam circa necessaria praemissa ac opportuna.* Datum Bononiae Anno Domini MCCCXXXI. die VIII. Novembris, Pontificatus dicti Domini Johannis Papae XXII. Anno XVI.

Item duo Instrumenta, continentia qualiter Johannes Andreae Decretorum Doctor, & Gerra de Pepulis, exsequutores testamenti Alberti Thomasini Cognoscentis de Bononia, consenserunt, * *quod Johanna filia & heres dicti Alberti venderet certa bona sua* Domino Bertrando Episcopo Ostiensi. Datum Bononiae Anno Domini MCCCXXXII. die X. Februarii.

Item duo Instrumenta, continentia emtionem factam nomine Domini Bertrandi Cardinalis Ostiensis *de quibu-* A *sdam domibus suis, sitis in Civitate Bononiensi, in eisdem Instrumentis consignatis, postmodum per ipsum Cardinalem Romanae Ecclesiae in suo ultimo testamento legatis, prout apparet in quodam transumto authentico hic annexo.* Datum Bononiae Anno MCCCXXXII. die XIII. Februarii.

Item Instrumentum ratificationis fa- B *ctae per dictum* Dominum Bertrandum Cardinalem Ostiensem *de bonis nomine suo ab haeredibus Alberti Thomasini in Porta de Castello Bononiae emtis.* Datum Bononiae Anno Domini MCCCXXXII. die XIII. Februarii, Pontificatus Domini Johannis Papae XXII. Anno XVII.

Item duo Instrumenta continentia da- C *tiones Curatorum Jacobino Minorino filio Catharinae Matthaei de Castello, ad ratificandum venditionem domorum & possessionum Albertini Thomaxini Bononiensis* Domino Bertrando Episcopo Ostiensi *factam.* Datum Bononiae Anno Domini MCCCXXXII. die XVI. Mensis Octobris.

Item Litera Apostolica bullata, con- D *tinens processus factos & sententias latas per* Dominum Benedictum Papam XII. *contra Officiales, Commune & Populum Civitatis, Comitatus & districtus Bononiae pro eo quod hostiliter* Dominum Bertrandum Episcopum Ostiensem, *in Lombardia & aliquibus aliis partibus Italiae Legatum Apostolicum, in Castro Bononiae* E *per eum constructo pro Ecclesia Romana existentem obsederunt, eumque vi armorum de dicto Castro & Civitate Bononiensi expellendo recedere fecerunt.* Datum Avenione IV. Nonas Januarii, Pontificatus dicti Domini Benedicti Anno III.

Item Instrumentum Syndicatus Communis, Antianorum, Consulum, Consiliariorum, ac Locumtenentis Capitanei Civi-

Civitatis Bononiae ad comparendum coram Domino Benedicto Papa XII. *& Collegio Dominorum Cardinalium, tractandumque pacem & reconciliationem ipsorum Bononiensium super rebellione praedicta, quam fecerunt in expellendo Dominum Legatum praedictum.* Datum Bononiae Anno Domini MCCCXXVIII. die XXIX. Mensis Maji.

Super recuperatione, reintegratione, & reconciliatione Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, & gentium eorumdem, sequitur effectus Literarum Apostolicarum. Et primo est quaedam Litera ad perpetuam rei memoriam, cum filis sericis bullata, concessa per Dominum Benedictum Papam XII. Avenione IV. Idus Octobris, Pontificatus sui Anno IV. *continens inter alia, quod factis quibusdam processibus per* Dominum Johannem Papam XXII. *contra Commune, Universitatem, & Populum Bononiensem super eo, quod* Dominum Bertrandum Episcopum Ostiensem, *in Lombardia Apostolicae Sedis Legatum, de Bononia per vim expulerunt, & eisdem processibus per dictum Dominum Benedictum recensitis, plures & diversas sententias atque poenas contra eosdem Bononienses promulgando processit. Quibus visis dicti Bononienses apud Avenionem dicto Domino Benedicto Paullum de Liazariis Decretorum Doctorem, & Mathaguanum de Azzogudis, ac Petrum de Bonipetris Legum Doctores, & Rolandum quondam Johannis de Fantucciis, Syndicos & Procuratores speciales dictorum Bononiensium Ambasciatores destinarunt. Qui recognoscentes Civitatem, Comitatum, & districtum Bononiensium fore & esse dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae cum mero & mixto imperio ac jurisdictione omnimoda, & quoad exercitum eorumdem pertinere plenarie, refutationem praedictorum per traditionem clavium in Consistorio publico eidem Domino Benedicto Papae XII. & Ecclesiae Romanae fecerunt. Dictusque Syndicus nomine suo & aliorum constituentium omnium juramentum fidelitatis dicto Domino Benedicto Papae & Ecclesiae Romanae praestitit, promittendo eidem Domino Papae & ejus Collegio, ac sanctae Romanae Ecclesiae, se facturum, quod Antiani & Cives Bononiae simile juramentum fidelitatis praestarent infra medium Quadragesimae tunc sequentis, & ratificarent omnia gesta facta, & promissa per ipsum Syndicum & Ambasiatores praedictos. Item dictus Syndicus nomine quo supra pro dicta Civitate, Comitatu, & districtu Bononiensi dedit & constituit dicto Domino Papae & Collegio Dominorum Cardinalium ac Ecclesiae Romanae in perpetuum Censum octo millium Florenorum boni auri & ponderis de Florentia, solvendum quolibet Anno in festo beatorum Petri & Pauli Apostolorum Romano Pontifici, ubicumque erit, & Ecclesiae Romanae, vel ipsi Ecclesiae, Sede vacante, ubicumque fuerit, pro futuro Pontifice recipienti, & pro portione Collegium Dominorum Cardinalium contingente, sumtibus & expensis annis singulis Communis & Universitatis Bononiae, promittendo solemniter & jurando in animas dictorum constituentium praedicta attendere & facere observari. Item promisit & constituit Syndicario nomine, quo supra, ac juravit in animas constituentium praedictorum, quod quandocumque dictus Dominus Papa, successoresque ejus, vel Collegium Dominorum Cardinalium, Apostolicâ Sede vacante, mandabunt, seu indigebunt gentibus armorum, pro defensione terrae Ecclesiae, ipsi Bononienses mittent in subsidium seu servi-*

tium

tium ejusdem Ecclesiae ducentos homines bonos, equis & armis bene munitos, infra septuagesimum milliare dumtaxat a Civitate praedicta computandum: & tenebunt eos per tres menses integros anno quolibet eorum expensis propriis in servitio dictae Romanae Ecclesiae moraturos, nisi dicta Civitas tunc esset obsessa, vel contra eam attualiter guerra, & vera forsitan moveretur. Item promisit solemniter dictus Syndicus nominibus, quibus supra, & juravit in animas constituentium praedictorum, quod gesta promissa & jurata per ipsum dicti constituentes rata & grata haberent, ac perficerent infra medium Quadragesimae proxime tunc futurae, & perpetuò observabunt sub poena quingentarum Marcharum auri toties, quoties contrarium facient, dicto Domino Papae & successoribus suis, Ecclesiaeque Romanae, ac ejus Camerae Apostolicae applicanda, & per eam ab eis exigenda. Item in dicta Bulla continentur multa Capitula, promissa & jurata per dictum Syndicum, creationes & constitutiones Potestariae, Capitanei, Judicum & aliorum Officialium, ac exercitium meri & mixti imperii, jurisdictionisque Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis tangentia, quae propter eorum prolixitatem hìc non exprimuntur. Item in dicta bullâ cavetur, quod si dictum Commune, Universitas, & Populus Bononiensis infra tres menses, proxime tunc festum Apostolorum sequentes, non solverent dictum Censum annuum octomillium Florenorum dicto Domino Papae, ejusque successoribus, seu Romanae Ecclesiae, ipso facto Potestas, Capitaneus, Conservator, Judices, & Officiales, ac Antiani omnes dictae Civitatis sint excommunicati. Si verò infra alios tres Menses proxime sequentes dictum Censum integraliter non persolverint, dicta Ci-

A

*vitas, Comitatusque & districtus Bononiensis Ecclesiastico sint suppositi interdicto. Si verò infra alios tres supradictos Menses proxime sequentes dictum Censum sine diminutione quacumque non persolverint, suspensionem Studii generalis, omniumque privilegiorum, gratiarumque Apostolicarum & Imperialium, eis concessorum incurrant. Si verò infra alios tres menses praedictos tres menses immediate sequentes, dictum Censum non persolverint, dicto Studio, & privilegiis omnibus atque gratiis omnino sint privati. Si verò de dicto Censu octo millium Florenorum infra ultimos tres Menses anni plenarie eisdem Romano Pontifici & Ecclesiae Romanae satisfecerint, * nihilominus tamen pro singulis summis octomillium Florenorum singulorum terminorum sequentium si non persolverint integraliter, similes poenas incurrant. Deinde verò dictus Dominus Benedictus Papa XII. contra dictum Commune, Universitatem, Comitatum, districtum, Officiales, ac constituentes Bononiae, si in praemissis, seu in aliquo praemissorum defecerint, sententias & poenas suprascriptas promulgari solemniter & servari voluit; interpretationem, expositionem, correctionemque praedictorum dictus Dominus Papa sibi penitus & soli, & Successoribus suis Romanis Pontificibus retinendo. Post quae sequitur quaedam alia Litera cum filo canapis bullata, exsequutoria supradictae, directa Magistro Guidoni de Sancto Germano Notario, & Apostolicae Sedis Legato, Nuntio per dictum Dominum Benedictum Papam XII. apud Bononiam super praemissis destinato, continens suprascriptam Literam gratiosam, & commissionem, potestatemque super praemissis adimplendis, sub* Data *primae Literae concessae videlicet* Avenione IV. Idus Octobris, Pontificatus dicti

B

C

D

E

cti Domini Benedicti Papae XII. Anno IV.

Item est quaedam alia Litera bullata, continens, quomodo Dominus Benedictus Papa XII. Secundo Idus Octobris, Pontificatus sui Anno IV. *scripsit Communi & Populo Bononiae, ut gratiose & benigne reciperent dictum Magistrum Guidonem de Sancto Germano Nuntium Apostolicum, & eidem crederent de eis, quae dicto Communi exponeret ex parte dicti Domini Papae.*

Item est quaedam alia Litera bullata continens quod dictus Dominus Benedictus, Pontificatus sui Anno IV. Secundo Idus Octobris in Avenione, *commisit dicto Magistro Guidoni, quod receptâ possessione Civitatis & Comitatus ac districtus Bononiensis, regimen & administrationem dictorum Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis committeret cui sibi placeret, & videretur expedire. Et postquam possessionem recepisset & commisisset, reveniret Avenionem ad referendum, quae acta fuerunt per eum super contentis in praesenti commissione.*

Item est quaedam alia Litera bullata, continens remissionem factam dicto Magistro Guidoni per dictum Dominum Benedictum, Pontificatus sui Anno IV. *ut in Civitate, Comitatu, & districtu Bononiensi unum de tribus nominandis pro * dictum Commune Bononiae possit in Potestatem, vel Capitaneum, seu Confalonerium idem Magister Guido Nuntius Apostolicus deputare & confirmare.*

*Item quoddam publicum Instrumentum de actis & gestis in Civitate Bononiae, quando dictus Dominus * Guigo fuit in dicta Civitate Bononiae, & dictas ordinationes publicare vellet juxta formam per dictum Dominum Papam sibi traditam. Et inter cetera quod quidam Dominus Thaddaeus vocatus de Pe-* A *pulis, Civis & Doctor, Bononiensis, dicens se Conservatorem dictae Civitatis ad suam vitam, & Commune, Universitas ac Populus Bononiensis dicto Nuntio Apostolico Literas, quas apportabat, non permiserunt legere, publicare, nec etiam exsequi, nisi prius reformatis, declaratis ac emendatis quibusdam Capitulis & Articulis in dictis Literis* B *comprehensis, super quibus rediret ad Romanam Curiam.* Actum Bononiae Anno Domini MCCCXXXIX. die penultima Mensis Decembris.

Item est alia Litera bullata, continens secundarios processus, sententias, poenas, citationesque contra Commune, Universitatem, Populum, & Officiales Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, per dictum C Dominum Benedictum Papam XII. *factos & promulgatos super eo, quod dictum* Dominum Bertrandum Episcopum Ostiensem, *Legatum Apostolicum, de Castro per eum fundato Bononiae pro Ecclesia Romana, ibi existentem cum familia sua, vi armorum expulerant, ac etiam, quia praedictam concordiam & reconciliationem* D *tractatam in Avenione ipsi Bononienses tenere recusabant.* Datum Avenione VI. Calendas Septembris Pontificatus sui Anno . . . .

Item aliud Instrumentum factum super publicatione processuum & sententiarum Apostolicarum contra Bononienses per Episcopum Faventinum Commissarium Apostolicum secundario factorum E *& promulgatorum.* Actum Faventiae Anno Domini MCCCXL. die XXVI. Decembris, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno V.

Item est quidam Liber pergameni sexdecim foliorum scriptus, & cum serico bullatus, continens declarationem dubiorum occurrentium super praedicta ordinatione reconciliationis Bononiensium, & modificationem & ordinationem novam

vam Civitatis Bononiensis. Necnon recognitiones Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, cum eorum pleno dominio, jurisdictione omnimoda, mero ac mixto imperio, & promissiones, obligationesque Censuum, & aliorum servitiorum, & juramentum fidelitatis per dictos Syndicos nomine eorum & Communis, Populique & Antianorum & Consiliariorum omnium dictae Civitatis eidem Domino Benedicto Papae & Collegio Dominorum Cardinalium promissas, factas atque praestitas. Datum Avenione XVIII. Calendas Julii, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno VI.

Item rotulus magnus & longus, continens processum factum super reconciliatione & recuperatione Civium, gentiumque Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis. In quo rotulo a pluribus Notariis tabellionato & signato continentur decemnovem Instrumenta publica signata & tabellionata, quorum effectus sequuntur seriose. Et fuit incoeptus dictus rotulus Anno Domini MCCCXL. die I. Augusti, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno VI.

Primum enim Instrumentum dicti rotuli continet in effectu, quod Anno Domini MCCCXL. die I. Augusti, Pontificatus dicti Domini Benedicti Papae XII. Anno VI. Dominus Beltraminus Episcopus Cumanus, *Nuntiusque Apostolicus, pro complenda dicta reconciliatione & pace Bononiensium, specialiter destinatus ac receptus, creavit quatuor praecones, qui juraverunt proclamare publice per dictam Civitatem in locis consuetis omnia, quae dictus Nuntius Apostolicus eis & cuilibet eorum nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae praeciperet. Et quod fidelem relationem de proclamationibus & gestis per eos dicto Episcopo Nuntio Apostolico facerent sub juramento praestito, & poena in Statutis dictae Civitatis contenta, ac etiam sub poena viginti Solidorum cuilibet ipsorum imposita. Quibus dictus Dominus Episcopus & Nuntius Apostolicus praecepit, ut in locis consuetis Bononiae & per vicos & plateas publice & fideliter proclamarent ex parte Domini Papae, & ipsius Nuntii, quod omnes de generali & speciali Consilio & solemni dictae Civitatis in crastinum, dum audirent pulsari Consilium, se congregarent in Palatio novo Communis Bononiae, ad audiendum ea, quae dictus Nuntius Apostolicus ex parte dicti Domini Papae eis diceret. Quae facta fuerunt multis testibus & tribus Notariis in fine Instrumenti subscriptis praesentibus.*

Secundum Instrumentum, quod die II. Mensis Augusti Anno, *quo supra, dictus Dominus Bertrandus Episcopus Cumanus & Nuntius Apostolicus, convocatis & congregatis in unum in dicto Palatio Novo Communis dictae Civitatis Bononiae, videlicet vocibus praeconum, & sono campanarum solemniter de mandato dicti Nuntii Apostolici, omnibus Antianis, Consulibus, & Consiliariis Communis & Universitatis Bononiensis, quorum omnium nomina in dicto Instrumento sunt scripta, qui erant, prout dicebant, secundùm Statuta & consuetudines dictae Civitatis plusquam duae partes Consiliariorum dictorum Communis & Universitatis Bononiensis ad generale plenum Consilium faciendum, praesentibus etiam Nobilibus viris Dominis Nigro de Bruxatis de Brixia Milite pro Potestate, & Jacobo de Regio pro Vicegerente Capitanei dictae Civitatis & Populi, se gerentibus & consentientibus, ad interrogationem dicti Nuntii Apostolici asserentibus, quod Concilium generale plenum*

num ac solemne, etiamsi tractaretur de alienatione quorumcumque jurium dictorum Communis & Universitatis, faciebant & repraesentabant: dictas Literas Apostolicas praefati Domini Benedicti Papae XII. *bullatas, continentes concordiam & tractatum pacis ac declarationis praedictas, per Beltramum Guasonem de Leuco Mediolanensem Notarium publicum solemniter palam & altâ voce, publice legi distincte & publicari fecit, omnibus exponendo. In quibus quidem Literis specialiter continentur obligationes Census octomillium Florenorum quolibet Anno in festo beatorum Petri & Pauli Apostolorum per dictos Bononienses sumtibus eorum & expensis, dicto Domino Papae & Ecclesiae Romanae solvendorum. Item obligationes ducentorum hominum armorum bene munitorum in subsidium & servitium dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae infra septuaginta milliaria a Civitate Bononiensi computanda, per tres menses integros anno quolibet per dictos Bononienses eorum expensis infra duodecim dies mittendos pro defensione jurium dictorum Domini Papae & Ecclesiae Romanae; si & quando in futurum indigebunt. Item multa Capitula, ordinationem, creationem, ac depositionem Potestatis, Capitanei, Judicum appellationum, Officialium, ac Stipendiariorum Civitatis, Communis, & districtus Bononiensis praedictorum continentia. Item continentur quaedam declarationes & modificationes super quibusdam Capitulis in dictis Literis expressatis per dictum Dominum Papam & Syndicos supra nominatos factas & concordatas. Item poena quingentarum Marcharum auri per dictos Commune & Universitatem Bononiensem, si contenta in dictis Literis concordata non adimpleverint, servaverintque, committenda, & dicto Domi-*

A *no Papae, Ecclesiaeque Romanae applicanda, ac per Cameram Apostolicam toties, quoties defecerint, exigenda. Item continentur multae aliae poenae contra dictos Bononienses statutae, quas longum esset narrare propter earum prolixitatem. Item in dicta Bulla continentur Syndicatus & potestas dictorum Syndicorum supra nominatorum.*

B *Quibus Literis Apostolicis lectis coram dicto Consilio ac publicatis, Commune, Universitas, & Populus praedicti nullo discrepante ratificarunt, approbarunt, promiserunt, & jurarunt tenere, complere, attendere omnia concordata, & in dictis Literis Apostolicis contenta. Post quae Antiani, Consules, Consiliarii, & Universitas Civitatis Bononiae*

C *volentes restituere possessionem dictae Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiae, dicto Domino Papae, seu Episcopo Cumano Nuntio Apostolico, ejus nomine, & complere effectualiter contenta in dicta concordia, constituerunt alios Syndicos, videlicet Hugolinum Pauli de Bonatatis, & Nicolaum Brandoni de Saliceto, Cives Bononienses. Qui qui-*

D *dem Syndici per traditionem Clavium portarum Civitatis, & Castrorum Comitatus, & districtus Bononiensis dicto Nuntio Apostolico restituerunt plenarie possessionem, seu quasi, dictorum Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, juriumque eorumdem, prout* Dominus Johannes Papa XXII. *tenere solebat. Quo facto ad eorum reque-*

E *stam, interdictum Ecclesiasticum, & alias sententias atque poenas appositas & latas in dictos Bononienses praefatus Nuntius Apostolicus relaxavit, & penitus amovit. Item dictus Syndicus de mandato Antianorum & Consulum & Consiliariorum dictae Civitatis, nomine & in animas eorum, dicto Nuntio Apostolico nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipienti sacramentum*

tum fidelitatis praestitit. Quae acta fuerunt multis testibus, & quinque Notariis in fine subscriptis testibus.

Tertium Instrumentum dicti rotuli continet, quod Anno & Pontificatu *praedictis, &* die IV. Mensis Augusti, *in Capitulo Ecclesiae Fratrum Praedicatorum Bononiensium, praesentibus Ferrariensi & Comaclensi Episcopis & aliis Praelatis multis & testibus ad haec vocatis, & praesenti dicto Episcopo Cumano, Nuntio Apostolico, requirenti, recipientique pro dicto Domino Papa & Romana Ecclesia, supra proxime scripti Syndici singulariter pro se & nomine & in animas dictorum Communis & Universitatis constituentis, ac multi alii Doctores Legum & Decretorum, ac Milites dictae Civitatis Bononiensis, sacramentum fidelitatis praestiterunt. Cujus juramenti forma ibidem continetur. Quod Instrumentum manu quinque Notariorum est subscriptum atque signatum.*

Quartum Instrumentum continet, quod Anno & Pontificatu *praedictis dictus Episcopus Cumanus Nuntius Apostolicus, pluribus testibus praesentibus, in Domo Fratrum Praedicatorum, in qua ipse cubabat, accepit claves portarum Civitatis Bononiensis, cum quibus accessit ad dictas Portas in Instrumento nominatas: quas clausit & aperuit, ad finem possessionis reintegrandae & recuperandae ac continuandae dictae Civitatis. Post quae dictus Episcopus Nuntius Apostolicus constituit unum Procuratorem, qui etiam eâdem die de sero, dieque quinta & sexta Septembris de sero & de mane dictas portas aperuit & clausit, praesentibus multis testibus & Notariis subscriptis.*

Quintum Instrumentum continet, quod Anno, die & Pontificatu *supradictis, idem Dominus Episcopus Cumanus, Nuntius Apostolicus constituit, citra tamen* A *revocationem aliorum Procuratorum, & creavit de novo alium Procuratorem, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae, Petrolum de Alzatè Mediolanensis diœcesis. Cui tradidit Claves portarum dictae Civitatis Bononiensis, dando sibi potestatem claudendi & aperiendi de sero & de mane, quoties opus esset. Quod dictus Procurator dicta die &* B *sequentibus, animo & ad finem recuperandi & apprehendendi, habendi & tenendi actualiter & corporaliter, realiter & integre, pacifice & libere, possessionem seu quasi Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, meri & mixti imperii ac jurisdictionis, ceterorumque jurium eorumdem dicti Domini Papae & Romanae Ecclesiae,* C *fecit, praesentibus pluribus testibus & Notariis subscriptis.*

Sextum Instrumentum continet, quod Anno die & Pontificatu *suprascriptis, idem Episcopus Nuntius Apostolicus, citra revocationem aliorum Procuratorum, constituit nomine, quo supra, Amitzinum Baronis de Galarate Mediolanensis dioecesis, Procuratorem ad* D *claudendum & aperiendum Portas dictae Civitatis, tradendo sibi certas claves ceterarum Portarum, quod dictus Procurator frequenter exercuit, pluribus testibus & Notariis subscriptis praesentibus.*

Septimum Instrumentum continet, quod Anno & Pontificatu *suprascriptis,* die XVIII. Mensis Augusti, *& aliis* E *sequentibus, dictus Amitzinus Procurator de mane & de sero aperuit & clausit portas dictae Civitatis Bononiensis nomine dicti Domini Papae, Romanae Ecclesiae, & Nuntii Apostolici praedictorum, ad finem & effectum habendi & tenendi possessionem praedictam, multis testibus & Notariis suprascriptis praesentibus.*

Octavum

Octavum Instrumentum continet, quod Anno & Pontificatu & die supradictis, idem Episcopus Nuntius Apostolicus in camera sua, qua jacebat, in domo Praedicatorum Bononiae, constituit Procuratorem & Nuntium specialem, Johannem quondam Menalajo de Caselio Mediolanensis Dioecesis, ad aperiendum & claudendum quatuor Portas ibi nominatas dictae Civitatis, tradendo sibi claves dictarum Portarum. Qui quidem Procurator nomine Domini Papae, Romanae Ecclesiae, Nuntiique Apostolici praedictorum, dicta die & sequentibus dictas Portas dictae Civitatis aperuit de mane & de sero clausit, ad finem tenendi, continuandi & habendi possessionem praedictam, & exercendi merum & mixtum imperium, jurisdictionemque in dicta Civitate &c. ut supra.

Nonum Instrumentum continet, quod Anno, Mense, Die, & Pontificatu supradictis, Dominus Jacobus de Crepa, Praepositus Sancti Victoris de Massalbia, Mediolanensis dioecesis, Procurator ad claudendum &c. aliquas Portas ibi nominatas dictae Civitatis horis consuetis, nominibus, quibus supra, clausit & aperuit ad finem & effectum praedictum, Notariis & testibus praesentibus, ut supra.

Decimum Instrumentum continet, quod Anno & Pontificatu praedictis, & die IV. Mensis Augusti, idem Dominus Episcopus & Nuntius Apostolicus, intendens ad finem & effectum acquisitionis, recuperationis, reintegrationis, & continuationis dictae possessionis seu quasi & exercitii dicti meri & mixti imperii & omnimodae jurisdictionis, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae; & pro eis personaliter se transtulit ad Palatium vetus Communis Bononiensis, positum in dicta Civitate, ubi jus redditur communiter, & merum & mixtum imperium, jurisdictionesque regulariter exercentur, & exerceri consueverunt. In quo Palatio, praesente Domino Nigro de Bruxatis de Brixia pro Potestate Civitatis Bononiensis se gerente usque ad adventum dicti Nuntii Apostolici & aliis Judicibus, & Officialibus, Notariis, ac multis Civibus dictae Civitatis, dictus Episcopus Nuntius Apostolicus ad bancum seu discum Ursi consuetum, pro tribunali sedendo, & jus partibus reddendo, plures sententias criminales & pecuniarias, absolutorias & condemnatorias contulit, & curatores pluribus adultis dedit, decreta interponendo, pluribus testibus, & quinque Notariis in fine dicti Instrumenti subscriptis praesentibus.

Undecimum Instrumentum continet, quod Anno & Pontificatu supradictis, die VII. dicti Mensis Augusti, dictus Episcopus, Nuntius Apostolicus, & Nicolaus Brandoni de Saliceto Civis Bononiensis & Syndicus, existentes in Cassero, seu Turri principali Castri Sancti Johannis in Persiceto Comitatus Bononiae, idem Nicolaus nomine Syndicario Communis & Civitatis Bononiensis, tradidit realiter & restituit dicto Nuntio Apostolico, nomine dicti Domini Papae & successorum suorum & Ecclesiae Romanae, recipienti ad finem & effectum supradictos, possessionem, & quasi, Casseri & Turris, ac totius Castri praedictorum, dicens quod per hoc intendebat possessionem omnium Villarum & locorum ab eodem loco dependentium, necnon meri & mixti imperii, jurisdictionisque & ceterorum jurium eorundem, ac etiam omnium aliorum Castrorum, fortalitiorum, villarum & locorum Comitatus & districtus Bononiensis eidem Nuntio Apostolico realiter tradere & restituere. Cui Nuntio Apostolico dictus Syndicus tradidit Claves dicti Castri, & idem Nuntius Apostolicus nomine dicti Papae Petrum filium quondam Johannis

bannus de Caruciis ibi Capitaneum fecit, & Zogolino quondam Jacobi claves tradidit. Qui Capitaneus & Claviger juraverunt, bene & fideliter eorum officia nomine dicti Domini Papae facere & exercere.

Duodecimum Instrumentum continet, quod die IX. *dicti* Mensis Augusti, *idem Syndicus nomine, quo supra, tradidit & realiter restituit dicto Episcopo Nuntio Apostolico, nomine dicti Domini Papae ad finem & effectum supradictos, & in Literis Apostolicis contentos, recipienti possessionem Castri Crevalcorii & Turris ipsius, claves ipsorum sibi tradendo. Qui quidem Nuntius Apostolicus, praesente dicto Syndico, inhibuit Capitaneo & Massario per dictum Commune Bononiense deputatis antea, ne a cetero se intromitterent de gubernatione dicti Castri; ibidemque constituit Capitaneum & Massarium alios, qui jurarunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papae gubernare, & officia eorum exercere.*

Tertium decimum Instrumentum continet, quod eodem Die praedictis Episcopo Nuntio Apostolico, & Syndico Communis Bononiensis in Castro de Nonantula districtus Bononiensis existentibus, idem Syndicus nomine & ad finem, quibus supra, restituit dicto Nuntio Apostolico nominibus, quibus supra, recipienti possessionem dicti Castri de Nonantula, tradendo sibi claves. Qui Nuntius Apostolicus prohibuit Capitaneo & Clavigero, qui antea pro Communi Bononiae gubernabant, ne a cetero se intromitterent. Constituitque alios Capitaneum & Massarium seu Clavigerum, qui jurarunt & promiserunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papae custodire & gubernare.

Decimumquartum Instrumentum continet, quod die X. *dicti* Mensis Augusti dicti Anni, *praedictis Episcopo*

A *Nuntio Apostolico & Syndico dictae Universitatis Bononiensis in Castro Franco districtus Bononiensis existentibus, dictus Syndicus nomine fineque, quibus supra, restituit & realiter tradidit possessionem dicti Castri cum mero & mixto imperio, jurisdictione, juribusque omnibus ejusdem dicto Episcopo Nuntio Apostolico, nomine ac fine quibus supra*

B *recipienti, tradendo sibi claves dicti Castri. Qui Episcopus Nuntius Apostolicus nomine dicti Domini Papae inhibuit Capitaneo & Clavigero antea per Commune Bononiae constituto, ne a cetero de gubernatione dicti Castri se intromitteret. Constituitque nomine dicti Domini Papae alios Capitaneum & Clavigerum seu Massarium. Qui jurarunt*

C *in ejus manibus bene & fideliter custodire & gubernare.*

Decimumquintum Instrumentum continet, quod Anno, Mense, *&* Pontificatu *supradictis, praefato Episcopo & Syndico in Castro de Plumatio districtus Bononiensis, idem Syndicus nomine, quo supra, restituit possessionem dicti Castri dicto Nuntio Apostolico cum*

D *suis juribus recipienti nomine, quo supra, tradendo sibi claves &c.*

Decimum sextum Instrumentum continet, quod dictis Nuntio & Nicolao Syndico in Castro de Bazano districtus Bononiensis existentibus, dictus Syndicus nomine ac fine, quibus supra, restituit possessionem dicti Castri de Bazano dicto Episcopo Nuntio Apostolico, nomine

E *mine ac fine, quibus supra, recipienti, tradendo sibi claves dicti Castri. Qui Nuntius Apostolicus inhibuit Capitaneo & Clavigero antiquis, ne ulterius se intromitterent de gubernatione dicti Castri, alios de novo constituendo, qui in suis manibus jurarunt, bene & fideliter nomine dicti Domini Papae gubernare.*

Deci-

Decimumseptimum Instrumentum continet, quod Die XII. *dicti* Mensis Augusti, *Episcopo Nuntio Apostolico & Nicolao Syndico praedictis in Castello Sancti Petri Comitatus seu districtus Bononiensis existentibus, idem Syndicus nomine ac fine, quibus supra, restituit dicto Episcopo Nuntio Apostolico, nomine ac fine, quibus supra, recipienti, possessionem dicti Castri & Loci cum suis juribus & pertinentiis omnibus, tradendo sibi claves, quas idem Nuntius Apostolicus tradidit custodiendas cuidam Capitaneo noviter ibi per eum constituto, qui juravit &c. ut supra. Praedicta duo Instrumenta sunt signata & subscripta manibus quatuor Notariorum.*

Decimumoctavum Instrumentum continet, quod Die XIV. *dicti* Mensis Augusti *dictus Episcopus Nuntius Apostolicus absolvit Dominos Petrum de Bompetris Legum Doctorem & Paulum de Bonacultis, Bonromaeum de Seritis, & Robacontem de Panzonibus, Jurisperitos, Cives Bononienses, petentes humiliter a sententiis, quas incurrerant in processibus contra eos & alios Cives Bononienses per* Dominum Johannem Papam XXII. *&* Dominum Bertrandum Episcopum Ostiensem *Legatum factis, seu aliàs quovis modo, de quibus in Literis Apostolicis praefati* Domini Benedicti Papae XII. *mentio habetur, impositâ eis poenitentiâ salutari, & praestito juramento de parendo mandatis sanctae matris Ecclesiae. Et nihilominus idem Nuntius Apostolicus nomine dicti Domini Papae supradictos constituit & creavit Judices Appellationum Civitatis Bononiensis. Qui jurarunt ad sancta Dei Euangelia, dicta Officia pro dicto Domino Papa & Romana Ecclesia bene & fideliter regere & exercere. Quod Instrumentum est signatum & subscriptum manu trium Notariorum.*

A

Decimumnonum & ultimum Instrumentum dicti rotuli continet, quod Anno, Mense, Die, *&* Pontificatu *praedictis, Dominus Niger de Bruxatis de Brixia Miles, qui se gesserat & gerebat pro Potestate dictae Civitatis Bononiae, petiit humiliter se absolvi a sententiis in dictis processibus contentis per dictum Episcopum Nuntium Apostolicum: attento quod possessionem Comitatus & districtus Bononiensis, omniumque jurium & pertinentiarum earumdem recuperaverat. Quem dictus Nuntius Apostolicus absolvit injunctâ poenitentiâ salutari, & recepto juramento, ut supra; eidem expresse inhibendo, ne a cetero exerceret Officium Potestatis dictae Civitatis. Cui inhibitioni praedictus Miles humiliter acquievit. De quibus omnibus dictus Episcopus Nuntius Apostolicus praecepit fieri publicum Instrumentum: quod fuit factum & signatum manibus trium Notariorum. Dictusque rotulus supradictas Literas & Instrumenta continens, fuit sigillo dicti Domini Episcopi Cumani Nuntii Apostolici sigillatus.*

B

C

Item unum aliud Instrumentum sigillatum quodam magno sigillo impendenti, continens, quod Dominus Bertrandus Episcopus Nuntius Apostolicus *praedictus tradidit regimen & gubernationem Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, Domino Thaddaeo de Pepulis Civi & Doctori Bononiensi ad triennium, prout a* Domino Papa Benedicto XII. *receperat in mandatis, recepto prius juramento, prout in dicto Instrumento continetur. factо. Actum* in Ecclesia Bononiensi, Anno Domini MCCCXL. die XXI Mense Augusto, Pontificatus sui Anno VI.

D

Item Instrumentum continens, quomodo Dominus Bertrandus Episcopus Cumanus Nuntius Apostolicus *tradidit claves Portarum Civitatis Bononiae,*

E

Jacobo de Grepa Praeposito de Massalia Mediolanensis dioecesis, constituendo ipsum Procuratorem ad tradendum dictas Claves Domino Thaddaeo de Pepulis, Gubernatori dictae Civitatis per ipsum Nuntium Apostolicum nomine & mandato dicti Domini Papae, Ecclesiaeque Romanae constituto. Datum Bononiae Anno Domini MCCCXL. die XXI. Augusti, Pontificatus Domini Benedicti Anno VI.

Item quoddam aliud Instrumentum publicum, manu trium Notariorum subscriptum & signatum, continens qualiter Dominus Thaddaeus de Pepulis Legum Doctor, Civis Bononiensis, ratione administrationis jurium Fiscalium Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiae, ad Ecclesiam Romanam pertinentium, per Dominum Clementem Papam VI. *ad triennium sibi commissae, in manibus Domini Stephani Boverii in Provincia Romandiolae Thesaurarii pro dicto Domino Papa & Ecclesia Romana recipienti, juramentum fidelitatis praestitit.* Actum Bononiae Anno Domini MCCCXLII. die ultima Mensis Novembris, Pontificatus sui Anno I.

Item sunt tria Instrumenta in unâ pelle pergamenâ scripta, continentia emtionem factam per Dominum Manuelem Episcopum Vercellensem *a Thomasino de Plantavignis & filiis suis de podere cujusdam terrae, prati, vineae, ac domibus sitis in Contrata de Sapina juxta flumen Sapinae in Comitatu Bononiensi.* Actum Bononiae Anno Domini MCCCXLV. die XXII. Aprilis.

Item Instrumentum emtionis factae per Fratrem Petrum Poenitentiarium Domini Papae Procuratorem, nomine dicti Domini Episcopi a Thoma & Matthaeo de Blanchicis tutoribus Donati de Blanchicis, de quodam Prato, sito in loco de Chasano in districtu Bononiensi. Actum Anno Domini MCCCXLVI. die XIV. Januarii.

Item aliud Instrumentum emtionis factae per Fratrem Petrum Procuratorem nomine dicti Domini Episcopi a Mino de Guastavillanis de quadam domo sita in Burgo Peradelli Bononiensis. Actum Bononiae Anno Domini MCCCXLVI. die XVII. Januarii.

Item aliud Instrumentum traditae possessionis corporalis domus sitae in Burgo Peradelli, Procuratori dicti Episcopi Vercellensis, a Mino de Guastavillanis emtae & acquisitae. Actum in Comitatu Bononiensi, Anno Domini MCCCXLVI. die XXI. Martii.

Item Instrumentum emtionis viridarii & logiae prope domum emtam per Episcopum Vercellensem in Burgo Peradelli Civitatis Bononiae pro Ecclesia Romana. Datum Bononiae Anno Domini MCCCXLVII. die X. Mensis Maji.

Item tria Instrumenta emtionis clausurae de Sapina factae ultimo per Dominum Manuelem Episcopum Vercellensem Comitemque *a Matthaeo de Plantavignis & suis fratribus, & de duabus petiis terrae, sitis in Curia Sancti Johannis in Tinario Comitatus Bononiae in Contrata Sapinae.* Datum Bononiae Anno Domini MCCCXLVII. die XVI. Mensis Octobris.

Item unum transumtum authenticum trium legatorum per Dominum Bertrandum Cardinalem Episcopum Ostiensem *relictorum, videlicet de quodam Hospitio per ipsum empto prope Sanctum Paulum Bononiae, quod legavit Scholaribus per Episcopum Avenionensem ibidem mittendis & tenendis. Item de quodam alio Hospitio per ipsum emto Bononiae in Burgo Ricto, quod legavit pauperibus, ibidem per ipsum ordinatis, qui de reditibus confiscatis habe-*

haberent vivere. Item de quodam alio Hospitio, in quo ipse fecit plura aedificia, situato prope Ecclesiam Sanctae Mariae Majoris, quod fuit quondam Alberti Cognoscentis, quod legavit sanctae Romanae Ecclesiae in suo ultimo testamento. Datum Bononiae Anno Domini MCCCLII. die XXIV. Mensis......

Item est Instrumentum Procuratorii constituti per Johannem Archiepiscopum Mediolanensem *ad restituendum possessionem Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiensis, & quarumdam aliarum Civitatum & Terrarum Ecclesiae Romanae, ab eo & Nepotibus suis in partibus Romandiolae tyrannice occupatarum, Domino Papae seu ejus Nuntiis Apostolicis.* Datum........ Anno Domini MCCCLII. die XXVIII. Mensis Augusti.

Est alter rotulus factus Bononiae Anno Domini MCCCLII. Indictione V. die VI. Mensis Septembris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno XI. *super restitutione & reintegratione Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiae, & quorumdam aliorum Castrorum, Civitatum, & Villarum in partibus Romandiolae, per* Dominum Johannem Archiepiscopum Mediolanensem *quondam, & nobiles viros* Matthaeum, Bernabovem, & Galeatium de Vicecomitibus, *Milites Mediolanenses, ipsius Archiepiscopi Nepotes, occupatorum & per vim detentorum, Dominis Guillermo Abbati Monasterii Sancti Germani Autisiodorensis, & Azoni de Regio, Decano Ecclesiae Aquilejensis, Legum Doctori, Nuntiis Apostolicis, per Guillermum de Armondis Civem Parmensem, Legum Doctorem, & Johannem de Silva de Sanctomate, Laicum Lucanae dioecesis, Procuratores dictorum Archiepiscopi & ejus Nepotum, factâ, continens super processu dictae restitutionis viginti publica Instrumenta.*

Primo namque occupatis & vi armorum detentis aliquandiu per dictum Archiepiscopum & ejus Nepotes Civitate, Comitatu, & districtu Bononiae, cum Castris, Villis, & pertinentiis eorumdem, ac quibusdam aliis Civitatibus, Castris, Villis, in partibus Romandiolae, ad Ecclesiam Romanam spectantibus, factisque processibus & multis sententiis atque poenis contra dictos Archiepiscopum & ejus Nepotes per dictum Dominum Clementem Papam VI. *latis & promulgatis, Archiepiscopus & Nepotes praedicti ad dictum Dominum Papam Avenione Guillermum de Armondis Civem Parmensem, Legum Doctorem, & Johannem de Sanctomate, Laicum Lucanae dioecesis, Procuratores & Nuntios specialiter destinarunt. Qui tractatu habito super multis Capitulis, in quadam Litera Apostolica cum chordula canapis bullata dicti Domini Clementis Papae VI. exsequutoria, directa dictis Dominis Guillermo Abbati & Azoni de Regio, Nuntiis Apostolicis, super receptione & reintegratione dictorum Civitatum, Comitatus, & Castrorum contentorum, prout plenius reperitur, recognoscentes nomine procuratorio, quo supra, quod Civitas, Comitatus, & districtus Bononiensis, necnon Castra & loca Comitatus Imolensis in partibus Romandiolae, per Archiepiscopum & Nepotes praedictos occupata & detenta, ad dictum Dominum Papam & Romanam Ecclesiam pleno jure spectabant, possessionemque praedictorum dicti Procuratores nomine, quo supra, eidem Domino Papae pro se, & successorum suorum, ac Ecclesiae Romanae nomine recipienti, quantum in absentia potuerunt, libere restituerunt. Promittentes, ac se obligantes solemniter, possessionem praedictorum realiter restituere, seu restitui facere*

facere illis, quos dictus Dominus Papa Bononiae destinaret. Super quibus exsequendis & adimplendis dicti Domini Abbas & Decanus, Nuntii Apostolici, Bononiam destinati ac recepti honorifice p r Bononienses fuerunt.

Die *verò* VI. *dicti* Mensis Septembris *antedictâ, nomine dicti Domini Papae, Bononienses certos Praecones creaverunt. Qui jurarunt, proclamationes, praecepta, ac bannimenta quaecumque, eis per dictos duos Nuntios Apostolicos committenda, fideliter facere. Qui de mandato eorum in locis & viis consuetis per Civitatem Bononiae praeconizarunt, quod omnes de solemni Consilio dictae Civitatis Bononiae se in crastinum praesentarent, dum audirent campanam Consilii in Palatio veteri ipsius Civitatis, ad audiendum ea, quae dicti Domini Nuntii Apostolici ex parte Domini Papae eis propalarent. Qui Nuntii Apostolici, in crastinum congregatis in unum in Palatio veteri Bononiae vocibus Praeconum & sono campanarum solemniter omnibus Antianis, Consulibus, & Consiliariis Communis, Universitatis, & Populi Bononiensis, quorum nomina in secundo Instrumento dicti rotuli sunt descripta, qui erant, prout dicebant, & repraesentabant plusquam duas partes Consiliariorum eorumdem Communis & Populi Bononiae ad generale & solemne Consilium faciendum, ibidem coram dictis Antianis, Consulibus & Consiliariis, ac Nobilibus viris Dominis Bernardo de Anguisolis de Placentia Milite pro Potestate, ac Johanne de Angelio pro Capitaneo Civitatis praefatae se gerentibus & consentientibus, dictas Literas Apostolicas legi fecerunt altâ voce & intelligibili, omnia & singula in dictis Literis contenta, iidem Domini Nuntii Apostolici tam per se ipsos quàm per dictum Ser Thaddaeum, ut eorumdem organum, Latino & Vulgari sermone exprimendo. Quibus Literis lectis, Dominus Guillermus de Armondis Procurator & procuratorio nomine dicti Domini Archiepiscopi Mediolanensis, & praedicti Domini Bernardi de Anguisolis Militis, & Johannis de Angelio pro potestate & Capitaneo, ante adventum dictorum Dominorum Nuntiorum se gerentes, in quantum ad eosdem pertinebat & pertinere poterat, ibidem praesentibus omnibus Antianis, Consulibus, & Consiliariis supradictis, ac ipsis plenum Consilium facientibus, recognoverunt dictis Nuntiis Apostolicis, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipientibus, praedictum Dominum Clementem Papam VI. & Romanam Ecclesiam fuisse & esse veros Dominos Civitatis & Comitatus & districtus Bononiensis; & ipsos & eorum Successores pro eorum veris Dominis in perpetuum tenebunt, dictamque Civitatem, Comitatum, & districtum, eorumque verum dominium, merum & mixtum imperium, & omnimodam jurisdictionem ad ipsum Dominum Papam ac successores suos & Romanam Ecclesiam pertinuisse ac pertinere nunc & in perpetuum. Quibus sic actis dictus Guillermus de Armundis nomine, quo supra, tradidit & restituit realiter possessionem Civitatis & Comitatus Bononiensis, quos occupaverat Archiepiscopus Mediolanensis praedictus; Claves Palatii & dictae Civitatis Bononiae eisdem Nuntiis Apostolicis manualiter tradendo in signum restitutionis & reparationis praemissorum. Consentiens & volens dictus Procurator nomine, quo supra, quod dicti Nuntii Apostolici proclamationes & bannimenta omnia, merum & mixtum imperium, ac jurisdictionem omnimodam in Civitate, Comitatu, & districtu Bononiae praedictis, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae exercendo, fieri*

fieri faciant. Protestans etiam & volens dictus Procurator per traditionem hujusmodi clavium, possessionem seu quasi Castrorum, Villarum, Comitatus, & districtus Bononiensis cum omnibus juribus eorum dictis Nuntiis Apostolicis, nomine, quo supra, tradere & restituere. Qui quidem Nuntii Apostolici cum dictis clavibus per se & alios ab eis constitutos nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae, aperuerunt, clauserunt, aperiri & claudi, praesente & consentiente Procuratore dicti Archiepiscopi Mediolanensis, fecerunt, plures Procuratores ad haec facienda in futurum constituendo. Qui praemissa postmodum exsequuti fuerunt, prout in secundo Instrumento dicti rotuli, manu quatuor Notariorum subscriptorum signato, plenius continetur.

In tertio Instrumento dicti rotuli continetur, quod constitutis per dictos Nuntios Apostolicos certis Procuratoribus citra revocationem aliorum ad recipiendum & claudendum Portas dictae Civitatis Bononiae, dicti Domini Nuntii Apostolici praeceperunt Praeconibus per eos constitutis, quod ex parte dicti Domini Papae, Ecclesiaeque Romanae, & Nuntiorum praedictorum, proclamaret per Civitatem Bononiae in locis consuetis, quod omnes banniti de Civitate propter homicidium, necnon latrones, & omnes infamatae personae in continenti de Civitate & Comitatu totaliter recederent sub certis poenis. Et quod nullus eos receptaret, nec arma portaret eundo de nocte per Civitatem praedictam. Multisque condemnatis in certis pecuniarum summis, poenas & sententias praedictas remittendo, a carceribus, in quibus dicti condemnati capti detinebantur, eosdem relaxando. Et claves Palatii veteris Bononiae & Turris Palatio certo Civi Bononiae tradiderunt, ipsum constituendo Torrexanum & Campanarium, ad pulsandum ad Consilium Communis * Boniae, quoties opus esset. Qui juravit, dictum officium legaliter exercere, ut in dicto Instrumento manu quatuor Notariorum * plenui continetur.*

In quarto verò Instrumento effectualiter continetur, quod constitutis certis Procuratoribus ad aperiendum & claudendum Portas dictae Civitatis Bononiae, dicti Domini Nuntii Apostolici multis adultis, hoc petentibus, Curatores dederunt, decretum & auctoritatem judiciariam in Palatio veteri pro tribunali sedentes interponendo. Nomineque dicti Domini Papae, unum Clericum in dicto Palatio detentum ad Curiam Episcopalem remiserunt. Praemissa pro exercitio meri & mixti imperii ac jurisdictiones omnimodae, nomine dicti Domini nostri Papae, & ad finem recuperationis & possessionis plenariae praedictorum fecerunt, ut in dicto Instrumento, manu quatuor Notariorum subscriptorum signato, plenius continetur.

In quinto Instrumento effectualiter continetur, quod Anno Mense, & Pontificatu *supradictis*, die XI. *supradicti* Mensis Septembris, *dicti Domini Nuntii Apostolici in Palatio veteri Bononiae existentes, jusque reddendo omnibus conquerentibus, sedentes pro tribunali, ad finem & effectum supradictos, plures sententias condemnatorias, absolutorias, & declaratorias, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae protulerunt, praesentibus multis testibus & quatuor Notariis in fine subscriptis.*

In sexto Instrumento continetur effectualiter, quod Anno, Mense, Die, & Pontificatu *praedictis, factis praeconizationibus in locis consuetis per Praecones Civitatis Bononiae de mandato dictorum Nuntiorum Apostolicorum, quod omnes de generali & solemni Consilio dictae Civitatis se congregarent in Palatio*

latio veteri, dum audirent Campanam pulsari pro Consilio de sequenti ad audiendum eis proponenda ex parte dicti Domini Papae per dictos Nuntios Apostolicos sub poena XX. Solidorum pro quolibet eorum deficiente. Et clausis januis de sero, & apertis de mane per Procuratores ab eisdem Nuntiis Apostolicis constitutos, congregatoque Consilio solemni in dicto Palatio, iidem Nuntii Apostolici ex parte Domini Papae, latino & vulgari sermone legerunt & exposuerunt formam juramenti fidelitatis a pluribus Civibus majoribus dictae Civitatis, eisdem Nuntiis requirentibus & recipientibus nomine dicti Domini Papae, corporaliter praestiti. Quorum nomina in dicto Instrumento sunt descripta. Quo juramento praestito dicti Domini Nuntii Apostolici disponentes ire extra Civitatem, nomine dicti Domini Papae constituerunt Dominos Johannem de Eulogio, & Bernardum de Anguisolis Milites, & Stephanum de Brixia Legum Doctorem, Potestatem, Capitaneum, & Vicarium dictae Civitatis, ad finem & effectum supradictos, ut in dicto Instrumento manu quatuor Notariorum subscripto continetur.

In septimo Instrumento continetur effectualiter, quod Anno & Pontificatu *supradictis*, die XIII. Mensis Septembris, *dictus Dominus Guillermus de Armondis, Procurator & nomine procuratorio dicti* Domini Johannis Archiepiscopi Mediolanensis *dictis Dominis Nuntiis Apostolicis existentibus in Castro seu Turri principali Castri Sancti Johannis in Persiceto Comitatus Bononiensis possessionem dicti Castri realiter restituit & tradidit cum mero & mixto imperio, ad jurisdictionem ejusdem claves dicti Castri eisdem Nuntiis Apostolicis nomine dicti Domini Papae tradendo. Qui dictas claves certo Capitaneo una cum dicto castro in custodiam tradiderunt. Eodem modo de castro, quod vocatur Crevalcorium, & de castro de Nonantula, & de Castro Franco, & de castro de Plumatio, & de castro Sancti Petri Comitatus & districtus Bononiensis, cum juribus & pertinentiis omnibus dictorum castrorum. In quo quidem castro Sancti Petri dicti Domini Nuntii, nomine praefati Domini Papae a multis hominibus sacramentum fidelitatis receperunt; quorum nomina in dicto Instrumento manu quatuor Notariorum subscripto & signato sunt descripta.*

Deinde in dicto rotulo sequitur Instrumentum procurationis dicti Domini Guillermi de Armondis, Procuratoris Archiepiscopi Mediolanensis praefati.

Post quae Anno & Pontificatu *supradictis*, die XXV. Mensis Octobris, *dictis Dominis Nuntiis Apostolicis in Castro seu loco de Cazali Fluminensi Comitatus Imolae existentibus, dictus Dominus Guillermus de Armondis procuratorio nomine, quo supra, restituit, & tradidit realiter possessionem dicti Castri cum juribus & pertinentiis suis omnibus, claves dicti Castri eisdem Nuntiis, nomine dicti Domini Papae recipientibus, tradendo, dicens dictus Procurator, quod per restitutionem hujusmodi, possessionem & traditionem clavium dicti Castri volebat tradere, & tradebat, in quantum poterat, possessionem & claves omnium Castrorum, Locorum, & Villarum Comitatus Imolae, & aliorum consistentium in partibus Romandiolae, cum juribus & pertinentiis eorum omnibus, dictis Dominis Nuntiis Apostolicis, nomine Domini Papae praefati Ecclesiae Romanae, ad finem & effectum recuperationis & retentionis possessionis omnium praedictorum recipientibus & retinentibus. Eodem modo de Castro de Cornaria. Eâdem* die XXV. Mensis *supradicti* Octobris, *dicti Domini*

mini Nuntii Apostolici nomine dicti Domini Papae, constituerunt Dominum Aymericum Episcopum Bosanensem *provinciae Romandiolae Vicerectorem, & Bernardum de Arcellaria, Procuratores ad recipiendum nomine Domini Papae, Ecclesiae Romanae ac Nuntiorum praedictorum, possessionem & quasi omnium Castrorum, Villarum, Terrarum, & Locorum per dictum Archiepiscopum Mediolanensem in partibus Romandiolae occupatorum. Dictus verò Dominus Guillermus de Armondis Procurator & nomine procuratorio, quo supra, substituit Procuratorem Volupum de Mantua, ad restituendum dictis Dominis Nuntiis Apostolicis possessionem Castrorum, Terrarum, Villarum, & Locorum ad dictum Dominum Papam & Romanam Ecclesiam pertinentium, per dictum Archiepiscopum in partibus Romandiolae occupatorum. Qui quidem Volupus Procurator substitutus dicto Domino Aymerico Episcopo Bosanensi nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipienti, restituit possessionem Castri Fontis Ilicis Comitatus Imolae cum omnibus juribus & pertinentiis suis, claves Portarum dicti Castri in signum restitutionis plenariae sibi tradendo. Eodem modo de Castro vocato Massâ Lombardorum. Eodem modo de Castro Ducia Comitatus Imolensis, cum omnibus juribus & pertinentiis eorum. Qui quidem Dominus Episcopus Bosanensis, nomine dicti Papae & Ecclesiae Romanae & Dominorum Nuntiorum Apostolicorum, a Massariis, Consulibus, Syndicis, & hominibus singularibus dictorum Castrorum, juramentum fidelitatis cum omnibus suis clausulis recepit ad finem & effectum supradictos. Et ibidem praefati Domini Nuntii Apostolici asserentes se recepisse & habuisse possessionem Castrorum de Cazali, & de Cornaria dicti Comitatus Imolensis realiter, & per ea dictus Dominus Guillermus de Armondis Procurator dicti Domini Archiepiscopi Mediolanensis dixit, & voluit expresse ceterorum locorum & Castrorum in partibus Romandiolae consistentium, ad Romanam Ecclesiam spectantium, per dictum Archiepiscopum occupatorum, seu ejus nomine & favore, possessionem, & quasi, dictis Nuntiis Apostolicis se velle tradere. Et tradidit cum omnibus juribus & pertinentiis suis. Quae Castra & loca dicti Nuntii Apostolici dicto Episcopo Bosanensi ex parte dicti Domini Papae custodienda & regenda commiserunt, ut in Instrumento, manu quatuor Notariorum subscriptorum signato plenius continetur.*

In decimo Instrumento continetur effectualiter, licèt sit valde inde prolixum, quod Anno & Pontificatu *supradictis*, die XXVI Mensis Novembris, *impositâ per dictos Dominos Nuntios Apostolicos, ex commissione eis datâ, dicto Domino Archiepiscopo humiliter hoc petenti, poenitentiâ salutari, ut infra annum fundaret unam Capellam in Civitate Bononiae sub honore & titulo beatorum Apostolorum Petri & Pauli, eam de quinquaginta Florenis annuis dotando, dictus Archiepiscopus ratificavit restitutiones Civitatis, Comitatus, & districtus Bononiae, & aliorum Castrorum & Villarum, in partibus Romandiolae consistentium, juriumque eorum omnium, ad Ecclesiam Romanam spectantium, per Procuratores suos eisdem Dominis Nuntiis Apostolicis, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipientibus, factas, ratas, & gratas habuit. Nec non recognovit Castrum de Monte Finium, & alia Castra & Terras Comitatus Imolae, per ipsum Archiepiscopum & gentes suas occupatas, ad dictam Romanam Ecclesiam pertinere. Qui quidem Domini Nuntii Apostolici eidem Archiepiscopo*

scopo Civitatem, Comitatum, & districtum Bononiae praedictos regendos & gubernandos secundùm tenorem Literarum Apostolicarum, super concessione Vicariatus dicti Archiepiscopi confectarum, commiserunt & assignaverunt. Quae Literae Apostolicae ibidem sunt descriptae. In quibus quidem Literis Apostolicis inter cetera continetur, quod dictus Archiepiscopus & Nepotes sui, in dictis Literis nominati quamdiu dictus Vicariatus duraret, annis singulis solvere promiserunt pro Censu Civitatis, Comitatus, & districtus praedictorum, duodecim millia Florenorum de Florentia dicto Domino Papae & successoribus suis in Romana Curia, ubicumque fuerint, seu Collegio Dominorum Cardinalium, Apostolica Sede vacante: medietatem in festo beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & reliquam medietatem in Nativitate Christi, eorum periculis & expensis. Necnon trecentos equites bene armatos in servitio dicti Domini nostri Papae & Ecclesiae Romanae, quatuor mensibus singulorum annorum, pro defensione seu recuperatione Terrarum Ecclesiae Romanae, quum requisiti fuerint, expensis suis propriis tenere promiserunt, ut in dictis Literis Apostolicis dicti Vicariatus; cum juramentis fidelitatis per dictum Archiepiscopum & ejus Nepotes eidem Domino Papae & Ecclesiae Romanae, ac praedictis Nuntiis Apostolicis eorum nomine recipientibus. Et cum multis aliis capitulis, & eorum procuratoriis & obligationibus, quae hic narrari longum esset, & in dicto Instrumento, manu quatuor Notariorum subscriptorum signato, plenius continetur.

In ultimo Instrumento dicti rotuli, manu duorum Notariorum subscripto & signato, continetur in effectu, quod Anno & Pontificatu praedictis, & die III. Mensis Octobris, praedictis Do-

A minis Nuntiis Apostolicis, nomine dicti Domini Papae & Ecclesiae Romanae recipientibus Dominus Matthaeus de Vicecomitibus Miles, neposque dicti Domini Archiepiscopi Mediolanensis, sacramentum fidelitatis praestitit. Et nihilominus recognovit fortalitia & Arces Castrorum Massae Lombardorum, & Duciae, Flagnani, Valmajoris, & Plan-
B caldoni, in partibus Romandiolae consistentibus, quae olim tenebantur per Dominos Jacobum & Johannem de Pepulis, dum regebant Civitatem & Comitatum Bononiae, nomine Domini nostri Papae, ad dictum Dominum Papam & Ecclesiam Romanam pertinuisse & pertinere. Quae promisit fideliter custodire. Et finito Vicariatu, dicto Domino
C Papae restituere & Ecclesiae Romanae, & Successoribus dicti Domini Papae solenniter ad vices Curiae & Camerae Apostolicae, ipsiusque Domini Camerarii, & ejus Auditorum, se obligando, pro ut dictus Archiepiscopus & alii Nepotes sui recognoverunt, & fideliter jurarunt. In quo rotulo viginti duo pelles pergamenae continentur.

D Item aliud Instrumentum substitutionis Volupi de Mantua per Guillermum de Arimondis de Parma, Legum Doctorem, Procuratorem Reverendi quondam Johannis Archiepiscopi Mediolanensis, ad tradendam & restituendam possessionem quorumdam Castrorum Comitatus Bononiae, & in partibus Romandiolae, Reverendo Patri Domino Guil-
E lermo Abbati Monasterii Sancti Germani Autissiodorensis, & Azoni de Regio, Nuntiis Apostolicis antedictis factam. Actum in Castro Cornariae Comitatus Imolae, Anno Domini MCCCLII. die XXVI. Mensis Octobris.

Item est aliud Instrumentum possessionis cujusdam Hospitii de Bononia adeptae per dictum Reverendum Dominum Guillermum Abbatem Sancti Germani Autis-

Autissiodorensis. Quod Hospitium legavit Ecclesiae Romanae Dominus bonae memoriae Episcopus Ostiensis, dudum in Bononia pro dicta Ecclesia Romana Legatus. Actum Bononiae, Anno Domini MCCCLII. die IX. Novembris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno XI.

Item est alia Litera bullâ cum filis sericis ad perpetuam rei memoriam bullata, continens processus, sententias, poenas, & citationes per sanctissimum Dominum Urbanum Papam V. *contra* Bernabovem de Mediolano *factas, latas, ac promulgatas, & specialiter ad audiendum sententiam super certis Capitulis, Fidem Catholicam tangentibus.* Datum Avenione IV. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno Primo.

Item Litera bullata, continens qualiter Dominus Urbanus Papa V. *mandavit Archiepiscopis, & aliis Ecclesiae Praelatis, ut monitiones, sententias, atque processus per* Dominum Innocentium Papam VI. *praedecessorem suum factos contra* Bernabovem de Vicecomitibus *Mediolanensem publicent & exsequantur.*

*Item Litera bullata, directa Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis & ceteris Ecclesiarum * Praealtis, ut haberent publicare sententias atque poenas, per* Dominum Urbanum Papam V. *super processibus factis contra* Bernabovem de Vicecomitibus *Civem Mediolanensem latas. In quibus ipse Bernabos condemnatus haereticus & declaratus per dictum Dominum Urbanum in Consistorio publico exstitit.* Datum Avenione XVII. Calendas Aprilis, Pontificatus sui Anno Primo.

Item Litera bullata, directa Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Ecclesiarum Praelatis, ut haberent publicare sententias & processus per Dominum Urbanum Papam V. *super processibus factis contra* Bernabovem de Vicecomitibus *Civem Mediolanensem latas.* Datum Avenione XVII. Calendas Aprilis, Pontificatus sui Anno Primo.

Item est alia Litera bullata, ad futuram rei memoriam, continens sententias, poenas, ac processus, latas atque factas per Dominum Urbanum Papam V. *contra fautores Bernabovis de Vicecomitibus, per eumdem Dominum Urbanum Papam condemnati in haereticum.* Datum Avenione, IV. Nonas Maji, Pontificatus sui Anno Primo.

„ De Ferraria.

ET *primo unus Sexternus, in pergameno scriptus & tabellionatus, continens inquisitiones factas contra* Franciscum Marchionem Estensem, *& nonnullos alios suos complices, contra Ecclesiam Romanam machinantes, volentes sibi applicare Civitatem Ferrariae, ad Romanam Ecclesiam pertinentem, sub* Datâ Anno Domini MCCCXII. die VII. Mensis Octobris.

Item alius Sexternus, in pergameno scriptus & tabellionatus, continens pacta & conventiones initas inter Populum & Commune Civitatis, Comitatus, & districtus Ferrariensis ex una parte, ac Commune & Populum Civitatis & districtus Venetiarum ex altera parte, tempore Domini Clementis Papae V. *Nec non quasdam inquisitiones contra Marchionem Estensem factas.*

Litera Domini Cardinalis de Pelagrua super electione Legati, & auctoritate praestita pro Ambaxiatoribus pro Ferraria transmittendis ad Dominum Clementem Papam V. *sub* Anno Domini MCCCIX. & die XX. Mensis Octobris.

Item unum aliud Instrumentum, manu duorum Notariorum subscriptum & signa-

signatum, continens qualiter nobilis vir Aldebrandinus Marchio Estensis *vendidit, donavit, & tradidit* Domino Johanni Papae XXII. *pro se & sancta Romana Ecclesia recipienti, Castra, Villas, Domos, Palatia, Casamenta, territoria, nemora, valles, Salinas, Pedagia, Passagia, suis finibus limitata, necnon Vassallos, Feuda, jura, jurisdictiones, homines de Masnata, seu servos ac manentes cum eorum liberis & famulis, quae habebat & habere poterat in Civitatibus, Comitatibus & districtibus Ferrariensi & Ravennatensi. Quae omnia in hoc Instrumento plenius sunt descripta. Pretio & nomine quadraginta millium Florenorum auri, quos realiter confessus fuit se recepisse.* Datum Avenione, Anno Domini MCCCXX. Quarto Calendas Januarii, Pontificatus dicti Domini Johannis Papae XXII. Anno IV.

Item unus magnus processus bullatus, factus per Dominum Johannem Papam XXII. *contra Marchiones Estenses & Commune Ferrariae, rebellantes dictam Civitatem & Comitatum Ferrariensem contra Romanam Ecclesiam, ad quam spectat pleno jure.* Datum Avenione VII. Idus Maji, Pontificatus sui Anno IV.

Item alia Litera bullata bullâ Domini Johannis Papae XXII. *in filo canapis, directa Episcopo Bononiensi & Collegio suo, quod habeant publicare & exsequi praedictos processus, per eumdem Dominum Papam factos, in his & aliis Literis superius descriptis contentos, contra Marchionem Estensem & cives Ferrarienses, qui rebellaverant contra Ecclesiam Romanam Comitatum & Civitatem Ferrariensem.* Datum Avenione, III. Idus Maji Pontificatus dicti Domini Papae Anno IV.

Item Instrumentum aliud, continens recognitionem, promissiones, obligationes
A *& juramenta fidelitatis & securitatis,*
facta & praestita per Oppizonem Marchionem Estensem *suo &* Raynaldi fratris sui *nomine,* Domino Bertrando Ostiensi & Velletrensi Episcopo, *Apostolicae Sedis Legato, pro Romana Ecclesia recipienti, quando eis concessit in Vicariatum Civitatem Ferrariensem, Comitatum & districtum, ad decennium*
B *per eos gubernandos nomine Romanae*
Ecclesiae, sub Censu annuo decem millium Florenorum, eidem Ecclesiae Romanae solvendorum: & pro restitutione Civitatis, Comitatus, & districtus praedictorum postea dicto decennio finito, per eos Romanae Ecclesiae facienda. Datum Bononiae Anno MCCCXXXII. die XII. Januarii, Pontificatus dicti
C Domini Johannis Papae XXII. Anno XVII.

Item aliud Instrumentum sigillatum, continens Syndicatum Communis Comacli ad prosequendum Vicariatum Civitatis & Comitatus Ferrariensis, conferendum Obizoni *Marchioni Estensi.* Datum Comacli die VIII. Julii Anno Domini MCCCXLIV.

D *Item unum aliud Instrumentum, con-*
tinens procuratorium Civitatis Adriae ad prosequendum Vicariatum Ferrariensem, conferendum dicto Obizoni Estensi Marchioni *per* Dominum Clementem Papam VI. Datum Adriae die VI. Julii, Anno Domini MCCCXLIV.

Incipit rotulus, in quo sunt plura Instrumenta, prout a tergo scriptum &
E *rubricatum est. Super restitutione facta*
Ecclesiae Romanae de Civitate & Comitatu Ferrariensi sunt plura Instrumenta, facta ad modum rotuli, continentia in effectu, quod Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Mensis Julii, *in domo Episcopali Ferrariensi.* Dominus Bertrandus Episcopus Bononiensis, *Commissarius per* Dominum Clementem Papam VI. *ad haec deputatus*

tatus, legi fecit & publicari duas Literas Apostolicas in dicto rotulo designatas, praesente Domino Obizone Marchione Estensi, & pluribus aliis: dicens, quod ipse auctoritate Apostolica volebat & intendebat habere possessionem realem Civitatis & Comitatus Ferrariensis, jurisdictionis, & meri & mixti imperii ejusdem pro Romana Ecclesia. Cui idem Marchio respondit ibidem, quod praedicti sibi placebant, & promtus erat dicto Domino Clementi Papae VI. & mandatis suis per omnia obedire. Et in signum hujusmodi tradidit sibi realiter & gratis ibidem claves dictae Civitatis Ferrariensis.

Item unum aliud Instrumentum, continens, quod idem Dominus Commissarius Anno, die & Mense praedictis in Civitate Ferrariensi creavit Praeconem publicum, videlicet Rolandum quondam Ser Petri de Cornu Civem Ferrariensem, & juramentum recepit ab ipso, quod proclamationes in locis publicis & solitis faceret nomine Ecclesiae Romanae, & veram relationem de iis, quae fecerit ratione sui officii. Injungens eidem quatenus publice & in locis solitis proclamaret nomine Ecclesiae Romanae & ipsius Commissarii, ut omnes dictae Civitatis, qui consueverunt in magno & solemni Consilio interesse, in crastinum venirent, quum audirent campanam Communis, ad Consilium generale more solito tenendum, sub poena juramenti praestiti, & decem Solidorum Ferrariensium.

Item quoddam Instrumentum aliud, continens, quod eodem die in sero idem Dominus Commissarius accessit ad Portas dictae civitatis hic expressatas, & ipsas cum clavibus, quas portabat, seu portari faciebat, publice claudi fecit, ipsasque claves ad cameram suam in domo Episcopi Ferrariensis asportavit, seu asportari fecit.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens, quod dictae claves fuerunt portatae per dictum Dominum Episcopum Commissarium, seu ejus mandato, in capite lecti in camera, in qua idem Dominus Commissarius antedictus in dicta domo jacebat.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens, quod eodem vespere idem Dominus Commissarius deputavit pro sancta Romana Ecclesia octo Domicellos hic nominatos, qui aperirent & clauderent portas dictae civitatis, quoties opus esset.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens quod Anno, quo supra, die XXV. Mensis Julii de mane idem Dominus Commissarius tradidit dictas claves dictae Civitatis octo Domicellis, ad haec per ipsum deputatis. Mandans eisdem quatenus pro sancta Romana Ecclesia portas dictae Civitatis aperirent, & ipsas claves sibi nomine Ecclesiae Romanae postmodum reportarent, quod & fecerunt.

Item unum aliud Instrumentum, continens, quod dictus Praeco per ipsum deputatus sibi retulit dicta die XV. Julii, quod ipse proclamationes pro sancta Romana Ecclesia fecerat in civitate Ferrariae, super dicto Consilio tenendo, prout habuerat in mandatis.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens, quod dictus Commissarius Apostolicus die XV. Julii, in Palatio Communis Ferrariensis Consilio generali dictae civitatis more solito congregato, & praesentibus ibidem dicto Marchione Estensi, & Potestate, ac Sapientibus, & consiliariis dictae civitatis, eorum nominibus hic expressatis, repraesentantibus totam Universitatem Ferrariae, fecit legi publice & solemniter publicari Literas Apostolicas hic insertas, multum latas & bene specificatas atque directas, Instrumenta, publicationes missas ad curiam Romanam & Ecclesiam per

per dictum Marchionem & commune Ferrariae, & ea quae ipsorum Procurator & Syndicus fecerat & promiserat in Curia Romana specifice continentes. Nec non alias duas Literas Apostolicas exsequutorias ejusdem Domini Clementis bullatas, dicto Domino Episcopo Ferrariensi directas super dicto negotio, inter cetera continentes. Quae postquam dictus Marchio & comune ratificassent omnia & singula, eorum nomine per suos Procuratores & Syndicos promissa & oblata dicto Domino Clementi in Consistorio, quatenus ipsos Marchionem & ipsum Commune, & singulares personas ejusdem, ipsorumque adhaerentes absolveret ab omnibus sententiis & poenis, quas incurrerant pro invasione, occupatione, & detentione dictae civitatis & comitatus Ferrariensis, ad Romanam Ecclesiam pertinentis, & pro adhaerentia inimicorum seu damnatorum per Ecclesiam tempore Domini Cardinalis Ostiensis vel post. Quibus Literis sic publicatis supradicti Potestas, Sapientes, & Consiliarii dictae civitatis Ferrariensis nomine Comitatus ejusdem, fecerunt Syndicum ad ratificandum praedicta, & promittendum ac etiam obligandum eos pro omnibus & singulis, quae supradictus alius eorum Syndicus promiserat & concesserat dicto Domino Clementi in consistorio publico, prout in supradictis Literis Apostolicis continetur. Ipsaque omnia idem Marchio, Potestas, Sapientes, & Consiliarii praedicti ratificaverunt, & de novo ibidem fecerunt & promiserunt & obligaverunt se ad solvendum residuum arreragiorum census annui decem millium Florenorum auri pro decem annis Vicariatus finiti & temporis subsequentis, videlicet quolibet Anno tria millia Florenorum auri Florentiae in Romana curia, defalcatis tamen quadraginta millibus Florenis, quos Dominus Clemens Papa praedictus habuit a Marchione praedicto. Et plura alia dicta & facta ibidem fuerunt ad honorem, cautelam, & securitatem Romanae Ecclesiae, prout in dicto Instrumento latius continetur.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens revocationem Potestatis, qui antea erat in Ferraria, hujusmodi revocationi consentientis expresse.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens creationem novam alterius Praeconis communis Ferrariensis citra revocationem primi, per ipsum Commissarium Apostolicum creati, nomine Ecclesiae Romanae.

Item unum aliud Instrumentum, continens, quod eâdem die in sero idem Dominus Commissarius mandavit per suos Domicellos claudere facere Portas Civitatis Ferrariensis.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens exsequutionem dicti mandati & ratificationem dictarum clavium sibi factam, quas posuit idem Dominus Commissarius, seu poni fecit in camera sua.

Item unum aliud Instrumentum, continens, quod in crastinum, quod fuit die XVI. Julii de mane, idem Dominus Commissarius nomine Romanae Ecclesiae fecit aperiri januas dictae civitatis.

Item quoddam aliud Instrumentum, continens creationem novi Potestatis Ferrariae pro sancta Romana Ecclesia, videlicet de illo, qui ante erat; sed fuerat de praecedenti per ipsum Commissarium revocatus.

Item aliud Instrumentum, continens, quod idem Dominus Commissarius fecit eâdem die in sero claudere Portas Civitatis, & claves sibi reportatas poni fecit in capite lecti sui.

Item quoddam Instrumentum, continens quod die XVII. Julii, similiter fecit aperiri Portas praedictas de mane, & claves reponi.

Item

Item unum aliud Instrumentum, quod eâdem die de sero fecit claudere Portas Civitatis, & claves sibi portari, ut supra.

Item Anno, quo supra, & die XIX. dicti Mensis Julii, idem Dominus Commissarius tenuit Curiam, & sedit pro tribunali, & sententiam diffinitivam tulit absolutoriam pro quibusdam in dicto processu nominatis, condemnatis pro criminibus pecuniariter, gratiam faciendo. Eodem die certos hìc nominatos, nomine Ecclesiae Romanae ad Portarum custodiam deputavit, & juramentum ab eis recepit. Eodem die Domicelli deputati ad claudendum Portas dictae Civitatis nomine Romanae Ecclesiae clauserunt, & claves sibi restituerunt. Die XX. dicti Mensis Julii, similiter deputati per ipsum Commissarium januas dictae Civitatis aperuerunt & clauserunt, & claves eidem nomine Romanae Ecclesiae tradiderunt. Die XXI. dicti Mensis Julii, similiter ut supra proxime. Die XXII. dicti Mensis Julii, iidem fecerunt, ut supra. Item die XXIII. dicti Mensis Julii, Sigillifer Sigilli Communitatis Ferrariensis, Sigillum ipsius Communis, in quo erat sculpta imago Sancti Georgii sedentis super uno equo, eidem Domino Commissario tradidit. Eodem die ad haec deputati retulerunt, se aperuisse & clausisse Portas Ferrarienses, & cetera, ut supra. Die XXIV. dicti Mensis Julii, idem Dominus Commissarius sedens pro tribunali more solito sententias diffinitivas, absolutorias, tamquam Rector Apostolicus dictae Civitatis, tulit pro quibusdam delatis hìc expressis. Eodem die de aperitione & clausura Portarum fuit factum, ut supra. Die XXVI. similiter de dictis Portis, ut supra. Die XXVII. similiter de dictis Portis, ut supra. Die XXVIII. dicti Mensis Julii, tutorem dedit cuidam pupillo idem Dominus Commissarius, & alteri curatorem. Eodem die quemdam condemnatum in Curia Ferrariensi pecuniariter, absolvit auctoritate Apostolica. Eodem die fuit factum de clavibus ut supra. Et die XXIX. dicti Mensis similiter. De quibus omnibus & singulis pro conservatione juris, honoris, proprietatis, & possessionis sanctae Romanae Ecclesiae in & de dicta Civitate & Comitatu Ferrariensi, ad Ecclesiam Romanam pertinente, facta fuerunt plura & singula publica Instrumenta per quatuor Notarios hìc specialiter nominatos.

Subsequenter & ultimo sunt insertae quaedam patentes Literae dicti Domini Clementis VI. inter cetera continentes commissionem factam eidem Domino Episcopo Bononiensi. Datum Avenione IX. Calendas Aprilis, Pontificatus sui Anno III. per quas mandabatur & committebatur eidem, quatenus receptâ prius possessione Civitatis, Comitatus, & districtus Ferrariae, jurisdictionis, & meri ac mixti imperii ejusdem pro sancta Romana Ecclesia, & recognitione facta per dictum Marchionem & Commune Ferrariense, quod eadem Civitas, Comitatus, atque districtus Ferrariensis sunt proprie & in solidum cum omni jurisdictione atque districtu sanctae Romanae Ecclesiae, & ad ipsam spectant etiam pleno jure; ratificationeque etiam receptâ per ipsum Commissarium a praedicto Marchione Estensi & Commune Ferrariae de omnibus & singulis, eorum nomine per suos Procuratores & Syndicos in Consistorio Apostolico oblatis & promissis in hujusmodi Literis Apostolicis, plene insertis & specificatis; & recepto juramento fidelitatis ab eodem Marchione & aliis in ipsis Literis Apostolicis contentis, supradictos Obizonem & Nicolaum Marchiones Estenses pro sancta Romana Ecclesia Vicarios Generales constitueret

ret in dictis Civitate, Comitatu, & districtu Ferrariensi ad novem annos a Datâ dictarum Literarum Apostolicarum proxime sequentes, sub annuo Censu decem millium Florenorum auri Florentiae, in Romana Curia solvendorum, videlicet in festo proximo Apostolorum Petri & Pauli quinque millia Florenorum. Necnon infra tres menses quadraginta millia Florenorum pro arreragiis decem annorum, quibus tenuerant dictum Vicariatum, & non solverant dictam pensionem illius decennii, nec etiam temporis subsequentis jam praeteriti. Et pro resta dictorum arreragiorum solvere annis singulis tria millia Florenorum, videlicet in qualibet dictarum festivitatum mille quingentos una cum quinque millibus supradictis. Pro quibus pecuniarum quantitatibus solvendis obligaverunt se dictus Obizo Marchio Estensis, & Communia Ferrariae & Mutinae ad vices Camerae Apostolicae. Pro tenenda verò fidelitate, & restituenda Civitate Ferrariensi cum suo Comitatu & districtu Romanae Ecclesiae, finito dicto Vicariatu per dictum Obizonem Marchionem Estensem, obligaverunt se Syndici Communium Civitatum Florentiae, Comaclensis, & Adriensis. Et hoc sub poena centum millium Florenorum auri. Quae omnia & singula & alia plura in dictis Literis Apostolicis contenta idem Dominus Episcopus Bononiensis, Commissarius pro sancta Romana Ecclesia, fecit juxta traditam sibi formam, & complevit in Ferraria die XXIX. dicti Mensis. Anno Domini MCCCXLIV. *Et fuerunt retenta publica Instrumenta hic inserta.*

Item alius rotulus tabellionatus, duobus sigillis cerâ albâ sigillatus, continens processus restitutionis factae Episcopo Bononiensi, Apostolicae Sedis Nuntio, de Civitate & comitatu Ferrariensi, tempore Domini Clementis Papae VI. *per Marchionem Estensem & Populum dictae Civitatis.* Datum Ferrariae Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Julii.

Item alius rotulus, continens processus recuperationis Civitatis, Comitatus, & districtus Ferrariensis, factos per Dominum Bertrandum Episcopum Bononiensem *de mandato* Domini Clementis Papae VI. Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Julii, Pontificatus ipsius Domini Papae Anno III.

Item alius rotulus authenticus ejusdem tenoris, continens processus restitutionis factae Episcopo Bononiensi, nomine Ecclesiae Romanae de Civitate & Comitatu Ferrariensi, tempore Clementis Papae VI. *per Marchionem Estensem & Populum dictae Civitatis, tribus sigillis in pendenti sigillatis. Cujus copia de verbo ad verbum in forma authentica in alio primo rotulo a tergo ipsius expressata est, excepto quod in isto praesenti rotulo est plus annexatum quoddam Instrumentum substitutionis Syndici Communis Ferrariensis.* Datum Ferrariae Anno Domini MCCCXLIV. die XIV. Mensis Julii *praedicti, qua fuit incoeptus dictus processus, & ibidem finitus XXIX. ejusdem Mensis Julii. Qua die dicto Marchioni tamquam Vicario Romanae Ecclesiae fuit tradita possessio & administratio Civitatis & Comitatus Ferrariensis.*

Item aliud Instrumentum procuratorii Domini Obizonis Marchionis Estensis *ad prorogandum Vicariatum Civitatis, Comitatus & districtus Ferrariensis usque ad * viginti novem annos.* Datum Anno Domini MCCCL. die XV. Mensis Augusti.

Item aliud Instrumentum publicum, manu sex Notariorum subscriptum & signatum, continens ratificationem prorogationis factae Obizoni Marchioni Estensi

Estensi *de Comitatu Ferrariensis Civitatis & districtus usque ad decem annos post finem dictorum * novem annorum, sub annuo Censu decem millium Florenorum.* Datum Anno MCCCLI. die XIV. Mensis Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno X.

Item Instrumentum publicum, manu sex Notariorum subscriptorum signatum, continens juramentum fidelitatis praestitum per Obizonem Marchionem Estensem *Dominis Episcopo Castellano, & Abbati Sancti Nicolai in Litore, Nuntiis Sedis Apostolicae, recipientibus nomine Romanae Ecclesiae: necnon pacta & conventiones quamplures habitas in praedicta prorogatione Vicariatus & Comitatus Ferrariensis.* Actum Anno Domini MCCCLI. die XIV. Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno Decimo.

Item unum transumtum quarumdam Literarum Apostolicarum, continens, qualiter Dominus Clemens Papa VI. Pontificatus sui Anno Nono, *Vicariatum Civitatis, Comitatus, & districtus Ferrariensis, ad Ecclesiam Romanam pleno jure spectantium,* Obizoni Marchioni Estensi *& filiis suis, sub annuo Censu decem millium Florenorum ad decennium prorogavit.* Actum Ferrariae, Anno Domini MCCCLII. die IV. Maji.

Item unum aliud Instrumentum donationis Curatorum liberorum Marchionis Estensis, specialiter ad ratificandum & obligandum eos pro omnibus iis, quae eorum pater promiserat Ecclesiae Romanae pro civitate Ferrariensi. Datum Ferrariae die XVII. Octobris Anno Domini MCCCLII.

Item unus processus recognitionum, juramentorum, submissionum, & obligationum factarum in civitate Ferrariensi per Marchionem Estensem Dominis Guillermo Abbati Sancti Germani Autissiodorensis, & Azzoni de Manziis Decano Aquilejensi, Nuntiis Apostolicis, nomine Domini Papae, & Ecclesiae Romanae. Actum Ferrariae, Anno Domini MCCCLII. die XIX. Mensis Octobris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno XI.

Item aliud Instrumentum, continens, qualiter Aldrevandinus, *&* Nicolaus, Ugo, *&* Albertus fratres Marchiones Estenses, *&* filii quondam Obizonis Marchionis Estensis, *pro Ecclesia Romana Vicarii civitatis Ferrariensis, juraverunt, approbaverunt, ratificaverunt, & submiserunt se de novo Ecclesiae Romanae, & ratificaverunt omnia, quae fuerunt acta & promissa per certos Procuratores suos in manibus Reverendi in Christo patris* Domini Aegidii Episcopi Sabinensis *Legati & Vicarii in partibus Lombardiae.* Datum Anno Domini MCCCLXI. die XIII. Mensis Februarii.

„ Lombardiae & Marchiae Anconita-
„ nae, & de aliis partibus Italiae.

E*St primo quoddam publicum Instrumentum, sigillatum, continens ratificationem Communitatis Pisanae super oblatis & promissis* Domino Gregorio Papae X. *per eorum Syndicum, petentem absolutionem excommunicationis, & relaxationem interdicti contra eos lati, pro eo quia adhaeserant* Corradino nepoti Friderici Imperatoris, *& noluerant obedire* Carolo Regi Siciliae, *Vicario Imperii Romani, auctoritate Apostolica deputati.* Actum Pisis, Anno Domini MCCLXXIII. Secundo Nonas Junii, Pontificatus Domini Gregorii Papae X. Anno II.

Exemplum seu transumtum publicum, extractum de Libris antiquis per quemdam Rectorem Anconitanae Marchiae,

de civitatibus, castris, & Officiis dictae provinciae, & aliis Terris & juribus, ad Ecclesiam Romanam spectantibus. Actum in Marchia Anconitana, Calendis Maji, Anno Domini MCCLXXXIII.

Item unum Instrumentum publicum, confectum super praesentatione quarumdam Literarum Dominorum Cardinalium, vacante Sede, Communi Pisano, ut ab occupatione Terrarum Ecclesiae Romanae, & nova aedificatione fortalitiorum in Terris Ecclesiae, quas habet in Ducatu Spoletano abstinerent. Quae Terrae *in uno chartello juncto huic Instrumento specialiter nominantur.* Datum Perusii Anno Domini MCCLXXXVII. die XIX. Novembris.

Item Instrumentum venditionis castri de Susinana dioecesis Tudertinae, factae Domino Mayneto Raynaldi de Pulsis civi Florentiae. Qui postea ipsum vendidit Domino Benedicto *tunc* Cardinali, *qui postea fuit* Papa *vocatus* Bonifacius VIII. Datum Reate, Anno Domini MCCLXXXVIII. tempore Domini Nicolai Papae IV. & die XXVI. Septembris.

Constitutio procuratoris ad recipiendum possessionem castri de Susinana, emti per Dominum Benedictum Cardinalem, *qui postmodum fuit* Bonifacius Papa VIII. Anno Domini MCCLXXXIX. Secundo Calendas Aprilis.

Item unus rotulus, in quo sunt Instrumenta publica quatuor: continens ratificationem factam per Dominos & Dominas, parentes & uxores nobilium Petri & Raynaldi Domini Hugolini de Susinana, de venditione dicti castri de Susinana, facta Domino Benedicto Cardinali. Datum Tuderti, & in castro de Susinana, Anno Domini MCCLXXXIX. die XXVI. Mensis Aprilis.

Item duae Literae Domini Nicolai Papae IV. *inhibentis sub poena mille*

A *Marcharum argenti, & aliis certis poenis, ne aliquis potens seu nobilis audeat aut praesumat de cetero alienare, vendere, donare jura, reditus &c. in Rabuci & Ceperani castris, & aliis locis Campaniae.* Datum Reate, IV. Nonas Octobris, Pontificatus sui Anno I.

Item Literae Domini Bonifacii Papae VIII. *in quibus subrogat Potestati*
B *& Vicario per ipsum positis in civitate Urbevetana alios duos hic nominatos, usque ad finem anni sui regiminis.* Datum apud Urbemveterem II. Idus Septembris, Pontificatus sui Anno III.

Item alia Litera bullata, satis pulcra, continens, qualiter Dominus Bonifacius VIII. *omnes contractus pecuniarios per Raynucium de Abbatibus,*
C *& ejus socios cives Florentinos, propter eorum pravam foenerandi consuetudinem, usurarios, seu in fraudem usurariam factos judicavit. Inhibens omnibus eorum debitoribus, ne eis a cetero satisfacerent, nec ad hoc per aliquos Judices compelli possent, processus factos,*
D *& in futurum fiendos penitus annullando.* Datum Romae Idibus Januarii, Pontificatus sui Anno III.

Item alia Litera Domini Bonifacii Papae VIII. *in qua mandatur Lucanis, quatenus mittant ad ipsum aliquos bonos viros cum sufficienti mandato & potestate, ad proponendum excusationes legitimas, si quas haberent, quare per-*
E *sonas Ecclesiasticas gravant contra Ecclesiasticas libertates.* Datum Romae apud Sanctum Petrum, V. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno I.

Item Instrumentum, continens, qualiter multi Nobiles in eo contenti elegerunt Dominum Bonifacium Papam VIII. *in Rectorem castri de Ceperano, per annum duntaxat, concedentes eidem illam potestatem, quam habent in*

dicto

dicto castro. Datum Ceperani, Anno Domini MCCXCVI. die XVIII. Decembris.

Item Instrumentum, in quo Commune Velletrense elegit in Potestatem & Gubernatorem suum pro sex mensibus Dominum Bonifacium Papam VIII. Datum Velletri, Anno Domini MCCXCIX. die III. Mensis Octobris.

Item Instrumentum praesentationis quarumdam Literarum Apostolicarum factarum Domino G. Durandi pro parte Communis Auximanensis: continens, quod ipse Dominus G. qui erat Rector provinciae Marchiae Anconitanae, reciperet ad manum suam pro Ecclesia Romana quoddam fortalitium noviter aedificatum per cives Racanatenses in loco de Montillo in praejudicium dictae civitatis Auximanae, & Sedis Apostolicae. Actum Rimini Anno Domini MCCXCV. die XX. Octobris, temporis Domini Bonifacii VIII.

Instrumentum Syndicatus Communis Urbeveteris ad praesentandum electionem Potestariae Domino Bonifacio Papae VIII. *electo pro sex mensibus*. Datum in Urbe veteri Anno Domini MCCXCV. die XX. Septembris.

Aliud Instrumentum Syndicatus Urbeveteris ad praesentandum Potestatem Domino Bonifacio Papae VIII. *pro sex mensibus*. Datum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCVI. die VII. Octobris.

Item aliud Instrumentum Syndicatus Urbeveteris ad praesentandum & intimandum electionem Potestatis per eos factam Domino Bonifacio Papae VIII. *pro sex mensibus*. Actum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCVII. die XXVII. Aprilis.

Instrumentum Syndicatus electionis Potestariae Communis Urbeveteris ad praesentandum dictam Potestatem Domino Bonifacio VIII. *pro sex mensibus*. Actum in Urbe Veteri Anno Domini MCCXCIX. die III. Septembris.

Instrumentum Syndicatus Urbeveteris ad praesentandum Potestatem Domino Bonifacio Papae VIII. *pro sex mensibus*. Actum in Urbe Veteri Anno Domini MCCCI. die XX. Martii.

Instrumentum continens, qualiter Commune civitatis Tuscanensis elegit Dominum Bonifacium Papam VIII. *per cursum vitae suae in Potestatem & Rectorem dictae civitatis*. Actum in dicta civitate Anno Domini MCCXCVII. & die V. Julii.

Item duo Procuratoria facta per Dominum Azzonem & Dominum Franciscum Marchiones Estenses & Anconitanos *civitatum Ferrariae, Mutinae, & Regii, ad comparendum coram* Domino Bonifacio Papa VIII. *eorum Domino, pro tractanda pace inter ipsos Marchiones ex una parte & Bononienses, & Parmenses, aliosque Barones, Nobiles, & Civitates, Universitatesque Provinciae Romandiolae*. Anno Domini MCCXCVII. Indictione X.

Instrumentum publicum & sigillatum promissionis Dominorum Marchionum Estensium factae Domino Cardinali Ostiensi Legato, quod non debeant se intitulare Marchiones Anconitanos. *Et ita jurarunt*. Anno Domini MCCCXXXII. die XIII. Januarii. *Corrosum est in Data loci*.

Instrumenta continentia, qualiter Dominus Johannes Praepositus Cesetanus de mandato Domini Bonifacii Papae VIII. *citavit personaliter nobiles viros Fridericum Comitem de Monteferetro, Malatestam de Arimino, & filios suos, & quosdam alios Nobiles ad repraesentandum se conspectui Domini nostri Papae pro tractanda & perficienda pace inter eos*. Actum Ravennae Anno Domini MCCCII. die III. Januaii.

 Instru-

Instrumentum publicum, in quo Commune castri de Corneto eligit in Potestatem dicti loci Dominum Bonifacium Papam VIII. *ad vitam ipsius Domini Papae.* Actum in Corneto Anno Domini MCCCII. & die XXVI. Februarii.

Instrumentum absolutionis Domini Conradi de Spinolis sibi impensae per Dominum Archiepiscopum Januensem auctoritate Apostolica. Qui juravit non adhaerere Frederico *contra Romanam Ecclesiam, & Regem Siciliae.* Datum Januae Anno MCCC. & die XXIII. Martii.

Item sunt decem Literae bullatae bullâ Domini Clementis Papae V. *Prima, in qua mandatur Abbati Montis Albani & Praeposito Albiensi, quatenus inducant Poncellum de filiis Ursi civem Romanum, & alios rebelles civitatis & provinciae Anconitanae, quatenus infra quindecim dies ab admonitione hujusmodi eis facta dimittant Officia & alia in dicta provincia occupata, & inde recedant sine damno provincialium: aliàs contra ipsos procederetur spiritualiter & temporaliter secundùm eorum demerita, prout visum fuerit expedire.* Datum apud Laureum Montem Burdegalensis dioecesis, VIII. Calendas Novembris, Pontificatus sui Anno III.

Scribit idem Dominus Clemens *hortando eumdem Regem Siciliae, quatenus unum de filiis suis cum multitudine equitum & peditum armatorum, secundùm quod decet regiam dignitatem, mittat in provinciam Marchiae Anconitanae, pro succursu Ecclesiae Romanae, & contra dictos rebelles.* Datum, *ut supra.*

Commissio directa Abbati Montis Albani & Praeposito Albiensi, quod inducant quosdam rebelles in Marchia Anconitana, ut redeant ad obedientiam Ecclesiae Romanae: aliàs quod habeant trecentos homines armorum a Rege Siciliae, cui scribitur per alias Literas, ad impugnandum eosdem. Datum, *ut supra.*

Scribit mandando idem Dominus Clemens Carolo Regi Siciliae, *quatenus ad requisitionem Abbatis Montis Albani & Praepositi Albiensis, mittat contra dictos rebelles Marchiae Anconitanae, & pro Ecclesia Romana trecentos milites, juxta conventiones & pacta, quae idem Rex habet cum Ecclesia Romana.* Datum, *ut supra.*

Scribit idem Dominus Clemens *gratiose* Duci Calabriae *primogenito dicti Regis Siciliae, quatenus ad jussum patris sui veniat promte & alacriter cum multitudine armatorum in subsidium Romanae Ecclesiae, & contra rebelles dictae provinciae Anconitanae.* Datum, *ut supra.*

Scribit idem Dominus Clemens Philippo Principi Tarentino, *filio dicti Regis Siciliae, quatenus ad jussum patris sui promte veniat ipse, vel frater suus cum multitudine armatorum pro succursu Romanae Ecclesiae &c.* Datum, *ut supra.*

Mandat Dominus Clemens *praefatus Abbati Montis Albani, & Praeposito Albiensi, quatenus inquirant diligenter, si Judex Martinus de Tuscanella, adhaerendo dicto Poncello de filiis Ursi civi Romano, se omnium Appellationum Judicem, & Guido Judex de Viterbio se Judicem generalem in dicta provincia Marchiae Anconitanae appellabant temeritate propria, ac etiam utebantur. Et hujusmodi informationes ad ipsum Dominum Clementem remitterent. Ipsosque, si culpabiles invenirent, citarent, ut infra trium mensium spatium deberent coram eodem Domino Clemente personaliter comparere.* Datum, *ut supra.*

Com-

Committit Dominus Clemens Papa V. *Abbati Montis Albani & Praeposito Albiensi, quatenus se informarent, si & qualiter Poncellus de filiis Ursi civis Romanus irrupit contra Ecclesiam Romanam Marchiam Anconitanam, & ipso coram eis vocato sciant diligentius & expressius veritatem. Et si ipsum culpabilem repererint, citent eum personaliter &c.* Datum, *ut supra.*

Mandat Dominus Clemens *praedictus Abbati Montis Albani & Praeposito Albiensi, quatenus se informarent summarie & de plano, vocato dicto Poncello &c.* Datum, *ut supra.*

Mandat idem Dominus Clemens *praefatis Abbati & Praeposito, quatenus inquirant contra nonnullos adherentes dicti Poncelli hìc nominatos. Et si invenirent illos culpabiles, citent, ut personaliter coram eo compareant.* Datum Avenione VIII. Idus Aprilis, Pontificatus sui Anno IV.

Procuratorium Venetorum non admissum, quia nimis generale, nec aliàs sufficiens, factam Anno Domini MCCCIV. Venetiis.

Aliud Procuratorium Venetiarum ultimum admissum, directum Domino Clementi Papae V. *ad confitendum & petendum humiliter absolutionis beneficium & relaxationem Interdicti, pro injuriis & damnis datis per eos Communi Ferrariensi & alibi, & jurandum de stando mandatis sanctae matris Ecclesiae.* Anno Domini MCCCX. Venetiis.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Vitalis Archidiaconus Camerinensis, Rector ac Thesaurarius Marchiae Anconitanae pro Ecclesia Romana, remisit ad postulationem plurium Nobilium, & supplicationem Syndici Communis & Populi civitatis Aesii, eisdem Syndico & Communi sive Populo dictae civitatis, poenam sexaginta
A *millium Marcharum argenti, in qua fuerant condemnati pro rebellione, quam contra Romanam Ecclesiam fecerant, & pro multis aliis criminibus per eos perpetratis: retento, quod dicto Thesauro haberent solvere tria millia Florenorum auri.* Datum Maceratae Anno MCCCXV. die XX. Decembris.

Constitutiones & processus pro statu
B *pacifico Terrarum Ecclesiae, & contra Tyrannos specialiter in Marchia Anconitana, Massa Trebaria, Terra Sanctae Agathae, Civitate Urbini, & Comitatu ipsius, quondam ad Ecclesiam Romanam pertinentium, dictas Terras, juraque Ecclesiae tyrannice occupata per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem dictarum Terrarum pro Romana*
C *Ecclesia, facti & publicati.* Datum Maceratae, & in Monteblino in Consilio Generali, Anno Domini MCCCXVII. die XIV. Decembris, Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno II.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Vitalis Archidiaconus Camerinensis, Rector ac Thesaurarius Marchiae
D *Anconitanae pro Domino Papa remisit Communi, Potestati, & Consiliariis dictae Civitatis Anconitanae, viginti millium Marcharum Argenti poenas, in quibus pro certis inobedientiis & aliis per eos contra Ecclesiam Romanam commissis inciderant, retento quod sibi habeant solvere ducentos Florenos auri.* Actum Maceratae. Datum Anno
E MCCCXVII. die VI. Aprilis.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Vitalis, ut supra, remisit Potestati, Officialibus, Judicibus, & pluribus Hominibus singularibus Civitatis, Comitatus, & districtus Aesii, multas poenas criminales & pecuniarias &c. Datum, *ut supra.*

Instrumentum continens, qualiter Dominus Vitalis, ut supra, remisit & quita-

quitavit poenas mille Marcharum argenti, & aliarum mille, & alias decem mille Marchas argenti Communi & Consulibus & aliis Officialibus Civitatis Pensauri, in quibus fuerant condemnati, ex eo quod dicto Rectori super mandatis eis factis nomine Ecclesiae Romanae non paruerant. Ac tamen dictum Commune convenit dare dicto Rectori ducentos Florenos auri. Datum, loco, Anno, & die, *quibus supra.*

Scribit Dominus Benedictus Papa XII. *quod Rector Romandiolae certis casibus possit Potestatem & Capitaneum deputare, & Sede vacante per sex menses tenere dicta officia: & elapsis sex mensibus eos deponere.* Datum Avenione II. Idus Octobris, Anno IV.

Instrumentum obligationis conventionum factarum inter Sperantiam Comitem de Monteferetro *pro se & Frederico filio, ac Guidone nepote suis ex una parte, & Dominum Amelium de Lancerto Rectorem Marchiae Anconitanae & Massae Trebariae, Terrarumque Sanctae Agathae, & Civitatis Urbini ac Comitatus quondam ipsius pro Ecclesia Romana ex altera, pro regimine Judicum & Vicariorum ac jurisdictionis gubernationis dictae Civitatis.* Actum Callii, Anno Domini MCCCXVIII. die V. Augusti.

Aliud Instrumentum obligationis & pactorum habitorum cum Frederico Comite Montisfeltri *pro se & Guidone filio suo ex una parte, & Domino Amelio de Lancerto Rectore Marchiae Anconitanae, Massae Trebariae, Terrarum Sanctae Agathae, Civitatis Urbini & Comitatus quondam ipsius pro Ecclesia Romana ex altera &c.* Datum Anno, *quo supra*, & die XIII. Augusti. *Et ligatum cum praecedenti.*

A *Processus, declaratio, & sententiae contra Jacobum Moletum & Cerulum, ac Commune & Consilium civitatis Recaneti, per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem Marchiae Anconitanae, Massae Trebariae, Terrarum Sanctae Agathae, & Civitatis Urbini pro Romana Ecclesia, latae atque factae super eo, quod ipsi dominium dictae Civitatis*
B *Recaneti ad Ecclesiam Romanam pertinentis, tyrannice occuparunt, & contra dictam Romanam Ecclesiam eorum dominam deviando rebellarunt.* Actum Maceratae Anno Domini MCCCXVIII. die XIX. Octobris.

Item processus & declarationes sententiarum contra Luppatium & Andream, quondam Milites de Auximo,
C *& Potestatem ac Commune Civitatis de Auximo, per Dominum Amelium de Lancerto Rectorem, ut supra, super eo, quod ipsi dominium & jurisdictionem dictae Civitatis de Auximo, & multa alia loca ad Ecclesiam Romanam pertinentia tyrannice occupaverant, & contra dictam Romanam Ecclesiam eorum dominam deviando rebellarunt.* A-
D ctum Maceratae Anno Domini MCCCXVIII. & die XXIII. Mensis Octobris, *tempore Domini Johannis Papae XXII.*

Instrumentum continens, qualiter Syndicus Parmensis recognovit Vicariatum & dominium dictae Civitatis esse Romanae Ecclesiae, vacante Imperio. Et juravit: servare mandata Ecclesiae, &
E *non adhaerere rebellibus ejus.* Actum Parmae Anno Domini MCCCXXII. & die III. Decembris, Pontificatus Domini Johannis XXII. Anno VII.

Compositio facta per Syndicum & Procuratorem Terrae Cingoli Marchiae Anconitanae super sententiis, processibus, & aliis per Dominum Johannem Papam XXII. *contra ipsos factis & promulgatis, pro eo quia fuerunt*

rebelles

rebelles Ecclesiae Romanae & Rectori dictae Marchiae Anconitanae. Datum Avenione Anno MCCCXXIV. die XXII. Augusti, Pontificatus ipsius Anno VIII.

In decem Instrumentis hic contentis continetur, quod Syndici Civitatis Firmanensis & Urbini, Castrorum Fabriani, Matrislodii, Castri Offanae, Castri Sicardi, provinciae Marchiae Anconitanae; quae Civitates & Castra rebellaverant contra Ecclesiam Romanam, cujus sunt, submiserunt se Domino Johanni Papae XXII. *& veniam petierunt humiliter.* Actum Avenione Anno Domini MCCCXXV. & MCCCXXVI.

Quinque Instrumenta continentia, qualiter Presbyter Martinus Rector Ecclesiae Sanctorum Sergii & Bacchi de Selma de Urbe, recognoscens suum reatum, videlicet, quod durante Interdicto apposito in Urbe Romana propter Bavarum damnatum & haeresiarcham Petrum de Corbaria Antipapam, *in dicta Urbe existentes, Missas celebravit, & eis propter metum obedivit, eos honorando, non tamen participando in haeresi praedicta, in quatuor Patriarchalibus Ecclesiis Urbis inter Missarum solemnia altâ voce coram Populo confessus fuit de mandato G. de Valle Camerarii Domini Papae, antequam absolutionem ab eodem super illis sententiis obtineret.* Actum Romae Anno Domini MCCCXXX. die XIII. Aprilis.

Absolutio nobilium Vicecomitum de Mediolano, quia erant excommunicati & interdicti ex eo quia adhaeserant Ludovico de Bavaria *per Ecclesiam damnato, & alia multa fecerant contra Ecclesiam Romanam, specialiter quia* Dominus Johannes de Vicecomitibus *se fecerat fieri Cardinalem & Legatum in Italia per Antipapam, damnatum per* Dominum Johannem Papam XXII. *De quibus omnibus ipsos poenituit, & confesso errore, & agnitâ veritate promiserunt multa bona pro Ecclesia Romana hic expressata, & de commissis se submiserunt ordinationi ejusdem Domini Papae. Qui poenitentias & poenas sibi reservavit.* Actum Avenione Anno Domini MCCCXXIX. die XV. Septembris.

Instrumentum procurationis Cleri & Populi Civitatis & districtus Mediolanensis, continens confessiones, errores, & confoederationes, quas habuerunt cum Ludovico de Bavaria, *& Antipapa, per quas inciderant in sententias latas contra eos. De quibus ipsos poenituit, & multa confitendo & promittendo ad honorem sanctae Romanae Ecclesiae hic expressa, supposuerunt se de commissis ordinationi* Domini Johannis Papae XXII. *& petierunt humiliter se absolvi & habilitari per Dominum Papam. Qui eos absolvit & habilitavit.* Anno Domini MCCCXXXI. die XV. Junii.

Syndicatus Civitatis Placentiae, continens, quod Syndici ad hoc missi Domino Johanni Papae XXII. *recognoscerent, sicut recognoverunt de facto, quod dicta Civitas erat Papae, & immediate Romanae Ecclesiae. Eamque de novo obtulerunt. Et fuit recepta per* Dominum Johannem Papam XXII. *in Consistorio publico.* Actum Mediolani Anno Domini MCCCXXXI. die XXIV. Novembris. *Et eodem Anno Commune Placentiae praedicta omnia per eorum Syndicos facta in Avenione, in Placentia ratificavit in Consilio Communis Placentiae.*

Civitas Papiae fuit interdicta, quia receperat Bavarum & ejus sequaces. Et Syndici dictae Civitatis in Consistorio publico Avenione supplicarunt Domino Benedicto XII. *ut Interdictum in*

in dicta Civitate appositum tolleret. Qui ante omnia promiserunt, quod dicta Civitas erat & erit obediens dicto Domino Papae & sanctae matri Ecclesiae, & quod erunt fideles Ecclesiae Romanae. Et est aliud Instrumentum, in quo dicta Civitas & Commune ratificaverunt omnia praemissa & jurata per eorum Syndicos. Actum Papiae Anno Domini MCCCXXXV. & die XIX. Maji.

Instrumentum sigillatum sigillo Communis Mediolanensis, continens ratificationem factam per dictum Commune Mediolanense de confessatis, promissis, & aliàs actis hìc expressatis bene & utiliter pro sancta Romana Ecclesia per eorum Syndicos coram Domino Johanne Papa XXII. in Consistorio publico Avenione, quando se submiserunt gratiae suae nomine dicti Communis, & petierunt humiliter absolutionem & relaxationem a sententiis excommunicationis, Interdicti, & aliis, eo quia adhaeserant Bavaro, & Antipapae per Ecclesiam damnato, & multa alia fecerant contra Romanam Ecclesiam & Ecclesiasticam libertatem. Item aliud simile Instrumentum ratificationis est infra illud de Clero Mediolanensi. Datum in Civitate Mediolani Anno Domini MCCCXXXV. & die XIX. Maji.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Benedictus Papa XII. absolvit Commune Civitatis Novariensis, & removit Interdictum ibidem per Dominum Johannem Papam XXII. appositum, pro eo quia faverant Ludovico de Bavaria dicenti se Imperatorem, & Fratri Petro de Corbaria Antipapae. Quae omnia eorum Syndicus eorum nomine revocavit; & promisit ac juravit eos esse fideles dicto Domino Benedicto & Successoribus suis ac Ecclesiae Romanae: cum multis capitulis hìc con-

A tentis. Ita tamen quod praedicta omnia promissa per eorum Syndicum Commune dictae Civitatis ratificaret infra certum tempus, aliàs quod reinciderent &c. ipso facto. Actum Avenione Anno Domini MCCCXXXV. die XIX. Maji.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Benedictus Papa XII. ad supplicationem Syndici Civitatis Mantuanae, qui promisit stare mandatis Ecclesiae, & in omnibus Papae obedire tamquam Christi Vicario, revocavit ut supra & amovit Interdictum Ecclesiasticum, sententias atque poenas latas contra Populum, Commune, ac Universitatem dictae Civitatis Mantuanae, pro eo quia auxilium & favorem dederunt Ludovico de Bavaria & suis sequacibus contra Romanam Ecclesiam. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXV. die XIX. Maji.

Anno Domini MCCCXXXV. & die VII. Septembris, Syndici Civitatis Pergamensis in Lombardia venerunt ad Dominum Benedictum Papam XII. & in publico Consistorio supplicaverunt sibi, ut interdictum, quod erat in Civitate Pergamensi pro eo, quia Bavarum & Antipapam receptaverant, tolleret & amoveret. Qui quidem Syndici jurarunt fidelitatem, obedientiam, ac reverentiam dicto Domino Papae. Item jurarunt, quod credunt & sciunt, quod non est data potestas Imperatori Papam deponere. Et plura alia jurarunt, ut in praesentibus Instrumentis continetur, & ulterius omnia praemissa in dicta Civitate Pergami per Commune dictae Civitatis. Datum Avenione Anno & die, quibus supra. Postea in alio Instrumento sequitur dicta ratificatio in Civitate Pergami, Anno, quo supra.

Litera bullata, continens qualiter Dominus Benedictus Papa XII. in Consi-

Consistorio publico, vacante Imperio Romano, constituit nomine suo & successorum suorum Romanorum Pontificum & Ecclesiae Romanae, Vicarium ad regendum & gubernandum Civitates Veronensem, Parmensem, & Vicentinam, cum eorum Comitatibus, Castris, Villis, mero & mixto imperio, & jurisdictionibus omnibus, videlicet nobiles Albertum & Mastinum de la Scala, *& eorum successores, quamdiu dictum Imperium vacaret, & dicto Domino Papae placeret, sub annuo Censu quinque millium Florenorum auri anno quolibet per eosdem Nobiles in festo beatorum Petri & Pauli eidem Domino Papae vel successoribus suis, vel Sede vacante Ecclesiae Romanae, ubicumque fuerit, eorum sumtibus & expensis exsolvendo. Et quod Anno quolibet dicti Nobiles habent tenere per tres menses eorum expensis ducentos homines equites & trecentos pedites bene armatos in Lombardia in auxilium terrae Ecclesiae Romanae. Pro quibus juramentum fidelitatis praestiterunt &c. & se efficaciter obligarunt.* Datum Avenione Calendis Septembris Pontificatus sui Anno V.

Syndicatus Civitatis Vercellensis ad confitendum, quod dicta Civitas erat supposita Interdicto, eo quia adhaeserat Bavaro & aliis caussis hic expressis: de quibus a Sede Apostolica veniam postulavit & obtinuit certis modis & formis. Quae omnia fuerunt per Commune praedictum ratificata. Actum Venetiis Anno Domini MCCCXXXV. & die VII. Octobris.

Instrumentum sigillatum in pendenti duobus sigillis Communis Civitatis Cremonensis, continens ratificationem eorum, quae Syndici dicti Communis dixerant, fecerant, & promiserant Domino Benedicto Papae XII. *super absolutione eorum, & relaxatione Interdicti lati, pro eo quia adhaeserant* Ludovico de Bavaria *damnato per Ecclesiam, &* Antipapae, *ac* Dominis Matthaeo & Galeatio de Vicecomitibus de Mediolano *eorum Dominis tunc, quorum metu praedicta fecerunt.* Actum Cremonae Anno Domini MCCCXXXV. & die IV. Augusti.

Syndicatus Communis Albinganensis ad parendum Domino Papae, & se submittendum, quia rebellarunt & adhaeserunt Ludovico de Bavaria. Datum Albingae Anno Domini MCCCXXXVII.

Syndicatus Civitatis Lucanae ad comparendum coram Domino Papa Benedicto XII. *& confitendum forfacta super adhaesione* Ludovici de Bavaria *condemnati per Ecclesiam, & se submittendum Domino Papae & Ecclesiae Romanae, & veniam postulandum.* Actum Lucae Anno Domini MCCCXXXIX.

Commissio facta per Dominum Benedictum Papam XII. *Magistro Bernardo de Lacu, quatenus reciperet ab* Alberto & Mastino de la Scala *juramentum fidelitatis, & ratificationem omnium, quae Procuratores eorum promiserant in Consistorio publico ratione Vicariatus eis concessi, vacante Imperio, de Civitatibus Veronensi, Parmensi, & Vicentina, & eorum Comitatibus, excepto Castro Sancti Domnini dioecesis Parmensis ad decem annos sub pensione annua quinque millium Florenorum de Florentia, Camerae Apostolicae, & Collegio Dominorum Cardinalium exsolvenda in festo beatorum Petri & Pauli. Nec non sub pacto serviendi Ecclesiae Romanae per dictos Vicarios eorum sumtibus per tres menses, cum ducentis hominibus armorum equitibus & trecentis peditibus in provincia Marchiae Anconitanae & Romandiolae, & Civitate & districtu Bononiensi*

niensi & Ferrariensi. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXXIX. Calendis Novembris, Pontificatus sui Anno V.

Instrumentum publicum, quod Dominus Bernardus de Lacu, Commissarius ad praedicta deputatus, recepit juramentum & ratificationem praedictorum a Nobilibus de la Scala in Civitate Veronae. Anno Domini MCCCXXXIX. die III. Decembris.

Alia commissio facta per eumdem Dominum Benedictum *eidem Domino Bernardo, & super eadem Data, quatenus reciperet juramentum & ratificationem ab eisdem Nobilibus de la Scala, de recipiendo libere in dictis Civitatibus Veronensi, Parmensi, & Vicentina, eumdem Dominum Papam cum sua Curia, & successores suos Romanos Pontifices; qui omnem jurisdictionem & regimen dictarum Civitatum haberent & exercerent per se vel per alium, quamdiu ibi vellent morari. Post tamen ipsius Domini Papae & Curiae suae recessum, dicti Nobiles Vicariatu suo & potestate uterentur ut prius.* Datum Avenione Calendis Novembris, Pontificatus sui Anno V.

Instrumentum publicum continens, quod dictus Dominus Bernardus de Lacu, virtute dictae commissionis Apostolicae sibi factae, recepit juramentum corporale & ratificationem a dictis Nobilibus de la Scala de recipiendo libere in dictis Civitatibus Romanum Pontificem & Curiam suam, & alia facere, prout in Literis Apostolicis, in hujusmodi Instrumento insertis, latius continetur. Actum Veronae, Anno Domini MCCCXXXIX. die III. Decembris.

Instrumentum ratificationis Communis Civitatis Terdonensis de propositis & petitis per eorum Syndicum a Domino Benedicto Papa XII. *videlicet,*

A *quod erant excommunicati & interdicti, quia fecerant treugas cum Civibus Papiensibus tunc excommunicatis & interdictis, quia adhaeserant* Ludovico de Bavaria *damnato. De quibus petierunt veniam, & absolutionem obtinuerunt.* Actum Terdonae Anno Domini MCCCXL. die II. Septembris.

Syndicatus Civitatis Lucanae ad con-
B *fitendum coram* Domino Benedicto Papa XII. *se esse excommunicatos, quia adhaeserant* Ludovico de Bavaria *& fautoribus suis, per Ecclesiam damnatis. Et multa alia fecerunt contra Romanam Ecclesiam, & Ecclesiasticam libertatem. Et ad petendum humiliter veniam & beneficium absolutionis. Quae fuit concessa sub certa forma: aliàs*
C *quod reincideret in sententias. Quae omnia praemissa & facta per dictos Syndicos fuerunt ratificata per Commune Lucanorum.* Actum Lucae Anno Domini MCCCXLI. die XI. Januarii. *Et tunc dicta Civitas tenebatur per* Albertum & Mastinum de la Scala.

Remissio & absolutio Communis &
D *habitantium Civitatis Cremonae, quia adhaeserant & receperant* Ludovicum de Bavaria, *& ejus fautores.* Anno Domini MCCCXLI. die VII. Augusti.

Instrumentum publicum super absolutione & dispensatione Cleri Civitatis Belluni, eis impensâ per Dominum Papam Benedictum XII. *ac relaxa-*
E *tione Interdicti sub certis modis & conditionibus hic expressis, bonis pro Ecclesia Romana; & per Clerum ratificatâ: quia dederunt auxilium & favorem Dominis de la Scala sanctae Romanae Ecclesiae rebellibus.* Anno Domini MCCCXL. die XIV. Augusti.

Procuratorium Communis & Populi Civitatis Feltrensis, ad praesentandum ratificationem Domino nostro Papae factam.

ctam. Anno Domini MCCCXL. die XX. Augusti.

Ratificatio Communis & Populi Civitatis Feltrensis super negotio Interdicti. Actum Anno Domini MCCCXL. die XX. Augusti.

Procuratorium Communis & Populi Civitatis Belluni, ad praesentandum ratificationem coram Domino Penestrino Vicecancellario, & ea quae in Literis Apostolicis super relaxatione Interdicti in favorem Ecclesiae Romanae sunt expressa. Anno Domini MCCCXL. die XVIII. Augusti.

Ratificatio Communis & Populi Civitatis Belluni super quibusdam contentis in Literis hic expressis super relaxatione Interdicti, quia dederunt consilium Dominis de la Scala sanctae Romanae Ecclesiae rebellibus. Anno Domini MCCCXL. die XVIII. Augusti.

Ratificatio Episcopi & Cleri Feltrensis super confessatis & promissis per eorum Syndicos, pro eo quia adhaeserunt Ludovico de Bavaria per Ecclesiam damnato. Anno Domini MCCCXL. die XII. Augusti.

Item Instrumentum ratificationis Lucanorum, quae non fuit admissa per Dominum Benedictum Papam XII. sed fuit prorogata ad obtinendum ea, quae in dicto Instrumento continentur, usque ad festum Pentecostes praesentatum fuit dictum Instrumentum. Anno Domini MCCCXLI. die XII. Mensis Martii.

Instrumentum publicum continens primo quamdam Literam Domini Benedicti Papae XII. ad perpetuam rei memoriam: in qua habetur, qualiter Commune & Populus Civitatis, Comitatus & districtus Mediolani super quibusdam processibus contra eos per Dominum Johannem Papam XXII. & dictum Dominum Benedictum factis,

A super eo quod Matthaeo & Galeatio de Vicecomitibus eorum Dominis contra Ecclesiam Romanam obedierant, ac Ludovico de Bavaria Mediolani absque confirmatione Papae in Imperatorem coronato, & Fratri Petro de Corbaria tunc Antipapae, & eorum sequacibus, contra dictos Dominos summos Pontifices & Ecclesiam Romanam, receptando faverant, pro absolutione obtinenda, A-
B venionem ad dictum Dominum Benedictum Papam XII. Guidolum de Calide & quosdam alios Syndicos & Procuratores eorum destinarunt, cum quibus eorum errores & excessus, dictique Populi recognoscentibus, revocantibusque, ac veniam, remissionem & absolutionem super iis in Consistorio publico ab eodem
C Domino Papa & Collegio humiliter postulantibus, fuit tractatum, promissum & obligatum solemniter, atque juratum per dictum Guidolum suo & Syndicario nomine dicti Communis, quod ipsi Domino Papae & Ecclesiae Romanae super praemissis totaliter parerent. Et quod in futurum fideles ac obedientes Ecclesiae Romanae, ac dicto Domi-
D no Papae, tamquam Christi Vicario, forent, & numquam contra facerent. Et quod omnes haereticos, schismaticosque de Civitate & Comitatu praedictis totaliter expellerent; nec dictos Bavarum, & Fratrem Petrum, nec eorum sequaces in antea reciperent. Item quod personas & libertates Ecclesiasticas, ac bona eorum fideliter custo-
E dirent, & non usurparent, & quae occupata fuerant, restituerent. Item Bononiensem & Ferrariensem Civitates, earumque Comitatus, Marchiam Anconitanam, Romandiolam, Ducatum Spoleti, Patrimonium Sancti Petri in Tuscia, Campaniam & Maritimam, seu aliquam Terram ad Ecclesiam Romanam pertinentem, seu quae per Dominum Papam regetur pro tempore, per-

sonasque earum Ecclesiasticas aut seculares non offendent, nec invadent, seu occupabunt, nec in aliquo damnificabunt ullis temporibus in futurum. Quodque offendentibus, seu invadere volentibus, auxilium, consilium, vel favorem non praestabunt; immo si aliqua quaestio inter eos forsitan oriretur, quod per viam justitiae finiatur. Quibus & multis aliis capitulis, promissis, obligatis, & juratis per dictum Syndicum, dictus Dominus Papa absolutionem & veniam plenariam eisdem concessit, ipsisque Communi & Populo, nomine poenitentiae, ad perpetuam rei memoriam injunxit, quod pro praemissis haberent construi facere & fundare eorum sumtibus in Civitate Mediolanensi duas pulcras Capellas: unam infra Cathedralem, & alteram infra Sancti Ambrosii Mediolanensis Ecclesias, ad honorem almi Confessoris beati Benedicti, ejusque vocabulo insignitas. In quarum qualibet unus Presbyter perpetuus & unus Minister instituantur, qui in eis divina quotidie celebrent. Quas muniant Libris, Calicibus, Vestimentis, Crucibus, & aliis ad cultum divinum necessariis condecenter. Quodque pro dote cujuslibet Capellae, possessiones seu reditus emant usque ad summam triginta Florenorum, in expensis dictorum Capellanorum & Ministrorum eorum convertendos. Et quod ipsi Populus ac Commune anno quolibet in festo dicti Sancti, ac Rectores & regimen dictae Civitatis voce praeconiâ convocati ad alteram dictarum Capellarum, quam maluerint, conveniant, ibique Missam solemniter, ac verbum Dei audiant, ubi fiat memoria tantae gratiae & misericordiae eis per Sedem Apostolicam super tantis excessibus indultae. Ulterius etiam faciant quolibet anno in dicto festo unam eleemosynam duobus millibus pauperum, cuilibet de uno pane bono competenti albo, ponderis duodecim unciarum. Pro qua eleemosyna facienda possessiones seu reditus competentes etiam emant. Quae omnia infra duos annos adimplere totaliter teneantur. Quibus Literis Apostolicis in praesentia totius Communis & Populi ac Consiliariorum, Potestatis, & Rectorum dictae Civitatis perlectis, ipsi omnia & singula per dictum eorum Syndicum promissa, jurata, atque obligata, in eisdem Literis Apostolicis contenta, singulariter & articulariter infra terminum eis praefixum promiserunt, jurarunt, ac solemniter tenere & complere se obligarunt. Actum Mediolani Anno Domini MCCCXL. die VIII. Augusti, Pontificatus Domini Benedicti Papae XII. Anno VII.

Ratificatio, recognitio, & reconciliatio Communis & habitantium Civitatis Vercellensis super eo, quod Ludovicum de Bavaria *receptaverunt, & fuerunt excommunicati. Et processus contra ipsos facti.* Anno Domini MCCCXLI. die VIII. Augusti.

Instrumentum continens processus factos per Dominum Ranucium Episcopum Tudertinum *de mandato* Domini Clementis Papae VI. *contra Priores, Officiales, & Commune Civitatis Tudertinae super eo, quod ipsi Castrum Sancti Germini, Ecclesiae Romanae immediate subjectum, ac homines & habitatores ipsius offenderant, & occupare conabantur, tenendo quosdam homines dicti Castri obsides, & ante dictum Castrum machinas seu batifolla pro expugnando tenere non verebantur. Continet etiam appellationes per dictos Tudertinos ad dictum Dominum Papam super sententiis in dictis processibus contentis interpositas & responsiones eisdem per Dominum Episcopum factas.* Actum Tuderti Anno Domini MCCCXLVII. die XVIII. Augusti, Pontificatus dicti Domini Clementis Anno IV.

Epi-

Episcopus Tudertinus significat, quod virtute Literarum Apostolicarum, quae per quemdam Scholarem supra Altare ejusdem Ecclesiae Tudertinae fuerunt repertae, processit contra Commune Tuderti, ipsumque monuit, quod redderent obsides Castri Sancti Germini, & removerent machinas, quas tenebant pro expugnando dictum Castrum, Ecclesiae Romanae immediate subjectum. Verumtamen a processibus ejusdem Episcopi fuit ad Sedem Apostolicam appellatum. Datum Tuderti Anno Domini MCCCXLVI. & die XXII. Septembris.

Iterum significat, quod Universitas Castri Sancti Germini devenit ad pacem cum Communi Tuderti, prout in dicta Litera continetur. Datum Tuderti Anno Domini MCCCXLVI. die ultima Septembris.

Literae Episcopi Castellani, per quas testificat, quod Dux Venetiarum & Commune dicti loci juraverunt per Procuratorem ad hoc deputatum, quod praetextu gratiae per Dominum Clementem VI. Papam eis factae de quatuor Navibus & sex Galeis transferendis cum mercibus ad partes Soldani, non portabunt merces vetitas ad partes illas. Datum Venetiis Anno Domini MCCCXLV. die XIII. Augusti.

Instrumentum procurationis Cleri & Populi Feltrensis & Bellunensis ad comparendum coram Domino Benedicto Papa XII. & se submittendum ordinationi ipsius, & veniam postulandum. Actum Feltri Anno Domini MCCCXXXIX.

Anno Domini MCCCLII. die XXV. Octobris, Volupus de Mantua, Procurator substitutus a Magistro Guillermo de Armondis de Parma, Legum Doctore, Procuratore Domini Johannis Archiepiscopi Mediolanensis, assignavit & restituit nomine dicti Domini Archiepiscopi Reverendo Domino A. Episcopo Bosano, Rectori provinciae Romandiolae, Castra Fontislitis, Massae, & Duciae. Quae Castra tenebat dictus Dominus Archiepiscopus. Et ulterius continetur, quod dictus Episcopus Vicerector dictae provinciae recepit juramentum fidelitatis a Potestate & Rectoribus dictorum Castrorum. Actum in Comitatu Imolae Anno & die praedictis.

Procuratorium Populi Pipernensis ad supplicandum Domino Papae de Potestate ponendo & regimine Terrae & hominum cum salario & tempore hic contentis. Datum Piperni Anno Domini MCCCLV. die XVII. Maji.

Instrumentum continens, qualiter Dominus Malatesta de Malatestis pro se & Domino Galeoto fratre suo recognitionem & homagium fecit & juramentum fidelitatis praestitit Domino Urbano Papae V. de & pro Ariminensi, Fanensi, Pensaurensi, & Forosemproniensi Civitatibus, earumque Comitatibus & districtibus: nec non pro castro & villa Sancti Martini in Vinci, ac Malacia, & Vicia, & de Carpalo, ac Sancti Pauli Villis, cum eorum fortalitiis; necnon Tebii, ac Insulae Gualstritarum, Carticeti, Barnis, & Puzoli, ac alterius Carticeti, & Sancti Blasii castris, Ariminensis, Fanensis, & Forosemproniensis dioecesum, ad Ecclesiam Romanam pleno jure spectantibus. Actum Avenione Anno Domini MCCCLXIII. die XV. Februarii, Pontificatus Domini Urbani Papae praedicti Anno Primo.

Instrumentum tribus sigillis sigillatum, & signo duorum Notariorum subscriptum & signatum, continens, qualiter Reverendus pater Dominus Aegidius Episcopus Sabinensis & Legatus ac Vicarius generalis in partibus Italiae, de mandato Domini Innocentii Papae VI. deputavit Capitaneos,

nobiles

nobiles viros Malatestam & Galeotum A de Malatestis fratres, Milites, Capitaneos & Vicarios in partibus Lombardiae, videlicet in Ariminensi, Fanensi, Pensaurensi, & Forosemproniensi Civitatibus, earumque Comitatibus, & districtibus; necnon castro & villa Sancti Martini in Vinci, & certis aliis castris & villis usque ad decennium. Postmodum verò Dominus noster Urbanus B Papa V. volens meritis dictorum Nobilium respondere, mandat & ordinat, dictos fratres esse in praedictis locis Capitaneos usque ad alios decem annos sub certis modis & conditionibus his praesentibus expressis. Datum Avenione Anno Domini MCCCLXIII. & XVII. die Aprilis.

C Litera Patriarchae Constantinopolitani tangens Ducem & Communitatem Venetiarum, ac sententias & processus contra eos factas & responsiones eorum; sine Datâ.

Duo Instrumenta confecta, unum in Consilio publico & communi, aliud privato & secreto Communis Civitatis Ferrariensis, super ambaxiata mittenda D Domino Clementi Papae V. ad conquerendum de Communi Venetiarum, quod eos hostiliter invaserat, & intulerat multa damna, & petendo succursum & juvamen a sancta Romana Ecclesia, cujus sunt filii peculiares & subjecti, sine Datâ.

Transcriptum pulcrarum Literarum, quas Domini Ostiensis, & Petrus de E Columna sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales transmiserunt Consilio & Communi Venetiarum, ad inducendum Veneticos, quod de iis, quae commiserant contra Romanam Ecclesiam, maxime in civitate & districtu Ferrariae, satisfacerent, & misericordiae Domini Clementis Papae V. se submitterent; sine Datâ.

Sunt duae Literae directae Domino Benedicto Papae XII. sine Datâ, & sunt apertae.

Terrae Marchiae Anconitanae (diu est) occupatae per Tyrannos Lombardiae, ut in quadam Cedula, describuntur, signatâ signo Notarii publici, sine Datâ.

Possessiones terrae, quas habet Ecclesia Anagniae in Canino civitatis Anagniae in partibus Lombardiae; sine Datâ.

Est unus Liber, in quo sunt plura & multa utilia & bona scripta, quae sunt de juribus & bonis, quae Romana Ecclesia habet in civitate & territorio Beneventano. Et sunt consuetudines & ordinationes dictae civitatis.

Quaternus octo foliorum scriptorum, continens & designans certas Terras, res, atque possessiones acquisitas per Dominum Benedictum Cardinalem, qui postea fuit Papa Bonifacius VIII. videlicet in castro Silvae Mollis, & ejus pertinentiis, ac in multis aliis locis hic nominatis, sine Datâ.

Instrumentum publicum, continens, qualiter Communitas castri de Soncino Cremonensis dioecesis constituit Procuratorem ad recognoscendum dictum castrum tenendum a Domino Benedicto Papa XII. & ejus Successoribus, & ab Ecclesia Romana &c. & alia faciendo, quae in ipso Instrumento continentur. Datum Anno Domini MCCCXL. die XV. Octobris.

Instrumentum procurationis Communitatis Cumanae, continens, qualiter Communitas & Populus Cumanus constituunt Procuratorem ad recognoscendum, dictam civitatem tenendam a Domino Benedicto Papa XII. & ejus Successoribus, ac Ecclesiâ Romanâ &c. & alia faciendo, quae in ipso Instrumento sunt descripta. Anno Domini MCCCXXXV. die...... Mensis Octobris.

Instru-

Instrumentum confessionis, recognitionis, & juramentorum ac promissionum, ac etiam procurationis Syndici Nobilium de Gonzaga & Populi civitatis Mantuanae, in eorum reconciliatione cum Ecclesia Romana factarum, specialiter qualiter dictus Syndicus nomine, quo supra, promisit & se obligavit, solvere & realiter assignare Ecclesiae Romanae infra unum Mensem duomillia Florenorum de Florentia. Datum Avenione in Camera Domini, Anno MCCCLII. die XV. Novembris, Pontificatus Domini Clementis Papae VI. Anno XI.

Transumtum decem Literarum Apostolicarum super reservatione fructuum omnium Beneficiorum Ecclesiasticorum, in Ducatu Spoletano consistentium, tunc & infra annum tunc proxime sequentem vacantium, de Registris Curiae dicti Ducatus Spoletani, per Johannem de Amelio Rectorem dicti Ducatus pro Ecclesia Romana, de mandato Domini Johannis Papae XXII. *extractum, & manu quatuor Notariorum subscriptum & signatum.* Datum Anno Domini MCCCXXIV. die ultima Martii, Pontificatus sui Anno VIII.

„ De diversis.

Sunt plures aliae Literae, & processus Apostolici diversorum negotiorum modicae utilitatis Ecclesiae Romanae tangentes, quae plenarie propter earum pluralitatem non fuerunt summatae, sed repositae Coffris seu Archivis, prout de aliis Literis Apostolicis superius est ordinatum.

Et primo super depositione & inhabilitatione Dominorum Jacobi & Petri de Columna Cardinalium, *& eorum parentum, per* Dominum Bonifacium Papam VIII. *ac restitutione eorumdem per* Dominos Benedictum Papam XI. & Clementem V. *deinde facta.*

De factis Ludovici de Bavaria, & Petri de Corbaria Antipapae, *& aliorum eis adhaerentium, tempore* Domini Johannis Papae XXII.

De Templariorum depositionibus & condemnationibus, de quibus nihil fuit rubricatum propter prolixitatem processuum. Sed omnia sunt reposita in uno Coffro.

De factis Ordinum Mendicantium, & ordinationibus & limitationibus suorum Privilegiorum. Nihil rubricatum, ut supra.

De reservationibus Dignitatum & aliorum Beneficiorum.

De Officiis concedendis per summos Pontifices vacante Imperio.

De certis Privilegiis pluribus Ecclesiis & Monasteriis per summos Pontifices concessis.

Sunt primo sex Literae ejusdem tenoris ad perpetuam rei memoriam bullatae, continentes processus ac sententias, videlicet qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *praesente Collegio Dominorum Cardinalium*, Jacobum Sanctae Mariae in Vialata, *&* Petrum Sancti Eustachii Diaconos Cardinales de Columna, *eo quod* Jacobo Regi Aragonum *&* Frederico filio Petri Regis Aragonum, *necnon* Frederico Romanorum Imperatori, *dicti Domini Papae, & Ecclesiae Romanae, ac Regis Siciliae hostibus & persequutoribus faverant. Et specialiter quia civitatem Penestrinensem, & castra Columnae & Zagaroli, per dictos Cardinales detenta, ipsi ad manum dicti* Papae *pro securitate patriae Romanae ponere & assignare custodienda recusarunt: ab officio, beneficio, ordine, ac dignitate quibuscumque Dominorum Cardinalium amovit penitus & perpetuò privavit. Necnon* Johannem *&* Oddonem filios Johan-

A Johannis de Columna, *fratres dicti Jacobi Cardinalis, & omnes descendentes ex linea dicti Johannis usque ad quartam generationem, ad obtinendum quodcumque Beneficium seu officium Ecclesiasticum inhabilitavit penitus, eosque excommunicavit, & loca eorum interdixit. Movendo ipsos Cardinales, ut infra spatium decem dierum coram eo comparerent, recepturi justitiam de com-* B *missis, sub poena confiscationis omnium bonorum suorum, quae ibidem etiam confiscavit.* Datum Romae apud Sanctum Petrum in publico Consistorio, VI. Idus Maji, Pontificatus sui Anno III.

Item sunt quinque Literae ejusdem tenoris, ad perpetuam rei memoriam C *bullatae, continentes, qualiter* Dominus Bonifacius Papa VIII. *processus factos & sententias latas per eum contra* Jacobum & Petrum de Columna *olim* Cardinales, *pro eo quod ejus monitionibus & mandatis non paruerant, comparendo coram eo die assignata pro recipienda justitia, & etiam quia de ipso blasphemias dixerant, con-* D *firmavit, innovavit, ac de novo fecit, eos a Cardinalatibus privando & amovendo penitus, pronuntiandoque schismaticos & blasphemos, excommunicando, eosque ab omnibus beneficiis & officiis Ecclesiasticis & dignitatibus, & omnibus bonis Ecclesiasticis & Secularibus privavit. Contra eorum familias & servitores, & contra quoscumque a-* E *lios cum ipsis participantes, seu eis servitium, auxilium, vel favorem dantes, multas poenas & sententias promulgavit. Necnon* Johannem, & Oddonem, Agaytum *vel* Agapitum, Stephanum, & Jacobum filium Johannis de Columna, *fratris dicti Jacobi, & patris dicti Petri, olim Cardinalium, excommunicavit, & ab omnibus beneficiis, officiis, dignitatibus, & bonis Ecclesiasticis & mundanis privavit & inhabilitavit, bonaque eorum confiscavit, ea quibuscumque volentibus occupare concedendo.* Datum Romae in Basilica Sancti Petri, die Ascensionis Domini, Pontificatus sui Anno III.

Item quaedam Literae Domini Bonifacii Papae VIII. *continentes, quod nullus daret auxilium, consilium, vel favorem* Petro & Jacobo de Columna *depositis a Cardinalibus, nec eos pro Cardinalibus reciperet, sub poena excommunicationis, & aliis poenis hic contentis.* Datum Romae V. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno III.

Item sunt tredecim Literae diffamatoriae ejusdem tenoris, directae universis eas inspecturis, confectae per Jacobum & Petrum Cardinales de Columna *contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. *inter cetera continentes plures rationes, quod ipse non erat verus nec legitimus Papa, & per consequens coram eo comparere, nec sibi obedire tenebantur; sententiaeque privationis, excommunicationis, inhabilitatis, & confiscationis per ipsum contra eos latae non valebant.* Datum Anno Domini MCCXCVII. die X. Maji.

Item duodecim Literae diffamatoriae ejusdem tenoris, directae Praelatis Regni Franciae, confectae per Jacobum & Petrum Cardinales de Columna *contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. Datum Anno Domini MCCXCVII. die XV. Junii.

Instrumentum publicum, continens citationes factas contra Dominum Petrum de Columna Cardinalem *de mandato* Domini Bonifacii Papae VIII. Anno Domini MCCXCVII. die XV. Maji.

Appellatio interposita per Jacobum & Petrum de Columna Cardinales *a senten-*

A *sententiis & processibus per* Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra eos latis & factis*. Datum Anno Domini MCCXCVII. die XVI. Junii.

Item est alia Appellatio ejusdem tenoris & Datae.

Item est appellatio ejusdem tenoris & Datae.

Item sunt aliqua Scripta super pro- B *cessibus factis per* Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra* Jacobum & Petrum de Columna.

Item sunt multa alia Instrumenta publica, continentia factum Dominorum Cardinalium Columnensium, in quodam sacculo ligato, & Dominorum Gajetanorum, tradita per Abbates Sancti Florentii Salmurensis, & de Montealbano C *Domino Thesaurario Domini Papae, dictorum Abbatum sigillis sigillata, continentia in effectu petitiones de resarciendo damna hinc inde inter dictas partes data tempore discordiae inter* Dominum Bonifacium Papam VIII. *ex una parte & illos de Columna*.

Item est alia Litera Domini Bonifacii VIII. *in qua scribit nobili viro* D Landulpho de Columna *Civi Romano, ut ad destructionem & captionem locorum, Castrorum, & personarum, domorum, vinearum, & arborum, Columnensium schismaticorum, & Ecclesiae Romanae rebellium vadat*. Datum apud Urbem Veterem, II. Nonas Septembris, Pontificatus sui Anno II.

Est alia Litera Domini Benedicti E Papae XI. *continens revocationem & annullationem sententiarum excommunicationis, privationis, & inhabilitationis, promulgatarum contra* Petrum & Jacobum de Columna Cardinales, *& alios Columnenses, ac eorum fautores, exceptis poenis confiscationis*. Datum Laterani X. Calendas Januarii, Pontificatus sui Anno I.

Item sunt quatuor Literae Domini Nicolai Papae IV. *in quibus commisit* Domino Benedicto Cardinali *sanctae Romanae Ecclesiae, qui fuit postmodum vocatus* Bonifacius Papa VIII. *administrationem & regimen ceterarum Ecclesiarum & domorum in Urbe*.

Copia Literarum super factis Regis Franciae per Dominum Bonifacium Papam VIII. *procedentem contra eum*.

Processus factus de mandato Domini Clementis Papae V. *continens depositiones & dicta quorumdam Dominorum Cardinalium ac Praelatorum examinatorum super bono zelo, quem illustris* Rex Franciae Philippus *habuit, & super facto contra* Dominum Bonifacium Papam VIII. *perpetrato*. Actum die XIV. Aprilis, Anno Domini MCCCXX. Pontificatus sui Anno VI.

Item sunt quatuordecim Literae Domini Nicolai Papae IV. *directae* Dominis G. Salinensi, *&* B. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconis Cardinalibus, Nuntiis Sedis Apostolicae, *ad partes Franciae deputatis, tam super perceptione fructuum beneficiorum suorum, & eorum familiarium, quàm super eo, quod possint conferre Canonicatus & Praebendas in Ecclesiis Cathedralibus, & alia beneficia Ecclesiastica, & dispensationes super defectu natalium, & alia eorum legationis officio incumbentia facere*. Datum apud Urbem Veterem IV. Nonas Septembris, Pontificatus sui Anno IV.

Copia Literarum Domini Bonifacii Papae VIII. *directarum Regibus Franciae & Angliae ac aliis, ne* Stephanum de Columna *condemnatum per ipsum ad certam poenitentiam, quam non fecit, admittant, sed ipsum capiant, & captum detineri faciant*.

Copia Literarum plurium Dominorum Cardinalium adhaerentium Domino Bonifacio Papae VIII. *& scribentium*

tium universis contra Petrum & Jacobum de Columna *olim Cardinales: qui sparserunt per diversas Orbis partes, quod dictus Dominus Bonifacius non erat verus Papa, cujus contrarium ipsi asserunt. Et est pulcrum dictamen & seriosum.*

Copia quorumdam articulorum formatorum contra Regem Franciae, & alios seculares Regni sui, super iis, quae indebite dicebantur attentare contra Ecclesiam Romanam & Ecclesiasticas personas. Ad quae respondit Rex, ut hìc etiam particulariter continetur.

Copia quarumdam Constitutionum factarum seu confirmatarum per Dominum Simonem tituli Sanctae Caeciliae Presbyterum Cardinalem, Apostolicae Sedis Legatum *in Regno Franciae.*

Dispositio ultima Domini Theoderici Civitatis Papalis Episcopi & Cardinalis. Actum Burdegalis Anno Domini MCCCVI. die I. Decembris.

Privilegium Episcopi Sabinensis ab Alexandro II. Papa *concessum eidem. Et est sine Datâ, & valde antiquum.*

Processus facti per Dominum Bonifacium Papam VIII. *contra Regem Franciae. Et informationes, allegationesque pro eo, quod impediebat euntes ad Curiam Romanam; & multis aliis de caussis.*

„ Processus & Literae super facto
„ Ludovici de Bavaria.

S*Unt primo tres Literae patentes ejusdem tenoris.* Ludovici de Bavaria, *missae Populo Civitatis & Dioecesis Valentinensis per Ludovicum de Bavaria, super concessione seu confirmatione Castri de Mota dictae dioecesis, Cardinali de Columna.* Datum III. Nonas Junii Anno Domini MCCCXV.

A *Item quoddam Instrumentum, continens, qualiter certi Procuratores Comitis Hanoniae, Avenionem destinati, in praesentia* Domini Johannis Papae XXII. *nomineque & in animam dicti Comitis, promiserunt & jurarunt, quod numquam esset dictus Comes contra dictum Dominum Papam, nec Ecclesiam Romanam, nec juvaret in aliquo* Ludovicum de Bavaria. Datum Avenione Anno Domini MCCCXXVII.

B *Octo Literae* Domini Johannis Papae XXII. *continentes rationem, aliàs relationem, quam fecit quibusdam Ambasciatoribus & Literis sibi missis per* Ludovicum de Bavaria. *Et ne de iis posset esse diversitas opinionum vel aliter dari intelligi, fuerunt confectae hujusmodi Literae, & missae diversis Praelatis.* Datum Avenione V. Idus Januarii, Pontificatus sui Anno VIII.

C *Item duae Literae ejusdem tenoris* Domini Johannis Papae XXII. *directae Archiepiscopo Bremensi, ejusque Suffraganeis, quod denuntiarent & publicarent processus factos per ipsum Dominum Papam contra* Ludovicum de Bavaria, *qui erat electus in discordia, & ante confirmationem sese ingesserat administrationi Imperii.* Datum Avenione VII. Idus Octobris, Pontificatus sui Anno VIII.

D *Literae sigillatae sigillo* Ludovici de Bavaria, *continentes plures blasphemias contra* Dominum Johannem Papam XXII. *Ex quibus ipsum deponebat verbo: quas non expedit explicare.* Datum Romae die XVIII. Aprilis, Anno MCCCXXVIII.

E *Literae* Ludovici de Bavaria, *in quibus constituit Procuratores ad habendum processus & Literas contra eum factas per* Dominum Johannem Papam XXII. *Et eis habitis ad petendum dilationem competentem ab eodem*

Domino

Domino Papa. Datum II. Idus Decembris, Anno Domini MCCCXXIII.

Aliud procuratorium Ludovici de Bavaria, *in quo certis Procuratoribus suis dedit potestatem confitendi coram* Domino Benedicto Papa XII. *articulos, quibus deliquerat contra Papam Johannem & Romanam Ecclesiam, petendique veniam & absolutionem, & offerendi emendam plenariam & faciendi reconciliationem, & alia omnia circa praemissa necessaria. Nec non promittendi & obligandi, quod perpetuo esset fidelis obediens Domino Papae & Ecclesiae Romanae, & obtentu poenitentiae & praemii faceret passagium ultra mare, ubi staret, & reversus Ecclesias & Monasteria aedificaret, ac eleemosynas faceret, quantum Domino Papae placeret*. Datum V. die Martii Anno Domini MCCCXXXVI.

Aliud procuratorium, in quo constituit Procuratorem Ludovicum Juniorem Comitem de Oëtingen, dando sibi potestatem consummandi tractatus habitos inter ipsum & Dominum Benedictum Papam XII. *& faciendi omnia, quae essent necessaria*. Datum XIII. Calendas Aprilis Anno Domini MCCCXXXV.

Aliud procuratorium pro dicto Ludovico juniori & ejus sociis, habendi potestatem jurandi, promittendi, & concedendi, sicut alii Imperatores aliàs fecerunt. Et specificantur plura alia. Et de confoederatione facienda cum Rege Siciliae & pluribus aliis. Datum V. die Martii Anno Domini MCCCXXXVI.

Litera, quae dirigitur Domino Benedicto Papae XII. *per Bavarum super facto Antipapae, in qua constituit Procuratorem Comitem Juliacensem &* Henricum de Bavaria *patruum suum super reconciliatione sua*. Datum die VIII. Octobris Anno Domini MCCCXXXVI.

A *Item aliud procuratorium Ludovici junioris & senioris super reconciliatione sua, dans eisdem potestatem confitendi crimina & excessus &c*. Datum, *ut supra*.

Item aliud Procuratorium Ludovici de Bavaria, *dantis potestatem Comiti Ludovico juniori & seniori, & complicibus suis super perficiendis & con-*

B *firmandis quibusdam articulis, ut dicitur, concordatis inter dictos Comites & Dominum nostrum Papam*. Datum die IV. Augusti, Anno Domini MCCCXXXV.

Aliud procuratorium dicti Bavari missum Domino Benedicto Papae XII. *continens plures articulos, in quibus contra* Dominum Johannem Papam

C XXII. *& Ecclesiam Romanam fuit confessus se deliquisse & errasse ore & opere, non tamen corde. De quibus tam per se, quàm Procuratores infrascriptos petens veniam, obtulit se obtentu poenitentiae & praemii facere passagium ultramarinum, cum potestate sua, ibidemque moraturum, quamdiu Domino Papae placeret: necnon Ecclesias &*

D *Monasteria aedificare, ac se esse fidelem & subjectum Domino Papae & Ecclesiae Romanae*. Datum, *ut supra*.

Aliud procuratorium dicti Bavari missum Domino Benedicto Papae XII. *in quo constituit certos Procuratores ad confitendum quosdam Articulos, in quodam quaterno contentos, in quibus contra Papam & Ecclesiam Romanam de-*

E *liquerat, & super illis tractandum & concordandum cum eodem Domino Papa & Collegio Dominorum Cardinalium, eorum voluntati se volens conformare*. Datum VI. die Augusti Anno Domini MCCCXXXV. Regni sui XXI.

Aliud procuratorium dicti Bavari, in quo constituit certos Procuratores ad promittendum & faciendum Domino Benedicto Papae XII. *& Ecclesiae Ro-*

minae omnia, quae Electi in Regem Romanorum & Imperatorem hactenus promiserunt & fecerunt. Et specialiter prout Henricus Imperator Domino Clementi Papae V. *promiserat & fecerat, ut infra plenius continetur.* Datum die VIII. Octobris Anno Domini MCCCXXXVI.

Item tria Instrumenta continentia, qualiter Cives & Potestas Civitatis Cremonensis, contra quos fuerat processum per Dominum Benedictum Papam XII *super eo quod* Ludovicum de Bavaria & Fratrem Petrum de Corbaria Antipapam, *ac* Bernabovem de Vicecomitibus de Mediolano *receptaverant contra mandatum Ecclesiae, juramentum fidelitatis Domino Papae & Ecclesiae Romanae cum multis capitulis hic contentis praestiterunt ac reconciliati fuerunt.* Datum die XXIV. Augusti Anno Domini MCCCXXXV. Pontificatus sui Anno I.

Item sunt plures Literae missivae directae Domino Benedicto Papae XII. *per* Ludovicum de Bavaria *damnatum per Ecclesiam super reconciliatione sua. Et omnes tendunt ad hoc.* Datum die III. Decembris Anno Domini MCCCXXXVI.

Ratificatio, submissio, subjectio, & absolutio Comitatus, Civitatis, & Universitatis Mediolanensis, & Johannis ac Luchini de Vicecomitibus *super adhaerentia Ludovici de Bavaria damnati per Ecclesiam Romanam.* Datum Mediolani VI. die Maji, Anno Domini MCCCXLI.

Ratificatio, submissio, & absolutio Comitatus Placentini, & Laudensis Civitatis, & Cremae, Caravacii, Martinengi, Castrinovi, & Buchaeduae, Castrorum Mediolanensis, Cremonensis, & Pergamensis dioecesum, super eo quod adhaeserant Bavaro contra Romanam Ecclesiam. Datum Mediolani, *ut supra.*

A *Ratificatio, oblatio, recognitio, subjectio & submissio Communis Burgi Sancti Domnini super reconciliatione per* Dominum Benedictum Papam XII. *de ipsis facta, pro eo quia adhaeserant* Bavaro & Galeatio de Mediolano *rebellibus & excommunicatis per Ecclesiam.* Datum in Palatio majori Burgi Sancti Domnini, die VI. Augusti, Anno Domini MCCCXLI.

B *Ratificatio, absolutio, reconciliatio Communis & incolarum Castri, jurisdictionis, & districtus Soncini.* Datum *ibidem* Anno & die, *quibus supra.*

*Ratificatio, recognitio, subjectio, reconciliatio, & absolutio Communis & inhabitantium * Curvenensium super eo, ut supra.* Datum, *ut supra.*

C *Ratificatio, approbatio, reconciliatio, & absolutio Communis Novariensis & Syndici Novariensis facta, contra quos processum fuerat tamquam fautores* Ludovici de Bavaria, & Galeatii de Mediolano. Datum die IX. Augusti, Anno, *quo supra.*

D *Ratificatio, subjectio, recognitio, & reconciliatio Communis & inhabitantium Pergamensium super eo, ut supra.* Datum die VIII. Augusti, Anno, *quo supra.*

Ratificatio Civitatis Bobii super facto Bavari. Datum *ibidem* Anno & die, *quibus supra.*

E *Syndicatus Januensium super inobedientia Ecclesiae Romanae, & Bavari adhaerentia; qui Domino Papae & Ecclesiae Romanae se submiserunt.* Datum in Palatio Januensi, die VII. Novembris Anno Domini MCCCXXXVII.

Literae Episcopi, Praepositi, & Capituli Constantiensis, directae Domino Benedicto Papae XII. *continentes, quod daret eis licentiam celebrandi divina saltem ad annum, non obstantibus sententiis latis contra* Ludovicum de Bavaria, *& adhaerentes sibi: aliàs de man-*

man-

mandato suo nisi celebrarent, ipsi Ecclesiastici efficerentur de cetero exules, & Ecclesiae damna maxima paterentur. Datum Constantiae Anno Domini MCCCXXXVIII.

Item plures aliae Literae directae eidem Domino Papae per nonnullos Principes Alamanniae hìc expressos, super absolutione & relaxatione sententiarum contra Ludovicum de Bavaria, & suos adhaerentes latarum.

Reconciliatio, ratificatio, remissio, submissio, & absolutio Civitatis & Communis Papiensis, super eo quia adhaeserant Ludovico de Bavaria contra Ecclesiam Romanam. Datum ut supra.

Literae Domini Clementis Papae VI. continentes processus factos contra Ludovicum de Bavaria, damnatum per Ecclesiam Romanam, & citationem personalem, quod deberet pro praemissis in Avenione personaliter comparere. Datum Avenione II. Idus Aprilis Pontificatus sui Anno I.

Instrumentum publicum, qualiter Dominus Gerardus Episcopus Spirensis, qui post tyrannidem tenuerat Episcopatum praedictum, & Bavaro adhaeserat, renuntiavit pure & libere in manibus Praepositi Spirensis, ad hoc commissi a Sede Apostolica & deputati. Et tradit eidem possessionem realem omnium Castrorum, Villarum, & aliorum locorum. Datum V. die Maji, Anno Domini MCCCLI.

Item Privilegium concessum per Dominum Calistum Papam Monasterio Angliacensi.

Litera Domini Nicolai Papae V. secundò scribentis Regi Franciae illustri, quatenus suscipiat regimen & custodiam Terrae Sanctae, usquedum fiat passagium generale. Datum in Urbeveteri, Nonis Decembris, Pontificatus sui Anno III.

A Literae Domini Nicolai Papae IV. in quibus committit Domino Benedicto Cardinali, qui fuit postea Papa vocatus Bonifacius VIII. curam & protectionem Ordinis Sancti Guillermi, cujus Ordinis fuerat idem Dominus Papa, cum potestate visitandi, reformandi &c. Datum Reate Calendas Julii, Pontificatus sui Anno I.

B Litera continens, qualiter Dominus Coelestinus Papa V. Monasterio Sancti Spiritus de Murone, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinenti, Ordinis Sancti Benedicti, Valvensis dioecesis, univit & applicavit Monasterium Sancti Petri extra Beneventum, cum Monte Sancti Felicis, molendinis, possessionibus, pertinentiis, & juribus omnibus. C Denique Monasterium a parte Archiepiscopi Beneventani exemit, ac Monialibus, quae in dicto Monasterio Sancti Petri morari solebant, Monasterium Monialium Sancti Deodati Beneventani cum omnibus possessionibus & juribus suis assignavit, illud eximendo a potestate Abbatis & Conventus Sancti Vincentii de Vulturno, quibus suberat. Datum D Aquilae X. Calendas Octobris, Pontificatus sui Anno I.

Item sunt plures Literae Domini Nicolai Papae IV. directae Episcopo Sabinensi, & Benedicto Diacono Cardinali, qui postea fuit Papa, vocatus Bonifacius, Nuntiis Apostolicis, ad partes Franciae destinatis. Quae omnia transiverant in rem judicatam, & E non sunt...... regratiando.

„ De reservationibus Beneficiorum „ tempore Domini Johannis Pa- „ pae XXII.

SUnt duodecim Literae, ad futuram rei memoriam bullatae, continentes, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. reservavit ad biennium Ecclesias Cathedrales

drales & Collegiatas provinciae Mediolanensis, & plurium aliarum provinciarum Lombardiae, dispositioni Sedis Apostolicae, sub diversis Datis, Pontificatus sui Anno XIII.

Item sunt duae Literae bullatae ad futuram rei memoriam, continentes, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *generaliter reservavit Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatias, Monasteria, Prioratus, & alia Beneficia Ecclesiastica, in terris Ecclesiae Romanae ubicumque existentia, ordinationi & dispositioni Sedis Apostolicae, ad ipsius Sedis beneplacitum.* Datum Avenione, Idus Septembris, Pontificatus sui Anno IV.

„ De reservationibus Beneficiorum
„ tempore Domini Benedicti XII.
„ & Clementis VI.

I*Tem alia Litera ad futuram rei memoriam bullata, continens, qualiter* Dominus Benedictus Papa XII. *generaliter reservavit omnia Beneficia Ecclesiastica, ubicumque consistentia, usque ad suum beneplacitum.* Datum Avenione, VI. Idus Januarii, Pontificatus sui Anno I.

Item sunt duae Literae, bullâ Domini Clementis Papae VI. *bullatae, continentes quaelibet ipsarum, qualiter ipse Dominus Clemens Primo Anno Pontificatus sui reservavit omnia Beneficia Ecclesiastica, ubicumque existentia, ad unum annum dumtaxat.*

„ De Officiis vacante Imperio: & de
„ pluribus diversis aliis rebus.

S*Unt sex Literae bullatae* Domini Johannis Papae XXII. *directae Archiepiscopis Maguntino, Bremensi, Maddeburgensi, Treverensi, Coloniensi, & Salzeburgensi, & eorum Suffraganeis, continentes processus factos, & sententias excommunicationis & interdicti, per ipsum Papam latas contra detinentes, assumentes, seu retinentes in partibus Italiae, mortuo* Henrico Imperatore, *vacante Imperio, Officia Vicariatus, Potestatis, Rectoris, Capitanei, Judicis, seu quaecumque alia Officia in Civitatibus, Comitatibus, Castris, & aliis Terris Lombardiae, quorum regimen & gubernatio, mortuo dicto Imperatore & vacante Imperio, ad Dominum Papam & Romanam Ecclesiam devolvuntur ac pertinent, absque licentia Sedis Apostolicae speciali: in quibus cassavit & irritavit omnes pactiones, colligationes, obligationes, & juramenta, inter ipsos detinentes hujusmodi Officia, & nobiles, Dominos spirituales & temporales Civitatum, Comitatum, Villarum, Castrorum, aliorumque locorum Lombardiae habita & facta.* Datum Avenione XV Calendas Junii, Pontificatus sui Anno VI.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens taxationem Literarum Apostolicarum, & Abbreviatorum, & poenas transgressoribus taxarum hujusmodi impositas, per Dominum Johannem Papam XXII. *factam & ordinatam.* Datum Avenione IV. Idus Decembris, Pontificatus sui Anno I.

Litera bullata, continens unionem Ecclesiae Parochialis Sancti Medardi de Banassaco Mimatensis dioecesis Archidiaconatui Mimatensi, per Dominum Johannem Papam XXII. *tempore* Jacobi Electi Avinionensis, *Archidiaconique dictae Ecclesiae, perpetuò factam.* Datum Avenione, IV. Calendas Novembris, Pontificatus sui Anno I.

Litera Constitutionis contra tenentes Beneficia incompatibilia, quae incipit: Exsecrabilis &c. *facta per* Dominum Johannem Papam XXII. Datum Avenione XIII. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens Constitutionem ac poenas statutas, & sententias latas per Dominum Johannem Papam XXII. *contra Ravennates, damnificantes, injuriantes, invadentes, aut interficientes Rectorem, Vicarium, Marescallum, Judicem, eorumque Locumtenentem, in dicta Civitate per Ecclesiam Romanam ordinatos, vel in futurum ordinandos.* Datum Avenione XV. Calendas Augusti, Pontificatus sui Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens de fructibus exsolvendis Extravagantem suscepti regiminis super annalibus, cum declarationibus certis per Dominum Johannem Papam XXII. *factam.* Datum Avenione VIII. Calendas Aprilis, Anno II.

Litera ad perpetuam rei memoriam bullata, continens, qualiter Dominus Johannes Papa XXII. *de consilio Dominorum Cardinalium, assertiones pertinaces illorum, affirmantium, Redemtorem nostrum Dominum Jesum Christum, ejusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua, nec etiam in communi, & si qua habuerunt, in iis jus utendi, vendendi, donandi, seu ex * ox iis alia acquirendi, non habuerunt, pertinaces & haereticos fore perpetuò declaravit.* Datum Avenione, II. Idus Novembris, Pontificatus sui Anno VIII.

Litera bullata super sententiis, quae proferuntur die Jovis sanctâ per Dominum Papam contra Patarinos pauperes de Lugduno. Datum Avenione in Coena Domini, Pontificatus sui Anno IV.

Litera Domini Johannis Papae XXI. *continens, quod ipse non commisit finale judicium Apostillarum Fratris Petri Johannis de Ordine Minorum, sed examinationem tantùm, & finale Judicium de iis sibi reservavit.* Datum Avenione V. Calendas Octobris, Pontificatus sui Anno VII.

Litera Domini Innocentii Papae IV. *continens, qualiter concessit Primicerio & Clericis Urbis .... duodecim Libras annuatim de emolumentis Altaris Majoris.* Datum Lugduni, Anno MCCL. Nonis Novembris, Pontificatus sui Anno VII.

Litera Domini Bonifacii Papae VIII. *continens prohibitionem, quod nulla persona Ecclesiastica, cujuscumque status vel conditionis existat, promittat aliquo modo Decimam, vel quamvis aliam portionem aut quotam Secularibus absque Apostolicae Sedis licentia speciali. Nec ipsi Seculares ad haec ipsos Ecclesiasticos quovis modo compellant, alioquin in ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Et si Universitates fuerint, subjaceant Ecclesiastico interdicto. Et si antequam hujusmodi prohibitio pervenisset ad eorum notitiam, vel post, aliqua promisissent, quod ea non solvant: alioquin tam dantes quàm recipientes sint eo ipso excommunicati.* Datum Romae apud Sanctum Petrum VI. Calendas Martii, Pontificatus sui Anno II.

Litera Domini Coelestini Papae V. *continens Indulgentiam quinque annorum & quinque quadragenarum visitantibus Ecclesiam Beatae Mariae de Trivento Ordinis Sancti Benedicti.* Datum Aquilae V. Nonas Septembris, Pontificatus sui Anno I.

Item alia ipsius Domini Papae, in qua unit Monasterio Sancti Spiritus de Sulmona Ordinis Sancti Benedicti, Valvensis dioecesis, Ecclesias Sanctae Mariae de Sagessano, Sancti Erasmi, & Sancti Silvestri, Valvensis dioecesis, cum omnibus possessionibus & juribus. Datum Neapoli Idibus Novembris, Anno Primo.

Item

A *Item alia Litera, in qua unit Monasterio Sancti Petri de foris Portam Ravennensem, Ordinis Sancti Benedicti, Ecclesiam Sancti Hilarii Ravennensis, cum terris & juribus suis, ipsam a potestate Ordinariorum eximendo.* Datum, *ut supra.*

Item alia Litera, continens, qualiter Coelestinus Papa V. *concessit unum annum & quadraginta dies de Indulgentia, visitantibus ac porrigentibus manus adjutrices Monasterio Sancti Spiritus prope Sulmonam.* Datum, *ut supra.*

B *Item alia Litera ipsius Domini Papae concedentis certas Indulgentias benefactoribus Monasterii Sancti Spiritus de Lanceano, Ordinis Sancti Benedicti Teatensis dioecesis, usque ad quinquennium a data praesentium Literarum.* Datum Aquilae V. Calendas Octobris, Anno I.

Item alia Litera, in qua univit Monasterio Sancti Spiritus Ecclesiam Sancti Severi de Popleto Aquilanae dioecesis, cum omnibus suis juribus, ipsam eximendo a potestate Episcopi Aquilani, & Prioris & Capituli Ecclesiae Lateranensis. Datum Aquilae, III. Calendas Septembris, Anno I.

C *Item alia Litera ipsius Domini Papae, in qua subjicit, quantum ad observantiam Regulae Sancti Benedicti, visitationem & Prioris confirmationem, & alia hic expressa, Monasterio Sancti Spiritus prope Sulmonam, duo Hospitalia simul annexa, videlicet Sancti Nicolai & Sancti Ruffi de Feretro, Marsicanae dioecesis.* Datum Neapoli X. Calendas Decembris, Pontificatus sui Anno I.

Item alia Litera ipsius Domini Papae, exsequutoria unionis Monasterii Sancti Spiritus de Murone dioecesis Aquilanae cum pertinentiis suis, ipsum ab Ordinario eximendo. Datum, *ut supra.*

Item alia Litera ipsius Domini Papae unientis Ecclesiam Sancti Viti in Campo de Urbe Monasterio Sancti Eusebii de Urbe. Datum Neapoli, *ut supra*, Anno Primo.

Item alia Litera ipsius Domini Papae, unientis Hospitali Sancti Nicolai de Ferrato, Ordinis Sancti Benedicti, Marsicanae dioecesis, Hospitale Sancti Ruffini, ejusdem dioecesis, cum pertinentiis suis, ipsum ab Ordinario eximendo. Datum, *ut supra*, Anno I.

Item alia Litera ipsius Domini Papae, concedentis certas Indulgentias benefactoribus Monasterii Sancti Spiritus de Bucclano, Ordinis Sancti Benedicti. Datum Aquilae XII. Calendas Octobris, Anno I.

Item alia Litera ipsius Domini Papae, unientis Monasterio Sancti Spiritus prope Sulmonam Ordinis Sancti Benedicti, Monasterium Sancti Johannis de Colum . . . . ejusdem Ordinis, dioecesis Aquilanae. Datum Aquilae V. Calendas Octobris, Anno Primo.

Item exiequutoria sub eadem Datâ.

D *Item alia Litera ipsius Domini Papae, unientis Conventui Monasterii Sancti Petri prope Beneventum certa Monasteria & Ecclesias hic expressas.* Datum Sulmonae II. Idus Octobris, Anno I.

E *Item alia Litera ipsius Domini Papae, in qua univit Monasterio Sancti Spiritus prope Sulmonam, ad Ecclesiam Romanam nullo medio pertinenti, Monasterium Sancti Johannis in Plano, Ordinis Sancti Benedicti, Nucerinae dioecesis. Quod deinceps regi voluit per Priorem. Quod Monasterium seu Prioratum, cum omnibus juribus suis, similiter exemta esse voluit, & immediate soli Sedi Apostolicae subjacere.* Datum Neapoli, IV. Nonas Decembris, Pontificatus sui Anno Primo.

Litera,

Litera, qualiter Dominus Bonifacius Papa VIII. *confirmavit compositionem factam inter Vitalem de Villarasa, & quosdam alios hic nominatos Tholosanos Cives ex una parte, de quatuordecim millibus Libris Turonensium, quas de bonis* Domini Hugonis Episcopi Tholosani *habuerant, & Magistrum Rogerium de Salerno, & Arnaldum de Villario, nomine Domini Papae ex altera, & quitationem eisdem Civibus Tholosanis concessam.* Datum Laterani Nonis Januarii, Pontificatus sui Anno IV.

Litera ad perpetuam rei memoriam bulleta, continens Constitutionem factam per Dominum Bonifacium VIII. *super dandis Coadjutoribus Episcopis & superioribus Praelatis senio vel dementiâ seu aliâ infirmitate corporali ad eorum officium exsequendum perpetuò impeditis.* Datum Romae Nonis Aprilis, Anno II.

Item alia Litera dicti Domini Papae, scribentis Rectori Comitatus Veneysini, quod Prior & Conventus Sancti Saturnini prope Pontem, Ordinis Cluniacensis, diruant duo fortalitia seu bastitas, quas de novo aedificaverant in praejudicium Comitatus Veneysini: aliàs datur Episcopo Auraycensi in mandatis, quatenus ipsos ad hoc per censuram Ecclesiasticam compellat. Datum apud Sanctum Petrum, II. Idus Martii, Pontificatus sui Anno II.

Litera Domini Bonifacii Papae VIII. *condemnantis Sectas & errores certos hic expressos quarumdam gentium, tam virorum, quam mulierum, qui suis temporibus surrexerunt, mandans, quod contra eos, velut haereticos, procedatur.* Datum Anagniae, Calendis Augusti, Anno II.

Litera ipsius Domini Papae, ordinantis in cessatione a divinis per Capitulum facienda debere vacare ab-

A *sea . . . . & observantur alia hic expressa.* Datum Romae apud Sanctum Petrum II. Nonas Aprilis, Anno II.

Litera ipsius Domini Papae, mandantis Episcopo Auraycensi, quod nisi Prior & Conventus Sancti Saturnini in Portu, Cluniacensis Ordinis, Uticensis dioecesis, infra unius mensis spa-

B *tium, destruxerint duas bastitas seu fortalitia, quae de novo aedificaverant supra vel prope Pontem Sancti Spiritus, in praejudicium Comitatus Veneysini, ad Romanam Ecclesiam pertinentis, quatenus ipsos compellat per censuram Ecclesiasticam.* Datum, *ut supra*, Idibus Martii.

Litera Domini Johannis Papae

C XXII. *reservationis omnium & singularum Ecclesiarum Cathedralium & Collegiatarum vacantium in Civitate, dioecesi, & Patriarchatu Aquilejensi, exceptis Monialium, & hoc usque ad biennium.* Datum Avenione, VI. Calendas Aprilis, Pontificatus ipsius Domini Papae * Anno IX. Anno II.

Item alia Litera ipsius Domini Pa-

D *pae, continens exemtionem concessam* Fratri Petro de Corbaria, *Ordinis Fratrum Minorum, olim* Antipapae, *& nunc correcto, & in obedientia sanctae Romanae Ecclesiae existenti, quod Sedi Apostolicae, & nulli alii sit subjectus.* Datum Avenione V. Calendas Decembris, Anno XV.

Litera Domini Clementis Papae

E VI. *excommunicationis, & anathematizationis haereticorum & aliorum, contra quos sunt sententiae ferri consuetae in die Jovis sancta.* Datum Avenione XV. Calendas Aprilis, Pontificatus sui Anno II.

Litera Domini Clementis Papae VI. *declarantis, quod propter commissionem factam Episcopo Carnotensi, super justitia exhibenda querelantibus de Officia-*

Officialibus Camerae Apostolicae, *non est intentionis suae*, *quod propter ea Domini Camerarius & Thesaurarius Apostolici cessent sua Officia exsequi*, *sicut prius*. Datum Avenione XVI. Calendas Februarii, Pontificatus sui Anno II.

A

Litera Domini Innocentii Papae VI. *declarantis*, *quod juramenta per ipsum tempore*, *quo erat Cardinalis*, *una cum aliis Dominis Cardinalibus praestita*, *super observandis quibusdam Capitulis*, *contentis in quadâm cedulâ*, *in dictâ Literâ inserta*, *confectâ tempore & de voluntate* Domini Clementis Papae VI. *Praedecessoris sui*, *fuerunt illicite praestita*, *& ipsa non valere*, *nec debere ullatenus observari*. Datum apud Villam Novam Avenionensis dioecesis, II. Nonas Julii, Pontificatus sui Anno Primo.

B

Item sunt sex Literae pluribus sigillis multorum Praelatorum, *per modum* Vidimus, *sigillatae super Decretali:* Ubi majus periculum, ibi cautius est agendum, *Libro Sexto*, *per* Dominum Gregorium Papam X. *in Concilio Generali Lugduni editâ*, *super electione Summi Pontificis Sede vacante*.

Bulla, *qualiter* Dominus Johannes Papa XXII. *divisit Provinciam Caesaraugustanam in duas provincias*. Pontificatus sui Anno II.

Mandat Dominus Benedictus Papa XII. *Nobilibus de la Scala*, *quatenus ratificent promissa & jurata per eorum Procuratores in istâ Literâ inserta*. *Quae bona sunt pro Ecclesia Romana*. Datum Avenione Calendis Septembris, Pontificatus sui Anno V.

C

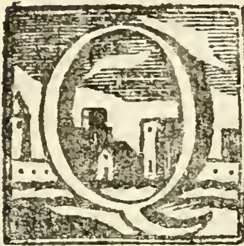
Item sunt plures aliae Literae Papales, *bullâ more Romanae Curiae bullatae*, *de diversis factis scriptae: quae modicum faciunt pro Ecclesia Romana; immo sunt quasi omnes inutiles*, *& sunt a tergo summatae*, *& in quodam Coffino positae*.

DE CAUSSIS IMMINUTAE OLIM ECCLESIASTICORUM POTENTIAE.

DISSERTATIO SEPTUAGESIMATERTIA.

DIS-

DISSERTATIO
SEPTUAGESIMATERTIA.

Uae olim infortunia Monasteriis, ac potissimum opulentis, imminerent, vix praecedenti Dissertatione delibavi. Nunc invadendum in arcem est, & propius ostendendum, qua ratione ex alto divitiarum ac potentiae gradu tum Episcopatus, tum Monasteria complura ad mediocrem statum, alia verò ad excidium, aut proximam excidio conditionem descenderint. Prima ergo caussa ad impiam Secularium hominum cupiditatem referenda est, qui & Justitiae & Religionis jura obliti, quantâ vi & artibus poterant, Ecclesiasticorum olim res usurpare minime verebantur. Vidimus alibi, quàm pii, quàm liberales in sacra loca fuerint Christi fideles. Verùm semper in duas classes hominum genus divisum fuit, & adhuc est dividendum, nempe proborum ac improborum; istorum verò coetus, dum barbara Saecula in Italia decurrerent, alteri longe numero praestitisse videtur; ac proinde nil mirum, si potentes viri in Ecclesiasticorum fortunas insurgerent, easque simulatis caussis persaepe ad suum patrimonium pertraherent. Quae Casinensi, Farfensi, ac Vulturnensi Coenobiis fata obtigerint, inspectis co-

A rum Chronicis in Collectione mea
Rerum Italicarum editis, Lectori per
se intelligere fas erit. Illud certum,
nullam ex Ecclesiis, quamquam Regum
ac Imperatorum tutelâ, privilegiis
ac immunitatibus stipata foret,
sat sibi cavisse ab hujusmodi praedonibus.
Atque hinc tot Leges Augustorum
de rebus Ecclesiarum injuste in-

B *vasis*, totque poenarum comminatio,
in earumdem usurpatores. Vide inter
Langobardicas Legem XXXVIII. Lotharii
part. II. Tomi I. Collectionis
ejusdem, & Capitularia Regum Francorum,
uti & plurima Concilia,
quae memorare superfluum puto. Exemplum
tamen non unum adjungere
juvat. Ecclesiae Regiensi *Wifredus*

C *Comes* (Regiensis, ut conjicere licet)
*Capellam Sanctae Mariae, quae dicitur
in Turricella, cum Castro inibi facto*
usurpaverat. Quare Petrus ejusdem
Urbis Episcopus querimoniâ ad Berengarium
I. Italiae Regem delatâ,
impetravit, ut cognosceretur hujusmodi
caussa *in Regali auditorio*. Quod
factum est, considente etiam *Aichone*

D *Mediolanensi Archiepiscopo*, quem *Attonem*
nescio an vitiose Ughellius ac
alii appellarint. Episcopi petitionem
victoria consequuta est. Verùm, *quia
Saeculum in malo positum multas injurias
fraudulentas sanctae Dei Ecclesiae
inferre laborat*, pius ipse Rex sub suo
mundibundio locum illum suscipit. Di-

ploma

ploma in Archivo Canonicorum Regiensium adservatum, autographum ex forma characterum mihi visum est. Monogramma quidem Regis ibi A desiderabatur; sed animadvertendum est, id minime insuetum esse in ejusmodi Decretis potius quàm Diplomatis.

Decretum Berengarii I. Italiae Regis, quo Capellam Sanctae Mariae in Turricella cum Castro adjudicatam Ecclesiae Regiensi contra Wifredum Comitem, sub sua protectione suscipit, ejusdemque Advocatus efficitur, Anno 912.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni Berengarius Rex. Noverit omnium industria fidelium nostrorum praesentium scilicet ac futurorum, qualiter saepius disceptionem actam venerabilis Regiensis Episcopus Petrus. de quibusdam rebus Regiensi Ecclesiae pertinentibus, hoc est. de Capella Sanctae Mariae quae dicitur in Turricella, usque ad nostrae serenitatis aures detulerit. Cujus negocii caussa usque ad Palatium nostri Juditii discussum produximus, in quo examinis juditio. residentibus nobis in nostro Regali auditorio, presentibus Aichone venerabili Mediolanensi Archiepiscopo, atque Johanne Ticinensi. aliisque complurimis Coëpiscopis, Abbatibus, Comitibus, omnibus Palatinis Judicibus, nec non maximâ fidelium nostrorum manu interestante...... in Palatio Ticini auditâ ex utraque parte causâ, legalique Juditio terminatâ, revertivit nobis praesentibus jam dictus Wifredus revictus de supra dicta Sanctae Mariae Capella, & Castro inibi facto, Vicarios Sanctae Mariae & Sancti Prosperi, quorum videbatur esse proprietas. Ex hinc facta notitia adiit nostram Celsitudinem venerabilis sepe dictus Pontifex Petrus, ut quia Saeculum in malo positum multas injurias fraudulentas sanctae Dei Ecclesiae cotidie inferre laborat, quatinus eandem causam coram nobis de- B victam, in nostri Mundiburdii tuitione susciperemus. Et ex hoc Advocati atque Vicarii Sanctae Dei Genitricis Virginis Mariae & Sancti Prosperi fieremus, ob peccatorum nostrorum remissionem. Cujus petitionibus a vice Sanctorum nobis oblatis non audentes contraire, jussimus exinde hoc nostrae defensionis mundiburdium scribere, ut C etiam ipsi nostri Vicarii pro nobis sint coram Deo, quatinus ab hodierna die, quod est V. Idus Junii, & deinceps nulla potestas magna vel parva audeat impedire locum ipsum, vel aliquem ibi commanentem de qualicumque Comitatu actenus ibi conductum, non masculum nec feminam. Sed sicut ibi consiti, sic permaneant sub nostra defensione muniti, D neque de ullo negotio piscationis vel venundationis in nullo fluvio juris nostri navigantibus, vel per terram euntibus, aut in foro mercantibus, nullus Actor praesumat eis vim inferre, aut theloneum tollere, sed ubi ubi fuerint. sint salvi & defensi per nostrae defensionis amorem pariter & timorem. Quod si aliquis, quod non credimus. contra hoc E Decreti nostri mundiburdiale institutum ad lesionem inire temptaverit, Mancosos aureos duo milia poena multatus exsolvat. Et ut in Dei nomine haec nostra auctoritas firmiorem habeat statum, & a fidelibus nostris verius credatur, & diligentius observetur. anulo impressionis nostrae jussimus insigniri.

* Lo-

(*) Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Johannes Notarius jussu Regis recognovi & subscripsi.

✠ *Data V. Idus Julii, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXII. Domni Berengarii piissimi Regis XXV. Indictione XV.*

Actum Palatio Ticinensi, in Dei nomine feliciter. Amen.

Celebre olim fuit, & adhuc conspicuum est in Tuscia, atque in agro Clusino Monasterium Sancti Salvatoris, situm in Monte Amiate. De eo multa habet Ughellius Tomo 3. Italiae Sacrae, in Episcop. Clusinis, & Mabillonius in Annalibus Be- A nedictinis. Illud a Rachisio Langobardorum Rege conditum fama fert, & tabulae etiam, sed confictae, ut in hoc Opere ostendi, hanc in rem proditae sunt. At hoc ipsum *mortalium invasione* eo deductum erat Anno Christi MIV. ut Winizo Abbas illud *paene jam ad nihilum redactum* conquerens, ad patrocinium confugerit B Henrici Regis, qui primus fuit inter Imperatores hujus nominis. En ejus Diploma, quod ex Tabulario insignis Nosocomii Senensis de la Scala descriptum ad me misit quondam Hubertus Benvoglientus, ex eruditione sua vir Clarissimus. Alterum quoque Conradi I. Augusti jam dedi in Dissertatione LXV. *de Monaster. ere-* C *ction.*

Heinrici inter Italiae Reges Primi, Diploma, per quod Winizoni Abbati Sancti Salvatoris in Monte Amiate patrocinium ac privilegia concedit, Anno 1004.

IN nomine Sancte & individuae Trinitatis. Heinricus *divina favente clementia* Rex. *Si erga loca divino cultui mancipata, precipue tamen Coenobia, pietatis munus impendere studuerimus, non solùm hoc nobis ad temporalis excellentiae statum, verùm etiam ad aeternae recompensationis bravium proficere credimus. Quapropter omnium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium presentium ac futurorum noverit universitas, qualiter* Domnus Winizo *venerabilis* Abbas, qui Monasterio Domini Salvatoris nostri, sito in Monte Amiate preesse dinoscitur, *suppliciter nostram adiit celsitudinem, lacrimabiliter postulans, quatenus pro Dei omnipotentis amore, animeque nostre salute, eidem Monasterio, fragarique dignaremur,* illudque pene jam ad nichilum redactum relevare, redintegrareque dignâ cautione studeremus. D *Cujus dignis petitionibus aurem nostre pietatis accommodantes, nostra Regali auctoritate id ipsum Monasterium redintegrantes, sibi illud cum sua integritate confirmamus, corroboramus,* atque ab omnium mortalium invasione tuemur, munimus, atque * defedimus. Cum Corte scilicet, *que dicitur Burgo de Vul'iol'e, Burgho Richo, qui di-* E *citur Rota Cardosa. Cortem de Bagnio, Curtem de Il...... Cortem que dicitur Sancta Maria in Ossena, cum omnibus suis pertinentiis. Cortem de Frignano, Cortem in loco, qui vocatur Cursignano, Cortem, que dicitur Campagnatico, Cortem de Camposana, Cortem que vocatur Tintiniano, Cortem Sancte Marie de Lamule cum Castro, quod voca-*

tur

(*) *Non legitur heic Monogramma Regale.*

A *tur Monte-Latronis, Cortem que dicitur Garamarinta, cum vineis domnicatis, que sunt in loco, qui dicitur Cornitro, & cum omnibus suis pertinentiis, & cum omnibus predictorum locorum rebus mobilibus vel immobilibus, familiis utriusque sexus, servis, ancillis, decimis, villis, mansis, Capellis, campis &c. appendicibus vel utensilibus*
B *ad prefatum sanctum vestrum Coenobium pertinentibus; ea videlicet ratione, ut jam dictus Domnus Winizo venerabilis Abbas, suique pro tempore Successores, de cunctis superius nominatis omnibus ipsius Monasterii pertinentiis in integrum liberam & absolutam habeant facultatem agere, ordinare, atque disponere. & quidquid pro utilitate ipsius*
C *sancti Loci sua libera voluntas decreverit facere, omnium hominum remotâ contrarietate. Precipientes igitur Regali jubemus potentiâ, ut nullus Dux, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, vel Gastaldio, nullaque nostri Regni magna vel parva persona prenominatum Domnum Winizonem venerabilem Abbatem ejusque pro tempore Successores, de prefato Monasterio Domini Salvatoris nostri, omnibusque Cortibus vel pertinentiis suprascriptis inquietare, molestare, vel disvestire aliqua presumat temeritate: liceatque Domno Winizoni prefato Abbati, cuntisque Fratribus sue ditioni commissis, libere, quiete, pacifice, & tranquille vivere, atque pro nostra, nostrorumque parentum, omniumque fidelium Christianorum animarum indesinenter Domino supplicare. Si quis igitur hujus nostri precepti violator extiterit, sciat se compositurum auri purissimi Libras centum, medietatem Chamere nostre, & medietatem prefato Winizoni venerabili Abbati, ejusque pro tempore Successoribus. Quod ut verius & diligentius ab omnibus observetur, manu propria confirmantes, Sigilli nostri impressione inferius insigniri precepimus.*

Signum Domni Heinrici *invictissimi Regis.*

Hegilbertus Cancellarius vice Willigisi Archiepiscopi notavit.

Data VIII. Kalendas Junias Anno Dominice Incarnationis Millesimo Quarto Indictione Secunda, Anno verò Regni Domni Heinrici Regis Secundo.

Actum Papiae feliciter. Amen.

D Pari obnoxium infortunio fuit alterum Monasterium in Senensi agro situm sub titulo Sancti Eusebii, atque in summas calamitates adductum, *eo quod Curtes, terrasque, quas* Reges, aliique pii donatores *ad sumptum Monachorum contulerant, pravi homines abstulissent.* Quare ut sacro loco consuleret Henricus Quartus inter Reges, subsequens Diploma dedit, ab eodem Benvogliento mihi traditum.

Hen-

Henrici IV. Germaniae ac Italiae Regis Privilegium Petro Abbati concessum pro Monasterio Sancti Eugenii in Comitatu Senensi, Anno 1081.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Heinricus *divina favente clementia* Quartus Rex. *Quicquid Sanctis locis, religiosisque Viris inibi Deo, Sanctisque ejus famulantibus, pro more & traditione Antecessorum nostrorum firmanda concesserimus, ad eterne retributionis beatitudinem nobis provenire speramus. Igitur omnium Sancte Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium, presentium scilicet ac futurorum comperiat sollertia, qualiter* Abbas Petrus *cum Monachis* in Cenobio Sancti Eugenii, quod est situm in Comitatu Senensi, *nomine Pilosianus........ nobis indicavit*, quod famis ac nuditatis indigentiâ ibidem Deo servire non possent, eo quod Curtes, terrasque, quas Antecessores nostri ad sumptum eorum contulerant, pravi homines abstulissent. *Nos......, in nostram deveniant dominationem ac proprietatem res & predia, quae a Precessoribus nostris ibidem collata, sunt confirmata & corroborata, confirmare & corroborare statuimus, eâ videlicet ratione, ut cum omni quiete & tranquillitate teneant, firmissime possideant absque ulla contradictione persone. Hoc est, Ecclesiam Sancti Petri, que dicitur Campus, cum omnibus appenditiis suis, & Curte de Untione: Ecclesiam Sancti Savini cum Corticella in Andrina & in Citinella & in Vagina & in Poagia: Ecclesiam Sancti Petri in Arganello cum appenditiis suis in Tudina, in Grigi: Ecclesiam Sancti Michaëlis in Veronulla, cum pertinentiis earum, & in Sicali: Ecclesiam Sancte Cecilie in Meudina: Ecclesiam Sancti Angeli in Lucinula, in*

A *Certina & in Calcina, & Curte Vescona, in Taverna, & in Arbiola: Ecclesiam Sancte Agnetis: Ecclesiam Sancti Petri in Monte Sinderi, & Curte delle Stine, cum ipso Castello: Ecclesiam Sancti Anastasii in Haniaria, & Curte, que est in Plebe de Sancto Petro in Valle: Ecclesiam Sancti Angeli, que est in Vajano: Ecclesiam Sancti Angeli in Certano: Ecclesiam Sancti Petri in Baruntulo, cum ipso Pojo in Cerialta: Ecclesiam Sancti Pauli in Burgo de Sena: Ecclesiam Sancti Miniati: Ecclesiam Sancti Angeli, & medietatem Ecclesie Sancti Romuli cum omnibus pertinentiis & usibus earum. Et locum Sancti Augustini, in quo Castrum edificatum est & Terra de Cursiniano, & duos Mansos in Canpriano: Et Ecclesiam Sancti Pauli in Castello de Origia cum suis pertinentiis: & Ecclesiam Sancti Eugenii cum suis appendiciis in Poliano, & terram in Saturniano, & Curtem de Serdille, partemque Castelli de Barcula, & partem de Castello Leciniano, nec non partes Ecclesiarum & terre, & tertiam partem Ecclesie Sancti Petri in Malenino, ac duas partes Ecclesie Sancte Marie in Malenina cum suis pertinentiis. Insuper concedimus illis, & omnino annuimus, ut Monasterii suprascripti incole decimationes de mansis, terris, vineis, & de omnibus rebus ad predictum Monasterium pertinentibus, sicut hactenus predecessores eorum........ Precessoribus nostris Imperatoribus usi sunt habere, per hunc nostre auctoritatis Preceptum deinceps habeant, & quiete possideant. Jubemus etiam firmiter, ut hec nostra confirmatio*

in futurum stabilis & inconvulsa permaneat. Et ut nullus Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque magna vel parva persona illos predictos Cenobitas inquietare, molestare, vel ullam injuriam de prenominatis rebus injuste injuriam inferre presumat. Si quis verò hoc nostre auctoritatis Preceptum A *violare temptaverit, sciat se compositurum auri optimi centum Libras, medietatem nostre Cammere, medietatem Abbati & Fratribus ejus. Et ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, sigillo nostro jussimus insigniri.*

Signum Domni Heinrici *Quarti Regis invictissimi.*

Burchardus Episcopus & Cancellarius recognovi.

Anno Dominice Incarnationis Millesimo LXXXI. Indictione IIII. Secundo Nonas Junii, Anno autem Domni Heinrici XXVII. Regni verò XXV.

Actum Rome in Christi nomine feliciter. Amen.

Acceffit & altera caussa, nempe Barbarorum saevissimae incursiones in Italiae provincias, Langobardorum videlicet, Saracenorum, atque Hungrorum. Quot mala, quantumque excidium Casinensi Monasterio intulerint Langobardi, quo tempore in Italiam primum irruerunt, Leo Marsicanus in suo Chronico prodiit. Gravem quoque desolationem pertulit idem Coenobium a Saracenis Seculo Christi Nono; eademque procella deinde involvit Casauriense, Farfense, Vulturnense, Novaliciense, aliaque minora Monasteria, & obvios quoscumque Episcopatus. Hungri verò effera gens, ex Pannonia Seculo Decimo digressa, plerasque Italiae partes ita depopulata est, ut clade ac flammis omnia complerit. Tunc Veronensis, Mutinensis, Regiensis ager, ut ceteros praeteream, Nonantulanum Coenobium, atque alia non pauca attrita fuere; & vel ipsa Ticinensis B Urbs igne immisso attrita fuit, Liutprando teste: adeo barbarica rabies in Italiae viscera nullo resistente penetrarat. Eà autem occasione, quum habitatoribus in fugam provolutis, & sacrorum locorum Archivis incendio consumtis, horrenda desolatio Ecclesias premeret: earum praedia occupare, sibique afferere, profanis impiisque hominibus perquam commodum C fuit. Et quamquam tranquillitate restitutâ eadem subinde repeterent Clerici & Monachi, saepe nil proficiebant. Juvat heic producere calamitatis ejusmodi testem Chartam, nempe Berengarii I. Italiae Regis largitionem erga Ecclesiam Regiensem, cujus *necessitates, vel depraedationes, atque incendia, quae a ferocissima gente Hungrorum passa est*, caussam donationi D dedisse dicuntur. Autographum Diplomatis mihi lectum adservatur in insigni Tabulario supra memorati Capituli Canonicorum Regiensium.

Dona-

Donatio Montis Cervarii, aliarumque rerum, facta a Berengario I. Italiae Rege Ecclesiae Regiensi, Anno 904.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni. Berengarius Rex. *Si venerabilibus sanctarum Dei Ecclesiarum locis emolumentum Regali munificentiâ quodlibet impendimus, & apud Deum promereri veniam, & Regnum nostrum coelitus roborari non ambigimus. Idcirco omnium Fidelium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque, presentium scilicet ac futurorum, comperiat solicitudo, quoniam pro mercede ac remedio animae nostrae, seu interventu* nostrae *dilectissimae* Conjugis Berthilae, *quae Regni nostri consors dignoscitur, petitione quoque ac precibus* Hildegarii *venerabilis* Episcopi, *seu* Sigefredi Sacri Palatii Comitis, *nostrorum fidelium,* in Sanctam Regiensem Ecclesiam in honorem Sanctae Dei Genitricis Mariae, atque Beati Christi Confessoris Prosperi, toto mentis affectu providentes ejusdem Ecclesiae necessitates, vel depredationes atque incendia, quae a ferocissima gente Hungrorum passa est, *Montem-Cervarium simul cum Gajo, & mansis inibi pertinentibus, seu familia utriusque sexus, juris Palatii nostri, sicut subter per denominatos terminos comprehensum videtur, Deo omnipotenti, ejusque Genitrici semper Virgini Mariae, beatoque Prospero Christi Confessori, offerimus, perpetuoque habendum hujus Precepti paginâ stabili-* A *mus. Sancientes pro mercede & remedio animae nostrae, prefatum Montem Cervarium & Gajo pariter, ut dictum est, omnibusque mansis infra denominatos inferius terminos per singula loca & vocabula constitutis, seu utriusque sexus familia, cum terris, silvis, pratis, montibus, planitiebus, rivis, aquarumque decursibus, cultis & incultis, omnia,* B *quicquid ad ipsum Montem Cervarium, vel Gajo pertinuisse comprobatur. Cujus Montis Cervarii, ejusque rerum, termini a Monte de Posci descendunt in fluvium Niteram, quae defluit in flumen Inciam, inde per Inciam sursum usque ad Alpes. Quae omnia & ex omnibus, ut supra comprehensum est, ad partem saepe dictae Ecclesiae* C *hac nostra Regali auctoritate donamus ac cedimus, atque de nostro jure in ejus jus, dominiumque transfundimus jure perpetuo possidenda, absque alicujus inquietudine vel deminoratione. Si quis verò temerarius hujus nostri Praecepti institutionem violare temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum, medietatem Palatio nostro,* D *& medietatem saepe dictae Ecclesiae Regensi. Et ut hoc verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria subter roboravimus, & annuli nostri impressione subter insigniri jussimus.*

Signum Domni [monogram: BENE] *Berengarii gloriosissimi Regis.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Fortunius Notarius ad vicem Ardingi Episcopi & Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Datum Pridie Nonas Januarii Anno Incarnationis Dominicae DCCCCIIII. Domni verò Regni (ita) *Berengarii serenissimi Regis XVII. Indictione VII.*

Actum Papiae in Dei nomine feliciter.

Neque secus accidit celeberrimo ac vetustissimo *Sublacensi Monasterio*, cui Saracenorum furor extremam perniciem intulit, & prae ceteris Chartarium universum flammis tradidit, ineunte Saeculo Christianae Aerae Decimo. Rem locupletissime confirmabit Bulla Leonis VII. Papae, data Anno DCCCCXXXVI. qua Monasterium illud *igne consumtum, & ab Agarenis gentibus dissolidatum*, ubi etiam concremata fuerant *universa instrumenta Chartarum*, suo privilegio roborat, & antiqua illi jura confirmat. Id autem Pontifex se praestare testatur *pro mercede & remedio animae nostrae, nostrique dilectissimi filii, videlicet Alberici gloriosissimi Principis, atque omnium Romanorum Senatoris*. Quae verba indicare possunt, jam ab Alberico usurpatum fuisse imperium in Urbem Romam. Sed quod potissimùm animadvertas velim, data dicitur haec Bulla *Anno Primo Domni Leonis Sexti Papae*. Nisi deceptus fuerit, qui primùm ex Archivo eximii illius Monasterii monumentum hocce descripsit, vides Leonem eâ tempestate, hoc est, Anno DCCCCXXXVI. *Sextum* appellari, non *Septimum*, quo postremo titulo Cardinalis Baronius & reliqui Historici eum distinguere consueverunt. Fortassis in censum Romanorum Pontificum inlatus non fuerat a multis Leo ille Papa, qui Anno DCCCCIII. Pontifex Romanus est renuntiatus, & *Quinctus* a recentioribus nuncupatur. Illum enim Platina quoque tanquam invasorem Apostolicae Sedis explosit: ac proinde Leo sedens Anno DCCCCXXXVI. appellari potuit, aut debuit *Sextus*, non autem *Septimus*. Atque haec cum aliis ejusdem Papae Bullis nondum editis conferenda sunt; nam in editis interdum corriguntur, quae minime sunt corrigenda. Cujus rei exemplum mihi occurrit apud Mabillonium in Annalib. Benedict. ad Annum DCCCCXXXVIII. ubi ejusdem Pontificis Bullam pro Floriacensibus Monachis datam *Anno Pontificatus Domni nostri Leonis Pontificis & universalis Papae VI.* (lege *VII.* subdit Mabillonius) *in sacratissima Sede beati Petri Apostoli III. &c.* Si ab altero Scriptore minus cauto Chronologicae istae notae productae fuissent, is fortasse expuncto *Papae VI.* scripsisset *VII.* Sed accuratissimus Mabillonius monuisse tantùm contentus quod sibi vitiatum videbatur, rem, ut erat, reliquit, exemplo reliquis etiam futurus, ne in ejusmodi nimiam sibi licentiam usurpent. Interim nemo non videat, concordem cum Floriacensi Bulla Sublacensem. Alteram quoque Chartam huic affinem in hoc ipso Opere me alibi proferre memini. Ceterum nos quoque disceptatum fuisse novimus, utrum *Benedictus XI.* piissimus ante aliquot annos Pontifex summus, appellandus potius foret *Duodecimus*, quo titulo promulgata primum fuit ejus electio. Sed haec satis superque. Bullam ipsam, qualem habeo, scilicet breviatam, Lector accipiat, ex Archivo Monasterii Sublacensis depromtam.

Leo-

Leonis VI. sive VII. Papae Bulla, qua Coenobio Sublacensi, a Saracenis vastato, bona & Privilegia confirmat, Anno 956.

LEo Episcopus, *servus servorum Dei. Dilectissimo filio* Leoni *Presbitero & Monacho atque* Abbati *venerabilis* Monasterii Sancti Benedicti, *quod situm est* in Sublaco, *tuisque Successoribus in perpetuum &c. His, qui Deo devote ac sollicite die noctuque sine intermissione laudem persolvunt, remunerationem vel praemium a Deo speramus habere*, quia pro illorum piis locis restauratione ...... maxime, qui sive incendio, sive de alia devastatione, vel ruinae...... *pro qua beatissimi Patris nostri Benedicti Coenobii, ubi venerabilis ac dilectissimus filius noster Leo praeesse videtur, ubi etiam amor* magnifici viri, ac dilectissimi nostri fidelis Alberici *caritatis ardore flagrat, tam ejus suggestioni, quamque & nostrae clementiae vigilanti animo ad pristinum statum Domino protegente restaurare, & in perpetuum permanere curavimus. Ad hoc enim opus Deus priore nos omni esse permisit, ut qui nostro Pastorali exemplo atque sollicitudine subesse noscuntur, condiscant, & incunctanter intelligant, quod in causis emergentibus sint acturi. Quapropter peccatis & iniquitatibus imminentibus, qui in hoc Mundo acrescunt, atque ab antiqui hostis argumento pestifero volunt diversa ac multiplicia damna auferre. Et quia dum quodam tempore supradictum* Monasterium *Doctoris & Confessoris Christi* beati Benedicti in loco, qui Sublacus dicitur, igne consumptum, & ab Agarenis gentibus dissolidatum fuit, ubi non solùm ea, quae usu sive utilitate supertulimus, concremaverunt, verùm etiam & universa instrumenta Chartarum, quae in ipso venerabili Monasterio tam a Romanis Pontificibus, quàm etiam a nonnullis Christianis hominibus ob delictorum veniam sponte fuerunt oblata, omnia pariter cum subsidiis Monachorum exusta sunt: *quod nos inopinatum opus audivimus, satis perterruit, tamen pro mercede & remedio animae nostrae*, nostrique dilectissimi filii, videlicet Alberici gloriosissimi Principis, atque omnium Romanorum Senatoris, *& vestrae restaurationis post damna saepe dicti Monasterii possessiones, cartulasque consumptas &c. per hoc Apostolicum Privilegium, sicut a praedecessoribus nostris* Nicolao *&* Johanne *quondam* Pontificibus, *vel aliis &c.*

Scriptum per manus Leonis Scriniarii sanctae Romanae Ecclesiae, Mense Julio, Indictione IX. Bene Valete.

Datum V. Idus Julias per manum Nicolai Primicerii summi Apostolicae Sedis, Anno Primo Domni Leonis Sexti Papae.

Suberant Abbati Sublacensi habitatores Oppidi Sublacensis; & dum vixit Albericus Romanorum Princeps, metus eos in officio continuit. Erepto e vivis Alberico, tunc sepositâ reverentiâ jugum excutere acrius quàm antea coepere, usurpatis etiam quamplurimis juribus illius Monasterii. Quare a Johanne XII. Papa Leo Abbas praesidium imploravit, & consequutus est, uti ipse ad posterorum memoriam in membrana nunc mihi evulganda testatum reliquit.

Breve

Breve recordationis, qualiter Johannes XII. Papa Sublacenses, qui refractarii erant Abbati Monasterii Sublacensis, eique multa bona occuparant, repressit, & omnia restituere coëgit, Anno 958.

ANno (fortasse Tertio) Domni Johannis Papae XII. *Mense Majo, Indict. Prima. Quia mens humana semper in laboribus esse dinoscitur, & animus uniuscujusque pro diversis curis seu sollicitudinibus huc atque illuc vagando discurrit, nec valet omnia explicare sermone, nec futurâ tenere memoriâ; idcirco Dei nutu a prudentissimis viris ingenium literarum repertum est, ut quod mente retinere nequimus, literis exaremus. Propterea ego* Leo Abbas Sancti Benedicti Sublacensis, *qualiter Domnus Papa in nostro Monasterio causa orationis venisset*, reclamavimus super omnibus in supradicto Sublaco Castello, *& in nostris aliis partibus* commorantibus de multis persecutionibus seu * efflictionibus, quas in nostro Monasterio assidue committebant. *Unde repente Domnus Papa pietate motus ac misericordiâ de eodem venerabili loco, & de cuncta nostra fraterna Congregatione condolere coepit, deque tantis injuriis, quas passi sumus a diebus, in quibus bonae memoriae* Domnus Albericus *obiit de hac vita. Tunc residente eodem summo Pontifice in eodem venerabili Monasterio cum venerabilibus Episcopis, videlicet* Marinus Polimartiensis Ecclesiae, & Bibliothecarius sanctae Sedis Apostolicae, Constantinus Episcopus Portuensis, Johannes *humilis* Episcopus *sanctae* Tiburtinae Ecclesiae, *seu Romanorum Judicibus Georgius Secundicerius sanctae Romanae Ecclesiae, Leo Protoscriniarius sanctae Sedis Apostolicae, & alii plurimi. Et sic praecepit, ut omnes adversarii ante suam praesentiam venirent.* Qui dum ante Domnum Papam una nobiscum venirent, coërciti sunt nimium; & fecit, ut omnia bona & Casalia & fundora, quae ibi singulatim memorantur, Monasterio redderentur. *Et praecepit Abbati, ut de hoc negotio Breve recordationis faciens, a supradictis viris, & aliis dignis viris subscribere ad rei sempiternam memoriam faceret.*

Publicae ejusmodi calamitates multos Episcopos atque Abbates adegerunt olim ad venumdandos, aut in emphyteusim concedendos viris Secularibus non paucos sui juris fundos. Chronicon Vulturnense, ut aliis parcam, part. II Tomi I. Rer. Italicarum editum, rei fidem faciet. Sacris tamen locis deteriora accidere consueverunt ex ipsis suis visceribus, hoc est ab iisdem, quos tutores & servatores prae reliquis esse par erat. Hanc Tertio loco caussam exinaniti olim patrimonii Ecclesiastici statuo. Nimirum Episcopi atque Abbates corruptis iis atque in malum pronis temporibus abundarunt, quibus nihil aut parum religionis erat, ac propterea quicquid ex Ecclesiasticorum terris dilapidare in pravos usus, aut in affines, amicosque suos transferre potuerunt, sine pudore, sine metu Judicis supremi, suis Ecclesiis rapuerunt. In primis verò ad Monasteriorum perniciem conspirarunt Seculares ii *Abbates*, quibus abominanda Regum impotentia tradebat in Beneficium Claustra & fortunas Monachorum. De his infra sermo erit in Disserta-

sertatione subsequenti. Tot proinde sunt sacrilegae hujus licentiae exempla, ut rem tantùm innuere satis foret. Vix enim ulla Ecclesia, vix ullum Monasterium ejusmodi lue immune evasit. Atque hinc tot Romanorum Pontificum, Conciliorum, ac Patrum querelae, Canones, atque decreta in tam foede abutentes sacro suo ministerio. Ipsi etiam Reges atque Imperatores non semel conati sunt exsecrandam istorum prodigalitatem coërcere; atque in hanc rem potissimùm sunt plura Regum Francorum Capitularia. Vide quae Carolus Calvus Augustus decreverit in Concilio Ticinensi Anno DCCCLXXVI. cujus Acta habes Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum pag. 154. *Ut res Ecclesiasticas tam mobiles quàm & immobiles nemo invadere vel auferre praesumat. Et quae a Rectoribus Ecclesiae hactenus ob timorem vel favorem alicui libellario vel emphyteutecario jure dolose, vel cum damni detrimento Ecclesiae amisisse videntur, ad pristinum jus revertantur*. Sed longe antea idem legibus bene multis cautum fuerat. Quid in Italia Lotharius I. Augustus statuerit, ex ejus Lege 84. inter Langobardicas ediscimus, ubi haec verba: *Si quis Episcopus aut propinquitatis affectu aut muneris ambitione, aut caussâ amicitiae, Xenodochia, aut Monasteria, aut Baptismales Ecclesias suae Ecclesiae pertinentes, cuilibet per emphyteosis contractum dederit, & se, suosque successores poenâ multandos conscripserit, potestatem talia mutandi Rectoribus Ecclesiarum absque poenae conscriptae solutione concedimus*. Vide & Ludovici II. Imperatoris Legem VII. inter Langobardicas, e Concilio Parisiensi Sexto excerptam. *Multi Episcoporum*, uti illic legitur, *amore propinquorum suorum, de rebus sibi commendatis suo aut quorumlibet amicorum nomine, praedia & mancipia emunt, & ut in suorum propinquorum jus * conducatur, statuunt &c.* Alterâ quoque Lege ejusdem Ludovici in Additament. num. 31. frenum injicitur Episcopis, Abbatibus, atque Presbyteris, ne res Ecclesiarum perdant, sive profundant.

Quum verò improbi facile improbos etiam Ministros reperirent, impiae prodigalitati suae consentientes: propterea Adelchis Beneventanus Princeps, consulturus conservationi insignis Vulturnensis Coenobii, uti ex illius Monasterii Chronico constat Part. II. Tomi I. Rer. Italicar. pag. 412 decretum hoc protulit Anno Christi DCCCLXXVIII. *Ut nullus ex nostris Optimatibus, Judicibus, aut quibuscumque Nobilibus, aut ignobilibus, qui sub nostra potestate sunt, permittant, ut qualiscumque Monachus, aut Praepositus Monasterii Beati Vincentii, de rebus vel familiis ipsius Monasterii faciat quamvis obligationem aut convenientiam. Et si facere voluerit qualemvis obligationem, nullatenus ibi sint consentientes absque nutu nostro, vel de suo Abbate, aut de ejus Misso. Et si contigerit, ut factum sit, stabile non sit. Ideo sic statuimus cum nostris Optimatibus & Judicibus, ut amodo in antea nullus Praepositus aut Monachus praefati Monasterii habeat potestatem de rebus vel familiis praedicti Monasterii per quamcumque rationem vendere aut cambium facere, aut obligare, absque notitia nostra &c.* Simile edictum in Principatu Salernitano factum videas pag. 410. ejusdem Chronici. Quod mirere, quo tempore Italicae Urbes, Libertatem consequutae, nihil studiosius urgebant, quàm fines protendere suae ditionis, & Ecclesiis quoque eripere, quae Majorum

rum suorum aut Regum aut Episcoporum liberalitas eis contulerat, raro exemplo Civitas Pistoriensis tutelam & patrocinium suscepit Ecclesiarum sui districtus, simul statuens, ut irrita foret quaecumque alienatio improvida, & contra Canones facta bonorum ad Ecclesias spectantium. Vide Pistoriensia Statuta, quae in hoc ipso Opere in Dissert. *de Legibus* a me edita reperies. Nemo tamen enixius ad hancce corruptelam comprimendam atque corrigendam incubuit, quàm Otto III. Augustus, qui Anno Christi DCCCCXCVIII. eximiam Legem promulgavit, per quam iniquis alienationibus & emphyteusibus Ecclesiarum jam factis aut faciendis consulitur; & qui contra eamdem Constitutionem venire tentaverit; *tamquam Rebellis judicetur*. Legem hanc habes in Appendice ad Agnellum Tomo II. Rer. Italicar. & in Chronico Farfensi Part. II. ejusdem Tomi II. Verùm experientia docuit, nullos jam obices immani adeo torrenti resistere potuisse, temporibus nempe turbulentissimis atque exlegibus. Quod etiam animadvertas velim, in Langobardicarum Legum corpus inlatum antea non fuerat nobile illud Ottonis III. Edictum, quum tamen res omnino posceret, ut iis adjungeretur. Suspicari autem liceat, id minime factum, quod non pauci Proceres Regni tum Ecclesiastici tum Laici, invisam Legem haberent, quae cupiditatis suae felicem adeo cursum turbaret. Neque verò alia profuere remedia, grassanti huic morbo adhibita. Nimirum saepissime donatores fundos eâ conditione dissertissime appositâ largiebantur Ecclesiis, ne cuiquam Rectorum liceret eos alienare, aut emphyteusis titulo in alios transferre. Prostant in hoc Opere complura hujusmodi inhibitionis exempla. Unum tamen heic addere non pigebit, ex Vangadiciensis Monasterii Chartophylacio eductum.

Donatio facta Monasterio Sanctae Mariae de Vangaditia ab Hugone Marchione Tusciae, Anno 996.

I*N nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni. Anno ab Incarnatione ejusdem DCCCCXCVI Sexto Kalendas Januarii, Indictione VIII. Divinae gratiae munere &c.* (*) *Unde ego in Dei nomine* Ugo Marchio, *Lege vivente Salica*, filio *bonae memoriae* Uberti, qui fuit Marchio, & Saligo, *optimum duxi pro animae meae remedio offerre Deo, & Ecclesiae, & Monasterio Beatae Sanctae Mariae semper Virginis, quae est constructa in loco, qui dicitur Vangaditia, idest casis, & Curtis, seu rebus meis illis. Primum ex una ipsa Casa & Curte dominicata cum Castello & Ecclesia, sive ripis & porticis, inibi consistenti, quam habeo in loco & finibus Lendenariae. Quarta Casa & Curte illa dominicata cum Castello & Ecclesia inibi consistenti, quam habeo in loco Manigio, & cum omnibus suis pertinentiis, sive cum * omiibus casis & rebus tam dominicatis, quàm etiam massaritiis ejusdem Curtis, & Castellis, sive & Ecclesiis sibi pertinentibus cum integris omnibus casis & rebus meis illis, quas habeo in loco & finibus Ecclesiae Longula in Rudicho, Conclum, Valli,*

(*) Uti in altera Donationis ejusdem Marchionis Chartâ, Anno Christi DCCCCXCV. exaratâ.

Valli, Villa-Marciana, & in Villa Arcueta. His verò praedictis Curtis & Castellis sive Ecclesiis, simulque rebus dominicatis & massaritiis, eisdem Curtis pertinentibus, sive praedictis casis, & rebus qualiter supra legitur, tam dominicatis, quàm & massaritiis cum fundamentis & omne aedificium, vel universis fabricis seu Curtis, hortaliis, terris, vineis, olivetis, castanetis, quercetis, silvis, virgultis, pratis, pascuis, cultis rebus vel incultis, montibus, alpibus, planiciebus, molendinis, piscareis, piscationibus, sive ripis & portoris omnia & ex omnibus casis, rebus dominicatis & massaritiis, quantas ubique, & in quolibet locis vel vocabulis ad praedictis casis & curtis dominicatis, sive ad praedictis Castellis & Ecclesiis sunt pertinentibus vel aspicientibus, vel quantas mihi de jam dictis casis & rebus pertinentibus in singulis dominicatis locis & vocabulis superius dictis invenitur tunc, vel in eorum finium, & mihi pro quocumque ordine erunt pertinentes, in integrum una cum inferioribus & superioribus suis, seu cum accessionibus & ingressuris earum, ubi Deo & praefactae Ecclesiae Monasterii Beatae Mariae semper Virginis offerre providi; taliter volo & instituo, ut qui in dicto Monasterio pro tempore fuerit, & illi Monachi, qui ibi fuerint, omni tempore, pro animae meae remedio orare, Missas canere & facere debeant: Similiter volo atque instituo, ut ille Abbas, qui in ipsum Monasterium ordinatus fuerit, & illi Monachi, qui ibi fuerint, non habeant potestatem neque licentiam ex omnibus praefatis casis & rebus, ut supra legitur, nec vendere, neque donare, neque committere, neque per libellum facere debeant, neque per nullum ingenium atque argumentum alienare debeant; sed sic in omni

A tempore ad jura proprietatis de praescripto Monasterio habere & detinere debeant, *quia sic in omnibus mea decrevit voluntas.*

Insuper ego qui supra Ugo Marchio, ad pars ipsius Ecclesiae Monasterii Sanctae Mariae de omnibus, quae supra leguntur, legitimam facio investituram & traditionem per cultellum, & .....
B *seu ramum arborum, & vasonem terrae, seu festucum nodatum: me exinde foris expulit, & exutum fecit, & ipsi Monasterio Beatae Mariae ad proprietatem, sicut supra legitur, ad habendum reliqui. Si quis verò, quod facturum esse non credo, si ego ipse qui supra Ugo Marchio aut ulla opposita persona contra hanc offersionis Cartulam*
C *ire temptaverimus, aut eam per qualecumque ingenium irrumpere aut retollere, & velle minuere, de omnia, quae supra leguntur, quaesierimus, inferamus ad pars praescriptae Ecclesiae Monasterio Sanctae Mariae multam, quod est poena, aurum optimum Libras quatuor * millia, argenti ponderis decem * milia. Tale volo atque instituo ego qui*
D *supra Ugo Marchio, usque dum Dominus mihi vitam concesserit in omnibus, quae superius legitur, in mea sit potestate. Et si forsitan Dominus omnipotens mihi filium aut filiam de legitimo Matrimonio dederit, in eorum sit potestate, & de eorum filiis & filiae, qui de legitimo matrimonio nati fuerint, omnibus suprascriptis rebus, quot*
E *superius legitur, in eorum sit potestate. Et si forsitan ego, qui supra, Ugo Marchio sine filio aut filia legitima mortuus fuero; aut ipsi meo filio, aut filia legitimo matrimonio sine filio aut filia legitima mortui fuerint, omnibus praefatis rebus, qualiter supra legitur, ad jure proprietario nomine de ipso Monasterio Sanctae Mariae deveniant. Et qui his omnibus, quae superius legitur,* minue-

minuere aut subtrahere vel fraudari aut alienari aut delere voluerit, deleat omnipotens Deus nomen ejus de libro viventium, & cum justis non scribatur. Fiat particeps cum Datan & Abiron, quos cooperuit terra os suum & deglutivit eos. Fiat socium cum Anania & Saphira, qui fraudaverunt pecuniam Domini sui. Sit depressus cum Simone Mago, qui gratiam Sancti Spiritus venundari voluit. Sit particeps cum Juda Scariote, qui propter cupiditatem vendidit Dominum & Magistrum. Sit separatus a consortio omnium justorum, & in die judicii non resurgat in numero illorum, praeter illos, quos superius antepofuit, & qui erepti erunt, & vendicare non valemus. Sed ut praesens haec Cartula offersionis diuturnis temporibus firma & stabilis permaneat inconvulsa, cum stipulatione subnixa, atramentario, penna, & pergamena, manibus meis de terra levavi, & Notario Domini Imperatoris ad scribendum tradidi & scribere rogavi testibus roborantibus.

Ego qui supra Ugo Marchio per hanc offersionis paginam dare volo atque instituo ipsa terra, ubi ipsum Monasterium Sanctae Mariae aedificatum est, cum praefato Monasterio, quod est in praefato loco Vangaditiae, & cum omnibus Casis, & Curtis, seu Casalis, atque Ecclesiis, sive rebus tam dominicatis quàm & Massaritiis, quod superius legitur, nec sint in potestate nullius personae masculi vel feminae, neque de nulla Ecclesia, nisi in potestate de illo Abbate, qui ibi pro tempore ordinatus fuerit, & de illi Monaci, qui in ipsum sanctum locum congregati fuerint in praefato Monasterio, cum omnibus, quod superius legitur, in eorum sint potestate habendi & fruendi, sicut supra legitur, praeter illis, quos superius antepofuit, quia sic complacuit animo meo.

Actum in praescripto loco Sanctae Mariae.

Ego qui supra Ugo Marchio subscripsi.

Sigifredus Judex Domni Imperatoris, autentico illo vidi & legi, unde hunc exemplum facta est.

Ego qui supra Johannes Notarius & Judex Domni Imperatoris, autentico illo vidi & legi, cum dicta exempla facta est ibi, & hic subscripsi.

Ego Teupertus Judex Domni Imperatoris autentico illo vidi & legi, & exemplar facta est ibi, & hic subscripsi

Praeterea quoties Episcopi Ecclesias Presbyteris regendas tradebant, interdicebant & ipsi quamcumque bonorum Ecclesiasticorum alienationem. Atque cautela haec antiquissimis etiam Seculis in usu fuit. Tabulas exero testes, quas archetypas vidi in locupletissimo Archivo Lucensis Archiepiscopii.

Carta Homuli Clerici, accipientis Rectoriam Ecclesiae Sancti Angeli a Gaudioso Rectore Ecclesiae Sancti Martini de Colline, Anno 770.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *nostro* Desiderio Rege, *filio ejus* Domno *nostro* Adelchis Rege: *Anno Regni eorum Quartodecimo, & Duodecimo, IV. Kalendas Octobris, per Indictionem Nonam. Manifestum est mihi* Homulo Clerico *filio quondam Causeradi, abitator prope Ecclesia Sancti Martini de Colline, quia hodie per annos triginta tam parentes mei quàm & ego voluntate*

tate

tate mea imperationem fecimus de Presbiteris supradicte Dei Ecclesie; & hic Luca propter Chrisma nos mittebant ad tollendum ab Episcopo, & cavallicaturam cum ipsis Presbiteris faciebamus. Et jam ante hos annos in predicta Dei Ecclesia per cartulam offersionis omnem rem meam, & Ecclesiam Sancti Angeli, que a Genitore meo constructa est, seu cultam vel incultam rem, ubique mihi pertinentem, offerui & confirmavi, eo quod a me ipso ipsa re nostra voluntatem & imperationem de ipsis Presbiteris faciebamus; & Officium ipsius Ecclesie, & ipsa Cartula deperit: Proinde per hanc Cartulam iterum offero Deo, & tibi sancte predicte Ecclesie Sancti Martini, ubi Gaudiosus Presbiter Rector esse videtur, jam dictam Dei Ecclesiam Sancti Angeli, & omnem rem meam, ubique mihi pertenentem, & tali ordine confirma ...... tam ego quàm & heredes mei ipsam rem usufructuare & regere debeamus...... rationem de Presbitero, qui ibi ordinatus fuerit, pro ipsa re facere & adimplere debeamus, & suprascripte Ecclesie, sicut per triginta annos ipsam abuimus faciendo, sed ipsum Ecclesie & rem....... nec venundare, neque in alia Ecclesia aut homine alienare per nullum ingenium...... licentiam pro anima nostra dare, & homines nostros libertare........ *offerui vel confirmavi, omni tempore firmiter permaneant in ipsa..... vel heredibus meis, neque a nullo homine hec Cartula posse disrumpi, & nulli liceat nolle, quod semel volui. Et pro confirmatione Austipertum Clericum scribere rogavi.*

Actum Luca.

Signum manus ✠ Humuli Clerici, qui hanc cartulam fieri rogavit.

Ego Osprandus Diaconus rogatus a Humolo Clerico in hanc cartulam me teste subscripsi.

Ego Deusdiuna Presbitero rogatus a Humolo Clerico in hanc cartulam me teste subscripsi.

Ego Petronacius Clerico rogatus &c.

Signum manus ✠ Atripert Clerici &c.

Ego Austipertus Clericus post traditam complevi & dedi.

Illustriorem quoque Chartam acceptam refero eidem Lucensi Archivo; quum ex ea appareat series controversiae de Ecclesia Sancti Georgii inter Filiprandum Clericum, & Johannem Episcopum Lucensem, pro qua etiam intercessit auctoritas Caroli Magni Augusti. Hanc itaque lubentius exero.

Collatio Ecclesiae Sancti Georgii diu controversae facta Filiprando Clerico a Jacobo Episcopo Lucense, Anno 801.

In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Carolus *serenissimus* Augustus, *& a Deo coronatus* Magnus *& pasificus* Imperator, *Romanum gubernans Imperium, qui & per misericordiam Dei* Rex Francorum & Langobardorum, *Anno Regni ejus, quo Langubardiam coepit, Vigesimo Octavo, & filio ejus* Domno nostro Pippino Rege, *Anno Regni ejus Vigesimo Primo, Mense Novembris, Indictione Decima. Manifestum est mihi Filiprando Clerico, filio quondam Johannis Presbiteri, quia ante hos dies causationem abui cum bone memorie* Johanne Episcopo, *de rebus Ecclesie Sancti Georgii, ubi ipse genitor meus a quodam* Percdeo Episcopo, *& ego ab ipso* Jo-

hanne Episcopo *ordinati fuimus de ipsis rebus; unde predictus pater meus cartulam emisit in Alpo filio quondam Alprandi, quam ipse Alprandus pater ipsius Alpi postea mihi per scriptum dedit*, ipsas res ego ab ipsa Dei Ecclesia Sancti Georgii alienare adque abstraëre, & in mea proprietate abere querebam. *Et dum de predictis rebus causationem fecissem, convictus sum ab ipso Johanne Episcopo. Unde & Judicatum ad partem sancte Ecclesie emissum est. Et dum* Domnus *noster* Carolus *piissimus* Imperator *Romam esset, etiam i sum interpellatus sum super eumdem* Johannem Episcopum, *ut meam proprietatem substantiam tulisset. Detulit ipse* Johannes Episcopus *in ejus presentia jam dictum Judicatum. Quo relecto ante eum, omnia confirmavit, sicut ibi contenebatur; ut rectum judicium* de ipsis rebus, quas ego ab ipsa Ecclesia alienare querebam, *ad parte suprascripte Ecclesie datum fuisset. Unde nunc ego, qui supra Filiprandus Clericus petivi & rogavi te virum beatissimum* Jacobum *in Dei nomine* Episcopum, *ut propter Deum in tua mercede mihi res ipsas in Beneficio dare, & in ipsa Ecclesia Sancti Georgii, in quantum antea ordinatus fui, me Rectorem & gubernatorem ordinare juberis. Et pro tua misericordia me exaudire dignatus es. Insuper & portionem de rebus quondam Rachiprandi Presbyteri germani mei mihi deditis. Proinde per hanc Cartulam repromitto, & manum meam facio ego, qui supra Filiprando Clerico tibi* Domno *meo* Jacobo Episcopo, *ut ipsam Ecclesiam Sancti Georgii, in quantum me confirmasti, simul & ipsas res ipsius Ecclesiae, quas mihi dedisti, in omnibus bene lavorare & meliorare debeam, & tibi omnem consuetum de ipsa Ecclesia facere, & persolvere debeam: & in omnibus tuam voluntatem & imperationem usque ad possivilitatem meam facere promitto.* Et numquam abeam licentiam, nec presumam ipsam Dei Ecclesiam Sancti Georgii neque prefatas res *de sub potestate ipsius Ecclesie Sancti Georgii, vel vestrâ*, subtraëre aut alienare, *neque contra vos causare aut agere presumam. Et si hec omnia suprascripta capitula, qualiter superius promisi, a me in omnibus adimpleta & conservata non fuerint, promitto me esse compositurus tibi ipsas prefatas res, quas alienare presumpsero, in duplo ferquidem loco sub estimatione, qualiter tunc fuerit. Et hec mea promissio in predicto ordine firmiter permaneat. Et Rachiprandum Presbiterum Notarium scribere rogavi.*

Actum Luca.

Ego Filiprand Clerico in ab promissio a me facta manu mea supscripsi.

Signum ✠ manus Ildiprandi filio Ilprandi Abbati testis.

Signum ✠ manus Lilioduri filio quondam Arnichisi Clerici testis.

Signum ✠ manus Petri filio Gumprandi testis.

Ego Stabilis Presbiter rogatus ad Filiprandu me teste subscripsi.

Ego Alpertus Presbiter roghatus ad Filiprandi Clerico me teste subscripsi.

Ego Rachipranlus Presbiter post tradita complevi & dedi.

Denique eâ potissimùm de caussâ quisque Ecclesiasticorum curabat, ut sibi suisque successoribus confirmarentur Ecclesiarum suarum bona tum ab Apostolica Sede, cujus summe veneranda semper fuit auctoritas, tum a Regibus atque Imperatoribus; quippe eorum patrocinio sperabat gens sacra, sibi quietam fore suarum fortunarum possessionem. Et quoniam Episcoporum Deum timentium mos

fuit,

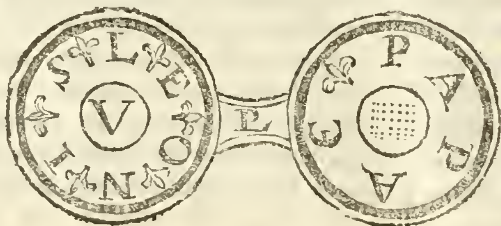
fuit, liberales se praebere erga Monachos, ut ex iis exempla virtutum grex sibi commissus desumeret, Monachi veriti, ne proborum Praesulum improbus quisquam Successor donata repeteret, aut Abbas aliquis ab instituto suo degener eadem dilapidaret, continuò curabant, ut ad hujusmodi donationes accederet confirmatio Romani Pontificis. Unum inter multa exemplum proferam, ex Archivo Cavensis Monasterii depromtum, cujus etiam mentionem fecit Mabillonius in Annalib. Benedictinis ad Annum Christi MXXXIX.

Bulla Leonis IX. Papae, qua Monasterio Barensi Sanctae Trinitatis confirmat Ecclesiam Sancti Nicolai, a Nicolao Barensi Episcopo eidem concessam, Anno 1053.

LEo Episcopus, *servus servorum Dei* Ecclesiae & Monasterio Sanctae *&* *individuae* Trinitatis intra Barensem Civitatem *constructae*, *& per eam* Abbati Marco *nostro dilecto filio*, *cunctisque ipsius Successoribus*, *canonice illuc intrantibus in perpetuum*. *Omnium justis petitionibus gratanter annuimus*, *quoniam justa & pia rogata Deo semper noscuntur placita & amicabilia*. *Videntes igitur Ecclesiae tibi commissae justitiam* de Sancti Nicolai Ecclesia, *quam* praefatae Civitatis Nicolaus *dictus* Episcopus, *Ecclesiae jam dictae Sanctae Trinitatis voluntaria oblatione obtulit*, *& in perpetuum confirmavit*, *nobis omnino placuit*, *atque Apostolica auctoritate ita in perpetuum valere nostra Decretalis institutio decrevit*. *Et sicut a praefato Nicolao praenominato Episcopo praedicta Sancti Nicolai Ecclesia cum omni beneficio & hortu & viridario*, *& cum transitu & exitu suo*, *Ecclesiae Sanctae Trinitatis stabiliter atque irrevocabiliter sub anathematis poena colligata*, ita ut nec ipsi, neque alicui hominum cujuscumque conditionis seu dignitatis vel potestatis liceat praefatam Sancti Nicolai Ecclesiam, *cum omnibus secum concessis a praelibata Sancti Nicolai Ecclesia vel Monasterio*, quocumque modo seu ingenio subtrahere vel alienare: sic omnino confirmamus, decernimus, atque corroboramus. *Quicunque igitur hujus nostri Privilegii tentaverit refragari instituto*, *sit sub anathematis poena*, *donec resipiscat*. *Conservator verò Apostolicâ refertus benedictione*, *a Sancta & individua Trinitate perpetualiter aeternam consequatur salutem*.

Datum IV. Nonas Septembris, *per manus Friderici Diaconi Sanctae Romanae Ecclesiae Bibliothecarii*, *& Cancellarii vice Domni Herimanni Archicancellarii*, *& Coloniensis Archiepiscopi*, *Anno Domni Leonis IX. Papae Quinto*, *Indictione Sextâ*.

Sigillum plumbeum.

Ve-

A Verùm neque Romanorum Pontificum Bullae, neque Augustorum Diplomata, satis potentes obices erant ad cohibendos eorum temporum abusus. Passim enim pullulabant olim perversis moribus infecti Pastores, atque in primis Saeculo Christianae Aerae Decimo & Undecimo, qui nihil Deum veriti, bona sibi commendata B dissipabant, ita ut non solùm Pontifices Maximi, sed & ipsi Imperatores in concedendis aut confirmandis Ecclesiarum Privilegiis, aut alia etiam occasione, quantum possent intercederent, ne gravius in posterum grassaretur impia illorum impotentia. Illustre exemplum detestandae hujus cupiditatis praebebit Diploma Ottonis I. & II. concessum celeberrimo Monasterio Classensi Ravennati. Ita parum religiosi quidam Abbates bona insignis illius loci dissiparant, ut jam ad alendos Monachos necessaria deessent: cujus calamitatis alia perditissimo Saeculo Decimo exempla occurrunt. Quare sui muneris esse Imperatores ii duxerunt cavere, ne in posterum quisquam auderet, eidem Monasterio damnum inferre. En ipsum Diploma.

Ottonis I. & II. Imperatorum Diploma, quo Archiepiscopis Ravennatibus interdicitur, ne res Monasterii Sancti Apollinaris de Classe in posterum minuant, commutent &c. Anno 972.

C *IN nomine Sancte individueque Trinitatis.* Otto, *itemque* Otto, *divina favente clementiâ* Imperatores Augusti. *Si locis divinis cultibus mancipatis solatium presentis futureque prosperitatis largimur, eternis ac temporalibus premiis a Deo remunerari certissime credimus. Quo circa omnium sancte Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque, presentium scilicet ac futurorum religiositati* D *manifestum fieri volumus* Honestum *venerabilem sancte* Ravennatis Ecclesie Archipresulem, *nostre celsitudinis taliter exorasse excellentiam. Quoniam* Sancti Apollinaris *Christi Martiris* Cenobium, *quod dicitur* Classis, nostrorum decessorum temporibus tam per cambicionem quàm per emphiteosim ita in dissipatione positum fuit, E ut ejusdem Monasterii Cenobite cunctis necessitatibus indigebant: *vestris verò tempestatibus, Dei favente pietate, vestrisque sacris subsidiis subvenientibus, ita restauratum nunc cernitur, quod bonis universis habundat. Petimus, ut pro Dei amore, vestrarumque animarum salute, vestrâ Imperiali auctoritate concedere, statuere & corroborare dignemini,* quatenus neque eos, neque ejusdem Monasterii Abbatem, neque aliquem nostrorum successorum, fraudulentâ cupiditate deceptum, liceat ipsius Ecclesiae terram cambire, vel per emphiteosim alicui concedere, vel per ordinationem premium aliquod suscipere. *Cujus dignis petitionibus adsensu........ alentes consensum* Domni Johannis summi Pontificis, *nostrique spiritualis patris, prout juste & legaliter possumus, concedimus, largimur, statuimus, atque per hujus nostri Precepti paginam confirmamus..... roboramus jam dicte Ecclesie Sancti Apollinaris omnes suas res & proprietates eâ videlicet ratione, quod deinceps nos nostrosque successores, aut Archiepiscopos Ravennates aut Abbates illius loci terram vel familias utriusque sexus supranominati Monasterii minuare, aut servicium aliquod per consecrationem*

nem recipere, sive per scriptionem, sive per quodlibet ingenium minime liceat. Precipientes itaque jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Episcopus, Comes, Vicecomes, Sculdasio, Gastaldius, Decanus, aut alia qualibet nostri Regni magna, parvaque persona, Cenobitas vel familias inquietare, molestare, vel aliqua scriptione inde recipere presumat, sed liceat illos quiete & pacifice vivere, Deique servitium & Sancti Apollinaris Martiris libere & absolute agere, Dominumque pro nostra, nostro- A *rumque Successorum imperii salute exorare, omnium hominum remotâ impedicione. Si quis verò, quod minime credimus, nefario ausu hujus nostri precepti paginam infringere temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras mille, medietatem Kamere nostre, seu nostrorum successorum, & medietatem jam dicte Ecclesie Sancti Apollinaris.* B *Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, propriis manibus roborantes, Sigilli nostri impressione jussimus insigniri.*

Signa Domnorum Imperatorum Ottonis & item Ottonis *serenissimorum Augustorum.*

Petrus Cancellarius.

Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXII. Imperii vero Domni Ottonis semper Augusti XI. alterius verò Ottonis V. Indictione XV.

Actum Ravenne, in Dei nomine feliciter. Amen.

Pendet Sigillum parvum plumbeum, in cujus anticâ visitur caput cum epigraphe AVREA ROMA: *in posticâ verò legitur* OTTO ĪPERATOR ROMANOR.

Quae verò in hanc rem egerit Henricus inter Germaniae Reges Tertius, inter Augustos Secundus, justitiae non minus quàm pietatis sectator, aliquot exemplis prodendum puto. Praesidebat Cremonensi Coenobio Sancti Laurentii *Waldericus Abbas*, qui Regulâ Sancti Benedicti, & normâ Christianae Religionis omnino conculcatâ, praediorum Monasterii sibi commissi dissipator evaserat impudentissimus. At minime ferens hominis protervitatem *Hubaldus Cremonensis Episcopus*, adversùs illum opem Henrici III. Regis imploravit; qui certior factus, quae is detrimenta sacro lo- C co intulisset, *in beneficium dando, & malas inscriptiones faciendo, scilicet injustas precarias, commutationes, & libellarias:* eidem interdixit, ne in posterum absque consensu Cremonensis Antistitis ex his quidquam moliri ac perficere auderet. Diploma egomet eduxi ex antiquissimo Regesto Archivi Episcopalis Cremonae. Similem D quoque medicinam Landulphus ejus Praedecessor ab Henrico I. Imperatore contra Abbatem ejusdem Monasterii impetrarat, ut apud Ughellium legitur in Catalogo Episcoporum Cremonensium. En verò Diploma ipsum.

De-

Decretum Henrici Regis III. quo interdicit Walderico Abbati Monasterii Cremonensis Sancti Laurentii alienationem & precarias bonorum ipsius Coenobii absque consensu Episcopi Cremonensis, Anno 1040.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Henricus *divinâ favente misericordiâ* Francorum & Longobardorum Rex. *Si sanctorum Dei Ecclesiarum &c. Quapropter notum sit omnibus nostris fidelibus tam presentibus quàm futuris, quod vir venerabilis* Hubaldus *sancte* Cremonensis Ecclesie Episcopus, *& per omnia vir fidelissimus, modestie nostre retulit*, quod quedam Abbatia, suo Episcopio subdita, & in honore Sancti Laurentii dedicata, & infra Civitatem suam sita, a quodam Abbate, Walderico nomine, diminueretur in beneficium dando, & malas inscriptiones faciendo, scilicet injustas precarias, commutationes, ac libellarias: & hac occasione victualia Fratrum subtrahebantur, & famulorum beneficia minuebantur; & sic orationes & helemosyne, que pro anima illius, qui eam construxit, & pro animabus omnium Christianorum fieri debebant, diminui videbantur. *Cujus rei causa dolore cordis tacti intrinsecus, quod inde fieret, cogitare cepimus. Divinâ namque gratiâ inspirante, & dilectissimi nostri consanguinei* Herimanni Coloniensis Archiepiscopi, *atque* Brunonis *similiter nostri karissimi consobrini* Werzeburgensis Episcopi, *nec non* Kadeloi Episcopi *atque* Cancellarii nostri, *consilio saluberrimo interveniente, nostre Regalis auctoritatis Preceptum, quod inviolabile perpetualiter teneatur, fieri precepimus. Eâ videlicet ratione*, ut tam presens Abbas, quàm futuri nullam potestatem deinceps habeant de rebus ad predictam Abbatiam pertinentibus diminuere, nec in beneficium dando, nec commutationes seu precarias atque libellarias faciendo, sine licentia predicti Hubaldi Episcopi & Successorum ejus, qui pro tempore fuerint. *Si quis verò Abbas contra hanc nostram auctoritatem fecerit, * irrita & vacua & sine robore permaneant, & Abbas proprio honore & dignitate privetur, & illi, qui investituram aut aliquod scriptum suscipere presumpserit, sciant se composituros auri optimi Libras centum, medietatem Camere nostre, & medietatem Abbatie, cui dampnum inferre temptaverit. Quod ut verius credatur &c.*

Signum Domni Henrici gloriosissimi & invictissimi Regis.

Kadeolus Episcopus & Cancellarius, vice Domni Herimanni Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi.

Datum XVI. Kalendas Februarii, Indictione VII. Anno MXL. Anno verò Domni Henrici.......

Actum Auguste feliciter. Amen.

Alterum exemplum, longe tamen diversum, idem Cremonense Regestum mihi suppeditavit, nempe ejusdem Henrici Diploma, ad Historiam Italicam praecipue spectans. Inde enim Augusto ipso nequaquam dissimulante, discimus, *Hertbertum Archiepiscopum Mediolanensem*, inter quem & Conradum I. Augustum intercessere tot lites ac odia, *omne Regnum Italicum ad suum disposuisse nutum: Gerardum* verò ejusdem Nepotem, *quid*

quid

A *quid sibi placitum erat, justum aut injustum, potestative operatum fuisse in Regno.* Et sane quum Hubaldus Cremonensis Antistes electus, ab Heriberto Archiepiscopo consecrationem impetrare non posset, coactus est eidem Gerardo concedere *Curtem & Plebem de Arciano.* Qua de re postea conquestus apud eumdem Conradum Augustum, quanquam Caesarea mandata intercederent, nihil tamen a Gerardo patrui sui potentiâ freto exculpere potuit. Nunc igitur accipe, quid Henricus II. Imperator de eo negotio constituerit.

Henricus II. Imperator Cremonensi Ecclesiae restituenda decernit eidem ablata a Gerardo nepote Heriberti Archiepiscopi Mediolanensis: circiter Annum 1046.

IN *nomine Domini Dei eterni.* Henricus *divina favente clementia* Imperator Augustus. *Si sanctarum Dei Ecclesiarum Pastoribus ea, que digne a nostris fidelibus aput nostram majestatem postulantur, impendimus, id ad eterne remunerationis meritum nobis proficere non dubitamus. Quocirca omnium Fidelium sancte Dei Ecclesie, nostrorumque, presentium scilicet ac futurorum noverit industria, eo quod* Hubaldus *venerabilis sancte* Cremonensis Ecclesie Episcopus, *dilectusque fidelis noster, per* Domnum Herimannum *reverentissimum* Coloniensem Archiepiscopum, *& dulcissimum consobrinum nostrum, nostre Regie humiliter retulit potestati, qualiter suam Ecclesiam pene desolatam, multisque calamitatibus & miseriis invenisse attritam. Imperatoris namque dive memorie* Chuonradi Imperatoris Augusti *genitoris nostri tempore* Domnus Landulfus *prenominate Ecclesie & parti Romani Imperii per omnia semper fidelissimus, gravi infirmitate correptus, in ipsa infirmitate longam protraxit vitam. In cujus longa egritudine sua Ecclesia non modicam passa est jacturam*, maxime a Girardo Heriberti Mediolanensis Archiepiscopi nepote, qui audaciâ patrui sui, qui omne Regnum Italicum ad suum disponebat nutum, superbe levatus, quicquid sibi placitum erat justum aut injustum, potestative operabatur in Regno. Invasit itaque Cortem & Plebem de Arciaco contra voluntatem, & sine permissione multum diuque egrotantis Episcopi. *Qui cum liquisset infima, & migrasset ad superos, successit ei* Hubaldus Episcopus, *noster in omnibus fidelissimus. Cui cum necesse esset, ad Episcopalem Consecrationem accedere, ab Archiepiscopo ut consecraretur impetrare nequaquam valuit, nisi Plebem & Cortem, quam injuste & potestative invaserat, Nepoti suo concederet. Cumque in longum pro hac intentione ejus protelaretur Consecratio, non sponte sed coacte concessit, quod petierat, Consecrationem non aliter consequutus. Quia verò multum moleste ferebat, quod inde fecerat, apud Genitoris nostri excellentiam multociens conquestus est se hoc sponte non fecisse. Cui cum predictam Cortem & Plebem restituere vellet, sepe & sepissime per suas literas illi mandatum est, ut eas ad partem Episcopii habendas relinqueret. Quod numquam impetrare valuit, sed diabolico instinctu, cui a cunabulis, sicut omnibus tam Italicis quàm Teutonicis patet, deservierat, ejus legationem vilipendens, superius dicta detinuit,*

nuit, *&* *alia multo majora ad Genitoris dedecus & vilitatem*, invadere non formidavit, *scilicet* Plebem de Misiano *cum omni integritate sua*, *&* Decimam de Castro Aganello *ad predictam Plebem de Arciaco pertinentem*, *&* Decimam de Mauringo, *ad Plebem de Fornovo attinentem*, *nec non &* medietatem de Castro Cortegano, *ad Abbatiam Sancti Laurentii pertinentem. Eo autem in Regno veniente cum comperisset, quod Archiepiscopus violatâ fidelitate, quam illi fecerat, Regnum sibi invasere moliretur Girardo instigante & ei omnino suffragante, omnia predicta, sicut reo Majestatis & proscriptione digno, juste ei abstulit, & Episcopo restituit. Set genitore nostro de Regno recedente*, iterum omnia invadere non timuit, *spretâ ejus reverentia & timore. Nos verò* Episcopatus diminutioni & miserie condo- A lentes, & paternum dedecus considerantes, hec omnia Episcopio eternaliter habenda concedimus, & insuper per Precepti nostri auctoritatem retinenda instituimus; *eâ videlicet ratione, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, seu magna parvaque Regni nostri persona, Ecclesiam eandem disvestire audead. Si quis verò &c.* B

(*) *Ego Ramundus Notarius hujus * exomli exemplar vidi & legi.*

Neque immunes *pravorum hominum* rapinis abiere Cremonenses ipsi Praesules. Quare ad Ottonem III. Germaniae atque Italiae Regem confugiens Odelricus ejus Urbis Episcopus, Regio patrocinio se ac sua communivit, uti intelliges e subsequenti Diplomate. C

Otto III. Germaniae ac Italiae Rex Odelricum Cremonensem Episcopum, ejusque jura & bona hereditaria sub sua protectione suscipit, Anno 992.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Otto *divina favente clementia* Rex. *Notum esse volumus omnibus sancte Dei Ecclesie fidelibus tam in Italia, quàm ubique sub nostre dominationis culmine degentibus, dilectam* Aviam nostram Adhaleidam Imperatricem Augustam, *nostram humiliter adiisse clementiam, quatinus* Odelricum Episcopum *sancte* Cremonensis Ecclesie, *nostrumque fidelem, pro Dei amore, nostreque anime remedio, seu fidelitate, qua dive memorie Avo, Patrique nostro equivocis Imperatoribus Augustis, ac eidem magnifice Avie nostre Adalehidi Imperatrici Auguste, no-* D *bisque servivit*, eo quod a pravis hominibus multa pateretur adversa, *sub nostre defensionis monburdo, ac Regalis tuitionis Precepto cum omni rerum suarum ac familiarum mobiliumque hereditate vel possessione, que illi per successionem ex parte* Patris sui Nantelmi, Matrisque sue Gisle, *nec non &* Fratris sui Wilelmi Comitum *defunctorum, pertinet, suscipere dignaremur. Quibus justis petitionibus aures nostre pietatis accommodantes predictum Episcopum Odelricum juxta Imperiales preces Avie nostre, sicut superius scriptum est, cum omni rerum suarum ac familiarum, mobiliumque hereditate &c.* E

scilicet

(*) *Deest subscriptio Imperatoris, & Cancellarii Imperialis: nec non & Data Anni, Mensis & Diei, ac aliorum de more.*

scilicet in Curte Castri Sebrii, Al evitte, Viniale, ad Marenigo, seu Turricelle, seu de domibus hujusce portionis vel hereditatis, Papie constitutis, videlicet cum Castris & omnibus rebus &c. in nostram tuitionem suscepimus &c. Si quis verò circa eumdem predictum Odelricum Episcopum de pre- A *nominatis rebus, familiis, ac mobilibus, seu scriptis querelam aliquam habuerit, hoc negotium nostre, Avieque nostre potestati omnino servamus, Deo annuente in Italiam ante nostram presentiam diffiniendum. Si verò quispiam, quod non credimus &c.*

Signum Domni Ottonis *gloriosissimi Regis.*

Johannes Archiepiscopus & Cancellarius vice Petri Cumani Episcopi recognovi.

Data XII. Kalendas Junii, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXXXII. Indictione V. Anno autem Tercii Ottonis Regnantis VIIII.

Actum Alsleti feliciter. Amen.

Ad ista accedat Henrici II. nuper memorati Diploma, quo Privilegia & bona confirmat nobilissimo Veronensi Sancti Zenonis Coenobio, ubi disertis verbis seculi vitium indicans, ita scribit; *Ammonemus etiam Abbatem, qui praeest, ejusque Successoribus interdicimus, ne res stipendiarias alendis Monachis dedicatas de sinu Mo-* B *nasterii rapiant, & Saecularibus in beneficium tribuant: quia pia religio reclamat, si servi Dei tabescunt inopiâ, & qui non debent, eorum ditescant copiâ.* Antiquum, ut mihi visum est, exemplum Diplomatis hujus in Archivo insigni Sancti Zenonis adservatum legi. Ita verò se habet.

Henrici III. Regis, Imperatoris II Diploma, quo omnia bona confirmat Monasterio Veronensi Sancti Zenonis, Anno 1047.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Heinricus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Augustus. *Imperialem sublimitatem condecet &c. qualiter* Walterus *Sancte* Veronensis Ecclesie Episcopus *una cum* Alberico Abbate Monasterii Sancti Zenonis *Martyris, nostram clementiam suppliciter exorando adiit, ob amorem Dei omnipotentis, beatique Zenonis reverentiam &c. Nos vero justis eorum peticionibus consencientes, pro remedio* C *anime nostre, & ob interventum dilectissime* Conjugis nostre Imperatricis Agnetis *predicto Monasterio concedendo confirmamus &c. Idest in eodem territorio Veronensi Monasterium constructum in honore Sancti Petri, quod dicitur Mauritica, cum decimis ac terminis eorum cernentibus a fine Fissaro usque in Fossatum Mantuanum, ex uno latere ab Agricia usque fine Finale, &* D *pertingens in Agricia usque Trivularia, de uno Capite Castelionem, Silvatico;*

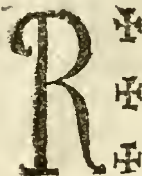
vatico; Castellum etiam in Vallepicta cum decimis & apendiciis suis; & Castellum Mauriatica cum Ecclesia in honore Sanctorum Firmi & Rustici, cum decimis, placitis, districtis, & omnibus suis pertinentiis, sicuti a bone memorie Karolo *piissimo* Imperatore *concessum & oblatum est Monasterio Sancti Zenonis; Castellum Herbetum cum cunctis pertinentiis suis & adjacentiis; Castellum Trebunciolum; & Castellum Vicoaderis; Capellam Sancti Laurentii sitam in ripa Padi, que dicitur Ostilia, cum decimis & omnibus pertinentiis suis; Campolane, Campum Palliarium, & Novoletum, & in Gajo jugias trecentas; Loco Casale-Orci; Villa, que dicitur Aspo; Castellum Romanianum, cum facticiis Sancti Zenonis, & Montem, qui dicitur Alferia; In Lisino, ubi dicitur Melario, campos duos; In Clariano campos tres; In Crodano campos duos; In Laupha campum unum; Castellum Sancti Viti cum pertinentiis suis; Paronam, Cassianum, Cella Sancti Petri infra Civitatem Veronam cum pertinentiis suis; In Cavi Cellam Sancti Andree cum pertinentiis suis; In Venti Capellam Sancti Viti cum pertinenciis suis; In Puviniaca Curticellam unam, & Curte in Rivariola cum omnibus pertinentiis suis; & in Pualo campos tres: nec*

A *non & cum omnibus rebus ad prefatum Monasterium pertinentibus, cum Ecclesiis, Castellis, vicis, colonibus, mancipiis, comendaticiis, facticiis &c.* Amonemus etiam Abbatem, qui preest, ejusque Successoribus interdicimus, ne res stipendiarias alendis Monachis dedicatas, de sinu Monasterii rapiant, & Secularibus in Beneficium tribuant: quia pia Religio B reclamat; si servi Dei tabescunt inopiâ, & qui non debent, eorum ditescunt copiâ. Si quis Abbas incaute aut temerarie, quod sancimus, perfregerit, quod injuste tribuit, juste auferat, & membrum fractum corpori dominico consolidet; ut si male facta purgare voluerit, & nequiverit, superstes ejus nostrâ & C nostrorum Successorum sententiâ roboratus emendet, quod suus Antecessor amisit. *Denique precipiendo sancimus, ut nullus Dux, Marchio, Episcopus, Comes, Vicecomes &c. Si quis verò contra hos nostros Regales apices insurgere, aut in aliquo violare temptaverit infra ditionem Regni nostri* D *consistens, sciat se Libras triginta auri probatissimi exsoluturum, medietatem predicti Monasterii, & medietatem Palacii nostri. Et hoc nostrum preceptum in Dei nomine, ut pleniorem obtineat firmitatem &c.*

Signum Dompni Heinrici Secundi Romanorum

Tercii Regis invictissimi, Imperatoris Augusti.

Heinri-

Heinricus Cancellarius vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data VIII. Idus Maji, Anno Dominice Incarnationis MXLVII. Indictione XV. Anno autem Dompni Henrici Tercii, ordinationis ejus XVIII. Regnantis VIII. Secundi Imperantis Primo.

Actum Folerni in Dei nomine feliciter. Amen.

Saepius quoque, & longe majori solicitudine laborarunt Romani Pontifices, tum ut usurpatores sacrarum rerum ad restituenda male ablata adigerentur, tum etiam, ut Ecclesiastici patrimonii dissipatores in officio continerentur. Legere heic non pigeat, quid de Gregorio Episcopo Ferrariensi, criminis hujus reo, habeat Victor II. Papa in Bulla data A illius successori Rolando. Ibi enim irritum decernitur, *quidquid Gregorius dissipator potius quàm Rector ipsius Ecclesiae, chartis aut superscriptionibus composuit, vel scribi rogavit.* Ex Tomo quarto Annal. Ferrariens. MStorum Peregrini Prisciani, quos Bibliotheca Estensis adservat, eam ego descripsi.

Bulla Victoris II. Papae, qua Rolando Episcopo Ferrariensi, ejusque Ecclesiae, omnia jura ac Privilegia confirmat, Anno 1055.

Victor Episcopus, *servus servorum Dei. Notum sit omnibus Christi, nostrisque fidelibus tam futuris quàm presentibus, qualiter nos confirmavimus Privilegio nostre auctoritatis* Rulando Ferrariensis Ecclesiae Episcopo, *suisque Successoribus, omnes res ejusdem Ecclesiae mobiles & immobiles, sicut modò ad praesens ipsa Ecclesia juste tenet, vel queat in futurum juste legaliter acquirere, & ut amissa recuperare, & que tenet, securius valeat possidere.* Omnibus denunciamus, ut quitquit Gregorius dissipator potiùs quàm Rector ipsius Ecclesie, Cartis aut superscriptionibus composuit, vel scribi rogavit, nihil in eternum valeat. *Sed & Plebes, Monasteria, Capellas, Curtes, Villas, Ripas, Castella, Paludes, Piscarias, Silvas, & omnia, que prefata Ecclesia tempore Antecessorum suorum juste tenuit, vel* B *tenere debet, firmamus perpetualiter possidenda;* & annullantes, nost âque auctoritate destruentes, si sui Predecessores affinitate, vel parentelâ, seu malo ingenio, aliquam scriptionem vel pactionem nocivam Ecclesie contraxerant. *Confirmamus Rulando prefate Ecclesie Episcopo, suisque Successoribus omne districtum omnium Castella-* C *norum suorum, Servorum, atque omnium eorum, qui super terram suam resident, tam Clericorum quàm Laycorum, sicut eadem Ferrariensis Ecclesia ad presens juste tenere videtur. Eodem scilicet modo confirmamus eis Plebem Sancti Stephani, que est sita in Vicoventia, cum Ecclesia Sancti Leonis, cum omnibus suis pertinentiis. Nomi-* D *native autem Vicoventiam, Corrigiam, Vicumvariam, & dimidium Castri Rupine, & Monasteria Sanctorum Bartholomei, Laurentii, & Vincentii, cum*

Villa,

Villi, que dicitur Monasteriolo, cumque Ecclesia Sancti Leonis juxta Vicum Acentinum, cum omnibus juste acquisitis, justeque deinceps acquirendis, ut & Clerici & Monachi ipsius Episcopatus sint sub eorum Episcoporum ordinatione, consecratione, & districtu. Et nemo ex hiis se ad alicujus, nisi ad judicia proprii Episcopi convertat. Ad hoc igitur confirmamus predicte Ecclesie terras illas, que sibi in For....... & in Plebe Sancti Stephani in Galigo, in Plebe Sancti Donati, ac Sancti Georgii, & Sanctorum Gervasi & Protasii, per sacramenta ministrate sunt tempore sui Predecessoris, cum Villis istis, quarum nomina sunt: Quartixiana, Caput de Reda, & Contrapadum, & fundum, qui dicitur Carali, ut nullus absque legali judicio molestiam sibi inferat. Insuper etiam confirmamus sibi duodecim homines ipsius Civitatis, qui eum sine pretio, ejusque Successores navigio ducant, quocumque usus Antecessorum ejus fuit. Si quis igitur Dux, Marchio, Archiepiscopus, Episcopus, Comes, Vicecomes, vel aliqua magna parvaque persona contra hoc nostrum Privilegium facere presumpserit, vel infringere temptaverit, nisi emendaverit, & ad dignam satisfactionem venerit, vinculo anathematis innodetur, & a limitibus sancte Ecclesie separetur. Qui autem custos & observator hujus nostre preceptionis extiterit, Apostolicam benedictionem & misericordiam a Domino Deo consequatur.

Henricus quoque II. Imperator nuper memoratus, Diplomate eidem Rolando Praesuli concesso, ut est apud Ughellium Tom. 2. Italiae Sacrae, Anno MXLVII. adjutricem & ipse manum praebuit, *ut bona ejusdem Ecclesiae Rectorum desidiâ, & malefactorum violentiâ longo tempore amissa, possent recuperari*. Ex quibus intelligat Lector, quàm late eo Saeculo serperet hujusmodi virus. Alexander verò III. Romanus Pontifex subsequenti Saeculo in Guidonem Abbatem Monasterii Sancti Prosperi (nunc Sancti Petri) Regiensis exarsit, non solùm quod eorum temporum Pseudo-Papis, (*Octaviano* nempe, & *Guidoni Cremensi*, quem ipse legitimus Papa, consultò ejus nomen immutans, *Cremandum* appellat) is adhaesisset; sed etiam quod Monasterii sui bona summâ improbitate dilapidasset, ita *ut tectum Monasterii, quod plumbeum erat, eruisse dicatur, & in gulae voracitate illius pretium dissipasse*. Quare illum ab officio submovendum, atque Abbatem alterum eidem substituendum jubet. Membranam ego legi in Archivo Monachorum ejusdem Coenobii, & legendam reliquis trado, cujus haec sunt verba.

Alexandri III. Papae Breve ad Monachos Sancti Prosperi Regiensis, ut Guidonem Abbatem dilapidati Monasterii reum ab officio removeant, circiter Annum 1167.

ALexander Episcopus, *servus servorum Dei, venerabilibus...... Reg ni Episcopatus, dilectis filiis Gand. Grat. Jo. Hard. & ceteris Monachis Catholicis Sancti Prosperi........ tiam nostram pervenit, & ex literis vestris, Filii Monachi, id ipsum accepimus, quod* Guido Abbas........... bona Monasterii dilapidavit: quod ibi necessaria nullatenus habeatis, sed ad jacta-

jacturam fere omnem & indigentiam, per ejus injuriam & insolentiam, idem Monasterium dicitur deveniffe. Cujus perv.......... in tantum modum excessit, ut tectum Monasterii, quod plumbeum erat, eruisse dicatur, & in gulae voracitate illius precium dissipasse. *Accedit ad hec, quod prius dampnate memorie* Octaviano Heresiarche, & demum Guidoni Gremando *illud nefandissimum* prestitit juramentum. *Qui non solus peccare voluit, sed alios in precipitium trahere non formidavit. Unde, quoniam tam graves & tam enormes excessus nolumus sub silentio preterire, discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus si res ita se habet, prout est nostris auribus intimatum, memoratum Abbatem a prescripto Monasterio, omni occasione, & appellatione postpositâ, removeatis, & in aliam personam idoneam & honestam conveniri curetis, & eam vobis in Patrem & Pastorem concorditer eligatis.*

Datum Beneventi II. Idus Junii.

Ita Capitulum Canonicorum Regiensium ante Judices a Papa delectos (quo Anno, ignotum) querelas contra suum Praepositum exposuit, uti Charta prodet ex Tabulario ejusdem Capituli depromta.

Petitio Canonicorum Regiensium contra Praepositum Capituli sui coram Judicibus a summo Pontifice delegatis, fortasse circiter Annum 1180.

V*Obis Judicibus a Domino Papa delegatis, scilicet Domno G. Abbati Sancti Johannis, & Domno B. Preposito Parmensi, & Ma. M. Sancti Nicholai, nos G. & Hu., & He. Regini Canonici nomine nostro, & Regine Ecclesie, & pro ipsa Ecclesia petimus, ut imponatis silentium Regino Preposito, & ipsum cessare faciatis super eo, quod dicit se solum debere eligere Rectores absque consensu & tractatu Capituli super ordinacionibus faciendis in Regina Ecclesia. Quod dicimus esse contra Deum, & omnem jus & consuetudinem in ipsa, & in aliis Ecclesiis Lonbardie observatam.* Et denuntiamus, & conquerimus de eodem Preposito, quem dicimus Res Ecclesie male aministrare sepius in damnum Ecclesie & Canonicorum jam per decem annos sue Prepositure: & res mobiles sine consensu Canonicorum ac Masariorum Ecclesie indebite dando vel alienando, & terrarum Ecclesie cambia faciendo sine eis. Et quod bona communia in usus suos & aliorum pro voluntate sua sepissime convertit. *Et nominatim proponimus, ipsum Decreta quondam Domni Thomasii relicta pro remedio anime sue habuisse, que multotiens in Capitulo reddere promisit communi Canonicae &c.*

Multae autem lites Saeculo Undecimo intercessere inter Guilielmum Comitem in Tuscia, filium quondam Lotharii Comitis, & Guidonem Episcopum Volaterranum: unde bella etiam ac caedes emerserant. Succubuisse videtur Episcopus, ac proinde quum Anno MLX. Florentiae versaretur *Nicolaus II. Papa* (ubi & finem vivendi fecit) atque una cum eo esset *Hildebrandus Abbas Monasterio* Romano *Sancti Pauli*, qui postea sub

Gregorii

Gregorii VII. nomine Cathedram Sancti Petri tenuit: idem Volaterranus Episcopus, implorato tanti Pontificis patrocinio, restituenda sibi ablata curavit. Testem negotii hujus autographam Chartam legi olim & exscripsi ex Tabulario Volaterrani Episcopii, ubi non inutile erit animadvertere, *Indictionem XIII.* Kalendis Decembris decurrisse, atque adeo adhibitam fuisse per integrum Annum MLX. uti nunc & nos facimus.

Remissio offensarum, & restitutio quorundam Castrorum facta Widoni Episcopo Volaterrano a Gulielmo Comite, qui & Bulgarellus, coram Nicolao II. Papa in Civitate Florentina, Anno 1060.

IN *Christi nomine. Breve ad memoriam abendam & recte retinendam, qualiter factum est intus Civitate Florentia, ante presentia* Domni Nicholai Pape, *Sede Sancti Petri Romanensis Ecclesie, &* Ildibrandus Abbas Monasterio Sancti Pauli, *& Bruno Judex istius Civitate, & Gerardo & Rameri Judicibus Volterrensis, & Seracino Dumcelo, & Albitio filio Azi, & Ugo filio bone memorie Raimberti, & Aldibrando filio bone memorie Gerardi, & Wido filio bone memorie Rolandi, & Rolando filio suo, & Alberto filio bone memorie Rustici, & Petro filio bone memorie Dedierici, & reliqui plures; in eorum presentia veniens* Wiglielmo Comes, *qui Bulgarello vocatur*, filio *bone memorie* Lotharii *similiter* Comes, *per fuste, quas in suis tenebat manibus, tradidit atque perdonavit a te* Wido Episcopus *sancte* Voloterensis Ecclesie, *idest causis & calumnis, atque reliquis compositionibus & sacramenta, nominative de omicidio, & de plage, & de ferite, & de incendio, & de asalte, & de preda, & sacco, seo de ceteris causis & calumniis, que usque modo abuistis, ad requirendum contra jam dicto Episcopus per te aut per tuis omnibus liberi aut servi. Et suprascriptus Comes refutavit in eorum presentia ad jam dicto Episcopus integra medietate de Monte & Castello de Colle Muscari, & illam portionem de Castello de Puliciano, sicut signa in medio posita sunt, & fuit jurata cum integra medietate de Ecclesia cum sua pertinentia....... portionem est una insimul cum omnibus.. casis & terris & Ecclesiis & Capellis & nomenclationibus, que Adelmus habuit & tenuit antea sex annos quàm mortuus esset, infra Plebe de Clani, & infra Plebe de Celule, & infra Plebe de Sancti Jeminiani.......... quantum Adelmus & Gisla uxor ejus per beneficium habuit........ & insuper spopondit se Wiglielmo Comes, vel suos heredes, si aliquando....... per se, aut per summitentem personam, aut per eorum ingenium adversus....... vel suos Successores agere aut causare presumpserit per quovis argumenti ingenio damnare aut disvestire aut molestare sine legale judicio de jam dictis rebus, & de supradictis querimoniis removere, & querimoniis & compositiones sacramentum, sicut superius legitur, aut si aparuerit, ullum suum datum vel factum abebat, aut........ faciebat de jam dictis rebus, que ad damnietatem de jam dicto Episcopus, vel suos Successores; tuncque super jam dicto Wiglielmo Comes componere & dare debeat ad eodem Wido Episcopus, vel ad suos successores penam numorum aurum optimum*

mum Libras mille. Ideoque fecit Wido Episcopus per ipsam perdonationem & refutationem & sponsionem launebild anulo de auro uno.

Hoc factum est ab Anno Incarnationis Domini Millesimo Sexagesimo, ipso die Calendas Decembris, Indictione Tertiadecima.

✠ *Ego* Nicolaus *sancte Romane & Apostolice Ecclesie Presul confirmavi & subscripsi.*

✠ *Ego Humbertus dictus sancte Ecclesie Silve Candide Episcopus cognovi, interfui & subscripsi.*

✠ Willelmo Comes *a me facta subscripsi.*

Signum....... ibi fuerunt.

✠✠✠✠✠✠✠ *Signum manus Albiti, & Ugi, & Ildibrandi, & Alberti, & Petro, & Wido, & Rolando filio suo.*

✠ *Gerardus Notarius Domni Imperatoris ibi fuit & oc breve subscripsi.*

Praeter violentiam, doli etiam atque artes omnes a Secularibus quibusdam viris adhibebantur, ut Ecclesiarum patrimonia expilarent. Cujusmodi fuit ratio illa, quam in Dissertatione LXVII. *de Modis acquirendi* innuebam, videlicet impetrandi Emphyteusis titulo, aut Custodiae, aut Locationis, fundos, sive Curtes, & Castella Ecclesiarum. Quousque ii in vivis futuri erant, aut etiam filii ac nepotes (quod *tertium genus* appellabatur) aut paucos quoque annos, stabilis futurus erat ille contractus. Deinde in ditionem Ecclesie, solenni pacto interposito, eadem bona redigenda fuere. At praepotentes viri, fidem postea facile obliti, quod semel impetrabant, nunquam dimittebant, sive quod novis muneribus novos Pastores sibi obstringerent, sive quod invitis praeda eripi ultra non posset. Tradiderat Berardus Abbas Farfensis Castellum & Arcem Tribuci Crescentio Comiti, ut opinor, Sabinensi, eo pacto, ut ipsam Arcem tueretur. Completo autem anno uno eamdem sibi redderet. Pignora etiam data fuerunt, & Charta scripta, quam quia ab eximio ac religiosissimo viro P. D. Eustachio Caracciolo, Clerico Regulari Neapolitano, accepi, heic evulgare statui.

Charta Crescentii Comitis, per quam juramentum fidelitatis praestat Berardo Abbati Farfensi pro Castello Tribuci, reddendo post annum unum eidem Abbati; circiter Annum 1050.

B*Reve recordationis & obligationis facio ego* Crescentius Comes Berardo Abbati, *& vestri Monasterii praeordinatis*, de Rocca Tribuci, quam reddere debeo in anno expleto in Carnem-laxare, Et obligo me per pignora, que tu Berardus Abbas tenes, *si in termino expleto in Carnem-laxare, vel tibi Abbati, vel Monasterio praeordinatis, Roccam Tribuci non reddo sine fraude & malo ingenio; & si vos non firmabo & securabo & per omne firmamentum, sicut vos me firmare volueritis, absque dubio pignora, quae tenetis, in perpetuum habeatis. Insuper obligo me & filios meos, ut non faciamus, nec consiliemur facere, ut Berardus Abbas vitam perdat aut membra, aut malam presam habeat. Et medietatem de Tribuco, & ejus perti-*

pertinentiae, & Curtem Sancti Getulii cum tribus Casalibus non tollimus, nec contendamus, nec consentiamus tollere nec contendere. Et contra omnem hominem adjuvamus vos tenere & defendere recta fide, & per malum ingenium non vobis suffragabimus. Et a fluvio Currise usque in rivulum Calentinum, & a Flumine majori infra istos terminos, terram non conquistamus nec acquirimus, nec dominium, excepto quantum Crescentius per scriptum & infra scriptum tertio genere ab Ugone Abbate acquisitum habet. *Et suos homines non tollimus, nec comprehendimus, nec eorum terram, nec illorum homines. Et si tollimus, vel minuamus, & non adjuvamus tenere & defendere, sicut scriptum est, & infra spatium triginta dierum non emendamus, absque dubio pignora, quae tenet Tinto cum nepotibus, veniant in manus vestras. Iterum obligo me & meos filios, & meos homines de omnibus rebus mobilibus Monasterii, & suorum hominum & fidelium, quod non tollimus nec molestamus. Et si fecerimus, infra spatium triginta dierum emendemus: & si non emendaverimus, de ipsis pignoribus tantum tollat Tinto cum nepotibus, & det in perpetuum pretium, quanti valet res, quam emendare debemus.*

Animadverte verba illa: *Quam reddere vobis debeo in anno expleto in Carnem-laxare*. Subsistat ad hanc vocem non unus. Atqui per eam significatur *il Carnevale*, sive, ut Florentini loquuntur, *il Carnovale*, hoc est dies, jejunium Quadragesimale proxime praecedentes. *Carnasciale* quoque olim hoc tempus ab iisdem Florentinis appellatum novimus. Originem ejusmodi vocum si petas, Adrianus Politus hanc tibi offert: *Carnovale, quasi Carne Vale, o perchè prevaglia, e se ne mangi assai; o per il bando, che da quel giorno in su si dà alla Carne proibita dalla Quaresima*. Ferrarius auctor est, *Carnovale* idem esse atque *Carnalia, scilicet festa: ut Saturnalia, Liberalia &c.* Atque in ejus sententiam concessit Menagius. Ob ignorantiam Ecclesiasticae eruditionis a scopo omnes declinarunt. Quippe olim in usu fuit apud multos, & praecipue Monachos, cessatio a comestione carnis diebus ipsis Quadragesimam antecedentibus, quibus nunc Populi enixius quàm reliquis temporibus operam dant comessationibus, & carnes vorant, & in quodvis hilaritatis genus sese effundunt. Miraberis fortasse, quod tempora fuerint, quibus ante ipsum Quadragesimae caput Christiani ab esu carnium abstinuerint. Res tamen certa est, idque a multis factum, atque ex Graecorum moribus derivatum. Nimirum Graeci per totam hebdomadam Septuagesimae carnibus vescebantur, atque etiam Dominicâ die, quam nos Sexagesimam dicimus. Sequenti verò Feriâ Secundâ, atque per reliquam hebdomadam Sexagesimae, ac Dominicâ Quinquagesimae, nefas iis erat comedere Carnes; ovis (*) tam & lacticiniis uti iis licebat. Itaque Hebdomada Sexagesima a Graecis dicitur ἀποκρεως, idest *Carnisprivii*. Tum Feriâ Secundâ Quinquagesimae cessabant etiam a cibis lactariis & ovis. Hic ritus Seculo Aerae Christianae Septimo aut Octavo sensim in complura Monasteria, & in aliquot Ecclesias Latinorum pervasit, ita ut essent, qui post Dominicam Sexagesimae Carnibus renuntiarent, immo qui vel post Dominicam Septuagesimae, ut reliquis abstinentiae amore praestarent, ova tamen

(*) Lego *tantum*.

men & lactaria, si vellent, usque ad exordium Quadragesimae, sibi non denegantes. Hinc factum, ut apud Scriptores medii aevi quod nos *Carnevale* seu *Carnovale* appellamus, *Carnisprivium* nuncupetur; & apud Hispanos in Missa Mosarabum occurrat *Dominica ante carnes tollendas*, idest Dominica Septuagesimae. Nonnulli enim Latinorum post eam Dominicam, alii post Dominicam Sexagesimae, alii post Quinquagesimae, Carnisprivium inchoabant. Adhuc ab Hispanis *Carrastollendas* corrupte pro *Carnes-tollendas*, Covaruvia teste, dicitur nostrum *Carnevale*. Vocis autem *Carnisprivii* exempla multa apud veteres prostant, eamque Monachi & Clerici invexere. Nam reliquus Populus, multique etiam e Clero pergebant carnibus vesci, quousque abstinentiam ab iis Quadragesimale jejunium praecipiebat. Quamobrem *Carnevale* ii dies appellati, quod *Carnibus Vale* diceretur; atque id tempus vocatum fuit *Carne-levamen* a *Levar via la Carne*. Apud Ughellium in Charta Anni MCXCV. Tom. 7. Ital. Sacr. pag. 1321. & apud Romualdum Salernitanum in Chronico a me edito Tom. VII. pag. 241. Rer. Italicarum, *Carnelevamen*, & *Carnis-levamen* legimus. Qua voce non initium Quadragesimae, sed dies illam praecedentes significantur. Atque ex his intelligimus, quid sit in Charta nuper evulgata *Carnem-laxare:* idem videlicet ac *Carnisprivium*. Est enim secundùm Italicam Linguam *Lasciare la Carne*. Proinde nisi ex *Carne-Vale*, saltem ex *Carne-levamen*, seu *Carne-levare* corrupto emersisse videtur *Carnevale:* similiterque ex *Carnem-laxare*, seu *Carne-laxare*, literarum ordine immutato, *Carnasciale* effluxisse potuit. In Charta Vitalis Faletro Venetiarum Ducis, scriptâ Anno MXCIV. Tomo XII. pag. 253. Rer. Italicarum, pulli unius pensio persolvenda dicitur *ad Nativitatem Dominicam, altera ad Carnislaxationem, cum denario uno*. Attamen si quisquam ex *Carne* & *Scialare* Italico, deducere malit *Carnasciale*, quasi contrario sensu ab aliis tempus illud diceretur Carni magis deditum, ei per me liceat quidquid vult somniare.

Redeo ad Crescentium Comitem, qui fidem suam obligavit, se redditurum post annum unum Arcem Tribuci Monasterio Farfensi. At nimis grave erat potenti viro tam nobili munitione adeo celeriter spoliari; quare nil mirum, si spem Monachorum fefellit. In Chronico Farfensi pag. 509. Gregorius Monachus haec scribit: *Crescentius Octaviani filius invasit Castellum hujus Monasterii, quod nominatur Tribucum, & Monacho ibi invento nares abstulit. Et donec vixit, in ipsâ violentiâ permansit, & filios suos in eâ contumaciâ reliquit ab introitu Domni Leonis Papae usque ad introitum Domni Nicolai Papae:* hoc est ab Anno MXLIX. usque ad MLIX. Tum p. 615. haec alia addit: *Filii autem Crescentii Comitis fecerunt diffinitionem cum Domno Berardo Abbate de Castello Tribuco &c.* Scilicet coactus est Abbas eis concedere Castelli illius dimidiam partem, uti constabit ex subsequenti Charta, cujus me participem fecit supra laudatus doctissimus P. Caracciolus.

Pacta inter Berardum Abbatem Farfensem, & filios Crescentii Comitis, ob dimidiam partem Castelli Tribuci eis concessam, Circiter Annum 1059. vel 1083.

B*Reve recordationis & diffinitionis facimus nos* Filii quondam Crescentii Comitis *cum* Domno Berardo Abbate, de Castello Tribuco & ejus pertinentia, *ut recta fide nos adjuvemus infra ipsum Castellum & ejus pertinentiam & tenimentum diffinimus, sicut per scriptum tertii generis nobis dedisti. Idest* medietatem de Castello & de Rocca & de pertinentia. *Exceptasti Curtem Sancti Getulii cum Casalibus tribus, & dominium eorum, & quantum Filii Othonis, & heredes Martini antea tenuerant pro tertio genere, & omnia tertia genera facta ab anterioribus Abbatibus. Et quaecumque aliquis homo pro anima sua in Monasterio reddiderit vel dederit vel concesserit. De quibus omnibus nobis non dedisti partem neque sortem neque dominium.* De aliis verò rebus medietatem nobis concessisti & dedisti *de Castello & terris & Rocca & dominio. Et quicumque de supradictis Comitibus vel nostris heredibus, sive nostris hominibus, terram de ipso dominio acquisierunt vel comparaverunt, pretii medietatem nobis reddatis, & terram per medium tollatis. Et si vos vel successores vestri, vel vestri homines terram de ipso dominio acquisieritis, excepto per illam acquisitionem, quam supra exceptasti, medietatem pretii, quod tibi dederint, nos vobis reddamus, & terram dividamus. Fines verò pertinentia ejus hi sunt. A primo latere fluvius Pharphae. A secundo latere Via Britta, pergens in Ponticellum, & in Curtem Sancti Benedicti. A tertio latere ipsa Curtis Sancti Benedicti. A quarto latere Fluvius Major. Aliae fines de alia parte. A primo latere terra vestri Monasterii, quam ad vestras manus tenuistis, terra filiorum Azonis Presbyteri, quam per scriptum tenuerunt, & venientes in Pharpham. A secundo latere rivulus currens inter Canalem & Serranum, euntes in rivum Cancelli, & in Flumen Majus. A tertio latere ipsum Flumen Majus. A quarto latere Flumen Pharpha. Sic divisimus inter nos, ut supra dictum est, coram Optimatibus & Judicibus & Fidelibus nostris, Tedemero filio Tedemari, Rainerio filio Petri, Dono filio Gualafossa, Tinto & Baroncello filiis Bonini, Johanne Judice ad Caputaquae, Johanne Judice filio Franconis Judicis, & Azo filio Alberti, & aliorum plurimorum, quorum nomina non scripsimus.*

Praeterea vide, querelas Monachorum Casauriensium ad Augustinum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem, circiter Annum Christi MCIV. & pag. 1007. ad Lotharium Augustum Anno MXXXVI. & ad Rogerium Regem Siciliae Anno MCXXXIX. quas evulgavi in Additamentis ad Chronicon ejusdem Coenobii Part. II. Tomi II. Rerum Italicar. pag. 1004. & anathemata in raptores bonorum ejusdem Monasterii ibi promulgata. Mos etiam fuit, ut vidimus, Clericis & Monachis contra usurpatores a Regibus atque Imperatoribus opem deposcere, & praecipue, quod ad eorum munus spectaret, sacrorum Locorum tuitio

atque

atque protectio, eademque confirmata fuisset in illorum Privilegiis. Propterea quum Regium Lepidi pervenisset Anno MCXXXVI. *Richeza*, seu Richenza, Lotharii II. Imperatoris uxor, ibique in solemni Placito resideret *ad justitiam faciendam*, Canonici Regiensis Ecclesiae ad aures ejusdem Augustae querelas suas A deduxere contra varios rerum suarum usurpatores. His autem ad judicium postulatis, & accedere recusantibus, contra eos sententia pronunciata est, uti ex ipsa Charta constabit, quam authenticam ex Archivo eorumdem Canonicorum olim depromsi.

Placitum in Civitate Regii habitum a Richeza Imperatrice, in quo Canonici Ecclesiae Regiensis querelas suas exponunt contra quosdam suarum rerum invasores & detentores, Anno 1136.

D*Um in Dei nomine serenissimi* Imperatoris Lotharii conjux Richeza Imperatrix *sanctissima, &* Romanorum semper Augusta, *in Civitate Regio ad justitiam faciendam resideret, ibique multas ac varias querimonias per probatissimos Judices, videlicet Adegerium de Nonantula, atque Gerardum de Panciano, solerti curâ discuteret, residentibus ibidem cum eis ad Placitum* Domno Adelmo Regiensi Episcopo, & Anselmo Avelbergensi Pontifice, Fedrico Marchione & fratre suo Guarnerio, *Odolrico Crasso, Thedrico de Dura, Artenisio, Guidone filio Manfredi, Gerardo de Plaza, Rainerio de Saxo, & pluribus aliis Teutonicis, ac Latinis, Clericis & Laicis, cum quibus Regenses etiam Consules, & maxima pars Populi pariter residebant, scilicet Adegerius de Burgo, Alberto Malberti, Ubaldus Palearius, Rainaldus Almani, Oliverius de Tacculis, Malatacca, & Ugitio filius Alberti Rogerii, & multi alii.* Lamentata est Ecclesia Sancte Marie, de Ugone de Sisso, & Nepotibus ejus, qui ejusdem Ecclesie terras injuste tenebant in Striniatis. Et lamentata est de Eustaucio Anselmi Canonici filio, qui Canonicam pa- B tris ab Ecclesia alienavit in Curtexelle, & in Rivalta, & ubicumque fuit. De Gerardo quoque Albini lamentata est, *qui tenet unum Mansum ejus in Vvegnano, & decimam de Nuvellaria. Insuper de filiis Armani Cavazoli, qui tenent terras ejusdem Ecclesie in Fossa. Preter istos, de Guiberto da Sariula, qui tenet duos Man-* C *sos in Canole, & unum in Rivalta, & per quem filii Grimaldelli tenent duos Mansos prefate Ecclesie, unum in Tuano, & alterum in Massa, & per quem Guido de Rozo tenet unam Braidam in Ponte Platulo, & quamdam terram in Saldinis suis vendidit.* Lamentata est de Burgundione de Saxo, *qui tenet unum Mansum in Canole,* D *laboratum per Melones, & alium Mansum in Bagnolo, & unam petiam de terra in Saldinis, & unam Decimam in Rodano.* De Domnino Carapeza *etiam* lamentata est Ecclesia, *qui contra Deum, & contra anime ejus salutem tenet terram in Canarole, unde eadem Ecclesia cooperiebatur; & tenet Braidam in Ponte Platulo, & Man-* E *sum Guidonis de Madulo, quem tenet in Rivalta cum Petro Johannis Tusci socio ejus: Quibus secundùm Leges ter & quater convocatis & expectatis, nec*

ad

ad predictum Placitum venerunt, nec qui pro eis justitie satisfaceret, mittere studuerunt. Judices itaque cum Curia judicaverunt hos, & eorum similes, tamquam procaces & latitantes, a predictarum rerum possessione debere excludi, & predictam Ecclesiam exinde investiri & intromitti. *Quod totum per idoneos ejusdem Curie Ministros ordine completum est. Insuper etiam ex parte Domini Imperatoris & Imperatricis predicte, Curia bannum firmavit, ut quicumque Ecclesiam de suprascriptis rebus intromissis molestare vel inquietare temptaverit absque legali judicio, malam voluntatem Imperii incurrere, & insuper pena centum Librarum auri persolvere sese non ambigat, medietatem Regie Camere, & medietatem prenominate Ecclesie. Ad cujus rei memoriam & stabilitatem habendam & retinendam, hanc Cartam jam dicta Curia fieri precepit.*

Quam ego Martinus ejusdem Regalis Curie Notarius scripsi, complevi, ac dedi, Anno ab Incarnatione Domini MCXXXVI. intrante Mense Decembris, Indictione XIIII.

Signum .... semper Auguste.
Actum Regio feliciter.

Locus ✠ Sigilli cerei deperditi.

Verùm saepe ac saepius accidebat, ut huc illuc cursitarent Ecclesiastici viri, justitiam ubique implorantes, sed nusquam pro conditione humanae malitiae invenientes. Pertinebat olim ad jus Monachorum Sancti Petri Mutinensis *Castrum Adiani* in pago Friniate, nunc *il Frignano*. Quum verò *Monachos* memoro, semper meminerit Lector, me Benedictinos tantùm significare, qui temporibus iis fere uni per totam Europam Christianam diffundebantur. Ereptum ergo fuerat Mutinensibus Monachis Castrum illud, ereptaque ab aliis Secularibus viris fuerant non pauca alia diversi generis jura, quare consilio inito iidem Anno MCXXIX. apud *Dodonum Episcopum Mutinensem* reclamarunt, atque is caussam cognoscere coepit, sed minime ad sententiam pervenit. Anno etiam MCXXXVI. in Regiensi Urbe hac de re apud *Richezam Augustam* supra memoratam reclamarunt. Sed voces eorum in auras inanes abiere. Tum sequenti Anno MCXXXVII. eamdem caussam detulere ad *Ribaldum Episcopum*, atque ad Synodum Mutinensem: neque dispari, ut antea, eventu. Denique *Hildebrandi sancte Romane Ecclesie Cardinalis, & Apostolicae Sedis Legati*, dum Mutinae ageret circiter Annum MCXLV. aut serius, iidem Monachi aures pulsarunt, paribus querelis, & magnificis plane titulis eà occasione usi. Sunt, qui putant, eumdem Hildebrandum deinde adlectum fuisse Episcopum Mutinensem. Qua de re nihil certi se mihi hactenus obtulit, nisi quod Chartas vidi Anno MCL. & sequentibus annis exaratas, in quibus ille inscribitur *Rector & Procurator Ecclesiae Mutinensis*. Haec minime Episcopum produnt. Schismate vigente fortassis ei commendata fuerit cura & custodia Ecclesiae nostrae. Quem verò exitum tot Monachorum conatus habuerint, mihi minime compertum. Interea Chartam libelli supplicis Hildebrando eidem oblatam, quam ex Archivo Monachorum Casinensium Sancti Petri Mutinensis depromsi, accipiat Lector.

Querelae

Querelae Monachorum Sancti Petri Mutinensis contra usurpatores bonorum suorum, expositae coram Hildebrando S. R. E. Cardinale, & Sedis Apostolicae Legato, circiter Annum 1147.

A Venerabilis Pater sanctissime, Domine Ildebrande, *per gratiam Dei* Sancte Romane Ecclesie Cardinalis, & Apostolice Sedis Legate, *vestre majestati, & sanctitati totius Conventus sancte Mutinensis Ecclesie.* Ego Placitus *humilis* Abbas, *& totus* Conventus Sancti Petri Mutinensis Monasterii conquerimus *de Bernardo, & ejus filio de Malencalzo, & ejus*

B *fratre: de Saraphinello, & ejus fratre: de filiis Guidonis Adobati: & de filio Grimaldi.* Isti Fregnanenses tulerunt & invaserunt Castrum Adiani, *quod possessum est ab Ecclesia Sancti Petri Mutinensis per centum viginti Annos, & fecerunt homines nostros fidelitatem sibi jurare. Insuper prefatus Bernardus & ejus filius rapuerunt in jam*

C *dicta Curte Adiani duas Precarias; in alio loco Mansum unum; in alio verò Precariam unam. Malencalzo & filius ejus quartam portionem jam saepe dicti Adiani; cum omnibus ad illam portionem pertinentibus, a nostro quodam Precario emerunt, & injuste possident. Item conquerimus de Serafinello & fratre suo, nec non & de Domino Gir-*

D *ardo, eorum patruo, qui quamdam partem unius nostre Precarie injuste possident. Conquerimus etiam adhuc de Seraphinello & fratre suo, qui precariam unam a quodam Precario Sancti Petri emerunt & injuste possident; & in Vilula Mansum unum; & in Palude peciam unam de terra; & in Crespelano unum jugerem terre, & unam*

E *peciam terre invaserunt, & injuste possident. Item conquerimus de Uxore Grimaldi, que cum filio Precariam unam in Curte Petre Luparie injuste possidet. Item Arnuisius & Nepotes sui unam Precariam. in Monte Cinere, & medietatem alterius in Monte Rastelli, & districtum duorum hominum invaserunt, & injuste possident. Item filii Gotefredi de Galado Precariam unam, & quidam consobrinus eorum Precariam alteram injuste possident, & nichil pensi reddunt. Rainerius de Gomola, & filii ejus districtum septem Mansorum injuste possident, quos cum omni jure Ecclesia Sancti Petri debet habere. Item conquerimus de Rainerio de Balugola, qui septem Solidos de porcata injuste possidet. Item idem Rainerius & fratres atque consobrini sui unam Precariam injuste possident, & nichil pensi reddunt. Conquerimus etiam de Malabranca & nepotibus suis, qui Precariam unam injuste possident, que trium Mansorum dicitur esse. Item Albertus de Richerio, & Richerius de Bucca-de-luzo, habitatores Bazuarie, duo jugera terre Sancti Petri injuste possident, & duas Precarias, ex quibus per viginti annos nichil pensi reddiderunt. Item super his omnibus Deo, & Sanctis, & vobis conquerimus de Sepulturis, de Decimis, de Oblationibus confinium terre & Parochie Sancti Petri Mutinensis Monasterii, que ei a longis retro temporibus a sanctis & venerabilibus Pontificibus, atque Canonicis hujus sacrosancte Mutinensis Ecclesie sunt collate, donate, canonice confirmate non solùm a prefatis donatoribus, sicut in eorum Privilegiis nostre Ecclesie autentice attributis, set etiam a Romanis Pontificibus confirmate, atque ab Ecclesia Sancti*

cti Petri predicti Monasterii per centum triginta annos possesse. Sed nunc de novô per Ecclesias infra prefatam Sancti Petri Parochiam contra jus, contra equum, contra omnem rationis modum injuste hedificatas, constructas, ordinatas, Monasterio Sancti Petri Mutine sunt ablate & tulte. Conquerimus etiam de Ecclesia Sancte Marie Castelli Veteris, & de Ecclesia Sancte Marie de Alliano, que a Monasterio Sancti Petri per centum annôs quiete sunt possesse, nunc de novo injuste sunt ablate. Quapropter vestris provoluti pedibus, vestram majestatem, & hujus sanctissimi Conventus reverentissimam sanctitatem precibus & lacrimis, quibus possumus, humiliter postulamus, ut amore Dei, amore juris & equi, de tot & tantis invasionibus, rapinis, sacrilegiis, & injustitiis nobis justitiam fieri faciatis contra prefatos invasores, sacrilegos, raptores, *commonendo & canonice cogendo, quatenus a Deo bravium superne vocationis consequi valeatis,* & nostro pauperi Monasterio valde predictis maleficiis imminuto & afflicto sic subveniatis, *ut Deo & vobis gratias agere & servire tam spiritualiter quàm temporaliter semper & ubique possimus.*

MCXXXVI. Mense Septembri sanctissime & justissime Domine Richeze, *Dei gratiâ* Regine & Romanorum Imperatrici Auguste, uxori Domini Lotharii Imperatoris Cesaris Augusti, *in Regensi Episcopali Palatio cum sua Curia commoranti, horum malefitiorum querelam deposuimus. Cum eâ ibi erat Magister* Bruno Episcopus, *& Magister* Anselmus Episcopus, *& alia multitudo Baronum suorum. Ibi etiam erat Adegerius Judex de Sancta Cruce, & Girardo Judex Caza-werra, Malencatzo, & Serafinellus.*

MCXXXVII. Mense Junii horum predictorum malefitiorum venerabili Domno Ribaldo hujus *sancte* Sedis Episcopo, *& toti Sinodo sacrosancte Mutinensis Ecclesie querelam deposuimus.*

MCXXIX. Alberti de Richerio, & Richerii de Buca-de-luzo querelam coram Domno Dodone Episcopo *deposuimus: quod Placitum incepit, & propter ingruentia negotia finire non potuit.*

Erant etiam parum religiosi quidam Ecclesiarum Rectores, qui permutationem bonorum saepe cum Saecularibus inibant, sed nihil pensi habentes, si apertissimum intercederet sacrorum locorum detrimentum, prout cupiditas ditandi affines, aliive malesani affectus suadebant. Ut ergo fraudes ab hujusmodi contractibus averterentur, non solùm ante multa Saecula, sed etiam antiquissimis temporibus, tum auctoritate Canonum, tum Augustorum Legibus interdictum fuit sacris viris permutationes instituere, nisi Ecclesiae utilitas evidens ea in re deprehenderetur. Proinde Episcopi, aut Abbates, mittere consueverunt peritos homines suos, Comes verò loci alios consimiles ad aestimandos agros seu Curtes commutandas; eisque affirmantibus in utilitatem Ecclesiae vergere contractum, tunc negotium perficiebatur. Plura quidem hujus moris exempla alibi ego ipse aliud agens in hoc Opere protuli. Nova tamen & heic volo habeant Lectores ex opulento Archivo Archiepiscopii Lucensis depromta,

Charta

Charta commutationis bonorum inter Gherardum Episcopum Lucensem atque Eriteum Scabinum ejusdem Civitatis, Anno 883.

IN *Dei omnipotentis nomine. Regnante* Domno nostro Karolus, *divina favente clementia* Imperator Augusto, *Anno Imperii ejus Tertio, Quintum Nonas Martii, Indictione Prima. Manifestu sum ego* Eriteo Schabino, *filio bone memorie Ermitei, quia convenit mihi una tecum* Gherardus *gratia Dei hujus sancte* Lucane Ecclesie *humilis* Episcopus, *ud inter nos de aliquantis Casis & rebus comutationem facere deberemus, sicut & factum est. Proinde ego, qui supra, Eriteo Scabino per hanc Cartulam comutationem dare & tradere videor tibi, qui supra Gherardus Episcopus ad parte Ecclesie Sancti Fridiani, quod est Plebem Baptismales, sitas Lunata, quod est de sup potestatem ipsius Episcopatui vestro Sancti Martini: idest duo Casis & rebus meis illis massariciis, qui una ex ipse esse videtur in loco Sesantula, qui regitur per Adalpertulo Massario, & ille alia Casa & res prope suprascripto loco Sesantula, ubi dicitur Vintignacia, ubi resedet Aggulo Massario; ambo ipse Case cum fundamentis & universis fabricis suis, curtis, ortis &c. quas tibi in comutationem dedi una cum aliis terris, silvis &c. tibi eas in comutationem dare & tradere videor in integrum ad parte suprascripte Ecclesie vestre Sancti Fridiani; Et pro suprascripte duo Casis & rebus, quas tibi in comutationem dedi, recepi ad te in comutationem de parte suprascripte Ecclesie vestre Fridiani, quod est Plebem Baptismale, idest Casa, & res illa massaricias in loca Piscia minore, ubi dicitur ad Colle Muntuli, qui regitur per Gumfridulo Massario, pertinentes suprascripte Ecclesie vestre Sancti Fridiani; Casa vero ipsa cum fundamento & edificio suo, seo curte, orto, terris &c.* ubi & super hanc comutationem secundùm Legem tu, qui supra, Gherardus Episcopus diresisti Missos vestros, *idest Teuperto, seo Petrus*, & Adalbertus Comes direxit Missos suos, *idest Adalfridi Schabino, & Aliprando, seo Richimundo de Wamo*, qui ambulaverunt una cum alios bonos & credentes homines, previderunt, adque renuntiaverunt vobis, qualiter meliorata comutationem dedi ad parte suprascripte Ecclesie vestre, quàm recipisset, ut magis omni tempore hanc comutatio stabilem permaneat. *Unde repromitto ego, qui supra, Eriteo Schabino una cum meis heredibus tibi, qui supra Gherardus Episcopus, vel ad subcessoribus tuis, aut eidem homini, cui vos suprascriptis duo Casis & rebus, quas tibi in comutationem dedi, dederitis, vel abere decreveritis, ut si nos vobis in aliquod exinde intentionaverimus, aut retolli vel suptragi quesierimus per quolibet ingenio, & si nos exinde autores dare volueritis, vobis eas ab omni homine defendere non potuerimus, spondimus nos vobis componere suprascripte duo Case & rebus, quas tibi in comutationem dedi, in duplum in ferquidem loco, sub estimatione &c. Quia taliter inter nos convenit, & duas inter nos comutationis Cartulas Lopo Notario scribere rogavimus.*

Actum Lucâ.

Ego Eriteo Schabino in anc comotatione a me facta manu mea subscripsi.

Ego Teobaldo, sicut de me supra legitur, Missus sui &c.

Ego Richimundo, sicut de me supra legitur, Missus sui &c.

Ego Lopo Notarius post tradita complevi & dedi.

Qui heic appellatur *Adalbertus Comes*, idem est, qui eo tempore Tusciam titulo *Marchionis & Ducis* rexit, fuitque simul *Comes* Lucensis, de quo multa proloquutus sum in Antiquitatibus Estensibus. Accipe nunc alterum longe antiquius Instrumentum, pertinens *ad Allonem Ducem Lucensem*, ex quo intelliges, ad ineundum *Viganeum*, idest permutationem bonorum, delectos fuisse *secundùm Legem* aestimatores peritos.

Charta permutationis bonorum inter Allonem Ducem Lucensem, & Rectores duarum Ecclesiarum, Anno 782.

IN *Dei nomine, regnante* Domno nostro Carulo Rege Francorum Langobardorum, *Anno regni ejus, quo cepit Lungubardiam, Nono, &* filio ejus Domno nostro Pippino Rege, *Anno Regni ejus Secundo, Mense Augusto, Indictione Quinta feliciter. Manifestum est mihi* Allo *in Christi nomine* Dux, *quia convinet mihi una vobiscum Teudo Presbyter Rectorem Ecclesie Sancti Silvestri, & Agiprand Presbyter Rector Ecclesie Sancti Andree, sita in loco Apuniano, ut inter nos* Viganeum *facere deberemus. Ita factum est. Dire prevideo ego, qui supra,* Allo Dux *vobis nominati Teudo Presbiter & Agiprandi Presbiter, ut supra, in viganeam ad Partiam dicte Ecclesie Sancti Andree, idest Sala unam sundrialem, seu & unam Casa massaricia, qui regitur per Pertu Massario, quam abeo in loco Apuniano, & mihi obvinet da Teudipert, munitam cum fundamentis, curtis, ortis, terris, vineis, olivis, cultum vel incultum, res movile & immovile, seu se movente, & in omnibus ad predicta Sala, vel Casa massaricia pertinente quan......... to Teudipert obvinet in integrum. Seu & alia Casa mea massaricia in suprascripto........ qui regitur per Magnipert Massario, & mihi obvinet da Modericu cum....; prope ipsa Casa, cum fundamentis, curte, ortalia, terris, vineis, olivis, pratis, pascuis, cultum & incultum, omnia & in omnibus, ad ipsam Casam pertinentes, qualiter mihi da antefato Modericu obvinet in integrum. Pro quibus recepi........ vos in cambium unum Casella Sudriale, qui fuit Cella Meraria supradicte Ecclesie Sancti Andree; & duas Case massaricie in loco Asilacto, qui unum de........ regitur per Grumpulo Massario filio quondam Baruccioli, & illa alia regitur per Tan...... de alio homo ipsa suprascripta Casella Sundriale, quam &c. pertinentes, vel quantum in ipso loco Asilacto, vel in loco Casale, & in....., pertinuit &c. omnia in integrum.* Ubi supradicto cambio ad partibus secundùm Legem accessit Ghiso Misso noster, unamcum...... tinentes homines, *idest Walaccio, Fusciano, seo & Audipert, & Deusdedit...... Aconi nuncupatur*. Senioris homenis, corum fides amittitur, qui previdere secundùm Edicti paginam, quod meliore cambio ad parte ipse Ecclesie da me acceptu est, quàm exinde ego recipisset. *Pro qua...... repromitto ego, qui supra,* Allo Dux, *una cum heredibus*

dibus meis, vobis jam nominatos Teudo Presbiter, & Agiprand Presbiter, & successoribus vestris, ut si aliquando tempore nos vobis da parte ipse Ecclesie, de quo superius, vobis ibidem in viganeum dedi, intentionaverimus, vel molestare quesierimus per quolibet ingenio, vel etiam de qualibet hominem defendere non potuerimus, spondeo cum meis heredibus componere vobis, & at vestris posterisque subcessoribus ad parte supradicte Ecclesie Sancti Andree, ipse Case & res, ut dixi, quas vobis in viganeum dedi, omnia in duplum melioratas res...... quidem loco sub estimationem, qualiter tunc fuerint, unde agitur...... confirmationem duas Cartulas comutationis ad partibus inter nos, Ratfonso scrivere rogavimus.

Actum Lucâ.

✠ *Signum manus* Alli *in Christi nomine* Dux, *qui hanc Cartula fieri rogavit.*

✠ *Signum manus Ghisi, qui sicut supra legitur, super ipsum viganeum accessit & previdit.*

✠ *Signum manus Walucci, qui similiter accessi & previdi testis.*

✠ *Signum manus Fusgani germani ejus, item qui ividem accessit & previdit testis.*

Ego Teudipert filiu Gaisipert, qui super is....... previdi rogatus ad Allo Duce, *me testi subscripsi.*

✠ *Signum manus Deusdedi Clericus, qui similiter ividem accessi & previdi testis.*

✠ *Signum manus Galucci filio quondam Seifridi, testis.*

Ego Cunimundus rogatus ad Allo Dux, *me teste subscripsi.*

Ego Angelus Clericus rogatus ad Allo Dux, *me teste subscripsi.*

Ego Ratfonso post tradita complevi & dedi.

A In altera ejusdem Archiepiscopalis Archivi Lucensis pergamenâ autographâ, scriptâ *Regnante Domno nostro Hludowicus Imperator Augusto, Anno Deo propitio Imperii ejus Tertiodecimo, VII. Idus Octubris, Indictione XI.* idest Anno Christi DCCCLXII. haec legebam: *Manifestus sum ego Hildeprandus in Dei nomine Comis* (quem Tu-
B sciae Ducem Cosmus de Arena sine tabulis suspicatur, ego duntaxat suspicor, Lucensis Urbis Comitem fuisse) *filio bone memorie Heriprandi, quia convenit mihi una tecum Hieremias, gratiâ Dei hujus sancte Lucensis Ecclesie humilis Episcopus germano meo, uti inter nos de aliquantis Casis & rebus commutationem facere deberemus &c.*
C *Ubi & super hanc commutationem Domnus noster Hludowicus Imperator direxit Missos suos, idest Teudilascius Diaconus & Capellano, & Teudimundo Vassallo &c.* Ita verò subscribit: *Ego Ildeprandus Comes in hac Cartula commutationis a me facta manu mea subscripsi. Ego Teudilascius Diaconus & Capellanus Domni Imperatoris sicut supra de me legitur, interfui, &c.* Vide
D etiam Chronicon Vulturnensem pag. 410. Part. II. Tomi I. Rer. Italicarum, uti Monachi Anno Christi DCCCLXXXII. agros in emphyteusim tradituri, ajunt: *Sed dum intelleximus, quod res ipsas nullo modo dare possemus sine notitia Principis, seu Judicis, vel Misso ejusdem Principis,*
E *sic perrexi in praesentia Domni Guaimarii gloriosi Principis, & postulavi clementiam ejus, ut licentiam mihi daret, convenientiam ipsam Libellario nomine agendam.* Ecce quàm soliciti olim forent nonnulli Imperatores, Episcopi, Marchiones &c. ne in hujusmodi contractus quidquam fraudis irreperet in detrimentum sacrorum Locorum. Quod quum audis, lauda-

veris profectò institutum, hujusmodi tam vetustum de eligendis aestimatoribus peritis ac Deum timentibus, quoties permutatio bonorum inter Ecclesias & Saeculares viros perficienda erat. Atque heic summe commendandus mos diu perduravit, eumque observatum inveni Anno etiam DCCCCLXX uti me monuit Charta in eodem Lucensi Tabulario inspecta, scriptaque, *Regnante Domno nostro Otto gloriosissimus Imperator Augusto, Anno Imperii ejus Nono, & filio ejus Domno nostro Otto itemque Imperator Anno Imperii ejus Tertio....... Idus Aprilis, Indictione XIII.* Permutationem in ea Adelongus Episcopus Lucensis facit: *ubi & super hanc commutationem secundùm Legem* (quod rursus velim adnotes) *Hugo Marchio direxit Missum suum, idest Inghefredus Judex Domni Imperatoris; & tu, qui supra Adelongus Episcopus, direxisti Missum tuum, idest Urso Presbitero & Vicedomino.* Sed noris, hoc quidem in Tuscia atque in aliis locis fuisse observatum, sed in aliis longe pluribus locis neglectum, immo contemtum. Nam qui Dei & conscientiae leges conculcare sunt ausi, dum praepotentes essent, leviori negotio humanas perfringebant leges. Atque hinc etiam non unum vulnus illatum est Ecclesiarum fortunis.

Praeterea debilitata est non modicum Ecclesiasticorum potentia sub Friderico I. Imperatore, non quod is eam apertâ violentiâ attriverit, sed quod ne ultra augeretur, obices posuit. Jam vidimus, licuisse per aliquot Secula sacris etiam viris sibi conquirere ac possidere Castella ac Feuda, ibique jura Regalia exercere. Id eis indultum fuerat per Privilegia Regum & Imperatorum. Ad haec, ubi ipsi Reges, Duces, Marchiones & Comites Feuda cuipiam concedebant, non raró facultatem quoque largiebantur, ut is etiam Feuda illa transferre posset in jus Ecclesiarum: quod *judicare pro anima* tunc appellabatur. Hinc adauctae mirum in modum Ecclesiasticorum opes, quippe in eorum sinum quotidie confluebant nova Feuda atque Regalia. Grave tandem id visum fuerit Augustis, quando jam eo usque utriusque Cleri potentia creverat, ut bella inirent, atque interdum in seditionem rebellionemque vergerent. Ad haec jam nimium imminutam, & in dies eo amplius minuendam Secularium portionem arbitrabantur Imperatores, si diutius Ecclesiae sinerentur nova Feuda consequi. Idque sub Henrico Imperatore IV. Rege V. circiter Annum MCXV. insusurratum, satis prodit, Placidus Monachus Nonantulani Mutinensis Monasterii, qui eo tempore Librum *de Honore Ecclesiae* composuit, editum a clariss. P. Pezio Part. 2. Tom. 2. Thesauri Anecdotorum. Ita verò inscribit Placidus Cap. 91. *Contra eos, qui dicunt: tanta donantur Ecclesiae, ut Regno vix pauca remaneant.* Tum ille haec ait: *Sunt verò quidam simplices, dicentes: si ita haec permanserint, Ecclesia omnia terrena obtinere poterit.* Telum istud quei Placidus repellat, audi. *Quibus quid respondendum est, nisi illud, quod Dominus de virginibus ait?* „ Non omnes capiunt verbum istud. „ *Quando enim, quae sua sunt, Ecclesiae dabant, qui ea ipsa, quae antiquitus possidet, auferre conantur?* An Placidus ejusmodi responso objectionibus suorum temporum satisfecerit, aliis perpendendum relinquo. Non solùm autem tot Regalia, tot agri, aliaque tot bona in Ecclesiae censum translata fuerant, sed etiam bona ipsa, eorum-

eorumque coloni ac emphyteutae immunitatibus non paucis ac privilegiis donati fuerant, ita ut neque tributa penderent, neque ad publicas functiones pro sua virili confluerent. Erant, ut puto, inter Laicos, qui torvis oculis tantam rerum ac immunitatum copiam intuebantur. Regibus praecipue, ac subinde liberis Civitatibus, & Communitatibus, visum id nimis grave. Landulpho juniore teste Cap I. Historiae a me evulgatae Tomo V. Rer. Italicarum. Conradus Italiae Rex sub finem Saeculi a Christo nato Undecimi, Presbytero Liprando Romam contendenti cum devotione dixit: *Cum sis Magister Patariorum* (idest Catholicorum) *quid sentis de Pontificibus, & Sacerdotibus Regia jura possidentibus, & Regi nulla alimenta praestantibus? Et Presbyter ipse absque ullo rancore in beneplacito Dei, & ipsius Regis respondit.* Quid ille responderit, silet Historicus. Quod certe notum est, Conradus Romanae Ecclesiae addictissimus, atque optimus Princeps fuit. Igitur hae atque aliae, ut arbitror, caussae ante oculos Augustorum obversabantur, quum Lotharius II. Imperator Anno MCXXXVI. in Comitiis generalibus apud Ronchalias habitis Legem promulgavit, quam habes in fine Legum Langobardicarum, Part. II. Tomi I. Rer. Italicar. & in Cod. de Feudis, Tit. 52. Ibi improbantur *Milites*, (hoc est Vassalli) *qui sua beneficia passim distraherent, ac ita omnibus exhaustis, suorum Seniorum servitia subterfugerent.* Proinde statuitur, *nemini licere beneficia, quae a suis Senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere &c.* Verum sic quidem satis consultum publicae rei censuit Fridericus I. Quare & ipse

A al eram Legem tulit Anno MCLVIII. apud easdem Ronchalias, editam in eodem Cod de Feudis Tit. 55. & a Radevico nobis exhibitam Lib. 2. Cap. 7. Ibi sancitum fuit, *ut nulli liceat Feudum totum, vel partem aliquam vendere vel pignorare vel quocumque modo distrahere seu alienare, vel pro Anima judicare, sine permissione* B *illius Domini, ad quem Feudum spectare dignoscitur.* Immo subdit; *non solum in posterum, sed etiam hujusmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac praesenti sanctione cassamus.* Nequaquam districtis verbis interdixit Fridericus, ne Feuda in ditionem Ecclesiae transirent: nam Regibus consentientibus, ad ea usque tem- C pora id facere licuerat. Is autem secreta consilia meditabatur, nullam in posterum ejusmodi facultatem a se, suisque Successoribus esse concedendam. Et sane Feuda, ad Reges & Augustos spectantia, pauca deinde ad Ecclesias transiere: & quae antea etiam transierant, irritis tabulis donata censeri coepta sunt; nam Con- D stitutio eadem ad praecedentia tempora trahebatur. Fortassis etiam Friderico prae oculis erant, dum haec statuebat, quae celeberrima Comitissa Mathildis Ecclesiae Romanae donarat. Eam enim ob caussam inter ipsam Ecclesiam & Fridericum variae subinde controversiae exarserunt. Atque haec Friderici Lex, ni fallor, E inter caussas recensenda est, quae clam animum Hadriani IV. Papae, ab ipso Friderico alienum effecere. Addo nunc, Fridericum eumdem multis etiam Ecclesiis litem intentasse de bonis in earum jure antea positis. Exemplum unum dabo, quod ex authentica Charta Archivi Canonicorum Patavii olim descripsi.

Concor-

Concordia inter Fridericum I. Imperatorem, & Johannem Episcopum Patavinum super Plebe de Saccho, aliisque locis, Anno 1161.

ANno ab *Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, Millesimo Centesimo Sexagesimo Primo, II. Nonas Octobris, Indictione X. Regnante* Domno Frederico Romanorum Imperatore, *victoriosissimo, Anno Regni ejus Decimo, Imperii verò ejus Septimo. Presentia* Godefridi Trajectensis Episcopi, & Frederici Monasteriensis Episcopi, *& Erleboldi Stabulensis Abbatis, & Adae Eberacensis Abbatis, atque Nicholai Halesburnensis Abbatis, & aliorum bonorum hominum, quorum nomina subter leguntur.* Cum lis quondam inter Domnum Imperatorem & Johannem Paduanum Episcopum, super quibusdam possessionibus, videlicet de Saccho, & Sancto Georgio, & Arce & Curte Pendiis, fuisset agitata, *prefatus Episcopus pertimescens ingratitudinem Domni Imperatoris, & gratie ejus plenitudinem integre habere desiderans*, omni lite & contencione demissâ, *ad pedes serenissimi Imperatoris accessit, humiliter obsecrans, ut pro amore Dei in eum misericordiae oculos aperiret. Tunc mediantibus Principibus, videlicet* Rainaldo Coloniensi Electo, & Eberardo Banbergensi Episcopo, *atque Ulrico Cancellario, & Magistro Henrico Prothonotario, & Pagano Misso Imperatoris, & Judicibus Imperatoris presentibus Ugone scilicet Sperone, & Oddone Novello....... & presente Dominico Archipresbitero de Saccho, & Valentino Paduane Ecclesie Canonico, & ejusdem Episcopi Capellano, & Lanfranco Dapifero Episcopi, talis inter eos facta est concordia. Videlicet*, quod Domnus Imperator habeat Plebem de Saccho cum suis ap-

A pendiciis, videlicet....... *Lotidinianam, Arzere, Curtem Folu......* Et Curtem similiter cum suis appendiciis, *scilicet Rosara, Melaras, Campolongo majori....... niano, Campogizejo, Cazeolo, Buyllone.......* Et Curtem Pendiis cum omnibus suis appendiciis, *preter medietatem Ville Livillani, quam debet habere Episcopus,* B *sicut quondam solitum fuerat...... ibidem habitantibus, & cum braido Dominicali in eodem loco, & decem libellaria, que habebat in...... & duos Mansos in Villa, qui spectare videntur ad Ecclesiam Veronensem, &* praeter Feodum de Domo Gisonis, & Feodum Johannis de Butiniano. *Preterea Domnus* C *Imperator permittit Episcopatui Paduano Lignarum, Sanctangelo, Campolongo de Leitulo, Corcedo, & Supracornio, Savonaria, & Tumbiule, Curtem quoque Sancti Georgii, & Curtem Campazia integraliter, cum omnibus suis ad supradictam Villam vel Curtem pertinentibus. Hec omnia concedit Domnus Imperator Paduano Episcopatui cum omni* D *honore & districto, exceptis his, que effusione sanguinis punienda sunt: sed & alias possessiones, quascumque habet Episcopus & Ecclesia Paduana, preter eas, quas in Saccho, & in Pendys Imperator in se retinuit, liberas & immunes eisdem, & sine aliqua diminutione & exactione habere permittit. Et Domnus Imperator similiter ea, que* E *ad eum spectare prediximus, sine omni infestatione & diminutione possideat.* Arce autem Pendys, & Comitatum de Saccho, Domnus Imperator sibi & Imperio retinebit, neque donabit, nec infeodabit, nec quolibet titulo alie-

alienabit, nisi predicto Episcopatui conferre voluerit. Archipresbiteri verò qui fuerint pro tempore Prelati in prenominatis locis, Domni Imperatoris Investituram ab eo pro temporalibus recipient, & ad Dominum Imperatorem cum omni Clero sibi subdito pro temporalibus respicient. Episcopo autem in Ecclesiasticis & spiritualibus obediant & respondeant. Ad hec etiam Domnus Imperator personam Domni Johannis Episcopi predicti & suorum tam Clericorum quàm Laycorum, & omnem substantiam eorum in sua defensione & protectione suscipit.

Actum in Civitate Laude.

Signa ✠ ✠ *manuum suprascriptorum Domni Imperatoris, & Domni Episcopi Paduani, qui hanc convenientie Cartulam fieri rogaverunt.*

Signa ✠ ✠ ✠ *manuum Cunradi de Rachoz, & Cunradi filii...... & Bertolphi Mareschalchi &c.*

Unde due Cartule scripte sunt, quarum unam habet Imperator, & alteram Episcopus.

Ego Acerbus Judex ac Missus Domni Secundi Conradi Regis, rogatu infrascripti Ottonis Judicis hanc convenientie Cartulam scripsi.

Ego qui supra Otto Judex & Missus Domni Tercii Lotharii Imperatoris, & Secundi Conradi Regis, hanc Cartulam concordie, precepto suprascripti Domini Imperatoris, & jam dicti Domini Episcopi tradidi, & jam dictum Notarium Acerbum scribere rogavi & subscripsi.

Invenio quoque, Fridericum ipsum non solùm perseverasse in tradendâ Ecclesiasticis viris Investiturâ bonorum, ad illorum Ecclesias spectantium, (quod jus nonnulli ejus Praedecessores sibi tribuerunt, & acriter tutati sunt) sed etiam mentionem praestiti ab iis sacramenti *fidelitatis cum hominio* in ipsis aliquando Diplomatis inserendam curasse: quod insuetum plane fuit Seculis anteactis. Hujus novi sui consilii vestigium deprehendi in Charta, informi tamen, quippe quae Chronologicis notis carebat, quam in Tabulario Abbatiae Veronensis Sancti Zenonis reperi, atque heic, qualiscumque sit, editam volo. Quod repudiatum fuerit conceptum hisce verbis Diploma, informe permansisse mihi creditur.

Fridericus I. Imperator Monasterio Veronensi Sancti Zenonis jura & Privilegia confirmat, circiter Annum 1159.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Fredericus *divinâ favente clementiâ* Romanorum Imperator *semper Augustus. Habemus in exemplis antecessorum nostrorum Regum & Imperatorum, ut fideles Imperii, quorum devotio, quorum fidelitas, quorum multa, & magna servitia circa sublimationem Corone nostre frequentius claruerunt, pietatis oculo respiciamus &c. Eapropter cognoscant universi fideles Imperii per Ytaliam constituti, presentes & futuri, quod nos Principum nostrorum* Reinaldi Coloniensis Archiepiscopi, & Hermanni Verdensis Episcopi *sedulas preces attendentes, & preclara merita atque honesta servitia fidelis nostri* Gerardi *venerabilis* Abbatis Sancti Zenonis *extra muros Civitatis* Verone, *ejusque fratrum consanguineorum in memoria retinentes, & pre oculis semper habere volentes, que ipsi nobis & Imperio*

terio

perio cum omni fidelitate & plena devotione semper exhibuerunt, dignum duximus, meritis eorum abundanter respondere, ipsosque congruis honoribus propensius adornare. Inde est, quod nos venerabilem predictum Abbatem & Monasterium Sancti Zenonis &c. sub nostram Imperialem tuitionem & protectionem suscepimus, ipsumque Abbatem, susceptâ ab ipso debitâ fidelitate cum hominio, de omni honore & jure suo sollempniter investivimus: *& diligentius inspectis ejusdem Monasterii Privilegiis, bona & possessiones, Castra & Curtes &c. nos quoque ex nostra Imperiali clementia ei concedimus & corroboramus. Videlicet Curtem Hostilie cum districtu in Episcopatu & districtu Veronensi cum Plebe Sancti Laurentii & Capella Sancti Romani: Sanctum Petrum ad Monasterium: Curtem Villepicte: Curtem Moriatice, cum Plebe Sanctorum Firmi & Rustici, & Capella Sancte Marie de Castellario. Hi sunt fines ejusdem Curtis, Cona, Pontio, Viculus, & Palusmala, & Fossatum Gamandoni, & via nuncupata Cava &c. Curtem Sancti Salvatoris: Ecclesiam Sancte Marie dimidiam de Voserario: Curtem Herbetum: Curtem Trevenzeli: Curtem Vicoaderis, & Castrum cum districtu & liberis hominibus, qui vulgo Arimanni dicuntur, & Ecclesiam Sancti Michaëlis; & Silvam domnicatam, que dicitur Gayo: Quitquid Sanctus Zeno habet in Puvilliano: Curtem & Castrum Pasturengi, & quicquid Hospitale Sancti Zenonis habet in Monte Draconis: Ecclesiam Sancti Zenonis in Bardulino: Ecclesiam Sancte Christine in Lagesio: quicquid Sanctus Zeno habet circa Arcem Garde tam infra Castrum Garde plane quàm de fossis: in Valle Terri mansum unum: quicquid etiam habet in Gaine & in Bronzonio, & in Malasilice: in Venthi*

A *Ecclesiam Sancti Viti; Curtem Castrinovi; Curtem in Capinis; Curtem Galiune; Curtem Breuni; Curtem Vallis Salarie; Curtem Capavi; Curtem Sancti Viti; Curtem Parone; Villam Cassiani; Silvam, que dicitur Manticum: Castrum Romayani; & Montem Alferie. In Lugo Ecclesiam Sancti Apollinaris. Quicquid habet in Monteauri.* B *Ecclesiam Sancti Martini prope fluvium. In Ylasio Curtem Cellule. In Verona Ecclesiam Sancti Petri in Monasterio: Ecclesiam Sancti Proculi, & S. Viti, & S. Maximi. Villam Sancti Zenonis. In Comitatu Tarvisino Ecclesiam Sancti Martini. In Caserio Curtem & Ecclesiam Sancti Theonisti. In Sacco Paduano Ecclesiam Sancti Thome. In* C *Comitatu Cremonensi Castrum Rivarola. In Runco Ferello Ecclesiam Sancti Laurentii. In Vicinatello Ecclesiam Sancti Jacobi. In Episcopatu Bononiensi Ecclesiam Sancti Blasii in Veterana, & Ecclesiam Sancti Yacobi cum Ospitali &c.*

Hujus rei testes sunt Hermannus Verdensis Episcopus, Heinricus Cumanus Episcopus, Hermannus Herfeldensis Abbas, D *Heinricus Curie Prothonotarius, Comes Wido Blandratensis, Marchio Montisferrati Willelmus, Comes Gebehardus de Luggenberc, Heinricus Mariscalcus, Cunradus Pincerna, Arnoldus Barbavaria, & alii quamplures.* (reliqua desiderantur.)

Profectò in tot aliis Friderici Di- E plomatis nulla occurrit hujusce *fidelitatis & hominii* mentio, ita ut opinari fas sit, sacros Pastores in ejusmodi novitatem minime consensisse. Complura ex iis in hoc ipso Opere dedi; sed in rem praesentem alia producere liceat, ex quibus intelligas, ipsum quidem consuevisse in Praeceptis suis apponere ac repetere formulam illam: *salvâ per omnia Imperiali*

pertinet justitiâ, sed minime *fidelitatis & hominii* praestiti professione addi tâ. Primum Diploma archetypum in suo Chartario adservant Monachi Benedictini Monasterii Mutinensis Sancti Petri.

Friderici I. Imperatoris Privilegium concessum Monachis Mutinensibus Sancti Petri, Anno 1159.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Fridericus *divina favente clementia Christianissimus* Imperator Augustus. *Decet Imperatoriam clementiam, vota humilium vultu sereno respicere, & ut ad effectum promoveantur, sancte devotionis intuitu satagere. Unde liqueat omni Collegio Fidelium tam futurorum quàm presentium, videlicet* Beati Petri Cenobium non procul a Mutina situm, *una cum religioso ejusdem Monasterii Abbate, Fratribusque inibi Deo famulantibus, pro remedio animae nostrae nos in tuicionem nostram aggregasse, & quecumque per manus Antecessorum nostrorum rationabiliter illic stabilita sunt, & nos dexterâ nostrâ solidamus. Scilicet terram, in qua Monasterium situm est, quod talibus circumdatur finibus. A Septentrione Strata Salicetana usque Fossam Militariam, & ultra Fossam ipsam Terram, quae laboratur per Alberum Gademarum, & Gisonem nepotem ejus, & Petrum Faustini, & ceteros homines ibi laborantes, usque Cenosam & Fossatum novum decurrens in jam dictam Militariam. Ab Occidente verò est Rivus, quod predicto Fossato exiens decurrit usque Fossam Mutinellam, & inde usque ad jam dictam Stratam Salicetanam: & octo jugera terrae juxta Fossam Militariam, a mane, & subto ipso Monasterio, habente, a meridie, & sero Sancti Geminiani. Et Molendinum unum super ipsa Civitate, Gajolinum dictum, super ipsum & subtus terra cum casis, & vineis confinibus istis: de mane Canale: a meridie usque Curticellam Sancti Madri: a sero Fossa, Formigine dicta: de subto terra Hospicii, quam tenuit Lanfrancus Gualdemannus. Et ceteras possessiones, quas habet pretaxatum Cenobium in circuitu Mutine & infra. Et quedam Molendina, que habet, seu alia, que ad utilitatem Fratrum prefatorum fieri poterunt. Et quicquid jure habent in Curte Masse, & Sancti Felicis, & Quarantule, & Sorbarie, & Gandaceti, & Mugnano: similiter & in Curti Castriveteris, & Saviniani, & Crespelani, & Sorbitula, & Monte Belii. Et hoc, quod habent in Silva de Ula, & Castrum Addiani cum suis confinibus, & quicquid ad eos pertinet de Curti ejusdem Castri. Et quod habent in Plebe Paludis, & nominatim quod habent in Castro Galiati & in Curte ejus. Et Curticellam unam, quae dicitur Abrica, & quod continetur infra Plebem ejusdem Curtis. Et quod habent in Plebe Semelani, & Salti, ac Macerni. Et quod habent in Arce Corneti, & in Curti ejus, & in Ambiliano. Et generaliter quicquid habent infra Episcopatum Mutinensem, Bononiensem, Regensem, Ferariensem, atque Paduanum, cum debito jure & districtu, sive albergaria in omnibus supradictis. Quicquid prememoratis Fratribus justitia defendit, & nos jure defendimus; & quicquid ad eos futuris temporibus ordine rationabili devenerit, Imperiali auctoritate roboramus. Preterea ipsum Abbatem, quamdiu superstes erit, a calum-*

lumpniae sacramento absolvimus; & ut nulla temporis prescriptio....... bonis sanctae Congregationis possit obici firmiter precipimus. Cum etiam omnes aquarum decursus nostrae sint ditionis, ad augumentum gratiae majoris concedimus, ut rivos Scultennae vel Siculae in suorum Molendinorum usum deducant, ita dumtaxat, ut sine adjacentium jactura fiat. Quod si quis ausu temerario contra hoc Imperiale edictum caput erigere presumpserit, sciat se auri purissimi Libras centum persoluturum, medietatem in nostrum obsequium, residuum verò in prefati Monasterii usum. Ut A *autem hujus paginae tenor ratus & inconvulsus permaneat, manu nostra subter firmavimus, & imagine nostrae Majestatis insigniri precipimus.* Salvâ nimirum per omnia Imperiali justitiâ. *Cujus rei testes sunt subscripti, Eberhardus Babengergensis Episcopus, Hermannus Verdensis Episcopus, Conradus Comes Palatinus, Fridericus Palatinus de Witelinesbach,* B *Hermannus Marchio Veronensis, Burchardus de Hasenburc, Wernherius Marchio Angonae, Lanthelmus, & Gerhardus frater ejus Comites Cremenses, & alii quamplures.*

Signum Domni Friderici *Romanorum Imperatoris invictissimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Udalricus Cancellarius, vice Regenoldi Coloniensis Electi, & Italiae Archicancellarii, recognovi.

Acta sunt hec Anno Dominicae Incarnationis MCLVIIII. Indictione VII. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore serenissimo, Anno Regni ejus VIII. Imperii verò Quinto.

Datum apud novam Laudam, Kalendis Augusti.

Succedat alterum Diploma, cujus autographum vidi in Tabulario Ca- C pituli Canonicorum Regiensium.

Friderici I. Augusti Diploma, quo omnia jura & Privilegia confirmat & auget Episcopo & Ecclesiae Regiensi, Anno 1160.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis.* Fredericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator & *semper Augustus. Cum paulo majoris meriti sit constituere Ecclesias, quàm constitutas servare, ejus quidem meriti participes & nos fieri desiderantes,* ac res Ecclesiarum, quas per totam Italiam violentorum quorumdam manus diripuerunt, suis Ecclesiis restituere vehementer volentes: Sancte Regiensis Ecclesie, *in honore Sancte Marie Dei*

Dei Genetrici dicate jamdudum ab oppressoribus & devastantibus conculcare, & jam pene in obrobrium & contumeliam omnium Ecclesiarum redacte, miseriis & angustiis subvenientes: *omnes Curtes, Plebes, omnesque res & proprietates in eodem Regiensi Comitatu, seu Parmensi, Mutinensi, atque Bononiensi, Veronensi, & Papiensi Comitatibus jacentes, eidem sancte Ecclesie per Precepta decessorum nostrorum, magnorum scilicet Imperatorum* Caroli, Ludovici, Lamberti, Berengarii, *ceterorumque Imperatorum & Regum, seu quorumcumque hominum per aliquas inscriptiones & testamentorum Cartas, usque in hodiernum diem advenientes, restituimus, & ipsi Ecclesie Imperiali auctoritate reddimus, & per hanc nostre tuitionis paginam, pro ut juste & legaliter possumus, concedimus & confirmamus atque corroboramus. Videlicet omnem districtum, theloneum, terraticum, stratatieum, omnemque publicam functionem, tam infra eamdem Regiensem Civitatem, quàm extra in circuitu quatuor milliarorum spacia. Necnon Curtem Massenzaticum; Curtem, que Nova dicitur, cum Plebe. Curtem de Sancto Stephano cum Plebe; Curtem Marsionatica; Castellum de Faurige cum Plebe; Insulam de Suzaria cum Plebe cum suis pertinentiis: Plebem de Luzaria: Plebem de Vardestalla; Plebem de Pupugnago: Plebem de Revere; Curtem Sancti Martini de Spino cum piscariis & paludibus: Plebem de Carpo: Plebem de Herberia: Cardignaculam cum Capella: Plebem de Prato cum Castello: Plebem de Camporotondo in Plebe: Plebem de Bannio cum Curte: Castellum de Arceto cum suis pertinentiis: Curtem de Miletulo cum Plebe: Curtem de Sancto Salvatore: Curtem de Sancto Eleucadio: Plebem de Castro Oleriano cum Curte: Capellam de Rodili cum sua pertinentia: Plebem de Toano: Plebem Sancti Vitalis de Verabulo: Curtem de Menozo cum Plebe: Capellam de Venonio: Plebem de Bismanto: Villam de Lauma Fratalleria, & Masseto, & Rivum Diluvii: Montem insuper, qui Raxollo dicitur: Curticellam de Belleli: Precarias, que sunt in Pitiliano, cum Ecclesia Sancti Prosperi: Plebem de Lezulo: Plebes de Pujanello, & Bibiano, ac Caviliano: Curtem de Albinea cum Plebe: Castellum de Querzolo: Curtem de Ronco-Sisuli cum Sylva: Plebem de Modolena: Curtem de Marose: Terram, que est in Ferraria, & in Cuzumaria, & in Vico Variano, & in Castello Comaclo intus & foris, cum Salinis: Terras cum olivis & vineis in Garda: Terram in Civitate Papie tabulas quinquaginta duo, & extra pratum de Vacille: aliasque Curtes & Plebes cum omnibus terris, Capellis, vineis, pratis, sylvis, venationibus, aquis, rivis, piscationibus, paludibus, rupibus, alpibus, montibus & vallibus, planiciebus, servis & ancillis, aldiis & aldiabus, & omni familia utriusque sexus, & omni integritate predictarum Curtium & Plebium: una cum Capella de Sesso, cum Sylva, & cum omnibus pertinentiis, cum Lacu etiam, qui Vico dicitur, cum loco Rasus, qui Caldevasse nominatur, omnibusque rebus mobilibus & immobilibus, in prenominatis locis pertinentibus; ut prelibata Ecclesia predicta omnia loca cum omnibus in integrum eorum pertinentiis habeat, teneat, & in eternum firmiter possideat, omnium hominum contradictione remotâ. Concedimus insuper eidem Sancte Ecclesie, eisque qui pro tempore fuerint Vicarii, ut nostrâ Imperiali fulti auctoritate, habeant potestatem Castella, munitiones, portus, molendina, & quidquid eis justum visum fuerit, super*

predicta loca & aquas constituere. Insuper decreta, precarias, commutationes, livellaria a decessoribus Episcopis injuste & inordinate factas, frangere, & Deo placita omnia ordinare. Addimus denique huic nostre sanctioni, ut nulla prescriptio triginta vel quadraginta annorum, vel etiam tempus centum annorum, Ecclesie suprascripte vel alicui actioni ipsi Ecclesie competenti noceat. Hec omnia suprascripte Regiensi Ecclesie confirmamus: Salvâ per omnia

A Imperiali justitiâ. *Si quis autem temerarius violator, quod minime credimus, hoc nostrum Preceptum infringere tentaverit, & res predicte Ecclesie invadere, aut intromittere sine licentia ejus Episcoporum, ad hinc in antea presumpserit, cognoscat se compositurum auri cocti Libras mille, medietatem Camere nostre, & medietatem eidem nominate* B *Regiensi Ecclesie, ac ejus Vicariis.*

Signum Domni Friderici *Romanorum Imperatoris invictissimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Ulricus sacri Palatii Imperialis Cancellarius recognovi.

Acta sunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLX. Indictione VIII. Regnante Domno Federico Romanorum Imperatore semper Augusto, Anno Regni ejus VIII. Imperii verò V. feliciter. Amen.

Datum Laude XVII. Kalendas Moji.

Tertium denique servavit nobis in suis Annalibus MStis Peregrinus Pri- C scianus Ferrariensis, quos Estensis Bibliotheca adservat.

Fridericus I. Imperator Episcopo Mantuano, ejusque Ecclesiae omnia jura illius ac Privilegia confirmat, Anno 1160.

IN *nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Augustus. Si in sacratis omnipotenti Deo locis, a quibuslibet desolatis, augmentum recuperationis, *seu confirmationis pio favore* largimur, *id nobis, & ad Imperii nostri stabilimentum credimus profuturum. Quapropter omnium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium, praesentium scilicet ac futurorum noverit universitas, quod* D Garsendonius *sanctae* Mantuanae Sedis Episcopus, *nostram adiit clementiam, postulans, ut pro Dei amore ad confirmationem &c.* (*) *Confirmamus quoque supradictae Ecclesiae Castrum Novum, & Campitellum, atque Scorziariolum cum omnibus eorum pertinentiis intus & foris, & * Castellum, & Curtem de Bar-*

(*) ut in Diplomate Henrici III. Anno 1045.

Burbaſſio, *& Plebem Sancti Martini*, *quae Gubernula vocatur*, *ſicut in inſtrumento* Comitiſſae Mathildae *Mantuanae Eccleſiae collato continetur*, ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ. *Verùm etiam confirmamus eidem Eccleſiae*, ſalvo jure noſtro, *omne theloneum*, *ripas*, *& ripaticum &c. Nil ab eis quiſquam publicus Miniſter exigat*, *ut ſecurius ac diligentius cauſas ſuas perficere poſſint*, *ſive per pugnam*, *ſive per legale judicium. Stabilimus etiam*, *ut de omnibus rebus ipſius Eccleſiae*, *ſicut de noſtris dominicatis*, *per vicinos inquiſitio fiat ſic*, *ut omnes ſuae res redeant in jus & dominium ſanctae Eccleſiae. Praecipimus quoque*, *ut nullus Dux &c. quatenus idem Garſendonius Praeſul*, *ejuſque Succeſſores haec omnia ſupradicta ad utilitatem ſuae Eccleſiae abſque alicujus impedimento*, *& contradictionis moleſtiâ perpetualiter valeant poſſidere*, ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ. *Ceterùm confirmamus praedictae Eccleſiae eam proprietatem duorum Caſtrorum*, *quae uno nomine vocantur*, *ſcilicet Caſtrum Waltherii*, *quae Comes Abbas contulit jam dictae Eccleſiae*, *cum omnibus pertinentiis eorumdem Caſtrorum intus & foris. Praeterea confirmamus Eccleſiae Mantuanae omnia thelonea ejuſdem Epiſcopatus*, *que ſunt ſuper Padum*, ſalvâ noſtrâ Imperiali juſtitiâ. *Quia verò ſupradicta Eccleſia propter negligentiam & inopiam magiſtratus*, bonorum ſuorum diminutionem & conſumptionem a multis paſſa eſt, ſtatuentes eidem concedimus, ut in requirendis perditis bonis, aliqua praeſcriptio temporis ei non noceat. *Quicumque autem hujus noſtri Privilegii ſeu Praecepti violator*, *vel transgreſſor eſſe praeſumpſerit*, *ſciat ſe compoſiturum auri optimi Libras centum*, *dimidium Fiſcho Imperiali*, *& dimidium Eccleſie Mantuanae*, *ejuſque Epiſcopo Garſendonio*, *ſuiſque Succeſſoribus. Quod ut verius credatur*, *& diligentius ab omnibus obſervetur*, *praeſentem inde paginam conſcribi fecimus*, *& auctoritatis noſtrae munimine ſub Imperiali ſigillo eam inſigniri & corroborari juſſimus.*

Signum Domni Friderici Romanorum Imperatoris invictiſſimi.

Ego Rainaldus Colonienſis Archiepiſcopus, *& Italici Regni Archicancellarius recognovi.*

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis MCLX. Indictione VIII. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore victorioſiſſimo, *Anno Regni ejus VIII. Imperii verò V. feliciter. Amen.*

Data in generali Concilio Papienſi poſt deſtructionem Cremae, *& poſt confirmationem Domni Victoris Papae*, *IX. Kalendas Martii.*

Quod mirere, ne ipſi quidem Romani Pontifices iis temporibus formulam illam, *ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ*, improbaſſe videntur, quum Fridericus in reſtituendâ Anno MCLV. Romano Pontifici Tiburtinâ Civitate, ſuis literis addidit, *ſalvo ſuper omnia jure Imperiali*. Vide Baronium ad eumdem Annum, & Vitam Adriani IV. Papae, Tomo III. Rer. Italicarum. Ad eoſdem Tiburtinos ſpectat Charta, quam ex Regeſto Cencii Camerarii MSto depromſi, in qua de Innocentio Secundo Papâ potius quàm Tertio agi opinor.

Jura-

Juramentum Tiburtinorum super fidelitate facta Domino Papae Innocentio, super vitae ipsius securitate conservanda, & defendendis Regalibus Sancti Petri. *Fortassis Anno 1141.*

Ego ille *ab hac hora in antea fidelis ero Beato Petro, &* Domino meo Papae Innocentio, *ejusque Successoribus, canonice intrantibus. Non ero in facto neque in consilio aut in consensu, ut vitam perdant aut membrum, vel capiantur malâ captione. Consilium, quod per se, vel per suum Nuntium, aut per suas literas mihi manifestaverint, ad eorum damnum, me sciente, nulli pandam. Si eorum certum damnum sciero si possum, remanere faciam: sin autem, aut per me, aut per meum Nuntium, vel per talem personam, quam pro certo credam eis dicturam, significabo. Papatum Romanum, Civitatem Tiburtinam, Donnicaturas, & Regalia, quae Romani Pontifices ibidem habuerunt, & munitionem Pontis Lucani, Vicovarum, Sanctum Polum, Castellum Boverani, Cantalupum, Burdellam, Cicilianum, & alia Regalia Beati Petri, quae habet, adjutor ero ad retinendum: quae non habet, ad recuperandum, & recuperata ad retinendum & defendendum contra omnes homines. Comitatum quoque & Rectoriam ejusdem Civitatis Tiburtinae in potestatem Domni Papae Innocentii & Successorum ejus, libere dimittam, & ad ordinandum & retinendum in beneplacito eorum de quacumque persona voluerint, fideliter juvabo. Haec omnia bonâ fide sine fraude & malo ingenio observabo.*

Revertor ad Legem Friderici I. ante memoratam. Profectò, si quidquam video, tum ob eam, tum ob controversias ab eodem Imperatore postea suscitatas, factum est ut deinde parum profecerint Italicae Ecclesiae, in comparandis sibi, aut amplificandis novis Regalium fragmentis. Verum quid dixi, parùm profecisse? Superest nunc dicendum, earum opes atque potentiam multùm quoque exinde decrevisse; idque factum ex conjuratione Civitatum Italicarum, quas divexabat mira dominandi ambitio. Haec potissima caussa attenuati patrimonii Ecclesiastici postrema mihi futura est. Nam quum Reipublicae formam arripuissent Saeculo Christi Duodecimo pleraeque Italicae Urbes, atque ad eam ditionis sive Comitatus atque districtus amplitudinem singulae anhelarent, quae, dum antiqui Comites Regum loco Urbibus praeerant, in usu fuit; hanc autem intuerentur conscissam in varias partes, quarum non exiguam Episcopi, Capitula Canonicorum, atque Abbates, sed & reliquae non paucae Ecclesiae, sibi conquisierant: nihil intentatum deinceps reliquere, quo earum jura invaderent, sibique prorsus subderent. Non id continuò per summam violentiam factum, sed primo illectis aut adactis Episcopis, ut se suosque homines Reipublicae adjungerent; publicis & ipsi honoribus functuri; atque omnium Civium praesidium, ubi opus foret, sensuri. Aedificatum fuit in montibus Mutinensibus a Comitissa Mathilde, ejusque matre Beatrice Monasterium Benedictinorum sub titulo Sancti Claudii in loco *Fraxinorio*, ejusque ditioni subjectae

fuere

fuere aliquot Villae, decem videlicet, aut duodecim. Hujusmodi dominationem moleste ferebat Populus Mutinensis: quare Anno MCLXXIII. Quarto Kalendas Augusti, uti jam ostendi in Dissertatione XLVII. *de amplificata Civitatum Italicarum potentiâ*, impetrarunt a Guilielmo Fraxinorensi Abbate, ut homines Terrarum illius Abbatiae sub honestis pactis subjectionem jurarent Communi Mutinensi *sicut homines Mutinenses &c.* Procedente autem tempore, sive oblatis sive conquisitis caussis, Commune Mutinae immunes prorsus reddidit Fraxinorenses Abbates onere easdem Terras regendi, eamque integram ditionem suae adjunxit. *Episcopis* quoque *Mutinensibus* nonnulla Castra in agro Mutinensi suberant. Suberant & alia ditissimo *Monasterio Nonantulano:* sed haec omnia sensim in Reipublicae Mutinensis dominationem concessere. Vide nuper memoratam Dissertationem XLVII. Vix est ut mihi persuadeam, Episcopos atque Abbates lubenter & sine querela de suo jure decidisse: verùm frequentia bella, & pericula, quae iis temporibus imminebant, silere eos cogebant. Fortassis etiam quum sua tueri inter eos amphractus Ecclesiastici viri non possent, satius ducebant, Civitati suae, quae potentior erat, sua defendenda dimittere. Successere postea feliciora tempora, & tunc utriusque Cleri Mutinensis querelae invaluerunt adversùs Commune Civitatis, quibus eâ ratione impositus est finis Anno MCCXXVII. ut Episcopo Mutinensi atque Abbati Fraxinorensi Commune Mutinae certam pecuniae quantitatem, aliaque commoda retribueret, nihil verò ereptae ditionis eidem restitueret. Lucem praebebunt eorum temporum moribus Acta contentionis hujus, quae praesto mihi fuere in Civitatis hujus Archivo. Haec ergo ibi leguntur, a me breviata, ne Lectori ex prolixo Instrumento toedii nimium creetur.

„ ANno a Nativitate ejusdem „ Millesimo Ducentesimo Vigesimo Septimo, Indictione XV. „ Die Tertio, intrante Decembri (*jam ergo vides invectum morem ut a Kalendis Januarii eadem Indictio decurreret ad finem usque Decembis*) „ Regnante invictissimo & semper triumphanti Imperatore Federico. Cum „ quaestio & contentio & causa verteretur inter Episcopum Mutinae „ ex parte una, & Commune Civitatis ejusdem ex altera sub Episcopo Bononiae & conjudicibus „ suis, quae talis erat. Petebat namque predictus Episcopus a Communi Mutinae jurisdictionem & „ districtum in Civitate Mutinae, & „ per tria milliaria in circuitu Civitatis ejusdem, tam in civilibus, „ quàm in criminalibus causis. Item „ in emancipationibus, tutelis, curationibus, duellis, & curariis „ Mercatorum. Item petebat aquaeductus de Situla & Scultenna qui „ ducuntur ad Civitatem Mutinae „ vel duci possunt. Item petebat „ omnem jurisdictionem tam in caussis civilibus quàm criminalibus, & „ in electione Consulum, sive Potestatis, emancipationibus, tutelis, „ curationibus, & duellis in Castro „ Badiani (*nunc Razzano*), Savignani, Vignolae, Porcilis &c. & eorum Curtis. Item petebat totam „ Paludem Bajoariae, quae est juxta „ ipsius Domini Pratum &c. E contrario autem Cives Mutinae respondebant, jurisdictiones supradi-

„ ctas

„ ctas & jura & aquaeductus & pos-„ sessiones ad se pertinere ex con-„ cessione Imperatorum, & ex teno-„ re Pacis de Runchalia (*quaenam Pax heic memoretur, ego decernere non ausim. Num Constantiensem Pacem ii designare voluerunt?*) „ inter Im-„ peratorem & Lombardos factae. „ Item & quia haec omnia tanto „ tempore possederant, quod jam „ memoria non exstabat. Cumque „ super praedictis fuisset per multos „ annos inter praedictas partes in „ multis laboribus & expensis diu-„ tius litigatum: tamdem placuit „ eis ad invicem super praedictis „ transigere, & per transactionem „ perpetuam firmiter concedere in „ hanc videlicet formam &c. (*Episcopo dimittuntur nonnulla praedia, molendina, canales, aliaque commoda, atque insuper duo Librarum Imperialium millia, ut ex iis sibi fundos compararet: quod & subinde factum est in Villa Porcilis. Reliqua sibi retinuit Respublica Mutinensis. Eâ etiam occasione statutum est*). „ Sententias latas con-„ tra Haereticos ab Episcopo, vel „ de ipsa haeresi contra aliquem de „ districtu Mutinae, vel contra cre-„ dentes, fautores, & receptatores „ Haereticorum, teneatur Commune „ Mutinae executioni mandare, & „ contra eos, qui fuerint indicati „ Haeretici, procedere secundùm Le-„ ges contra Haereticos in Codice „ promulgatas.

Seriùs pax fuit constituta inter iidem Commune, & Monasterium Nonantulanum iisdem de caussis. Nam Anno tantùm MCCLXII. curantibus *Domino Scurta de Porta* nobili viro Cive Parmense, & *Dompno Henrico Abbate Sanctae Luciae de Roseno* Bononiensis Dioecesis, compromissariis & arbitratoribus, sublatae lites uni-

A versae fuere. Quae tunc forent utriusque partis petitiones intelliges ex tabulis adservatis in Archivo nuper memorato Communis Mutinensis, ubi legitur: *Laudum latum inter Commune Mutinae & Abbatem Nonantulanum*. „ Anno MCCLXII. die „ Veneris II. exeunte Decembri, B „ Sindicus Monasterii Nonantulani „ dicebat, ad se pertinere ex con-„ cessione Imperatorum & Regum, „ vel ex alia quacumque causa, ju-„ risdictiones temporales tam in Ca-„ stro Nonantulae, quàm in Castro „ Crescenti, & Curia Sichi, & So-„ laria, & Gamurana, & earum Cu-„ riis & hominibus, & personis, u-C „ bicumque sint, in Episcopatu & „ dioecesi sive districtu Mutine. Et „ jus & jurisdictionem causarum ci-„ vilium & criminalium, bannorum „ imponendorum & exercendorum, „ & maleficiorum & quasi malefi-„ ciorum puniendorum, & collecta-„ rum & exactionum, & serviciorum „ & factionum personarum, & re-D „ rum Castri Nonantulae & ejus Tur-„ ris. Et de Villa & loco Sancti „ Ambrosii, Bagazani, Ronchi, Ga-„ zi, Sancti Antonini, & Redu-„ cti &c. Sindicus autem Commu-„ nis Mutinae dicebat, omnem ju-„ risdictionem temporalem praedicto-„ rum Castrorum &c. & merum & „ mixtum imperium, omnem pote-E „ statem juris & jurisdictionis om-„ nium civilium & criminalium quae-„ stionum & bannorum & exactio-„ num, coltarum, & aliorum one-„ rum, & electionem Officialium, „ & institutiones eorumdem, & de-„ stitutiones in toto Episcopatu vel „ dioecesi Mutinae, ad Commune „ Mutinae pertinere, & dictum Com-„ mune semper habuisse praedicta & „ quodlibet praedictorum, & fuisse

„ & esse in possessione vel quasi „ possessione omnium praedictorum „. Pacem suam Respublica Mutinensis eâ occasione redemit persolutis Monasterio Nonantulano tribus millibus Librarum Imperialium, quod pretium Nonantulano Abbati impendendum erat in emendis suo Monasterio agris intra Mutinensem districtum.

Haec de una Civitate Mutinensi adnotare mihi placuit, quae tamen, ut mihi persuadeo, ceteras etiam Italicas Urbes respiciunt. Nam quum una ex iis aliquid ad emolumentum suum, suive decoris ac potentiae augmentum excogitabat, publicoque edicto statuebat, sive aequum sive iniquum foret, finitimae continuo, tum reliquae sensim, ad illius exemplum se facile componebant, ut non immeritò suspicari liceat, non aliis artibus usas ceteras Italiae Civitates, quàm quibus usa est Mutinensis, ad extenuandam temporalem Ecclesiasticorum potentiam, quamquam fortassis paucae ex iis Mutinensium exempla sequutae fuerint in redimendis pretio persoluto ditionibus Ecclesiae ereptis. Sed ne in hisce quidem finibus Populus Mutinensis sese continuit. Jam ad immanem copiam excreverant in eorum Comitatu agri, ab Ecclesiarum jure pendentes, quos nempe Emphyteusis aut Feudi titulo ab iis viri Seculares acceperant, & annuum canonem aut servitia pro iis praestabant. Molestum hoc, simulque perniciosum publicae Mutinensium rei visum est: quamobrem nihil non actum, ut hujusmodi *Feuda*, *Precarie*, atque *Emphyteuses* tollerentur, & praedia ante vectigalia exinde Laicis libera forent, & ad quoscumque heredes transmitterentur; idque potissimùm praestitum fuit ad decem

A passuum millia in circuitu Urbis. Placidâ viâ heic processum est, nempe *francationis*, ut appellant; scilicet semel erogatâ sacris locis quadam pecuniae quantitate, ab onere pristino & ab alieno jure immunes agri in posterum fuere. Atque haec, ut innuit Mutinensis Archivi Statutum exaratum Anno MCCCXXVII.

B Lib. 3 Rubricâ 59. *statuta sunt posita, & observanda, & moderata consensu & auctoritate Henrici Ostiensis & Vellitrensis Episcopi Apostolicae Sedis Legati, & consensu Episcopi, & Capituli Mutinensis, & Domini Bocatii Bremae Potestatis Mutinae; & idem recepit pro Communi Mutinae in MCCXXI. Indictione VIII. die primo*

C *intrante Junio, praesentibus testibus ad hoc vocatis Magistro Archipresbytero Regii, & Domino Thomaxio Doctore Legum, Domino Rolandino de Guidoctis, Domino Bonifacio de Bijoarta, Domino Nicolao de Alelardis, Domino Peregrino de Bursa.* Quo etiam tempore Mutinenses suo Statuto Legem hanc addidere, videlicet. *Nullus de*

D *cetero audeat nec debeat jurare fidelitatem alicui, nec fieri Vassallus alicujus aliqua occasione vel ingenio, quod excogitari possit &c.* In supra memorati etiam Statuti Lib. Primo, Rubricâ 190. altera haec Constitutio legitur: *Statuimus, quod nulla persona de Civitate Mutinae vel districtu, vel quae habeat bona immobilia in Civita-*

E *te Mutinae vel districtu possit vel debeat vendere, donare, seu alienare, seu aliquo modo vel titulo vel caussa transferre, seu in ultima voluntate quoquo modo relinquere aliquam rem immobilem, nec de rebus immobilibus, vel nominibus debitorum cedere, relinquere, vel legare alicui personae, Collegio, vel Universitati, quae non sit supposita jurisdictioni Communis Muti-*

nae, & non subeat onera & gravamina cum Communi & hominibus Civitatis Mutinae. *Et quod aliqua extimatio, vel in solutum datio de bonis seu rebus immobilibus non possit fieri pro dictis talibus personis, Collegiis, & Universitatibus, nisi hoc fieret de licentia Consilii Generalis.* Infra etiam interdicunt usumfructum iisdem relinquere, tum addunt: *Salvo quod quaelibet persona possit donare & dimittere pro anima sua quocumque titulo, & alienare res mobiles, & pretium de mobilibus percipiendum. Item fructus & reditus rerum immobilium futuros & percipiendos & ipsis per decem annos ad plus post mortem relinquentis &c.* Excipiuntur ab hujusmodi Statuto *Discus Pauperum mendicare erubescentium, atque Hospitalis Domus Casae Dei &c.*

Verùm legis hujus sanctionem nullus est subsequutus effectus, sive quod legem consuetudo potentior in libero Populo obruerit, sive quod revocata fuerit tanquam libertati piae gentis, sacrorumque Locorum dignitati nimis infesta. Atque iis ipsis Saeculis Historia plures ejusmodi controversias legenti ministrat, videlicet agitatas inter Civitates seu Civitatum Principes, & Episcopos atque Abbates, illis nullum non moventibus lapidem, ut Sanctuario nimias (uti Laicis videbatur) congestas opes minuerent, aut ne ultra ditesceret, varios obices ponerent. Ecclesiasticis tamen jura sua, libertates, ac privilegia quanto poterant conatu tuentibus. Quo in certamine modò hi, modò illi succubuere, prout majores minoresve vires quisque ad pugnam adferebat, & contemtus aut metus Religionis suadebat. Eo usque devênit Regiensis Populus, ut gravibus constitutis poenis ediceret, ne quis

A ex Secularibus, sive Artificibus, sive colonis, Episcopo Regiensi quidquam servitii aut opificii praestaret, uti habet Regiense Chronicon Tom. VIII. pag. 1147. Rer. Italicarum. Propterea in plerisque Italiae partibus desiit penitus temporalis ditio sacrorum Praesulum, iisque erepta omnia Castra atque Regalia sensim
B fuere. Patriarcha verò Aquilejensis diutius quidem ceteris potentiam suam inter tot turbines sartam tectamque servavit; at ille demum adversâ bellorum fortunâ jactus atque dejectus, communem reliquorum sortem subiit, ita ut in Italia nunc pauci numerentur Episcopi, Abbates & Canonicorum Collegia, quibus sint
C jura Regalia, Feudave Imperialia. Secus autem in Germania accidit: quod cuique notissimum. Sed neque illud dissimulandum, quamquam Episcopis, atque Abbatibus immanis Castellorum & fundorum copia ex manibus olim effluxerit, non suâ culpâ, sed aliorum aviditate atque impotentiâ: attamen complures etiam
D fuere, qui eas sacris locis aerumnas aut ambitione, aut imprudentiâ suâ peperere. Neque enim omnes ii cum Seculo Seculares quoque mores atque affectus ejurabant. Quod non tantùm Clero, aut Monachis, sed Populis etiam Regulorum more dominarentur, concipiebant & ipsi politica & bellicosa consilia, Aulas Re-
E gum frequentabant, atque inter dissidia Principum ac Civitatum nulli arti parcebant, ut de bono in melius, de imo in summum & ipsi procederent. Eorum sane munus erat, orationibus insistere, pacem reliquis & Caritatem suadere, sibi verò imperare; sed quod Pastores essent, homines idcirco esse non desinebant. Itaque non tutelae tantùm

causâ

caussâ militum cohortes alere coeperunt, sed etiam ambitionis; atque interdum factionibus, conspirationibus, & bellis sese ultro admiscebant. Neque male cesserunt ejusmodi consilia multis, quando & gratiam Principum sibi conciliarunt, & illustribus dignitatibus, privilegiis, aliisque temporalibus emolumentis sunt aucti. Verùm aliis contra male accidit, qui nullum alium inde fructum retulere, nisi carceres, exsilia, & jacturam bonorum. Quamquam verò mos aut lex tunc ubique Christianorum vigeret, ut qui Ecclesiasticus gravissimis criminibus sese oneraret, poenas ipse unus daret, non verò Ecclesia innocens, cujus bona propterea Successori reservabantur; attamen potentes ex erroribus istorum proficientes si quid ab Ecclesiis in contentione auferebant, sero aut numquam ad reddendum se sinebant adduci. Ad haec sub ambitiosis hisce, nimiumque politicis Pastoribus saepissime pessum ibat disciplina Ecclesiastica; & pro Monachis armati pascebantur in Monasteriis, ita ut religiosa familia aut ultra aequum minueretur, aut cogeretur fame, aliisque incommodis languere. Vide Chronicon Farfense Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum in Praefatione. Vide & Casinense Tomo IV. *Templum de Clivate* in agro Mediolanensi, si Bernardino Corio in Histor. Mediolanen. dum haec narrat, adhibenda est fides, a Desiderio Langobardorum Rege aedificatum fuit. Accessit & Monachorum Collegium, quod etiam nunc perseverat, sub regula Congregationis Montis-Oliveti, & retinet titulum S. Petri. Landulphus quoque junior, Historicus Mediolanensis Cap. 14 Histor. Tomo V. Rerum Italicarum, *Monasterium de Clivate* memoravit. Ad istud Coenobium pertinere puto Diploma, quod mihi suppeditavit nobilis olim vir Octavius Angelus de Abramo in Primatiali Pisana Canonicus. *Monasterium Clavatense* ibi appellatur; neque deerunt, qui scriptum fuisse putent in archetypo *Clivatense*. Verùm *Clavate* quoque dicitur a Stephanardo in Poëmate Tomo IX. pag. 91. Rer. Italicarum, ubi *quam citius Clavate subest*. Accipe nunc quid de ejus loci Abbate scripserit Fridericus I. Augustus. *Quum*, inquit, *ad promovendum Imperii honorem, & ad debellandos hostes Imperii, praecipue Mediolanenses, Italiam cum exercitu intraverimus, inter multos quidem fideles, qui nobis in laboribus nostris fideliter astiterunt, invenimus venerabilem Algisum Clavatensis Ecclesiae Abbatem, quem devotissimum nobis ac fidelissimum certis argumentis experti sumus. Multis enim retrorsum abeuntibus, praedictus Abbas fuit vir fidelis, & constans nobis firmiter adhaesit, & immobilis nobiscum perseveravit; nobisque & Imperio tam insignia, tamque praeclara servitia exhibuit, quod illa prae oculis volumus habere, & a corde nostro numquam delebuntur*. Sed praestat integrum ipsum Diploma oblivioni eripere.

Privilegium protectionis concessum Monasterio Clavatensi a Friderico I. Imperatore, Anno 1162.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Fridericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Augustus. Cum ad promovendum Imperii honorem, & ad debellandos hostes Imperii, praecipue Mediolanenses, Italiam cum exercitu intraverimus, inter multos quidem fideles, qui nobis in laboribus nostris fideliter adstiterunt, invenimus venerabilem Algisum Clavatensis Ecclesiae Abbatem, quem devotissimum nobis ac fidelissimum certis argumentis experti sumus. Multis enim retrorsum abeuntibus, praedictus Abbas fuit vir fidelis, & constans nobis firmiter adhesit, & immobilis nobiscum perseveravit, nobisque & Imperio tam magna, tamque preclara servicia exhibuit, quod illa pre oculis volumus habere, & a corde nostro numquam delebuntur. *Eapropter cognoscant universi fideles Imperii, per Italiam constituti, presentes & futuri, quod nos pro fidelitate & constantia ipsius Abbatis, & pro digna memoria servicio rum ejus*, Monasterium Clavatense, ipsumque Abbatem Algisum, & Fratres Monasterii, *& res eorum universas sub nostram Imperialem tuitionem suscipimus, & bona ejusdem Monasterii & possessiones universas, Castella videlicet, Villas & loca, scilicet* Clavadem, *Barmam, Mucellum, Sezana, Canzi, Madixanu, Bellexiu, Sala, Galbiate, Mozana, Cosonnum, Tozi, Elum, Imbadu Nava, Brianzu, Cel sa, Donorato, Uglonum, Merscelagum, Montexellum, Trescanum, Cadonum, Suzmorem, Rutenado, Tremolandem, Menzonigum, Marexum, Cusanum, Bellucum, Albinganum, & omnes Terras ejusdem Monasterii, & quecumque in presenti possidet & tenet, vel per ipsum tenentur, & quecumque Deo annuente in posterum poterit adhipisci, auctoritate nostrâ eidem Monasterio confirmamus, & Imperiali communimus Privilegio. Preterea ex nostra benignitate decernimus, & roborantes confirmamus quicquid predictum Monasterium per Libellum Alodii seu Fondi contraxit & acquisivit*. Statuentes quoque nostro Imperiali edicto jubemus, ut super predicta bona, & universas possessiones & Terras ipsius Monasterii nulla Civitas, nullus Mediolanensis, nulla persona publica vel privata, parva vel magna, aliquod districtum vel conditiones aliquas, seu fodrum habeat vel exerceat, nisi Nos, & nostri Successores Reges & Imperatores Romanorum, & Abbas praedicti Monasterii. *Ceterum ad majus Monasterii munimen adicentes precipimus, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, nullus Comes vel Vicecomes, nulla omnino persona predictum Monasterium vel Abbatem in suis bonis & universis possessionibus infestare, molestare, vel aliquo modo inquietare presumat. Si quis verò contra hoc nostrum Preceptum ausu temerario agere presumserit, quinquaginta Libras auri pro poena componat, dimidium Fisco nostro, & dimidium Abbati & predicto Monasterio. Et ut hec omnia rata semper & inconvulsa remaneant, presentem in paginam conscribi, & sigilli nostri impressione jussimus insigniri, adhibitis idoneis testibus, quorum nomina sunt hec:* Rainaldus Coloniensis Archiepiscopus,

scopus, Cindius Lugdunensis Archiepiscopus, Henricus Leodiensis Episcopus, Ordibonus Basiliensis Episcopus, Henricus Constantieusis Episcopus, *Fridericus Dux Suevorum, Cunradus Palatinus Comes Rheni, Marchio Otto, Marchio Theodoricus Marchio Albertus, Comes Teto, Comes Rudolfus de Phullender, Comes Valricus de Lhemburch, Willelmus Marchio Montisferrati, Wido Comes Blandratensis, Dux Udalricus, Marquardus Comes de Runibach, Bebeardus Comes de Luggeburch, & frater ejus Marquardus, Ulricus de Hunighem, & alii * quamplures.*

Signum Domini Friderici *Romanorum Imperatoris invictissimi.*

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Udalricus Cancellarius vice Rainaldi Coloniensis Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi.

Acta sunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLXII. Indictione X. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore victoriosissimo, Anno Regni ejus X. Imperii verò VII.

Datum Papie post destructionem Mediolani, V. Kalendas Madii feliciter. Amen.

Non improbo fidem Algisi illius Abbatis erga Augustum. Commendare tamen nequeo tantum ejus studium ac solicitudinem pro ipso adversùs Patriam suam Mediolanum. Si bene postea Abbati huic non fuit, postquam Populus Mediolanensis Anno MCLXVII. resumtis viribus, Urbe restauratâ, ac Friderici demum fractis copiis, rerum rursus potiti fuerunt, qui, rogo, miretur? Alios sacros viros, curis & negotiis Secularibus nimium addictos paria damna fuisse passos, Historia tradit. Ob easdem autem rationes idem naufragium in aliis locis & Urbibus agros non paucos, decimas, primitias, emphyteuses, aliaque jura & commoda minora Cleri utriusque involvit. Aliquibus tamen Episcopiis atque Monasteriis feliciora olim facta astitere: iis enim obtigit, ut aut sua servarint illaesa, aut etiam recuperarint deperdita. Proinde nonnullarum Civitatum agri majorem partem vectigales sive Libellarii Ecclesiarum adhuc sunt. Quod praecipue animadverti potest in Ferrariensi agro, in Mantuano, aliisque non Lombardiae tantùm, sed & universae Italiae. Mirum enim est, quanta agrorum copia olim in Episcopos, Canonicos, Monachos, Sanctimoniales, Parochias, aliasque Ecclesias translata fuerit, itaut interdum vix unum jugerum terrae fuerit in nonnullarum Civitatum integro Comitatu, quod immediate ab Ecclesiis non possideretur, aut ab iis jure emphyteuseos non penderet. Atque hoc idem fa-

ctum

ctum in tota Beneventana Provincia animadvertit Ughellius, ubi Catalogum Beneventanorum Antistitum contexit Tom. 8. Italiae Sacrae. Dixi, Episcopos aliquot felicius, quàm reliqui, sua servasse. Unum hujus rei exemplum exeram, quae nempe egerit Landulfus Ferrariae Episcopus Anno MCVI. Ecclesiae suae causam felici exitu persequutus. Chartam concordiae ab eo initae cum Laicis, suppeditavit mihi Peregrinus Priscianus, qui circiter Annum MCCCCXC. Annales Estenses & Ferrarienses concinnabat, nunc in Estensi Bibliotheca adservatos, & manu tantùm scriptos. Quod ibi animadvertas velim, ante Annum MCVI. ad componendas eas lites accesserat *Guido Episcopus Arretinus*, qui tamen, si Ughelium audimus, post Annum tantummodo MCIX. Cathedram illius Urbis conscendit. In hanc etiam concordiam conspirasse dicitur *Guilielmus Marchisellae filius*, scilicet senior, de quo mihi facta est mentio in Dissertatione XXXVI. *de Precariis*; atque alter ab eo, cujus celebris fama & nomen occurrit ad Annum MCLXXII. in Lib. Boncompagni, de Obsidione Urbis Anconae Tom. V. Rerum Italicarum. Chartae nunc memoratae ita se textus habet.

Concordia inter Landulfum Episcopum Ferrariae & Laicos illius Civitatis, qui Clericis omnes Ecclesias, Oblationes, & Primitias renuntiant, Anno 1106.

T*Empore, quo* Domnus Landulfus Episcopus *per* Domnum Papam Paschalem *a Roma rediit consecratus, convocavit omnes Cleros, Proceres, Valvasores, Consules, & Majores Populi Civitatis Ferrariae, & in Concilio residens dixit:* Volo & praecipio, ut omnes Layci relinquant Ecclesias, refutentque Oblationes, Decimas, & Primicias in manus meas. *Cumque omnes Layci indignarentur, & se non facturos penitus causarentur:* Domnus Gulielmus Marchisella filius *dixit:* Quod Episcopus querit, ratio exigit. Non enim debent Layci Ecclesias habere, nec Oblationes cum Clericis dividere, nec Decimas & Primicias retinere, vel a Clericis exigere. *Quid multa? velit, nolit,* Layci venerunt, & in manus Domni Landulfi Episcopi, & Clericorum Civitatis Ferrarie refutaverunt Ecclesias, Oblationes, Decimas, & Primicias, & amplius non exigere a Clericis promiserunt. *Atque ita diffinita est lis & altercacio, que neque tempore* Graciani Episcopi, *neque tempore* Guidonis Aritini Episcopi *potuit diffiniri. Et laudaverunt Episcopus & Clerici Dominum, & Beatum Georgium pro Laycis communiter oraverunt. Postquam hoc bonum totum factum est, ait Episcopus:* Alia controversia, que adhuc viget inter Monachos & hujus Civitatis Clericos, sic terminare, & deinceps volo iterum finem ponere: ut si Episcopus cum Canonibus ad corpus alicujus mortui affuerit, majorem Missam celebrabit. Vel si Archipresbyter majoris Ecclesie, & non Episcopus, similiter majorem Missam celebrabit. Vel si Archipresbiter Conventus, aut alicujus Congregationis Archipresbiter affuerit in omnibus Ecclesiis majorem Missam celebrabit, excepto in Ecclesia

Ecclesia Sancti Bartholomei, & Sancti Silvestri, & Sancti Romani, ideo quia Ordinem & Regulam servent. *Omnes pariter, qui aderant, laudaverunt. Tempore, quod factum est Anno Dominice Incarnationis MCVI. Pontificatus autem Domni Paschalis Secundi Papae, Anno Sexto.*

Ut ergo vetarentur Episcopi, Abbates, aliique Ecclesiarum Rectores, dilapidare deinceps, seu alienare sacrum patrimonium, cujus non domini sunt, sed administratores, Ro- A mani Pontifices & Concilia variis Canonibus ac legibus occurrerunt, quae legendae sunt in Decreto Gratiani, in Decretalibus, atque in Conciliorum collectionibus. Ac tandem sine ipsius Papae consensu, saltem in Italiâ, interdicta fuit Ecclesiasticorum bonorum alienatio. Neque recens est ejusmodi antidotum, ut fi- B dem faciet Charta, quam ex Senensibus membranis haustam mihi suppeditavit Cl. V. quondam Hubertus Benvoglientus Patricius Senensis.

Paganus Episcopus Volaterranus Monasterio Sancti Galgani Ordinis Cisterciensis nonnullos aquaeductus & silvas, praehabitâ ab Innocentio III. Summo Pontifice facultate, donat, Anno 1216.

IN nomine Domini. Anno Domini MCCXVI. Die II. Kalendas Julii, Indictione IV. Evidenter appareat, quod nos Paganus *Dei gratiâ* Vulterranensis Episcopus, de mandato & licentiâ Domini Pape Innocentii Tertii *nobis ab eo datas, prout in licteris infrascriptis continetur, quarum tenor talis est:* Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Vulterrano Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Tua nobis fraternitas supplicavit, ut cum bone memorie J. Predecessor & Patruus tuus Monasterium Sancti Galgani fundavit, Cisterciensem Ordinem instituens in eodem, nec sicut decuit, ipsum dotare potuit; ac tu consideratâ ipsius paupertate, in hoc supplere desideres tui Predecessoris defectum; tibi dignaremur misericorditer indulgere, ut non obstante vinculo juramenti, quod nobis & Apostolice Sedi fecistis, de non concedendis alicui bonis Ecclesie absque licentia & mandato, eidem possis C Monasterio commode providere in aqueductibus, molendinare, & parte aliqua pascuorum & silvarum, inter que idem Monasterium noscitur esse situm. Nos igitur tuis precibus pietatem continentibus benigne annuentes, auctoritate presentium tibi concedimus, que petisti. Data Laterani VI. Idus Februarii, Pontificatus no- D stri Anno Octavodecimo. *Amore Dei, intuitu pietatis & misericordie, necnon pro redemptione animarum nostrorum Predecessorum, & anime nostre, nostrorumque Successorum, nomine Ecclesie Vulterrensis & Episcopatus, damus, tradimus, concedimus irrevocabiliter tibi* Domno Johanni Abbati Monasterii Sancti Galgani, *recipienti &* E *stipulanti nomine ejusdem venerabilis loci habilitatem, opportunitatem, fructum, & usumfructum, & plenam facultatem integraliter & totaliter faciendi & construendi aqueductus per terram nostram & Episcopatus, & per terram nostrorum hominum, ubicumque est, & reperiri poterit, & reperta*

fuerit

fuerit ydonea & opportuna pro molendinis vestris positis in loco & vocabulo, quod dicitur Campora, & pro aliis molendinis novis sub ipsis positis, & pro aliis molendinis veteribus; & construendi ac ponendi steccatas, goras, fiut . . . . pro tempore necessaria in supradictis molendinis presentibus & futuris in perpetuum infra terras nostras, & terras nostrorum hominum, ubicumque repertum fuerit aliquid inter dictas terras opportunum ad commoditatem dictorum molendinorum pro dictis aqueductibus competentibus & contingentibus dictis molendinis vel aliquid . . . . tenore & Lege insertis, ut amodo in antea dictum Monasterium suprascriptam habilitatem, opportunitatem, usum & ususfructum, & cetera supradicta habeat, teneat, possideat, & percipiat inrevocabiliter, & inrefragabiliter sine contradictione nostra, vel nostrorum Successorum, vel alicujus persone pro nobis, vel pro nostro Episcopatu, vel alterius cujuscumque persone Ecclesiastice vel Secularis. Quibus prefatis aqueductibus presentibus vel futuris, & steccatis dictorum molendinorum hi sunt confines, videlicet: a superiori parte est terra vel locus, qui dicitur Cella Martini, quam retinet Uguccio condam Jannutii, & sunt isti confines Senenses usque ad inferiora molendina posita in loco, qui dicitur Moricii. Item damus, tradimus, concedimus in dicto Monasterio tibi suprascripto Abbati, in dicto modo recipienti & stipulanti, habilitatem, opportunitatem, usum & usumfructum, & plenam facultatem inrevocabiliter & integrum, de tota Silva nostra & Episcopatus, infra quam est suprascriptum Monasterium pro pascuis necessariis animalibus ejusdem Monasterii in perpetuum, & pro aliis usibus & necessitatibus ejusdem Monasterii. Cui Silve a parte Meridiana est Silva Lugrianensis, sicut defluit in fossatum, qui dicitur de la Costaglia, usque est flumen Mersa: a parte Occidentali, sicut trahit linea ab angulo dicte Silve Lugrianensis usque ad fontem Righinette, & Righinetta defluit in Galessa, & Galessa simul cum Righinetta defluit in Mersam: a parte Septentrionali est dictus fluvius Galessa, sicut defluit in dictum flumen Merse: a parte Orientali est planities montis, qui dicitur Seppi, ad pedes cujus montis ab orientali parte est situm supradictum Molendinum vetus Sancti Galgani cum planitie sibi pertinente. Quas prenominatas dationes, concessiones, & omnia & singula predictarum donamus, tradimus &c. titulo donationis inter vivos &c. auctoritate nostra & Ecclesie Vulterrane & Episcopatus &c. & ab omni persona legiptime defendere, auctorizare, expedire, disbrigare spondemus &c. obligantes nos &c. sub districtione cujuscumque Regiminis vel Curie, per quam magis cogi possemus pro tempore nos vel nostri Successores. Renumptians omni Juris divini & humani auxiliis & beneficio competenti, privilegio Ecclesiastico & Clericali, & generaliter omni beneficio suffraganti &c. Salvo tamen, ut si quando nos vel Successores nostri infra dicta bona & confines voluerimus per nostram, vel nostrorum hominum terram nostram hedificia construere non malitiose, nec obstantia dicti Monasterii hedificiis, libere id facere valeamus sine contradictione alicujus de dicto Monasterio.

Actum in Curia prefati Domini Episcopi juxta Cassanum de Monteri, in presentia Tudini Castellani de Monteri, Domni Ildini Prioris Sancti Galgani, Simonis Canonici de Monteri, Fidanze Fiamenghi de Menzano, Ugolini Domine Aghine de Montalcino, vocatorum testium.

Ego

Ego Bencius Sacri Imperii Notarius, ut supra continetur, rogatus scripsi, & de mandato prenominati Domini Episcopi in publicam formam redegi.

Occurrit nobis in Charta hac mentio *Juramenti*, quod Paganus Episcopus Innocentio III. Pontifici, & *Apostolicae Sedi fecit de non concedendis alicui bonis Ecclesiae absque licentia & mandato* ejusdem Romanae Sedis. Et sane in Regesto MSto Cencii, seu Cinthii Camerarii, Romanae Ecclesiae formulas vidi, quibus Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates ante quingentos annos sese obstringebant Papae, inter quas nonnullae fuere testes ejusdem jurisjurandi Formulas ipsas in omnium Eruditorum commodum exerere statui.

Formulae Juramenti, quod Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates praestabant Romano Pontifici, Anno 1235. & subsequentibus.

„ Juramentum Episcoporum, vel Ab-
„ batum a Romano Pontifice con-
„ secratorum.

EGo N. *Episcopus ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Beato Petro, sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae & Domino meo Papae* N. *ejusque Successoribus, canonice intrantibus. Nec ero in consilio neque in facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur malâ captione. Consilium, quod mihi per se aut per literas aut per Nuntium credituri sunt, ad eorum damnum me sciente nulli pandam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor ero ad retinendum, & defendendum, salvo meo Ordine, contra omnes homines. Vocatus ad Synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonicâ praepeditione. Legatum Apostolicae Sedis, quem certum Legatum ejus cognovero, in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Apostolorum limina singulis annis aut per me, aut per meum Nuntium visitabo, nisi ego absolvar licentiâ.* Possessiones ad mensam mei Episcopatus pertinentes de novo non infeudabo, neque locabo, neque alienabo, inconsulto Romano Pontifice. *Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Dei Evangelia.*

„ Juramentum Archiepiscoporum de
„ obedientia Beato Petro, & suis
„ Successoribus exhibendâ.

AB *hac hora, & in antea, fidelis ero & obediens Beato Petro & Papae* N *suisque Successoribus, qui per meliores Cardinales intraverint. Non ero in consilio neque in facto, ut vitam aut membra, aut Papatum perdant, aut capti sint malâ captione. Ad Synodum, ad quam me vocabunt, vel per se vel per suos Nuntios vel per suas literas, veniam & canonice obediam: aut, si non potero, Legatos meos mittam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri, adjutor ero ad tenendum & defendendum, salvo meo Ordine. Consilium verò, quod mihi crediderint per se, aut per Nuntios suos sive per literas, nulli pandam me sciente ad eorum damnum. Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in necessitatibus suis adjuvabo. His, quos nominatim excommunicaverint, scienter non communicabo. Romanam Ecclesiam per secularem militiam fideliter adjuvabo, quum invita-*

tus fuero. Haec omnia observabo, nisi quantum suâ certâ licentiâ remanserint.

„ Juramentum Episcoporum Pallia
„ suscipientium.

EGo N. *Archiepiscopus ab hac hora in antea fidelis ero Sancto Petro, Sanctaeque Romanae Ecclesiae, & Domino meo Papae N. suisque Successoribus, electione meliorum Cardinalium intrantibus. Non ero in consilio aut facto, ut vitam perdant aut membra, aut capti sint malâ captione. Consilium verò, quod mihi credituri sunt per se, aut per Nuntios suos sive per literas, nulli manifestabo ad eorum damnum, me sciente. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & defendendum, salvo meo* Ordine. *Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum venire non differam, nisi praepeditus canonicâ excusatione vel praepeditione. In Natalitiis Apostolorum, eorum Limina visitabo aut per me aut per Nuntium meum, nisi Apostolicâ licentiâ remaneam. Sic me Deus &c.*

„ Pallium datur Archiepiscopis seu
„ Episcopis super altare a Diaco-
„ nibus Cardinalibus & Subdiaco-
„ nibus Romanae Ecclesiae in
„ haec verba.

AD *honorem Dei, & Sanctae Mariae Virginis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & sanctae Romanae Ecclesiae, atque commissae tibi* N. *Ecclesiae, tradimus tibi Pallium de Corpore Beati Petri sumtum, plenitudine scilicet Pontificalis officii, ut utaris eo infra Ecclesiam certis diebus, qui nominantur in Privilegiis, ab Apostolicâ Sede tibi concessis, & in eo*

A *potestatem habeas consecrandi Episcopos & celebrandi Concilia.*

„ Ista est Litera, quam Radulfus Lug-
„ dunensis Episcopus destinavit.

S*Anctissimo patri ac* Domino, Gregorio *Dei gratiâ* summo Pontifici, Radulfus *Dei & sui miseratione,*
B Lugdunensis Ecclesiae Minister *humilis, optata & devota pedum oscula beatorum. Noverit Sanctitas vestra, quod quum venerabilibus patribus.......... Claromontensi & Aniciensi Episcopis Pallium ab ipsis mihi tradendum misissetis, ita quod si ambo interesse non possent, alter istud nihilominus exsequeretur, a Domino Aniciensi illud recipiens,*
C *Domino Claromontensi per suas literas legitime excusato, juramentum fidelitatis in manu Domini Aniciensis, nomine vestro & Romanae Ecclesiae prestiti sub hac forma. Ego* Radulfus Lugdunensis Archiepiscopus *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro, sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae, &* Domino meo
D Papae Gregorio, *suisque Successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum aut capiantur malâ captione. Consilium verò, quod mihi credituri sunt per se aut per Nuntios suos sive per literas, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Pe-*
E *tri adjutor ero eis ad retinendum & defendendum, salvo meo Ordine, contra omnem hominem. Legatum Apostolicae Sedis in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonica praepeditione. Apostolorum Limina bienniis singulis visitabo, aut per me, aut per meum Nuntium, nisi Apostolicâ absolu-*

vor

gar licentiâ. Possessiones verò, ad mensam mei Archiepiscopatus pertinentes, non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, inconsulto Romano Pontifice. *Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Euangelia*.

„ Juramentum Episcoporum a Romano Pontifice consecratorum.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno sanctae Incarnationis ejus Millesimo &c. Promitto ego N. *Episcopus Sanctae* N. *Ecclesiae vobis beato Petro Apostolorum Principi, Vicarioque tuo beatissimo Papae Domino meo* N. *ejusque Successoribus, per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Trinitatem inseparabilem, & hoc sacratissimum Corpus tuum, me omnem fidem & puritatem sanctae Fidei Catholicae exhibere, & in unitate Fidei Deo cooperante persistere, in qua omnium Christianorum salus esse sine dubio comprobatur; & nullo modo contra unitatem communis & universalis Ecclesiae suadenti cuipiam consentire, sed, ut dixi, fidem & puritatem meam, atque concursum tibi, utilitatibusque Ecclesiae tuae, cui a Domino Deo data est potestas ligandi & solvendi, & pre dicto Vicario tuo atque Successoribus ejus per omnia exhibere. Promittens pariter festinare omni annisu, ut semper pax, quam Deus diligit, inter Romanam Rempublicam & nos, hoc est gentem Longobardorum conservetur, & nullo modo contra agere facere quidpiam adversum promitto, quatenus in omnibus fidem meam sincerissimam exhibeam. Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meae seriem aliquid ingenio vel occasione tentavero, vel contra Catholicam Legem reus inveniar, aeterno judicio & ultione Ananiae & Saphirae incurram, qui etiam tibi beato Petro de rebus propriis fraudem facere, & falsa dicere praesumserunt. Hunc autem indiculum sacramenti ego* N. *Episcopus manu propria subscripsi, atque positum super sacratissimum Corpus tuum, sicut superius legitur, Deo teste & judice praestiti sacramenti, quod observare promitto*.

„ Juramentum Archiepiscoporum, qui „ venire debent ad Synodum Sedis Apostolicae Legatorum, & „ tractare fideliter ornamenta & „ praedia Ecclesiae sibi commissae.

EGo N. *Archiepiscopus pro superbia, non dimisi, quod veni ad Synodum* N. *ad quam me vocavit Legatus Domni Papae* N. *Itaque si vocatus Nuntio vel literis Apostolicae Sedis sacro, nullo malo ingenio, & nulla fraude me subtraham, sed veniens diffinitioni & judicio hujus Ecclesiae fideliter obediam. Quod si Domino Papae* N. *& Successori suo placuerit, me de objectis ante Legatum suum respondere, id per omnia faciam*. Thesauros verò, & ornamenta, & praedia Ecclesiae mihi commissae ad honorem ipsius Ecclesiae fideliter tractabo & ad resistendum justitiae ea non alienabo: *nec aliquo studio inveniam, ut Romanae Legationi resistatur. Sic me Deus &c.*

„ Juramentum fidelitatis praestitum „ a Bartholomaeo Archiepiscopo „ Sanctae Severinae.

BArtholomeus Archiepiscopus Sanctae Severinae, *recepto Pallio ab* Obzone Archiepiscopo Cusentino, *secundùm mandatum Domini Papae juravit fidelitatem Ecclesiae Romanae, sicut continetur superius adnotatum, adje-*

cto quod ubi dicitur singulis trienniis visitabit Sedem Apostolicam, *ibi contineetur de singulis annis. Et haec constiterunt per literas ipsius Archiepiscopi Cusentini, & ipsius Archiepiscopi Sanctae Severinae, cujus patentes literas idem transmisit juramentum fidelitatis de verbo ad verbum expressum in eis.*

„ Juramentum Johannis Abbatis „ Melitensis.

EGo Frater Johannes Abbas Monasterii Melitensis, *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro, sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae*, & Domino *meo* Papae Gregorio, *suisque Successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur malâ captione. Consilium verò, quod mihi crediturι sunt per se aut per Nuntios suos, sive per literas, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum & Regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & defendendum, salvo meo Ordine, contra omnem hominem. Legatum Apostolicae Sedis in eundo & redeundo honorifice tractabo & in suis necessitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonicâ praepeditione. Apostolorum Limina annis singulis visitabo aut per me aut per meum Nuntium, nisi Apostolicâ absolvar licentiâ.* Possessiones verò ad mensam mei Monasterii pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, inconsulto Romano Pontifice. *Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Evangelia.*

Oliverius Praepositus Ecclesiae Sanctae Mariae de Vezano *juravit secundum formam praescriptam servare, quae continentur in ipsa.*

Michaël Abbas Monasterii Florentini *juravit eodem modo.*

Jacobus Praepositus Ecclesiae Sancti Possidonii Reginae Dioecesis *juravit eodem modo.*

Petrus Abbas Monasterii Sancti Petri in Vinculis Ravennatensis Dioecesis *in eumdem modum juravit.*

„ Juramentum Henrici Abbatis Mo- „ nasterii Sancti Eadmundi.

EGo Henricus Abbas Monasterii Sancti Eadmundi *ab hac hora in antea fidelis & obediens ero Beato Petro, sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae*, & Domino meo Papae Gregorio, *suisque Successoribus &c.* (ut in sacramento Johannis Abbatis Melitensis). *Apostolorum Limina singulis triennis visitabo aut per me &c. Possessiones verò &c.*

In eumdem formam juravit Hugo Abbas Monasterii beati Martini, majoris Monasterii Turonensis, *praeter quod visitabit Sedem Apostolicam de biennio in biennium, sicut literae ipsius sigilli roboratae munimine continebant.*

In eadem forma juravit Guillielmus Abbas Monasterii Sancti Petri de Bisulduno, *Ordinis Sancti Benedicti Gerundensis Dioecesis.* Datum Bisulduni IX. Kalendas Novembris sub Anno Domini MCCLII.

Juramentum praestitum a Johanne Archiepiscopo Arelatensi *de verbo ad verbum patet per literas sui sigilli munimine roboratas, sicut est superius annotatum in juramento* Henrici Abbatis.

Cunradus Abbas Augiensis Monasterii *juravit, sicut suprascriptus Henricus; & ejus juramentum constitit per literas patentes ipsius suo sigillo munitas.*

Gertrudis Abbatissa Monasterii Quidelingebergensis, *hoc idem praestitit jura-*

juramentum, sicut per suas patentes literas declaravit.

Constitit per literas Senebaldi Albarensis Monasterii Abbatis *Ecclesiae Romanae juxta praemissam formam ipsum fidelitatis juramentum corporaliter praestitisse.*

Eadmundus Cantuariensis Archiepiscopus *juravit Ecclesiae Romanae fidelitatem in forma consueta, praesentibus Londoniensi & Roffensi Episcopis, quibus erat a Domino Papa commissum, sicut per ejusdem Archiepiscopi & praedictorum Episcoporum constitit Literas. Et visitare tenetur Ecclesiam Romanam per se vel suos Nuntios, nisi a Sede Apostolica absolvatur, singulis trienniis.*

Abbatissa Galtegrima Monasterii Sancti Adeodati Beneventani *juravit juxta praemissam formam.*

Petrus Abbas Monasterii Tramitani *juravit similiter.*

Petrus Archipresbyter de Balneo, *assumtus de Ecclesia Perusina juravit similiter.*

Frater Gaufredus Abbas majoris Monasterii Turonensis *juravit secundùm praescriptam formam sub Anno MCCXXXVI. Mense Septembri.*

In eâdem formâ juravit Jarlerius Archiepiscopus Upsalensis, *sicut per suas patentes literas declaravit suo sigillo munitas*

In eundem modum juravit Adalasia Abbatissa Monasterii Sancti Alexandri Parmensis, *ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, Ordinis Sancti Benedicti, sicut per suas literas declaravit, suo sigillo munitas, Anno Domini MCCLIV. Pontificatus Domini Innocentii Quarti Anno XI.*

Frater Aegidius Placentinus Episcopus *juravit secundùm praescriptam formam, XVI. Kalendas Decembris.*

Frater Ugo Cluniacensis Abbas *juravit secundùm Ecclesiae formam, in crastino Octavae Assumtionis beatae Mariae Virginis, Anno Domini MCCXXXVI.*

Albertus Abbas Monasterii de Nervisia Tervisinae Dioecesis *juravit secundùm eundem formam, Anno Domini MCCXXXVI. Mense Martii, die II. intrante, Indictione IX.*

Jacobus Abbas Monasterii Sancti Justi Secusionis, *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas patentes literas declaravit.*

Philippus Prior Balneariae *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas patentes literas declaravit.*

Petrus Abbas Monasterii Sanctae Mariae de Camiliano, *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas patentes literas declaravit.*

Johannes Abbas Monasterii Sancti Albani, *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas patentes literas declaravit.*

Stephania Abbatissa Monasterii Sanctae Mariae Brundusinae, *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas literas patentes declaravit.*

Benencasa Abbas Monasterii Sancti Georgii de Venetiis, *praestitit juramentum Ecclesiae Romanae, sicut per suas patentes literas declaravit, sub Anno Domini MCCXXXVI. Mense Decembri, die XIV. Indictione X.*

Dondedeus Abbas de Petra Martini Terdonensis Dioecesis, *eodem modo juravit, sub Anno Domini MCCXXXIX. Indictione XII.*

Subsequenti autem Seculo Tertiodecimo frequentiora occurrunt exempla petitae per Ecclesiasticos viros ab Apostolica Sede facultatis alienandi. Ego unum autographum proferam ex Senensibus membranis excerptum, atque a supra laudato Benvoglliento, dum vivebat, ad me missum.

Fa-

Facultas vendendi bona, concessa ab Alexandro IV. Papa Abbatibus Sancti Galgani Volaterranae, & Sancti Eugenii Arretinae Dioeceseon, Anno 1255.

ALexander Episcopus, *servus servorum Dei, dilectis filiis......* Sancti Galgani Cisterciensis, *&......* Sancti Salvatoris de Berarden Camaldulensis Ordinis Abbatibus Vulterranae & Aretinae Dioecesis, *salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecti filii ....* Abbas & Conventus Monasterii Sancti Eugenii, *ad Romanam Ecclesiam. ut dicitur, nullo medio pertinentis Ordinis Sancti Benedicti*, Senensis Dioecesis, *nobis humiliter supplicarunt, ut cum idem Monasterium tam propter guerram, quam hactenus Florentini & Senenses ad invicem habuerunt, & propter collectas & exactiones, quas Commune Sene extorsit ab eis, quàm propter sieccati cujusdam Molendini eorum recuperationem, adeo gravi prematur sarcinâ debitorum, quod nisi celeriter super hoc provideatur, incurret irreparabile detrimentum alienandi de bonis immobilibus dicti Monasterii minùs utilibus, pro debitis hujusmodi persolvendis usque ad summam mille Librarum Senensium minutorum; & cum alios non habeant, unde possint de suis deponere humeris onus istud*, eis licentiam de benignitate Sedis Apostolice largiremur. *De vestra itaque circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, discretioni vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatinus propositâ necessitate inspectâ, & habentes pre oculis solum Deum*, eisdem, pro ut ipsius Monasterii utilitas, seu necessitas exegerit, petitam licentiam tribuatis: *proviso quod pecunia ipsa in debitorum ipsorum solutionem totaliter, vel si debitorum quantitatem exceperit, superfluum in utilitatem ipsius Monasterii per manus vestras sub vestri testimonio convertatur. Quod si non ambo iis exequendis potueritis interesse, alter vestrum ea nichilominus exequatur.*

Datum Neapoli VIIII. Idus Aprilis, Pontificatus nostri Anno Primo.

Ceterum, ut supra dixi, ab ipsis Abbatibus & Episcopis, divinas leges contemnentibus, quod ambitioni, aut gulae, aut philargyriae, aut bello, aut consanguineorum, amicorumve commodis ultra aequum studerent, illata Ecclesiis plurima damna fuere. Gulam quoque memoravi; neque enim Abbates defuere, qui miseris Monachis jejunare coactis, opiparam sibi mensam parabant, aut certe in Refectorio cum Fratribus communem cibum respuebant. Lepidum est quod ad me scripsit Domnus Petrus Paulus Ginnanius Prior Benedictinus in Ravennate Monasterio Sancti Vitalis veterum monumentorum studiosissimus; videlicet, effossam Anno MDCCXXXI. fuisse in horto quodam illius Urbis Statuam, quae licèt capite imminuta, referebat effigiem Monachi, sive Abbatis, sinistrâ Librum tenentis, & indice dextrae designantis literas hasce, in ejusdem Libri limbo sculptas:

PER

FER
CVLA
PLATV
VOLO SI
NT COM
MVNIA FRA
TRVM

Hoc eſt: *Fercula Praelatûm volo ſint communia Fratrum*. Nimirum, ut puto, religioſus aliquis Abbas Statutum condiderat, ut idem in poſterum Abbati ac Monachis foret cibus. Aut Monachus aliquis Coenobio illi ſuos reditus contulerat quibus conſuleretur deinceps Monachorum indigentiae qui forſitan antea ultra aequum jejunabant. dum Abbates laute prandebant. Quare viro de ſe tam bene merito Statuam Monachi grati ponendam cenſuerunt. Quantam verò perniciem ejuſmodi parùm religioſi Abbates intulerint inſigni Farfenſi Coenobio, habes in Chronico ejuſdem Monaſterii a me edito Part. II. Tomi II. Rer. Italicarum. Atque heic felicitati meae tribuo, quod luculentiora etiam monumenta exerere nunc poſſim ad illuſtrem locum illum ſpectantia. In Praefatione ad idem Chronicon dolebam, elapſum mihi e manibus fuiſſe Opuſculum MStum *de Deſtructione Monaſterii Farfenſis, editum a venerando Patre Hugone Abbate ejuſdem Monaſterii*. Fragmenta etiam protuli inde excerpta. At deinde factum eſt, ut integrum Opuſculum ex inſperato acceperim, ac fuerim deoſculatus, uti fruſtulum pretioſum Saeculorum rudium quibus manca adeo eſt Italica Hiſtoria. Et totius quidem Literariae Reipublicae verbis agendae ſunt ac habendae gratiae P. D. Euſtachio Caracciolo Neapolitano, quem uti praeclarum ſui Ordinis ornamentum Clerici Regulares ſuſpiciunt, ego verò ob eximiam generis nobilitatem, gravitatem morum, & praecipue ob inſignem humanitatem, ſtudiumque perenne in colligendis antiquae Hiſtoriae ruderibus, & venerari & amare nunquam deſinam. Is enim Opuſculum hoc, praeter alia heic evulgata, liberaliſſime mihi contulit, ita ut ex ejus dono quae in editione Chronici Farfenſis deſiderabantur, nunc Literatorum omnium oculis ſubjiciam. Auctor Opuſculi *Hugo Abbas*, qui loco eidem praeeſſe coepit Anno Chriſti DCCCCXCVII. homo variâ fortunâ uſus: ſed quod in ejus laudem cedit, indefeſſus reſtaurator ejuſdem Farfenſis Monaſterii, cujus regimen non ſemel depoſuit atque recepit. Anno MXXXIX. finem vivendi fecit. Jamque accepimus in Chronico Farfenſi pag. 549 alteram ejuſdem Hugonis Abbatis narrationem *de diminutione recentiori Monaſterii ſui*, ſcriptam circiter Annum MXIV. Quae nunc mihi exerenda eſt, pertinet ad tempora praecedentia, ſive ad Seculum Aerae Chriſtianae Decimum. Monuit autem nuper laudatus P. Caracciolus, Opuſculum hoc deſcriptum fuiſſe e ſchedis celeberrimi Cardinalis Guilielmi Sirleti, in Vaticana Bibliotheca adſervatis. Sed ne heic quidem conſtitit ejuſdem Religioſi atque amiciſſimi viri diligentia. Ex ipſis Sirleti adverſariis is alteram narrationem exſcribendam curavit, in qua de ſiniſtris caſibus Monaſterii Farfenſis agitur ab Anno MCXIX. uſque ad MCXXV. Hanc etiam producere juvat, utpote quae, non ſecus atque altera, hactenus luce caruit. Multo

verò

verò in utrâque comperies, quae ad eruditionem Ecclesiasticam, immo & A Secularem illorum temporum, conducere possunt.

De Destructione Monasterii Farfensis, Opusculum Hugonis Abbatis, circiter Annum 1004.

Incipit Prologus destructionis Monasterii Farfensis, editus a venerando Patre Domno Ugone Abbate praelibati Monasterii. sanctissimo valde viro. Circiter Annum Christi 998.

C*ogentibus multis, immo multis & cunctis majoribus & carioribus Fratribus nostri Coenobii, quorum rogatui omnino ne obtemperare absurdum duxi: * quapropter aggressus sum ex toto mihi utile, quippe qui vitam propriam nescio corrigere, aliorum temerario ausu nullo modo reprehendere debeo, vel detrectare, quod neque cunctis Monachis oportet cavere; qui Deo reprehensibilis invenior culpis propriis fatentibus, ut vix ante clientulos inexcusabilis inveniri queam, quanto majus ante majores natu & doctrinâ, nec non & coaevos. Sed quia magis non obstet aliquoties prava praesumtio, qua multoties nocet obstinata negatio, ideo existimavi utiliorem obedientiam fore, quae sacrificio praeponitur, quàm inobedientiam, quae damnationi imputatur. Propterea obtemperavi precibus, accommodavi aures supplicationibus praedictorum, ut de nefanda Destructione rerum nostri Monasterii, quae concessae sunt a piis misericorditer, ab impiis distributae crudeliter, aliquod Opusculum dictarem; per quod aperte scire possent, qualiter, & quo tempore,* vel a quibus malis Rectoribus Monasterium praedictum coeperit annullari; *quod per tanta* B *annorum curricula a tot Sanctis Patribus, qui leguntur in ejus Constructione, quam digniter sciunt ditari & sublimari, & non tantùm faciunt per detractionem iniquorum Pastorum, quantùm pro laude bonorum. Ut quaeque venturae potestates sunt auditurae de priori sublimitate Constructionis, & de postera minoratione Destructionis, quan-* C *tùm congaudent de bonis collatis, tantùm condoleant de bonis ablatis. Et sicut sequi debent bonorum exemplum, sic fugere studeant exemplum malorum. Isti sanctiores volunt, ut sicut prior Libellus vocatur* Constructio, *ita iste secundus vocetur* Destructio. *Deus verò de alto dirigat prosperè vota nostra, atque concedat, ut illis rogantibus, no-* D *bisque obsequentibus, Destructio ista noviter dictata prosit ad nostra vitia destruenda; & antiqua illa Constructio ob memoriam Patrum inibi continentium, sit restauratio ad spiritales Virtutes, nostris pectoribus inserendas. Hoc unum volo, vos scire certissime, qui audituri estis, quare nihil hìc continetur, nisi quod a veridicis compertum est re-* E *lationibus, & simul magis non recipi Euangelia illa, quae visu exarata sunt, quàm illa quae auditu. Idcirco fiducialius ista ac securius componere tentavi.*

Explicit Prologus iste.

INCI-

INCIPIT DESTRUCTIO.

IGitur quemadmodum praelibatum est, per multa annorum curricula supradictum Monasterium a dictis Patribus honeste ac religiosissime dispositum est: atque de die in diem augebatur & accumulabatur in spiritualibus, corporalibus beneficiis non mediocriter, sed perfecte poene usque ad completum imperium Francorum Regum. Qui post expulsionem Langobardorum Imperatorum Italicum Regnum strenue potenterque per multa spatia temporum honorifice gubernarunt, Ecclesias Dei exaltando, pauperes recreando, justitiam & legem ubique adimplendo. Postquam verò, quando illorum potestas ab Italico Regno, peccatis facientibus, coepit cessare, praedictum Regnum paulatim coepit annullari. Denique ipsis recedentibus, culpis Christianorum cooperantibus, Paganorum multitudo, idest Agarenorum gens Italiam intravit. In tantùm verò, cessante malitiâ Italorum, crevit illorum potestas, ut a Trapido usque ad flumen Padum perpaucae essent Civitates, videlicet exceptis Româ & Ravennâ, quas ipsi aut non destruerent, aut non suo dominio subjugarent. Quas verò Provincias & Urbes vi obtinebant, omnino depopulabantur, cunctaque inibi inventa sibi diripiebant. Sub hac verò tempestate Petrus *venerabilis* Abbas *jam dictum Monasterium religiosissime gubernabat, & sub ejus magisterio multa Fratrum caterva non solùm in ipso capite Monasterii, verùm & in cunctis eidem subjectis Cellis, in omnibus, quae ad Deum pertinent, ex integro pulcre ac docte vigebat. In exterioribus autem quantùm longe lateve creverat, in collatis supradictorum Re-*

A *gum legitur, qui illud semper propriis manibus sub sua tuitione tenuerunt, & ut Praecepta inibi ab eis concessa referunt; in quibus continetur, quod* Carolus *ibi contulisset Monasterium Sanctae Mariae, quod dicitur in Minione:* Hlodovicus *Monasterium Sancti Stephani, quod ponitur in Lucana, inibi subjecisset; aliud denique* Carolus B *Monasterium Sancti Marci, subtus muros Civitatis Spoletanae situm sibi concessisset. Haec verò atque alia donaria ceterorum fidelium majorum atque minorum ibidem concessa, quantùm illud sublimaverint, non est nostrae facultatis per singula evolvere. Sed de plurimis unum in medium deducamus, quod paene cuncti antiquiores fatentur. Ec-* C *clesia denique quàm mirifice ornata erat, & officinae cunctae qualiter compositae, quis ad plenum valet referre? Tamen pauca dicamus ex plurimis. Ipsa namque major Ecclesia, tota plumbeo tecto cooperiebatur. Altare quoque principale, Ciborium totum ex lapide onychino habebat. Librorum volumina quanta & qualia, vel quàm diversis aureis* D *argenteisque operibus ac gemmis, lapidibusque pretiosis intexta habebantur, longum est enarrare. Vestes quoque majoris Altaris deauratae atque gemmatae tot erant, quot Festivitates majores, idest Annuntiatio, Nativitas Domini, Circumcisio, ac Adventus Spiritus Sancti, nec non Assumtio Sanctae Mariae, & Nativitas ejus. Diei namque Judi-* E *cii Tabula ibi erat verbis terribilis, ut quisquis eam videbat, statim timore incredibili ac pavore graviter replebatur, ita ut sine memoriâ mortis per plures dies esse non poterat. Ornamen-*

ta verò alia, quae ad usum Ecclesiae pertinent, quamplura & mirifica erant, quis valet comprehendere? Basilicae aliae, absque Majore, quinque ibi erant, quarum una, quae adhuc stat in honorem Sancti Petri constructa, in usu Canonicorum habebatur. Secunda verò & Tertia ad opus erant infirmorum Monachorum: harum verò duarum una erat pro infirmis, qui jam convalescebant, alia verò pro illis, qui proximabant morti simul adjunctis domibus & balneis ad utrorum ordinum utilitatem composita habebantur. Quarta autem in Palatio Regali constituta erat, quod ibi honorificum satis aedificatum erat, in quo Imperatores hospitabantur, quando illuc visitandi gratiâ veniebant. Quinta verò Ecclesia extra muros ipsius Monasterii aedificata in honore Sanctae Mariae, parva quidem sed mirifice constructa, ubi mulieres conveniebant orationis causâ & visitationis. Quia, ut senum refert relatio, antiquitus nulla mulierum intra muros illius ingrediebatur Monasterii. Sed quotiescumque Reginae, aut aliae mulieres causâ, quam supra diximus, illuc properabant, in Basilica parvula, de qua supra diximus, faciebant ad se venire Abbatem ipsius loci, aut Fratres, quos volebant, ut cum eis de spiritualibus agerent, quae oporterent. Officinae cunctae laterales coopertae habebantur: pavimenta verò lapidibus quadratis, & septis omnia sacra erant, & usque hodie ex parte apparent. Arcus deambulatorii per totum circuitum habebantur intus & foris: quia ut intus erant Claustra ad utilitatem Monachorum, ita erant extra ad Laicorum. Foris verò Claustrum totius Monasterii ex omni parte erat fortiter munitum, & Turrium ad instar fortis Civitatis. Placita quoque & Judicia numquam ibi exercebantur: sed habebant unum Palatium ultra rivum, qui Riana dicitur, ubi haec gerebantur. Quid multa? In toto Regno Italiae non inveniebatur simile illi Monasterio in cunctis bonis excepto Monasterio, quod vocatur Nonantulae, sed non ex toto, ut plures fatentur.

In tali namque statu illo permanente, ut supra dictum est, supervenerunt Saraceni, qui cuncta circumquaque jam occupaverant. Tandem undique circumdantes expugnare moliebantur, sed nequaquam obtinere valuerunt. Venerabilis namque Petrus ipsius Monasterii Abbas, Dei auxilio fretus, ac solatio Militum adjutus, frequenter illos a finibus sui Monasterii expellens, longius insequi faciebat, plurimosque interficiendo, per multos dies secure manebat. Sed illi infesti, dum cuncta vicina loca sibi subjugassent ac devastassent, illo semper revertebantur pugnaturi. Praedictus verò Abbas, quum hanc oppressionem per septem continuos sustineret annos cum suis Monachis, & videret, quod Deus Christianum Populum, suâ malitiâ faciente, omnino oblivioni traderet & potestati Paganorum, videns se nullâ ratione amplius differre posse, tali in ipso loco consilio inito, divisit Fratres ac thesauros in tres partes, unam mandans Romam, alteram dimisit in Reatina Civitate, cum tertia autem per se ipsum ad Comitatum Firmanum veniens, confugium fecit, dimisso ex toto Monasterio. Sed antequam egrederetur, destruxit Coenobium, quod supra diximus, & abscondit lapides subtus terram, quos usque hodie nullus potuit reperire. Ipso verò cum Monachis egresso, Agareni intrantes invaserunt locum. Quo perlustrato, ita illis complacuit, ut de aedificio nihil destruerent, eo quod pulcherrimum illis appareret; sed quando eis videretur, intrarent & inhabitarent. Quo pera-

peracto accidit, ut quidam latrunculi Christiani, qui huc illucque discurrebant, inopiae caussâ ibi devenirent noctu. Et quum jacuissent in uno angulo ipsius Monasterii, accenso igne, pavore territi fugerent. Ignis verò exarsit, & in absentiâ hominum praevaluit, atque concremavit cuncta, quae remanserant. Praedicti verò latrunculi fuerunt de Oppido, quod nuncupatur Catino, & celare non potuerunt malum, quod perpetraverant negligenter. Praelibatus verò Abbas, ut praefati sumus, ad Comitatum Firmanum veniens in Monasterio Sancti Hippolythi & Sancti Johannis, quod dicitur in Silva, coepit habitare cum Fratribus, quos secum de Sabinis duxerat, & quos invenerat, lugens ac dolens de sui Monasterii Desolatione. His ita peractis, coeperunt praelibati Saraceni infra terminos Comitatus Firmani ad depraedandum introire. Qua de caussa praedictus Abbas in timorem iterum versus, coadunatis suis Monachis & Militibus, fecerunt Castellum in Mantenano Monte, ubi postea locatum est Corpus Sanctae Victoriae. Ibi quoque, usquedum persequutio illa sedata est, permanserunt; quia, sicut antiqua refert opinio, per quadraginta octo annos jugiter permanserunt infra terminos Italiae praedicti Saraceni. Praecipue in Valeriae Provincia habitabant, quam magni montes occupant, in quibus confugia semper faciebant. Ibant denique a mari Thyrreno usque ad Adriaticum, & usque ad Padum in praedam, & semper ad ipsos montes revertebantur. Inde autem ad flumen Lirim, quod vulgo Garilianum dicitur, ubi habebant navigia; per quae cuncta in suam transportabant patriam. In hac quoque miseriâ constituto Regno Italico, praedictus Abbas in supradicto Oppido constructo cum suis Fratribus, laudabiliter vitae terminum consummavit. Cui antequam moreretur, consilium dederunt sui Monachi & Laici, ut quemdam Clericum nomine Rimonem in Abbatem *eligeret. Quod & fecit, ipsis Militibus consiliantibus. Sepultus verò est in supra memorato Castello, in Oratorio Sanctae Mariae, quod ipse construxerat. Quo defuncto, praedictus* Rimo *suscepit regimen loci ipsius. Qui quamvis in Canonicorum Ordine esset, quando huc recessit, per unum annum, quo supervixit, bonum ostendit exemplum.*

In ipso quoque Anno respexit Deus afflictionem Populi sui. Effugatisque undique Paganis, Hugo Rex Burgundia *egressus, super Italicos coepit regnare, ac Regni moderamina disponere. Qui ad Firmanam properans Marchiam, parentes dicti Rimonis ejecit de propria provincia, simulque & illum cum eis. Qui veniens Romam, completo Anno, mortuus est hoc ordine. Nam in sanguine malevolus veneno imposito in phlebotomio eum interfecit. Sepultus est in Oratorio Sancti Stephani, in Cella ipsius Monasterii Romae sitâ.* Praedictus Rex Rimone *expulso, ordinavit* Raffredum Abbatem *in dicto loco, qui erat suus nepos. Ipse verò regimine suscepto, coepit viriliter agere in omnibus utilitatibus Monasterii. Quippe quia valde oportebat, eo quod undique vastatum erat. Accersitis itaque tum familiis liberorum hominum ac servorum de Comitatu Firmano Sabinis, secum duxit ad Monasterium, quod jam per quadraginta octo annos absque habitatore fuerat. Hoc incepto, cetera loca circuire non negligebat, & in statum pristinum reducere. Thesaurum quoque & Fratres, qui dispersi erant, simul reducere & coadunare studebat. Sed illa pars Monachorum & Thesauri, quam saepe dictus* Petrus Abbas *in Civitate Reatina reliquit, postquam ipsa Civitas a Sara-*

Saracenis capta est Monachis interfectis, Thesaurum suum tulerunt. Nam alias duas, quae Romae & in Firmano fuerunt, readunavit; & in quantum valuit, quae prope & longe erant, cuncta loca ibi pertinentia restauravit: Curtem videlicet, quae Montis Falconis dicitur in Firmano Comitatu posita, in integrum dato pretio noviter comparavit; quae magnam utilitatem usque hodie eidem praestat Monasterio. Corpus namque Sanctae Victoriae ipse transtulit de Sabinensi territorio, & adduxit ad illum, ubi modò incolitur, locum, videlicet in Monte Materano. Aliaque plurima beneficia ibi contulit, & ipse in eodem loco de novo Ecclesiam ipsam & Monasterium consecrari & fabricari fecit, ut evidenter apparet. Haec & alia multa antiqua restaurata loca, & dicto Monasterio restituta coepit valde potens secundùm Seculum, & Monasterium satis locupletare. Praecipue vero quia potentis Regis nepos, & prudens valde in scientia seculari, secundùm Deum non adeo eruditus, quòd doctrina Regularis Ordinis, sicut in ceteris religionis & doctrinae, ab Italico subtracta erat Regno, praesertim pro vastatione supradictorum Paganorum. Jam secundùm doctrinam, quam cognoscebat, satis bonus fuit, & Monasterio & Fratribus per omnia utilis. Ex quibus duo scelerati ac pessimi de morte illius tractare conati sunt, sortemque verò, qualem unus alteri daret Monasterio acquisito post necem ejus, diffinierunt. Unus vocabatur Campo, *qui ab infantia ipsius nutritius fuit, cui cuncta bona contulit, quem & Medicinae artis studio imbuere fecit. Nobilis quidem genere de Reatino exstitit Comitatu, sed ignobiliter in hoc per omnia operatus est. Radix ipse prima malorum omnium praedicti Monasterii vastatorum fuit post Paganos. Alter*

A *quidem falso habitu, nomine* Hildebrandus, *de alio longiquo Monasterio a praedicto Abbate susceptus ad habitandum. Cui Cellam, quae adhuc Romae videtur, praedicti Monasterii concessit, eumque quasi proprium filium diligebat. Quum igitur jam viderent, eum senio deficere, quia, ut plurimi asserunt, triginta octo annos vixit in hoc regi-*
B *mine (& opus ei jam non erat, aliud propinare venenum, nisi ipsam senectutem, quâ jam urgebatur) tamen ipsi miserrimi ob ambitum honoris in nullo ei pepercerunt, sed mortifero eum viro interfecerunt. Qui in extremo positus, dum illos sentiret ante se adstare, & mortem suam exspectare, interrogavit, qui essent. Cui quum diceret quidam,*
C *quod Campo adesset, illico suspirans voce, quâ poterat, est eum alloquutus ita:* Campigenans Campo male quàm me campigenasti! O Campo, quàm crudeliter campigenasti! *Statimque expiravit.*

Quo mortuo, perrexit Hildebrandus *Papiam ad jam dictum* Hugonem Regem, *qui adhuc vivebat. Et cum ma-*
D *gna pecunia acquisivit Abbatiam ad opus* Camponis *pessimi. Quâ acquisitâ, reversus est per Marchiam. Ubi occurrit ei idem Campo, acceptoque dono a Rege transmisso de regimine Monasterii, atque Militibus Marchesanis susceptis, cunctis majoribus & minoribus subjugatis Monasterio pertinentibus, adimplevit Cellas Sanctae Mariae juxta*
E *flumen Clentis, & Sanctae Mariae in Solertano secus Civitatem Esculanam, & in Comitatu Reatino alias duas Sancti Angeli juxta ipsam Civitatem Reatinam, & Sanctae Mariae in Loriano. Hoc expleto, reversus est Sabinis cum magno gaudio, non spirituali sed carnali, non ut Monachi, sed ut impii, sicut postea patenter claruit. Quia concubinis, quas prius habuerant occul-*

te,

te, postmodum palam abuti coeperunt non solùm ipsi, sed & cuncti illorum Monachi hoc scelus non verebantur patrare: sed nuptialiter unusquisque suam ducebat scortam. Ita namque pax non permansit inter eos, nisi usque ad annum unum. Completo anno coeperunt inter se contendere. Hildebrandus *verò datâ pecuniâ junxit se Marchesanis, tulitque* Camponi *totam hereditatem Monasterii, quae erat in Marchia, cum Monachis & Militibus, & sibi coepit ea vindicare.* Campo *autem econtra ampliori pecuniâ ipsis collatâ, venit illuc, atque unam suam sororem tradidit marito uni, cui nomen erat Transbertus:* valdeque eam dotavit de bonis Monasterii mobilibus & immobilibus. Curtem quoque Maratis, *quae tam magna & spatiosa est, ut numero sexdecim millium modiorum contineatur, sicut plures affirmant,* ipsi suo cognato per concambium contulit, *unde in Propetiano, ut ferunt, loco squallido & inculto econtra concambium recepit. Alias duas Curtes Sanctae Mariae in Strada, & Sanctae Mariae in Mura prope Staniam nihilominus adjunxit. Unam verò filiam suam alteri viro dedit, cui similiter diversa largitus est donaria. Quibus simul coadunatis cum amicis & suis auxiliatoribus, ejecit praedictum* Hildebrandum *de Castello Sanctae Victoriae, & a cunctis finibus Monasterii, & redegit cuncta loca in suum dominium. Reversusque est Sabinis cum triumpho,* ubi coepit cuncta secure jam distrahere filiis & filiabus. *Septem filias, & tres filios habuit,* quos & quas cunctos dotavit de rebus Monasterii, & alios parentes plurimos. *Nam in Sabinis Castellum de Bucciniano & Roccam, & Salisanum, & Fundum Casaprotae, eis contulit in Reatino Comitatu, & Ami-*

A *ternino, & Furconio, & Balbensi, nec non & Marsicano,* illis paene cuncta distribuit, ut perpetua reservarentur. *In hoc malo stetit usque ad tempus* Alberici Romanorum Principis. *Qui gloriosus Princeps in tantùm cupiebat Monasteria sub suo dominio constituta ad Regularem reducere normam, quam amiserant in vastatione praedicta Paga-*
B *norum, ut de Gallia faceret venire* Oddonem *sanctum* Abbatem, qui tunc temporis Cluniacum gubernabat Monasterium, *quod usque hodie viget in religione. Et eum Archimandritam constituit super cuncta Monasteria Romae adjacentia: suamque domum propriam, ubi esse notus est, positam in Aventino Monte concessit ad Monasterium con-*
C *struendum, quod usque ad praesens stare videtur in honore Sanctae Mariae. Monasterium in Sancto Paulo majore tunc ordinavit in Sancto Laurentio foris muros, & in Sancta Agnete juxta Pontem Numentanum.* Casinense *quoque* Monasterium *sub illius magisterio ad normam regularis Ordinis redactum est, quod* in vastatione *supradictorum*
D Agarenorum destructum *fuerat,* sicut pleraque, *ut praefati sumus,* Monasteria Regni Italici. *Ibi denique praeposuit discipulum suum, venerabilem* Abbatem Balduinum *nomine, cui successit in regimine suus condiscipulus atque* Coabbas Aligerius *almificus pater, quem ipse a primaevo erudierat regulari tramite in supra nominato A-*
E *ventino Monasterio: per quem ad culmen jam dictum recuperatum est Monasterium, quem plures viventes recolunt. In Monasterium denique praelibatum Sanctae Mariae Farfensis, quum Monachos regulares mandasset, noluit illos recipere* Campo *maleficus cum suis Monachis: sed potius conati sunt eos noctu interficere cum cultris in....... Qua de caussa pavore ducti Romam redierunt*

ad

ad Principem praedictum. Unde in iram commotus contra praedictum Camponem Abbatem, nec non & alios Monachos, praescriptis auditis, ejecit eum de praedicto Monasterio, & ordinavit ibi Domnum Dagibertum venerabilem Abbatem, de Cumana Civitate oriundum. Ipse autem Campo fugit ad Reatinam Civitatem, in qua adjutorio parentum suffultus, coepit ibi inhabitare. Hildebrandus verò in Marchia positus, hoc conspecto, iterum invasit Castellum Sanctae Victoriae cum omnibus pertinentiis, fidenterque cuncta distrahebat filiis & filiabus, quos plures habebat, & res Monasterii. Deditque illis Curtem Malianam; magnam & inclytam Curtem quoque Sancti Benedicti, & Fossenariam, & diversas alias res cum Castellis & pertinentiis. In horum duorum distractione cuncta, quae praelibatus Raffredus congregavit, dissipata sunt.

Domno itaque Dagiberto supradicto Monasterio constituto, Albericus Princeps ei cunctas restituit Curtes, quae in Sabinis erant, ipsius Monasterii perditas. Diligebatque eum & honorabat satis. Ipse verò in cunctis irreprehensibilem se ostendebat. Circa Fratres quoque & cunctos ita benevolum se praebebat, ut ab omnibus incredibili diligeretur affectu. Campo econtra mala cuncta exercebat deterius, quàm aliquis secularis vastator apud Reatinos, ad quos confugium, ut praediximus, fecerat. Existentes Abbates in uno Monasterio contra morem duo mali & unus bonus, quamvis non legaliter, quantum duo mali devastabant, tantum solus bonus congregabat. Ubi is vixit completo quinquennio, & pessimi Monachi veneno eum occiderunt. De quo Dominus magnum in ipso anno interfectionis fecit prodigium, scilicet de illo, qui manibus ei venenum tradidit. In-

A terfecto illo, poenitentiâ ductus abiit ad Oratorium Sancti Michaëlis, quod positum est in Monte Gargano. Quem verò Montem nullâ ratione potuit ascendere: quum per unum annum in pede illius consisteret, sicut vicini illius, qui eum recognoverunt ibi, testati sunt, postea verò nusquam comparuit. Fuit denique Canonicus Clericus
B & servitor illius. Illo itaque defuncto, necnon & Alberico Principe e vitâ migrato, filius ejus Johannes, qui vivente Patre Papa ordinatus est, Camponem malivolum coepit habere exosum, sicuti & pater suus. Idcirco non permisit, eum ad regimen redire Monasterii; sed statim constituit alterum Abbatem Adam nomine qui Lucanâ
C Civitate ortus fuerat, ad praelibati Monasterii gubernacula sustentanda. Praeordinatus verò pauco tempore in Religione perstitit, & non bonam normam duorum bonorum Raffredi, & Dagiberti, sed malam Camponis & Hildebrandi sequi coepit, videlicet stuprando, atque distrahendo illa bona, quae Dagibertus in Sabinensi Comi-
D tatu conquisierat. Nam pro publico stupri scelere, in quo detentus est a militibus praedicti Papae, & Marchionis Theobaldi, qui tunc Sabinensibus praeerat, dedit totam Curtem Sancti Benedicti de Campo, & Sancti Hectubii, & Fundum Carbinianum. En habes simul tres non dicam Abbates, sed dispersores, Sabinis unum,
E Reate alterum, in Marchià tertium. His ita gestis, Campo percussus est podagrico & chriragrico dolore in tantùm, ut omnino destitutus esset solatio manuum & pedum; & nisi ab alio adjutus, ad aliquam partem vertere se non valebat. Numquam tamen cessavit a flagitiis supra nominatis usque ad diem mortis, & ad regimen capitis Monasterii non est reductus, sed in ipso errore

errore pessime finivit vitam suam. Sepultus verò est in Monasterio Sancti Michaëlis juxta praedictam Civitatem Reatinam. Per idem tempus bellum magnum commissum est pro contentione Marchiae Firmanae inter Sarilonem & Ascherium. In qua siquidem pugna praevaluit Sarilo & interfecit Ascherium cum multis suis: obtinuitque ipsam Marchiam. Quo audito Hugo Rex exarsit contra eum magno furore, & coepit eum persequi pro ipso Ascherio germano suo, quem occiderat. Tunc videns Sarilo, quod nullâ ratione eum fugere posset quum esset reclusus in uno Oppidulo in partibus Tusciae, noctu (*) indutus Monachilem Curtem, summo diluculo, ligato fune gutturi, ejus se potestati tradidit. Qui Rex misericordiâ motus super eum, perdonavit ei ipsam culpam, ac praeposuit eum super cuncta Monasteria Regalia, quae erant infra fines Tusciae & Firmanae Marchiae. Cui cuncti Abbates humiliati sunt illorum Monasteriorum, excepto Hildebrando invasore, qui ei restitit, contra quem praevaluit ad tempus Sarilo, & ejecit eum de jam nominato Castello Sanctae Victoriae. Sed iterum supervenit Hildebrandus, & turpiter illum inde expulit. Secunda quoque vice recuperavit Sarilo, ac repulit eum. Sed pauco vixit tempore, ibique mortuus est & sepultus. Deinde ex toto reintegrata est loci ipsius potestas infestissimo Hildebrando. Qua de re laetificatus valde, fecit quadam die magnum convivium concubinae, filiis & filiabus, Militibusque, quos plures & magnos habebat; quia quamvis in Sabinis numquam obtineret potestatem, tamen totum, quod in Marchia erat, bonum praedicti Monasterii potestative tenuit usque ad tempus Ottonis I. Imperatoris. Qui qualiter postea illud perdiderit, in posterum dicturi sumus. Ipso namque die, quo prandium illud celebratum est, coenam post ipsam insurgentibus noctis tenebris, cunctis vino, potionibusque sopitis, nullus illorum sentire potuit, quando ignis coepit concremare praedictum Castellum. Quo consumto, cuncta ornamenta, quae de Sabinis antea illuc venerant, igne adusta perdita sunt. Vertatur iterum stilus Sabinis.

Adam praelibatus, quum in capite Monasterii longum peregisset tempus, in nullo mutavit vitam, sed potius ad deteriora delapsus, morte praeventus, defunctus est ac sepultus in ipso Monasterio. Tunc remansit jam dictum Monasterium sine Abbate omnino annullatum. Quod Theobaldus Marchio invasit ac tenuit, suumque fratrem, nomine Ubertum Clericum Canonicum, valdeque expertum atque debilitatum membris, ibi praeposuit ad habitandum. Qui per aliquod temporis spatium illud tenuit, quod & turpiter dissipavit, quotidie inibi habitando cum meretricibus & canibus, cunctisque secularibus obscoenitatibus admissis. Deinde Papa Johannes, qui Harnensis vocatus est, abstulit ei, & commendavit illud cuidam Abbati Monasterii Sancti Andreae juxta Montem Soractem siti. Quia quando potestas Imperatorum Populi Romani illud........... intromittebantur, aliter numquam habuerant ibi dominium, eo quod illis non pertinet, ut Privilegium illius refert. Sicque factum est, ut tribus annis absque Abbate proprio esset. Is autem Abbas praedictus nomine Leo, quamdiu illud tenuit, bene tractavit, atque compassus illius desolationi, in aliquo recuperavit de suis beneficiis in Libris & aliis rebus, & in quantum licuit,

(*) fortasse meliùs: indutus Monachilem vestem &c.

ticuit, destructa reaedificavit. Monachi verò ejusdem loci, qui viventibus malis Abbatibus, impie cum illis egerant, postea quam sine Rectore coepit esse, non jam in Monasteria, sed in Villis coeperunt habitare publice cum suis non dicam concubinis sed uxoribus: quia ut superius dictum est, nuptialiter illas suscipiebant. Solummodo de Dominico in Dominicum revertebantur ad Monasterium; nam per totam hebdomadam, ut dictum est, morabantur. Furabantur denique quaecumque diripere poterant. Sigilla aurea de Praeceptis tollebant, & ponebant plumbea, quae modò apparent. Ornamenta quaeque aurea & argentea de Vestibus Altaris & aliis utensilibus auferebant, & faciebant muliebria monilia ad meretricum ornamentum. Destruebant quoque suâ sponte aedificia antiqua, quando aliqua occasio se dabat; ne umquam ad statum redire valeret id ipsum Monasterium, aut Regale diceretur, quia dicebant, non tam secure illud posse possidere, si Regale appellaretur. Religiosorum aliquis nullus se illis jungebat ad habitandum, sed fugiebant ad alia loca: carnales ibi tantùm habitabant. Quid multa? Iis & hujusmodi malis ibi crebrescentibus, Monasterium ad nihilum redactum est, ut saepe diximus, culpis habitatorum illius exigentibus. Supradictus autem Papa sub hac miseria consecravit ibi Johannem Abbatem nostrum Antecessorem, *qui fuit, quem omnes recolimus, vivente adhuc miserabili* Hildebrando *in Marchia. Hoc tempore secundâ vice rediit* Otto I. Imperator *Italiam. Qui in priori suo ingressu coronatus est a* Johanne Papa filio Alberici *supranominati* Principis. *In secundo suo adventu fecit coronari filium suum* Ottonem II. Imperatorem, *se vivente, a* Johanne Papa *suprascripto, ut plures sciunt.*

A *Qui legem & justitiam firmiter coepit tenere per totam Italiam. Ad Marchiam verò quum properasset praelibatus* Johannes *consecratus* Abbas istius Monasterii, *reclamare coepit de* Hildebrando *invasore, qui per tanta tempora in pertinaciâ tam crudeliter perseveraverat. Quem venerandus Imperator ante suam praesentiam statim*

B *exhiberi praecepit cum sua conjuge,* Inga *nomine, videntibus cunctis, qui aderant. Eumque quum fortiter increpasset & reprehendisset, ut dignus erat Abbatiam praedictam eum renuntiare fecit; ac Imperiali decrevit jussione, ut cuncta scripta, quae facta habebat de praedicti Monasterii rebus, annullarentur & evacuarentur; quia*

C *numquam Abbas fuit, neque caput Monasterii tenuit, neque a Monachis est electus, neque ab aliquo Imperatore confirmatus, nec aliud: quare ab isto Serenissimo Imperatore hoc ordine legaliter depositus est. Audiant modò & sciant, qui adhuc defendere volunt sua scripta, qualiter possint illo deposito. Praedicto* Johanni *Abbatiam donavit,*

D *& coepit eum satis diligere & honorare. Super impium quoque* Hildebrandum *misertus est. Concessit ei Curtem Sancti Benedicti, praedicto Monasterio pertinentem, diebus vitae suae. Similiter & miserae* Ingae *contulit tres Mansos ipsius Monasterii secus Ecclesiam Sancti Hippolythi ad tenendum, quoadusque viveret. In tali autem mi-*

E *seria mortuus est praefatus* Hildebrandus, *& sepultus est in Oratorio Sancti Benedicti. Monasterio quoque ipsi & jam dicto Abbati restituit cunctas Curtes praedictas ipse, & filius ejus post eum. Sed qualiter postea perdiderit, ut existimo, non est praetermittendum.*

Ipso denique pio Imperatore defuncto, filius ejus regnavit post eum, feliciterque gubernabat regalia sceptra, justitiam

justitiam & legem faciendo. Praedictum quoque Monasterium satis diligens, Abbati ipsi suum Cancellarium tradidit, pro re ipsius Monasterii restauranda, nomine Petrum Diaconum, qui Papiensis *postea* Episcopus fuit: ad ultimum Papa ordinatus est. *Qui praedicto Monasterio & ipsi Abbati cunctas res restituit perditas. Sed inhoneste vivendo ipse & sui Monachi, apud praedictum Imperatorem accusatus est. Qua de causa ejecit ipsum de ipso Monasterio, & cuidam* Abbati *nomine* Adam *illud commendavit usque ad audientiam sub tenore. Sed antequam ad examinationem veniret, defunctus est Imperator Romae ac sepultus. Hinc jam venerunt inconvenientia. Praedicti Abbates diviserunt sibi Monasterium praelibatum. Quae in Sabinis, & in Ducatu Spoletano erant, & in Tuscia de ipsius rebus, tenuit* Johannes Abbas: *& quae in Marchia* Adam *ipse. Ecce iterum coepit distrahi. Et cuncti, qui supersunt, sciunt: ideo non est necesse scribere. Hoc perduravit usque ad adventum* Tertii Ottonis. *Jam verò praedictus* Adam Episcopus erat ordinatus Asculanensis Ecclesiae, *sed adhuc sortem praedicti Monasterii tenebat; cui tulit ea praedictus Imperator, &* Johanni Abbati *restituit. Qui Abbatiâ restauratâ, uno supervixit anno. Defunctus verò ac sepultus est in Monasterio Sanctae Victoriae in Materiano Monte. Cui successit in regimine* Albericus ejusdem Monasterii Praepositus, *qui non vixit nisi sex menses. Mortuus & sepultus in Oratorio Sancti Michaëlis juxta praedictam * Civitatem Reatinam in Sepulcro Campionis praedicti. Illo mortuo veni* Ego peccator Ugo, *non ut legitimus, sed ut abortivus, ut Apostolus ait. Qui & indigne regimen teneo, ut omnes sciunt. Unde vos, Seniores, obsecro mihi ju-*

A *bentes atque cunctos haec legentes, ut Domino in communi supplicetis, quatenus concedat mihi suâ miseratione ad meliora convalescere, quàm nequissimi suprascripti. Et Potestatibus, quae auditurae sunt, det voluntatem, istum recuperandi Locum, ut vos vestrique successores heic adesse possitis Deo serviendi. Inter haec mecum vos admoneo,* B *dilecti Fratres & Conservi, ut divinâ clementiâ cooperante, patronâque nostrâ gloriosissimâ Virgine Mariâ intercedente, bonum, quod nostris temporibus divina pietas in hoc renovare dignata est Loco, nostris (quod absit) culpis & negligentiis non minuatur, sed potius augeatur Christo donante. Hoc dico, non ut meis meritis in nullo* C *confidam, qui in omnibus segnis invenior & fragilis meâ faciente miseriâ, sed Dei largitate, vestraque caritate confisus fidenter assero, ut si perseverantiam habueritis in hoc, quem incoeptum habetis, Ordine, in isto Seculo prospera vobis cuncta provenient; & in futurum aeternam possidebitis beatitudinem, sicut scriptum est.* Qui D autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. *Et item:* non inchoantibus praemium promittitur, sed perseverantibus datur. *Tunc enim placet Deo conversio nostra, quando bonum, quod inchoamus, perseveranti fine complemus. Ideoque Christi misericordiam imploramus, ut nobis constantiam ipse donare dignetur, quatenus* E *illi devote serviamus, & nostrum propositum inviolabiliter custodiamus: quem in nullo melius custodire poterimus, quàm si mandata ejus compleantur. Itemque idem ipse:* Beati qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore. *Salomon quoque ait:* Omni tempore sint vestimenta tua candida. *His & aliis testimoniis roborati, dilectissimi, sic per viam prae-*

ceptorum Dei studeamus currere, ut illud nobis proveniat, quod Apostolus de se confisus Dei virtuti ajebat: Ego etiam sic curro, non quasi in incertum. *Ideoque currere nos non pigeat per viam justificationum Dei. Petere non desinamus ejus auxilium, quum certa teneamus ejus promissa, quibus pollicitus est, dicens:* Petite & accipietis: quaerite & invenietis: pulsate & aperietur vobis. *Inter haec notandum est, quod multi stulti, nostri Ordinis Fratres, dum ab aliquo eis proferuntur Sanctorum Patrum exempla, respondent & dicunt:* Non possumus illos sequi. Ii perfecti, nos imperfecti. *Non intelligentes, quod usque in finem Mundi non deerunt justi, qui ita Deo accepti erunt, ut Sancti vocentur, sicut in Apocalypsi legitur responsum etiam illis, qui clamabant, Sanctis:* Adhuc modicum sustinete tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. *Qui si completus esset. Mundi jam finis factus fuisset. Qui statim ut complebitur, Mundus finietur. Ideoque nullus nostrorum diffidat, nullus tepescat, quia omnes, qui digni sunt, Regnum coeleste introire, Sancti erunt sine fine, ut dicit Dominus:* Sancti estote, quia ego Sanctus sum; & mea membra estote, si ascendere vultis in coelum. *Quapropter, dilectissimi, satagamus, quantocius ejus praecepta, & patris nostri Benedicti adimplere, sicut tempore consecrationis nostri Monachatus promisimus. Quia ipse Sanctus Pater in ultimo Capitulo suae Regulae ex Dei largitate, suâque in ipso suspensâ aviditate, ita observantibus praemia suae Legis proposuit, & pollicens dicit:* Facientibus haec Regna patebunt aeterna. *Amen. Deo gratias.*

„ Paucula, quae succedunt, Hugoni
„ Abbati minime tribuenda sunt.

Quinctus Abbas in Monasterio Farfensi, post beatum Thomam, *reaedificator praelibati Monasterii missus per beatam Virginem Mariam a Sepulcro Domini nostri Jesu Christi ad partes Sabinenses ad praelibatum Monasterium reaedificandum, exstitit in regimine venerabilis & sanctus Pater* Waldebertus ex Aquitania *oriundus, vir mirae mansuetudinis atque patientiae. Qui cum magna dulcedine caritatis uno praefuit anno, atque mensibus septem Congregationi. Et considerans, tanti regiminis onus ibi fore grave ad portandum, humiliter atque benigne postulavit Fratribus, ut sibi alium eligerent Pastorem, seque ab hac pastorali absolverent curâ. Quod & fecerunt. Ipsi verò in territorio Firmanae Civitatis Sancti Hippolythi dederunt Monasterium, ubi remotioris vitae quietae cursum consummavit in pace, & ibidem sepultus in praedictâ Basilicâ Sancti Hippolythi. Ubi virtutibus & miraculis quotidie refulget, & beneficia & plura miracula per eum Deus praestat usque in praesentem diem.*

De

De casibus infaustis Monasterii Farfensis ab Anno 1119. usque ad 1129.

Opusculum Auctoris Anonymi Synchroni.

A *Nno igitur Dominicae Incarnationis MCXIX. Indictione XII. & Decimo octavo Kalendas Junii, feriâ quoque Secundâ hebdomadae tertiae Adventus Dominici*, Domnus Berardus *nocte obiit, famosae memoriae. & hujus* Coenobii Farfensis Abbas *laudabilis. Haec autem sunt ornamenta, quae hic in Ecclesia pro die, quo migravit, certissime reliquit. In primis Altare itinerarium, quod* Regina Agnes *nobis obtulit valde optimum. Tabulam quoque Altaris principalis majorem argenteam & deauratam, pendentem Libras...... & alteram minorem super eodem Altare simili opere, pensantem Libras........ quas ipse fieri fecit. Et Cruces argenteas duas majores, & unam minorem. Missalem majorem cum tabulis argenteis: Missalem Domini Oldonis, & Textum Evangeliorum, quem praefata Regina huic Monasterio dedit, cum tabulis eburneis & argenteis ac deauratis, & alium cum tabulis eburneis, & alium cum Crucifixo argenteo, & alium praedicti Oddonis cum tabulis deargentatis; & alium Epistolarum Domini Oddonis, argento ornatum; & alium, quem fecit Domnus Romanus bonae memoriae. Et Orationalem cum tabulis eburneis. Item Libros quatuor opertos pallio, videlicet Missales duos, & Textum Evangeliorum atque Epistolarum. Item Calices septem. Thuribula argentea tria. Capsulas argenteas quatuor cum cellariis suis. Anulas argenti tres, unam eorum opertam auro. Patenas argenti duas. Gallum argenteum. Scutellam argenteam. Situlam argenteam aquae benedictae. Argentum, quod remansit a Cruce. Nuscam auream feminam. Stellam argenteam & crystallinam luciferam valde bonam. Item Vestes quatuor Altaris principalis. Primam ei dedit Dominus Henricus Imperator: secundam dedit praedicta Regina: tertiam antiquam Pontecortes: quartam fecit Domina Raimburga filia Longini. Et Mappulam super Altare valde bonam, quam fecit Domina Tota, Ancilla Dei. Item Vestes quatuor Altaris Domini Salvatoris: prima praedicti* Domini Henrici Regis: *secunda praedictae Reginae: tertia Pallium rotatum praedicti Abbatis Berardi: quarta Pallium cum leonibus. Item Planetas tredicim: Pluviales quatuordecim: Dalmaticas duas: Tunicas viginti: Telam Pallii unam: brachia Pallii tria. Crumenam unam Imperialem, quam ei donavit praedictus* Henricus Imperator. *quae fuit optima. Item frigium non modicum vestis praedicti Imperatoris, & aliud ex diversis vestibus. Item Mithram unam. Virgas Pastorales duas: Vexilla duo: Offertoria octo: Camisiales centum: Stolas sex cum manipulis suis textas auro: unam eorum cum squillis aureis, & manipulum similiter. Et alias Stolas cum manipulis, exceptis aliis viginti quatuor. Dorsalia Pallii duo juxta Altare. Tapetia quindecim. Bullam au-*

ream unam in praecepto, quod fecit huic Ecclesiae praedictus Henricus Imperator bonae memoriae. Omnes supradictas res & alia plurima ornamenta praelibatus Domnus Berardus Abbas in hac reliquit Ecclesia, quae nobis non reducuntur ad memoriam. Sepulto itaque Domno Berardo Abbate, ab omni Conventu electi sunt duodecim Fratres, videlicet Presbyteri quatuor, Diaconi tres, Subdiaconi tres, Acolythi duo; qui de novi Abbatis persona fideliter tractarent. Ii sibi invicem per Librum sanctae Regulae, fidelem spoponderunt pacem, quod de Abbatis eligendi persona fideliter omnino tractarent, & neque odii, neque amoris gratiâ personam introducerent aliquam vel laudarent, nisi quae sibi melior & utilior ad hoc videretur; & si quando Conventus eos exquireret, certiores de his eos facerent, quod sine fraude maloque ingenio hanc causam satagerent. Quibus etiam Conventus auctoritate omnium promisit, ut quamcumque personam ipsi confirmarent, Conventus reciperet, & corroboraret. Indictum quoque est inter nos etiam praecipuum consilium, ut triduo peracto jejunio, vigiliis ac orationibus intenti, Deo placitum, nobisque utillimum impetrare a Domino studeremus Pastorem per Dominae nostrae Mariae semper Virginis intercessionem. Erant interea nostrorum quidam non satis providi Fratres, Abbatiae Populi fautores, qui dicebant se nolle Abbatem de Ascarina gente, nec de Camponisca, vel Octavianisca consanguinitate. Ad quae aliquis respondit: Si nullus his de omnibus Abbas eligetur, unde a nobis assumetur? Numquid desuper Coelo, aut subtus Terram reperietur? Electi verò, & hujus causae Procuratores Fratres anxiabantur valde, quia non inveniebatur, si de praefatis nationibus Monachi exci-

A perentur. Quod quidam considerans respondit; Si de Nobilioribus contemnitis eligere, quemdam de mediocribus, sicut Deus destinaverit, possumus vobis praeponere, videlicet Sacristam Guidonem. Hic enim obedientiam Sacristiae tenebat, eamque in quibusdam rebus, quemadmodum nobis videbatur, meliorare satagebat.

B Quapropter in divina confidentes sententia, quae dicit: Qui in minimo fidelis est, in maximo fidelis erit, non publice sed secretius quoque modo huic quasi dicto acquievimus: non tamen id perficere plenius deliberavimus. Quod per quemdam seductorem rusticanorum sentiens Populus Abbatiae, praecessit nos inordinate, nostram destruere C triduani jejunii constitutionem, & quorumdam equitum nostrorum consensu Guidonem Abbatem acclamavit, publice & indecenter illum in ulnis assumens, & ad Ecclesiam deferre volens. Hoc Fratrum audiens Conventus nimis contulit, & zelo succensus valido, eumdem Guidonem de illorum manibus eripuit, ipsosque rusticanos magno cum D dedecore de Claustro pepulit; & ut haec Populi probrosa sententia nullo modo valeret, anathematis excommunicatione interdixit. Etiam ipse Guido idem anathema confirmavit. His ita gestis omnes per nimium mortificati valde dolebamus, quia nostrorum contra nos equitum sagacitas, & villanorum & E rusticorum indomabilis ferocitas & crudelis vaesania ac insipiens agilitas, nostrae decus Ecclesiae, & hujus Conventus honestatem festinabant omnino dissipare, & in cunctis corrumpere, destruere, atque conculcare. Quapropter quidam nostrorum magnanimi constantiâ atque propensiori consilio, uti demum cognovimus, suggesserunt nobis, ut Domnus Raynaldus, nostrâ Scholae doctrinâ a pueritiâ imbutus, quem de Abbatia

batia reverti fecerant, super nos festinanter eligeretur. Et licèt aliquantis gravaret, hoc factum tamen est altero die, scilicet feriâ tertiâ paene circa horam .... XVII. Kalendis Junii. Quo peracto omnis Populus Abbatiae conspiratione conjuravit, ut numquam illum reciperent in Abbatem, nec aliquem de Ascarina gente. Hoc aliqui nostrorum cernentes, magisque inepti Guidonis electionem quàm hujus, gliscentes consenserunt. Et ut in hoc corroboraretur, Populum hortari clanculo studuerunt. Videbantur enim eis Domni Raynaldi *mores & habitus duriores, quos olim exhibuerat in hujus Monasterii Prioratus honore, quum sub Abbatis defuncti foret subjectione. Interfuit verò Fredericus Warnarchionis filius, qui a Populo rogatus, & ut fertur, munerum promissionibus inspiratus, minas & suasiones nobis inferebat, ut voluntati Populi * consentierimus, & praedictum* Guidonem *eligeremus. Verumtamen nobis persistentibus firmiter in electione* Domni Raynaldi, *dictus Populus Abbatiae contemserunt, nobis nostri victus stipendia & praesidia dare. Dehinc deceptores suggestiones moliebantur afferre, spondentes se totius Monasterii apothecas & cellaria inaestimabilibus substantiis in futurum expleturos, ita ut non per januas domorum, sed per culmina tectorum abundantissime omnia replerentur, si praefatum* Domnum Raynaldum *denegaremus, & alterum eis placitum eligeremus. At nos prius quidem inflexibiles fuimus. Sed Populis minitantibus durissime,* Domnus Raynaldus *fugam coactus est petere: sicque non ratione canonicâ victum, nec legali judicio condemnatum, sed rusticanorum tumultibus perterrentes eum abjecerunt. Quo discedente, nos Populi suasionibus & minis devicti & decepti atque compulsi,*

A *tandem elegimus praedictum* Guidonem, *videlicet feriâ sextâ, XIV. Kalendas Julii. Cui Populus Abbatiae non consuetam fidelitatem fecit: sed solitâ suâ libertate hoc nos omnino speravimus, & maximo labore corrigere fecimus. In qua re quum nos signare putavimus, digitos in oculos misimus. Itaque futuros nobis malos pessimosque*

B *eventus ignorantes, hanc electionem direximus ad Imperatorem, ut illam confirmaret. Et contra deceptibilis* Guido *suas simulatorias seu furtivas literas mandavit clanculo, quia personâ despicabilis, nobilitate ignobilis, scientiâ ignarus esset, & ad hoc digne officium perficiendum per omnia inutilis foret & ineptus. Quibus Imperator visis,*

C *ut credimus, decentiorem, Deo suggerente, cognovit, sicut scriptum est:* Cor Regis in manu ejus. *Et cum consilio Magnatum habito suorum, hujus praelationem injunxit Abbatiae* Berardo *nepoti defuncti Abbatis; qui Curiam ejus adierat pro cujuslibet honoris gratiâ. Quo facto, & nostra defecit electio, & huic Coenobio, ut in*

D *posterum dicetur, incoepta est gravissima desolatio. Et hoc contra sanctam Regulam, nostramque consuetudinem noscitur exstitisse. Tacendum non est autem de praedicta Guidonis praelatione, quem Populus sibi praeponi gliscens petebat, qui ideo agebat, ut quia quum esset humilis personâ & parvulus scientia, non eis dominaretur uti Domi-*

E *nus, sed sicut vicinus illorum vitiorum faveret pravitatibus. Quod pro certo non multo post experimento didicimus. Hinc beatissimus Benedictus refert in sancta Regula dicens:* Si omnis Congregatio vitiis suis consentientem personam pari consilio elegerit, Domini loci prohibeant praevalere consensum. *Quod certe Imperator fecisse creditur fortasse, quod in literis ipsis ejus cognovit*

gnovit deceptionem, qui se refutare simulabat, quod avide cupiebat, & Imperatorem decipere putab t, qui honorem ab eo suscipere putabat. Notum ergo omnibus videtur, quod electio ejus non fuit Clericorum nec Monachorum, sed potius Villanorum & rusticorum; & non Laicorum ad Clericos, sed magis Clericorum voluntas conversa est ad Laicos.

Postquam verò praedictus Guido *spretus est ab Imperatore, contra ejus imperium nisus est hanc Abbatiam retinere, & terras hujus Monasterii contra legem, Regumque & Imperatorum praecepta, prout sibi libuit, scriptitare. Nos tamen illum adhuc sincerius diligebamus, nec eum pro aliquo amittere volebamus. Videbatur enim ecclesiasticus in nostris Officiis, & saepius praeveniebat plurimos in Matutinorum vigiliis Missarum quoque solemnitatem agere non omittebat. Constituit verò & confirmavit una nobiscum nostro regimine omnique Conventui quoddam utillimum decretum, quod ejus antecessores Abbates vel sacramento, vel verâ statuerant sponsione: videlicet:* In nomine summae & individuae Trinitatis, ad laudem Dei omnipotentis, & honorem gloriosissimae Genitricis Domini nostri Jesu Christi Mariae, & hujus ejusdem sancti Coenobii augmentum, perfectam integritatem, ac secundùm sanctae Regulae praecepta beatissimi Patris nostri Benedicti: *Ego Frater Guido humilis vester Electus* ad hujus Monasterii regimen, omnibus vobis, vestrisque sociis & confratribus sive successoribus, filiisque fidelissimis istius gloriosae Farfensis Ecclesiae nostraeque Dominae Beatissimae Mariae, coram Deo & Sanctis ejus, spondeo atque promitto observare & retinere Constitutionem Domni Hugonis Abbatis, huic Monasterio & omni Con-
A ventui concessam, scilicet authenticam religionem Cluniacensis Monasterii in Officiis Ecclesiasticis, & bonis moribus Confratrum, & cultu Vestium, sive copiâ Virtutis, quotidie in sanctis solemnitatibus, in quantum hujus Loci possibilitas, & temporum vicissitudo, Deo administrante, exegerit. Monasterium vero istud
B cum suis membris, videlicet praecipuis Cellis in antiquum & bonum usum cum Deo inibi servientibus, regulariter retinere, & prout valuero, juste & tranquille in meliorem statum reducere. Concedimus verò & confirmamus vobis Campum Granicae, & Sancti Viti cum oliveto ibidem in integro, & in Phara Vallem
C Lunae cum Valle de Sanctis usque in Pratum, & in res Hominis Dei juxta Casalem de Sanctis, a pede Res Radulphi, ab alio latere Via. In Currisio Casalem Tacconis, & Casalem Puzoroli. In Castro Arcis Casalem Johannis de Nazario & Casalem Pezacaseum. In Campo Sancti Benedicti tornariam unam, videlicet
D Casales duos, & eo amplius, & medium Casalem de Bonitio, & medium Casalem Capitis Cavalli, & unam clausuram ante Portum Campi, & Casale de Sardo, & unam petiam terrae de Casale Johannis Tiniosi. In Tribuco Villam Rusticam, & Casas de Corniale cum toto Prato, & Collem de Martino & Ter-
E ram de Columnellis. In Petra de Monte Casas Sancti Stephani & Casas de Maula, & Casas Anastasiae, & Vineam Sancti Martini in Scandrilia manu aliâ, quae Domnus Berardus Abbas constituit. Et in omnibus Castellis nostris istius patriae ubicumque congrue & tranquille manualia facere poterimus & boum paria eis sufficientia. Villanos quoque

& *An-*

& Angarales noſtros totius Abbatiae conſtituimus in noſtris manuariis operas, & huic Conventui xenia temporibus ſtatutis & opportunis exercere. Item Gualdum de Saliſano, & hujus Monaſterii circuitus. Item omnes Vicecomites, Monachos, & Laicos per Caſtella ordinatos. Et omnes ſupradictas res ad regimen hujus Conventus Monaſterii conſtituimus perpetuò & concedimus, ut in manibus & ordinatione ſui Praepoſiti, vel Praelatorum iſtius ſacri Coenobii. Item Molendinos omnes totius alvei Farfae, & Curriſii, quos modò manuales habemus, & in antea Deo auxiliante reacquirere valuerimus. Et alios cuique aedificare non permittemus. Item Mortuorum oblationes omnes, praeter dextrerios & arma, & regulare regimen armorum & veſtimentorum, quae habent bis in anno. Item reditus piſcium, piſcatorum Riparti, & piſcatorum Monaſterii Marmoris. Item in Campo Sancti Benedicti locum, ad hortum ſufficientem faciendum pro infirmis: & ad eorum curam concedimus omnia xenia de ipſo Caſtello, ubi etiam domum congruam & apta loca habebant ad aves vel gallinas, & utilia animalia saginanda. Quae omnia Angarales noſtri ejuſdem loci procurare ſtudeant. Item decimationes omnes, quae nobis competunt, & Portuum reditus, & Mercatorum teloneum. Item Caſtrum Riparti, & Monaſterium in Marmore, ad Fratrum pro qualitate refectionem. Item prandia omnia antiquitus conſtituta, & in Sanctorum ſolemnitatibus facienda. Item Praepoſitus Sancti Angeli in Tancia annualiter in Coena Domini Solidos XIV. Papienſium Denariorum in manus Prioris ob mandatum Pauperum ſecundùm antiquum morem abſque occaſione tribuat; & in Sancti Getulii feſtivitate ceram, & cereos ex conſuetudine communi, Camerae hujus Conventus annue conferat: ex quibus cereis medietas detur intra Cameram Domnicam, & Caminatam. Ceram autem Communis Camera cum Domnica dividat. De Camera verò Communi bis in anno habeam veſtimenta Regularia, ideſt Scapulare, Cucullum, Pelliculas agninas, Veſtitum, Interulas laneas, Faemoralia, atque Caligas & Calceamenta. Item Presbyteri, Archipresbyteri, ſive Clerici totius Abbatiae hujus provinciae a Priore cum Fratrum utilium conſilio corrigantur, & judicentur de oblationibus Mortuorum, & Feſtivitatum, & de Decimis, ſive Officiis Eccleſiaſticis. Et ſi oportuerit, habeant in his ſuffragium Praepoſiti. De criminalibus verò & inceſtuoſis culpis, ſi fortè commiſerint, judicentur a Praepoſito Prioris conſilio. Item Sutores pellium, & omnium pannorum, & communes Artifices lignorum, & Coquos ac Piſtores, nec non Aſinarios, & communes familiares. Quae omnia hujus Monaſterii Conventui perpetuò concedimus, & conſtituimus, ut in manibus & ordinatione ſint fidelis Prioris iſtius Coenobii. Item in Domo Hoſpitum hujus Monaſterii confirmamus ipſum Caſalem juxta eumdem Hoſpitalem, & unum Aquimolum in Granica cum ipſo paſtino & vineam Benedicti Ingeradae, & Eccleſiam Sancti Nicolai in Marzilano cum Caſalibus ſex; unde ipſi hoſpites decimas habeant, & de ipſis terris, quando potuerimus, quod recolligemus, huic decreto adjungere ſtudebimus. Item in Sacriſtia ordinamus, ut annualiter &c.

Inte-

Interea venerunt Legati Imperatoris, literas ipsius ostendentes, quibus jubebat nobis, ut Berardum Ascarellum in Abbatem *reciperemus. Quod nos tunc omnino sprevimus, eumdem* Guidonem *sperantes in futurum habere nobis utiliorem. Et non multo post idem* Guido *coepit de nobis titubare, & contra nos suspicionem habere. Verùm nos oppidò dolentes affligebamur, quoniam spe, quam aestimavimus de illo, frustrabamur. Et quidem nos illum sinceriter diligebamus, & ut Dominus per omnia liberrimus esset, hortabamur. Ipse verò nos in profundum demergere, & ad nihilum redigere, viliusque venumdare vel commutare moliens conabatur. Ab omni autem Populo omnino despicabilis habebatur, nosque illum uti praeclarissimum Dominum verebamur. Ipse verò Laicorum adulationibus uti mallens, quam nostrum habere sincerissimum amorem, nosque per omnia floccipendens, coepit contra nos, inconditos ostendere mores, & in tantum tyrannidem exsecrabiliter exercere, ut quosdam juvenes in ipsum verbo solummodo delinquentes levi, propriis manibus verberaret, & sublatâ ab eis Monachali veste, positos ..... hujus Ecclesiae hereditate expellens abjiceret. Interea auditum est a nobis, quod* Berardus Ascarellus *ad hanc Abbatiam invadendam venire disponeret. Quapropter in die memoriali, idest Letaniae Majoris, simul convenientes habuimus, ut illum super nos nequaquam reciperemus, quia ad Imperatorem nobis nescientibus ierat, & ab eo contra electionem, investituram hujus praelationis acceperat. Unde terribilis anathematis excommunicationem publice de eo fecimus, & concorditer in hoc nos permanere per fidem sanctae Crucis spopondimus. Sed neque sic eumdem* Guidonem *nobis placere, nec securum reddere quivimus. Magis videns, nos* Be-

A rardi Ascarelli *tam firmissimo nisu declinasse praelationem, securus jam de eo vilissimo, nos in omnibus & extremis servis deteriores habere deinceps cogitabat. Cernens autem praedictus* Berardus Ascarellus, *se a nobis esse contemtum*, Guarnerium Marchionem *cum omnibus Comitibus & Capitaneis adiit magnis pecuniis, tribuens eis in pignus*
B *hujus Monasterii immobiles possessiones. Solus* Comes R. *noluit ab eo aliquam recipere dationem, quod videbatur sibi contra Imperialem, quam fecerat, agi fidelitatem. Venit ergo praedictus* Berardus *armatâ manu, & plurimis stipatus Militibus ad hoc Monasterium. Nos verò videntes in nullo sperare posse in* Guidonis *praelatione, cui tan-*
C *tam, ut praediximus, subjectionem exhibuimus, ut amplius addere nequiremus, & ipse contra nos semper agere satagebat deterius, poenitere coacti sumus, quod voluntati nostrorum Populorum condescendimus. Et accepimus, quod nobis, & Comitibus, atque Capitaneis utilius videbatur consilium, ut jussui obsecundantes Imperiali eumdem* Berardum *su-*
D *per nos reciperemus. Hoc enim rectius decernentes, nobis amplius laudaverunt; videbant enim totam distrahi omnimodis Abbatiam, & praedictum* Guidonem *deficere sensu atque congruâ praelatione. Abundabat enim omni mendacio, & falsissimus noscebatur in omni loquutione. Itaque praefatum* Berardum *inter nos venientem, & se ipsum accu-*
E *santem, Fratres susceperunt, & de excommunicatione illum extrahentes, ut moris est, in* Abbatem *elegerunt. Factumque est hoc Anno Domini MCXXI. videlicet II. Nonas Maji, tertâ quoque Sextâ. Cui etiam Castella & possessiones hujus Monasterii & quotquot de nostro Populo valuimus, subjecimus, videlicet Castrum Cavattre, Agellum, Roccum, Salisanum, Podium Catini, & Castel-*

A *Castella, sive Terras Comitales, idest Caput Farfae, Cerretum, Malum, Scandriliam, Offianum, Montalionum, Reparatum. Erat autem in montanis locis noster primo electus* Domnus Raynaldus, *quô secesserat de hac Abbatia, a Populo nostro iniquo expulsus. Qui a quibusdam consanguineis suis pecuniâ, praemiis, & suasionibus callide & fraudulenter deceptus venit, ut cum eodem*
B Berardo *loqueretur. Ubi quidam interfuerunt, qui eidem Domno responderunt ex parte praedicti* Berardi, *& sub jurejurando firmaverunt, ut haberet omni tempore vitae suae quasdam res, quae ad ejus regimen honeste forent sufficientes: idest Monasterium Sancti Johannis de Monte, & quaedam alia sibi utilia. Post, ignorante & nolente* Domno Ray-
C naldo, *fecerunt per quemdam sub persona ejusdem* Domni Raynaldi *aliud sacramentum contra praedictum* Berardum, *quomodo ipsi callide finxerunt. Sicque* Domnus Raynaldus *venit ad hoc Monasterium, ubi eum quidam Fratres in Conventu rogaverunt, ut cum eodem* Berardo *concordiam haberet, &*
D *ad eorum condescenderet voluntatem. Quibus ipse coram omnibus respondit:* Vos Abbatiam mihi dedistis, & postea inique ablata est a me, & sine canonico vel legali judicio, sive etiam gratis. Nunc autem nihil habeo, nihilque dare possum nec debeo. Veruntamen pro vestro colloquio, dilectissimi, cum hoc iniquo,
E & isto vivente & Abbatiam tenente interim quiescam, & neque litem neque guerram ei faciam, si ipse omni tempore observaverit, quod mihi sacramento firmavit. Quod si iste quoquo modo Abbas esse desierit, denuntio & notum facio, quia propter hoc, quod vestrae nunc caritati cedo, meam justitiam vel rationem rectam numquam exinde amittere volo, nec in aliquo malignari patiar.

Cernens autem praedictus Guido, *his se tunc resistere nullatenus posse, praesidium sibi quaesivit Farae Castri nostri. Et ad ejus fidelitatem remanserunt Castella haec, Buccinianum, Tribucum, Arces, Montopoli, Dextra-demonte. Contra nos verò maximae amaritudinis felle commotus, quum aliter nos dispergere minime posset vel speraret, a quibusdam nostrorum, & praecipuis equitibus consiliatur, ut* Papae Calixti *adhuc adversarii Imperatoris suffragium acquireret, & hanc Abbatiam de Imperiali patrocinio subtraheret. Et si nos illi in hoc non faveremus, in Cava exilium omnes transmitteret, parvi pendens sacramentum fidelitatis a se factum in primordio suae exsecrabilis electionis. Quo cognito, nos, quum maxima & major pars Congregationis nollet a patrocinio Imperiali discedere, nec alterius electionem vellet facere, aut in Papalem Curiam transire (quia omnes praedecessores nostri hoc omnino fugientes cavêre sagaciter, sed &* Nicolaus II. Papa *Apostolicâ auctoritate sub anathematis pavendi interdictione decrevit, ut nemo hanc Ecclesiam, suaque bona omnia Curiae Romanae vel Papatui subjugare audeat) nos, inquam, hoc omnimodis fugientes, cuncti paene a Monasterio discessimus, & sub* Berardi *praedicti curâ regiminis per diversa Abbatiae loca vel nostras Ecclesias, maxime apud Sanctum Laurentium in Pille, aut quocumque licebat, degere coepimus, ac nobiscum quaedam ornamenta Ecclesiastica & Libros, nostroque regimini utillima detulimus. In qua dispersione, quocumque manebamus, quot calamitates, vel quot penurias aut vilitates sustinuimus, omnino narrare non possumus. Nam qui nos regere videban-*

debantur, omnino despiciebant, & in plurimis dehonestabant. Defecimus quippe in vestium paene cultu, & in solito cibi victu. In qua graviori penuria illustrissimi Comitis Sinibaldi & ejus fratris G *nobis amplior affuit benignitas, impertiendo nostrae necessitati alimonia plurima. Nonnulli etiam de notis vel ignotis & vicinis vel circum, in multis nos deridebant, & cibos delicatos, ac pigmentorum potus in praecipuis sumtos solemniis ad memoriam subsannando nobis deducebant. Factique sumus in opprobrium vel derisum atque contemtum cunctis vicinis, & propriis, & alienis. Idcirco omnium facies verebamur, & si quibus nos excusare volebamus, nullo modo credebant. Nudis quoque incedebamus pedibus, & dehonestati eramus, vestimentis nobis deficientibus. In hoc permaxime ab honestis culpabamur viris, quum de Monasterio voluntas discedendi praefuit in nobis. In quibus penuriis etiam ipse* Berardus, *pro cujus caussa a Monasterio discessimus, nullum nobis regimen faciebat, nec aliquam benignitatem exhibebat, sed omnes parvipendens posthabebat, & delirabat. De terris verò, quas nobis sibi dantibus ipse retinebat, consuetum nobis obsequium aut aliquod adminiculum nequaquam ministrare faciebat. Haec omnia a praedictis invasoribus, infamibusque & nefandissimis non dicam Dominis sed Tyrannis crudelissimis patiebamur, sicut supra breviter retulimus, multa praetermittentes, quae si aliquando cuiquam intimare volebamus, incredibilia videbantur. Praeterea nonnulli de equitibus nostris cupiebant assumere* in Abbatem Adenolfum Comitis R. filium, *pro eo quod altae videretur excellentiae, ut per eum semper in magno forent certamine, & numquam pugnare quiescerent, & ut pro his ipsi apud eum prae omnibus cario-* A *res existerent. Nam quoties defunctus* Abbas Berardus *quietem habebat & pacem nimis dolebat, se illis opus non habere sine pugnae aggressione asserebat. Hinc vero divina dicit Scriptura:* Semper jurgia quaerit malus, ideoque Angelus crudelis mittetur contra eum. *Quidam verò nostrorum cognoscentes equitum voluntatem de* Domni Ade- B nolfi Abbatis *assumtione, non modice dubitabant, quia Pater ejus, & Avus, ac etiam Abavus, cum hujus Ecclesiae Praelatis plurimas habuerunt discordias, & de multis rebus, quas haec acquisivit Ecclesia, multoties contrarii extiterant. Ad quod graviores seniores rationabiliter respondebant dicentes:* Congruentius agemus, si sacrae Scriptu- C rae dicenti credamus: Filius non portabit iniquitatem Patris, & Pater non portabit iniquitatem Filii. Denique si illius parentes huic ingrati extiterunt Ecclesiae, potens est Deus secundùm velle suum per hunc virum nobis utiliora commoda perficere, quemadmodum legitur de Moyse, qui prius a Populo Israël spretus D est, postmodum Deo jubente salvavit Populum eundem ab Aegyptiaca servitute. *Haec nonnulli audientes, aliquantulum acquiescebant. Et licèt formidarent ejusdem praeclari Abbatis praelationem, non respuebant.*

Constituto verò die, quo ipse Guido *de eodem* Domno Adenulfo *statuerat perficere.* Calixtum Papam *ad hoc Mo-* E *nasterium in Nativitate Sancti Johannis venire cum magno militum exercitu fecit. Sed, quod putaverat perficere, nequivit, quia* Comes R. *eumdem filium suum, idest* Domnum Adenulfum Abbatem, *in captionem misit, & ne id expleretur, prudentissime egit, videlicet ne in ruinam Domus suae, iramque Imperatoriam incurreret, ejusque quam olim fidelitatem fecerat, o-stende-*

scenderet. Quum verò huc Papa venisset, & omnem Congregationem cerneret discessisse, mox rediit, pòst sacrae decantationem Missae. Quo recedente, hoc Monasterium retinuit amarissimus Guido, qui ornamenta Ecclesiae, vel quaeque Utensilia coepit dispergere *absque ullâ verecundiâ*, & diversis viris in pignus tribuere: *idest Crucem majorem deauratam cum cannulo & pomo ejus pro Libris XII. Planetam purpurae nigrae, & Pluviale purpurae clavatae, quae fuerunt* Reginae Agnetis, *Dorsalem leonatum, & Tunicam Reginae, & Textum Evangeliorum, & Guasape novum Altaris majoris pro Solidis L. Tabulam majorem pro Libris LV. Tabulam minorem pro Libris XIII. Planetam deauratam, & aliam albam, & Tunicam unam, & Stellam crystallinam argenti luciferam deauratam pro Libris III. cum dimidia. Calicem unum argenti, & Stolam majorem, & Capsulam argenti, & Cruciculam auream, & Nuscas tres aureas femineas. & Planetas duas, pro Libris IX. Vestem Altaris & Pluvialia duo, album diaspidem, & aliud nigrae purpurae pro Libris III. & Solidis XI. Pluviales duos, rubrum & viridem pro Libris........ Planetam unam, & Psalterium unum pro Solidis XXX. Planetam unam diaspidem albi, & Tunicam de examito albo, & Loricam pro Solidis L. Planetam unam & Orationalem eburneum pro Solidis L. Thuribulum argenteum pro Libris XXII. Sunt autem haec ornamenta Ecclesiastica triginta tria valde pretiosa, ex quibus Stola major cum Manipulo nostris temporibus emta fuit Libris quindecim. De quibus pignoribus tulit Libras CLX. & eo amplius. Quas, ut compertum habemus, nec in Ecclesiasticos usus, nec in Fratrum regimina dedit, nec etiam in guerra expendit.* Item haec alia

A dispersit, *de quibus ignoramus, quid tulerit aut fecerit: idest Thuribulum argenteum, Dalmaticam optimam, Telam unam Pallii, Amulam argenteam deauratam, Imperatoris Stolam & Manipulum cum campanulis aureis, Antiphonarium optimum, & Priscianum valde bonum, Nocturnalem perfectum super Isaïam mirificum, Mitbram unam, Vir-*

B *gas Pastorales duas, & alia. Dispersis itaque Ecclesiae ornamentis, omnibusque Ecclesiasticis supellectilibus distributis, praedictus* Guido *advenarum equitum peditumque collegit non modicum exercitum, ut Populum Abbatiae, qui ab eo recesserat, expugnaret, &* Berardum Ascarellum *contra se insurgentem dissiparet. At contra idem* Berardus *non*

C *minorem equitum peditumque multitudinem congregavit, ut superare posset partem* Guidonis, *qui quocumque adire poterat, domos incendens, dissipabat arbores, & vineas incidebat, homines vulnerabat, capiebatque, nec unquam dimittebat, nisi pretio non exiguo quis se redimeret. Aliquantos etiam in ipsa captione fame consumtos perimebat.*

D De Ecclesiasticis quoque ornamentis haec sunt, quae distraxit & oppignoravit. *Altare Reginae pretiosum, Missalem majorem, Epistolarem Domni Romani, Calices tres, Thuribulum argenti unum, Capsulas argenteas tres, Cocleare & Amulas argenti duas, Patenas argenti duas, Gallum argenti, & argentum, quod remansit a Tabula,*

E *Pallii brachia tria, & dimidium, Vestem Altaris, Planetam unam, Pluviales tres, Fanones duos, Dorsalem unum, Sigilla aurea cum Praeceptis septem. Super haec autem omnia devastabat, & perverse agens in nullo quiescebat, Populumque Abbatiae sibi resistentem vivere non sinebat. Quum verò* Calixtus Papa *cum Imperatore concordiam haberet, & praehibatum* Berar-

dum *in Generali Synodo excommunicaret, compulsi sumus ad hoc Monasterium redire, ne damnaremur excommunicatione. Et quum reverteremur, Populum Abbatiae, qui nobiscum recesserat, admonere studuimus, ut ad hanc Ecclesiam & ad nos reverteretur, nosque, sicut in discessione fecerat, etiam sequeretur in reversione. Sed neuter illorum audire voluit monitionem. Reversi verò ad Monasterium, & recongregati, praecipuas solemnitates, quas cum maximo decore & ornamentorum pulcritudine in vestibus albis, vel Palliorum cappis, aliarumque dignitatum, solebamus facere, tunc in nigris & laciniosis cucullis, & indumentis quotidianis in Choro & ante Altare, vel in sublimi Ambone, compellebamur agere; & tamquam exspoliati ac depraedati videbamur canere vel psallere. Adolescentes quoque, vel juniores Fratres cantuum neumas & organa solita respuebant; & non spirituali honestate aut gravitate, sed histrionum more canere studebant, & multas neumas extraneas atque cantilenas introducere satagebant. Nèc hujus loci consuetudinem, sed diversarum partium levitates & extollentias, quas in exteris locis, in quibus degebant, audierant vel viderant, exercere curabant. Quae omnia quum maturiores vel graviores Fratres audirent vel cernerent, contristabantur diutissime, & affligebantur, quia eis non poterant resistere.*

Praedictus autem Guido *reversos non recepit laetanter; non tamen diu nobiscum in benevolentia permansit, quia suspicio de nobis in illo crescebat, & pro malis, quae cunctis ante fecerat, amplius titubabat. Saepe autem nobiscum loquens, praeteritam culpam nobis improperans ajebat:* Si habetis indigentiam, Fratres, patimini recte, quia scriptum est: Meritò haec patimur. *Quod nos audientes, gravi do-*

A *lore torquebamur, & magnâ angustiâ afficiebamur. Et de hoc minime dolebamus, quia ipse suam maximam culpam minime recordabatur, & in ullo reverebatur, nec timebat illud Evangelii:* Vae illi, per quem scandalum venit! *Revera ipse exstitit, per quem huic Loco defectio, nobisque periculum accidit. Unde diutissime contristati invicem*

B *fatebamur:* Heu, heu! pejor est nobis iste nefandissimus Guido, quàm illis diebus fuisse legitur Campigenans Campo. *Denique plurimi nostrorum aut dispersis vestibus, aut absque Monachili indumento, nudisque pedibus incedebant. Ipse autem ex hoc minime curabat: nam Regulae districtionem non exercebat, nec vitia resecabat, sed sibi*

C *faventibus omnino parcebat. Et si quis in illum offenderet, sine misericordia, & velut sacrilegum acerrimè condemnabat. Super haec verò omnia mala Decretum, quod omni Conventui fecerat, poenâque aeterni anathematis alligaverat, dissipavit, & omnino delere fecit, nosque in nihilum deduxit.* Manualia *quoque* nostra, & terrarum vicendas

D *ac* molendinos & portuum reditus, mercatique toloneum, & Angariales homines, & omniá nobis pertinentia, *vel quae praedecessores illius Abbates Conventui nostro, sacramento firmaverant, vel libentissime concesserant,* minuavit & abstulit, & per equites suosque fautores dispersit. *Quapropter famis inopiâ cruciabamur, & omni de-*

E *decore affligebamur. Plurimis etiam diebus quinque vel septem nucibus de Cellario pro panibus per diem alebamur. Et non jam de vino misso in Refectorio apud nos conquerebatur, sed de quantitaticula panis tractabatur. Bubalos & boves, & animalia Spanisca, atque equos, quos invenit, prodige donavit. Praeterea obsequia Cellarum omnium & locorum nobis pertinentium, & Decimas*

mas Abbatiae, & exenia constituta, ex toto perdidimus. Et nec seminavimus, nec messuimus per temporis spatia quinquennii. Pensiones quoque Libellorum sibi recondidit, quas fingebat se dare in lucro Tabulae Altaris. Nos sibi fecimus bona, & ab eo expectabamus meliora; & contra retribuit ille nobis mala, & contra nos excogitavit pessima & deteriora; omnesque, qui de ejus honore amplius tractaverunt & perfecerunt, dissipavit & destruxit, & exconcilians usque ad terram humiliavit. Vinum etiam nobis lymphae fecit, & consuetam justitiam minuavit. Enimvero fraudulentis ingenii, & totius mendacii atque deceptionis & circumventionis malitiae semper ab initio exstitit: & non se in Abbatia, ut decebat, in aliquo coërcuit aut emendavit, sed deterior in omnibus & per omnia fuit. Cujus malitias durissimas, & devastationes nequissimas pertulimus per sex annorum spatia. Tunc demum magis afflicti doloribus, variisque contriti cruciatibus, Romae ad Papam Calixtum *nos fere viginti cum Fratribus perreximus: ejusque prostrati pedibus, illum supplicavimus, ut nobis in nostris miseriis subveniret, & aliquid commodi impertiret. Sed quum nihil boni ab eo possemus obtinere, nec apud ipsum aliquam habere consolationem, ad Monasterium reversi sumus maximo cum rubore. Ipse quoque* Guido *ad eumdem Papam saepissime pergebat. Frequenter etiam per suos Legatos eum omnino supplicans obsecrabat, ut, sicut sibi promiserat, & vice ejus eosdem Legatos investierat, omnem Abbatiam recongregans, restaurare, sibique subdi juberet. Sed in nullo misertus, bonitatem aliquam, donec vixit, contra hoc Monasterium non exercuit.*

Nos verò licèt a nostris Rectoribus & Populo Abbatiae destituti in nostris A *necessitatibus pernimium essemus, omnipotentis Dei tamen auxilium, & Dominae nostrae Mariae adminiculum multoties percepimus, venientibus ad nos Christianis & Catholicis viris, Deumque timentibus, atque pietatis gratiâ alimoniam & quaeque utilia deferentibus. Enimvero quum jam Christi pietati placeret, ut nobis misereri dispeneret, vel* B *nostrae cladi finem dignaretur imponere, quam per sex annorum curricula pertulimus valide, tandem consilium habuimus, ut a praedicto* Berardo Ascarello *res, nostro regimini pertinentes requireremus, si quoquo modo penurias & miserias evadere possemus. Et quum nihil boni, aut nobis utile ab eo impetrare valeremus, rebus quo-* C *que Ecclesiasticis & ornamentis, vel utensilibus nobis necessariis, quos nobiscum detuleramus, quando de Monasterio discessimus, omnibus contemtis, nihil ab eo aliquid omnino recipere, neque mercedis neque caritatis gratiâ quivimus, quum plurimas illi lacrymosas effundere preces studeremus. Tandem verò in divinâ confidentes clementiâ,* D *& de Dominae nostrae Mariae praesumentes custodiâ extensis manibus ad* Domnum Adenolfum *Domini Salvatoris reverendissimum* Eugubinum *eligendum & proponendum nobis unanimiter convenimus. Nam praedictus* Guido, *quum se perspiceret per sex annorum spatia in pace quietis non potuisse ducere Abbatiam, distractis omnibus Ec-* E *clesiasticis ornamentis & Libris, cunctisque utensilibus & Reliquiis plurimis Sanctorum pretiosissimis atque praecipuis, scilicet Sanctae Mariae, & Ligni vivificae Crucis, aliorumque Sanctorum; insuper Terris frequenter scriptitatis, & ex eis innumeris pecuniis accumulatis; quumque cerneret, Populum ab exiticiis equitibus depraedari & captivari, & in nullo se posse sibi subdi-*

subditos adjuvare nec liberare; nec habens jam, ubi manum injicere valeret, qui se visionem vidisse dudum fingebat, qua annis tribus & medio adversari, & tunc annos quadraginta octo in Abbatia vivere, & pacem quietemque honoris sui infinitam prae cunctis Antecessoribus adepturum sperabat: tamdem per omnia victus, & sine alicujus consilio relictus ad Papam Honorium *suos transmisit Legatos, petens licentiam refutandi Abbatiam. Cui Papa assensum praebens, misit ad nos, honestissimos Cardinales, qui vice suâ copiam darent, decentissime perficerent, ut oporteret. Nos verò, qui antea, sicut praedecessores nostri, Papatus Curiam fugeramus, & ab eo assumi personam nobis in Abbatem nolebamus, multis cumulati quum jam essemus inopiis, cernentes non posse aliter de plurimis incommodis nos eripi, suscepimus eosdem* Cardinales Conradum & Jonatham. *In quorum praesentia* Guido *omni Conventui nostro Abbatiam refutavit, & Virgam reddidit, omnesque nostros equites & Populum Abbatiae de fidelitate vel sacramento sibi edito absolvit. Sicque ad proprium reversus locum resedit, huicque potentiae contrarium se non amplius ostendit. Nos eosdem Cardinales rogavimus, ut vice Papae praefatum* Domnum Adenulfum *nobis concederent. Et ipsi placide suis cum manibus acquieverunt decentissime, sicut Papa jusserat, & nobis tradiderunt, & a nostro Conventu discesserunt. Quibus recedentibus omnes in Campanilum perreximus, ipsum* Domnum Adenolfum Abbatem *illuc accersitum, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, ejusque integerrimae Genitricis, in nostram ac totius Populi salutem Abbatiae, & authenticam hujus Ecclesiae libertatem & restaurationem, concorditer & juxta antiquam consuetudinem elegimus. Factoque ibi cunctorum Fratrum nostrorum generali Decreto & indiculo descripto, in Ecclesiam simul pergentes magni animi laetitiâ* Te Deum laudamus *excelse cecinimus, atque decentissimam & honestissimam illi reverentiam prostrati exhibuimus, & ad Horam persolvendam Sextam accessimus. Hoc peractum est Anno Dominicae Incarnationis MCXXV. Indictione IV. Quinto Idus Februarii, Feriâ quoque secundâ Dominicae Quinquogesimae. Quo facto tantam omnipotens Deus gratiâ suâ omni Populo Abbatiae concordiam contulit, ut in triduano spatio sine armis hostilibus, & absque alicujus suggestione totius de nostra litis contentione, ad ejusdem nostri Pastoris redirent fidelitatem libentissima voluntate, gratis tantùm & sine alicujus beneficii petitione. Et non multo post ad loca nostri Monasterii in Marchia constituta perrexit, ubi ipse quoque Populus cum Praelatis omnibus ad debitam concordiam & condignam fidelitatem praedicti Domini Abbatis redire non minori devotione festinavit. Eodem vero Anno die XXIII. quum ad coenam Sabbato octavo Pentecostes post Missas, omnes prae Refectorio causâ coenandi sedissemus, subitò vis magna fulguris Turrim Castri Farae percussit, & omnem partem dissipavit & destruxit, & trabes succendit, quae etiam, nec vino nec aquâ plurimâ multoties biduo potuerunt * exingui. Quum verò* Domnus Abbas Adenulfus *a Marchia plurima cum jocunditate, magnaque felicitate reversus esset, omnesque in graviori positos inopiâ vidisset, utpote qui fere per quinquennium nec seminavimus nec messuimus, quanta omnia manualia nostra, sive denique omnia, quae* Domnus Abbas Guido. . . . .

. . . .

Cetera desiderantur.

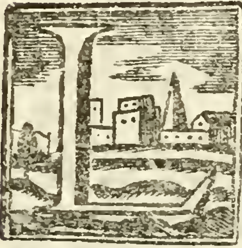
DE

DE
PAROECIIS
ET
PLEBIBUS.
DISSERTATIO
SEPTUAGESIMAQUARTA.

DIS-

DISSERTATIO

SEPTUAGESIMAQUARTA.

Udovicus Thomassinus vir Clariss. multis pro sua singulari eruditione egit *de Parochis*, eorumque origine ac muneribus Part. I. Lib. 2. Cap. 21. & seqq. de Beneficiis. Aliqua & mihi in idem argumentum adnotare liceat. Vel Apostolorum aevo *Parochos* fuisse institutos, multa sunt, quae evincere videntur, ut proinde in eam sententiam conveniant plerique Theologorum ac Eruditorum hominum, institutionem atque auctoritatem Parochialem, niti jure divino, atque immediate a Deo proficisci. Ad Seculum verò vulgaris Epochae Quartum praecipue pertinet *Paroeciarum*, sive ut appellare solemus, *Parochiarum* divisio, & assignata Parocho cuicumque Populi portio regenda. Et primo quidem instituti fuere Parochi in Urbibus, tum in agris, ut Christianorum multitudini in dies crescenti Pastorum praesentium ope facilius consuleretur. *Baptismales* autem *Ecclesiae* procedente tempore ejusmodi Ecclesiae appellatae sunt, quod Baptisterium & jus baptizandi Fideles, antea uni Urbis cujusque Ecclesiae reservatum, commune factum fuit cum ruralibus quoque Parochialibus Ecclesiis, ne in incommodum infantium baptizandorum vergeret nimia sacri Fontis distantia. Ruralium dixi: nam quod est ad urbanas Parochias, longe serius iis facta est venia ministrandi Baptismatis. Nempe olim erat cuicumque Civitati una Baptismalis Basilica, plerumque penes Cathedralem, ad quam deferre opus erat quoslibet Civitatis pueros sacrâ undâ lustrandos. Is autem ritus ex antiqua institutione adhuc Pisis, Parmae, Cremonae, Florentiae, Bononiae, atque in aliis Urbibus perseverat. Ad earum Urbium imitationem Populus quoque Mutinensis Anno Christi MCCCXXVII. in Statutis MStis decrevit: *Ut teneatur Potestas facere Consilium Generale, ad designandum locum congruum in ripa Plateae Communis, vel in alio loco decente & idoneo, in quo Massarius Sancti Geminiani possit & teneatur fieri facere Baptisterium Sancti Johannis Baptistae*. *Plebes* quoque nuncupabantur Parochiales Ecclesiae, unde ad nos manavit Italica vox *Pieve*. Plebis quippe nomine olim designabatur collectio fidelium, sub uno Sacerdote posita: quo sensu etiam Dioeceses interdum occurrunt appellatae *Plebes*. Propterea in Synodo Pontigonensi sive Ticinensi, Anni DCCCLXXVI. memoratas reperimus *Ecclesias Baptismales*, quas *Plebes appellant*. In insigni Tabulario

Capituli Canonicorum Arretinae Urbis obtulit se mihi nobile archetypum Diploma Caroli Magni nondum Imperatoris, in quo earumdem *Ec-* A *clesiarum Baptismalium* fit mentio. Monumentum, dignum plane, quod tenebris eripiatur, nunc omnium oculis subjicio.

Caroli Magni Francorum & Langobardorum Regis Privilegium concessum Ecclesiae Aretinae, Anno Christi 783.

CArolus *gratia Dei* Rex Francorum & Langobardorum, *ac* Patricius Romanorum. *Si petitionibus Sacerdotum, vel servorum Dei, in quo nostris fuerint auribus prolatae libenter obaudimus, & eas in Dei nomine effectui mancipamus, Regiam consuetudinem exercemus, & hoc nobis ad mercedem vel stabilitatem Regni nostri pertinere confidimus. Igitur notum sit omnium fidelium nostrorum magnitudini presentium videlicet & futurorum, qualiter venerabilis vir* Aribertus *sancte* Arretinensis Ecclesie Episcopus, *quae est constructa in honore Sancti Donati, ad nostram accessit clementiam, & petiit serenitati nostre, ut omnes res ipsius Ecclesie, que ibidem a longo tempore & usque nunc visae sunt pertinuisse, tam Monasteria vel Senodochia, quamque &* Ecclesias Baptismales, *seu reliquas possessiones, quicquic per donationes vel confirmationes Regum, sive vinditiones, commutationesque ex bonorum hominum largitate ibidem date vel condonate sunt, vel etiam illud* Monasterium Sancti Benedicti, *in suprascripta ipsa Civitate, quod bone memorie* Cunemundus quondam Episcopus antecessor suus *legibus comparavit, vel suo fundavit opere, una cum rebus suis propriis, quas de jure parentum suorum habuit, & ad ipsam Ecclesiam Dei visus fuit delegasse; inspectas ipsis preceptiones, vel confirmationes, sive vin-* B *ditiones, vel commutationes, denuo per nostram auctoritatem circa ipsum sanctum locum redere & confirmare deberemus. Cujus petitionem pro reverentia ipsius sancti Loci noluimus denegare; sed in elimosina nostra ita prestitisse & confirmasse cognoscat. Precipientes ergo jubemus, ut sicut constat ipsa Ecclesia Sancti Donati de predictis rebus a lon-* C *go tempore juste & rationabiliter legibus vestita fuisse, & * presenti tempore memoratus vir venerabilis vir* Aribertus Episcopus *recto tramite possidere videtur, inspectas ipsius preceptiones vel confirmationes Regum, ut diximus, seu vinditiones, vel commutationes, sive traditiones bonorum hominum ita in anteâ per hanc nostram auctoritatem atque* D *confirmationem valeat jam fatus Aribertus Episcopus, suique successores, qui fuerint Rectores ipsius sancti Loci, ipsis, ut supra memoravimus, rebus quieto ordine tenere & possidere; & nullus quidlibet de fidelibus nostris amodo & deinceps sepe dicto Episcopo vel Successoribus suis de jam suprascriptis rebus inquietare aut calomniam generare quo-* E *que tempore non presumat, sed nostris & futuris temporibus ad ipsam Casam Dei proficiant in augmentis. Et ut hec auctoritas firmior habeatur, vel per tempora melius conservetur, manu propria subter eam decrevimus roborare & de anulo nostro jussimus sigillari.*

Signum

Signum *Caroli gloriosissimi Regis.*

Sigillum cereum.

Ercambaldus ad vicem Radoni subscripsi.

Datum VII. Idus Octobris, Anno XVI. & Decimo Regni nostri.

Actum Vurmasia Civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

Seculo etiam post Christum natum Quarto in usu esse coeperunt praeter Parochiales Ecclesias *Oratoria*, sive *Capellae*, ruri aedificatae, videlicet Aedes sacrae, ad commoda saepius piorum divitum, quàm ad usum Plebis sive Populi, excogitatae, quales nunc etiam bene multas intuemur. Immo & ipsas Urbes idem mos sensim penetravit, certantibus praecipue Magnatibus, ut domestica Oratoria haberent, in quibus Missam sibi celebrandam curabant: quod fieri nostro quoque aevo passim cernimus, non recenti sane sed antiquissima consuetudine. En quid de hisce Oratoriis legitur in antiquissimo Libro Rituali, quem insignis Bibliotheca Casanatensis, nunc ad Coenobium Romanum Praedicatorum Sanctae Mariae de Minerva spectans, adservat. *Qui in domo sua Oratorium habuerit, orare ibi poterit, tamen non audeat in eo sacras facere Missas sine permissione Episcopi illius loci. Quod si fecerit, domus illius Fi-*

A *sci juribus addicatur, & ab Episcopo districtâ poenitentiâ coërceatur. Comes, qui haec Episcopo morante* (an potius *monente?*) *cognovit, & non prohibuit, librâ auri mulctabitur, & ab Episcopo loci illius canonicam suscipiat excommunicationem & exclusionem.* Mentio *Comitis*, illius nimirum, qui Civitati praefectus erat, antiquitatem Co-
B dicis & Legis hujus confirmat. Sed & publica Oratoria olim quoque condita fuere, & ex ipsis privatis *Capellis* nonnullae sensim in usum etiam Populi circumstantis concedere coeperunt; atque illuc ad Missam audiendam, atque ad alia sacra conveniebatur, quum Plebem adire ingentis incommodi non raro foret,
C utpote nimium distantem. Immo sublatà etiam necessitate hujusmodi condi caepta sunt, & Religionis causâ frequentari in Civitatibus ejusmodi Oratoria; pluraque in dies aedificabantur; quae quum inculta progressu temporis fierent, propterea Legi infra commemorandae Pippini Regis

Italici caussam dedere. In opulento Ambrosiani Monasterii Tabulario Chartam vidi, quae diligentiam effugit doctissimi Puricellii in Monumentis Ambrosian. Basilicae. Scripta eadem fuit *Regnantes Domni nostri vere excellentissimi Desiderio & Adelchis Regibus, Anni Regni eorum Nono & Septimo, sub die Tertiodecimo Kalendarum Septembrium, Indictione Tertia* .... Signant Notae istae Annum Christi DCCLXV. Haec ibi verba: *Oraturio Beati Ambrosii Confessoris Domini nostri Jesu Christi, qui est fundatum prope Civitate Mediolanensi in loco, ubi Turriglus nominatur, in quo Ambrosius venerabilis Custos esse videtur &c.* Non heic Ambrosiana Basilica designatur, sed *Cellula*, ut opinor, illa, cujus mentionem reperit Puricellius supra memoratus num. XI. in pergamenâ scriptâ Anno DCCLXXXI. *ubi Fortes reverentissimus Diaconus praeesse videtur.* Suberat autem ejusmodi Oratorium Basilicae Ambrosianae. Quum ergo ex hisce Oratoriis multa prae vetustate aut incuriâ hominum incomposita jacerent, Pippinus Italiae Rex Lege I. Langobardor. statuit, ut *Ecclesiae Baptismales* (scilicet *Plebes*) *seu Oracula* (idest *Oratoria*) *qui eas a longo tempore restauraverint, mox iterum restaurare debeant.* Nam quamvis necessaria minime forent Oratoria, ex quo tamen condita fuerant, ad cultum Dei, & Religionis decus, atque ad commodum Populi, spectabat ea habere munda atque ornata, non verò deformia atque cadentia. Idem quoque Rex Lege XXVI. haec decrevit *de Ecclesiis Baptismalibus, ut nullatenus Laici homines eas tenere debeant, sed per Sacerdotes fiant, sicut ordo est, gubernatae.* Vide Placitum a Sicardo Beneventano Principe habitum Anno Christi DCCCXXXIX. in Chronic. Vulturnensi Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 388. ubi haec verba: *Quia & Canones sic continere videntur, quod Ecclesia, quae lavacrum Battismi aedificatum habuerit, semper sub dominio Episcopi subjacere debet.* Hoc animadvertendum, quum subsequutis temporibus, exclusâ potestate Episcopi, Ecclesiae Baptismales seu Parochiales ad Monachos spectare coeperint. Quod Oratoria ita in potestate Laicorum forent, ut per quemcumque amovibilem Clericum ea regere possent, propterea Laicis minime interdictum fuit in iis collocare Clericos custodes. Verùm Parochialibus Ecclesiis suus dandus erat Rector, nempe stabilis Pastor atque Sacerdos. Et quoniam pravus mos invaluit ut Magnates Decimas non Ecclesiis Parochialibus conferrent, sed Oratoriis in fundo proprio aut beneficiali constructis, intercessere Patres Ticinensis Concilii. Anno DCCCLV celebrati, apud Ludovicum II. Augustum, ut hujusmodi abusum tolleret. Itaque in Capitulari edito Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. Canon XII. ejusdem Concilii hisce verbis conceptus fuit: *In sacris Canonibus praefixum est, ut Decimae juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem Laici, qui vel in propriis, vel in Beneficiis suis habent Basilicas* (Oratoria heic significantur) *contentâ Episcopi dispositione, non ad Ecclesiam, ubi Baptismum, & praedicationem, manus impositionem, & alia Christi Sacramenta percipiunt, Decimas suas dant, sed propriis Basilicis pro suo libito tribuunt: quod omnibus modis divinae Legi & sacris Canonibus constat esse contrarium. Unde vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus.* Vide-sis, quae in Parochialibus

chialibus Ecclesiis olim peragerentur, *Baptismus*, *Praedicatio*, *Manuum Impositio*, hoc est, poenitentium reconciliatio, aut etiam benedictio, & reliqua Christianae Legis *Sacramenta*, Presbyteris congruentia: quod & nunc a Parochis praestatur. Nihil autem horum olim in Capellis & Oratoriis peragere licuit. Ita in Li- A teris Benedicti Episcopi Adriensis, quas e Collectaneis MStis Peregrini Prisciani, in Estensi Bibliotheca adservatis descripsi, legimus, quum ejusmodi Ecclesia conferretur: *Et concedo* (inquit Praesul) *eam esse Plebem & Baptismi & Christianitatis mysterium &c.* Literas ipsas, hactenus luce carentes, profero.

Benedictus Episcopus Adriensis Ecclesiam Sancti Andreae in Ponticulo, una cum Decimis &c. concedit Farulfo; qui & Bulgarus, Anno 1054.

M*illesimo Quinquagesimo Quarto sub* Henrico Tertio Rege, *&* *Pontificatu* Domni Victoris. *Ego quidem in Dei nomine* Benedictus Dei gratia Episcopus Adriensis, *per hujus paginam professionis, donationis, seu largitionis tibi presenti in Dei nomine Farulfo, qui vocaris Bulgaro, seu filiis masculis in perpetuum per istius paginis firmitatem, a me in te factam atque traditam largiente, largior tibi, tuisque filiis masculis in perpetuum trado atque concedo* Ecclesiam *unam, sub vocabulo* Sancti Andree, *qui vocatur* in Ponticulo, cum Decimis & oblationibus, omnibusque pertinentiis suis, *constituto territorio Adriense*. Et concedo, eam esse Plebem & Baptismi, & Christianitatis misterium ibi in ea faciendum matutinis, vespertinis horis, seu Missarum so- B lenniis, in ea ibidem celebrandis per meos Presbiteros, vel meorum Successorum ibidem ordinatos, & eosdem Presbiteros meum Sinodum, meorumque Successorum custodiendum. *Et inde afferatis candelas tres in festivitate Sancti Martini.*

Benedictus *Dei gratia* Adriensis Episcopus *firmavi*.

C *Petrus Archipresbiter de Plebe Sancti Cassiani firmavi*.

Itaque ubi *Ecclesiarum Baptismalium*, aut *Plebium* mentio in antiquorum monumentis occurrit, quid ea nomina importent, continuò intelligere possimus. Cujus rei duo tantùm exempla proferam; quorum primum, D ex vetustissimo Regesto Episcopii Cremonensis descripsi.

Carlomannus Italiae Rex Benedicto Cremonensi Episcopo, ejusque Ecclesiae, omnia bona & jura illius confirmat, Anno 878.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis*. Karlomannus *divina favente gratia* Rex. *Si enim que ad loca Sanctorum juste pertinent, per nostram auctoritatem confirmamus, non solùm* E *Regiam consuetudinem decenter implemus, set hoc nobis ad mercedis augmentum, & stabilitatem Regni nostri pertinere confidimus. Quapropter notum sit omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie,*

se, nostrisque, scilicet presentibus & futuris, quod vir venerabilis Benedictus Cremonensis Ecclesie Episcopus, *missa petitione petiit, ut Precepta piissimorum Augustorum parentum nostrorum per nostre Celsitudinis auctoritatem roboraremus atque confirmaremus. Cujus petitioni libenter ob amorem Domini nostri Jesu Christi libenter annuentes, precipimus atque jubemus, ut omnes res supradicte Ecclesie, que est constructa in honore Sancte Marie Virginis Matris Domini nostri Jesu Christi, & Sancti Stephani Martiris Christi, sicut in piissimorum Augustorum parentum nostrorum tuitione fuerant, ita & in nostra defensione atque immunitate firmiter permaneant. Jubemus ergo, atque supradicte Ecclesie confirmamus, ut omnia loca ibidem pertinentia, que a longo tempore usque nunc adhuc Locum pertinere videntur, tam Monasteria, quamque Synodochia, seu &* Ecclesias Baptismales, *& reliquas possessiones, que ad hunc Episcopatum juste & rationabiliter pertinent, vel que deinceps divina pietas ad ea loca augeri voluerit, ut supra nominatus Episcopus, Successoresque sui, perpetualiter ea teneant atque possideant. Insuper adjunximus, sicut in supradictis Preceptis invenimus, locum, qui dicitur Teoledo, cum Brivisolis, & Cocullo, cum omnibus ad ipsum locum pertinentibus,*

A *& Portu Vulpariolo, & transitorio, cum molitura usque ad Caput Addue, cum molitura de Molendinis, & portoris usque in Caput Addue. Omnia enim hec supramemorate Ecclesie per hoc presens Preceptum nostrum confirmamus, ut jure firmissimo perpetuis temporibus possideat. Et ut hec auctoritas confirmationis nostre per cuncta futura secula*

B *inviolabilem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria nostra subter eam confirmavimus, & anuli nostri impressione sigillari jussimus.*

Signum Domni Karlomanni (✠) *serenissimi Regis.*

Baldo Cancellarius ad vicem Thigtmari Archicapellani recognovi.

Data II. Idus Martii, Anno Chri-

C *sto propitio II. Domni Karlomanni serenissimi Regis Bavariorum & Italie, Indictione XI.*

Actum ad Otingas Palacio Regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Alterum Diploma desumsi ex Archivo Pistoriensis Episcopii, ubi singulas *Plebes*, sive Parochiales Eccle-

D sias, Episcopo Pistoriensi tunc suppositas, quisquam arbitraretur enumeratas, nisi alias plures complecteretur Innocentii II. Papae Bulla, Anno MCXXXIV. scripta, & ab Ughellio producta.

Confirmatio jurium & Privilegiorum Ecclesiae Pistoriensis facta ab Ottone III. Imperatore, Anno 997.

IN *nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Otto *Dei gratia* Romanorum Imperator Augustus. *Omnibus nostris fidelibus notum sit, quomodo nos pro Dei amore, nostraeque animae remedio, Episcopatui Pistoriensi, in honore Sanctorum Zenonis, Rufini, & Fe-*

E *licis, omnes res & proprietates sibi pertinentes, hoc est, Terram vacuam, ubi mercatum est ipsius Civitatis, quae tenet unum caput in Gardingo, & aliud caput in via Regis, unum latus in terra Casa Sancti Zenonis, & in terra Tessimannatica, aliud latus in*

via Regis: Villam de Paviano, & Montem Leonese, & Curtem in Saturnana: Curtem Sanctae Mariae in Braina: Curtem Vrnatbianam: Curtem Wisarrei: Villam de Runco: Curtem Celleri: Curtem Camugnanum: Curtem de Fesiano: Curtem de Tabiano; Curtem de Sarano: Curtem in Neure: Curtem in Piscia: Curtem de Lizano: Curtem de Mucillo: Curtem Sanctae Christinae: Curtem in Sena, ubi Modini & Viconova vocitatur: Curtem in Brucania: Curtem de Sero: Curtem a Burgocornio: Curtem ad Sanctum Justum, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis earum: Plebes *etiam* de Tabiano; de Sancto Stefano in Urbaria; in Creti; in Arimino; Serano; in Quarata; de Sancto Paulo; de S. Justo; de Lacore; de Burgo; de Sancto Laurentio; de Sancto Ypolito, *quae vocatur Ursia;* de Saturnana; de Sancto Georgio; de Celle; de Maria; de Furfalo; de Lisano; de Sancto Johanne; de Villiano; *& ubicumque invente fuerint, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis earum; cum Servis & Ancillis, vineis, pratis, pascuis, campis, silvis, stalareis, terris cultis & incultis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, ripaticis, teloneis, mercatis, sibi, &* Antunino ejusdem Sedis Episcopo, *suique Successoribus, omnia, sicut supra scripta sunt, vel Deus in futurum augeri ibidem voluerit, nostra praeceptali auctoritate roboramus, & penitus in proprium statum confirmamus, eo videlicet ordine, ut ita permaneant sine omnium hominum contradictione, molestatione, & diminoratione. Praecipientes denique jubemus, ut nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdasius, Kastaldio, nullaque Regni nostri magna parvaque persona, praedictam sanctam Dei Ecclesiam vel Episcopos per tempora ibidem ordinatos inquietare, molestare, aut de omnibus, quae supra leguntur, disvestire, vel supra terram ejusdem residentibus, fodrum aut toloneum, vel ripaticum, vel alpaticum tollere praesumat. Si quis igitur hujus nostrae donationis & confirmationis Praeceptum rumpere tentaverit, componat mille Libras auri optimi, medietatem Camerae nostrae, & medietatem jam dictae Ecclesiae, suisque Rectoribus. Quod ut verius credatur, & ut diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, sigillo nostro sigillari jussimus.*

Signum Domni Ottonis *invictissimi Imperatoris Augusti.*

Herbertus Cancellarius vice Petri Cumani Episcopi recognovit.

Data V. Kalendas Maias, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXCVII. *Indictione XI. Anno Tertii Ottonis Regis XV. Imperii II.*

Actum Romae feliciter.

Antonium

Antonium Pistoriensem Episcopum Ughellius eum appellat, qui heic *Antuninus* dicitur. Cur verò Episcopi tam solicite quaererent, ut in Imperatorum Diplomatis, saepius verò in Romanorum Pontificum Bullis, sigillatim recenserentur eorum Paroeciae, in caussa fuere non leves controversiae inter Episcopos conterminos excitatae de Ecclesiis quibusdam in finibus Dioeceseon constitutis. Quod potissimùm contingebat, si quando alii essent termini Comitatus, sive districtus Secularis, alii verò Ecclesiasticae Dioecesis. Usitata certe & constans olim regula fuit, ut iisdem finibus circumscriberetur Dioecesis Episcopi ac Civitatis illius ager, sive Comitatus. Attamen antiquis etiam temporibus quum liceret Regibus & Augustis immutare, seu minuere, aut amplificare suarum Urbium & Comitum agrum atque jurisdictionem, non autem Episcoporum: propterea interdum non fuit idem limes ditionis Secularis atque Episcopalis; erantque Parochiae in uno Comitatu subjectae Episcopo alterius Comitatus. Hunc autem temporibus nostris familiarem, immo vulgarem cernimus morem eâ de caussâ, quod tot praecesserint inter Italicos Principes & Urbes bella, ut Secularis & Episcopalis ditio limites non raro diversos acceperit, & adhuc retineat. Sed & olim hoc factum fuisse, nonnullis ex serà antiquitate servatis ad hos usque dies monumentis confirmatum nunc eo. Nempe vel regnantibus in Italia Langobardorum Regibus inter *Arretinos* ac *Senenses Episcopos* acerrima lis efferbuit, utroque sibi vendicante limitantes aliquot Parochiales Ecclesias. Numerabantur illae in Comitatu Senensi, atque eas ex isto titulo sibi tribuebat *Senensis Antistes*. Arretinus verò contendebat, sibi suisque Praedecessoribus, in eas ipsas integrum semper atque non interruptum jus fuisse. *Liutprando Rege* regnante exarsit ejusmodi dissidium, atque ad illud cognoscendum ac dirimendum, directis non semel Regiis Missis, & Episcopis finitimis ad idem judicium accitis, insudavit. Tum sub Imperatoribus Francis lis eadem recruduit: & quanquam antea pro Arretino Episcopo victoria steterit, denique Senensi adjudicata est caussa, qui adhuc in pacifica possessione Ecclesiarum controversarum a pluribus Seculis perdurat. Ejus autem caussae nonnulla acta evulgavit Ughellius in Catalogo Episcoporum Arretinorum Tom. I. Italiae Sacrae, sed ita ut de eorum veracitate dubitare videatur. *Retulit*, inquit ille idest Lupertianus, a *Liutprando Langobardorum Rege hoc, quod sequitur, ejusdem farinae cum superiori donatione Zenobii Tribuni, gratiosum Privilegium*. Donationem autem hisce verbis indicatam nemo non agnoscat supposititium foetum. Verùm Acta a Buralo producta, & ab eodem Ughellio rursus edita, quae ad hujusmodi litem spectant, minime tanquam ficta abjicienda sunt, quum reliquis cohaereant mihi nunc primum in publicam lucem efferendis. En ergo primum ex iis, quod ego describebam ex nobili Archivo Capituli Canonicorum Arretii, ubi vetustissimum antigraphum in pergamena adservatur.

Judicatum quorumdam Episcoporum, jussu Liutprandi Regis congregatorum, ad dirimendam controversiam de quibusdam Paroeciis, vertentem inter Episcopum Arretinum & Senensem, cum sententia in favorem Arretini Antistitis, Anno 715.

IN *nomine Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ex jussione Donni excellentissimi* Liutprandi Regis *dum conjunxissemus nos sanctissimi* Teudaldus Vesolanae Ecclesiae Episcopus, *&* Maximus Pisanae Ecclesiae, *nec non &* Speciosus Florentinae Ecclesiae, *adque* Telesperianus Lucensis Episcopus, *ad Ecclesia Sancti Genesi in Vico, qui dicitur Walari: ibique residentes una cum Misso Excellentissimi Domni Liutprandi Regis, nomine* Gutheramo Notario. *Venerunt in nostram presentiam sanctissimi viri* Adeodatus Senensis Ecclesiae Episcopus, *&* Lupertianus Aretinae Ecclesiae Episcopus, *altercationem inter se habentes de Diocesis, Ecclesiis, & Monasteriis in finibus Senensis territorii ejusdem Civitatis. Idest de Monasterio Sancti Amiani*, Baptisterio Sancti Stephani Haminaciano, Baptisterium Sancta Maria in Cosona, Baptisterio Sancti Johannis in Rantra, *Monasterio Sancti Archangeli in Fundu Lucu*, Baptisterio Sancti Andreae in Malcinis, Baptisterio Sancti Petri in Pava, Baptisterium Sanctae Mariae in Patna, Baptisterium Sancti Quirici & Johannis in Vico Falcino, Baptisterium Sanctae Restitutae in Fundo Uxiano, Baptisterium Sancti Felicis in Avano, Baptisterium sanctae Matris Ecclesiae in Misultis, Baptisterium Sancti Valentini in Casale Ursina, *Monasterio Sancti Petri ad Axo*, Baptisterio Sancti Viti in Rutiliano, & sanctae Matris Ecclesiae in Castello Politiano, Baptisterium Sancti Viti in Vercona, Baptisterium Sancti Donati in Ettiliano, Baptisterium Sanctae Mariae in Saltu, Baptisterium Sancti Viti in Prumano, Baptisterium Sancti Viti in Osenna. *Dicebat sanctissimus Lupertianus Episcopus Frater noster, quod* Ecclesiae istae suprascriptae, & Monasteria, a tempore Romanorum & Langobardorum Regum, ex quo a fundamentis conditae sunt, semper ad Sedem Sancti Donati Aritio obedierunt, una cum omnibus Oratoriis suis; & nostrorum, vel Antecessorum nostrorum, ibidem fuit ordinatio tam in Presbiteros & in Diaconos, & nostra fuit sacratio semper usque modo, & nos debemus habere. *Ad hec respondebat Frater noster Adeodatus Senensis Ecclesiae Episcopus:* Veritas est, quia Ecclesiae istae, & Monasteria in territorio Senensi positae sunt; vestra ibidem fuit sacratio, eo quod Ecclesia Senensis minime Episcopos abuit. Nam modò ad nos debent pervenere, quia in nostro, ut dixi, territorio esse noscuntur. *Ad hec verò respondebat Lupertianus Episcopus:* A tempore Rotharim Regis usque modo Ecclesia Senensis Episcopum abuit; & nostra de ea ante a tempore Romanorum, & postea usque in odiernum diem in ipsas Ecclesias, Baptisteria, & Monasteria....... fuit sacratio & ordinatio, & in antea debemus secundùm Canonicam regulam habere. Quidem & Missus excellentissimi Domni Liutprandi Regis, nomine Guntheramus, qui per ipsum Ta-

Tagipert Gastaldium Senenem, ac per ipsos Presbiteros & (*) paumannos, veritatem cognovi, & ipsos Presbiteros suprascriptarum a longo tempore Antecessorum meorum, & mea usque actenus ibidem fuit sacratio. Et ecce mihi suprascriptarum de omnis istos Presbiteros, qui nunc presenti vivunt, ubi obedientiam Sancto Donato promiserunt, & Sacramenta secundùm Antecessorum suorum consuetudinem prebuerunt usque ad tertio & quarto anno retro tempus, qui similiter manus suas ad Sancto Donato, cui deservio, fecerunt. Et insuper lectas Epistolas rogatorias de singulis Judicibus Civitate Senense, & de ipso Episcopo, qui tunc erat & Antecessores meos & ad me faciebatis electionem, eo quod vester territorio erat, & nobis Epistolas faciebatis, & regumandabatis, ut secundùm antiquam consuetudinem ipse persone consecrarentur, quoniam nostra manebunt Diocesi. Nec quisquam contra Canones sine nostra permissio ibidem Episcoporum audebat ordinationem facere.

Ad haec autem omnia nos suprascripti Teudoaldus, Maximus, Speciosus, Telesperianus Episcopus, una cum Presbiteris nostris venerandis viris, idest Johannes, Lucipert, Rodaldus, Munithis, Sicualdus, Anselmo, Aututini, Theodoro, Deusdedi, adque Theodoro, & reliquis Sacerdotibus circumstantibus, audientes, fecimus ipsam inquisitionem & manus de ipsis Presbiteris, qui nunc vivi sunt, & eorum, qui transierunt. Sed & Epistola Judicum Senensium Civitatis, sive Episcoporum Ecclesiae Senensium relegere; ubi continebatur, quod omnis sacratio in suprascriptae Diocesis, Baptisteriis, & Monasteriis, adque Oraculis per Presules Sanctae Aretinae Ecclesiae omni in tempore perficiebantur. Nam & ipsi Presbiteri, quomodo ibidem Custodes sunt, ita professi sunt per Euangelia & sacratione ab Aretinae Ecclesiae Episcopo suscepissent, & manus suas juxta Antecessorum suorum consuetudinem ibidem fecissent, & Sacramenta prebuissent, & obedientiam usque actenus impendissent, & Crisma suscepissent. Ideo justum adque rectum placuit, ut si quis Sancti Patres Nicei, & Effesani, adque Calcedonensis Concilii statuerunt, ut nemo in aliena Diocesi non vi ingredi presumat, aut qualemcumque ordinationem faciat, sed in suis Diocesiis se contineat, nec statuta Patrum termina transcendat. Proinde decretum per Sanctorum Patrum auctoritatem, ut tu, sanctissime Frater noster Lupertiane Episcope, ipsas suprascriptas Dioceses & Monasteria cum suis Oraculis abeas absque qualemcumque contaminatione habere, sicut Antecessores tuis a longo tempore habuerunt; & omnis sacratio ibidem per tuis oris labia vel Successorum tuorum ibidem proveniat tam in Presbiteris quàmque Diaconis vel Subdiaconis, & Baptisma, vel Crisma per impositionem manuum, sicut Cristianae Religionis est consuetudo, omni tempore proveniat adque fiat. Et nullam faciendi ammodo & deinceps prefatus Adeodatus Episcopus, vel ejus Successores, qui in tempore fuerint, contra te quem suprascriptum Lupertianum Episcopum, vel tuos Successores de praedictis Baptisteriis Ecclesiis, & Monasteriis cum Oraculis suis, aliquando abet facundia ad loquendum, nec ad ibi fontes faciendum, nec Plebes subtrahendum, nec ullam ordinationem infra ipsas Dioceses, finesque eorum faciendum, sicut Sanctorum Patrum instituta leguntur. Quoniam pro amputanda intentione

(*) fortè: *Herimannos.*

ne decrevimus, ut sibi septimus cum sex Presbiteris tuis, quales ipse Aleodatus eligere voluerit, prebeas tu Lupertiane Episcope, & ad Evangelia sacramentum una dum sex, & dicatis; quia a quo tempore, ex quo auditi sunt, habetis Romanorum & Longobardorum usque in presentem diem, in quo sumus, semper sacrationem Presbiterorum & Diaconorum ipsarum suprascriptarum Ecclesiarum ab Episcopis Aretinae Ecclesiae susceperunt, & nostra Antecessorumque nostrorum ibidem fuit ordinatio, quia nostra inibi mansit possessio, nec ad Ecclesiam Senensem aut Episcopos ejus nunquam pertinerent, nec cum Ecclesia Sanctus Donatus, nec ejus defensores perdere, aut vobis dimittere debemus. *Et Evangelia adducta sunt in nostris omniorum presentia, & sacramentum ipse deductus. Et finita intentio. Unde presentem Judicatum nostrum perpetua firmitate, ne impostertum exinde inter vos aliqua revolvatur causatio, tibi, qui supra Lupertiane Episcopus, per manus suprascripti fili nostri Gunterani Notarii emisimus, in quo pro ampliore firmitate tua propriis manibus nostris subscrisimus; quatenus ambe partes in eadem deliberatione perpetuis debeatis manere temporibus. Factum Judicatum ad Ecclesia Sancti Genesii in Vico Vallari, V. die Mensis Julii, Regnante suprascripto Domno nostro excellentissimo & Christianissimo Liutprando Rege, Anno in Christi nomine Quarto, per Indictio Tertiadecima, feliciter.*

Ego Teudualdus Episcopus hunc Judicatum a nobis factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Maximus Episcopus subscripsi manus propria.

Ego Speciosus Episcopus sanctae Ecclesiae Florentinae in hunc Judicatum a nobis factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Telesperianus sanctae Lucensis Ecclesiae hunc Judicatum a nobis factum adque dictatum vel relectum subscripsi.

Ego Ansilmundo Archipresbiter sanctae Ecclesiae Pisanae hunc Judicatum interfui, & manus mea subscripsi.

Ego Rodoaldus Pisensis.

Ego Johannes Presbiter.

Ego Munichis Presbiter Lunensis.

Ego Deusdedi Presbiter.

Ego Theodorus Presbiter.

Ego Lucifer Presbiter.

Ego Damianus Presbiter.

Ego Lupus Presbiter.

Theudaldus Vesolanus idest Fesulanus Episcopus heic memoratus, Ughellio in Italia Sacra ignotus, adjungendus Catalogo Praesulum Faesulanorum. *Telesperiano* quoque sive *Talesperiano Lucensi Episcopo* restituendum est germanum nomen apud eumdem Ughellium, qui ipsum *Tabenperianum* appellat. Praeterea in eadem Italia Sacra anticipanda sunt exordia Episcopatus Senensis *Adeodato*, quum Ughellius ad Annum DCCXXII. Caufirium illius antecessorem statuat, nos vero Adeodatum jam reperiamus Anno DCCXV. controversias agitantem cum Arretino Episcopo. Ad hanc autem caussam quod attinet, jamdudum inter Eruditos disceptatum est de antiquitate Senensis Urbis; ejusque Episcopatus, contendente Volaterrano, Leandro Alberto, Jughurta Thomasio Civitatis ejus Historico, Ughellio, & aliis, Senas sive Senam Urbem, ejusque Episcopos vetustate nulli concedere; & contra Johanne Villanio, Blondo, aliisque tradentibus, antiquitate carere illius Civitatis, atque adeo Episcopatus exordia. Sed jam sublata est inter eruditos ejusmodi

di controversia, quod est ad Urbis remotam originem. Illuc enim Romani Coloniam deduxere, ejusque mentio occurrit apud eorum temporum Scriptores. Verùm quod est ad Episcopalis dignitatis initium, res dubitatione minime caret. Nam qui Thomasio, ac aliis laudantur primi Civitatis Senensis Antistites, certis nequaquam nituntur literarum monumentis. Senensis ipse Episcopus *Adeodatus* in ea lite affirmabat: *Ecclesiae istae, & Monasteria, in territorio Senensi positae sunt; & vestras* (idest Episcopi Arretini) *ibidem fuit Sacrario, eo quod Ecclesia Senensis minime Episcopos habuit*. Arretinus verò Episcopus Lupertianus haec contra esse rebat: *A tempore Rotharim usque modò Ecclesia Senensis Episcopum habuit*. Aliquo propterea fundamento nixa deprehenditur Huberti Benvoglienti Senensis viri olim doctissimi opinio, qui in Notis ad Senensium Episcoporum catalogum Tomo III. Italiae Sacrae, novissimae editionis, non assentatione ductus erga Patriam, sed amore Veritatis incensus, quae supra Patriam cordi esse honesto homini debet, primos Episcopos Senenses, Ughellio memoratos, tamquam suspectos aut confictos, omittendos est arbitratus. Attamen alia heic Acta dabo, e quibus deducas, vel ante Langobardorum adventum suos Senis fuisse Episcopos. Interea pergamus alteram legere Chartam, quam ex vetustissimo apographo in Archivo eodem Capituli Canonicorum Arretii adservato describendam curavi. Jam in praecedenti Judicato vidimus, Guntheramum Notarium, Liutprandi Regis Missum, disceptationi controversiae istius interfuisse. En ut ille quindecim dies antequam Judicatum ipsum haberetur, testium examen instituerat, atque in tabulas ad posterorum memoriam retulerat.

Examen Testium coram Guntheramo Notario, & Misso Liutprandi Langobardorum Regis in controversia de quibusdam Parochiis inter Episcopos Arretinum & Senensem, Anno 715.

IN nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Sub die duodecimo Kalendarum Juliarum, Indictione Tertiadecima. Breve de singulos Presbiteros, quos pro jussione excellentissimi Domni nostri Liutprandi Regis, *ego* Guntheram Notarius *in Curte Regia Senensis inquisibi de Dioceas illas & Monasteria, de quibus intentio inter Episcopum Senensis Civitatis, necnon & Aretine Ecclesie, idemque Episcopum vertebatur. Posita quatuor Dei Evangelia, & Crux Domini, & sanctum Calicem ejus & Patena.*

Idest primum omnium interrogavimus Beneris Presbitero, de Monasterio Sancti Ampsani, jam seniorem, ut nobis diceret veritatem, de cujus Diocea esset, aut ad qualem Episcopum habuisset sacrationem. Qui nobis dixit: Jam Ambrosio Misso Domno Regi de causa ista professionem feci. Et vobis veritatem dico: qui ab antiquo tempore Oraculus fuit de sub Ecclesia Sancte Marie in Pacina, & Corpus Sancti ibi quiescit. Nam tempore suo quondam Wilerat & ejus filius Rotto eum a fundamentis restaurasset. *Et interrogavimus eum:* Te quis sacravit Presbiterum? *Respondit:* Bonushomo Episcopus Ecclesie Aretine: ipse me consecravit, & manu mea in

in Sancto Donato feci, & sacramentum secundùm consuetudinem ibidem prebui. Nam in ipso Monasterio me Willerat & Rotto ordinaverunt, quia servus eorum proprius fui. *Et interrogavimus eum:* Quando te Episcopus Aretine Ecclesie consecravit, in Sena erat Episcopus? *Respondit:* Memoro, quia erat bone memorie Magnus Episcopus, qui post ordinationem meam Episcopus Magnus de Sena ibidem consecravit duo Altaria: Altare priorem renovavit ad ipsum Corpus Sanctum, & alterum plantavit in honore Sancte Marie, & Sanctorum Petri & Juliani. *Iterum interrogavimus eum:* Quando Episcopus Senensis ista Altaria consecravit, erat Episcopus in Aretio? *Respondit* .... *Interrogavimus eum:* Ad qualem Episcopum obediebas? *Qui nobis dixit:* Vecibus ad Sanctum Donatum ambulabam, *& salu*..... (*) Aretine Ecclesie pro sacratione mea portabam in me dotem, nec aliquid de ipso Monasterio Episcopo Senensi numquam per...... excepto per Sanctorum benedictionem de Civitate Senensi portabam. *Item interrogavimus eum:* Antecessor tuus, qui ibidem officia faciebat, quomodo dictus est? *Respondit:* Dominicus de Ecclesia Sancte Marie in Pacena. *Et interrogavimus eum:* Ipse Dominicus Presbiter, ubi fuit consecratus? & Baptisterium ejus ubi pertinebat? aut de qualem Crisma accipiebat? *Respondit:* Ab Episcopo Aretino, unde & ego post ejus decesso per annos quinque, dum ipsa Ecclesia tenui, Crisma excepi.

Item secundus Presbiter introductus est Gunteram senex, de Ecclesia & Baptisterio Sancti Stephani A.ennano, qui interrogatus dixit: Veritatem dico, & non mentior per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini nostri Jesu Christi, quia sacrationem ab Episcopo Aretine Civitatis, nomine Vitaliano accepi, & manu mea in Sancto Donato scripsi, & sacrationem prebui. Et ab ullo tempore usque modo jam quinto Episcopo Aretine Ecclesie semper inde Chrisma omnem annum accepi, & salutationem & obedientiam ibidem habui. Et quando nobis tctalus (**) intra Plebe nostra sacrari fuit opportunum, per manus Pontifici Aretine Ecclesie factum est. Nam antecessores mei similiter exinde sacrationem habuerunt, nec umquam ab Episcopum Senensem condicionem habuimus, nisi si de Seculares Causas nobis oppressio fiebat, veniebamus ad Judicem Senensem, eo quod in ejus territorio sedebamus.

Tertius Presbiter Maurianus, de Basilica Sancti Simpliciani in Sextano, interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & istam Crucem Domini, quia non mentior sed veritatem dico: quia Baselica ista dedicavit Vitalianus Episcopus de Sena, & me sacravit Albanus Episcopu de Aritio & manu mea ibidem feci, & sacrationem prebui. Electus ambulavi cum Epistola Judici de Sena; & Baptisterium habeo in Pacena. Pro ipso Baptisterio Episcopo Aretino obedientiam & Crisma exinde tuli.

Quar-

(*) idest *salutationem*, vel *salutationes*: spontaneas nempe oblationes, sive munuscula. Qua de re vide Dissertationem LXIII. *de Advocatis Ecclesiarum.*

(**) *tctalus*. Vocem hanc non est assequutus Amanuensis. Legendum puto *Oraculus*, barbarismo aevo illi familiari: hoc est *Oratorium*.

Quartus Presbiter Ominus, de Baptisterio Sancti Ipoliti Ressiano, interrogatus dixit: Per Deum vivum & verum, & ista quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini, quia sacrationem de Episcopo Aretine Ecclesie, nomine Bonumhomine suscepi, & antecessores mei & ego semper de Episcopo Aretino omnem annum Chrisma tuli, & obedientiam secundùm Canones ibidem habui usque modo; & sacramentum ad Sanctum Donatum prebui, & manu mea scripsi. Et quando Oratorius opus fuit dedigare, per manus Episcopi de Aritio facta est.

Quintus Presbiter Deusdedit senex, de Baptisterio Sancti Johannis in Rancia interrogatus dixit: Per ista quatuor Dei Euangelia, quia veritatem dico, & non mentior: quia misit me Vilerat a Bonumhominem Episcopum Aretine Ecclesie, ut ipse me consecraret. Ille verò erat ad Episcopo electus, & non erat adhuc sacratus. Fecit me jurare secundùm antecessorum meorum consuetudinem: & feci manu mea ad Sanctum Donatum; & sic cum Epistola sua misit me ad Vitalianum Episcopum de Sena, & per rogum ejus me consecravit. Nam semper obedientiam ad Episcopum Aretine Ecclesie habui, & hodie, triginta & septem anni sunt, quod Presbiterato accepi, semper Crisma de Episcopo Aretine Civitatis tuli; & filio meo in Diaconato & in Presbiterato Episcopus Aretinus consegravit & Oratio aut Oblatio in Plebe nostra similiter.

Sextus Presbiter Theodeus, de Ecclesia suprascripta Sancti Johannis, interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini quia cum Epistola Warnefrit ambulavi ad Aritio, & me consecravit Lupercianus Episcopus de Aritio: & Chrisma inde tollemus, & obedientiam ibidem faciemus semper. Et manu mea scripsi, & sacramentum prebui secundùm consuetudinem antecessorum.

Septimus Presbiter Garibaltes, de Monasterio Sancti Archangeli in Fundoluco, interrogatus dixit: Monasterio isto fundavit Totto, & pecunia ibidem dedi. Et per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini, quia me consecrabit bone memorie Vitalianus Episcopus Aretine Ecclesie per rogo quondam Tottoni, quia cum Epistola ejus ad eum ambulavi.

Item interrogatus est Germanus Diaconus de Ecclesia & Baptisterio Sancti Andree in Malcenis: qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia quia veritatem dico; quoniam prelectus a Plebe cum Epistola Warnefrit rogaturus ambulavi ad Lupercianum Aretine Ecclesie Episcopum; & per eum consegratus sum, & sacrationem ad Sanctum Donatum prebui & obedientia, sicut decet, ad Episcopum suum ibidem habemus & nos & antecessores nostri usque modò, & Chrisma semper exinde tulimus.

Item introductus est Audo Presbiter, de Baptisterio Sancti Petri in Pava, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia & Crucem Domini, & sanctum Calicem ejus, quia sacrationem ab Episcopo Aretine Ecclesie suscepi, Diacono per manus Episcopo nomine Bonushomo, Presbiterato per manus Episcopo nomine Vitaliano, ambo Aretine Civitatis Episcopos: & Chrisma semper usque modò suscepemus & nos, & suo tempore antecessores nostri, & obedientiam secundùm Canones Episcopo Aretino fecimus; & sacra-

mentum

A mentum in Sanctum Donatum prebui, & manu meâ promissa secundùm consuetudinem ibidem feci, quia Diocea Sancti Donati fuit & est.

Item introductus est Ursus Presbiter, de Baptisterio Sancte Marie Cosona, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini, & sanctum Calicem ejus, B quia ego sacrationem ab Episcopo Aretine Ecclesie, nomine Lupercianum, accepi, annus est tertius, & Chrisma semper exinde tuli, & manu mea in Sancto Donato feci, & sacramentum justa antecessorum consuetudinem ibidem prebui, & quia Diocea Sancti Donati fuit & est.

Item introductus est Rodoald Presbiter C *senex, de Baptisterio Sancti Quirici & Johannis in Vico Pallecino. Qui interrogatus dixit:* Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & istam Crucem Domini, quia cum Epistola Warnefrit ambulavi ad Aritio, & per manus Luperciani Episcopi sacrationem, odie annus est tertius, eo quod Sena minime Episcopum habebat; D nam exinde Crisma numquam tuli, nec obedientiam ibidem habui, nec manu mea feci, nec sacramentum prebui, nisi posteris Episcopis in Sena est ordinatus, semper & obedivi juxta canonicam institutionem.

Item introductus est Tanigis Presbiter, de suprascripta Ecclesia Sancti Andree Malecino, interrogatus dixit: E Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini, quia in Ecclesia Senense ad Calica militavi, & per manus Episcopo Senensi, nomine Magno, sacrationem Presbiterati suscepi, odie sunt anni duodecim, & per ipso in Ecclesia Sancti Andree ordinatus sum, & obedientiam Episcopo Senensi feci, & Crisma exinde suscepi. Nam Diacono meo, Germano nomine, Lupercianus Episcopus Aretine Ecclesie consecravit, per rogo Warnefrit Judici meo, pro eo quod in Sena Episcopus in diebus illis non esset: similiter & uno Altario.

Item introductus est Maurianus Presbiter, de Ecclesia Sancte Marie in Pacina, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & ista Crucem Domini, quia me consecravit Albanus Episcopus de Aritio, & manu mea feci, & sacramentum prebui & Crisma exinde tuli. Nam & quoties de Sena tuli Chrisma; nam habeo aliam Basilicam Sancti Simpliciani, ubi resedeo Illa Episcopus Senensis sacravit, nomine Vitalianus.

Item introductus est Florentinus Presbiter, de Baptisterio Sancte Restitute in fundo Resciano, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Euangelia, & ista Crucem Domini, quia cum Epistola rogatoria Warnefrit Judici ambulavi ab Aritio, & sacrationem ab Episcopo Ecclesie Aretine, nomine Lupercian, suscepi, & manu mea & sacramentum prebui secundùm consuetudinem. Nam antecessor meus nomine Aunigis in peccatis incriminatus est; nam & ille ibidem habuit sacrationem. Et Chrisma, quando erat Episcopus in Aretio, tollebam inde: quando non erat, suscipiebam de Sena aliquoties, & de Ruscellas accipiebam Chrisma.

Item introductus est Firmolus Presbiter, de Baptisterio Sancti Felici in Avala, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, & Crucem Domini, quia electus a Plebe cum Epistola Warnefrit Judici ambulavi ad Aritio, & per manus Luperciano Episcopo Aretine Ecclesie

sie

fic consecratus sum, & ibidem manu mea feci, & sacramentum prebui, sicut & antecessor meus. Sed tunc Episcopus in Sena non erat, & Chrisma inde tuli. Nam post ejus Episcopus in Sena factus est, semper de Sena suscepi Chrisma.

Item introductus est Bonushomo Presbiter, de Baptisterio Sancti Viti, qui interrogatus dixit: Per isto Palio Sancti Quirici, & Euangelia, que hic lecta sunt, quia me consegravit Presbiterum Bonushomo Episcopus de Aretio. Et Fontis, & Ecclesia ipsa, ubi servio, consagravit Vitalianus Episcopus Aretinus; & inde semper Chrisma tollemus, quia Diocea Sancti Donati sumus.

Item introductus est Mauricius Clericus senex, de suprascripto Baptisterio, qui dixit, ut supra: quia semper Diocea Sancti Donati fuemus, & inde fuet Sagratio, & Chrisma inde accepemus.

Item Godelricus, de suprascripto Baptisterio Sancti Viti, qui dixit: Habeo annos pene cento. Semper Diocias istas Sancti Donati: & Chrisma inde tolemus. Et si coves infantes interroga, ipsi vobis similiter veritatem dicunt.

Item introductus est Leo Presbiter, de Baptisterio in Messala sancte matris Ecclesie, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, quia me consegravit Presbiterum Bonushomo Episcopus de Aritio, odie sunt anni viginti; & manu mea in Sancto Donato feci, & sagrationem prebui, & Chrisma juxta antecessorum meorum consuetudinem semper inde accepi, & obedientiam ibidem abuemus, quia Aretina Diocia sumus.

Item introductus est Bonifacius Presbiter, de Ecclesia & Baptisterio Sancti Valentini in Casale Morsina, qui interrogatus dixit: Per ista sancta quatuor Dei Euangelia, quia ab infantia in ista Ecclesia Sancti Valentini militavi, & semper antecessores mei in Ecclesia Aretina, & ab ejus Episcopo sacrati sunt, & obedientia ibidem fecerunt. Nam me, dum Episcopus in Aritio minime esset, electus a Plebe, ambulavi in Aritio ad Jordano Vicedomino, & ipse cum Epistola sua, & Sacerdotum & Judici, eo quod Episcopum non habebat, misit me ad Episcopo Senense, nomine Magno, rogandum ut ipse me consegrare deverit: quod per ipse ejus petitione factum est. Nam post sagrationem meam, odie sunt anni numero quindecim, semper obedientia ad Sanctum Donatum feci & Crisma omnem annum inde suscepi, sicut & antecessores mei numquam fecerunt. Habeo annos pene sexaginta, nec vidi, nec audivi, nec a parte Senense usque modò molestatus numquam fui. Sed, ut dixi, voluntatem de Episcopo Sancti Donati semper obtemperavimus & fecimus.

Item introductus est Ausrit Presbiter, de Monasterio Sancti Donati ab Abso, qui interrogatus dixit: Quia Oraculus iste fuit antiquus de sub Ecclesia Sancte Marie Cosona. Et quando veniebat Angelo de Sancto Vito, Ausfrido Domnus Presbiter de Cosona, & faciebat ibidem Officio, & quod inveniebat a Christianis, totum sibi tollebat. *Et interrogavimus eum:* Presbiteros de Ecclesia Sancte Marie Cosona, aut Sancti Quirici, cujus erant? *Respondit:* Aretio Episcopo. *Et interrogavimus eum:* Tu ubi tonsus? *Hic respondit:* In Roma. Et ab infantia mea postea fui in Cosona. Militavi in Diocea Sancti Donati. Et hic veniebam cotidie, faciebam Of-

Officio. *Et interrogavimus eum:* Te quis sacravit Presbiterum? *Respondit:* Lupercianus Episcopus Aretine Ecclesie adhuc per rogo de Presbiteros suos de Ecclesia Sancti Quirici de Palecino, & de Ecclesia Sancte Marie de Cosona. Et ambo Presbiteri mecum fuerunt, quando sagratus sum, idest Ursus Presbiter de Cosona, & Rodald Presbiter de Sancto Quirico, pro eo quod ipse Oraculus Sancti Petri antecessores eorum ab antiquo tempore. Et Dominicus Presbiter senex, qui tunc supererat in ipsa Ecclesia Custos. Et postea ipsi occurrebant, & Officio faciebant. Nam isto Monasterio Domnus Aripertus Rex instituit, atque donavit propter suam mercedem. Sed Warnefrit Gastaldus de sua substantia hic beneficio fecit. Nam cum Epistola Warnefrit fuemus, & toti tres Ursus, Rodald, & ego per manus Luperciano Episcopo Aretine Ecclesie insimul sagrati sumus. Et tunc Sena Episcopum habebat nomine Adeodatus, qui nunc est. Et hec omnia per Euangelia, quia omnia veritatem locutus sum. Nam & iste Ursus sagratus fuit, ut esse in Oraculo Sancti Donati in Cintiliano, quia tunc Barbas ipsius Dominicus Presbiter erat in Quosona. Et tam ipsa Ecclesia in Quosona, quàmque ipsa Ecclesia Sancti Quirici in Paleceno, & isto Sancto Petro ad Apsubiano Doëgosum Presbiter, ipse Dominicus Presbiter de sua manu habebat. Sed post eas mortuus est Dominicus; sic ibidem ordinatus est suprascriptus Ursus Presbiter. Nam & Sancto Donato in Cantiliano Vitalianus Episcopus de Sena sagravit per rogo Sacerdotum Aretine Ecclesie. Et mihi bene constat, eo quod tunc Episcopum non habebant. Et post eas super ipse ordinatus de sub Presbitero Ecclesie Sancte Marie Quosona fuit, qui est, ut dixi, Diocea Sancti Donati. *Item dixit nobis suprascriptus Ausrit Presbiter:* Homines fuerunt Senensis; ambulabant ad Sancto Felice, Diocea Clusina. Postea quod viderat, subtraxit eos de Plebe Clusina. Illi verò fecerunt sibi Baselica in onore Sancti Ampsani. Dedicavit ea Episcopus de Sena per rogo Sacerdotum Aretine Ecclesie, eo quod in eorum Diocea erat. Nam ipsa Baselica usque in anno isto semper sub Presbiteros de Sancto Vito fuit, qui est Diocia Sancti Donati. Et ipse ibit, & Missa & omnem Officio fieri faciebat. Et ipsi homines ibidem ad Sancto Vito, & ad Sancto Quirico, & alii in Quosona baptizabamur. Sed postea ego Presbiter factus sum, semper ego ibidem Missa faciebam. Nam in isto anno infra Quadragesima fecit ibi Deodatus Episcopus de Sena Fontes, & per nocte eas sagravit, & Presbiterum suum posuit uno infantulo de annos duodecim. Antea, ut dixi, semper ipse Tedolus de sub Ecclesia Sancti...... fuit.

Item introductus est in presentia nostra Matichis Presbiter, de Monasterio Sancti Peregrini in loco Passeno prope Baptisterio Sancti Stephani. Qui interrogatus dixit: Monasterio isto Ursus Ariman, (*) & eum dedicavit Bonushomo Episcopus Aretine Ecclesie. Semper Tedolus iste fuit sub Presbitero Sancti Stephani, qui est Diocia Sancti Donati. Ego verò fui tonsus in Roma. Monasterium habui Presso in fines Clusinos. Inde me tollerunt. Et sacravit me magnus Episcopus de Sena. Nam in ista Baselica ordinavit me Ursus fundator. Nam certissime,

(*) Adde: *fundavit.*

ut dixi, Diocia Sancti Donati fuit, & est.

Item Audechis Clericus Custos de ipsa Baselica Sancti Ampsani, jam senex, dixit: Semper ab infantia mea scio Baselica ista Sancti Ampsani esse de sub Ecclesia & Baptisterio Sancti Viti, ubi est Bonushomo Presbiter, qui est Diocias Sancti Donati. Et isti homines ibidem usque in Anno isto presente, Indictione Tertiadecima, semper a Batitimum ibidem ambulavemus, quia Diocea Sancti Donati fuemus & sumus. Nam modò Pasca ista venit Episcopus de Sena. Sic fecit hìc Fontis: & posuit Presbiterum suum. Nam & in Ecclesia Sancti Quirici in Diocea Sancti Donati ambulabamus: sed quia fuemus homines Senenses, subtraxit nos exinde Wilerat Gastaldus, & fecit nos Plebe Sancti Donati, ut diximus, quando ad Sancto Quirico, quando ad Sancto Vito intra fines de Dioceas Sancti Donati abitabamus.

Item Manechis Exercitalis de eodem loco similiter dixit.

Item Teudo Exercitalis similiter dixit.

Item Audoin Exercitalis germano ipsius similiter dixit.

Item Candidus Exercitalis patrinus eorum similiter dixit: Quia ex quo natus sum, semper ad Episcopum Sancti Donati abuemus consegrationem, & ipsius Diocia sumus. Simili modo fortia patemus, & non presumemus favellare.

Item introductus Episcopus de Fesula dixit: Per plures annos in Ecclesia Sancti Donati notritus & litteras edoctus sum. Cum Epistola Willerat multoties electus Clericus venire ad Ecclesiam Sancti Donati, & sagrationem ab Episcopo Aretino suscipere, & manus suas facere & sagramenta prebere, idest Presbitero Dominicus de Pacena, & Constantio de Ecclesia Sancti Juliani, & Constantino, & reliquos: nam & Episcopo de Aritio quotiens per istas Diocias fui. Item Damianus Presbiter de Ecclesia Sancti Antonii de Castello edificavit Ecclesiam in Plausena. Propter sanctuaria ad ipsa Ecclesia sanctificandum misit me, ut pergere & adducere Reliquias Sancti Ampsani. Veritatem dico coram Domino, quia tribui munera Episcopo Aretine Ecclesie, & ipse misit Missus suos, qui mihi de Sancto Corpus panocias dederunt.

Item Gaudiosus Episcopus de Rosellas *testificatus est per Misso:* Quia Diocias istas Sancti Donati esset scio, & multoties per rogo de Episcopos Aretinos ibidem Altaria & Fontes sagravi, & Presbiteros, & Diaconos multoties feci per rogo de Sacerdotes Aretine Ecclesie, quando fortassis non habebant. Sed & Chrisma per rogo eorum dedi. Nam per impositione Episcopi Senensi, aut Sacerdotum ejus ibidem numquam nulla feci, nec me numquam facere imperarunt, quia eorum Diocia numquam fui.

Item Trabonus Clericus de fines Rosellanus dixit: Quia semper Diocias istas scio esse Aretinas, & parentes per ipsas ecce habeo multas: cum eos ad Aritio ambulavi, & Chrisma exinde tollebamus, & Altaria multas vices Episcopos Aretinos hìc sacrare per istas Diocias vidi, & consignationem in Populo facere, quia pecunia hic habeo. Nam Episcopo de Sena nec vidi, nec audivi, quod aliquando ejus fuisset, nisi anno isto exorta audivi intentione.

Item Campanianus Clericus similiter dixit.

Item Gundoald Exercitalis de Vico Reuninade prope Sancta Restituta: Scio ab infantia mea, & parentes meos dicentes audivi, & per me post eis natus sum; scio istas Diocias, sed & isto Baptisterio Sanctae Restitutae semper sagrationem apud Episcopo Aretino habere & consegrationem in Populo facere, & Presbiteros sagrare & Altaria.

Item Tiso Exercitalis de eodem Vico similiter dixit.

Item Ellerad Centenario de Vico Pantano dixit: Avus, & Besavus meus tenuerunt Ecclesia Sancte Restitute. Semper sagrationem a Sancto Donato abuerunt; & semper usque modò ejus Diocea fuit.

Item Sindari Centenario similiter dixit.

Gisulsi Centenario similiter dixit.

Item Alechis similiter dixit.

Gunfrit similiter dixit: Diocia Sancti Donati fuit, & infantes nostri consignationem ad Episcopum Aretinum habuerunt.

Item Decoratus Exercitalis similiter dixit: Quia ex ipsa Plebe sumus.

Item Trocoald Exercitalis similiter dixit:

Item Landoari Exercitalis de Cosona dixit: Quia semper Diocia Sancti Donati fuemus, & consignationem in Plebe nostra inde habuemus & nos, & nostri habuerunt parentes.

Item Allerat Clerecus dixit: Quia ab infantia mea usque modò abeo pene annos quinquaginta, semper Dioeias istas, unde mihi breve ostendis, a Sancta Matre Ecclesia in Mesola usque in Sancto Angelo Abollenis fines Pisanas, & usque in Sancta Maria fines Clusinas in fundo Sexta semper Sancti Donati esse scio, & sagrationem & Pontificem Aretine Civitatis habere.

A *Item Ursus Presbiter senex de Sancto Felice fines Clusinas dixit:* Vecinus sum cum istas Diocias, de quibus mihi breve ostenditis, semper Sancti Donati esse scio, & sagrationem a Pontifice Aretine Ecclesie habere. Nam Episcopus Senense numquam ibidem habui nulla dominationem nec numquam vidi, quod ad
B Senense Episcopo pertinuissent, nisi semper ab Aretino Episcopo sagrationem & obedientia habuerunt, nisi anno isto in Vico nomini Oraculo Sancti Ampsani, que intra sua Diocea Episcopus Aretinus sagravit nomine Bonushomo. Iste Adeodatus Episcopus isto anno fecit ibi Fontis, & sagravit eas a lumen per nocte.
C Et fecit ibi Presbitero uno infantulo habente annos non plus duodecim, qui nec Vespero sapit nec Madodinos facere, nec Missa cantare. Nam Consuprino ejus coëtaneo ecce mecum habeo. Videte, si possit cognoscere Presbiterum esse.

Item Romanus Clericus de Castro Policiano dixit: Warnefrit Gastaldius
D mihi dicebat: Ecce Missus venit inquirere causa ista. Et tu, si interrogatus fueris, quomodo dicere habes? Ego respondi. Cave, ut non interroget; nam si interrogatus fuero, veritatem dicere habeo. Sic respondit mihi: Ergo tace tu viro, qui est Missus Domni Regis. Modum invenisti, & non te potest concedere.
E Deo teste, quod veritatem scio. Tibi dico, quia Diocias istas Missulas, & Castello Pollicianas, que in Sancto Angelo fine Pisana cum Oracclis suis, unde modo mihi breve legis, semper Sancti Donati Diocias esse scio usque in die isto ab infantia.

Item Teodal filius quondam Ausoni Exercitalis de Vico, qui dicitur Amonte, similiter dixit.

Item Poto liber homo senex dixit: Ecce sunt anni quinquaginta & supra, que de Trans Pado hìc me collocavi. Semper, semper istas Diocias Sancti Donati esse cognovi, & omnem sagrationem & obedientiam ab Aritio abuerunt.

Item Dominicus liber similiter dixit.

Item Castorius Exercitalis jam senex de Vico Cemonia dixit, ut supra: Et meo tempore Episcopus Aretine Ecclesie hìc in Plebe Sancti Petri in Paba tres Altares consegravit, & Diaconus, & Presbiteros similiter.

Item Godegis Clericus, Custos Sancti Marcellini probe Sancto Petro in Paba dixit: Odie sunt anni sexaginta, quos ..... semper Diocias istas Sancti Donati scio.

Item Mario de Vico Ceunensam, senex, de Plebe Sancti Angeli in fundo Lucti dixit: Scio semper, ex quo Ecclesia ista facta est, semper ad Sancto Donato sagrationem in Presbiteros & Diaconos habere. & ibidem obedire, & Dioceas ejus esse.

Item Marcus senex liber homo similiter dixit.

Item Johannes liber homo Exercitalis de Vico Grecena similiter dixit.

Item Radulfus senex similiter dixit: Quia Diocias istas semper Sancti Donati fuerunt, sed & parentes meos sic dicentes audivi.

Item Preto senex, Scarion Egis de Carte, que dicitur Sexiano, dixit: Scio, semper Diocias istas Baptisterio Sancti Andree in Malceno, & Baptisterio Sancti Epoliti, Diocia Sancti Donati esse.

Item Cunoald liber homo similiter dixit: Omnes istas Diocias semper Sancti Donati esse scio.

Item Amari homo senex dixit: Scio, semper Sancto Petro in fundo Gellino & Baselica Sancti Vincentii in Fundo Bonuspagi, de sub Ecclesie Sancte Marie in Alteserra, & ipsa Ecclesia Sancte Marie cum suis Oradoriis, Diocia esse Sancti Donati: & sagrationem exinde procedere. Ex eo natus sum abeo annos septuaginta. Nisi anno isto venit Deodatus de Sena Episcopus, & fecit in Oradorio isto Sancti Petri Fontes. Nam & nos & iste Oradorius de Ecclesia Sancte Marie fuemus: de Diocea Sancti Donati esse volumus, si nos propter Judicem aut Episcopum de Sena liceat.

Item Bonefazius senex liber homo de Altiserra similiter dixit.

Item Juvenalis liber homo similiter dixit.

Item Gaudiosus liber homo similiter dixit: Quinquaginta anni sunt, quod de Lucana Civitate hìc me collocavi. Et sedeo in terra quondam Zottani. Semper istas Basilicas Sancti Petri & Sancti Vincentii, ubi modò Deodatus Episcopus Fontes fecit, scio esse de sub Ecclesia Sancte Marie Alteserra. Et ipsa Ecclesia fuit a die fundationis sue Diocea Sancti Donati: & modò est.

Item Gausoald liber homo similiter dixit.

Item Veneriosо senex dixit: Habeo annos plus cento. Semper Ecclesia Sancte Marie Alteserra Diocia fuit Sancti Donati, & Oracula ista Sancti Petri, & Sancti Vincentii de sub ipsa fuerunt. Nam quando Sancti Vincentii Oradorius sagratus est per manus bone memorie Servando Episcopo Aretine Ecclesie, interfui. Et posteas tempore novo renovabemus, & ampliare fecimus ipsum Sanctum Vincentium, sic nobis ibidem Luberciaпus Episcopus Aredine Ecclesie nunc superest, & duo Altaria consagravit in onore Sancti Quirici, & Sancti Laurentini.

Item

Item Tanoald liber homo dixit: Oradorio isto Sancti Viti semper esse scio de sub Ecclesia Sancte Marie in Pacena, qui est Diocia Sancti Donati. Nisi duo anno sunt, quod Episcopus de Sena presumptivo more fecit hic Fontes contra ratione in aliena Diocia, & Ecclesia.

Item Cunulsus similiter dixit.

Item Fusculus liber homo dixit, ut supra: Secundus annus est, quod iniquitas ista provenit. Nam semper antea Diocia Sancti Donati fuerunt.

Item Pitio liber homo, de Plebe Sancte Marie Alteserra similiter dixit:

Item Vitalianus jam senex liber homo similiter dixit.

Item Secundo Decanus jam senex similiter dixit.

Item Manulfus liber homo similiter dixit.

Item Piso Decanus de Plebe ista dixit, ut supra, cum Filiis suis duo.

Item Princulo,

Deusdedit,

Rodald,

Mainald, dixerunt: Quia Diocia fuimus Sancti Donati, si nos licebit propter Varnefrit Gastaldus & Episcopo Deodato. Et semper a Baptisterio Sancte Marie in Alteserra ambolabamus. Et iste Oraculus Sancti Petri de sub ipsa fuit; nisi modò fecit hic Fontes Episcopus de Sena anno isto; & invitus nos hic fecit nos Baptismus facere. Nam nos & parentes nostri semper Pleve Sancte Marie fuemus, qui est Diocia Sancti Donati, & sagrationem & Consignationem Crisma, & nos usque in anno isto, & nostri parentes presentes credimus Eccl.se habemus, & amodo si nos licet, gaudenter habere desideramus.

A Heic habes vetustissimam methodum ac formulam judicialis examinis, cui Episcopus unus, Rosellensis nempe, per suum Missum interfuit, ac subinde viginti Presbyteri, unus Diaconus, Clerici octo, & quadraginta quinque Laici homines liberi, testimonia sua contulere. Hinc verò in primis discas, non esse, cur Ughellius suspicione falsi adspergat Chartam ab ipso evulgatam in Catalogo B Arretinorum Antistitum, in qua *Ambrosius Major domus Liutprandi Regis* hanc ipsam controversiam antea cognoverat, ipso etiam Rege jubente. Non enim in uno Regum Francorum Palatio tunc *Majores Domus* fuere, sed etiam in Langobardorum Regum, C quamquam longe minoris auctoritatis. Charta nunc a me producta Ughellianam confirmat, quum & heic *Semeris Presbyter* fateatur, se *jam Ambrosio Misso Domni Regis professionem fecisse*, hoc est, veritatem jurejurando dixisse. Nulli autem justae dubitationi locum mihi videre videor, quin legitima, germanaque sit horum D testimoniorum inquisitio. Repetitum porro cernas in Ambrosii illius Judicato, *primum tempore Rotharii Regis ordinatum fuisse in Civitate Senensi Episcopum, nomine Maurus:* quod constat cum Judicato Episcoporum supra allato. Et certe necesse est, Civitatem Senensem antea angustâ fortunâ fuisse contentam, quando ad constiE tuendum aut dilatandum ejus agrum, sive Comitatum, & Gastaldiatum, subtractum fuit tantum agri, tot Ecclesias complectentis, Arretino Comitatui: quarum caussâ deinde lis exarsit, ac diu protracta est inter utriusque Civitatis Episcopos. Nunc verò inspiciamus, quinam Episcopi in Civitatibus iis, Arretina videlicet & Senensi floruerint. Testes ergo commemo-

memorant *Bonum-Hominem* Episcopum Ecclesiae Arretinae. Hic Ughellio non ignotus floruisse creditur circiter Annum Christi DCLIX. Uti ex hoc monumento colligitur, quo tempore *Bonus-Homo* Ecclesiae Arretinae praeerat, *in Sena erat Episcopus Magnus*. Praesulem hunc, ab Ughellio ignoratum, nos Catalogo Episcoporum Senensium addemus. *Magnus* autem praeivisse videtur Adeodato. *Tanigis Presbyter* testatur, se *ante duodecim annos ab* eodem *Magno* ordinatum fuisse. *Vitalianum Episcopum Arretinum* heic habemus, quem Ughellius statuit ad Annum DCLXXVI. *Lupertianus* autem appellatur *quintus* post Vitalianum Episcopus, unde eorum Praesulum ordo constabilitur. Deinde commemoratur *Albanus Episcopus de Arretio*, ignotum Ughellio nomen, pro quo is numerasse videtur *Alphatium*, *qui etiam est Alparius*. Itidem occurrit in hac Charta *Vitalianus Episcopus de Sena*, cui locum dedit Ughellius ad Annum DCLXXIX. quum tamen is floruerit tempore *Boni-Hominis* Antistitis Arretini. Ad haec in hisce actis mentio est *Gaudiosi Episcopi de Rosellas*, cujus Missus seu Nuntius in eodem examine coram Guntheramo Notario testimonium protulit. At in Catalogo Praesulum Grossetanorum, ad quos Rossellensis Cathedrae dignitas translata est, Tomo 3. Italiae Sacrae, frustra *Gaudiosum* istum perquiras, qui propterea Catalogo ipsi est adjungendus. *Servandus Episcopus Arretinus* heic memoratus, suum locum apud Ughellium impetravit. Neque illud praetereundum est, quod Urso Presbytero inter hosce testes adhibito excidit ex ore, ut intelligas, quantùm temporibus iis a disciplina Ecclesiastica quidam Episcopi deficerent. *Adeodatus Episcopus* (inquit ille) *isto anno fecit ibi Fontes, & sagravit eas a lumen per nocte. Et fecit ibi Presbitero uno infantulo, habente annos non plus duodecim: qui nec Vespero sapit, nec Madodinos* (scilicet Vesperas, & Matutinum) *facere, nec Missa cantare. Nam consubrino ejus coaetaneo ecce mecum habeo. Videte, si possit cognoscere Presbiterum esse*. De hoc quoque duodecim annorum adolescente in Presbyterum ordinato testatus est Aufrit Presbyter, inquiens: *Nam in isto anno infra Quadragesimam fecit ibi Deodatus Episcopus de Sena Fontes, & per nocte eas sagravit, & Presbyterum suum posuit uno infantulo de annos duodecim*.

Ad Liutprandum Regem actis hisce delatis, rogatus ille fuit, ut controversiae finem statueret. Quare is Diploma protulit, quod ego itidem ex Archivo Canonicorum Arretinorum descripsi. Ante annos sexcentos visum mihi fuit exaratum apographum istud in pergamena, cui praefixus erat hic titulus: *Edictum & magna Constitutio Domni Liutprandi Regis post Judicatum Episcoporum*. Ita verò se habet.

Liutprandi Langobardorum Regis Decretum, quo controversiam de nonnullis Paroeciis vertentem inter Episcopum Arretinum & Senensem, a quibusdam Episcopis & Missis Regalibus cognitam ac diremtam pro Arretina Ecclesia & ipse confirmat, Anno 715.

FLavius Liutprandus *praecellentissimus* Rex *Sanctae Catholicae Aretinae Ecclesiae, in qua Corpus Christi Confessoris & Martiris quiescit Donati, & beatissimo viro Patri nostro* Lupertiano Episcopo. *Dum intentio horta fuisset inter suprascriptum* Lupertianum Episcopum, *&* Adeodatum *sanctae* Senensis Ecclesiae, *idemque Episcopum de Dioecesis Ecclesiis & Monasteriis atque Oraculis in Senense territorio constitutis: idest in primis Monasteria Sancti Ampsani, Baptisterio Sancti Stephani in Acciano, Baptisterio Sanctae Mariae in Pacina, Baptisterio Sancti Ipoliti in Sexiano, Baptisterio Sancti Johannis in Rancia, Monasterio Sancti Andreae in Melcina, Baptisterio Sancti Petri in Pava, Baptisterio Sanctae Mariae in Cosona, Baptisterio Sancti Quirici, & Johannis in Vico Pulcina, Baptisterio Sanctae Restitutae in Fundo Sesciano, Baptisterio Sancti Felicis in Avana, Baptisterio Sanctae Matris Ecclesiae in Misulas, Baptisterio Sancti Valentini in Casale Visino, Monasterio Sancti Petri ad Abso, Baptisterio Sancti Viti in Ratiliano, & Sancta Matre Ecclesia in Castello Pallicia-no. Et ambae partes in nostra conjunxissetis praesentia, asserebas tu, suprascripte Lupertiane Episcope,* quia Ecclesias istas & Monasteria cum suis Oraculis per diversa Vicora constituta a tempore antiquo usque modo, in quo funditus conditae sunt, semper ad Sedem beati Donati Aritio subjectae fuerunt, & nostra vel antecessorum nostrorum fuit sacratio tam in Presbiteros, quàm & in Diaconos, & nostra usque actenus mansit possessio, & nos debemus habere. *Ad haec replicabat Adeodatus Senensis Ecclesiae Praesul:* Veritas est, ut asseris, quia Ecclesiae istae, & Monasteria, atque Oracula, quae in territorio Senense constitutae sunt, ab Antecessoribus vestris ibidem semper fuit sacratio. Sed ideo quia Ecclesia Senensis minime Pontificem abebat. Nunc autem ad nos debent pertinere. *Cui & iterum replicabas, tu superius Lupertiane Episcope:* Ab antiquo tempore usque ad introitum in Italia Longobardorum, ex quo Christi praedicatio Tusciae finibus personavit, Sena Episcopum abuit. Et post ingressum Longobardorum in Italia a tempore Rothari Regis usque actenus, semper Episcopus ibidem fuit. Sed tam Romanorum tempore, quamque Longobardorum abendo & non abendo Sena Episcopum, usque in presentem diem ipsas Ecclesias, Baptisteria, & Monasteria cum suis Oraculis ad nos pervenerunt, & de nobis Chrisma susceperunt per singulis annis, & consignationem in Populo fecimus, & secundùm Canonicam Regulam habere debemus; quia & Presbiteri suprascriptarum Ecclesiarum semper, tam qui transierunt, quàm & qui supersunt, sacrationem a Sede beati Donati sumpserunt. Et ecce manus eorum scriptas, ubi fidem & obedientiam secundùm consuetudinem Aretinae promiserunt Ecclesiae. Nam & de hac causa jam Mis-

Missus suprascripti Domni excellentissimi Regis, nomine Guntheram, Notarius, directus est. Qui & causas cum merito tam per ipsos Presbiteros & Diaconos, quia sacrationem a nostra Ecclesia susceperunt, seu & per singulos Arimanos ipsius Senensis Civitatis inquisivit; & rei veritatem compertus usque in Concilium Episcoporum deduxit; idest in presentia sanctissimorum Fratrum nostrorum Teuduald Vesolanae Ecclesiae, Maximo Pisanae, Specioso Florentinae, atque Talesperiano Lucensis Ecclesiae Episcopo; in quorum presentia, ut supra, altercavimus; & ipsi Canonico ordine relata inquisitione, quam Missus Domni nostri fecerat, terminum posuerunt, & cum sex Presbiteros meos tibi sacramentum prebui, quod ipsa Diocesis Ecclesiae cum Monasteriis atque Oraculis suis semper ad beati Donati pertenuissent Sedem, nec per legem eas perdere deberemus.

Tunc nostra Excellentia una cum venerandis viris Theodoro Episcopo Castri nostri, *&* Emulino Abbate, *atque Seiguel, Albino Prebiteris, necnon illustres Judices nostris, qui nobiscum aderant, idest* Audauld Ducem, *Guiduald, & Gajuduald, Landoari, Ausus, & Ausrit Stratores, Senonem, Rotfrit, &* Ratbertum Major Domus: *hanc audientes vestram allegationem, interrogavimus, & per Deum factorem Celi & Terrae, & beatum Petrum, cui Dominus ligandi solvendique in Celo & in Terra tribuit potestatem, adjuravimus ipsum Adeodatum Episcopum Senensis Ecclesiae, ut nobis de hac causa sine peccato finire deberemus. Qui statim coram omnibus prorupit in faciem, & ita professus est, dicens:* Coram Domino non mentior, quoniam istae saepius dictae Ecclesiae & Monasteria cum suis Oraculis consecrationem & obedientiam a Sede beati Donati Aretinae Ecclesiae Presulis, vel ab ejus Defensore habuerunt, & ibidem pertinuerunt. Nam ad Senensem Ecclesiam nihil debentur, nisi contra Deum & Canonicam institutionem. Dum inter Aretinae Civitatis habitatores & Senensem Populum inimicitias de morte Godebert Judicis Consobrini mei tempore gloriosissimi Ariperti Regis fuisset, sic dolose ibidem ab Antecessore meo unum tantummodo annum, per aliquanta Oracula intra ipsa Diocia inormiter sacratio pervenit. Sed & anno isto, dum incaute & contra justitiam causam promoverent, ex jussu bonae memoriae Apostolici Constantini, & per me extra ordinem & rationem ibidem in Presbiteros duos & uno Oraculo sacratio facta est. *Hanc igitur professionem nostra Excellentia una cum jam dictis venerabilibus viris, seu illustres Judices nostros audientes, rectum nobis paruit esse, ut qualiter suprascriptae Ecclesiae & Monasteria a longo tempore ad Sedem Beati Donati pertinuerunt, & in antea pertinere debeant, & omnis sacratio in Presbiteros & in Diaconos per Presulem Aretinae Ecclesiae, qui nunc est, aut fuerit, omni in tempore in eos perveniat, sicut & prefati sanctissimi Patres nostri Teodald, Maximus, Speciosus, & Talesperianus Episcopi per suum Judicatum statuerunt. Et nulla amodo his ipse Adeodatus Senensis Ecclesie Episcopus, vel Successores ejus adversus te Lupertianum Episcopum, vel tuos Successores de ipsis Diociis, Monasteriis, & Oraculis faciendam ad loquendum habere, nisi vestra in ipsis Ecclesiis aut Oraculis, qui sunt, aut in tempore fuerint, maneat ordinatio, nullo contradicente, sicut & antiquitus usque actenus fuit, qualiter ipse Adeodatus Episcopus Senen-*

Senensis Ecclesiae, Warnefrit, & Agripert Castaldu ejusdem Civitatis nobis professi sunt, quod vestra mansisset semper possessio. Unde & damus in mandatis cunctis Judicibus & gentibus, atque sub Regni nostri dictione pertinentibus, ut nullus eorum contra hoc nostrum Dejudicatum audeat ire quandoque Praeceptum: sed nostris, perpetuis, & infinitis presens noster Judicatus stabilis persistat temporibus.

Ex dicto Domni Regis per Senonem illustrem virum scripsi ego Johannes Notarius.

Refert Ughellius in Catalogo Praesulum Arretinorum Tom. I. Italiae Sacrae Diploma Caroli Magni, ubi refricatur haec eadem controversia, & Episcopo Arretino caussa adjudicatur. At in Privilegio illo occurrunt, quae non immeritò suspicionem ingerant confictae mercis, si tamen errores transferendi non sunt in Ughellium, quem in describendis & evulgandis vetustis monumentis saepissime necessaria diligentia defecit, quum non raro in ejus Libris Diplomata dissentiant ab ipsis Archivorum membranis. Sed eo Diplomate dimisso, nunc ajo tantum eruditionis, tantumque Criticae Artis hercle non fuisse Seculis posterioribus, ut confingere potuerint monumenta, quae ego nunc exero, nihil plane praeferentia, quod in Historiam pugnet, immo notas omnes germanae antiquitatis complexa. Nunquam succurrisset exempli caussâ subsequentae aetatis ingeniis in Liutprandi Diplomate collocare *Auduald Ducem*, cujus heic mentio occurrit. Una veritas Magnati huic in evulgato Diplomate locum fecit. Et quidem sepulcrale illius Elogium, Ticini adhuc vigens, ego edideram Cap. X. pag. 74 Antiquitat. Estens. cum hoc exordio.

SVB REGIBVS LIGVRIAE DVCATVM TENVIT AVDAX

AVDOALD ARMIPOTENS, CLARIS NATALIBVS ORTVS &c.

Sed quis ille fuerit, quoque tempore floruerit; ne ullâ quidem conjecturâ assequi antea potui. Nunc palam fit, ipsum temporibus Liutprandi Regis vixisse; atque ex notis Chronologicis Epitaphii elucere potest, desiisse illius vitam Anno DCCXVIII. Fatetur etiam Adeodatus Senensis Episcopus Anno DCCXV. cadente, quo datum Diploma reor, se *ex jussu bonae memoriae Apostolici Constantini* in Ecclesiis controversis duos Presbyteros ordinasse. Et revera eo Anno Aprili Mense e vivis sublatus fuerat idem Romanus Pontifex. Haec impostores plerumque ignorant, ac veteres tabulas dum sibi confingendas sumunt, omnia prae inscitia Historiae miscent atque confundunt. Accessit autem ad ista Romani quoque Pontificis, videlicet *Stephani II.* confirmatio, cujus Bullam in antigrapho, ante annos sexcentos, ut mihi videbatur, scripto, suppeditavit in rem meam supra laudatum Archivum Collegii Canonicorum Arretinorum. En ejus verba.

Stephani II Papae Bulla, qua decernit contra Episcopum Senensem, quasdam Parochias spectare ad Ecclesiam Arretinam, Anno 752.

STephanus Episcopus *servus servorum Dei, reverentissimo & sanctissimo fratri* Stabili Episcopo *Sanctae* Ecclesiae Aretinae, *& per eum in eandem Ecclesiam in perpetuum. Convenit Apostolico moderamine venientibus benevola compassione succurrere, & poscentium desideriis congruum impertire suffragium, ut quae mota vel acta sunt, atque confirmata, perpetuis temporibus maneant inconcussa. Igitur quia tempore precellentissimi bone memorie* Liutprandi Regis Gentis Longobardorum, *intentio orta est inter* Lupertianum *tunc* Episcopum *suprascriptae* Ecclesiae Aretinae, *&* Deodatum *illo tempore* Episcopum *sanctae* Senensis Ecclesiae, *pro Diocesi, idest Basilica Beati Ampsani, cum diversis Oraculis, atque Baptisteriis ejusdem Dioceseos subjacentibus, quae esse manifestum est sub consecratione & regimine praefate sanctae Aretinae Ecclesiae, Territorium verò est praefatae nominatae Civitatis Senensis, ex qua intentione inter utrasque partes non parva facta est vexatio. Quae partes dum in presentia prefati Liutprandi tunc Regis advenissent, post multam altercationem prenominatus Deodatus Episcopus sanctae Senensis Ecclesiae confessus est coram Sacerdotibus atque Judicibus & prefato Rege, quod ex occasione jurgius ille proveniret, quia in tempore illo factum est, quo per Precepti sui seriem, judiciumque ipsam Diocesim, ut fuit a tempore Romanorum, sanctae Aretinae Ecclesie esse confirmavit, & a tunc usque ad presentem dudum Quartam Indictionem prenominata Diocesis cum Ecclesiis atque Oraculis, seu Baptisteriis inconcusse pos-*

A *sessa est. Ex occasione autem transmigrandi intro eandem Ecclesiam Beati Ampsani Corpus, in qua altare construxit Gauspertus Senensis Gastaldus ex devotione dedicandi, sine cognitione & presentia jam dicti Stabilis sanctae Aretinae Ecclesiae Episcopi de ducato* Ansfredo Episcopo *sanctae* Ecclesiae Senesis, *Sanctorum Canonum instituta,*
B *& beatorum Patrum traditiones transgressus sub simulatione & violentiae sibi ingestae praefati Sancti Ampsani Corpus transmigravit, & Altare intro eandem Ecclesiam dedicavit. Interpellatione autem Precessori nostro sanctae recordationis* Zachariae Papae *a suprascripto Stabili Sanctissimo Episcopo predicto* Ansfredus Episcopo *provocationis*
C *& interdictionis Apostolicae missae sunt Literae. Ipse verò subterfugiens reatus sui culpam apud* Astulfum *excellentissimum Regem fugam petivit. Qui praecellentissimus Rex a Sedis Apostolicae judicio illum subtrahere noluit. Pro quo per Apostolicis ortatus* Thomas Episcopus *sanctae* Ecclesiae Volterrensis,
D *&* Tacipertus Episcopus Castri Felicitatis, Gisulfus Clusinae Ecclesiae Episcopus, *inter prefatos Episcopos convenit. Quod & factum est, & post multam altercationem professus erat suprascriptus Gusfredus Episcopus Senensis, quod per nulla invasione Corpus Beati Ampsani * transmigrasset, aut Altare dedicasset, nisi quod volentem, nolentemque eum coëgisset prefatus Gauspertus Castaldus Senensis in presentia*
E *multorum virorum, quorum & nomina in Judicato emisso ad predicto Thomas Episcopo continetur ascripta. Iteratoque Judicata confirmationis tam excel-*

lentissimae

A *lentissimae memoriae Liutprandi Regis, quamque etiam & prefatorum sanctissimorum Episcoporum intuentes justo libramine esse exaratam, & nos Apostolica auctoritate utramque confirmationes per hunc Apostolicum Preceptum decernimus omni tempore firmiter stabilitate persistere. Et si quisquam temerario ausu quandoque contraire voluerit,* B *aut eadem Diocesim invadere, sciat se in diem futuri examinis districtam reddere rationem.*

✠ BENE VALETE

Data XIII. Kalendas Jurias Imperante Domno *piissimo* Augusto Constantino *a Deo coronato magno* Imperatore, C *Anno Tricesimo Secundo, post Consulatum ejus Anno Duodecimo, Indictione Quinta.*

Et heic habemus, unde Italiae Sacrae non unum praesidium feramus. *Stabilis Episcopus Arretinus* apud Ughellium dicitur sedisse Anno Christi DCCLI. Ejus vero successor Anno D DCCLI. floruisse. Teste hac Bulla, de cujus fide nulla mihi dubitatio, Stabilis Anno DCCLII. Ecclesiae Arretinae praeerat. Iisdem quoque temporibus Senensem Cathedram tenuit *Ansfredus*, ignotum plane eidem Ughellio nomen. *Ansifredum Episcopum Senensem* Benvoglientus supra laudatus & ipse detexit. Adjiciendus E pariter in posterum erit Catalogo Episcoporum Volaterranae Ecclesiae ad Annum DCCLII. *Thomas Episcopus*, hucusque incompertus: uti & inter Clusinos Antistites *Gisulfus Clusinae Ecclesiae Episcopus*. Quod est ad *Tacipertum Episcopum Castri Felicitatis*, eum frustra quaeras inter *Episcopos Tifernates* Tom. I. Ital. Sacrae. Castrum quippe illud non aliud quàm Tifernum fuisse barbaricis Saeculis, Eruditi, neque immeritò, censent. Ceterum quievit controversia haec ad tempora usque Caroli Magni. At sub eo refricatis praecedentibus Actis, ab ipso pariter pronuntiatum fuit pro Arretino Episcopo, ut supra innui, & infra etiam confirmabitur. Rursus verò, imperante Lothario I. & Ludovico II. ejus filio Augustis, in Romano Concilio agitata est eadem caussa; & quod mirere, pro Senensi Episcopo victoria stetit. Tunc in Urbe versabatur idem Ludovicus II. Imperator, atque intererat Synodo, quam Leo IV. summus Pontifex celebrabat. Assurgens ergo *Cantius Senensis Episcopus*, quem Cardinalis Baronius, & ex eo Ughellius *Concium* appellant, petiit, ut ejusmodi lis extremâ tandem sententiâ dirimeretur. *Petrum Arretinum Episcopum*, qui & ipse aderat, quod imparatus advenisset, inexspectata haec querela perculsit. Quare inducias usque ad duodecim dies poposcit atque impetravit, ut ex Arretio referret *Judicatum Liudprandi Regis Langobardorum, & Preceptum Caroli Regis:* quibus Ecclesiae suae jura jamdiu fuerant confirmata. Quem exitum caussa habuerit ex subsequenti Judicato intelliget Lector, quod ex vetustissimo antigrapho Capituli Canonicorum Arretii descriptum ad me olim misit Illustrissimus piaeque memoriae Falconcinus Episcopus (*).

(*) *Benedictus* Episcopus Arretinus, Patriâ Volaterris ex Falconcina Patricia Gente satis illustri ac vetusta. Obiit Arretij Anno Reparatae salutis Quarto & Vicesimo Septingentesimo supra Millesimum.

Judicatum Leonis Papae IV. & Ludovici II. Imperatoris in Concilio Romano, pro Episcopo Senensi contra Episcopum Arretinum, in controversia de diversis Ecclesiis sive Parochiis, Anno 853.

IN *nomine Domini. Amen: Dum nos* Leo summus Pontifex & universalis Papa Quartus, *constitutus in beati Petri Apostoli Cathedra, una cum piissimo & gloriosissimo* Lodoyco Lotharii filio Imperatore Augusto, *pluribusque Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Synodale habentes Concilium, congregatum Romae, videlicet in Ecclesia beati Petri Apostolorum Principis: advenit in praesentia Sancti Concilii* Senensis Ecclesiae Episcopus *nomine* Cantius, *& retulit, qualiter jam saepe petierat apud jam dictum* Lotharium, *Epistolis* Adriani Papae *specialiter conscriptis, quatenus........ judicii censuram inter Senensem Ecclesiam &* Petrum Aretinae Ecclesiae Episcopum *de Ecclesiis, seu Baptisteriis, & Monasteriis, quae infra Comitatum Senensem sunt cum eorum pertinentiis, item jam multis vicibus prolixa fuit contentio, finitivam secundùm Canonicam auctoritatem perciperet sententiam. Tunc nos Leo summus Pontifex ita diximus: Et quoniam Sacerdotali officio, quo modò, licèt inviti fugimur....... oportet nos spirituali mucrone talium altercationum, quae veternosi serpentis saevâ aguntur astutiâ, funditus incidere & exstirpare radices, ne fortè discordia ibi vigeat, ubi inveteratae pacis debent consistere bona: simul omne Concilium;* justa, *inquit*, & vera Catholica & Apostolica definivit Cathedra. *Tunc autem Episcopus manibus Decretalia & Judicialia tenens, ubi finitiva sententia Sena servat, & auctoritate Adriani summi Pontificis & universalis Papae, &* Constantini, *queritando dixit:* Frater & Coëpiscopus noster Petrus Aretinae Ecclesiae: Senensis Ecclesiae Parochias atque Diecesim perverso ordine, & contra Canonicam regulam invasit, & per vim detinet. *Tunc nos, & Lodoicus Imperator in praesentia magni Concilii Decretalia ab Episcopo Cantio ostensa relegi jussimus. His igitur perlectis, nos Leo summus Pontifex, sic ad universalem plebem loqui exorsi sumus: Quantum enim praecellit dignitas omnium ordines dignitatum, supernâ dispensatione animarum nobis creditâ, tanto amplius cogimur, cuique petenti solvere rationes. Aliud enim est unumquemque sui curam gerere, aliud Ecclesiae Dominicae curâ regimen tenere. Quapropter Canonicam sequentes doctrinam, dissensiones atque discordias Sacerdotum Apostolicâ nos pertinent obviare censurâ, Redemptoris nostri sequentes praecepta dicentis:* Pacem meam do vobis. Pacem relinquo vobis. In hoc enim cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Pretiosi enim pedes euangelizantium bona, *gratia Sancti Spiritus inquit. Quatenus verò orta fuerit immoderata quaestio, spirituali debeat mucrone amputari, ne adolescat, & Christi concutiat plebem, & ne occasione discordiae fideles delinquant, Sancti Petri Apostolicis monitis parentes, omni sorde perditâ, pura frumenta in borreo Domini resistere valeant. Igitur dum per aliquot jam lapsos terminos Longobardorum gens diversa eripiens territoria, invasa desolabatur loca, contigit, ut Diecesis*

Margin letters (section markers beside the columns): A, B, C, D, E.

Dieceses Episcoporum alter alterius invadere, & temerario ausu immoderate eas detinere, atque in magno nunc usque permanent errore, & ignorantes Canonum definitiones, alterutrum anelantes arripere Parochias, perjurii reatum contrahunt. Insuper callidâ versutiâ inter se dimicantes, pejora peragunt exitia, errore ita in malum incidunt piaculi facinus, dum procul abjiciunt Canonum censuram, transgredientes sanctissimorum praedecessorum nostrorum Pontificum decreta Canonicis auctoritatibus fulcita. Propterea talia inhibentes Apostolicâ institutione, una cum gloriosissimo & piissimo Loduico, & sanctis Episcopis, in corona hujus sacri Concilii residentibus, Apostolicae Constitutionis privilegio promulgantes sancimus, ut sicut Canonice in decretis constituunt, secundùm territoria seu pertinentias Civitatum sic Parochias & Dieceas ad disponendum Episcopos tenere censemus, observantes Canonicam censuram, quae ait, Episcopum non licere alienam Parochiam propriâ settâ pervadere. *Et iterum:* Episcopus alienam Civitatem, quae non est illi subjecta, non invadat, nec ad ullam possessionem ejus accedat, quem ad eum non pertinet nec constituat Presbiteros aut Diaconos alteri Episcopo subjectos, nisi forte ex consensu & voluntate regionis Episcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentaverit, irrita sit ejus ordinatio, atque coherceatur a Synodo. *Et sicut Praedecessoris nostri beati* Caelestini Papae *continent Constituta;* ut sit contemptus unusquisque Episcopus suae Civitati concessis hominibus, alter in alterius Provincia nihil praesumat: *ita & nos Beati Petri Apostolorum Principis, cujus vicem, quamvis immeriti, Dei benignitate gerimus, sumentes auctoritatem, decernimus, ut sicut statutum est, unusquisque Episcopus Parochias seu Dieceses, justa limites suae Civitati pertinentes, imperturbate possideat, sub divini Judicii obtestatione, & anathematis interpositione.*

Dum igitur nos Leo summus Pontifex sanctae adhortationis sermonem claudimus. Decretalibus supra nominatis per ordinem ostensis & relectis, tunc Petrus Aretinae Ecclesiae Episcopus dixit Cantio Episcopo: Ista tua Decretalia & Judicata, quae hìc ostendisti, nullam possunt facere jacturam meae Ecclesiae, neque dispendia; quoniam nos & Antecessores nostri Monasteria & Baptisteria cum eorum Oraculis seu pertinentiis, seu adjacentiis, quae intra fines Comitatus Senensis sunt constituta, unde tu, frater & Coëpiscope, adversùs meam Ecclesiam queris, possessa habemus amplius quàm quadraginta annos. *Tunc Cantius Episcopus ad haec:* Semper enim (*inquit*) Monasteria & Baptisteria, quae infra fines Senensis territorii sunt, Parochiae nostrae Ecclesiae fuerunt & sunt. Et Crisma ibi dedimus, & Consecrationem fecimus. Presbiteros & Diaconos ego & Antecessores mei ibi sacravimus, & Ecclesias consecravimus. Sed tu, frater, callide & fraudolenter predicta Monasteria seu Baptisteria contra sacrorum Canonum instituta usurpasti. *Petrus verò Episcopus Civitatis Aretii haec audiens, dixit:* Verè ista Monasteria, seu Baptisteria, quae intra fines tui territorii sunt, unde adversùs nos queritas, a tempore Longobardorum Ecclesiae Sancti Donati pervenerunt. Nam Judicatum habeo, quod tempore Liuprandi Regis Longobardorum a tuis Predecessoribus...... ad meae Ecclesiae utilitatem conjuncta fuerunt. Et Praeceptum etiam habeo,

habeo, quod Carolus Rex confirmavit in Ecclesia Sancti Donati. Sed hìc modò prae manibus non habeo: quoniam super hac re altercationem hìc habere non arbitrati sumus. Inducias & spatium a sacro Concilio peto, donec Aretium celeriter petens, assertionis meae Judicatum atque Praeceptum, quemadmodum pollicitus sum, in conspectu Domni nostri summi Pontificis, atque Imperatoris piissimi, & totius Concilii, vestrisque partibus........... *Inducias usque ad duodecim dies contulerunt, quatenus unusquisque eorum in praedicto spatio quicquid firmitatis per Praeceptorum sanctiones seu Decretorum institutiones haberet deferre, necnon testes idoneos de praedicta Ecclesia unusquisque ad indagationem veritatis secum duceret. Finitis igitur dictis duodecim diebus Petrus Episcopus Aretinae Ecclesiae, & Cantius Episcopus Senensis in praesentia nostri & Imperatoris Ludovici piissimi Augusti personaliter venerunt, & in conspectu eorum Episcoporum, quorum nomina subter adnexa sunt*, Johannes Archiepiscopus Civitatis Ravennae, Ambrosius Episcopus Lucensis Ecclesiae, Oschesis Episcopus Pistoriensis, Donatus Episcopus Fesulanae Civitatis, Johannes Episcopus Pisae, Andreas Episcopus Volaterranensis Civitatis, Taceprandus Episcopus Civitatis Clusi, Otho Episcopus Rosellensis, Tanimundus Episcopus Suanensis, Petrus Episcopus Civitatis Orbevetanensis, Johannes Episcopus Tuscanensis, Johannes Episcopus Centumcellensis, Petrus Episcopus Spoletinus, *aliique plures. In praedictorum itaque praesentia ambo Episcopi, hoc est, Cantius Episcopus Senensis, & Petrus Aretinae Ecclesiae, cum sanctionibus Praeceptorum, atque institutionibus decretorum, idoneis testi-*

A *bus ex utraque parte, ut impetratum fuerat, adhibitis, iterum coronâ sancti Concilii in eadem Ecclesia Beati Principis Apostolorum, ubi prius fuerant, residentibus cum nobis in Concilio, & volentibus tantae altercationis litigium rectissimâ lance pensare, & libratum aequitatis trutino finire; ecce Petrus Aretinae Ecclesiae Decretalia atque Precepta,*
B *cepta, justà quod promiserat, in manibus retinens, ex jussu nostro & Augusti Lodvici piissimi* Josepho Archicapellano *edita sunt ad legendum. Cumque perlecta fuissent in conspectu magni Concilii, Lodoicus Imperator sic in aures totius Ecclesiae concionatus est:* Et quoniam uniuscujusque rei possessio talis debet esse, ut principium pos-
C sessionis in se nullum habeat vitium, liquido colligere possumus, dum constat has Parochias Ecclesiam Aretinam ex tempore Longobardorum tenuisse tantummodo, non sibi sufficere possessionis oppositionem; dum, antequam Longobardorum gladius Italiam populando devastaret, Romanis Imperatoribus tranquillae pacis
D felicitate Orbem regentibus, Senensis Ecclesia sicut mos antiquus statuit, easdem Parochias rexit & tenuit. *Tunc omne Concilium, verum & probabile, laudeque dignissimum, Imperatorem protulisse acclamabat. Ad haec Petrus Episcopus Aretinus:* Et quoniam Imperatoria majestas, & Apostolica sublimitas non solùm scriptu-
E rarum, verùm & testium jussit in hoc testimonium adhiberi, jubeant illi, Sacerdotes testimonii veritatem proferre, qui in eisdem inhabitantes Parochiis incorruptam veritatem, antiquorum relatione hominum per parentelae gradus insigniter consociantur.

Tunc nos Leo Pontifex universalis Papa, & Lodovicus Imperator jussimus exhiberi Sacerdotes aliosque fideles.

Qui

Qui ſubitò vocati ſunt in conſpectu magni Concilii. In primis venit Giſulpherianus de Plebe Sancti Quirici in Auſinora: Aterpalianus Presbiter & Monachus de Plebe Sancti Stephani de Cinnano: Geſilarus Archipresbiter Sanctae Mariae in Pava: Malperianus Presbiter de Plebe Sanctae Mariae de Soleta: Lamfrancus Presbiter de Plebe Sanctae Mariae de Cuſona: Benedictus Archipresbiter de Plebe Sancti Viti Vitaliano: Agiprandus Archipresbiter de Plebe Sancti Andreae Malcino, Leucari Presbiter de Plebe Sanctae Mariae in Sexta: Alperus Archipresbiter de Plebe Sancti Donati de Ziliano. Hii ſunt mei Archipresbiteri de jam dictis Plebibus, *dixit Petrus Aretinus Epiſcopus. Tum nos Leo Papa juſſimus, Librum Evangeliorum in medio Concilio poni, ſimulque ſanctae Crucis vexillum mihi collocari. Atque per haec ſciſcitati ſumus: Audite vos, Sacerdotes, quibus reddendi teſtimonium facultas a ſanctiſſimo Concilio tributa eſt, in virtute obedientiae, & ſub obteſtatione divini Judicii vobis praecipimus, ut in continenti nobis de hac re veritatem dicatis. In primis ergo omnium Geſolfrandus jam dictus Archipresbiter ait:* Quoniam nefarium eſt ſub tanta obteſtatione jurantem reticere, ſacrilegium eſſe arbitror in conſpectu hujus ſacri Concilii falſum teſtimonium dicere. Idcirco quod a meis parentibus didici, & ego ipſe, cum ſim fere nonagenarius, memini, abſque falſitatis colore narrabo. Scio namque ſecundum meorum parentum relationem, Senenſem Eccleſiam uſque Longobardorum tempora praedictas Parochias inconcuſſe, & abſque ullo litigio tenuiſſe. Sed eorum iniquus gladius, cuncta diripiens, ſubjectiſque hominibus terras, multis Populis refertas, redegere in ſolitudinem. Contigit denique ex illius temporis deſolatione, invaſione callidâ alter Epiſcopus alteri Parochiae nefario auſu commorare, & invaſam totis viribus detinere. Sic itaque Senenſi Eccleſiae ab Aretina accidiſſe ſcimus. Quamlibet Petrus Aretinus Epiſcopus nos huc ſui cauſsâ duxit, tamen veritatis rationem celare nefas eſſe credimus; ita nimium re in ambiguo poſitâ, utriſque Eccleſiis parere, alteri quidem ex neceſſitate, alteri verò ex voluntate, praedictas Parochias meminimus: Senenſi quippe ex voluntate, Aretinae, ex neceſſitate. Conſtat nos Eccleſia Senenſi uſque hodie reddidiſſe Eccleſiae & conſtitutum ſervitium, & Criſma ab eadem Eccleſia cepiſſe, conſecrationemque Diaconorum & Presbiterorum actenus ab ea ſumpſiſſe. Aretinae verò Eccleſiae armorum viribus concuſſos ſervitium nos coacte exhibere non negamus. Jure igitur Apoſtolica ſublimitas, & Imperatoria majeſtas nos, noſtraſque Parochias a tali periculo eripiat, & hujus ſacri Concilii decreto ſtatuat, Eccleſiae poſthac libere & inconcuſſe ſervire nos oporteat. *Tamen hoc, ſicut unum, ſingillatim unuſquiſque eorum interrogatus, teſtimonium Geſolfrandi aſſerebat veriſſimum. Aripaldus Presbiter & Monachus de Plebe Sancti Stephani de Anciano, ut Geſolfrandus ita refert. Et Geliſarius Archipresbiter de Saltu, ſimiliter confeſſus eſt. Benedictus Archipresbiter Sancti Viti ſimiliter dixit. Aliprandus de Plebe Sancti Donati ſimiliter dixit. Aliprandus de Plebe Sancti Andreae ſimiliter dixit. Laufridus Archipresbiter Sanctae Mariae de Oſona ſimiliter dixit. Laucari Archipresbiter de Plebe Sanctae Mariae de Sexta ſimiliter dixit. Omnes itaque, ac ſi uno bore, Senenſi Eccleſiae praedi-*

praedi-

praedictas Parochias pertinent, & rectissimo jure pariter constanter asserebant. Petrus verò haec audiens, predictos Sacerdotes, testimonium ferentes, perjurii reatum incurrisse arguebat. Tunc jubentibus nobis & piissimo Imperatore, & universo Concilio juraverunt omnes praedicti Sacerdotes, quod in testimonium perducti satis vera, & probabilia narrarent, & sicut dixerant, se habet veritas. —

Tunc nos Leo summus Pontifex sic ad Petrum Episcopum & ad omne Concilium effati sumus: Similiter oportet nos, Fratres, hujusmodi aequitatis lance pensare, quoniam eorum affectionem, qui testimonio supradicto frater noster Petrus justitiam suae Ecclesiae adipisci sperabat, Senensis Ecclesia triumphum sui certaminis est consecuta. Ad haec universum Collegium dixit: Liquido patet, praenominatas Parochias Senensis Ecclesiae esse, quoniam ejusdem Comitatus limitibus pertinere probatum evidenter est, & testium verissimorum assertio clamat, & scripta sanctissimorum Pontificum haec roborant. Jubeat ergo vestra Sanctitas & Imperatoria Majestas, Senensi Ecclesiae ea, quae sua fuere, restituantur: quatenus discordiâ de medio sublatâ, unusquisque eorum propter hoc, & sicut in omnibus statutum est, sibi subjectas Parochias regat, nec ad vicinam Diecesim sui fratris nullatenus accedere praesumat. *Tunc* Comeranus Episcopus *dixit omnibus:* Sunt mihi adhuc testes idonei, quos de mea Civitate huc duxi, quibus propositae altercationis patet ambiguum: qui antiqua relatione nobilium parentum quicquid inde est, insigniter noverunt. Ipsi si introducti fuerint, veritatem nullo modo celabunt. *Tunt ingressus Willeradus bonae memoriae Meresmpridi filius, & Gunteramus filius quondam Sicheradi Ginnonis, qui erant Milites Regis; & Lamfredus Miles praedicti Episcopi Aretini. Et Willeradus suttestatione Divini nominis a nobis interrogatus dixit:* Scimus igitur, quod praedictae Plebes & Monasteria, juxta relationem meorum antiquorum parentum, Senensis Ecclesiae fuerunt. Consignationes, Rectorum Consecrationes, & Presbiterorum Ordinationes, Episcopus Senensis Ecclesiae ibi fecisse vidimus. Nullum inhibi fuisse litigium, manifesta res docet, nisi ab ingressu gentis Langobardorum in Italiam. Senensis quippe Ecclesia usque ad eorum tempora inconcusse praedictas Parochias possederat. *Reliqui verò omnes cum singillatim interrogati fuissent, testimonium veritatis Willeradum protulisse testati sunt: illi verò una voce testimonium veritatis proferentes, sacrosanctis Euangeliis in medio positis, tactis juraverunt....... praenominatae Parochiae jam Senensis Ecclesiae sint propriae, quod Ecclesiae Aretinae recto jure non pertinent. Hoc sacramento expleto, nos Leo summus Pontifex diximus Petro Episcopo: Oportet te, frater Petre, jam nunc tuis tantummodo Parochiis contentum esse, & ab illicita praesumptione cessare, & primam de hac inusitata finire, aut si quid ad opponendum potes, quod utile sit, adhibere. Nam nihil vanum neque superfluum, aut quod a veritate sit alienum, hoc sacrum recipit Concilium. Petrus verò Episcopus inquit:* Justa esaminationes vestras sanctas litigium rectum pensavit, neque in ambiguo, quod a vobis hìc definitum est, pono. Et jam neque aliorum praesentiam hominum, quibus vos magis credere possitis, exhibere valeo, neque aliorum scriptorum decreta, praeter quae a me hìc sunt ostensa.

Ad

Ad haec Imperator: Constat itaque evidenter, Petrum Episcopum superatum; quoniam testimoniis eorum, a quibus se salvari putabat, Senensis Ecclesia victoriam est consecuta. Justum est, *inquit*, ut propter hoc sileat, neque amplius hujus rei altercationem adhire praesumat. Superfluum est ei, ut cum suae Civitati Parochias subjectas retineat, ad alterius Episcopi Diecesim illum temerario ausu transire. Quapropter volumus, ut in hoc sacrum & venerabile Concilium ita hujus litis altercationem aequissimo termino includat atque definiat, quatenus futuro tempore ulla possit inter eos scrupolositas renovari. *Tunc Imperator relictis nobiscum Missis suis ad istam caussam finiendam, idest* Joseph Archicapellano, Angelberto Archiepiscopo, Notingo Episcopo, & Adelchesi Comite, *a Concilio discessit. Remansere autem Cantius cum duodecim Sacerdotibus idoneis, quorum non fuerat adhuc in testimonio jusjurandum receptum. Tunc juravit Cantius cum duodecim Sacerdotibus, quod in sacramentis supradictorum testium veritas absque ullo dolo versata est. Tunc omne Concilium simul clamavit:* Jubeat ergo Apostolici culminis sanctitas ex totius Concilii decreto, praedictarum Parochiarum, quas temere invasit, Petrum Episcopum refutationem Senensi Ecclesiae facere, ac deinceps super hac re penitus silere. *Tunc jubente Apostolico, & Legatis imperatoris ac universo Concilio, penitus posuit, & refutavit Petrus Episcopus, Senensis Ecclesiae Parochias supra nominatas, quas illicite & nefario ausu invaserat. His igitur ita expletis, nos Leo summus Pontifex sic dicendo definivimus: Opportunum itaque valde reor in hujus litigii definitionem auctoritatem nostram accommodare, atque sub anathematis interpositione aequissimâ ratione finitum litigium hinc inde sopire, ne forte in futuro tempore aliquis pravitate plenus, quod modò juste & Canonice a nobis definitum est, audeat violare. Nam firmum & stabile in Senensi manere Ecclesia sancimus quicquid per testium indagationem eidem pertinere est compertum. Si quis igitur adversùs hujus nostri Privilegii decretum aliquo tempore quilibet violare temptaverit, sive Clericus, sive Laicus, sive dignitate praeditus, sive honoribus decoratus, aut quaelibet magna parvaque persona, sciat se auctoritate Domini nostri Petri Apostolorum Principis omni honore privatum, atque anathematis maranatha vinculis innodatum, & cum Juda proditore Domini nostri Jesu Christi, & Anania & Saffira perpetuo supplicio deputandum. Et quoniam in Dei sumus nomine collecti, Dominus verè inter nos esse creditur, ejus auxilio quicquid agimus vel definimus, credimus esse fulcitum; ideirco praedictae maledictionis se innodat, quisquis violare temptaverit quicquid a nobis est Deo auxiliante decretum.*

Leo Dei gratiâ Catholicae & Apostolicae Romanae Ecclesiae Episcopus, hujus Judicati decretum propria manu roboravi.

Joseph Archicapellanus Domni Imperatoris subscripsi.

Johannes Archiepiscopus Ravennae subscripsi.

Angelbertus Archiepiscopus Mediolanensis subscripsi.

Notingus Episcopus Brixiensis subscripsi.

Ambrosius Episcopus Lucensis subscripsi.

Oschisi Episcopus Pistoriensis subscripsi.

Donatus Episcopus Fesulanus subscripsi.

Gerardus Episcopus Florentinus subscripsi.

Johannes Episcopus Pisae subscripsi.
Andreas Volaterrae Episcopus subscripsi.
Taceprandus Episcopus Clusinus subscripsi.
Otto Episcopus Rosellensis subscripsi.
Tanimundus Episcopus Suanensis subscripsi.
Dominicus Episcopus Centumcellensis subscripsi.
Petrus Episcopus Orbivetanus subscripsi.
Johannes Episcopus Tuscanensis subscripsi.
Petrus Episcopus Spoletanus subscripsi.

De horum Actorum, quamvis inter se pugnantium, fide non erit, ut puto, qui dubitet, quando eadem ex promtuario Arretinae Ecclesiae habemus. Arretinos verò procudisse seu confixisse armà in sui perniciem, nemo sibi persuadeat. Desideratur autem in Charta ista Annus Concilii tunc Romae habiti. Sed quum Anno DCCCLIII. sub eodem Leone IV. Papa celebre Concilium in Basilica Vaticana habitum fuerit, cujus Acta prostant apud Cardinalem Baronium, & in Collectionibus Conciliorum: ad eum Annum, atque ad illud Concilium, veri nimium simile mihi visum est referendum quoque esse hoc Judicatum. Fieri tamen potest, ut ad alterum Annum, atque ad alterum Concilium, nobis hactenus ignotum, pertinere haec possint. Complures enim ex Episcopis, qui Synodo Anni DCCCLIII. interfuere, heic etiam occurrunt. Sed & alii numerantur, qui Actis Concilii illius subscripsisse minime deprehenduntur, exempli gratiâ *Johannes Archiepiscopus Ravennae*, *Angilbertus Archiepiscopus Mediolanensis &c.* Sed ii

A fortasse primis interfuere Concilii Actis, non autem postremis. Utcumque res se habeat, Ughelliano Catalogo Praesulum Clusinorum addendus in posterum erit *Taciprandus Episcopus*, uti & Russellensium, sive Grossetanorum *Otto Episcopus*. Heic etiam occurrit *Gerardus Episcopus Floren.....* quem *Florentinum* ego scripsi. Sed
B eruditorum hominum erit, quos Florentia multos alit, membranam Arretinam accuratius invisere, atque scrutari, num haec recte Amanuensis exscripserit (utor enim non satis exacto apographo) an potius *Gerardus* iste Faesulanorum Praesulum albo sit adjungendus. Quod superest, Anno Christi DCCCXXXIII. in no-
C vum incendium exarserat eadem lis, uti monumenta ostendunt supra a me edita in Dissertatione LXX. *de Cleri immunitate*. Deinde Anno DCCCLXXXII. in Civitate Senae coram Carolo Crasso Imperatore a *Johanne Arretino Episcopo* renovata est eadem controversia, & pro Ecclesia Arretina sententia stetit. Vide Chartam a
D me evulgatam in Dissertatione XXXI. *de Placitis*. Et sane Arretini Episcopi earumdem Plebium possessionem retinere diu perrexerunt. Nam & Anno Christi MXXIX. renovatum est idem litigium coram summo Pontifice Johanne XIX. qui Benedictum Portuensem, aliosque Episcopos delegavit, ut de ea quaestione cogno-
E scerent. Chartam testem ex Archivo Sanctimonialium Arretinarum Sancti Benedicti exeruit, atque in suam Epistolam de Pandectis intulit celeberrimus inter Matheseos & Eruditionis cultores Guido Grandius, Camaldulensis Abbas, eamque uti monumentum egregium ad dignoscendam inveteratae illius litis continuationem, ego quoque adtexere statui.

Acta

Acta Benedicti Portuensis Episcopi atque aliorum Episcoporum in cotroversia de Parochiis inter Episcopos Arretinum atque Senensem, Anno 1029.

IN nomine Domini Dei eterni Salvatoris nostri Jesu Christi. Dum ex jussione Domni Johannis Apostolici, & universalis Papae *conjunxissemus nos* Domnus Benedictus Portuensis Ecclesiae Episcopus, & *sanctae Sedis Apocrisiarius*, & Domnus Petrus Castri Felicitatis, & Gonfredus Volaterensis Episcopi *apud Plebem Sancti Marcellini*, qualiter nos *Deo adjuvante* diffiniremus intentionem Plebium, quas Aretina Ecclesia detinet in Senensi Comitatu, de quibus Leo Senensis Episcopus in Synodo proclamavit, *representavit se Domnus* Theodaldus Aretinae Sedis Episcopus *cum Petro Plebitano Sancti Petri in Pava, & cum Raifredo Sanctae Mariae in Salso, & cum Petro Sancte Agathe in Scissano, & Rainaldo Sancti Viti in Corsignano, & cum Lioperto & Bonizone Sancti Johannis in Vescona, Johanne & Barocio Sancti Viti in Versuris, & cum Donato & Martino Sancte Marie in Pacina, & cum Purizone & Liuzone Sancti Victoris, & cum Petro Sancti Quirici in Auxenna, & Adamo Sancti Marci in Consona, & Liuzone Sancti Andree in Malcinis, religiosis Plebitanis; & cum nobilibus Vassis ejusdem Aretine Ecclesie, idest cum Hubaldo & cum Rainerio filio Ildibrandi, Gottizone filio Gottizonis, Ursone filio Griffonis, Griffone & Sassone filiis Ildebrandi, & Everardo filio Walcapi, Rolando filio Benzonis, & Ranerio Willelmi & Rainerio filio item Rainerii de Dossena, & cum Judicibus Ursone, Anselmo, Alberto, Johanne, Sigifredo, & Arnulfo; & ceteris compluribus Clericis ac Laycis; Domni Apostolici decretum, & Synodalia precepta complere paratus, idest fines sue Ecclesie Diecesis ostendere, & possessionem Ecclesiasticam & mundanam ad partem sancte Aretine Ecclesie jurare, adstantibus* Ardingo & Walfredo Comitibus. *Predicti vero reverentissimi Episcopi & Comites videntes prefatum Domnum Theodaldum Episcopum cum suis Presbiteris ac Laycis preceptum Apostolicum implere paratum, dixerunt:* Si vobis placeat, inquiratur, si Domnus Leo Episcopus hoc recipere valuerit. *Ad quod inquirendum predicti Episcopi cum irent, directi sunt a Domno Theodaldo Episcopo, & supradicti Judices, & sue Ecclesie Archidiaconus, qui audirent, quod prefatus Leo Episcopus responderet Episcopis & Comitibus, & sibi veraciter cuncta, quae diceret, referrent. Qui vero, que dixit, audierant, & insuper Viventius Archidiaconus Vice Domni Theodaldi sui Episcopi, per prefatos Presules & Comites invitavit eum ut Diecesis fines videret, & sacramento canonice & legalis possessionis secundum quod preceperat Domnus Apostolicus reciperet. Qui penitus hoc recipere...... in hoc spreto Apostolico & Synodali decreto. Quod videntes predicti Episcopi & Comites, & qui a Domno Theodaldo Episcopo sunt directi, reversi, que audierunt, retulerunt, scilicet, quod ipse Leo Episcopus nec fines Diecesis Aretine Ecclesie videre, neque sacramenta audire voluisset. Tum Domnus Petrus Sancti Quirici Archipresbiter & Aretine Canonice Prepositus, ante*

omnes Archipresbiteros Euangeliorum Librum coram se habens, talem prorupit in vocem: Cum semper in mente mea proposuissem, nunquam in vita mea sacramentum facere, tamen quia scio, me verum jurare, & in hoc non offendere, hoc juro quod Aretina Ecclesia semper illas Plebes tenuit ab eo tempore, quo natus fui, & Ecclesiasticam obedientiam Aretine Ecclesie facere vidi. *Item ceteri Archipresbiteri dixere* secundum quod & Avi nostri dixere Patribus nostris, & Patres nostri dixere nobis, & nos, qui jam senes sumus, neque ab his audivimus, quod illas Plebes aliquo in tempore a centum annis & supra Senensis Ecclesia teneret, sed sancta Aretina Ecclesia tenuit, & omnem Ecclesiasticam obedientiam a nobis & a Patribus nostris habuit. Et hoc sumus jurare parati. *Postea Ubaldus Aretine Ecclesie nobilis Vassus, cum Ildiprando, Rodulfo, Griffone, Saffone, Rainerio, Heverardo, Gottizone, Rollando, Ursone, itemque Rainerio, sibi similibus, & predicte Aretine nobilibus Vassis, accepto Euangeliorum Libro professus est, se jurare canonicam & mandatam possessionem ad partem sancte Aretine Ecclesie. Episcopi autem hoc cernentes dixere:* Nos vidimus, quia vos preparati estis, sed nos non recipimus, quia Senensis Episcopus recipere non vult. Nos tamen hec omnia Domno Apostolico debemus renunciare, & Deo favente renunciabimus. Ipse cum suis Episcopis Deo auctore inveniat, qualiter Aretina Ecclesia, ut semper tenuit, teneat, & supradictus Leo Episcopus, suique successores in perpetuum exinde sileant. Quia hec omnia vidimus, & ut hec nos vidisse credatur, manu nostra subscripsimus.

A *Hoc autem factum est Anno Dominice Incarnationis Mille Vigesimo Nono, regnante* Currado Imperatore *piissimo, Anno Imperii ejus Tertio, Mense Majo, Indictione Duodecima.*

Ego Benedictus Portuensis Episcopus *& Apocrisiarius sancte Apostolice Sedis, hec omnia vidi, & pro defensione sancte Aretine Ecclesie scribi jussi,* B *& manu mea inferius scripsi.*

Ego Petrus Castellanensis Episcopus *interfui ut supra.*

Ego Gonfredus Volaterrensis Episcopus, *missus a Domno Apostolico, interfui, & subscripsi.*

Albertus Judex Domni Imperatoris scripsit hec ac fideliter adnotavit.

Qualis tandem, & quando, controversiae C adeo pertinacis exitus fuerit, inquirant alii. Mihi sat fuerit praeclara in hanc rem antiquitatis frusta e tenebris eduxisse. Serius autem de finibus inter Senensem & Florentinum Episcopum altera controversia viguisse videtur, quae utriusque Civitatis Populum ad bella pertraxit. Subsequuta est deinde pax, quam A- D lexander III. summus Pontifex ratam habuit, ut ex ejus literis constabit, quas ex Archivo Nosocomii Senensis Sanctae Mariae de Scala depromtas ad me misit Cl. V. olim Hubertus Benvoglientus. Quamvis enim de Comitatus finibus inter Seculares suspicari quisquam possit, tunc actum fuisse, nihilo tamen secius de E re Ecclesiastica simul fuisse initam concordiam, satis ipsae Literae indicant, quum utriusque Episcopi consensus praecesserit, ipsamque concordiam Papa confirmat. Jugurtha Tommasius in Historia Senensi hasce Literas Anno MCLXIII. scriptas affirmavit; sed quum eo Anno Alexander in Gallia versaretur, quomodo illas *Laterani* conscribere potuit?

Alexandri

Alexandri III. Papae Bulla, qua confirmatur pax de finibus inter Senenses & Florentinos, Anno 1103. seu potius 1166.

ALexander Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Consulibus & Populo Senensi salutem & Apostolicam benedictionem. Ex tenore publici Instrumenti nobis exhibiti, & relatione dilecti filii nostri Plebani Sanctae Agnetis, plenius intelleximus, quod in compositione Pacis vestre & Florentinorum, iidem Florentini Ecclesiae & Civitati vestre resignaverunt quicquid infra terminos Episcopatus vestri continetur, & resignationem suam juramentis & Instrumentis publicis roborarunt. Ut autem de terminis inter vos & eos contentio in posterum nequeat suscitari, ipsos vobis auctoritate Apostolicâ confirmari constanter & sollicite postulastis, quos duximus propriis vocabulis exprimendos: *Vallem Senensem*, *Stratam Poci*, *Montem Bifurcatum*, *Astragum de Cagnano*, ubi fuit *Ecclesia Sancti Damiani*, *Gallianum*, *Castellum Piniungum*, *Fossatum de Bolsano*, *Pelagus Stregai*, *Prunum de Campo Tatoli*, *Podium Sancte Marie*, *Piumferreum*, *Druove Georgii*. In *Ciparello* duos terminos, unum juxta Ecclesiam, alium prope domum filiorum Malaveni. Et terminos Plebis Sanctae Agnetis, videlicet *Donicatum in Uspiano* quondam Sassi, *Rivum Johannis*, qui currit ad pedes *Mortennani*, & donicatum ipsius Plebis in *Villole*, donum quondam filii Leoli in *Monte*, ut fuit cornus, *Fontem in Strata*, & terminos superius designatos in *Ciparello*, *Valle Senense*, & *Stratam Poci*, & Plebem Sancte Agnetis in *Podio Bonizi*, cum Populo ejusdem Plebis, rebus aliis assignatis. Nos itaque vestris justis postulationibus benignius inclinati, & de concordia vestra gavisi, compositionem inter vos & Florentinos de assensu presentium, & consentientibus venerabile fratre nostro Florentino Episcopo, & dilecto filio Senense Electo, factam, & juramentis & cartis hinc inde firmatam atque receptam inter vos supradictos, & quicquid intra se consistit, sicut Instrumentis publice continetur, Ecclesie & Civitati vestre auctoritate Apostolicâ confirmamus, & presentis scripti patrocinio communimus. Statuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemtare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Laterani XVI. Kalendas Junii.

Ego Johannes Judex hoc exemplar, sicuti vidi in Privilegio, ita fideliter scripsi, nec plus nec minus superimposui.

Ego Buoninsegna Notarius quod totum quod supra legi, vidi & legi in exemplo suprascripto Domni Papae Alexandri, manu dicti Johannis, & diligenter auscultavi cum Johanne & Talomeo & Ranerio Notariis, totum quod in dicto exemplo continetur, nihil addens vel pretermittens, preter signum dicti Judicis, fideliter scripsi, sub Anno Domini MCCXXX. Indictione IIII. Die XVII. Kalendas Aprilis.

Hisce monumentis subjunctam nunc volo mentionem alterius controversiae de finibus agitatae olim inter *Plebem Ciliani* (nunc *Ciano*) Dioecesis Mutinensis, & Plebem *Montis Belli*,

Belli, quam Gualterius Archiepiscopus Ravennas & Metropolitanus diremit. En tabulas ex Archivo Reipublicae Mutinensis depromptas.

Sententia Gualterii Archiepiscopi Ravennatis in controversia finium inter Plebes Ciliani & Montisbelli, Anno 1141.

IN *nomine Domini nostri Jesu Christi, Anno Domini Millesimo Centesimo Quadragesimo Primo, IV. Kalendas Madii Indictione IV. Cum rexideret* Donus Gualterius *Dei gratiâ* Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus *in Urbe Parma pro caussa Reginorum & Capitaneorum*, Donus Ribaldus *Dei gratiâ* Mutinensis Episcopus Ecclesie *rogavit eum, ut dexenderet ad partes Mutine*, ad litem ac causam cognoscendam, que versabatur inter Plebem Ciliani & Plebem Montis Bellii: *de qua jam saepe conquestus fuerat idem Archiepiscopo aput Ravennatem Ecclesiam. Cujus precibus assensum accommodavit, & ad illum locum, scilicet Gauzanum, in quo lix cujusdam Capelle & Populi Gauzani consecrate in honore sanctissimi ac gloriosissimi Geminiani inter predictas Plebes versabatur, pervenit. Quo residente & auditis allegationibus terminorum utriusque Plebis, & visis confiniis inter Plebem Montis Bellii & Plebem Ciliani, que sicut per testes cognovimus, & oculata fide vidimus, extenduntur a fonte Cinixituli usque ad rivum Cudituli, & dehinc usque ad locum, in quo petra utriusque Plebis confinia distinguens subtus domum Favatiorum fixa cernitur; & confirmatis per duodecim veridicos testes, jurejurando corporaliter prestito astricto. Hii sunt Ubertus Dayberti, Guido de Plebe, Albicellus, Rodulfus de Botationo, Sigecinus de Ciliano, Azzo de Ferneta, Guiducius de Valle, Rollandus de Rivo, Ubertinus de Gausano, Lambertus de Arviciano, Ubaldinus de Ariuliano .... sua sententia sic judicavit in presentia & testimonio bonorum hominum, quorum nomina hic subtus leguntur. Hii sunt Lanfrancus de Gavazeto, & Rolandus de Tetelino, & Martinus de Teuzone, & Albertus de Savegnano, & Ugucio de Monte Belio, & Sigezo de Bazano, & Lanfrancus de Savegnano cum fratre suo Pazolino, & Gotolus & Guidoctus de Ciliano, & Paganus de Vignola, & Gerardus Judex de Panzano, & Guido Judex de Montesplecho, & alii quamplures homines.*

Ego Donus Gualterius sancte Ravennatis Ecclesie Archiepiscopus cum assessoribus meis ejusdem Ravennatis Ecclesie, Johanne videlicet Archipresbytero Cardinale, Presbytero Fantolino Cardinale, Presbytero Andrea Cantore, Enrico Diacono Cardinale, Buniolo Subdiacono Cardinale. Visis confiniis inter Plebem Montisbellii & Plebem Ciliani, cujus Plebis Parochia, scilicet Ciliani, usque ad eosdem fines extenditur, sicut juramenta supradictorum testium, & per famam, & sentientem totius Populi revera cognovimus: judicamus, eosdem fines sic perpetuo inviolabiliter permanere. Ecclesiam verò infra hos fines, ab Episcopo Ribaldo Mutinensi nuper edificatam, cum toto Populo Gauzani, Mutinensi Ecclesie, & per eum Plebi Ciliani, rationabiliter judicamus pertinere. De sententia autem, quam de veteri Ecclesia dedimus, quia appellatione Mutinensis Ecclesie suspensam fore accepimus, sic statuimus, ut si Archipresbyter Montis Bellii infra hunc annum

num ad nos venerit ad infringendam appellationem Mutinensis Ecclesie, & legitime paratus fuerit, premissa tam legitima satisfactione, tam de Ecclesie combustione, quàm rapinarum & Altaris violatione audiatur; alioqui expleto anno, perpetuò taceat, & eandem veterem Ecclesiam, sicud novam Plebis Ciliani pertinere judicamus. Si verò Populus Gauzani predicte Capelle, & ad quam pertinere judicatum est, obedire contenserit, excommunicationis vinculo perpetuò maneat obligatus, donec resipuerit.

Actum in loco Saviniano feliciter.

Ego Gualterius *sancte* Ravennatis Ecclesie Archiepiscopus *in hac notitia a me facta subscripsi.*

Ego Johannes Archipresbyter Sancte Ravennatis Ecclesie subscripsi,

Ego Andreas Presbyter & Cantor sancte Ravennatis Ecclesie subscripsi.

Ego Enricus Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Boniolus Subdiaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Johannes sacri Palatii Notarius scripsi.

A Juvat nunc animadvertere, Bullarum usum nostris temporibus familiarem. quas nempe tum Romani Pontifices, tum reliqui Episcopi in Ecclesiarum Parochialium, ceterorumque Beneficiorum collatione tradunt, ab ipsis remotis Seculis originem duxisse. Quae enim in Beneficium concedebantur Ecclesiae, sive Parochiales
B forent, sive Diaconiae, sive etiam Oratoria, Monasteriola, ac Hospitales domus, sine consensu atque ordinatione Episcopi tradi non poterant. Ut ergo in Beneficia Clericis aditus legitimus foret, atque iis pacifice insiderent, procurabat sibi unusquisque literas Antistitis, quas nunc *Bullas* appellamus, justi videli-
C cet tituli, justaeque possessionis idoneos ac necessarios in posterum testes. Ante mille annos id factum fuisse, palam faciet Charta, vitiatae plane Latinitatis, quam ex nobilissimo Archivo Archiepiscopii Lucensis olim descripsi, & raram omnino censui, quia mihi autographa visa fuit.

Literae Talesperiani Lucensis Episcopi, per quas Romualdo Presbytero concedit in beneficium Monasteriolum cum Xenodochio, Anno 725.

IN *nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Regnante* Domno *nostro* Liutprando *viro excellentissimo* Rege, *Anno felicissimo Regni ejus Tertiodecimo, Indictione Octaba feliciter. Constat me* Talisperianus *venerabilis* Episcopus, *quia suggessit nobis vir venerabilis* Romuald Presbiter, *& innotuit nobis eo quod ante hos annus exisset de terra sua partibus Transpadanis* una cum muliere sua, *sibi peregrinandi pro anima sua, & conlocasset in loco, qui dicitur Capannule, in Monastirio Ec-*
D *clesie Sancti Petri & Sancti Martini vel Sancti Quirici. Et dum ibidem in parvis substantiis habitasset, tunc cepit sibi ibidem conquisito facere* una cum Presbiteria sua, *casella in officio Ospitalis. Et conquiret ibi terra vinea cum pretio suo. Et petivit nos, ut pro Dei amore, & fidelia servitia ipsius, quam in ipso sancto Loco concurrere visus est,*
E *eum inibi in officio Monastiriale confermari deberemus. Quod & factum est: sic ita & in ea ratione, ut dum advivere merueris, tu Romualde,* in ipso

sancto Loco, tam tu, quàm etiam & Presbiteria tua, *qui est in ipso Sancto Petro, remanent, &* qui presedere debeatis, *& nulla patiatis taxatione ab alio Presbitero, qui Plevem tenuerit in suprascripto loco Capannule in Ecclesia Sancte Marie. Sed volo adque decerno, ut ab hanc dies ipsa Ecclesia in officio Monastiriale semper maneat: & per festivitate predicti Sancti Petri & Sancti Martini vel Sancti Quirici ad Ecclesia Sancti Martini in Episcopio luminaria, vel quod Dominus condonaverit, salutem* (*) *adducere debeas tam tu, quam vel quis postea ordinatus fuerit: & numquam nos vel posterus noster & de hanc dicto Loco molestari presumat, sed volo* ut cunctis diebus quietus in ipso sancto Loco residere valeas. *Quam Beneficiis Cartula Sicori Notario scribere jussimus, & nos subter signum sancte Crucis ficimus, & Sacerdotibus tradedimus roborandam.*

Actum Luca, die & Regnum & Indictione suprascripta feliciter.

✠ *Ego* Telesperianus *eximius* Episcopus *huic Cartule Beneficii facti in Romuald Presbitero consensi & iscripsi.*

Sichimund &c.

Ego Deusdedit Presbiter huic Cartula donationis facta in Ecclesia Sancti Petri manibus meis subscripsi.

Quod sine animadversione praetermitti nequit, *Romualdus* iste *Presbyter una cum muliere sua*, idest cum uxore sua, post peregrinationem susceptam *pro anima sua* in partes transpadanas, collocaverat se in loco Capannulae in Monasteriolo Sancti Petri, ibique exiguam erexerat hospitalem domum. Concedit ergo Talesperianus Episcopus, qui se in subscriptione *eximium* nominat, non *exiguum*, ut usus ferebat; concedit, inquam, ut eidem *sancto Loco presideat* tam ipse Romualdus, *quàm etiam & Presbyteria* illius, hoc est, eadem quae supra nominata est illius conjux. Quei fieri id potuerit, percontetur aliquis, simulque miretur, quum continentiae votum in Latina saltem Ecclesia, vel a primis Ecclesiae Saeculis, Sacerdotibus praescriberetur. Id quidem verum est; at quoties viro conjugato ad sacros Ordines olim erat aditus, tum ipse, tum ejus uxor caelibem exinde vitam profitebantur, illaque non *Conjux*, amplius, sed *Soror* appellabatur, ut etiam in Tomo I. Anecdotorum Latinorum exemplo Sancti Paulini ostendi. Disciplina certe Ecclesiastica multis Conciliorum decretis inter hosce contubernium quoque interdixit. Verùm uti in Dissertatione de *Agapetis & Synisactis* in Anecdoctis Graecis, tum ex Codice Theodosiano tum ex aliis antiquorum edictis ostendi, tempora fuere, quibus licuit Presbyteris cum uxoribus suis commune adhuc tectum habere, dum ab omni commercio carnis abstinerent. Rigidiorem se praebet hac in re temporum nostrorum disciplina, & sapientius quidem & aequius. Sed nunc quaerimus, non quid faciendum, sed quid factum fuerit a majoribus nostris. Bullam quoque legi in praelaudato Tabulario hasce Notas praeferentem: *Carolus serenissimus Augustus, a Deo coronatus, magnus & pacificus Imperator, Romanum gubernans Imperium, qui & per misericordiam Dei Rex Francorum & Langobardorum, Anno Regni ejus, postquam Langobardiam coepit, Vigesimo octavo, & filio*

(*) *salutem adducere debeas*, idest donum, munus, oblationem. Vide nunc moris istius antiquitatem, & si plura cupis, consule Dissertationem LXIII. *de Advocatis Ecclesiarum.*

& filio ejus Domno nostro Pippino Rege, Anno Regni ejus Vigesimo primo .... Julii, indictione Nona. Idest Anno Christi DCCCI. Ibi *Jacobus sanctae Lucensis Ecclesiae Episcopus* Marinum Clericum filium Gheriprandi Presbyteri ordinat & confirmat in Ecclesia quadam, *in loco, qui nominatur Munliniano.* Subscribunt ipse *Ja-*

A *cobus Episcopus, Hildiprand filio Ilprandi Abbas,* & alii. Sed alteram Bullam integram adferre placet de Oratorii collatione loquentem, quam ex supra laudato Archivo Archiepiscopii Lucensis depromsi. Heic mentio est *Peredei Episcopi*, cujus nomen Ughellio olim exciderat.

Literae Johannis Episcopi Lucensis, per quas Rectorem Ecclesiae Sancti Miniati in loco Quarto constituit, sive confirmat Autchis Clericum, Anno 783.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *nostro* Carulo Rege Francorum & Langobardorum, *Anno, quo Langobardiam coepit, Nono, sicque filio ejus* Domno *nostro* Pipino Rege, *Anno Regni ejus Secundo, XVII. Kalendas Februarii, Indictione VI. Manifestum est mihi* Johanni *in Dei nomine* Episcopo, *quia .... cum Cartola previdimus, qualiter ante hos annos Bonushomo, Aidualdus, Roppuald Teodilapu, Manolfus, Kalenzo, Muroaldus, Teodosi, Autchis, Geminianus, Ferminus, Fermicianus, Tacuald, Cendolus, Wilinandus, & Gundualdus, a fundamentis construxerunt Ecclesiam in honore Dei & Sancti Miniati in loco Quarto, & in ipsa Ecclesia, & in omni re ad eam pertinente una cum licentia consilii bone memorie* Balsari *hujus* Lucensis Ecclesie Episcopi, *Nandolfum Custodem & Guvernatorem elegerunt. Quidem & quod Bonichis Presbiter una cum consensu* Walprandi Episcopi *in predicta Ecclesia, & in omni re pertinente, & Austripertum Clericum sibi per cartulam adobtivum filium heredem & successorem confirmavit. Postea verò ipse Austripertus Clericus per Cartulam in prefata Ecclesia, & in rebus ad eam pertinentibus, Autchis Clericum filium*

B *suum Rectorem & Guvernatorem ordinavit & confirmavit, sed absque Episcopali consensum, pro eo quod bone memorie* Peredeus Episcopus decessor meus in Francia erat detentus in servitio Domni Regis. *Nunc autem petis a me tu, qui supra* Autchis filius suprascripti Austriperti, *ut secundùm constituta de memoratis Cartulis, &*
C *qualiter per consilium & consensum Episcoporum antecessorum meorum ipsa Ecclesia & casa ordinata fuit, sic tu a me ibi per meum consilium & consensum ordinatus & confirmatus esse deberis, me ego tuam audiente petitionem & tuum considerante servitium, ipsam supra criptam Ecclesiam Sancti Miniatis, una cum omnibus rebus suis, qua-*
D *liter per nostrum consensum per memoratas Cartulas pertenet ordinanda, sic eandem Ecclesiam cum omni re sua & tua, & de illo homine confirmo esse potestate, quem tu in ea recto ordine ordinaveris, ut diebus vite vestre in vestra sit potestate abendi, possedendi, regendi, guvernandi, & usum fructuandi secundùm Deum recto moderamine,*
E *& luminaria Sanctorum die ac nocte faciendi, nam non exinde aliquid naufragandi, neque alienandi, sic tamen, ut post tuum, aut chis........ sic debeat*

beat pertenere, sicut modo per anteriores Cartulas, cum rebus...... ationis Cartula omni tempore in predicto ordine firmiter permaneat...... & Rachiprandum Presbiterum nostrum scribere communuimus.

Actum in Domo sancte Ecclesie.

Ego Johannes....... *Christi humilis* Episcopus *in hanc Cartula confirmationis manu propria subscripsi.*

Ego Exelmi indignus Presbiter me teste subscripsi.

Ego Petrus Subdiaconus &c.

Ego Rachiprandus Presbiter post tradita complevi & dedi.

Ecclesia haec sive Oratorium, quod constructa fuisset a majoribus ipsius Clerici, eisdem jus patronatus pepererat. Attamen sine consensu & con- A firmatione Episcopi, Rectorem in ea constituere, ut vidisti, minime licuit. Quod si id exigebatur in collatione minorum Ecclesiarum, quanto magis in Parochialium? Habetur inter Langobardicas Lex 43. Lotharii I. Augusti Part. II. Tomi I. Rerum Italicarum *de his, qui sine consensu Episcopi Presbyteros in Ecclesiis consti-* B *tuunt &c. ut bannum nostrum guadiare cogantur.* Id verò praecipue observandum fuit in Parochialibus Ecclesiis, quod longe majorem illae exigant Episcopi vigilantiam, & absque ejus auctoritate & venia ministrare Fidelibus Sacramenta sit nefas. Accipe ergo exemplum conlatae Parochialis Ecclesiae, desumtum ex eodem Lu- C censi Archivo, ubi autographum ipse vidi.

Collatio Ecclesiae Baptismalis, sive Parochialis Sancti Johannis Baptistae Lamari, facta a Petro Lucense Episcopo Gumperto Presbytero, Anno 904.

IN *Christi nomine. Qualiter ego* Petrus *gratia Dei. hujus sancte* Lucensis Ecclesie *humilis* Episcopus, *una per consensum Sacerdotum, seu filii ipsius Ecclesie* ordinare videor te Gumperto Presbitero *filio quondam Gumperte in eo ordine, ut supter adnexum fuerit*, in Ecclesia illa, *cui vocabulum est* beati Sancti Johanni Batiste, *&* Sancte Marie *Dei Genitrix, sita loco & finibus Lamari, quod est* Plebe Battismale, *pertinentes ipsius Epischopatui Sancti Martini, jam dicta Ecclesia Sancti Johanni & Sancte Marie inibi ordinare & confirmare videor, ut in tua sit potestate diebus vite tue,* cum aliis Ecclesiis subjectis ipsius Plebe *& cum omnibus casis &c. cum potestate usufructuandi tantum modo diebus vite tue*, & in ipsis Ecclesiis, quas tibi dedi, per tuam dispositionem officiandi, & luminarias, & Missarum D solemnia fieri debeas, & mihi, qui supra Petrus Episcopus, vel posterosque successoribus meis, singulis quibusque annis obediendi, deserviendi, ut mox est. *Sic tamen quero, ut non abeas potestatem neque licentia tu, qui supra Gumperto Presbitero, de omnibus rebus ex ipsis Ecclesiis, quas tibi dedi, pertinentibus cuilibet homini per* E *Cartula livellario nomine, nec per nullam exscriptionem alienare neque firmare sine mea licentia & voluntate, vel posterosque successores meos &c. Preterea hoc facimus, ut casis & rebus ipsius Ecclesie non per fraude, neque conludiose malo ingenio usurpetur.*

Actum Luca.

Ec

Et hec ordinationis Cartule facte sunt Anno Domni *nostri* Berengarii *divina ordinante clementia* Rex *Anno Regni ejus Septimodecimo*, *VI. Kalendas Octubrii*, *Indictione Octava*.

Ego Petrus *gratia Dei*, *humilis* Episcopus *in hac ordinatione a me facta subscripsi*.

Ego Viventius Archipresbiter Cardines & Vicedomino consensi & subscripsi.

Ego Cristianus Presbiter in auc ordinatione subscripsi.

Ego Sichardus Presbiter & Cnardinalis & Primicerius subscripsi.

Ego Guntripaldus Presbiter & Cardinalis subscripsi.

Ego Stephanus Presbiter & Cantor in hanc ordinatione subscripsi.

Ego Raprandus Presbiter subscripsi.

Ego Teofridi Presbiter & Cardinalis subscripsi.

Ego * *Petrus Presbiter & Cardinalis subscripsi*.

Ego Harimundus Presbiter subscripsi.

Ego Eripaldus Presbiter Cardinalis & Cantor subscripsi.

Ego Fridianus Diaconus subscripsi.

Ego Gisalprando Presbiter & Cardinalis subscripsi &c.

Ego Petrus Notarius & Scabinus post tradita complevi & dedi.

In Differtatione LXI. *de Cardinalibus* jam animadverti, non unam Ecclesiam Romanam numerasse inter ornamenta sua *Cardinales*. Erant isti & aliis Ecclesiis non paucis. En ut subscribant hisce tabulis *Cardinales* nonnulli Lucensis Ecclesiae. Confirmatur autem Gumberto Presbytero Parochiale illud Beneficium *cum aliis Ecclesiis subjectis ipsius Plebe*: quo nomine significantur ceterae Ecclesiae non Baptismales, Oratoria, Capellae, & exigua Monasteria, in quae suum jus Parocho Plebano competebat. Jam

A in alterâ Chartâ nuper productâ Anni DCCXXV. constitutum legitur: *nullam patiaris taxationem ab alio Presbytero, qui Plebem tenuerit*: quibus itidem ex verbis dignoscitur jus Parochis Plebanis in reliquas Ecclesias intra suae Paroeciae fines constitutas. Vide constitutionem Plebis & Plebani Figinensis Anno MCLXXV. fa-

B ctam a Rodulpho Episcopo Faesulano, apud Ughellium Tom. 3. Ital. Sacr. in Episcop. Faesulanis. Atque ejusmodi subjectae Plebibus Ecclesiae, sive *Capellae*, fonte Baptismali carentes, a suo tamen Rectore Sacerdote plerumque regebantur, qui reliqua Sacramenta, uti nunc fit, Populo ministrabat, suberatque Archi-

C presbytero, sive Plebis Rectori. *Oratoria* etiam appellabantur, sive *Capellae*, nunc autem *Parochiae* dicuntur & *Curae*. In Lege Langobardica *61.* Carolus Magnus haec habet: *Ut vos Episcopi*, *qui in omnibus Nonas & Decimas accipitis*, *in vestra providentia sit*, *quatenus Ecclesiae & Capellae*, *quae in vestra Parochia sunt* (idest

D Dioecesi) *emendentur*. Burchardus etiam lib. 3. Cap. 22. ex quodam Concilio Aquisgranensi haec refert: *Plures Baptismales Ecclesiae in una terminatione esse non possunt*, *sed una tantummodo cum subditis Capellis*. Qui nunc appellantur *Cappellani*, sive *Capellani* sub Parochis, nomen accepere ab iis, qui olim Oratoriis sive

E Capellis praeerant. Scribit autem Gregorius Magnus Lib. 2. Epistol. 12. ad Castorium Episcopum Ariminensem, de Oratorio, hoc est, de Capella intra Civitatem illam constructa loquens: *Praedictum Oratorium absque Missis publicis solemniter consecrabis*, *ita ut in eodem loco nec futuris temporibus Baptisterium construatur*, *nec Presbyterum constituas Cardinalem*.

Nomine *Presbyteri Cardinalis* designatur Presbyter seu Rector Parochialis, stabili titulo Ecclesiae illi adfixus, ut dixi in eadem Dissertatione LXI. *de Cardinalibus*. Qui enim Oratoria, sive Capellas, sive Ecclesias Parochiales subsidiarias, temporibus iis regebant, minime eis stabili titulo praeficiebantur, sed amoveri inde ad nutum Episcopi aut Patroni potuisse videntur. Itaque habemus distincta munera *Plebium*, & *Capellarum* vetustis Saeculis. Alios deinde mores invexere Secula subsequuta. Nam & in hisce subsidiariis Ecclesiis ordinari coepti sunt, & adhuc ordinantur Curati stabili titulo, quorum est Plebano (in paucis tamen) honorem & obedientiam exhibere. Propterea nunc patet, quid significarit Donizo Lib. I. Vitae Mathildis Cap. 16. dum scribit:

Plebes, *Capellas*, *pretio Clericis tribuebant*.

Apud bonae memoriae nobilem virum Comitem Franciscum Cellesium Pistoriensem, vidi Chartam Anno MCCLXXXVII. exaratam, in qua enarratur controversia oborta inter *Canonicos Plebis de Cellis* in Dioecesi Pistoriensi, & *Capellanos* ejusdem A *Plebis*, utrisque contendentibus, ad se spectare electionem *Plebani*. Ibi legitur: *Plebs de Cellis habet subjectas decem Cappellas. Ecclesia de Casore est subjecta Plebi de Cellis, tamquam suae Plebi. Ecclesia de Momigno &c.* Qui praeerant hisce Ecclesiis, sive Capellis, ibi modò appellantur *Cappellani Plebatus de Celle*, modò *Rectores*. B Legitur illic: *Rector de Casore habet vocem in electione Plebani de Celle. Rector Ecclesiae de Gugliano habet vocem &c.* Proinde agnoscimus, vocem *Cappellanus* eo tempore adhibitam ad significandos etiam ejusmodi minores Parochos. Nam quos nunc appellamus *Cappellanos*, hoc est Parochorum adjutores in ministrandis C Sacramentis, antiqui fere semper *Subcappellanos* nominare consueverunt. Adeo verò apud Pistorienses nomen istud invaluit, ut sub *Cappellarum* nomine venirent Villae quaevis, quibus Ecclesia Parochialis foret, ubi Sacramenta ministrarentur. Vide Statuta Pistoriensis Civitatis in hoc ipso Opere a me edita. Sed nihil melius, D quid *Cappellani* olim forent, indicare poterit, quàm Bulla Alexandri III. Papae, servata nobis in Tomo IV. Annalium Ferrariensium MStorum Peregrini Prisciani.

Alexandri III. Papae Bulla confirmatoria Privilegiorum & jurium Ferrariensis Ecclesiae, Anno 1169.

Alexander Episcopus, *servus servorum Dei, venerabili Fratri* Amato Ferrariensi Episcopo, *ejusque Successoribus canonice substituendis imperpetuum. Fratres & Coëpiscopos nostros ex debito commissi nobis officii sincera caritate honorare tenemur, & eis jura & dignitates suas diligenti studio* E *& sollicitudine conservare. Inde est, quod nos tue sinceritatem fidei, & devotionis fervorem, qua beato Petro & nobis firmitate immobili adhesisti, studiosis meditationibus attendentes, libenter honori tuo deferimus, & petitionibus tuis gratuitum & benignum adhibemus consensum. Antiquas igitur & ratio-*

rationabiles consuetudines, quas Antecessores tui in Canonica majori & in Ecclesiis tui Episcopatus habuerunt, tibi, & Successoribus tuis auctoritate Apostolica confirmamus. Statuentes, ut nulli liceat aliquem in Ecclesia majori in Canonicum, vel in aliquam Prelationem sine consensu & licentia tua seu tuorum Successorum recipere, nec cuiquam fas sit in ceteris Ecclesiis Capellanum absque consensu tuo constituere, vel amovere, *sicut a quadraginta annis retro usque ad inicium hujus perturbacionis est observatum*. Capellanus verò qui auctoritate tua fuerit constitutus, de manu tua curam animarum recipiat, & debitam tibi & consuetam reverentiam impendat. *Correctionem quoque Canonicorum Ecclesie tue libere habeas, & eorumdem ordinationem, sicut Praedecessores tui habuisse noscuntur, tibi concedimus & indulgemus. Preterea Hospitale, quod est situm supra Ruptam Petri Scorti, Hospitale omnium Sanctorum, & Hospitale de Caudalonga, tibi & Successoribus tuis nihilominus auctoritate Apostolica communimus. Decernences ergo, ut nulli omnino hominum liceat hunc Privilegium nostrum ausu temerario infringere, aut ei aliquatenus contraire. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica Secularisve persona sciens hanc nostrae constitutionis paginam, contra eam temere venire temtaverit, secundo, tertiove commonita, nisi presumptionem suam digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte ulcioni subjaceat. Cunctis autem vobis justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bone actionis percipiat, & aput districtum Judicem premia eterne pacis inveniat. Amen, Amen, Amen.*

Ego Alexander Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Hubaldus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis in Hierusalem subscripsi.

Ego Albertus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurencii in Lucina subscripsi.

Ego Petrus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurencii in Damaso subscripsi.

Ego Johannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Marcelli subscripsi.

Ego Theodorus Presbyter Cardinalis......

Datum Beneventi per manus Graciani sancte Romane Ecclesie Subdiaconi & Notarii, XV. Kalendas Maji, Indictione Secunda, Incarnacionis Dominice Anno MCLXVIIII. Pontificatus verò Domni Alexandri Pape Tertii Anno........

Animadvertere verba illa: *Nec cuiquam fas sit in ceteris Ecclesiis Capellanum absque consensu tuo constituere vel amovere &c.* Nec non & alia: *Capellanus verò, qui auctoritate tua fuerit constitutus, de manu tua curam animarum recipiat.* Ergo iidem *Capellani* fuere, qui nunc *Parochi* & *Curati*. Videndum tamen, an Ecclesia Ferrariensis singulari aliqua consuetudine regeretur, hoc est, *Capellanos* tantummodo amovibiles adhiberet in regimine Populi: qua de re infra mihi sermo erit. Redeo ad Lucensem Chartam, supra a me evulgatam, quae nos docuit, fuisse olim in usu non secus ac nostris temporibus, Bullas testes Beneficii conlati. Addo nunc, vicissim consuevisse Beneficiatos obligare se ad rectum Ecclesiae

clesiae regimen per alteram Chartam, quae penes Episcopum servabatur. Hanc usum tempora nostra ignorant. Locupletissimum Tabularium Lucen- A sis Archiepiscopii & heic praesto mihi erit, ex quo duas profero Chartas a me visas ibi autographas.

Charta Lucerii Presbyteri, per quam Walprando Lucensi Episcopo spondet bonum & canonicum regimen Ecclesiae Sancti Petri in loco Mosciano, Anno 746.

IN *Dei nomine. Regnante* Domno *nostro* Ratchis *vir excellentissimo* Rege, *Anno Regni ejus, Christo auxiliante, Tertio, Mense Olubrio, Indictione Quintadecima. Manifestus sum ego* Lucerius VV. Presbitero, *quia repromecto & spondeo, atque manus meam facio tivi* Domno *venerabili* Walprand Episcopus, pro eo cot me *una cum filiis Eccleſie* in Ecclesia Sancti Petri in loco Mosciano Presbiterum hordinasti, & in omnem ris Ecclesie cunfirmasti, cum consenso Ratperti & Barbula Centinariis, vel de tota Plevem congrecata, me in ipsa sancta Dei Ecclesia cunfirmasti, *ut amodo ab unc die in ipsa supraſcripta Ecclesia deserbire diveam casto & justo ordine, non superve aut inique agantes, set semper in humilitatem Deo & ipsius Ecclesie serbientes, laus & mandatum Domini in omnibus adinplentes, & res Ecclesie bene lavorantes & guvernantes, non fraudem facientes, nec aliquid de rebus Ecclesie menuantes, aut in malis partibus nosfracantes aut deportantes in proprio Monasterio meo, aut in qualive loco peculiario facientes, nisi tantum causa benedictionis pro amicos aut parentes meos, aut cui voluero de fructum oblatorium absque fraude. Et si de hec omnia supraſcripta capitula leniter non cunservavero, & ad me adinpletum non fuerit, aut si de ipsa Ecclesia....... & provata causa fuerit per duo vel tres homines Deum* B *timentes, quas meam culpa sid, cunpuna ego qui supra Luceri Presbitero tivi Domno meo Walprand Episcopus auri Soledus boni Lucani nomero centum. Quam meis repromessionis pagina Gaudentius Presbiter una cum Perteradu Clericus discipulu ejus iscrivere rogavi, & dectato supraſcripto Gaudentio Magistro meo scripsi ego Perteradus* sup i- C stipulationem isponsionemque *interposita.*

Actum Luca in Domo sancte Ecclesie.

Ego Luceri Presbitero in hac manus mea suscribsi.

Signum ✠ *manus Buciuli VV. Presbiteri testis.*

Signum ✠ *manus Guntelini Clerico testis.*

D *Signum* ✠ *manus Auripert VV. Presbitero da Rocca testis.*

Signum ✠ *manus Seipert Clerico filio quondam Seifridi testis.*

Signum ✠ *manus Lucifridi Clerici testis.*

Gaudentius Presbiter propria manu mea suscribsi & confirmavi.

E En ut olim multis in Ecclesiis instituerentur Rectores. Non unus Episcopus eligebat, sed aut praecedebat electio Populi, quam postea sacer Antistes confirmabat, aut ad electionem Episcopi accedebat consensus Populi ejusdem. Heic Lucerius Presbyter ordinatum se fatetur a Walprando Episcopo *cum consensu Raperti & Bar-*

& Barbulae Centenariorum, vel totius Plebis congregatae. Atque hinc elucet, quinam *Centenarii* forent, videlicet minores Judices, qui Castellis seu vicis praeerant, subjecti Comiti sive Praesidi Civitatis. Oculos etiam ad subscriptiones converte, ubi occurrit *sub istipulatione, isponsioneque:* A quem morem adhuc Tuscorum Dialectus observat praeponendi *I.* verbis ab *S.* impuro (ut ajunt Grammatici) idest alterâ consonanti conjuncto incipientibus. En alteram Chartam, ex qua etiam intelligas, jus Parochiale memoratum in minores Parochiae Ecclesias.

Ursipertus Clericus Peredeo Lucensi Episcopo pollicetur rectum regimen Ecclesiae Sancti Cassiani de Controne, Anno 772.

IN Dei nomine. Regnante Domno *nostro* Desiderio Rege, *& filio ejus* Domno *nostro* Adelchis Rege, *Anno Regni eorum Sextodecimo & Quartodecimo, Pridie Nonas Septembris, per Indictionem Undecimam. Manifestum est mihi* Ursiperto Clerico *filio Wilifridi de loco Controne, quippe qui & rogavi te venerabilem* Domnum Peredeum *in Dei nomine* Episcopum, *ut mihi dimissuriam dare juberis, qualiter ad honorem Presbiterii pervenirem simul, &* me Rectorem in Ecclesia beati Sancti Cassiani in *suprascripto loco* Controne ordinare juberis; *& pro tua misericordia me audire dignatus es. Modò verò per hanc Cartulam repromittere prevideo ego, qui supra, Ursipertus Clericus tibi venerabili Domno meo Peredeo in Dei nomine Episcopo, ut in omnibus obediens tibi secundùm Sanctos Canones esse debeam, simul & Successoribus tuis, sicut alii Sacerdotes vestri, & neque contra vos,* neque contra Presbiterum vestrum, quem vos in Ecclesia vestra Sancte Julie Baptismale. (*) agere presumam, neque sine vestra licentia, vel de ipso Presbytero vestro Missam cantare debeam in ipsa Ecclesia Sancti Cassiani. *Et per singulos annos vobis & successoribus vestris reddere promitto duos* B *berbices bonos in Natale Sancti Gerbasi hic Luca. Et si haec omnia suprascripta capitula a me adimpleta & conservata non fuerit, spondeo ego, qui supra, Ursipertus Clericus tibi Domno meo Peredeo in Dei nomine Episcopo & Successoribus tuis, componere auri Soledos numero quinquaginta. Et pro confirmatione Rachiprandum Clericum* C *scribere rogavi.*

Actum Luca.

Signum ✠ *manus Ursiperti Clerici, qui hanc Cartulam fieri rogavit.*

Signum ✠ *manus Wilifridi genitoris ejus consentientis.*

Ego Deusdune Presbitero rogatus ab Ursiperto Clerico in hac Cartula me teste subscribsi.

D *Ego Filippus Clericus rogatus ab Ursiperto Clerico in hanc Cartulam me teste subscripsi.*

Ego Audeprandus Clericus rogatus ab Ursiperto Clerico in hanc Cartulam me teste subscripsi.

Ego Rachiprandus Clericus post tradita complevi & dedi.

E Nostris autem temporibus familiare est in multis Dioecesibus, eos appellare *Archipresbyteros*, qui ab aliis *Piovani*, sive *Plebani* dicuntur, quia Plebibus (Italice nunc *Pievi*) sive Eccle-

(*) Notario excidit *ordinaveritis*, vel quid simile.

Ecclesiis Baptismalibus praesunt ruri. At noris, antiquissimum hunc esse morem. In Synodo Ticinensi habitâ circiter Annum Christi DCCCL. Tom. 8. Concilior. Labbeanae edition. pag. 61. Cap. 6. constituitur ut Episcopi scrutentur quam diligentiam erga plebem sibi commissam Presbyteri gerant. *Oportet enim, ut Plebium Archipresbyteri curent, quatenus qui publice crimina perpetrarunt, publice poeniteant. Qui verò occulte deliquerint, illis confiteantur, quos Episcopi, & Plebium Archipresbyteri idoneos ad secretiora vulnera mentium medicos elegerint.* Infra Cap. 13. haec habentur: *Singulis Plebibus Archipresbyteros praeesse volumus, qui non solùm imperiti vulgi solicitudinem gerant, verùm etiam eorum Presbyterorum, qui per Minores Titulos habitant, vitam jugi circumspectione custodiant &c. Nec obtendat Episcopus, non egere Plebem Archipresbytero, quod ipse eam per se gubernare valeat: quia etsi valde idoneus est, decet tamen, ut partiatur onera sua, & sicut ipse matrici praeest, ita Archipresbyteri praesint Plebeis* (sive *Plebibus*) *ut in nullo titubet Ecclesiastica solicitudo.* Ex his habes, ruri fuisse matrices sive primarias Parochias, *Plebis* appellatione distinctas, ubi Baptismus celebrabatur; quibus qui praeficiebantur, *Archipresbyteri* consuevere vocari. Erant autem & aliae minores Parochiae (*minores Tituli* heic appellantur: nos nuper vidimus nuncupatas etiam fuisse *Capellas*) Archipresbytero ita subjectae, ut quoties de ibi collocando Rectore sive Presbytero ad confessiones audiendas, aliaque, praeter Baptismum, sacra peragenda, electio spectaret non solùm ad Episcopum, sed etiam ad Archipresbyterum. Antonius Augustinus Canones cujusdam anonymi

A Concilii evulgavit, quos Labbeus in Tomo IX. Concilior. pag. 506. ad Annum Christi DCCCCIV. descripsit. Ibi hic idem Canon paucis verbis mutatis occurrit, ut propterea locus conjecturae sit, spectare eosdem Canones ad Concilium Ticinense Anno, ut nuper dixi, DCCCL. habitum. Ergo uti in Cathedralibus Ec-
B clesiis, qui Cleri princeps erant, regebantque Presbyteros eisdem Templis addictos, *Archipresbyteri* appellati sunt (quod munus ac nomen antiquissimum est, & occurrit in Concilio Carthaginiensi Quarto Anni CCCXCVIII.) ita qui ruri in matrice sive Baptismali Ecclesia reliquis Presbyteris, ac *minoribus titulis* praee-
C rat, Archipresbyteri appellatione frui olim coepit. Aperte in Concilio Turonensi II. Anno DLXVII. Canone 19 memorantur *Archipresbyteri vicani*, ut alios testes omittam. Et ampla quidem fuit olim ejusmodi Archipresbyterorum, seu Plebis Rectorum, auctoritas. Inter alia fuisse illis jus constituendi Rectores in *mi-*
D *noribus titulis*, sive Parochiis Plebi subjectis, invenio. In Lucensis Archiepiscopii Chartophylacio pergamena adservatur, scripta *Anno XIII. Ludovici Imperatoris, & Quarto Lotharii Augusti ejus filii, XII. Kalendas Aprilis, Indictione IV.* idest Anno Christi DCCCXXVI. Ibi *Gumprandus Presbyter filius quondam Pertei Presbyte-*
E *ri* (tum heic tum alibi animadverte, quàm saepe in Chartis Lucensibus occurrant *Presbyteri*, quibus pater fuit Presbyter) a Rectore Ecclesiae Baptismalis Sanctae Mariae de Sexto ordinatur Rector Ecclesiae Sancti Georgii de Vulsignana, cum obligatione Officii divini, Luminarium diu noctuque, & ut quotannis pensionem Rectori ejusdem Plebis persolvat

solvat *denarios XXX. & dimidium oblationum*. Neque mirere, censum a Plebano impositum minori Ecclesiae. Uti in Dissertatione XXXVI. *de Precariis* ostendi, cogebantur & ipsi Plebani, immo & reliqui minores Parochi, censum Episcopis reddere pro more eorum temporum, quibus Beneficia Ecclesiastica mercaturae legibus obnoxia evaserant. Uti ex altera Charta Anni DCCCXLV. constat, *Gunthelmus Clericus ab Ambrosio Lucensi Episcopo* ordinatur Rector Ecclesiae Sancti Hippolyti secus fluvium Arnum, & Ecclesiae Sanctae Mariae in Monte, pollicendo se annis singulis LX. Solidos argenteos eidem Praesuli persoluturum. At inquies: en Pensiones nostrorum temporum. Non abnuo. At non parum discriminis inter has & illas intercedit. Hae institutae, ut Clericis dignis & egentibus ex aliorum ubertate subveniretur; at illae in marsupium unius Episcopi confluebant. Verùm Seculis posterioribus erepta est Archipresbyteris, immo & Episcopis tanta auctoritas atque licentia.

Supra innui, nomine *Capellarum* donatos fuisse *minores Titulos*, sive Ecclesias Plebibus subjectas. De hujus nominis origine conjecturam suam mihi significavit quondam Hubertus Benvoglientus Patricius Senensis, cujus raram erga me, dum vixit, benevolentiam, nunquam satis depraedicare potero. *Uti enim* (sic ille ad me scribebat) *Capellae, sive Sacella, sunt Ecclesiis, hoc est Templis connexae, earumque pars; ita Parochiae minores, quod Ecclesiae majoris sive Plebis partes essent, Capellae videntur appellatae*. Haec ingeniose. Attamen quae nunc Sacella in Templis *Capellae* nomine donantur, serius hanc appellationem consequuta reor. Antiquis nempe Seculis *Cubicula* nuncupabantur, ut ostendi in Dissertatione VII. Tomi Primi Anecdotor. Latinor. aut *Oratoria*, ut Anastasii Bibliothecarii loca quaedam fidem faciunt, aut *Monasteria*, ut est apud Agnellum in Vitis Episcopor. Ravennat. ad Vitam Sancti Maximiani. Quare veri videtur similius, minores Parochias ideo *Capellae* nomen fuisse adeptas, & *Capellanos* nuncupatos iis praefectos, quod *Capellae* appellarentur olim Aediculae sacrae in privatorum usum, praecipue in agris, constructae: istis verò in publicum usum conversis praeficerentur Sacerdotes, qui sacra ibi Populo ministrarent. In Concilio Parisiensi Sexto, Anno DCCCXXIX. Lib. 3. Cap. 6. haec habentur: *Admonemus, ut posthabitis Aediculis, quas usus inolitus Capellas appellat, Basilicae Deo dicatae ad Missarum celebrationem audiendam, & Corporis & Sanguinis Dominici perceptionem sumendam, assidue, devoteque adeantur*. Suberant autem ejusmodi *Capellae* secundùm Canones Plebi, in cujus agro conditae erant. Atque haec caussa fuit, cur Episcopi petentes suorum jurium ac bonorum confirmationem a Romanis Pontificibus atque Imperatoribus, *Plebium* tantummodo facere solerent mentionem, qùas etiam sigillatim enumerandas curabant. Exempla adferam. Antiquis suis monumentis Ecclesia Mantuana caret; at quando potiora illius Privilegia servavit nobis Estensis Bibliotheca in Collectanei. MStis Peregrini Prisciani, ea identidem proferre me posse gaudeo. Itaque duo Praecepta ad eamdem Ecclesiam spectantia heic accipe in quibus Plebes ei suppositas recensitas videbis.

Confirmatio Privilegiorum & jurium Mantuanae Ecclesiae facta ab Henrico III. Germaniae & Italiae Rege, Anno 1045.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Henricus divina favente clementia Rex. Si in sacratis omnipotenti Deo locis a quibuslibet desolatis recuperationis augmentum pio favore largimur, id nobis & ad Imperii nostri stabilimentum atque ad aeternae remunerationis emolumentum credimus profuturum. Quapropter omnium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium, praesentium scilicet ac futurorum noverit universitas, quod Marcianus sanctae Mantuanae Sedis Episcopus, nostram adiit clementiam postulans, ut pro Dei amore, nostraeque animae remedio, ad confirmationem vel restaurationem omnium suorum bonorum, nostrae auctoritatis Praeceptum suae Ecclesiae concedere dignaremur. Cujus precibus inclinati, per interventum quoque Herimanni nostri dilectissimi Archiepiscopi & Archicancellarii, & Brunonis nostri amantissimi Episcopi, libenter acquiescentes: & quoniam dignum est, ne res Ecclesiarum Dei a quibuslibet depraedentur, ut ab earum ditione, quod nequam est, auferantur, decrevimus eidem Mantuano Episcopatui omnes res, quas modò de donis Regum seu Imperatorum Praedecessorum nostrorum, vel alio quolibet modo tenet, vel quas sine lege potestative, vel cum virtute perditas habere videtur. Videlicet Monasterium, quod factum est in honore Sanctorum Memoris, Probi, & Ruffini, cum omnibus suis adjacentiis, scilicet cum aqua, quae dicitur Mulinelles, cum suis decursibus de illo loco, unde eadem aqua originem sumit, usque in Mincii amnem, & ex utraque lectuli parte duodecim pedes, cum omnibus per-

A tinentiis ejusdem Monasterii, cum Curtibus etiam in Veronensi, Vicentino, Mantuano, Brisiano, Placentino, Mutinensi, atque Cremonensi Comitatibus sitis, quae ita nominantur, Bagniolo, Colonia, & in circuitu fluminis, quod dicitur Capud Alponis, Puliana, Alonte, Leonigo, atque Sablone; seu in Gardinensi Judiciaria, cum B servis & ancillis ibidem pertinentibus, & omnes alias res ejusdem Monasterii, quae sunt in praedictis Comitatibus, vel infra nostrum Ytalicum Regnum, seu quas ceterorum hominum concessionibus, traditionibus, offensionibus, comparationibus, commutationibus, libellorum quoque vel qualicumque legalium Cartarum conscriptionibus, seu pheothe- C cariis vel emphiteosi ipse sanctus Locus obtinuit. Confirmamus itaque sibi Plebem Mantuanae Civitatis cum Plebe Saffelli, quae est in Porto, Plebem de Suave, Plebem Mauri, Plebem Sancti Metri, Plebem de Octavo, Plebem de Riverso, Plebem de Goti, de Volta, de Bonago, de Corte de Cauriana, de Calziago, de Gaffe- D nago, de Capite Tartari, de Margareja, de Ludolo, quae est in Scorzarolio. de Turiselle, de Saviola, de Castellione Mantuano, de Boneficio, de Bigarello, de Sancto Georgio, de Ponterioli, de Barbasio, de Carisedolo, de Sancto Cassiano, de Sancto Martino, de Casale Barbasi, de Sancto Laurentio in Casale, de Guber- E nule, de Septingenti, de Sermite, de Sancta Maria de Baniolo, de Castellucchio, de Campedello, de Radaldescho: itemque Plebem in Flumine novo, Plebem de Pletule, cum omni-

A omnibus aliis Plebibus & Capellis, *cum terris cultis & incultis, cum silvis & venationibus, Decimis, seu Curtibus, Mansis etiam vestitis atque absentibus, campis, pratis, pascuis, & cum omnibus Insulis, quae sunt in Flumine Padi, de Zara usque in Burana, & usque in Vizanum, sicut Padus antiquitus decurrebat: cum piscationibus, caretis, paludibus, molendinis, aquis,* B *aquarumque decursibus, ripis, omnia omnino in integrum quaecumque dici vel nominari possint, unde eadem Sancta Mantuanensis Ecclesia investita fuisse dignoscitur, quocumque ordine vel qualibet legitima auctoritate. Insuper renovamus scriptum Sancti Cassiani Abbatiae, a Paganis devastatae, per hos fines terminatae, de Agritia Majore* C *usque in viam, quae vulgo dicitur Viscovilis, usque in Agritiam Minorem; inde decurrit terminatio usque in Verenscula; inde derivatur per fossas Paluti in Lacum Mantuae, inde Fissaro, & per Fissarum usque in Agritiam Majorem, ubi terminationis exordium sumsit, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis, quae ad ipsam Abbatiam per-* D *tinere videntur, quatenus idem Marcianus Praesul, ejusque Successores haec omnia ad utilitatem sui Episcopii absque alicujus impedimento & contradictionis molestia perpetualiter valeant possidere. Verùm etiam confirmamus eidem Ecclesiae omne teloneum, ripas, & ripaticum, & fixuras palorum ripae Mantuanae Civitatis & Porti, & totam publicam functionem, atque Insulam Reveris & Curtem Regalem, necnon & Insulam, quae dicitur Suzaria &c.* (*)

Signum (✠) Domni Henrici Tertii Regis invictissimi.

Adelberius Cancellarius vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data Anno Dominicae Incarnationis MXLV. Indictione XIII. Anno verò Domni Henrici Tertii Ordinationis ejus XV. Regnantis verò VI.

Actum Augusta, feliciter. Amen.

Quum verò Anno MLV. Henricus idem Mantuae versaretur, defuncto jam Episcopo Conone Marciani Successore, curavit Clerus, ut eidem Ecclesiae Privilegia confirmarentur. Quod & impetrarunt, uti subsequens Diploma ostendet, in quo *Plebes* enumerantur ad *Plebem*, idest Dioecesim *Mantuanam*, pertinentes.

Henricus Rex III. Imperator II. Ecclesiae Mantuanae omnia illius jura ac Privilegia firmat, Anno 1055.

E *IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Henricus *divina favente clementia* Romanorum Imperator Augustus. *Si illis, qui ad loca sacra destinati divinis officiis inserviunt, nostrae Imperialis munificentiae benevolentiam in suis petitionibus clementer ac benigne demonstramus, a Deo omnium rerum inspectore meritam & condignam retributionem nos recipere speramus. Unde omnium sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque fidelium tam futurorum quam praesentium diligens industria noverit, qualiter pro remedio animae nostrae, & ob interventum* Conjugis nostrae *dilectissimae* Imperatricis Agnetis, *necnon propter incrementum* Filii nostri *carissimi* Henrici Quarti Regis, *Mantuano*

(*) Habes reliqua in Privilegio Ottonis Tertii, An. Ch. DCCCCXCVII. in hoc ipso Opere alibi evulgato.

tuano Episcopo Plebem Mantuanae Civitatis *cum Canonicis & omnibus Clericis ejusdem Civitatis*, Plebem Saffelli *quae est in Portu, cum decimis & omnibus Clericis ejusdem Castri*, Plebem de Saane, Plebem Mauri, Plebem Sancti Metri, Plebem de Octavo, Plebem de Reverso, Plebem de Goiti, de Volta, de Lonigo, de Capriana, de Calcacho de Grisenago, de Capite Tartari, de Marcaregia, de Ludolo, *quae est in Scorzarolo*, de Marmirolo, de Castellione Mantuano, de Bonesicio, de Bigarello, de Sancto Georgio, de Pontariolo, de Burbassio, de Cassatulo, de Sancto Cassiano, de Sancto Martino in Casale Barbato, de Sancto Laurentio in Casale, de Gubernulo, de Settingenti, de Sermado, de Sancta Maria de Bagniolo, de Castelluclo, de Campitello, de Radaldisco, de Curte Attonis, Plebem in Flumine novo Plebem de Pletule, cum omnibus aliis Plebibus & Capellis ad suprascriptam Plebem Mantuanae Civitatis pertinentibus, *& cum omnibus Clericis totius Episcopatus, & decimis confirmamus & damus, ita ut ab omni Reipublicae functione sint absoluti. Nihil ab eis quisquam publicus Minister exigat, ut securius ac diligentius divinum Officium perficere possint. Praecipimus etiam, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque nostri Regni magna vel parva persona de rebus omnium supradictarum Ecclesiarum placitum tenere, neque in domibus Clericorum vel Laicorum suorum aliquod mansionaticum potestative tollere, aut fodrum vel aliquod tributum, neque homines ejus Clericos vel Laicos, Liberos, commendatitios, libellarios, & cartulatos, vel super terras ipsius Ecclesiae residentes, neque servos vel ancillas ad Placitum ducere, nec pignorare,*

A *aut molestare, aut flagellare praesumat, vel de omnibus rebus omnium Clericorum totius Mantuani Episcopatus, vel super terras ipsius residentium, aut de omnibus Ecclesiis totius Episcopatus aliquo ingenio se intromittere audeat; sed omnia integre in potestate Episcopi permaneant. Insuper per hoc nostrum Praeceptum confirmamus & corroboramus*
B *sibi Curtem de Volta cum Castro, &* Capella, *& omnibus pertinentiis ejusdem Castri. Si quis hoc violaverit, centum Libras auri optimi componet, medietatem Camerae nostrae, & medietatem praedicto Episcopo. Quod ut verius credatur, hanc Cartam inde conscriptam, manu propria corroborantes, Sigilli nostri impressione jussimus insi-*
C *gniri.*

Signum (✠) Domni Henrici Tertii Regis & Imperatoris Secundi.

Guntherus vice Herimanni Archicancellarii recognovi.

Data XIII. Kalendas Novembris Anno Dominicae Incarnationis MLV. Indictione VIII. Anno autem Domni Henrici Regis Tertii, Imperatoris autem
D *Secundi. Ordinationis ejus XXVII. Regni quidem XVII. Imperii verò IX.*

Actum Mantuae in Regio Palatio in Dei nomine feliciter. Amen.

In ambobus hisce Diplomatis dinumeratas vides regimini Mantuani Antistitis Plebes omnes subjectas. Id satis erat; nam qui *Plebes* confirma-
E bat, Ecclesias quoque eisdem Plebibus subjunctas confirmasse intelligebatur. Quanquam de istis aliqua heic est mentio in iis verbis, *cum omnibus aliis Plebibus, & Capellis*. Contra de his ipsis *Capellis* commemoratio aliqua occurrit in Bulla Eugenii III. Papae, quam e Tabulario Capituli Canonicorum Regiensium descripsi.

Eugenii

Eugenii III. Summi Pontificis Bulla, qua Episcopo & Ecclesiae Regiensi omnia illius jura ac Privilegia confirmat, circiter Annum 1146.

EUgenius Episcopus *servus servorum Dei, venerabili fratri* Alberoni Regino Episcopo, *ejusque Successoribus canonice substituendis in perpetuum. Pia postulatio effectu debet prosequente compleri, ut & sinceritas devotionis laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, venerabilis frater Albero Episcope tuis justis postulationibus clementer annuimus, & Reginam Ecclesiam, cui Deo auctore preesse dignosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quecumque bona in presentiarum juste & canonice possides, aut in futurum rationabilibus modis Deo propitio poteris adipisci, firma tibi, tuisque Successoribus, & per vos eidem Ecclesie illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Monasterium Sancti Prosperi: Canonicam Sancti Geminiani:* Capellam Sancti Stephani, & ceteras Capellas ejusdem Civitatis: *Monasterium Sancti Thomae: Monasterium Sancti Raphaëlis:* Plebem de Minotio: Capellam Sancti Jacobi de Insula de Bibio, cum aliis Capellis ejusdem Plebis: Plebem de Thoano: Capellam Hospitalis de Ponte de Cavella *cum suis possessionibus, &* aliis Capellis ejusdem Plebis: Plebem Sancti Vitalis cum Capellis suis, *& omnibus ad eam jure pertinentibus:* Plebem de Campiola: Capellam Sancti Venancii de Bussina: Capellam de Valvesneria: Capellam de Sancto Vito, cum aliis Capellis ejusdem Plebis: Plebem de Baysio, cum suis Capellis: Plebem de Castro Ariano, cum suis Capellis: Plebem Sancti Eleucadii, cum suis Capellis: Plebem de Albineto, cum suis Capellis: Plebem de Pulianello, cum suis Capellis: Plebem de Lezulo cum suis Capellis: Plebem de Caviliano: Capellam de Fano: Capellam Cirezula: Capellam Sancti Prosperi de Graxiano, cum aliis Capellis ejusdem Plebis: Plebem de Bibiano: Capellas de Bibianello cum aliis Capellis ejusdem Plebis: Plebem de Mutilena: Capellas de Curviaco: Plebem de Rivalta: Plebem de Foliano: Plebem de Cereto: Plebem de Banio: Plebem Herberie: Plebem de Prato, cum Capella Sancti Martini de Rivo, & aliis suis Capellis: Plebem de Bagnolo: Plebem de Camporotondo cum Capella de Corrigia &c. Plebem de Curte Nova: Plebem de Nuvelaria: *Ecclesiam de Campagnola:* Plebem de Fabrica, cum Capella de Razolo: Plebem Sanctae Mariae de Novis: *Ecclesiam de Gargatella:* Plebem de Sancto Stephano, cum Capella Sancti Possidonii &c. Plebem de Quarantula: Plebem Sancti Martini in Spina, cum Capellis de Gaiello, & de Maneronta: Plebem de Ceriano, cum Capella de Mulla: *Ecclesiam de Gonzagha:* Plebem de Villula: Plebem de Pigugnaca: Plebem de Bondeno de Runculis: Plebem de Bondeno Arduini: Plebem de Suzaria: *Ecclesiam de Lettobenano: Ecclesiam de Polisino: Ecclesiam de Cizola:* Plebem de Luzaria, cum Capella de Satta, & aliis

A & aliis suis Capellis: Plebem de Guardestalla, cum suis Capellis: Monasterium de Marola: Monasterium de Canusio. *Presentis quoque decreti auctoritate sancimus, ut universi Regini Episcopatus fines quieti deinceps omnino & integri tam tibi quàm tuis Successoribus conserventur. Predecessoris quoque nostri bone memorie* Urbani Episcopi *vestigiis inherentes sancimus*, ut in Parochialibus Ecclesiis, quas te- B nent Monachi in tuo Episcopatu, vestro assensu Presbyteros collocent, qui si ydonei fuerint, a vobis animarum curam suscipiant, & de Plebibus quidem coram vobis rationem reddant: *Monachis verò pro rebus temporalibus debitam subjectionem exhibeant, salvâ in omnibus Apostolicae Sedis auctoritate. Si quis igitur in futurum Ecclesiastica &c.*

Ego Eugenius Catholice Ecclesie Episcopus *subscripsi*.

BENE VALETE

Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.
Ego Gregorius Presbyter Cardinalis titulo Calisti subscripsi.
Ego Guido Presbiter Cardinalis titulo Sanctorum Laurentii & Damasi subscripsi.
Ego Albertus Presbiter Cardinalis titulo Sancte Anastasie subscripsi.
Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sanctorum Sergii & Bacchi subscripsi.
Ego Petrus Diaconus Cardinalis Sanctae Mariae in Porticu subscripsi.
Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli subscripsi.
Ego Cinthius Diaconus Cardinalis Sancte Romane Ecclesie subscripsi.

C Est mihi & altera Bulla, quam ex Senensibus membranis eduxit, & ad me misit Hubertus Benvoglientus. Ibi referuntur *Plebes* quaelibet Clusino Episcopo subjectae: tum quaedam *Capellae*, sed non omnes, uti legenti patebit. Et sane olim latius excurrebat Clusini Episcopi Dioecesis, quam variis temporibus Romani Pontifices attenuarunt.

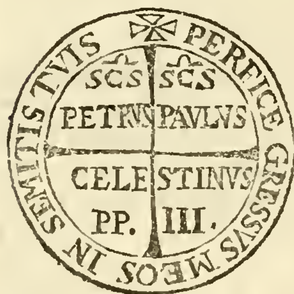
Coele-

Coelestini Papae III. Bulla, qua Theobaldo Episcopo Clusino, ejusque Ecclesiae, omnia bona, & jura confirmat, Anno 1191.

A Celestinus Episcopus, *servus servorum Dei*, *dilecto fratri nostro* Theobaldo Episcopo Clusino *salutem & Apostolicam benedictionem. Miserati inopiam commissae tibi Ecclesiae Clusinae & Predecessorum nostrorum felicis memoriae* Honorii, Eugenii, Anastasii, & Adriani Romanorum Pontificum *vestigiis inhaerentes*, *Ecclesiam ipsam*, *cui adjutore Domino praesides*,
B *sub beati Petri & nostra protectione suscipimus*, *ut Clericos ordines*, *quascumque possessiones & bona in praesentiarum tua Ecclesia possidet*, *aut in futurum possidebit*, *firma tibi tuisque Successoribus & illibata permaneant*. *In primis Cathedralem Ecclesiam Sancti Secundiani*, *& Ecclesiam Sanctae Mustiolae*, *Hospitale Sancti Herenei*, Plebem
C Sanctae Mariae de Balneo; Plebem Sancti Donati de Radicofano; Plebem Sancti Johannis de Queneto; Plebem Sanctae Mariae de Spino, cum Cappella Sancti Johannis, *& massaritiis*; Plebem Sancti Martini de Fabrica, *cum omnibus suis pertinentiis*; Plebem Sancti Johannis de Pupille; Plebem Sancti Donati; Plebem
D Sancti Martini, cum Cappella Sancti Quirici de Castello Algisi; Plebem Sancti Eleutherii; Plebem Sanctae Mariae de Peretulo; Plebem Sanctae Mariae de Runcano; Plebem Sancti Donati; Plebem Sancti Cervasii; Plebem Sancti Severi de Verlano; Plebem Sancti Terentiani de Materno; Plebem Sanctae Mariae de
E Figline, cum Cappellis suis; Plebem Sancti Caesarii; Plebem Sanctorum Cosmae & Damiani; Plebem Sancti Silvestri; Plebem Sancti Victorini cum Cappella Sancti Martini; Plebem Sancti Philioni; *Heremum de Vivo*; Plebem Sanctae Florae, *cum omnibus suis pertinentiis*; Plebem Sancti Petri de Auliano cum Cappella de Lugnole: *Et quicquid habetis in Ecclesia Sancti Leonardi de Castello de Plano*: Plebem Sanctae Mariae de Muscia, cum Cappella de Castellione Ugonis; Plebem Sancti Laurentii. *Curtes etiam ejusdem Episcopii*, *videlicet Curtem Sanctae Florae de Noceto*, *Curtem de Bugnano*, *cum Castello de Potentino & Turre sua*, *sita super flumen Vivo*, *Curtem Sancti Clementis*; Cappellam Sancti Pauli de Moterlo, & Plebem Sancti Ansani; *Curtem de Montealtulo*, *Curtem de Capitino*, *& de Lojano*, *& Corvaja*, *cum* Cappella sua: *Montem de Torino*; *Curtem de Bruscaja*, *cum Castello Ceculo*; *Curtem de Rasarone*, *cum* Cappella Sancti Adriani: *Monasterium Sancti Petri in Campo*; *Curtem Sancti Angeli de Cervinaja*; Plebem Sancti Mamiliani in Cignano, *cum suis pertinentiis*: *Curtem Sancti Quirici de Pulsignano*; Cappellam Sancti Pauli; *Curtem de Puteolo*, *cum* Cappella Sancti Petri; *Curtem de Casa Majore*, cum Cappella; *Curtem Sancti Salvatoris*; *Curtem de Caliano*; *Curtem de Mugnano*: *Monasterium Sancti Benedicti*, *situm juxta fluvium Tresiani*; *Ecclesiam Sancti Pauli de Materno*; *Ecclesiam Sancti Andreae de Fracta*: Cappellam Sancti Angeli de Rivo: Cappellam Sancti Crisanti *& Tavernelle cum Roso*: *Ecclesiam Sanctae Honoratae*, *cum omnibus suis pertinentiis*: *Curtem de Petrognano*: *Montem Veneris*: *Curtem de*

Raspi-

A *Raspista: Curtem de Campilli, Curtem Sancti Johannis de Terninano, Curtem de Valcalla, Curtem de Martiniano, Curtem de Resignano, Curtem de Fabrica:* Cappellam Sanctae Mariae de Flojano: *Ecclesiam Sanctae Mariae de Fortunula: Curtem de Tilliano, Curtem de Pistulla, Curtem de Valliano: Castellum de Carriolo, cum tota Curte sua;* B Cappellam Sancti Justi, *cum pertinentiis suis: Curtem de Cignano: Ecclesiam Sancti Petri, Ecclesiam Sancti Laurentii; Montem Luculi; Quartam partem Castelli de Asiiano ex testamento* Comitis Manentis: *Castellum de Montolla, cum toto districtu suo, & medietatem omnium eorum, quae habuit a Serra de Sarthiano usque ad flumen* C *Clanii, excepto eo, quod habuit in Colle Franculi. Praeterea Ecclesiam Sancti Petri, Ecclesiam Sancti Silvestri, Ecclesiam Sancti Pantaleonis,* Cappellam Sancti Dominici, *Ecclesiam Sancti Savini, Ecclesiam Sancti Johannis de Guerneto, Ecclesiam Sancti Hilarii, cum omnibus suis pertinentiis; Curtem de Murelle cum omnibus pertinentiis suis. Insuper etiam Piscarias, quas habetis in Portu de Casali, in Plano de Lignallia, in Vena de Arrone, & circa Pontem Clanis superius & inferius, in Ulma & in Volatu. Decernimus ergo, ut nullus Archiepiscopus in praedicta Parochia absque Clusini Episcopi licentia Ecclesias consecrare, Chrisma conficere, Clericos ordinare, aut publicam poenitentiam dare praesumat. Nullus etiam Episcopale jus Clusini Episcopatus, quartam videlicet partem Decimarum & Oblationum tam vivorum quàm mortuorum, & alia, quae secundùm statuta sacrorum Canonum ei debentur, irrationabiliter audeat impedire, vel ipsam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quomodolibet molestiis fatigare; sed omnia integra conserventur tam Clericorum, quàm Pauperum usibus profutura: salvâ Sedis Apostolicae auctoritate. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Secularisve persona &c.*

Ego Celestinus Catholicae Ecclesiae Episcopus *subscripsi.*

Ego Pandulfus Basilicae XII. Apostolorum Presbyter Cardinalis subscripsi.
Ego Melior Sanctorum Johannis & Pauli Presbyter Cardinalis subscripsi.
Ego Johannes Titulo Sancti Clementis Cardinalis, Tusculanus Episcopus subscripsi.
Ego Hugo Presbyter Cardinalis Sancti M...... titulo Equitii, subscripsi.

Ego

Ego Albinus Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego Octavianus Hostiensis & Velletrensis Episcopus subscripsi.

Ego Johannes Praenestinus Episcopus subscripsi.

Ego Gratianus Sanctorum Cosmae & Damiani Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Joffredus Sanctae Mariae in Vialata Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Bernardus Sanctae Mariae Novae Diaconus Cardinalis subscripsi.

Datum Laterani per manum Egidii Sancti Nicolai in Carcere Tulliano VI. Kalendas Januarii, Indictione XI. Incarnationis Dominicae Anno MCXCI. Pontificatus verò Domni Celestini Papae III. Anno Primo.

Ex his Ughellium corrige, qui Tom. 3. Italiae Sacrae, inter (*) Clericos Episcopos ad Annum MCC. commemorat *Gualfredum*; tum ait *Theobaldum* floruisse Anno MCCXX. Praeeunte hac Bullà ediscimus, Theobaldum Clusinum Episcopum sedisse Anno MCXCI. Quum verò Plebani ab Apostolica Sede Bullas patrocinii ac tutelae impetrabant, tunc studiose curabant, ut singulae suppositae Ecclesiae, sive Cappellae, recenserentur. Moris hujus exemplum exhibeo ex Historia MSta Garfagnanae Provinciae, quae ultra Apenninum Mutinensium Serenissimorum Ducum imperio subest in Lucensium finibus. Ibi antiquissima est *Plebs Fosciana*, multasque adhuc sub se Ecclesias habet, plures tamen vetustis Seculis habuit. Quae autem illae forent olim, ex literis nunc mihi edendis agnosces.

Bulla Alexandri III. Papae, confirmantis Plebano de Fosciano singulas Ecclesias suae Plebi subjectas, Anno 1168.

ALexander Episcopus, *servus servorum Dei, dilecto filio* Jacobo Plebano *Sanctorum Hippolyti & Cassiani, Sancti Joannis Baptiste* de Fosciano, *ejusque Successoribus canonice in perpetuum substituendis. Pia postulatio voluntatis effectu debet prosequendo compleri, ut fidelis devotio laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecte in Domino, tuis justis postulationibus libenter annuimus, & prefatam Ecclesiam, cui auctore Deo preesse dignosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscepimus, & presentis scripti privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quaecumque bona, quae eadem Ecclesia in presentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum Pontificum largitione, Regum, vel Principum oblatione vel aliorum Dei fidelium, seu aliis justis modis,* praestante Domino, *poterit adipisci, firma tibi, tuisque successoribus & illibata permaneant, in quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Terras omnes, & homines, quos habet prenominata Ecclesia in Villa de Basilica, & in Castro de Fosciano, & in eorum confiniis; & quidquid de jure in Villa*

(*) Lege *Clusinos*.

de Fabrio, & de Marcione, & in Monte de Silico, & in Curte de Socrajo possidet. Ecclesiam Sancti Georgii juxta memoratam Ecclesiam de Campo Fosciananense; Sanctae Mariae Cappellam de Fosciana; Ecclesiam Sancti Petri, Ecclesiam Sancti Michaëlis de Castilione; Ecclesiam Sancti Quirici de Fabrio; Ecclesiam Sancti Martini de Montepigulo; Ecclesiam Sancti Jacobi de Verucola; Ecclesiam Sancti Bartholomei de Cloja; Hospitale Sancti Peregrini de Alpibus; & Hospitale Sanctae Mariae de Alpe; Ecclesiam Sancti Michaëlis de Saxorubeo; Ecclesiam Sancti Sixti de Villa; Ecclesiam Sanctae Mariae de Maniano; Ecclesiam Sancti Laurentii de Corfino; Ecclesiam Sancti Martini de Sericagnana; Ecclesiam Sancti Laurentii, Ecclesiam Sancti Pantaleonis de Bacciano; Ecclesiam Sancte Felicite de Pontequosi; Ecclesiam Sancti Reguli, & Ecclesiam Sancti Laurentii, & Ecclesiam Sancti Jacobi de Monteserico; Ecclesiam Sancti Andree, & Ecclesiam Sancte Marie de Milano; Ecclesiam Sancti Martini de Paleroso; Ecclesiam Sancti Michaëlis de Perporo; Ecclesiam Sancti Petri de Fiattono; Ecclesiam Sancti Jacobi de Montealtissimo; Ecclesiam Sancti Frediani de Saxo; Ecclesiam Sancti Petri de Castronovo; Ecclesiam Sancte Marie de Campocastellano; Ecclesiam Sancti Nicolai, & Ecclesiam Sancti Justi de Calabaroti; Ecclesiam Sancti Pantaleonis de Monte; Ecclesiam Sancti Prosperi de Antisorano; Ecclesiam Sancti Donati de Rontano; Ecclesiam Sancti Michaëlis de Colle; Ecclesiam Sancti Bartholomei de Graniano; Ecclesiam Sanctorum Philippi & Jacobi de Filicaja; Ecclesiam Sancte Marie de Rotano; & Sancti Nicolai de Silicano. Ad haec statuimus, & auctoritate Apostolica prohibemus, ut nec Episcopo,

A qui pro tempore fuerit, nec Canonicis Lucanis liceat, tibi & Plebi tue, onera & gravamina inportabilia imponere, aut novas vel indebitas exactiones super vos aliquatenus exercere. Decernimus ergo, ut nulli hominum omnium liceat prefatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, seu quibuslibet B vexationibus fatigare, sed omnia illibata & integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione & sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salvâ Sedis Apostolicae auctoritate, & Episcopi Dioecesani canonicâ justitiâ. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Secularisve persona, hanc nostre Constitutionis paginam sciens, con- C tra eam temere venire tentaverit, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & sacratissimo Corpore & Sanguine Dei, & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subja- D ceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus ex hoc fructum bone actionis percipiant, & apud districtum Judicem premia eterna pacis inveniant. Amen. Amen.

Ego Alexander Catholicae Sedis Episcopus subscripsi.

Ego Bernardus Portuensis Sancte Ruf- E fine Episcopus subscripsi.

Ego Conradus Magontinus Archiepiscopus subscripsi.

Ego Ubaldus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis subscripsi.

Ego Johannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Anastasii subscripsi.

Ego Albertus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego

Ego Petrus Presbyter Cardinalis titulo Sancti Laurentii in Damaso subscripsi.

Ego Johannes Presbyter Cardinalis titulo Sancti Marci subscripsi.

Ego Teodorus Presbyter Cardinalis Sancti Vitalis subscripsi.

Ego Andreas Diaconus Cardinalis Sancti Theodori subscripsi.

Ego Ugo Diaconus Cardinalis Sancti Eustachii juxta Templum Agrippe subscripsi.

Datum Beneventi, per manus Gratiani Sancte Romane Ecclesie Subdiaconi & Notarii, X. Kalendas Januarii, Indictione Prima, Incarnationis Dominice Anno MCLXVIII. Pontificatus vero Domni Alexandri Pape Tertii Anno Decimo.

Atque heic exerere non incongruum puto exemplum perquam rarum in Ecclesiastica Disciplina, hoc est, quid egerit *Immo, qui & Irmenfredus* (non *Haymus*, ut Ughellius scripsit) *Episcopus Arretinus*, quum a regimine suae Ecclesiae illum averteret senescentis corporis nimia aegritudo. Chartam ad eum spectantem misit ad me praelaudatus olim Hubertus Benvoglientus. In ea obvium habebis *Albizonem Eremitam Camaldulensem*, nempe illum ipsum summe pium virum, Sancto Petro Damiani comitem & carissimum, ut ejus Opera testantur, & quem Cl. V. Guido Grandius Abbas, Ordinis Camaldulensis insigne nunc ornamentum, commemoravit in Dissertatione Camaldulens. IV. num. V.

Immo, qui & Irmenfredus, Episcopus Arretinus Dioecesim suam prae corporis aegritudine administrare non valens, eam in quatuor partes distributam, quatuor prudentibus viris Ecclesiasticis regendam committit, circiter Annum 1045.

I*N nomine Sancte & individue Trinitatis.* Immo, qui & Irmenfredus, Aretinus Episcopus. *Notum sit omnibus Dei fidelibus, quia ex quo Presulatus sancte Aretine Ecclesie mihi concessus est, semper maxima cura fuit, Ecclesias nostri Episcopii protegere & sublimare, & Populum mihi commissum pie regere & benedicere. Sed nunc infirmitate & dolore pedum, qui me valde opprimit, non valeo perficere, quod volo, maxime quia Viventius Archidiaconus, qui mihi erat quasi brachium dexterum, defunctus est. Ideo solus non possum ferre onus Sancte Ecclesie. Propter hoc accersivi* Petrum Prepositum .... Canonice, *virum prudentem, &* Domnum Rodulfum Abbatem de Monasterio Sancte Flore, *&* Teuzonem Abbatem de Monasterio Sancti Martini *sito al Pino, &* Albizonem Heremitam Camaldulensem, *& plures alios Clericos, & aliquantos Capitaneos de nostro Comitatu, scilicet Ungarum filium Radulfi, & Grifonem filium Ildibrandi, & Ubaldum filium Ildizonis, & alios plures. Dixi ad illos:* Fratres & filioli mei, date mihi consilium, quid mihi faciendum sit de Plebibus & Ecclesiis nostri Episcopii, quia solus, sicut predixi, non possum totum onus portare. *Tunc illi omnes inito consilio dixerunt:* Domne Pater, non possumus tibi dare melius consilium, quàm quod Jethro dedit cognato suo Moysi. Partite onus, & committite curam Ecclesiarum melioribus & sapientioribus Ecclesie, ut

& ipsi dijudicent .... ante faciem vestram presentent, ut divinum onus levius portetis .... *Episcopus accersito consilio commisit unam partem* de Plebibus *Gerardo Primicerio & Archipresbytero; aliam partem Lodoyco .....; tertiam verò partem commisit Marmetrico ..... Presbitero; quartam denique partem commisit. Scilicet* Plebes omnes, *que ..... commisit* Domno Petroni Preposito Canonice .... *Ecclesie, & omnibus Successoribus Prepositis ejus, videlicet* Plebem Sancti Marc........ *lo, Sancti Felicis* in Brolio; *Sancte Marie* in Pa......... *Sancti Viti* in Versure; *Sancti Johannis* in Vescona; *quam* Domnus Teudaldus Episcopus *in antea nobis inter alia bona in suo Privilegio concessit; Sancte Agathe* in Scisciano, *que antea vocabatur Sancti Ypoliti; Sancti Victoris* in Rapolano; *Sancti Andreae* in Malcino; *Sancti Stefani* in Cinano; *Sancti Petri* in Misole; *Sancti Constantii, Sancti Valentini, Sancti Donati* in Bibiano; *Sancte Marie* in Monte Policiano; *Sancte Marie* in Cosona; *Sancte Marie* in Pava; *Sancte Marie* in Saltu; *Sancte Marie* in Sexta; *Sancte Restitute, Sancti Viti* in Cursignano; *Sancti Quirici* in Osenna; *quam antecessor noster* Domnus Albertus Episcopus *cum omnibus aliis bonis nobis concessit, & in suo Privilegio confirmavit. Has omnes* Plebes cum Cappellis suis *concessit & commisit per Privilegii paginam, sicut supra dictum est, Petroni Preposito, & Successoribus suis, ut semper habeant & teneant & custodiant, & per se, & per Canonicos suos, ut Deus & Sanctus Donatus retribuat illis mercedem. Si quis igitur nostri Privilegii atque sanctionis modernis sive temporibus futuris temerarius violator extiterit, si ad quindecim dierum spatium non emendaverit, quicumque fuerit, sit maledictus a Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto, etiam in Cena Domini .... fugiat in...... Quod si nos ...... aut aliquis ex Successoribus nostris ..... nostre pagine ...... conservaverit, centum Libras auri optimi .... Canonicis, eorumque Successoribus persolvere ..... itum, ut omnibus fidelibus Christianis certius fiducialius ..... Successoribus nostris Coëpiscopis in posterum & inviolabilius observetur, manu nostra propria subscribendo corroboravimus, & ad extremum nostri Sigilli impressione ..... Sancti Donati figurati funditus certificandum insigniri curavimus.*

Ego Immo, qui & Irmenfredus, *sancte Aretine Sedis provisor humillimus, in hujus Privilegio, spontaneâ mente facto, manu propria voluntarie subscripsi.*

Petrus Prepositus Sedis & Preceptor hujus Privilegii propria manu subscripsi.

Ego Teuzo Vicedominus subscripsi.

Ego Rainerius Presbiter laudando subscripsi.

Ego Sigizo Major Scole laudando subscripsi.

Ego Cuso Diaconus subscripsi.

Ego Rentius Presbiter subscripsi.

Ego Ludovicus Clericus subscripsi.

Ego Ildebrandus ....

Animadverte verba illa: *Has omnes Plebes cum Cappellis suis &c.* Nihil opus fuit, recensitis *Plebibus*, hoc est, matricibus Ecclesiis, reliquas Capellas, sive minores Ecclesias Plebibus subjunctas referre. Ita Poppo Patriarcha Aquilejensis Tom. V. Ital. Sacr. Anno MXXXI. Sacerdotibus suis quasdam Villas sigillatim enumeratas dono dedit, itemque eorum *Ecclesias Baptismales, cum Capellis sibi pertinentibus.* Hanc formulam dicendi familiarem videas in antiquis Bullis ac Diplomatis. Ceterum varia fuit Ecclesiarum

clesiarum disciplina in Civitatibus, quod est ad Parochos. Alicubi enim intra ipsas Urbes, uti nunc in pluribus videmus, praeter Cathedralem aliae Ecclesiae erant Baptismales, e-rant & Ecclesiae, *Plebis* nomine insignitae, quibus aliae circumstantes A suberant. Illi itris nunc est Lucensi in Urbe Ecclesia Sanctorum Johannis & Reparatae, Collegio etiam Canonicorum decorata. Ad ipsam, ni fallor, spectat Charta, quam autographam vidi in insigni Tabulario Archiepiscopii Lucensis.

Teudigrimi Episcopi Lucensis Bulla, per quam Andreae Presbytero dimidium confert Ecclesiae Baptismalis Sancti Pantaleonis, seu Sanctae Reparatae, Anno 984.

IN *Christi nomine*. *Qualiter ego* Teudigrimus...... *una per consensum Sacerdotum meorum*, *seu filii ipsius Ecclesie*, ordinare..... Andreas Presbitero *filio bone memorie Ultiprandi in eo ordinem*, *sicut subter adnexum fuerit*, *in* Ecclesia *illa*, *cui vocabulum est beati* Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate, & Sancti Johanni Baptiste, quod est Plebem Battismale, *que est fundata* hìc infra Civitate *ista* Lucense, *que est de sub potestatem supra-scripte Ecclesie Episcopatui nostro Sancti Martini*. *De jam dicta Ecclesia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiste*, *te ibi ordinare & confirmare videor*, *ut in tua*, *qui supra Andrea Presbitero sitt potestate* medietatem de predicta Ecclesia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiste, una cum medietate de Ecclesia illa, cui vocabulum est beati Sancti Petri, *que dicitur ad Vincula*, *subjecta ipsi Ecclesie Sancte Reparate & Sancti Pantaleoni*, *& Sancti Johanni Baptiste*, *que est fundata prope eadem Ecclesia*; *sive* cum medietate de omnibus casis & subdi te in circuitu ipsis Ecclesiis pertinentibus; atque cum medietate de omnibus casis & rebus domnicatis, quàm & massaritiis ad eadem Ecclesiis pertinentibus; *cum fundamentis*, B *& omne edificiis vel universis fabricis suis*, *seò de Curtis*, *ortis*, *terris*, *vineis*, *olivetis*, *silvis*, *virgareis*, *pratis*, *pascuis*, *cultis rebus vel incultis*, *sive de movile vel immovile*, *seoque semoventibus*, *de omnia & in omnibus rebus quantis ubique in qualibet locis vel vocabulis ad suprascriptis Ecclesiis sunt pertinentibus vel adspicientibus*, C *adque in antea ibidem pertinens fuerit*. *Ut dictum est*, *medietate exinde ex integra tibi eas dare videor*, *excepto & antepono exinde una petia de terra cum casa super se abentes*, *que esse videtur hìc infra hanc Urbem Luce justa suprascripta Ecclesia Sancte Reparate & Sancti Pantaleoni*, *quas Soffridi Presbitero ad manus suas abere* D *videtur*, *quas tibi minime dare videor*; *nam de illis aliis omnibus casis & rebus superius dictis*, *ut dictum est*, *medietatem exinde ex integra tibi dare videor tali ordine*; *ut ab odierna die in tua*, *qui supra Andrea Presbitero sint potestate diebus vite tue*, *eas abendi*, *tenendi*, *inperandi*, *gubernandi*, *laborare faciendi*, *& eas privatum* E *nomen usufructuandi diebus vite tue*, *& in ipsis Ecclesiis*, *quas tibi dedi*, *per te aut per tua dispositionem Officium Dei*, *& luminaria*, *seu Missarum continuo*, *atque incensum fieri debeant*; *& mihi*, *qui supra Teudigrimus Episcopus*,

scopus, vel ad posterisque subcessoribus meis, singulis quibusque annis obediendi & serviendi, ut mos est. Sic namque vero ut non abeas potestatem neque licentia tu, qui supra Andreas Presbitero, de omnibus casis & rebus ipsius Ecclesiis pertinentibus, quas tibi dedi, cuilibet homini per cartula livellario nomine, nec per nullum scriptionis firmitatis dare nec emittere neque infirmare sine mea licentia & voluntate, vel de posterisque subcessoribus meis: qua licentia & voluntate nostra ut nos in illo libello vel firmitate, quas tu in qualibet homines feceris vel emiseris, munienda scribamus. Propterea hoc facimus, ut casis & rebus ipsius Ecclesiis non per fraude neque per conludio nec ullo ingenio usurpetur. Et si forsitans tu, qui supra Andreas Presbitero, in alio modo in aliqua ex ipsis Casis & rebus feceris vel dederis, nisi quomodo supra legitur hanc statuta mea ordinationis Cartula, & illa firmitatis scriptionis, quas tu exinde feceris vel dederis, inanis & vacua adque incapsata permaneant, quot ...... nullum obtineat roborem nec firmitatem. Et neque ad me, neque ad nullesque posteros subcessoribus meis, hanc ordinationis Cartula aliquando tempore, dum vita tua fuerit, possimus disrumpere, nec infringere, si tu, qui supra Andreas Presbitero sic feceris & adimpleveris eo modo, sicut supra legitur, & in suprascripto ordinem hanc ordinationis Cartula, dum vita tua fuerit, in sua permaneat firmitate. Unde repromitto ego, qui supra Teudigrimus Episcopus una cum posterisque subcessoribus meis tibi, qui supra Andreas Presbitero, dum vita tua fuerit, ut si aliquando tempore medietatem de suprascripta Ecclesia Sancti Pantaleoni & Sancte Reparate & Sancti Johanni Baptiste, sive de predicta Ecclesia Sancti Petri, que dicitur ad Vincula, sive predicta medietate de jam dictis casis subdite in circuitu ipsis Ecclesiis pertinentibus in aliquo tangere aut causare vel intentionare seo disrumpere quesierimus pro quolibet ingenio preter illa, quo....... exceptas, tunc spondeo ego, qui supra Teudigrimus Episcopus, una cum posterosque subcessoribus meis, componere tibi, qui supra Andreas Presbitero, dum vita tua fuerit, pena argentorum Solidos sexcentos. Unde duos ordinationis Cartule uno tinore scrite, una ad pars supra'scripte Ecclesie Episcopatui nostro abendi & ostendendi, & illa alia in tua, qui supra Andreas Presbitero abendi & ostendendi, Petrum Notarium Domni Imperatoris scribere rogavi.

Actum Luca.

Et hec ordinationis Cartule facte sunt Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi Nongentesimo Octuagesimo Quarto, XIV. Kalendas Aprili, Indictione Duodecima.

Ego Teudigrimus *gratia Dei, umilis* Episcopus *in ac hordinationis Cartula a me facta subcripsi.*

Ego Roffredus Archidiaconus in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Stefanus Archipresbiter in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Gottefridus Subdiaconus & Primicerius in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Johannes Presbiter & Cantor in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Petrus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Dominicus & Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Petrus Clericus in hac ordinatione consensi.

Ego Benedictus Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego

Ego Liutprandus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Johannes Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Johannes Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Leo Judex Domni Imperatoris subscripsi.

Sigefredus Judex Domni Imperatoris subscripsi.

Petrus Judex Domni Imperatoris sub scripsi.

Petrus Notarius Domni Imperatoris, testis subscripsi.

Petrus notarius Domni Imperatoris post traditas complevi & dedi.

En tibi *Ecclesiam Sancti Pantaleonis & Sanctae Reparatae & Sancti Johannis Baptistae, quod est Plebem Battismale, que est fundata hìc infra Civitate ista Lucense.* Neque insalutatum dimittendum illud est, videlicet, non integram Ecclesiam conlatam fuisse Andreae huic Presbytero, *sed medietatem* duntaxat, *cum medietate* omnium fundorum ad eamdem Ecclesiam pertinentium. Hoc non tam obvium alibi. Quod etiam rarius, immo peregrinum videatur, interdum *quarta portio* conferebatur uniu Ecclesiae Baptismalis. Id ex altera Charta hauries, quam e praelaudato Chartophylacio Lucensis Archiepiscopii descripsi.

Collatio quartae partis Ecclesiae Baptismalis Sancti Petri de Cappiano, facta Arnolfo Presbytero ab Adalongo Lucensi Praesule, Anno 975.

IN *Christi nomine. Qualiter ego* Adalongus *gratia Dei hujus sancte* Lucane Ecclesie *humilis* Episcopus, *una cum consensu Sacerdotum meorum, seu filii ipsius Ecclesie, ordinare videor, ut* Arnolfo Presbitero *filio bone memorie Ropperti, qui Coto vocabatur, in eo ordine, sicut supter anexum fuerit, in* Ecclesia *illa, cui vocabulum est beati* Sancti Petri & Sancti Johannis Baptiste, quod est Plebe Baptismale, *sita loco & finibus* Cappiano, *pertinentes suprascripte Ecclesie Episcopatus nostri Sancti Martini. Jam dicta* Ecclesia Sancti Petri, & Sancti Johanni in quartam portionem te ibi ordinare & confirmare videor; ut *in tua sint potestate*, cum quartam portionem de aliis Ecclesiis subjectis ipsius Plebe, sive cum quartam portionem de omnibus casis & rebus *tam domnicatis quàm & massariciis ad eadem Plebe pertinentibus, cum fundamentis, & omnem edificiis, vel universis fabricis suis, seo curtis, ortos, terris &c. eo ordine ut ab odierna die in tua, qui supra Arnolfo Presbitero, sint potestate diebus vite tue, eas abendi, tenendi, inperandi, gubernandi, laborare faciendi, & tibi eas privatum nomen usufructuandi diebus vite tue, & in ipsis Ecclesiis, quas tibi dedi per te, aut per tuam dispositionem officiandi, & luminaria, seo Missarum solemnia, atque incensum fieri debeat; & mihi, qui supra Adalongus Episcopus, vel ad posterisque subcessoribus meis, singulis quibusque annis obediendi & deserviendi, ut mox est. Sic namque verò, ut non abeas potestatem neque licentia tu, qui supra Arnolfo Presbitero, de jam dicta quartam portionem de omnibus casis & rebus ipsius Ecclesie pertinentibus, quas tibi dedi, cuilibet homini per Cartula livellario nomine, nec per nullum scriptionis*

pticais firmitatis dare nec emittere, neque firmare sine mea licentia & potestatem vel de posterisque subcessoribus meis; qua licentia & voluntate nostra ut nos in illo libello vel firmitate, quas tu in quolibet homines feceris vel emiserit, ut nos in illo libello vel firmitate manus nostra scribamus. Properea hoc facimus, ut predicta quartam portionem de jam dictis casis & rebus ipsius Ecclesie non per fraude neque per conludio, nec per malo ingenio utsurpetur. Et si forsitans tu, qui supra Arnolfo Presbitero in alio modo in aliquit ex ipsis casis & rebus feceris vel dederitis, nisi quomodo superiu legitur hunc statuta mea ordinationis cartula, & illa firmitatis scriptionis, quas tu exinde feceris vel emiseris, inanis & vacua adque incapsata permaneat, quod in se nullum obtinet robore nec firmitatem; & neque vel me vel nullos posterosque subcessoribus meis hanc ordinationis cartula aliquando tempore, dum vita tua fuerit, possumus disrumpere nec infrangere, si tu, qui supra Arnolfo Presbitero sic feceris & adimpleveris eo modo, sicut supra legitur, & in suprascripto ordine hanc ordinationis Cartula, dum vita tua fuerit, in sua permaneant firmitatem. Unde duas ordinationis Cartule uno tinore scripte una apud suprascripti Episcopatus nostri abendam & ostendenda, & alia in tua, qui supra Arnolfo Presbitero, abendi & ostendendi, Petrum Notarium Domni Imperatori scribere rogavi.

Actum Luca.

Et hec Ordinationis Cartule facte sunt Anno Regni Domni Ottoni *quondam . . . . Imperatoris* Augusto, *filio bone memorie item* Ottoni Imperatoris, *Anno Imperii ejus in Italia Octavo, XIII. Calendas Julii, Indictione Tertia.*

Ego Adalongus *gratia Dei, humilis* Episcopus *in ac ordinationis Cartula a me facta subscripsi.*

Ego Roffredus Archidiaconus, in ac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Gotefredus Subdiaconus & Primicerius in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Andreas Presbitero & Vicedomino in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Silveradus Presbiter & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Benedictus Presbiter Custode & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Ildebrandus Diaconus & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Ansualdo Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Richimundo Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Alboni Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Urso Presbitero & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Oprando Diacono & Cardinalis in hac ordinatione consensi & subscripsi.

Ego Goffridi Notarius Domni Imperatoris rogatus testis subscripsi.

Ghisalprandus Judex Domni Imperatoris subscripsi.

Ego Teuperto rogatus testis subscripsi.

Ego Leo rogatus ab Adalongus Episcopus testis subscripsi.

Ego Petrus Notarius Domni Imperatoris post tradita complevi & dedi.

Ad hasce insusitatas Ecclesiarum collationes nihil aliud mihi dicendum

dum succurrit, nisi videri Episcopos illos praefecisse quidem Rectorem iis Ecclesiis, sed simul retinuisse sibi aut semissem, aut duos quadrantes redituum ex ipsis Ecclesiis fluentium. Quae mea conjectura si vera est, (& veram puto, nam supra ex Ticinensi Concilio didicimus, fuisse Episcopos, qui sibi regendas ipsas retinebant Plebes, nullo ibi Archipresbytero constituto, ut earum reditus ad se traherent) certe adversabantur sacri Canones ejusmodi Praesulum consilio, seu potiùs aviditati. Porro aliae erant Civitates, intra quas, uti jam memini, praeter Cathedralem Ecclesiam, nulla alia erat Baptismalis, ac nulla *Plebis* titulo distinguebatur. Eâ de causâ factum suspicor, ut Parochi Ferrarienses olim *Capellani* appellarentur, quo nomine supra vidimus donatos fuisse Parochos in Ecclesiis non Baptismalibus consistentes. Non ingratum erit Lectori accipere, quibus Constitutionibus iidem Parochi Anno MCCLXXVIII. sese constrinxerint, quas ad nostros usque dies accuratissime observarint: eas enim exerere possum descriptas per amicissimum virum, atque alibi laudatum, Josephum Antenorem Scalabrinium, Rectorem Ecclesiae Ferrariensis Sanctae Mariae in Bucca, sive de Bucho.

Constitutiones factae a Parochis Civitatis Ferrariensis pro suae Congregationis regimine, Anno 1278.

IN honorem perpetuum & gloriam sempiternam sanctissimae atque individuae Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti, beatae & gloriosae Virginis Dei Genitricis Mariae, Patronumque nostrorum Sanctorum Martyrum Georgii & Maurelii, atque omnium simul Sanctorum & Sanctarum, Dei Apostolorum, Martyrum, Confessorum, ac Virginum, quorum, quarumque suffragia in felici prosecutione hujus nostri operis inchoati suppliciter imploramus, & ipsorum intercessionibus gloriosis secundùm Sacerdotalis, qua licèt indigni fungimur, dignitatem, pie in hoc Seculo vivere, ceterisque recte vivendi praebere meremur exemplum: & ad honorem & reverentiam venerabilis Patris, Domini, ac Pastoris nostri Domini Guillielmi *miseratione divina* Episcopi Ferrariensis, *infrascriptis Constitutionibus nostris paternum exhibentis assensum, ac ejus etiam Successorum: & ad salutem animarum, & corporum honestatem. Cleri Conventus Civitatis Ferrariae, nos* Petrus Capellanus Ecclesiae Sancti Stephani Ferrariensis, Archipresbyter Capellanorum omnium Civitatis Ferrariae, & Presbyter Johannes Capellanus Ecclesiae Sancti Blaxii; *Presbyter Bonaventura* Ecclesiae Sanctae Mariae Novae; *Presbyter Nicolaus* Ecclesiae Sanctae Crucis; *Presbyter Bonifacius* Ecclesiae Omnium Sanctorum; *Presbyter Nicolaus* Ecclesiae Sancti Juliani; *Dompnus Bonapax Prior Hospitalis Sancti Leonardi; Presbyter Righetus* Capellanus Ecclesiae Majoris Civitatis Ferrariae; *Presbyter Andreas* Ecclesiae Sancti Jacobi; *Dompnus Guido Prior* Ecclesiae Sanctae Agnetis; *Dompnus Zanta Presbyter* Ecclesiae Sancti Clementis; *Presbyter Bonalberrus* Ecclesiae Sanctae Mariae de Bucho; *Presbyter Bonus* Ecclesiae Sancti Gregorii; *Presbyter Petrus* Ecclesiae Sancti Petri; *Presbyter Cixius* Ecclesiae

clesiae Sancti Salvatoris; *Presbyter Johannes* Ecclesiae Sancti Nicolai de Curtili; *Presbyter Gerardus* Ecclesiae Sancti Alexii; *Presbyter Rangerius* Ecclesiae Sanctorum Simonis & Judae; *Presbyter Albertus* Ecclesiae Sancti Martini; *Presbyter Martinus* Ecclesiae Sancti Apollenaris; *Presbyter Ugutio* Ecclesiae Sancti Vitalis; *Presbyter Bonaventura* Ecclesiae Sancti Thomasii; *& Dompnus Ruffinus* Ecclesiae Sancti Laurentii; *& Presbyter Guizardus* Ecclesiae Sancti Johannis de Burgo inferiori: *convenientes in unum ad infrascriptas Constitutiones edendas unanimiter & concorditer statuentes, constituimus & ordinamus.*

In primis, quod omnes Sacerdotes & Clerici supradicti Conventus nostri diebus Kalendarum cujuslibet Mensis cum Archipresbytero, qui nunc est, vel qui pro tempore fuerit in ipso Conventu, convenire simul de cetero teneantur & debeant ad defunctorum officia celebranda, & qui contrafecerit, sex Venetos parvos componere teneatur in manibus Camerarii praetaxati Conventus, per ipsum Camerarium assensu dicti Archipresbyteri in usus pauperum erogandos, nisi justâ causâ fuerit excusatus.

Item statuimus, quod licitum sit Archipresbytero & Conventui nominato, quandocumque in unum convenerint in qualibet Ecclesia Civitatis Ferrariae vel suburbium, quam duxerint eligendam, Missas Conventuales & Officia solennia celebrare.

Item statuimus & volumus, quod si aliquem ex Sacerdotibus dicti Conventus contigerit infirmari, Archipresbyter & Fratres illum, qui infirmabitur, teneantur & debeant aegritudinis tempore visitare. Et si Sacerdos aegrotans adeo indigens fuerit, quod in ipsa aegritudine sibi non possit necessaria ministrare, teneatur Archipresbyter per A *Camerarium praetaxati Conventus dicto Sacerdoti aegrotanti de bonis dicti Conventus, secundùm facultates ipsius Conventus in eadem aegritudine subvenire.*

Item statuimus, quod si aliquis ex Sacerdotibus dicti Conventus, viam carnis ingressus fuerit universae, omnes de dicto Conventu Presbyteri in Ecclesia, B *ubi defunctus Sacerdos debuerit sepeliri, debeant convenire, & pro anima Sacerdotis defuncti, Missas altâ voce solemniter celebrare & ipsius Sacerdotis defuncti corpus cum incenso & aquâ benedictâ, prout moris est, tradere sepulturae, & oblationes speciales offerre per Camerarium dicti Conventus pro anima Sacerdotis defuncti,* C *Christi Pauperibus consilio praedicti Archipresbyteri erogandas. Sed si defunctus Sacerdos sepeliretur apud aliquod Hospitale, praefatae oblationes tantùm ad pauperes Hospitalis praedicti debeant pervenire.*

Item statuimus, quod si alicui Fratrum, vel Sororum nostri Conventus placuerit, unum ex indumentis suis legare D *Conventui supradicto, illud distribui volumus pro mercede Nuntii Conventus ipsius, & pro anima Fratris & Sororis praedictorum etiam defunctorum.*

Item statuimus, quod singulis septem dierum proxime subsequentium a die obitus Sacerdotis Conventualis, duo de Presbyteris Conventus, quibus per Camerarium E *injunctum fuerit supradictum in Ecclesia, penes quam defunctus Sacerdos sepultus fuerit, Missarum mortuorum solennia debeant celebrare, sepulturam ipsius cum incenso & aqua benedicta, &* Miserere mei Deus, *quolibet ipsorum septem dierum nihilominus visitando. Et qui contrafecerit, nisi juste fuerit excusatus, quatuor Imperiales exsolvat.*

Item

Item statuimus, quod quilibet Sacerdos dicti Conventus a die mortis Sacerdotis defuncti usque ad XXX. dies tunc proxime subsequentes, pro ipsius defuncti anima Septem Missas decantet; quibus elapsis postea usque ad unum annum triginta Missas pro anima ipsius defuncti, Sacerdos quilibet debeat celebrare. Et quum ab aliquo Sacerdote Conventus per totum primum annum ipsius defuncti Missa cantabitur mortuorum, pro anima ipsius Sacerdotis defuncti Oratio per ipsum dici debeat specialis.

Item statuimus, quod quilibet Sacerdos hujus sacri Conventus omni anno unum Psalterium pro animabus omnium fidelium defunctorum legere teneatur. Quod si non fecerit, oneri ipsius animae imputetur.

Item statuimus, quod si aliquis vir vel mulier hujus sacri Conventus, necessitatem patietur, de bonis dicti Conventus, secundùm facultatem Conventus ejusdem ipsorum necessitati debeat provideri.

Item statuimus, quoties Archipresbyter dicti Conventus cum Sacerdotibus Conventus predicti conventum apud Ecclesiam aliquam ad Missarum solemnia celebranda pro animabus fidelium defunctorum .... ipsius Ecclesiae Capellanus *campanas .... solemniter pulsare.*

Item statuimus, quod si aliquis Sacerdos requisitus per Nuntium Camerarii non venerit ad conventum, si justâ causâ non fuerit excusatus, solvat duos Imperiales, per manus Camerarii de consilio Archipresbyteri in pauperum necessitatibus erogandos.

Item statuimus, quod quum praeceptum fuerit per Nuntium Camerarii, quod Sacerdotes Conventus debeant certo die apud Ecclesiam aliquam interesse pro divinis Officiis celebrandis, ipsius Ecclesiae Capellanus *in mane ad Missam debeat suo Populo nuntiare; in qua Missa omnes Sacerdotes summissâ voce bene & integre infrascriptos Psalmos scilicet* Verba mea: Domine, ne in furore: Credidi: & De profundis, *dicere teneantur.*

Item statuimus, quod si aliquis Sacerdotum vel Clericorum nostri Sacri Conventus .... ctu in Civitate obierit, custodiatur a quatuor Sacerdotibus dicti Conventus, quibus injunctum fuerit per Camerarium Conventus ejusdem, seu Archipresbyterum, tota nocte praedicta. Qui Sacerdotes Psalterium legere, & alias orationes facere teneantur pro anima memorati defuncti. Et si de bonis ejusdem labori dictorum Sacerdotum nequiverit provideri, quod per Camerarium dicti Conventus de facultatibus Conventus ipsius competenter provideatur eisdem. Et quicumque Sacerdos praeceptum de hoc sibi factum neglexerit adimplere, nisi juste fuerit excusatus, quinque Solidos Ferrariae de suis bonis Camerario dicti Conventus solvere teneatur, per eum consilio Archipresbyteri in utilitatem pauperum erogandos.

Item statuimus, quod omnes & singuli reditus & proventus terrarum, vinearum, & possessionum dicti Conventus pervenire debeant penes Camerarium dicti Conventus, qui nunc est, vel qui pro tempore fuerit. Qui fructus & proventus vendi debeant, & expendi per ipsum Camerarium in augumentationem dicti Conventus, scilicet in emendis terris & possessionibus, quae semper penes dictum Conventum debeant permanere. Et hoc fiat de consensu & voluntate Archipresbyteri & majoris partis dicti Conventus.

Item statuimus, quod si aliquis ex fratribus Clericis in die migrari contigerit, quatuor Presbyteri, quibus per

Camerarium injunctum fuerit, corpus ipsius debeant custodire, donec traditum fuerit sepulturae. Et quicumque hoc facere recusaverit, nisi justa caussa fuerit excusatus, in quatuor Imperiales condemnetur, in usus pauperum per Camerarium consilio Archipresbyteri erogandos.

Item sancimus, quod mutetur Camerarius omni anno, cujus electio fieri debeat hoc modo, videlicet quod Archipresbyter Conventus debeat eligere tres ex fratribus de Conventu, qui Camerarium eligant. Et ille, qui electus fuerit Camerarius ab ipsis vel a duobus eorum de consensu & consilio Archipresbyteri ipsius, eo anno pro Camerario ab omnibus habeatur. Qui Camerarius XX. Solidos Ferrariae pro suo beneficio annuo & salario consequatur.

Item statuimus, quod quum Archipresbyter dicti Conventus apud aliquam Ecclesiam fuerit, in qua pro anima alicujus Presbyteri fratris nostri defuncti divina sint officia celebranda, ille, cui dictus Archipresbyter mandaverit, Missas cantare, & divina celebrare officia teneatur; nisi ibidem fuerit Dominus Episcopus, vel Capitulum majoris Ecclesiae Ferrariensis.

Item statuimus, quod quum Archipresbyter dicti Conventus viam carnis ingressus fuerit universae, Capellani *dicti Conventus infra quindecim dies proximos futuros Archipresbyteri electionem facere teneantur, ipsam electionem confirmandam aut infirmandam nostro Domino Ferrariensi Episcopo praesentantes: alioquin praefata electio ad ipsam Dominum Episcopum devolvat.*

Item statuimus, quod si aliquis Capellanus *ad officia fratrum* Capellanorum *non accesserit.......... vel causâ justâ fuerit excusatus, octo Venetos parvos exsolvat, per Camerarium consilio*

A *Archipresbyteri in usibus pauperum erogandos.*

Item statuimus, quod Camerarius omni anno circa festum Sancti Johannis Baptistae rationem.......... Archipresbytero & aliis Capellanis *Conventus, quos ipse Archipresbyter ad hoc duxerit eligendum.*

B *Item statuimus, quod quum ab Episcopatu superiùs aliquod festum fuerit principale, omnes* Capellani *manentes ab Episcopatu superiùs in Vigilia festi ad Vesperas, & in die festi interesse ad Missam & Vesperas teneantur. Et si festum fuerit ab Episcopatu inferiùs usque ad Ecclesiam Sancti Apollenaris, omnes* Capellani *infra dicta confinia commorantes, illud idem facere teneantur.*

C *Et si festum ab Ecclesia Sancti Apollenaris inferiùs fuerit, usque ad ultimum Civitatis,* Capellani *omnes manentes infra dicta confinia illud idem facere teneantur. Et qui contrafecerit, nisi justâ causâ fuerit excusatus, in duobus Imperialibus condemnetur.*

D *Item statuimus, quod si Archipresbyter, aut aliquis de Conventu, aliquid voluerit dicere vel ordinare, diligentissime ab omnibus audiatur.*

Item statuimus, quod dum celebratur Missa, unusquisque Fratrum in silentio debeat permanere.

E *Item statuimus, quod nullus Clericus de Conventu ad novum emat triticum aut vinum, vel tabernam in domo, in qua habitaverit, teneat, aut teneri faciat, vel permittat.*

Item statuimus, quod Constitutiones Collegii legantur fratribus semel in Mense, & specialiter in Calendis.

Item statuimus, quod nullus Clericus nostro Conventui debeat interesse, nisi in Civitate Ferrariae beneficium obtineat.

Item

Item statuimus, quod quando Sacerdotes.......... de Ecclesia, pro mortuorum officiis celebrandis, bini, quum intervenerint, incedere debeant, Miserere mei Deus, *summissâ voce dicentes.*

Item statuimus, quod nullus Clericus, postquam fuerit inchoatum officium, Ecclesiam exeat, nisi sibi necessitas immineret.

Item statuimus, quod quando Capellani *Conventus debuerint apud aliquam Ecclesiam ad officium celebrandum...... Camerarius ordinet, qui Missam tunc debeat celebrare. In Calendis tamen Archipresbyter, si sibi placuerit, celebrabit, alioquin ille de Fratribus celebrare teneatur, cui Archipresbyter duxerit injungendum. Et qui recusaverit, nisi juste fuerit excusatus, duos Imperiales exsolvat.*

Item statuimus, quod quum aliquis de Conventu nostro decesserit, Sacerdos quilibet in sua Ecclesia Parochianis, quum Missas celebraverit, debeat nuntiare nomen defuncti Fratris vel Sororis, ipsosque hortari, ut Pater noster *&* Ave Maria *pro defuncti vel defunctae anima dicant, septem in quibuslibet Calendis, & duodecim* Pater noster, *& duodecim* Ave Maria, *quando cognoscunt fratrem defunctum esse.*

Item statuimus, quod si aliquis Clericus de Conventu infirmabitur, aegrotans per Nuntium suum mittere debeat Camerario, ut aliquem Clericum de Conventu ad ipsius infirmi Ecclesiam debeat destinare pro Missis & aliis Officiis celebrandis, si fuerit opportunum. Et tunc Camerarius per Nuntium suum praecipi faciat cuicumque ex Capellanis *voluerit, ut ad aegroti praedicti accedat Ecclesiam, ad praescripta officia celebranda. Et qui recusaverit, nisi justâ causâ fuerit impeditus, qua-* A *tuor Imperiales exsolvat, in necessitatibus pauperum expendendos.*

Item statuimus, quod si aliquis ex Fratribus vel Sororibus nostri Conventus tempore mortis Conventui nostro aliqua dimiserit indumenta, Sacerdos Contratae defuncti vel defunctae, Camerario teneatur indumenta eadem praesentare, vendenda per Camerarium su- B *pascriptum. Et qui contra fecerit, quatuor Imperiales exsolvat, pauperum necessitatibus tribuendos.*

Nos Guillielmus *miseratione divina* Episcopus Ferrariensis, *Constitutiones praescriptas omnes & singulas de...... tas speciali consensu, Episcopali auctoritate, qua fungimur, ratas habentes & gratas, confirmamus: ac districte* C *praecipimus, ipsas, & earum quamlibet a saepedicti Conventus Clericis inviolabiliter observari. Et quod praedicti Clerici ipsorum Archipresbytero, immo nobis potius in eodem in ipsis Constitutionibus debeant obedire. Et qui rebellis fuerit in praedictis, post tertiam admonitionem a dicto Archipresbytero, si facta, ex nunc ab ingressu Ec-* D *clesiae usque ad satisfactionem condignam duximus suspendendum. Omnes & singulos Fratres dicti Conventus in Domino nihilominus exhortantes, ut divinae reverentiâ pietatis memoratas Constitutiones diligenter observare procurent, ut proinde divinae Majestatis gratiam, nostramque consequi benevolentiam mereantur, velut obedientiae filii* E *speciales. Et ad majorem rei hujusmodi firmitatem praescriptas Constitutiones manu infrascripti Curiae nostrae Notarii, ac Sigilli nostri munimine jussimus roborari.*

Ego Bonaventura de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, praedictas Constitutiones omnes & singulas de speciali mandato venerabilis Patris Domini Episcopi memorati, scripsi & publicavi

publicavi ad perpetuam memoriam earumdem. Currente Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Octavo, A *Indictione VI. Die IX. intrante Decembri.*

Sigillum cereum Episcopale.

In medio membranae, inter columnas earumdem Constitutionum descripta sunt alieno charactere nomina nonnullorum, qui in Conventum Presbyterorum cooptati fuerunt. Ita verò se habent:

B *Donus Bonfadus Rector Aedis omnium Sanctorum Civitatis Ferrariae, &* Capellanus *in Majori Ecclesia Ferrariensi, receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Donum Bonsegnorum Rectorem Ecclesiae Sancti Stephani Ferrariae, Archipresbyterum Conventus & Congregationis, de consilio unanimi voluntatis Fratrum suorum.*

C *Donus Fredericus Archipresbyter Ecclesiae Ferrariensis, & Donus Johannes ejusdem Ecclesiae Canonicus, & Presbyter Bonfamilius praedictae Ecclesiae Mansionarius, recepti sunt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Dominum Presbyterum Petrum Rectorem Ecclesiae Sancti Stephani Ferrariensis,* D *Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis.*

Nicolaus Mansionarius Majoris Ecclesiae receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae per Dominum .... nensem Rectorem Ecclesiae Sancti Apollinaris Ferrariae, Archipresbyterum supradicti Conventus & Congregationis.

Donus Johannes Prior Hospitalis Sancti Lazari receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Dominum Presbyterum Petrum Rectorem Ecclesiae Sancti Stephani Ferrariensis, Archipresbyterum praedicti Conventus & Congregationis.

Donus Frater Michaël Prior Monasterii Sancti Antholini Ferrariensis Dioecesis, & Frater Franciscus, & Frater Jacobus .... & Frater Aegidius, Canonici dicti Monasterii, recepti

pti sunt in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Donnum Petrum Rectorem Ecclesiae Sancti Stephani Ferrariensis Archipresbyterum praedicti Conventus & Congregationis.

Donus Presbyter Gerardus de Bononia Rector Ecclesiae Sancti Michaëlis de Pecle, Dioecesis Ferrariensis, receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Domnum Petrum Presbyterum & Rectorem Sancti Stephani, Ferrariensem Archipresbyterum praedicti Conventus & Congregationis.

Donus Bonalbergus Canonicus Ferrariensis Ecclesiae, receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Dominum Presbyterum Petrum Rectorem Ecclesiae Sancti Stephani, Ferrariensem Archipresbyterum dicti Conventus, & Congregationis.

Dompnus Petrus Presbyter Sanctae Justinae de Ferraria, est receptus in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Civitatis Ferrariae, per Domnum Petrum Presbyterum Sancti Stephani.

Dompnus Zanerius Archipresbyter Episcopatus Ferrariae, receptus est in Conventu Presbyterorum & Congregatione Clericorum Civitatis Ferrariae, per Dompnum Dominicum Presbyterum Ecclesiae Sancti Johannis de Burgo inferiori, Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis.

Dompnus Paulus Capellanus *Majoris Ecclesiae Ferrariensis, receptus est in Conventu & Congregatione Presbyterorum & Clericorum Ferrariae, per Dominum Presbyterum Leonem Rectorem Ecclesiae Sancti Apollinaris Ferrariae, Archipresbyterum dicti Conventus & Congregationis.*

Haec omnia profectò laudanda. Atque heic vides, Parochos universos Ferrariensis Urbis Capellanos appellari, uno excepto, qui non ratione Ecclesiae suae, sed quod electus esset caput Congregationis Parochorum, *Archipresbyter* appellatur. Et sane teste Marco * Antonio Guarino in Lib. de Eccles. Ferrar. in nulla e Ferrariensis Urbis Ecclesiis Baptismus ministratur, praeterquam in Cathedrali, & in Sanctae Mariae in Vado, cujus Parochi minime mentio occurrit in hisce Constitutionibus. Ac proinde nemo ex Parochis in Charta enumeratis *Plebi* praeerat, sed Cathedrali, ut Plebi, suberat. Ceterum in agro Ferrariensi pro more erant *Plebes*, uti patebit e literis Clementis III. Papae, quas mihi suppeditavit Bibliotheca Estensis, servatas in Annalibus MStis Peregrini Prisciani Ferrariensis.

Clementis III Papae Bulla, qua Episcopo Ferrariensi ejusque Ecclesiae omnia Privilegia & jura illius confirmantur, Anno 1189.

CLemens Episcopus *servus servorum Dei, venerabili* Stephano Ferrariensi Episcopo, *ejusque Successoribus canonice substituendis in perpetuum. In eminenti Sedis Apostolicae specula, licèt immeriti, disponente Domino constituti Fratres nostros Episcopos tam vicinos quàm longe positos fraternâ debemus caritate diligere, & Ecclesiis a Deo sibi commissis paternâ solicitudine providere. Eapropter, venerabilis in Christo frater Episcope, tuis*

tuis justis postulacionibus clementer annuimus, & felicis recordationis Predecessorum nostrorum Innocentii, Celestini, Lucj, Alexandri, *&* Gregorii Romanorum Pontificum *vestigiis inherentes prefatam Ferrariensem Ecclesiam, cui Deo auctore preesse dinosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quecumque bona eadem Ecclesia in presenciarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione Fidelium, seu aliis justis modis praestante Domino poterit adipisci, firma tibi, tuisque Successoribus & illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Monasterium Sancti Silvestri: Monasterium Sancti Bartholomei:* Plebem Sancti Georgii ultra Padum: Plebem Sancte Mariae de Gabiana: Plebem Sanctae Mariae de Vicoventia: *cum Castro & Curte, & toto honore ac districtu Vicovencie:* Plebem Sancti Martini de contra Padum: Plebem Sancti Apollinaris de Trisicalio: Plebem Sanct. Stephani de Firminiana; *cum tota Curte Firminiane & Triscali, cum honore & districtu:* Plebem Sancti Petri de Copario: Plebem Sancti Georgii de Tamara: Plebem Sancti Martini de Rupina: Plebem Sanctae Mariae de Septem Policinis: Plebem Sancte Marie de Vicariano, *cum curte Vicariani, & toto honore ac districtu:* Plebem Sancti Donati de Pedrurio *cum Curte Sancti Donati & districtu:* Plebem S. Stephani de Bolonitico, *cum Curte Boloniti, & honore ac districtu:* Plebem Sancti Georgii de Tricenta, *cum Curte Tricenta, & honore ac districtu:* Plebem Sancti Antonini de Ficarolo: Plebem Sancte Mariae de Civisello: Plebem Sancti Michaëlis de Brancantino, *cum Curte Melaria & toto honore ac districtu: Ecclesiam Sancti Stephani de Staurano, cum tota ejus Curte: Ecclesiam Sancti Romani de Tartaro: Ecclesiam de Cadaldo, cum Hospitali: Ecclesiam Sancti Thomae, cum Hospitali subtus Buranam: Ecclesiam Sancti Matthei, cum Hospitali de Rupta Petri Scorti: Hospitale omnium Sanctorum: Hospitale Fratris Duranci: Hospitale de Caudalonga: Ecclesiam Sancti Lazari cum Hospitale de Campo Mercati: Curtem Francolini, cum toto honore & districtu: Curtem Vadrignanai, & Bragantini, cum toto honore & districtu; Vallem Theodoram: Campum Ducis: Dossum Pontuarie, cum tota Vallada sibi pertinente: Ecclesiam Sancti Martini de Boscho: Hospitale de Ruptulo, cum omnibus* Capellis, *& tenutis, & earum pertinentiis. Antiquas igitur & rationabiles consuetudines, quas Antecessores tui in Canonica majori, & in Ecclesiis tui Episcopatus hactenus habuerunt, tibi & Successoribus tuis auctoritate Apostolica confirmamus. Statuentes, ut nulli liceat aliquem in Ecclesia Majori Canonicum, vel in aliquam Prelationem, non requisito consilio & scientia tua, seu Successorum tuorum recipere. Nec cuiquam fas sit* in ceteris Ecclesiis Capellanum *absque tuo consensu constituere vel amovere. Correctionem quoque Canonicorum Ecclesie tue, & aliorum Clericorum tui Episcopatus & Monachorum libere habeas, & eorumdem ordinationem, sicut Predecessores tui habuisse noscuntur, tibi & Successoribus tuis duximus concedendam. Illud etiam ad exemplar supradictorum Predecessorum nostrorum omnimodis sancientes, ut Ferrariensis Ecclesia cum tota Parochia sua in jure & dominio, ac Privilegio sanctae Romanae Ecclesiae beati*

A *beati Petri, cujus est patrimonium, perpetuò conservetur, & sit semper sub nostra, nostrorumque Successorum electione, ordinatione, atque consecratione: ut quicumque illic electus, ordinatus, & consecratus fuerit, ille honoris hujus ac potestatis integritate fungatur. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat &c.* (*)

B *Ego* Clemens Catholice Ecclesie Episcopus *subscripsi.*

Ego Laborans Presbyter Cardinalis Sancte Marie trans Tiberim, & Calixti subscripsi.

Ego Pandus Basilice duodecim Apostolorum Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Albinus Presbyter Cardinalis titulo Sancte Crucis in Jerusalem subscripsi.

C *Ego Bobo Presbyter Cardinalis titulo Sancte Anastasie subscripsi.*

Ego Petrus titulo Sancti Laurentii in Damaso Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Jacobus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Cosmedin subscripsi.

Ego Gratianus Sanctorum Cosme & Damiani Diaconus Cardinalis subscripsi.

D *Ego Bernardus Sancti Adriani Diaconus Cardinalis subscripsi.*

Ego Octavianus Sanctorum Sergii & Bacchi Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Gofredus Sancte Marie in Via lata Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Johannes Felix Diaconus Cardinalis Sancti Eustachii juxta Templum Agrippe subscripsi.

Ego Gregorius Sancte Marie in Agro Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Bernardus Sancte Marie Nove Diaconus Cardinalis subscripsi.

Datum Laterani per manum Moysi sancte Romane Ecclesie Subdiaconi, vicem agentis Cancellarii, XII. Kalendas Maji, Indictione VII. Incarnationis Dominicae Anno MCLXXXIX. Pontificatus verò Domni Clementis Pape Tertii Anno Secundo.

Sed ut luculentius intelligas, quae de Plebibus suburbanis, earumque juri subjectis minoribus Parochiis, hactenus disserui, accipe tabulas Anselmi Archiepiscopi Ravennatis, quibus Archipresbytero Pulianelli *Capellas* omnes, ab ejus Ecclesia pendentes confirmat, ac sigillatim recenset. Eoque lubentius Chartam hanc exhibeo, ut animadvertamus, Archipresbyteros quaesivisse etiam a Metropolitanis Privilegia & confirmationem suorum jurium. Chartam hanc in Tabulario suo adservant Canonici Cathedralis Regiensis.

Anselmi Archiepiscopi Ravennatis Bulla, qua Martino Archipresbytero Pulianelli in Dioecesi Regiensi confirmat omnia bona & jura ad illius Ecclesiam spectantia, Anno 1156.

E *In nomine Sancte & individue Trinitatis.* Anselmus *Dei gratia sancte* Ravennatis Ecclesie *vocatus* Archiepiscopus, ejusdemque Civitatis Exarchus, dilecto filio Martino Archipresbytero Pulianelli Ecclesie, *ejusque Successoribus in perpetuum. Ad hec nos Sancti Spiritus disponente gratiâ in hujus Pontificatus Sedis servitute promotos esse cognoscimus, ut venerabilium Locorum in nostro Archiepiscopatu constitutorum, nec non & personarum ibidem deservientium quieti & utilitati solicite providere, prout idem Dominus dederit,*

(*) ut in superiori Bulla Alexandri III. Papae, Anno 1168.

dederit, debeamus. Tuis itaque, dilectissime fili Martine Archipresbyter, justis postulationibus inclinati, pro reverentia Sancte Dei Genitricis Marie, in cujus honore prefata Plebs consecrata est, cui auctore Deo prees, precibus quoque venerabilis fratris nostri Alberii Regini Episcopi, scripturam, quam tibi & Ecclesie de Pulianello providendo fecerat, suoque sigillo impresserat, confirmamus & praesentis Privilegii nostri pagina committimus, confirmamus. Itaque tibi & predicte Plebi Capellam Sancti Johannis de Gipso, Capellam Sancti Petri de Sedrio, Capellam Sancti Michaëlis de Salvarano, Capellam Sancti Zenonis positam in Carte Montis Cuculi, Capellam Sancte Marie de Monte Calvulo, Capellam Sancti Venerii de Mozatella, Ecclesiam Sancti Martini de Vezano, nec non Decimas, & omnem quartam partem Decimarum totius territorii Plebis de Pulianello, universasque possessiones, quas in presentiarum juste possidet, vel in futurum adquisierit. Et partem, quam Eurardus Clericus in eadem Ecclesia possidebat, predicte Plebi restituimus similiter. Cum Episcopus Alberius vel Successores ejus, per alias Plebes Regini Episcopi collatam fecerit, volumus atque statuimus, ut omnes Capelle ad eandem pertinentes Plebem suas partes collate persolvant, & predicta Plebs tertiam. Si qua verò alie sunt, que ad administrationem vel ad * ejus predicte Plebis spectare videantur, prenominate Plebi, salvâ tamen in omnibus & per omnia auctoritate Regini Episcopi, concedimus ac in perpetuum confirmamus. Si qua ergo de cetero Ecclesiastica vel Secularis nostri Archiepiscopatus persona, hoc nostre constitutionis Privilegium sciens, contra id temere venire temptaverit &c.

Ego Anselmus sancte Ravennatis Ecclesie vocatus Archiepiscopus, & ejusdem Civitatis Exarchus, legi & subscripsi.

Ego Rodus Sancti Cassiani Episcopus subscripsi.

Ego Alberius Reginus Episcopus subscripsi.

Ego Albertus sancte Ravennatis Ecclesie Archidiaconus interfui & subscripsi.

Ego Odo Sacerdos & Canonicus Regine Ecclesie, jussu Domni Anselmi Archiepiscopi interfui & subscripsi.

Hoc factum est per manum Alberti Diaconi Cardinalis Ravennatis Ecclesiae, Anno Dominice Incarnationis MCLVI. tempore Adriani Pape III. & Federici Imperatoris Romanorum; Sextodecimo Kalendas .... jubente Domno Anselmo Archiepiscopo, Anno ejus Pontificatus II. in Domino feliciter.

Ceterum quae jura olim singularia forent Plebium, non solùm in ministrando Baptismo, sed in dandâ Poenitentiâ, in Sepulturis, aliisque rebus, nunc majori ex parte aut immutata aut abolita, exponere in praesentia non vacat. Unum tantummodo monumentum proferam, quod ex Archivo Canonicorum Secularium Lucensium Sanctorum Johannis & Reparatae descripsi. De ista Ecclesia supra mihi fuit sermo. E Charta autographa, quam editurus sum, constabit, eamdem postea traditam fuisse Canonicis Regularibus, quum ibi mentio Prioris ac Fratrum occurrat.

Caelestini III. Papae Bulla, qua Canonicis Lucensibus, incolentibus Ecclesiam sive Plebem S. Reparatae, omnia eorum bona ac jura confirmat. Anno 1194.

Celestinus Episcopus, *servus servorum Dei, dilectis filiis* Martino Priori Ecclesie Sancte Reparate, ejusque Fratribus *tam presentibus quàm futuris, canonice substituendis in perpetuum. Pie postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utilitas postulata vires indubitanter assumat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & predecessorum nostrorum fidelis recordationis* Eugenii, Anastasii, Adriani, Alexandri, Urbani, & Clementis Romanorum Pontificum *vestigiis inherentes, prefatam* Ecclesiam Sancte Reparate, que in Lucana Civitate Plebis vocabulo fungitur, *in qua divino mancipati estis obsequio, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & presentis scripti privilegio communimus. Statuentes, ut quascumque possessiones, quecumque bona eadem Ecclesia in presentiarum juste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, prestante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus & illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Omne jus, quod habetis in Ecclesia Sancti Cassiani, & in Ecclesia Sancti Justi ad Arcum: universam etiam* Parrochiam vestram & Parrochianos, *atque Decimas, quas juste habetis, vobis auctoritate Sedis Apostolice confirmamus. Preterea omne jus, quod habetis in Ecclesia Sancti Laurentii de Picciorano, sunt per sententiam Rolandi Prepositi Sancti Georgii, & Guidonis Prioris Sancti Donati, Judicum a Sede Apostolica delegatorum, vobis adjudicatum esse dinoscitur, & in eorum scripto autentico continentur, & vos sine controversia possidetis:* celebrationem quoque Missae majoris in festo Sancti Laurentii, *& alia, que in predicta Ecclesia rationabiliter hactenus habuistis, vobis nihilominus confirmamus. Probibemus etiam, ut* nemini liceat Parrochianis vestris, vobis inconsultis, poenitentias dare, *nisi fortè in tanta necessitate fuerint, quod ad vos nequeant habere recursum.* Nulli quoque fas sit Parrochianorum vestrorum aliquem ad sepulturam recipere, *nisi salvâ Ecclesie vestre canonicâ justitiâ. Nec etiam Episcopo, nec alicui facultas sit, novas & minus canonicas consuetudines contra voluntatem vestram in Ecclesiam ipsam inducere, vel exactiones indebitas exercere. Celebrationem Baptismi, que ab Episcopo & Canonicis Sancti Martini in vestra consuevit Ecclesia in die Sabbati Sancti fieri; antiquas etiam processiones, ac stationes, & Missas Majores, que in eadem Ecclesia prefixis diebus ab eisdem Canonicis celebrari solent, vobis & per vos Ecclesie vestre nihilominus confirmamus. Preterea* Capellani Civitatis vestre, *quos ad baptizandos pueros in Baptismo sollempni vocaveritis, sicut hactenus est servatum, si per contumaciam venire noluerint, per censuram Ecclesiasticam a vestro Episcopo sine appellationis obstaculo compellantur. Constituimus autem, ut illis Dominicis*

 diebus

diebus & precipuis festivitatibus, in quibus Canonici Majoris Ecclesie ad jam dictam Ecclesiam cum processione venire consueverunt, si fortè aliquâ pravitate vel malitiâ ducti ad locum ipsum, prout antiqua consuetudo est, venire noluerint, Majores Missas, ac Vesperas, & alia divina Officia, que ipsi celebrare debuerant, per vos ipsos auctoritate Apostolica sollempniter celebretis. Liceat preterea vobis Clericos litteratos & honestos, undecumque sint, cum Episcoporum suorum commendatitiis Literis, si fortè ignoti fuerint, absque alicujus contradictione in Fratres cum assensu Episcopi vestri suscipere. Quod si Episcopus ipse contra vos malignari voluerit, & rationabilem noluerit occasionem pretendere, Clericos ipsos nihilominus suscipiatis. Adjicimus quoque, ut nec Episcopo, nec Canonicis facultas sit, locum vestrum, vel Clericos inibi commorantes absque rationabili & manifesta causa interdictioni vel excommunicationi subjicere. Sepulturam insuper Ecclesie vestre liberam esse decernimus, ut eorum devotioni & extreme voluntati, qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi fortè excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salvâ tamen justitiâ matricis Ecclesie. Obeunte verò te nunc ejusdem Loci Priore, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet surreptionis astutiâ seu violentiâ preponatur, nisi quem Fratres communi consensu, vel Fratrum pars major consilii sanioris, secundùm Dei timorem, providerint eligendum. Electus autem de more representetur Episcopo & Canonicis Majoris Ecclesie confirmandus. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatam Ecclesiam temere perturbare &c.

Ego Celestinus Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

B.V.

Ego Albinus Albanensis Episcopus.
Ego Octavianus Hostiensis & Velletrensis Episcopus subscripsi.
Ego Johannes Prenestinus Episcopus subscripsi.
Ego Pandulfus Presbyter Cardinalis Basilice duodecim Apostolorum subscripsi.

Datum Laterani per manum Cencii Sancte Lucie in Orthea Diaconi Cardinalis, Domni Pape Camerarii, XVI. Kalendas Januarii, Indictione XIII. Incarnationis Dominice MCXCIV. Pontificatus verò Domni Celestini Pape Tertii Anno IV.

Desideratur Bulla plumbea.

Paucos

Paucos post annos eodem Privilegio Canonicos ipsos ornavit Innocentius III. summus Pontifex, cujus A tabulas autographas in eorum Archivo olim legi, & nunc evulgandas reor.

Bulla Innocentii III. Papae, confirmantis jura omnia ac bona Priori & Canonicis Lucensibus Sanctae Reparatae, Anno 1204.

INnocentius Episcopus, *servus servorum Dei*, *dilectis filiis* Petro Priori Sancte Reparate, *que* in Civitate B Lucana *sita est*, ejusque Fratribus *tam presentibus quàm futuris canonice substituendis in perpetuum &c. Quapropter, dilecti in Domino filii, vestris videlicet postulationibus inclinati, prefatam* Ecclesiam Sancte Reparate, que in Civitate Lucana Plebis vocabulo fungitur, *in qua divino mancipati estis obsequio, ad instar predecessorum nostrorum beate recordationis* Eu C genii, Anastasii, Adriani, & Celestini Romanorum Pontificum, *sub beati Petri & nostra protectione suscipimus &c. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo prefata Ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis: Hospitale S. Reparate situm juxta prefatam* D *Ecclesiam, cum omni jure & pertinentiis suis: Ecclesiam S. Cassiani cum omni jure ac pertinentiis suis: Ecclesiam S. Michaëlis de Contesora, cum omni jure & pertinentiis suis. Item jus, quod habetis in Ecclesia Sancti Justi ad Arcum, & in Ecclesia Sancti Laurentii de Piciorano. Universam etiam Parrochiam vestram & Parrochianos, at-* E *que Decimas, quas habetis, vobis auctoritate Sedis Apostolice confirmamus. Statuimus autem, ut in illis Dominicis diebus, & precipue solempnitatibus, in quibus Canonici Majoris Ecclesiae ad jam dictam Ecclesiam cum processione venire consueverunt, si fortè aliqua pravitate inducti ad locum ipsum venire, prout antiqua consuetudo est, venire noluerint, Majorem Missam, ac Vesperas, & alia divina Officia, que ipsi celebrare debuerant, per vos ipsos auctoritate nostrâ solempniter celebretis. Liceat preterea vobis Clericos litteratos & honestos, undecumque sint, cum Episcoporum suorum commendatitiis Literis, si fortè ignoti fuerint, absque alicujus contradictione, in* Fratres *cum assensu Episcopi vestri suscipere. Quod si Episcopus ipse contra jus malignari, & rationabilem noluerit occasionem pretendere, Clericos ipsos nihilominus suscipiatis. Sepulturam quoque loci liberam esse decernimus, ut eorum devotioni, & extreme voluntati, qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi fortè excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salvâ tamen justitiâ illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Prohibemus autem, ut nec Episcopo, nec alicui facultas sit novas consuetudines contra voluntatem vestram in Ecclesiam ipsam inducere, ac exactiones indebitas exercere, aut Parrochianos vestros quibuslibet modis vobis auferre. Prohibemus insuper, ut nemini liceat, Parrochianis vestris, vobis inconsultis, poenitentiam dare, nisi fortè in tanto necessitatis articulo fuerint constituti, quod ad vos nequeant habere recursum, &c.*

Ego Innocentius Catholice Ecclesie Episcopus.

Ego Octavianus Hostiensis & Velletrensis Episcopus subscripsi.

Ego

Ego Petrus Portuensis & Sancte Rufine Episcopus subscripsi.

Ego Johannes Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego &c.

Datum Rome apud Sanctum Petrum, per manum Johannis sancte Romane Ecclesie Subdiaconi & Notarii, Nonis Octobris, Indictione VIII. Incarnationis Domini Anno MCCIV. Pontificatus verò Domni Innocentii Pape Tertii Anno Septimo.

A

ELEN-

ELENCHUS
TOMI DECIMIQUINTI.

